Berkovits György

Ckó, a fényképész

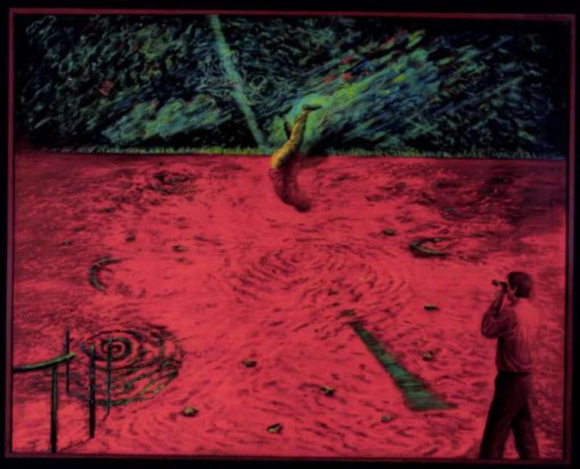

L'Harmattan

A *Ckó, a fényképész* sokszólamú, változatos történet.

Főszereplője, Boroczkó Tamás – a Ckó becenév –, egy fényképészcsalád negyedik nemzedékét képviseli. A regény pedig öt korszakot fog át, a király nélküli királyságtól a harmadik köztársaságig. Ckó nagyszülei fotózzák Kossuth újratemetését, Rákóczi hamvainak hazahozatalát, a lovastengerész egyik nagy ünnepségét; apja fényképezi a kemény diktatúra április 4-i felvonulásait, az 56-os forradalom eseményeit, a diktatúra újbóli kiépülésének kezdetét, az 57-es május 1-jét; Ckó meg fényképezi Nagy Imre 89-es újratemetését. Felmenői közül azokat, akik nem hasonulnak az éppen uralkodó tényezőkhöz, kitaszítják, kitelepítik, bezárják. Megtört életpályákról és egymástól radikálisan eltérő élettapasztalatokról van szó.

Ckónak állandóan és kényszerűen változnia kell a diktatúrában, amelyben felnő, és amelynek az író érzékletes rajzát adja. Ckó hol fennforgó és hangadó, hol fekete bárány és csodabogár, hol hazudozó, átverő, fondorkodó, hol visszahúzódó és magába zárkózó, néha még az elmebeteget is megjátssza. Mindig kívülálló, mert függetleníteni akarja magát a rá rótt kötelező feladatoktól, a lélekölő hétköznapoktól, és csak mint fotóművész szeretne létezni. A demokráciában, amelynek jellegzetes panorámája tárul elénk, hol elbűvölő, hol elborzasztó alakokkal, Ckó igyekszik úgymond belülálló lenni, de sikertelenül.

Az olvasó lépten-nyomon a ráismerés izgalmát érezheti.

2309

Berkovits György

Ckó, a fényképész

Berkovits György

Ckó, a fényképész

L'Harmattan
Budapest, 2016

A kötet megjelenését az NKA, a Summa Artium és a Gabrinvest Kft. támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

Szerkesztette: Sebes Katalin

© L'Harmattan Kiadó, 2016
© Berkovits György, 2016

ISBN 978-963-414-179-2

L'Harmattan France
5-7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20
email: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15
10124 TORINO
Tél: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
email: harmattan.italia@agora.it

A kiadásért felel Gyenes Ádám, a L'Harmattan kiadó igazgatója.

Borítókép: Várady Róbert – Századvég (Belevetettség) című festménye.
A szerző fotóját Berkovits Balázs készítette.

A kötet megrendelhető, illetve kedvezménnyel megvásárolható:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: +36-1-267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Párbeszéd Könyvesbolt
1085 Budapest, Horánszky u. 20.
Tel.: +36-1-445-2775
parbeszedkonyvesbolt@gmail.com
www.konyveslap.hu

Tördelés: Madarász György
Borító: Harsányi Tamás
Nyomdai munkák: Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

I

1

Megcsinálta a forradalmat nagyapám, Boroczkó Lénárd, fényképész a fronton, az orosz fronton, mikor éppen beköszöntött a tél, rengeteg hó esett, visszaverte a napsugarakat, fényesség árasztott el mindent, és a varjak máris megfagytak a fák ágain.

Hadnagyként mint szakaszparancsnok szolgált ez a Boroczkó nagyapám a hatodik, gyöngyösi huszárezredben, no persze csak az elnevezése szerint huszárban, különben gyalogos alakulattá változott már a javából, és a lövészárkokban az évek során szépen lerongyolódtak, testileg is, lelkileg is.

Boroczkó nagyapám magas, erős, szikár, meglehetősen inas, elszánt ember volt, ügyesnek mondták és parancsnokló hajlamúnak.

Odesszában állomásoztak éppen, ebben a szép fekvésű, teraszokra épült, délvidéki jellegű, és ez még télen is meglátszott, Fekete-tengeri kereskedő- és kikötővárosban, készülődve feladni, kiüríteni azt, hisz túlerőbe kerültek az orosz csapatok, amikor nagyapám kezébe került *Az Est* egyik száma, persze jó nagy késéssel. Ebben egy vezércikket olvasott, a köztársasági elnök, mert kikiáltották a köztársaságot, gróf Károlyi Mihály írását: *Kitört a forradalom!* Az osztályuralom önzése elkerülhetetlen végzetszerűséggel forradalomba kergette az országot. A forradalmi Nemzeti Tanácshoz katonai csapatok csatlakoztak, amelyek vérontás nélkül megszállták a főváros több pontját. Munkások! Elvtársak! Most rajtatok a sor. És rajtatok, katonák, magyar katonák, ne harcoljatok tovább, hanem jöjjetek haza, és védjétek meg a forradalmat meg a hazát. És legyen már vége a háborúnak! Így értesült nagyapám arról, hogy forradalom zajlott le Magyarországon; a magas rangú tisztek, akik tudták, titkolták.

Nosza, azonnal cselekednie kell, jött rá, cselekvő ember volt, ez a hír járta Boroczkó nagyapámról, és nemhiába, hát összehívta hadnagytársait, a zászlósokkal meg az altisztekkel együtt, felolvasta nekik a köztársasági elnök, az első ilyen magyar elnök újságban közölt felhívását; leginkább az a mondat fogta meg őket, hogy legyen már vége a háborúnak. Igen! Le a háborúval! Éljen! Éljen! A hadnagyok, zászlósok, altisztek örömmel éljeneztek. Boroczkó nagyapám felkérte őket, csatlakozzanak a forradalomhoz, elsősorban azért, hogy minél hamarabb hazatérhessenek, menjünk haza, magyarázta lelkesen és indulatosan, már éppen ideje hazatérni, szétesőben az ezredünk, a vereség már nyilvánvaló, ráadásul szükség van ránk a forradalomban, viszont ehhez nekünk is meg kell csinálni a forradalmat, a saját forradalmunkat.

Valami olyasmit kezdett szónokolni, amit ő sem értett pontosan, amivel maga sem értett teljesen egyet, de benne volt a levegőben. Megkísérti olyasmi, jelentette ki, amit egyáltalán nem szeret, mégis megkísérti, nevezetesen, hogy felgyorsult minden, elsüllyedt az a világ, amit megszokott és szeretett, megkísérti, hogy jön új technika, új erkölcs, új értékrend, új tudomány és művészet, új életstílus, új emberek és csoportosulások, mindezt szeretné elutasítani, de nem teheti, és megkísérti az is, hogy tehetetlen ezekkel szemben, sajnos, de lehet, hogy szerencsére, sőt megkísérti, hogy mennyi rengeteg sohasem volt vágy fog támadni, és már támadt is, minek következtében mennyi sokfajta ellentét feszül majd egymásnak, és már feszül is, mennyi remény nem válik valóra, persze nem is fog, és rohanunk, rohanunk, ki tudja, hová, de nem állhatunk meg, nem, nem, nem fordulhatunk vissza, ha szeretnénk, akkor sem, hiszen olyan háborút vívtunk, amely után nem élhetünk úgy, ahogy eddig éltünk.

Honnan veszed mindezt, Boroczkó, már ne haragudj, kérdezte az egyik hadnagy kissé elcsodálkozva, talán csak nem vagy filozófus? Fényképész vagyok, válaszolta nagyapám, de olyan fényképész, aki nemcsak kezeli a gépet, nemcsak elsüti, ahogy éppen jön, hanem újra felfedezi a valóságot, az élet és a természet mindennapi jelenségeit meg eseményeit, és ehhez tájékozódni, töprengeni, gondolkozni és olvasni kell, sokat is olvastam világéletemben. Állítólag ezt válaszolta, de csak állítólag.

Az altisztek meg az alacsonyabb rangú tisztek, bár nemigen fogták fel, miről beszél Boroczkó nagyapám, talán valamit azért megéreztek belőle, ám azt mindenképpen felfogták, hogy a forradalom a háború végét jelenti, hát azonnal ráálltak a forradalomra.

Boroczkó Lénárd nagyapám a háború előtt ösztönösen és bátran hitte, hogy tántoríthatatlanul haladunk minden világok legjobbika felé, bizony így. Úgy vélte, hogy az ész korszakában él, és képtelenség minden esztelenség elkövetése, ha viszont mégis megtörténik, akkor az csak kivétel lehet, és bár sok kivételt látott, nem akart csalódni az észben. Így aztán mélységesen hitt a haladásban is, csodálta a technika fejlődését, azt gondolta, hogy mi, emberek mind szebbek, erőteljesebbek, egészségesebbek leszünk, és jogaink egyre, minden egyes esztendő múltával, minduntalan szaporodnak, és akkor is hitt ebben, ha az ellenkezőjét tapasztalta. Azt a közkeletű nézetet vallotta, hogy a legjobb nemcsak élni, hanem élni hagyni is. Tehát velejéig polgárnak bizonyult, akinek istensége a biztonság volt, sőt a biztonság a köbön. Úgy érezte, hogy bizony tényleg biztonságban él, úgy érezte, hogy a Monarchia és Ferenc József császár a biztonság letéteményese, úgy látta, hogy minden a helyén van, minden rendíthetetlen, a világ jól kiszámított és kiszámítható, hát így. Boldog békeidők, hirdették az újságok, amelyeket nagyapám olvasott, hozzátéve, hogy hát hisz a békeidők boldogok ám. Boroczkó nagyapám azonban bonyolultabb jellemnek bizonyult, mert azt is gondolta, hogy egy igazi polgárnak kötelessége a kritika. Sok mindent utált, de még mennyire. Utálta, hogy gyanús elemnek számít az, aki nem tagozódik be feltétlenül és persze kritikátlanul, utálta, hogy kétesnek minősül a makacs öntudat, a hagyománytalan különbözés, hogy kirívónak lehet tartani a merészséget, feltűnőnek a kíváncsiságot, és elítélendőnek a még nem bevett, friss gondolkozásmódot, és mivel híve volt a természetes ösztönök megnyilvánulásának, gyűlölte, ha megreguláz̀ták őket. Tulajdonképpen a tekintély behatolását mindenhová, a tekintélyelvűséget nem bírta elviselni, így aztán különös figurának tartották, de hát fényképész volt, bizonyos értelemben művész, és elnézték neki, azonban mikor a császárt is megfricskázta egy fotósorozatban, elítélték, mint majd erről lesz szó, ám ezt, érdekes, úgy vette, mint amikor egy apa bünteti a gyerekét, ugyanakkor bizonyítva látta azt is, hogy amit nem szeret a Monarchiában, például ugye a tekintély uralmát, az, lám, őt is kikezdte. És humanista volt, bizony az, nem csukta be a szemét a mérhetetlen nyomor, a méltatlan kiszolgáltatottság, a reménytelen sorsok láttán, a fotóin is ábrázolta, de bízott abban, hogy mindez fokozatosan javul. A háború azonban ráébresztette világa összeomlására, az is összeomlott, amit szeretett, az is, amit utált. Az a világ, amellyel kelt és feküdt, álomnak bizonyult csupán, ébredt rá, megcsalatva is érezte magát, ezért állt át a forradalom oldalára, főleg hogy az polgárinak nevezte magát.

Első lépésként elvagdosták a telefonvezetékeket, hogy a külvilággal a parancsnokaik érintkezésbe lépni ne tudjanak. Különben az ezred magasabb rangú tisztjei, ahogy szokásuk volt, éppen a laktanya, egy nagy kozáklaktanya kaszinójában mulattak, ittak, pezsgőztek, sőt, hogy-hogy nem, cigányzenészek is rendelkezésükre álltak, de most egyúttal búcsúztak is a várostól, mielőtt visszavonultak volna. Boroczkó nagyapám népszerű volt, csak a keresztnevén emlegették, Lénárd így, Lénárd úgy, még a parancsnokok is. Szóval Lénárd tizenketted magával fegyveresen felment a kaszinóba, ráirányították pisztolyaikat, puskáikat parancsnokaikra, azok felugráltak, revolvereik után kapkodtak, de Lénárd erélyes hangon felkérte őket, parancsnok urak, kár minden ellenállásért, mert megcsináltuk a forradalmat, és amennyiben nem úgy viselkednek, ahogy mi akarjuk, fegyvert használunk. Meghökkent az ezredparancsnok, egy Alapffy nevezetű ezredes, aki különben népszerű volt, elképedve felkiáltott, tudjátok-e, mit csináltok, tudja maga, Lénárd, hogy mit!? Mire Lénárd kevélyen így szólt, persze, nagyon is tudjuk, ha országunkban forradalom zajlott le, akkor az ezrednél is forradalmat kell csinálni, ez nyilvánvaló. Sándor alezredes, egy komisz ember, akit utáltak, a telefonhoz ugrott, de Lénárd felhívta a figyelmét, hiába fordul a telefonhoz, hát csaknem megpukkadt mérgében ez az alezredes. Nagyapámék, második lépésként, lefegyverezték az összes magas rangú tisztet, bezárták őket, miután az őrséget maguk mellé állították, magyarázva, most ti parancsoltok azoknak, akik eddig nektek parancsoltak. Az őrök elvették a fegyvert a városban tartózkodó parancsnokaiktól is, amikor megjöttek, és felvilágosították őket a forradalomról. Sándor alezredes tajtékzott, nektek ez hadbírósággal jár majd, és kiváltképp neked, Boroczkó, ismételgette ordítva a zárkájából. Lénárd nagyapám csitítgatott, kérjük az urakat, legyenek nyugodtak, ha szépen viselkednek, nem lesz bántódásuk, még a rangjukat is meghagyjuk. Több altiszt, zászlós, sőt hadnagytársa is bírálta Lénárdot túlzott engedékenységéért. És aztán, harmadik lépésként, kinyitották a raktárakat, a régi, elhasználódott ruháikat újra cserélték, szépen felöltözködtek, már éppen ideje volt, forradalmi ruhának nevezték az újat. Lénárd akkor már, úgy éjfél körül, biztos volt abban, hogy társaival együtt urai a helyzetnek, sikerült a forradalmat végrehajtani. Huszonnégy óránál is kevesebb idő alatt elvégeztetett, büszkélkedett, ugyanakkor meg is lepődött ezen, bár ennek nem adott hangot, meg annak sem, hogy ilyen egyszerű egy forradalom.

Mindezt Lénárd le is fényképezte, különösen érdekesnek tetszett az a fotó, amelyen fegyvereiket rászögezik Alapffy ezredesre és Sándor

alezredesre, akik, igen jól látszott rajtuk, nem akartak hinni a szemüknek; micsoda kimeredt szemük van, nem is gondoltuk volna, mondogatták Lénárd forradalmár társai nevetve.

És miután Lénárd nagyapám úgymond megcsinálta a forradalmat az alakulatában, ráébredt, hogy a nehézségek a forradalom után kezdődnek. Tudniillik feloszlatták az ezredet, eldobták a fegyvereiket is, mert a forradalomhoz, mint már erről volt szó, a háborúskodás befejezése, a béke is hozzátartozott, legalábbis Lénárdék szerint, meg az is, legfőbb célként, hogy induljanak haza, és nem katonai alakzatban, hanem civilként. Hiába figyelmeztették őket parancsnokaik, akiket, megfosztva rangjuktól és parancsnoklási lehetőségeiktől, kiengedtek a zárkákból, hogy ne kis csoportokban menjenek, és ne fegyvertelenül. A vonatot, amely tömött, zsúfolt volt, és amelynek a tetején is utaztak, dacolva a korai hófúvással és faggyal, elfogták az ukránok, először a fehérek, aztán a vörösök is, levetkőztették Lénárdékat, elszedték a ruháikat, és rongyokat adtak cserébe. Hetekig utaztak.

Talán a vonaton halt meg Lénárd nagyapám?

Mert Lénárd nem került haza. Mielőtt meghalt, egy bajtársára bízta azt a rengeteg fotót, amelyet a harcokról készített, például: lángot, füstöt okádó, robbanó lövedékek; szétlőtt lövészárok; jajgató, véres sebesültek; rokkantak és betegek szállítása hordágyon; kivégzés parancsmegtagadásért; győzelmet táncolva ünneplő katonák; elesett társaikat sírva gyászolók; hullákkal beterített föld; felakasztott helyi civilek; élelmiszer-rekvirálás fegyverrel; katonaszökevények elfogása; hómezőn vánszorgó sereg.

És küldött egy levelet is, amelyben hosszú életet kívánt feleségének, Aranka nagymamámnak, három fiának, a hatéves Dezsőnek, a négyéves Andrásnak és az egyéves Menyhértnek, aki aztán az apám lett. Ebben a levélben megemlítette, csak úgy mellékesen, hogy ha fiúunokája születik valamikor, nevezzék az ő emlékére, a vezetéknevéből, a Boroczkóból származtathatóan, Ckónak, becenévként; persze születhet több fiúunokája is, de azt lássák el ezzel a becenévvel, aki elsőnek pottyan a napvilágra. Ezért lettem én Ckó, és testemre szabottnak gondoltam ezt az elnevezést, inkább, mint ha csak úgy a keresztnevemen Tamásnak vagy Tominak szólítottak volna.

Képzeljétek, akkor halt meg Lénárd, úgy érzem, hangoztatta szívesen Aranka nagymamám, mikor a két kutyánk, a Sió meg az Amidor behúzódott az udvaron a házába, és minden előzmény meg ugatás nélkül megdöglött mindkettő szépen, csendesen és egyszerre.

2

Még jóval a háború előtt, Boroczkó Lénárd, leendő nagyapám, felszólítást kapott a városházától, Pécsett, ahol élt, hogy a fényképkiállítását sürgősen, haladéktalanul be kell zárnia, haladéktalanul, ismételte meg ezt a szót a felszólító, ha nem teszi meg, akkor majd megteszi a rendőrség, ám nem kéne megvárnia, amíg a rendfenntartók kivonulnak, mert az feltűnő és különböző találgatásokra adhat alkalmat, mindenesetre a Boroczkó-műtermet rossz hírbe hozná, állt ez is az értesítésben.

Lénárd feldühödött, hogyhogy, mit képzelnek, beavatkozni a fényképezés szabadságába, eszében sincs levenni a képeket műterme faláról, és kivenni a kirakatából. Az igaz, hogy igen kényes a kiállítás, ismerte el Lénárd, hiszen a képeken Lénárd, maga Lénárd fellépett császárnak és királynak, vagyis magát úgy ábrázolta, mintha Ferenc József, a császár és király bőrébe bújt volna, a híres pofaszakállal és pödrött bajusszal. Hónapokig növesztette, formázta a pofaszakállt és a bajuszt, majd parókát, amelyet csináltatott, tett a fejére, kopaszt, kétoldalt gyér, ősz hajút, a Kaiserét és Königét mintázva. Aztán jelmezként belebújt a császár tábornoki egyenruhájának drága pénzért csináltatott utánzatába, világoskék, nehézselyem, piros szegélyű zubbonyba, jobbra záródó arany gombokkal, szorosan simuló állógallérján és mandzsettáján fekete, aranyozott mintákkal ékesítve, és díszítve két vékony selyemszalag átalvetővel, amelyek egymást keresztezték, az egyik piros-fehér-zöld, a másik piros-fehér-piros színben, és fehér, könnyű selyem öv fogta át, szintén aranyozva; gyapjúselyem fekete nadrágot öltött, oldalán vastag aranysújtással; ragyogóan fekete, hosszú szárú bőrcsizmába bújt; jobb mellén a Habsburg-ház jelvényei virítottak. Némely kép fehér császári csákóban ábrázolta Lénárdot, rajta aranysújtásokkal, a császári címerrel, sötétzöld forgóval és fehér tollbokrétával. Akadt kép, amely egy túlzottan is fekete paripával eggyé válva ábrázolta, miközben áradt róla a született méltóság; a segédnek rengetegszer kellett megismételnie ezt a felvételt, hogy úgy ülje meg a lovat Lénárd, látszatra, mint a császár, gyertyaszálként, mert Lénárd nem tudott lovagolni. A képeket, a segéd közreműködésével, a legmodernebbnek számító fényképezőgépekkel készítették, a műteremben egy tekintélyes Linhof Cardannal, erre minden spórolt pénze rámént Lénárdnak, a szabadban a legújabb Kodakkal; ezek a gépek már tudták késleltetni az exponálást addig, amíg Lénárd a megfelelő pózba be nem állt.

Nem volt hajlandó eltávolítani a képeket, amelyek igen nagyszámú közönséget vonzottak, ácsorogtak tömegben a kirakat előtt, mosolyogtak, sőt röhögtek. Lénárdnak igen tetszett, ahogyan reagáltak. Műtermének forgalma megnőtt. Persze hatalmas botrány kerekedett, de Lénárd nem is akart mást. A városvezetésben dühöngtek, és dühödtek voltak. Lénárd tudta, ha nem zárja be a városháza felszólítására a kiállítást, nemsokára megjelennek a rendőrök, kiszedik a kirakatból a képeket, leszedik a falakról, talán még el is kobozzák őket, őt pedig elítélik.

Krónikás vagyok, uraim, ezzel állok majd a rendőrök elébe, mondta feleségének, Arankának, fényképész történetíró, és a jelen történelem meghatározó egyéniségét fényképeztem. És megkérdezem, talán ez baj? Ugyan, krónikás, nem érdekli ezeket, jegyezte meg Aranka, mit gondolsz, inkább te magad szedd le önként a falakról, és vedd be a kirakatból, különben, meglásd, nagyon megbüntetnek, ilyet nem lehet csinálni, hogy te vagy a császár és király, ez hajmeresztő. Még jó, Aranka, hogy sose hallgattam rád, hol lennék, ha úgy gondolkoznék, mint te, még császár se lehetnék, mondta Lénárd, és nevetett.

Vitázni készült a rendőrséggel, remélte, maga a rendőrkapitány jön ki, a kirívó cselekedetére tekintettel, egy szakasz kíséretében.

Majd elmeséli a kapitánynak, gondolta, hogy ő hazafi, és emlékezteti őt arra, hogy már bizonyította hazafiságát, amikor, évekkel ezelőtt, felutazván Pestre, Kossuth Lajos temetéséről rengeteg képet csinált, és ezeket is közszemlére bocsátotta a műtermében meg a kirakatában: soha nem látott százezres tömeg, megrendülten, gyászruhásan, sírva-ríva, elönti az utcákat, mint az árvíz; keserű arcú volt honvéd huszártisztek sűrű serege, bokáig érő, fekete színű, szürke zsinórozású mentében, pisztolyokkal az övükben; a házakon gyászlobogók százai; fekete díszmagyarban, fekete tollas csákóban pompázó előkelőségek, kivont karddal, komoran; Kossuth-címeres, nemzetiszínű zászlórengeteg; öreg nemzetőrök sárga zsinóros, halványpiros köpenyben, búsongva; huszárok fekete, zöld sujtásos díszegyenruhában, könnyezve; koporsóvivők, atilla-mentéjükre fehér ingüket petőfisen kihajtva; Kossuth-bankók, amint hullanak; a Kossuth-fiúk Kossuthnak öltözve sírnak és integetnek apjuk kalapját, a Kossuth-kalapot utánzó kalapjukkal. Sok százan tekintették meg ezeket a képeket, legtöbbjükből meghatottságot, zokogást, illetve búsongást, legfőképpen búsongást kiváltva, így aztán Lénárd elérte művészi célját, hogy a búsongó képek búsongást váltsanak ki, a híres magyar búsongást.

Akkor őt is elkönyvelték búsongónak és egyúttal hazafinak, mert a búsongó ugye hazafi, ez a műtermének bevételében roppant megmutatkozott. Ám egyúttal azzal is megvádolták, hogy egyoldalúan hazafi, mert a volt kormányzó mellett tette le a voksát, viszont van másik oldali hazafiság is, a császár és király melletti. Hát ezt fogadta most meg, mondja majd a rendőrkapitánynak, mint elhatározta, a Kaiser und König melletti búsongást, illetve dehogyis a búsongást, sokkal inkább a vidulást. Igen, igen, a vidulást, vagyis a jókedvet. Talán a jókedv megteremtése nem érdem? Mosolygott előre csalafintaságán, de azonnal felmerült benne, hogy persze, majd a rendőrkapitány megrója, mondván, álljon meg a menet, Lénárd úr, mert sajnos nem a császár és király van ábrázolva a kérdéses képeiden, hanem te, Lénárd úr, te, bizony te, te magad, ugyanis tegeződtek a kapitánnyal, igenis, te, császár és királyként, és ez kifigurázás, sőt felséggyalázás. Éppen ellenkezőleg, kapitány uram, mondja majd a rendőrkapitánynak, mint elgondolta, tudniillik az veszi magára a császár fizimiskáját, az azonosítja magát vele, aki elismeri és szereti. Ez jó érv, gondolta.

Csak meg ne tudja a rendőrkapitány, jutott Lénárd eszébe, hogy nemrég a Nádor kávéházban, ahová naponta betért, és törzsasztala volt, színészekkel, festőkkel, újságírókkal, bohémekkel, éppen a császáron élcelődtek, és ő, Lénárd kezdeményezte, megkérdezve, na, urak, mikor kel fel álmából a császár, illetve király, és mivel foglalatoskodik? Nem várt rá választ, ő válaszolt, és a röhögéstől alig bírta kinyögni: nyáron hajnali négy órakor kel, télen ötkor, nem bír aludni, és fél az altatótól, hogy majd örökre elalszik; a borbélya megborotválja arcának igen kis felületén, mert vigyázni kell a nagy pofaszakáll épségére; aztán elfogyasztja szerény reggelijét, általában egy pohár tejet, szigorúan frissen fejve a saját kedvenc, Gerda nevű tehene tőgyéből. Vigyázz, Boroczkó úr, jegyezte meg egy festő, nem az a baj, hogy ilyesmiket mondasz, hanem egyáltalán, hogy éppen a királyunkról mondasz valami csiklandóst, illetve szabálytalant. Ördögöd van, mondta Lénárd, ezért vagy jó festő, ha még több ördögöd volna, még jobb piktor lennél. Szóval boldogan röhögtek a császár és király rovására, no persze eléggé gyerekesen.

Nemrég olvasta, miszerint Temesvárott, ahol született, megerősítették a Temes folyó gátjait. Ez jó, nagyon jól jön most, gondolta, mert akkor elmondhatja a rendőrkapitánynak, hogy kezd látszani a császár és király uralkodásának sok-sok jótéteménye, amit ő, Lénárd belát, hisz most már nem történhetne meg vele az, ami megtörtént, tudniillik őt kisgyerekkorában, Temesvárott elsodorta egy szörnyűséges árvíz,

mivel akkor még nem költöttek a gátakra, mint ahogy most költ a császár, egy fényképész fogta ki a szennyes habokból, orvos segítségével életre keltette, szerette volna kideríteni a nevét, hogy visszaadhassa szüleinek, de ő nem tudta, olyan kicsi volt, csak a Lénárd keresztnevét tudta motyogni. Képzeld el, kapitány úr! És mindez azért, mert a gátak rossz állapotban voltak. Így aztán a származásáról nem tudni semmit, az igen homályos, ami bizony nem tesz jót a lelkének, időnként háborog. És célzást tesz majd arra, hogy lelke háborgása befolyásolja témaválasztásait. Még csak annyit, mondja majd a kapitánynak, hogy a fényképész magához vette, felnevelte a saját nevén, Boroczkónak és evangélikusnak, kitanította a maga mesterségére, a fényképészetre. Na aztán mint vándorlegény fényképész, elvetődött ide, Pécsre, ahol az első számú helyi fényképészműhely felfigyelt a képeire, és alkalmazta. Feltűnő fiatalember maga, Lénárd, jegyezte meg a műhely tulajdonosa, rövid nyaka van, tehát hosszú életű lesz, hacsak nem történik valami szerencsétlenség, megnyerő fickó, jó a beszélőkéje, meg aztán, és nem utolsósorban, tudja, mikor nyomja meg a fényképezőgép gombját. Mikor a mester a halálán volt, azt kérte, vegye el a lányát, Arankát, és ha így tesz, akkor egyúttal megörökli a műhelyt is. Szerette őt a mester, bízott benne, erkölcsös embernek tartotta, mint persze sokan mások is. Erkölcsösnek, kapitány uram! És az erkölcs szót még néhányszor majd megismétli a rendőrkapitánynak, határozta el. Aranka csendes, jó magaviseletű, kötelességtudó, házias, okos, sőt hazafias lánynak nevelődött, őt hasonlóképpen kötelességtudónak, tehetséges fényképésznek és jó magyarnak tartja Aranka, megbecsüli, meséli majd ezt is a kapitánynak, így azután jól sikerült a házassága. A jó magyart hangsúlyozni fogja, gondolta. És gyönyörűen beilleszkedtek a város társadalmába, becsülik, szeretik őket, a boltjuk is jól megy, jönnek a kuncsaftok, és nemcsak igazolványkép vagy családi fotó miatt, és nemcsak esküvőre, temetésre, születésre, familiáris ünnepekre hívják őt, hogy örökítse meg, hanem, mint a kapitány úr is tudhatja, a város összes hazafias megnyilvánulását ő fotózza. Nemrég elutazott Temesvárra, meséli majd, igen, meséli, ötlött fel benne, ezt fogja hazudni a kapitánynak, hogy oda utazott, mert ez hazugság, megnézni az új gátakat a Temes mentén, amelyet, tudja jól, a királyunknak köszönhetünk, a gyerekeket már nem sodorhatja el a Temes. Nem érsz el vele semmit, jegyezte meg Aranka. Mire azt válaszolta nevetve, hátha a kapitány is talált gyerek, nem lehet semmit sem kizárni. Jaj, istenem, Lénárd, mondta Aranka.

Talán inkább azt kéne hangsúlyozni, gondolta, hogy ő mint fényképész nem mérhető egy közemberhez, egy fényképész többet engedhet

meg magának, és többet is kell megengednie, hiszen a fényképész az embert környező világ mozzanatainak, nemkülönben magának az embernek a megjelenítője, az élethű valóságábrázolás elkötelezettje, a legapróbb részletek finom, pontos bemutatója, meg persze a nagy emberek krónikása, ilyen értelemben kell a császárról és királyról szóló felvételeit szemlélni. Ráadásul mintegy piedesztálra állította az uralkodót.

És ne felejtsük el, emlékezteti majd a rendőrkapitányt, hogy már az első hivatalos fényképkiállítását nagyra értékelték a helyi lapok, és megírták, hogy ő az új magyar fényképészgeneráció legjobbjaihoz tartozik. Karakteres portrékat állított ki akkor: suhanc, rendőr, küldönc, utcaseprő, bakter, hordár, üveges, kucséber, portás, és így tovább, a pesti lapok is közölték. Akadtak más témái is, mint: kuglizó parasztok, munkás olvasókör, vándorcigányok, parasztszoba, pásztorszállás, kubikolás, acélöntés, külvárosi utcák, hetivásár, szénbányászok lakása, ebéd egy napszámosnál, és így tovább. Ezt csak azért hozza fel, mondja majd a kapitánynak, mert a polgármester, minek ezt titkolni, a megnyitón személyesen gratulált neki, ám kifogással is élt, és ezt sem titkolom el, kapitány úr, jegyzi majd meg, ugyanis a polgármester felvetette, hogy Lénárd úr, maga a magasabb körökkel nem foglalkozik. Na, erre fényképezni kezdte a város híres embereit, akiknek neve közszájon forgott, portrékat készített róluk, rólad is, kapitány úr, ugye, el is küldtem neked ajándékba. Erre talán a kapitány majd elmosolyodik, gondolta. A következő képeket tárta a nyilvánosság elé: frakkos, nagyestélyis jótékonysági bálon folyik az adakozás; fehér, hosszú, csipkés ruhákba, kocsikerék nagyságú kalapokba öltözött úrhölgyek árva gyerekek menhelyét látogatják; lóversenyen a szalonkabátos, cilinderes közönség pénzeket dobál koldusok perselyébe; vadászaton meglőtt vaddisznókat, nyulakat, fácánokat stb. adományoznak ingyenkonyhának, választékos vadászruhákba öltözötten; a polgármester és a bankigazgató redingotban, köcsögkalapban a korzón, sétapálcát lóbál, miközben kéregetőknek pénzt nyom a kezükbe; az első automobil Pécsett; léghajó-bemutató a város főterén, a Széchenyi téren; az első repülőgép a Mecsek légterében; a városi távíróhivatal és a kézi kapcsolású telefonközpont átadása; és így tovább.

És számtalanszor maradoztak ki együtt a kapitánnyal, emlékezteti majd a kapitányt, kártyáztak, biliárdoztak, ment a baccara játék, éjjeleken át, de hát ezt, kapitány úr, te is jól tudod, emlékezteti majd a kapitányt, már délután megkezdtük, akkor zsakettban, miközben együtt élveztük a vastag szivarokat, kezdetben, amikor még nem szoktunk rá,

émelyegve, mint elárultuk egymásnak, de lassanként megedződtünk, estére meg átöltöztünk szmokingba, még fehérbe is, esetleg szalonkabátba, selyemmellénnyel. És császárkabátot is viseltem néha. Császárkabátot! Nem biztos, hogy a kapitány jól veszi ezeket az emlékeket, mondta Aranka, nem akar majd arra emlékezni, hogy egy olyannal járt egy társaságba, akit most talán el kell ítélnie. Lénárd megkérdezte, szemét embernek gondolod a kapitányt, Aranka? Egy hivatalnokról van szó, szögezte le Aranka, vajon a helyében te hogyan viselkednél? Én nem lennék soha a helyében, mondta Lénárd felháborodva, és ez a lényeg.

Mindig megkérdezi a kávéházban, jutott eszébe, mi a lényeg, és azt is hozzá szokta tenni, mennyi korlátolt ember van, nem tudják, mi a lényeg, és szétnézett, feltűnően nézett szét. Hát mi a lényeg, Lénárd? Ezt egy színész minduntalan firtatta. Nem tudod, a háború a lényeg, válaszolta Lénárd, nemsokára ki is tör, emelkedik majd a búza ára, nem lesz kenyér, és a búzával kereskedők meggazdagszanak. Ezt megbeszélte az asztaltársaság. Aztán Lénárd azt is megkérdezte, na, urak, mi újság Pécsett? Reménytelen hely, válaszolták egyöntetűen, és röhögtek, de szomorúan röhögtek.

Lénárd nagyapám, a magáról készített fényképek tanúsága szerint jól festett, igen elegánsan, nyílt tekintettel. Élénk, szellemes társalgó, ez hírlett róla, tele önbizalommal és szereplési vággyal, fennforgónak született, szerette vinni a szót, és bár sokat tréfálkozott mások kárára, mondhatni, froclizott, mégsem utálták, inkább szerették, illetve bírták. Aranka nagymamám időnként felsóhajtott, és kijelentette, nem tudják, milyen kiállhatatlan is tudsz lenni, Lénárd, ne is tudják meg. Az a szóbeszéd járta Lénárdról, hogy úgy viselkedik a családjában, mint egy kényúr, ha például nem volt az orra előtt a só az asztalon, felcsattant, már só sincs, vagy amikor nem találta a bajuszkötőjét, felháborodott, megjegyezve, mit csinál vajon a hites feleségem, ha még a bajuszkötőmre sem figyel.

Tulajdonképpen meg kellene hívni vacsorára a rendőrkapitányt, ötlött fel hirtelen Lénárdban, elmulasztotta eddig, igen, meg kellene invitálni a lakására, lássa csak meg, milyen környezetben is él ő, kellemes polgári miliőben, és mindezt a császár és király eredményes uralkodásának köszönheti, célozgathatna erre, hát hogyan is jutna eszébe gúnyolni az ilyen uralkodót.

Miután már szépen keresett, hisz csaknem az egész város hozzá járt fényképet csináltatni, Lénárdnak kezdett nem tetszeni a lakásuk, egy mellékutcai, eléggé kopott házban, divatjamúlt bútorokkal berendezve,

már nem konveniált neki, hogy a vizet az udvari kútból kell hozni, és nincs fürdőszoba meg szalon. Nem nyugodott, és egy mutatós lakást kerített, egyenesen a főutcán, odaköltöztek, a Király utcába, egy frissen épült, emeletes bérházba, amely újdonságnak számított a városban, például villanymotoros kútból táplálkozó vízvezetéke volt, és központi fűtése; azt se bánta, hogy emiatt adósságba kellett vernie magát. A lakás tüntetett nagyságával, tágas, magas szobáival, csaknem földig érő ablakaival, bár kissé homályos maradt mégis. Öt szobát birtokoltak, ebédlőn és hálón kívül szalont, sőt férfiszobát vagyis dohányzót, no persze gyerekszobát is, amelyet benépesített a három fiú, Dezső, András és Menyhért. A szalonban, amelyet nemigen használtak, diófa ülőgarnitúra állott, gyöngyház berakásokkal, dór és ion oszlopok ornamentikájával díszített székek és fotelok, óriási tükör, nagy feketelakkos asztal ezüst névjegytartóval, színültig névjegyekkel, és több ezüstből, márványból, porcelánból készült tárgy díszelgett, feltűnő volt egy állványon ékeskedő, bronz hableányszobor. Sötétbarna, üveges szekrényben sorakoztak a könyvek. A többi szoba is hasonló stílusban volt berendezve, a gyerekszoba és az ebédlő kivételével, ez utóbbi szecessziós, tehát a legújabb stílusú bútorzattal büszkélkedett. Fürdőszoba is akadt, de ritkán fürödtek, mert elterjedt, hogy a sok fürdés ártalmas a bőrnek. Napjában kétszer került hús az asztalra.

Már a reggeli úgy festett, mint egy szertartás, Lénárd frissen borotválva, enyhe kölnivíz- és brillantinszagot árasztva érkezett a fürdőszobából, egyenesen a gazdagon megterített reggelizőasztalhoz, dohányszínű házikabátjában helyet foglalt az asztalfőn, először a *Pécsi Figyelő*, majd a *Pécsi Napló* után nyúlt, átfutotta a híreket, amíg várta, hogy a virágmintás Zsolnay-kannában erősödjön még egy kicsit az illatos, aranybarna tea. Orra alatt feszült még a bajuszkötő, de az étkezéshez levette. Sonkát és lágy tojást evett, magyar mézet és holland vajat, a kenyeret külön pirította neki Aranka, aki szemben ült vele, és nézte, ahogy eszik. Aranka egyszerű léleknek mutatkozott, alárendelte magát tökéletesen Lénárdnak és a háztartásnak, mintázni lehetett volna róla a tökéletes háziasszonyt. A fiúknak csendben kellett maradniuk, még kicsik voltak, tejbegrízt ettek, pótkávéból készült tejeskávét ittak, meglehetősen gyorsan akartak túllenni rajta, hogy minél hamarabb mehessenek játszani. A legkisebb, Menyhért, leendő apám, még a gyerekszobában gőgicsélt, a dada mellett, mert dadát is fogadtak. Lénárd lassan, választékos mozdulatokkal fogyasztotta az ételt. Majd elegánsan felöltözött. Nem kellett messzire mennie, mert a szomszéd házban volt a fényképészműterem, amelyet a segéd már

kinyitott, és miután kibővült egy újabb helyiséggel, Lénárd galériának nevezte.

És arra is céloz majd a rendőrfőnöknek, határozta el, hogy kapitány úr, hát mi együtt ülünk a város szabadkőműves-páholyában, és milyen jól egyetértünk. Hányszor, de hányszor beszélték meg az igazságtalanságokat, fogja emlékeztetni a kapitányt, az óriási egyenlőtlenségeket, és mindez csak súlyosbodik, értettek egyet ebben, viszont a szabadkőművesek célja, hogy javítsanak a körülményeken, és lépeseket is tesznek ez irányba, tehetnek is, mert igen jelentős emberek vannak a soraikban. Újoncként éppen a rendőrkapitánytól kérdezte meg, aki sokkal régebben volt tagja a páholynak, tulajdonképpen kell-e érteni a falazáshoz? Ugyan, Lénárd, a kőművesség csak képletesen értendő, válaszolta a kapitány. No és miért éppen a szabad jelző van hozzátéve a kőművességhez, kapitány úr, például te szabad vagy? Az a szabad ember, akinek tiszta a lelkiismerete, mint nyilván tudod, Lénárd, válaszolta a kapitány, és ehhez nem kell szabadkőművesnek lenni. És neked, kapitány úr, tiszta a lelkiismereted? Hát, mondhatom, tiszta, éppen úgy, ahogy a tiéd is, Lénárd, mint gondolom. Majd felhozza ezt a beszélgetést a kapitánynak, határozta el Lénárd, sőt hozzáteszi, hogy szép eszmecsere volt kettejük között. És amikor eszébe jutott, hogyan is folytatódott a beszélgetésük, jót szórakozott magában, ugyanis rátért egy általa kitalált híresztelésre, mondván, kapitány úr, az terjedt el a városban, miszerint a szabadkőművesek fel akarják építeni Salamon király híres templomának utánzatát a főtéren, és ez ugye zsidó térnyerést feltételez. Ki híresztel, kérdezte a kapitány felháborodottan, ilyen ökörséget? Azt nem mondhatom meg, mondta Lénárd, bizalmas közlés, hazudta mosolyogva. És magában jót röhögött, akkor is meg most is.

Mindeközben tájékozódott, hogyan és mint van a szabadkőművesekkel, és azt olvasta különböző, szabadkőművesekről szóló könyvekben, hogy mennyire fontos szempont számukra megvédeni az ember meg az emberiség jogait, elengedhetetlen fellépni az önkény ellen, mindenfajta önkény ellen. Ez gyönyörű eszme, gondolta. Micsoda fontos emberek jelentek meg, nyugtázta csodálkozva, mikor először vett részt az úgynevezett falazáson, teljesen elképedt, elcsodálkozott, hogy ott van a polgármester, a bankvezér, a szénbánya tulajdonosa, sőt a város országgyűlési képviselője is, és mindegyikkel összetegeződhetett; különben azt természetesnek találta, hogy tag az egyik lap főszerkesztője, a színigazgató, néhány kereskedő, tanár és festőművész meg több ügyvéd.

Megvan, gondolta és felnevetett, majd előadja a rendőrfőnöknek, hogy szabadkőműves voltának köszönheti az elítélt kiállítását, ugyanis megfogadta a páholyban, amire tanították, miszerint a régi énjét el kell vetnie, újjá kell születnie, át kell formálnia magát, sőt megismerni, ugye, az igazságot, amely megvilágosítja az elmét, hát erre összpontosított, és az eredménye ez a kiállítás lett. Nagyon jó, ezt kell mondania a kapitánynak, gondolta vidáman.

Az a fontos, hogy összezavarjam a rendőrfőnököt, magyarázta Arankának. Nem fogja engedni összezavarni magát, mondta Aranka, téged fog zavaros fejűnek tartani, és elterjeszti a városban. Aranka, te mindig csak ilyeneket mondasz nekem, jegyezte meg bosszúsan Lénárd. Féltelek és kész, mondta Aranka. Ne félts, inkább légy büszke rám, mondta Lénárd.

Szóval a császárszakállas és bajuszos önarcképei tömegeket vonzottak, jól szórakozott mindenki, röhincséltek, és a képekről beszéltek városszerte.

A helyi lapok azonban megkezdték a támadást ellene, Boroczkó Lénárd megbolondult, írták, azt hiszi, ő a császár, illetve a király, és valószínűleg bolondokházába zárják; és több cikkben lázítással vádolták.

Megjelentek a rendőrök, és tényleg a rendőrfőnök vezette őket.

Szervusz, kapitány úr, mondta mosolyt erőltetve magára Lénárd. Boroczkó úr, nem emlékszem, hogy tegeződtünk volna, jegyezte meg a rendőrfőnök. Hát akkor elég rossz a memóriád, jelentette ki Lénárd szemtelenül, továbbra is tegeződve, majd gyorsan hozzátette, persze tényleg, mi magázódunk, bocsánat, elfelejtettem. Vegye be, Boroczkó úr, a képeket a kirakatból, szedje le műterme vagy galériája, ahogy tetszik, faláról, mondta a rendőrfőnök, de minél gyorsabban. A saját műtermemben azt teszek ki a falra, uram, amit akarok, mondta Lénárd ridegen. Akkor bezáratjuk a műtermét, Boroczkó úr, mondta a rendőrfőnök. Lénárd megkérdezte, mivel okolnák meg vajon? A közrend elleni lázítással, uram, mondta a rendőrfőnök. És ha leszedem, mivel jutalmaznak? Ezt kérdezte gunyoros merészséggel, és mosolygott. Nem visszük be magát, vagyis nem tesszük előzetesbe, mondta a rendőrfőnök, legfeljebb feljelentjük a bíróságon. Lénárd megkérdezte, miért jelentenének fel? Mert nem hagyhatjuk, hogy maga, Boroczkó úr, felháborító aljassággal támadja hátba tulajdonképpen a Monarchiánkat, az államrendet, felbolygatva a közönséget, nekem itt, a városban nyugalom kell és nem hisztéria, ki fogom irtani a lázongás szellemét Pécsett, mondta a rendőrfőnök.

Lénárd nagyapám eltávolította a képeket. És düh meg fájdalom töltötte el.

Közben feljelentették felséggyalázásért, és a feljelentőt, akinek személyazonossága nem derült ki, a szabadkőművesek nagymestere mint ügyvéd képviselte, Lénárd döbbenetére, miközben ő is áttért Lénárddal szemben a magázódásra. A bíróságon élesen kikelt Lénárd ellen, lázítónak bélyegezve, ennek ellenére a bíró csak pénzbüntetésre ítélte Lénárdot, de hozzátette, legközelebb börtönbe kerülhet.

A szabadkőműves-páholy összejövetelein viszont mindenki a nagyrabecsüléséről biztosította Lénárdot, továbbra is tegeződve, és szomorkodtak azon, hogy az önmagát császárként ábrázoló fényképkiállítását betiltották.

Nagyon mulatságos korszakban élünk, mondta Lénárd a Nádor kávéházban. Minden korszak mulatságos, mondta egy újságíró, de a mi korunknál eddig valószínűleg nem volt mulatságosabb kor. Lénárd kijelentette, a kurva anyját korunknak.

Feljárt Budapestre, tájékozódott az új fényképésztechnikákról és -törekvésekről, megvette a legújabb típusú Kodak fényképezőgépet. Szorgalmasan fényképezett bizonyos eseményeket, és megrendezte újabb kiállítását a következő képekkel: tüntetés az általános választójogért; koldusok reszkető kezei; éhesen kóborló gyerekek reménytelen pillantása; rendőrök, amint bilincselnek; csendőrszuronyok erdeje; sztrájkolók börtönbe toloncolása; kilakoltatott, reményvesztett családok az utcán; tolongás népkonyhán; düledező munkásházak; kivándorlók gyülekezetének szorongó tekintete; rendőrgolyók áldozatai; utcai harcokban felborított villamos; és még számos hasonló kép.

És támadt egy ötlete, mi volna, ha kiírná, dicsőség a császárnak, a császárszakállas és bajuszos önarcképei fölé vagy alá, micsoda ötlet, gondolta, hahaha, és megcsinálta, kiírta, és ismét kitette a kirakatába azokat a császárt utánzó önarcképeit. A Nádorban azt mondogatták elismerően, te, Lénárd, nagy hóhányó vagy. Egész nap tömegek csoportosultak a kirakat előtt, és jól szórakoztak. De amikor bementek a műterembe, és meglátták az ott felaggatott képeket a sztrájkolókról, népkonyhán tolongókról, kivándorlókról, sírni volt kedvük.

Boroczkó Lénárdra rá sem lehet ismerni, írták a pécsi lapok, most már biztos, hogy tényleg megbolondult, ismét császárnak képzeli magát, ugye már nem először, ugyan miért késlekednek bolondokházába csukni. Sőt valószínűleg kommünárd is lett, ezt valószínűsítik bizonyos néprétegekről szóló fotói, amelyeket nyilván megrendezett, vagyis fikciókat állított elő, írta az egyik kormánypárti lap, ez már

technikailag lehetséges, szóval kitalációt, koholmányt, agyrémet tálalt a közönség elé, mert nálunk ilyen nincs, ilyen kiszolgáltatottság, ilyen romlás, ilyen reménytelenség, legalábbis úgy nincs, ahogy a képek mutatják; és házkutatást kell tartani nála, nincsenek-e tiltott fegyverei.

Néhány rendőrrel beállított egy ismeretlen, civil ruhás, fiatal férfi, beszedette a képeket a kirakatból, le a falakról, és letartóztatta Lénárdot, akit ezután előzetesbe helyeztek.

Miután megkapta a behívóparancsot, és erről Aranka értesítette a rendőrséget, kiengedték, készüljön fel a háborúra.

Az élet és halál foglalkoztat, jegyezte meg Lénárd a Nádorban, mutogatva a behívóparancsot. Na még szép, mondta egy újságíró. A létezés misztikuma is foglalkoztat, jegyezte meg. Ne mondd, szólalt meg egy festő. A természet csodálatos berendezésén is gondolkozom. Éppen jókor, mondta az újságíró. Az ember keletkezésének titkai sem hagynak nyugton, jelentette ki. Ejnye, hát tele vagy érzelmi viharokkal, amelyek csaknem szétvetnek, mondta a festő, majd a fronton kiverik belőled, meg belőlem is, én is megkaptam a behívómat.

Azokban a napokban, amíg be nem vonult, sokszor beszélgetett és vitatkozott a törzsasztalánál a fényképész feladatairól. Legyenek fotós Raffaellók, Tizianók, Munkácsyk meg impresszionisták, mondogatta.

3

Lefényképezhetem magukat, méltóságos, illetve nagyságos uraim?

Ezt kérdezte az elegáns Andrássy kávéházban, Kassa nevezetes helyén, egy asztaltársaságtól, jól hangzó baritonján Babos Gáspár fényképész, leendő anyai nagyapám, magas, sovány, vörhenyes hajú fiatalember, aki szürke szalonkabátot viselt és fekete pantallót. És elővette a fényképezőgépét, egy középméretű Kodakot, amelyet imádva babusgatott, és felszerelte az állványra. A kávéház légköre előkelően lengedezett, még nem mutatkozott a sötétség, mégis felgyújtották a csillárokat, amelyek gazdag fényt árasztottak.

A társaság tagjai, a város kormánypárti képviselője, a főszolgabíró, a polgármester, a bankvezér, a gimnáziumigazgató és a nagyapámnak munkát adó *Kassai Újság* tulajdonos-szerkesztője, gyakorta betértek ide, délután négytől hatig, eszmét cserélni, kényelmesen üldögélve a vörös bársonnyal bevont fotelszerű székeken. És mintha egyenruhába öltöztek volna, mind zsakettet viseltek, no és természetesen szakállt meg bajuszt.

Olyan jól festenek az urak, mondta Gáspár nagyapám, jellegzetes magyar arcok, igazi magyar urak, megörökíteném az utókornak, hisz nemsokára eltűnnek, és megismételte, nemsokára eltűnnek.

Mit mond, jól hallok, hogy eltűnünk, kérdezte hangját felemelve, nagyon raccsolva, alig érthetően, a főhelyen ülő szinte törpe, sovány, szőkéből éppen őszbe váltó, ritkás hajú képviselő, eltűnünk, hogyan képzeli?

Hallatlan, csattant fel a maga selypítő módján a termetes, hájfejű gimnáziumigazgató, beletúrva mélyfekete, egyenes szálú hajába.

Érdekes felvetés, hogy eltűnünk, mondta rekedt hangján a szőke, kövér, puha arcvonású bankvezér, egészen érdekes.

Úgy látszik, félreismertem ezt a Babost, jegyezte meg harsogva a közepes termetű, hordóhasú, kopasz polgármester, akinek arca a saséra emlékeztetett, régóta ismerem, és mindeddig megfontolt, komoly embernek tartottam.

Nyilván egy kis provokátor, jelentette ki éneklő hangsúlyokkal a göndör hajú, éles tekintetű főszolgabíró, délceg, sportos alkat, és felhívom a figyelmet, szaporodnak a provokátorok.

Babos, mi ütött magába, horkant fel mélyen gurgulázva a feje tetején kopasz, kurta lábú, hosszú törzsű, homályos arcú laptulajdonos-szerkesztő, másképp ismertem magát, rendes polgárembernek, talán azt akarja, hogy eltávolítsam a laptól?!

Felháborodottan gesztikuláltak mindannyian.

Ez az, így a jó, mondta Gáspár, a gesztikuláció kitűnő. És megcsinálta a felvételt. Uraim, tette hozzá, elárulom, csak azért mondtam, amit mondtam, a maguk eltűnéséről, hogy karakteres képeket készíthessek az urakról, miután felbirizgáltam önöket, és sikerült, szinte él a kép, holnapra előhívom, mindegyiküknek adok, és most már hadd mondjam ki az óhajomat, maradjanak meg legalább még ezer évig a magyar urak, egyáltalán nem kívánom az eltűnésüket.

Ült még a társaságban egy ravasz, támadó tekintetű szobrász, izmos óriás, feje tetején felfelé fésült kevés hajjal, országos hírű név, aki aznap érkezett Kassára, hogy tárgyaljon a főtérre tervezett emlékmű felállításáról. Hosszan beszélt, furcsán vékony hangon. Előadta, hogy a tervezett emlékmű a virágzó Magyar Birodalom dicsőséges történelmi múltját és nem kevésbé dicsőséges jelenét örökítené meg, és lelki szemével máris látja, ahogy felmagasodik, vagy húsz méteresen, kifejezve az ősi magyar állameszme nagyságát és rendíthetetlenségét.

Közben Gáspár nagyapám állítgatott az állványra felszerelt gépén, és

megkérte a társaságot, hadd csináljon még néhány fotót róluk, mintaadó fényképeket, mint megjegyezte, miközben beszélgetnek. Beleegyeztek.

Uraim, mondta Gáspár, bebújva a fekete kendő alá, hadseregünk felszereltsége kívánnivalókat hagy maga után, holott a környező országok nagyban fegyverkeznek, hát, uraim, tegyenek azért, hogy modern fegyvereink legyenek.

Mindnyájan keserű, ugyanakkor elszánt arcot vágtak, Gáspár lekapta őket gyorsan, elszánt, keserű képet akart.

Ne keseregjünk, uraim, gondoljunk az emlékműre, amelynek alapeszméje kitűnő, sőt lelkesítő ötlet, mondta a képviselő, amely eszme nem más, mint az ősi magyar rendíthetetlenség, és adja a magyarok istene, hogy rendíthetetlenségünk továbbra is meglegyen, és szeretném, ha az emlékmű annyifelé vágna, ahány felől mifelénk vágnak, bár nem akarok ellenséges indulatot kelteni senki iránt, főleg nem a szomszédjaink iránt, hanem akarom erőnk, konszolidált állami létünk kifejezését.

Most éppen egy hosszan elnyúló kormányválság után vagyunk, jegyezte meg Gáspár, miközben megint fényképezett, gratulálok, sikeresen megoldották.

És megoldunk sok minden mást is, szögezte le szigorral a főszolgabíró, például a tüntetések feloszlatását, megmutatva erőnket.

Adja a magyarok istene, mondta a gimnáziumigazgató áhítattal.

Csak egyetlen banknál huszonnégy kormánypárti képviselő érdekeltségét mutatták ki, jegyezte meg Gáspár továbbra is fényképezés közben, de jó volna, tette hozzá, ha ez a vád légből kapott lenne.

Nyugodjon meg, fényképész úr, légből kapott, sőt szocialista összeesküvést feltételez, jelentette ki a képviselő mérgesen.

A szocialistákat egytől egyig le kell tartóztatni, harsogta a főszolgabíró. Na, de térjünk vissza az emlékműhöz, uraim.

Felépítjük, megteremtjük és csodáljuk majd az emlékművet, mert csodálnivalót akarunk, közölte a polgármester hévvel. Egy olyan monumentális emlékművet szeretnénk felépíteni városunkban, amely jelképezi magyar államiságunk hátterét, egy olyan hátteret, amely egyetlen európai nemzetnek sincs, mert a mi honunk nemcsak egyszerűen ezeréves, hanem már alapítása idején alkotmányos államszervezettel büszkélkedett, számos más európai állammal ellentétben, tehát egyedi eset vagyunk.

És a látomásokban is megelőzzük a legtöbb országot, ha szabad ezt kimondanom, jelentette ki a képviselő, mert szögezzük le, az bizony látomás, ami az előbb elhangzott, hogy mi egyedi eset vagyunk, és bizony, a látomás több mint tény, a látomás magasabb rendű.

Szerezzen látomásainkról tudomást az egész világ, mondta a laptulajdonos-szerkesztő.

Egyformán gondolkozunk, jelentette ki a szobrász mosolyogva, de hozzáteszem, hogy amit a polgármester úr mondott, arról nekem van egy különbejáratú látomásom, hadd osszam meg önökkel, nevezetesen, az egyik szoboralak a sok közül egy kőbe vésett alkotmányt, amelyet aranysugárzás vesz körül, tart a kezében, a látomásom szerint, de még ki kell találni, hogy ki lehetne az, aki tartja, kiről lehetne mintázni.

Gáspár nagyapám megszólalt, és azt mondta, miközben fényképezett, hogy a minap Tisza István rendőrökkel kivezettette a parlamentből az ellenzéki képviselőket, és felvetné, nem tehetett volna-e mást Tisza, hiszen az ellenzékiek is magyar urak.

Azok hazaárulók, emelte fel hangját a képviselő, az összes ellenzéki árulja a hazát.

Mégis valami odaveszett, mondta a bankvezér halkan, valami leméréhetetlen veszett el szerintem, vagy a zenekar hamisan kezdett el játszani, ugyan részleteiben semmi sincs, ami korábban ne lett volna, az arányok azonban elmosódtak valamelyest, és rossz felé.

Van benne valami, jelentette ki visszafogottan a laptulajdonos-szerkesztő, mintha megváltozott volna a kor, és nem tudjuk a magyarázatát.

Uraim, régóta ott lengedez valamiféle ellenszenv minden felett, amit teszünk vagy megélünk, ezt elismerem, magyarázta a szobrász izgatottan, valamifajta tehetetlenség, sőt, szerintem egyetemes idegenkedés, amelynek kiegészítő párját, a vonzalmat nehezen találjuk, ámde az emlékművel a helyére akarom tenni a dolgokat, elsősorban is vonzalmat teremteni.

Isten, áldd meg a magyart, mondta szavalva a gimnáziumigazgató.

Emelkednek az élelmiszerárak, jegyezte meg Gáspár fényképezés közben, de kevésbé emelkednek, mint a szomszédjainknál, ezt állandóan ismételgetve nyilatkozniuk kellene az uraknak, ha igaz, ha nem.

Mond valamit, fényképész úr, jelentette ki a főszolgabíró, és hozzátehetem, tót izgatók rémhíreket terjesztenek az áremelkedésekről itt, Kassán is.

Hát igen, a tótokkal sok a baj, mondta a polgármester, és hozzátette, remélem, hogy maga, fényképész úr, igazi magyar, és nem csak úgy álcázásból magyarosította a nevét.

Abszolút magyar vagyok, sőt nagy magyar, mondhatnám, hogy nagy-nagy magyar, jegyezte meg Gáspár, sűrűn hangoztatom is, hogy éljen a magyarok istene, és magyarosítottam Babcsákról, mert Babosnak akartam születni mindig.

Talán hagyja abba most már a fényképezést, és távozzon, fényképész uram, jegyezte meg a szobrász, hogy nyugodtan tárgyalhassunk az emlékműről.

Jelentős emberek alakját kell majd az emlékműre állítani, jelentette ki a főszolgabíró, de az alapvető probléma, hogy kik legyenek azok, mert dúskálunk mi, magyarok a jelentős emberekben, nagy a választék.

Igen, magam is így látom, jegyezte meg a polgármester, hogy dúskálunk, így aztán az emlékművel el kell érnünk, hogy a jelentős és a magyar ugyanazt jelképezze.

Új kor kezdődik éppen, mondta a bankvezér óvatosan, új kor, és az új kor új stílust is kíván, remélem, ezt az új stílust az emlékmű ki fogja fejezni.

Sűrűsödnek a háborús konfliktusok, uraim, mondta Gáspár nagyapám, miközben csomagolta össze a fényképezőapparátusát, erre felhívom az urak figyelmét, intézkedések szükségesek.

A konfliktusok valóban sűrűsödnek, jegyezte meg a képviselő, de a politika, a mi politikánk mindent megold, és a politika hatalmasabban árad, mint valaha.

De mintha szaporodnának a bénító ellentmondások, vetette fel az laptulajdonos-szerkesztő.

Nem, nem hiszem, mivel nem lehet már több belőlük, mint eddig, mondta a gimnáziumigazgató.

Talán régebben nem fordult elő annyi visszásság, kérdem én, heveskedett a polgármester, és válaszolhatom, hogy dehogynem, tömegével, most viszont sokkal kevesebbről tudok.

Uraim, térjünk vissza az emlékműhöz, mondta a szobrász, az a javaslatom, hogy felavatásakor szálljon fel Godard kapitány léghajója.

Egyetértek, mondta a képviselő, és az egész hatalmas történelmi Magyarország felett szálljon, lássa mindenki.

És hosszan, sokáig szállhat, mert a Magyar Birodalom nagy ország, szögezte le a főszolgabíró, Fiumétől egészen a mi Kassánkig szállhat az a léghajó, sőt még tovább, a másik irányban egészen Brassóig.

Nehogy elveszítsük majd a háborút, uraim, jegyezte meg Gáspár távozásra készen, készüljenek fel, könyörgök, tettekkel.

Babos-Babcsák, maga csak foglalkozzon a fényképészettel, jegyezte meg a laptulajdonos-szerkesztő.

Uraim, nem vagyok Babcsák, már mondtam, hogy nem vagyok, és ne is kívánják, hogy az legyek, mondta Gáspár nagyapám sértődötten, és elhagyta a kávéházat.

4

Az utolsó otthon töltött estéjén, Boroczkó Lénárd, apai nagyapám meglátogatta ügyvéd barátját, Zénót, akinek nagy feje volt és vékony nyaka, a szavak első szótagjait hangsúlyozta, és éppen a helyi szénbánya-tulajdonos, a szakállas, kopasz, kerekfejű, rekedtes hangú Elemér társaságában töltötte az időt. Szalonkabátot viseltek, francia konyakot meg tokaji aszút és természetesen fekete kávét ittak, és fújták a füstöt kubai szivarjaikból. Az ügyvéd Zénó nemrég rendezte be újonnan hatalmas villáját a Mecsek oldalában, amely felkiáltójelként meredezett ki az erdőből, s színtiszta szecessziós bútorokat hozatott Bécsből.

Megyek a háborúba, mondta Lénárd, irtani az embert, micsoda hülyeség, fel nem foghatom.

A nemzetért, a nemzetünkért harcolsz, Lénárd, az neked hülyeség, elképesztő, mondta Zénó, az ügyvéd, és ne nagyon hangoztass ilyen nézeteket, hogy micsoda hülyeség harcolni, megütheted a bokádat, és még én sem tudlak majd megvédeni.

Közben jeleket adott Lénárdnak, ne legyen olyan szabadszájú, nem maguk közt vannak, célozva a bányatulajdonosra.

A haza szent, Boroczkó úr, ha nem tudná, felvilágosítom, mondta Elemér, a bányatulajdonos komoran.

Lénárd azonban nem akarta venni az ügyvéd jeleit, fel volt dúlva.

Megmondom őszintén, uraim, mondta, nemrég még én is hajlamos voltam imádkozni a hazáért, mint valami szentségért, hajlamos voltam a hazát valamiféle mitikus fogalomnak tekinteni, kultusszal övezni, de most, hogy irtanom kell azokat, akik a saját hazájukat szintén szentnek tartják, hát zavarban vagyok. Ráadásul arra jutottam, hogy a haza, a hazánk tele van visszaélésekkel, túlkapásokkal, önkényeskedésekkel, törvénytelenségekkel, és mindez, uraim, a nemzet puszta fennmaradását veszélyezteti, akár annyira is, mint egy háborús vereség.

Ez egyszerűen provokáció, kiáltott fel Elemér, a bányatulajdonos, és mintha kétségbe vonná, Boroczkó úr, a háború szükségességét, holott a háború szükséges, sőt szükséges jó, ráadásul győzni fogunk, mert a mi oldalunkon az igazság, és az igazsággal, a haza és a nemzet nagyságával, no meg a győzelemmel nem lehet játszadozni.

Maga könnyen beszél, Elemér úr, magát nem hívták be, mondta Lénárd.

Az ügyvéd rosszallóan rázta a fejét, újból jeleket adva Lénárdnak.

Lénárd, hogy eleget tegyen ügyvéd barátjának, jópofáskodni kezdett, rátérve arra, hogy nemrég egy Elvira nevezetű jósnő végelgyengülésben

halt meg, huszonöt kilóra fogyott, a koporsó zörgött a csontjaitól, és férje ott, Elvira sírján vágta el, bánatában, a saját torkát, hátrahagyott levelében írva, hogy bűnhődni akar, mert hagyta, hogy Elvira a szeme láttára fogyjon ki a világból.

Érdekes, mondta Elemér, a bányatulajdonos, roppant érdekes.

Lénárd tud ilyeneket, mondta az ügyvéd mosolyogva.

Inkább térjünk vissza ahhoz, mondta Elemér, a bányatulajdonos, hogy a háborút megnyerjük, és azért nyerjük meg, Boroczkó úr, mert ha kimondjuk ezt a szót, magyar nemzet, mintha imádkoznánk, és ilyenkor Isten meghallgat bennünket, tehát Isten velünk van, magának is javaslom, Boroczkó úr, hogy a fronton ne csak lőjön, hanem imádkozzon is.

A lövészárok nem templom, úgy sejtem, mondta Lénárd komoran.

Éppen most akarsz leszokni az imáról és a hazaszeretetről, Lénárd, amikor eltölti a lelkeket a vallásosan hazafias érzület, mert vallás lett a háborúból, jegyezte meg Zénó, az ügyvéd, kissé ironikusan, és hozzátette, magasra csapott a hazafias láng, úgy lobog, hogy már ettől megretten az ellenség, hiszen még az ellenzék is lángol, lám, évek óta harcol a magyar vezényszó követeléséért az osztrákkal közös, de magyar egységekben, harcol a magyar zászlókért és jelvényekért, hogy például tudja az ellenség, kivel áll szemben, és ha tudja, hogy a magyarral, akkor mindjárt tele lesz a nadrágja.

Önkéntelenül elnevették magukat.

És azt tudják az urak, jegyezte meg Lénárd, hogy létezett egy másik híres holttest is, Koszorús-Nagy Máriáé, akit a szeretője Schreiner Tamás József azért ölt meg, mert nem volt képes lefogyni, és a tetemet, amely százhetvenöt kilót nyomott, a gyilkos kofferba gyömöszölte, mondhatom, már magában ez is nagy teljesítmény volt, meg az is, hogy kicipelte a Déli vasút állomására, és feltette, figyelem, éppen a pécsi vonatra, ide hozzánk, de valahogy nem érkezett meg.

Ezen is nevettek.

De a bányatulajdonos, Elemér észbe kapott, fontoskodó ábrázatot öltött, és megjegyezte, ejnye, Boroczkó úr, ne terelje el a szót, tehát vissza a fontos témánkhoz, a háborúhoz, amely bizony dagaszthatja a keblünket, és felvilágosítom, magyarul hangzó parancsra kiugrani a lövészárokból dicsőség, sőt meghalni is úgy érdemes, hogy közben a hazát éltetjük magyarul.

Sokáig éljen a haza, mondta Zénó, az ügyvéd, és koccintásra emelte francia konyakkal telt poharát, itt élned, halnod kell, amint a költő megírta, és mosolygott.

Azért nem kellene rögtön belelőni egy tüntető tömegbe, mondta Lénárd, a demonstrálók is magyarok.

Vigyázat, Lénárd, tudhatnád, hogy az ellenünk szegülők egy nemzetközi összeesküvés részei, mondta az ügyvéd, legalábbis ezt olvastam az újságokban, erőt kell mutatnunk velük szemben.

Csak a magasabb munkabér izgatja ezeket az izgatókat, mondta a bányatulajdonos, tesznek az országra.

Igaza van Elemér úrnak, szögezte le az ügyvéd, és hozzátenném, hogy ezek az izgatók ellenségei a vallásnak, a családnak, a Monarchiánknak, benne a Magyar Birodalomnak, ezt te sem tagadhatod, Lénárd, így hát, mondjuk ki, rombolnak, erkölcstelenek.

Szét van esve az ország, jelentette ki Lénárd, az én szeretett országom, amelyet imádok, csak a politikusaink nem akarnak a szétesésről tudomást venni, olthatatlan gyűlölettel áll szemben egymással mindenki, párt, nemzetiség, vallás, osztály. És kérdem, talán az oly fennen hirdetett magyar állameszme nem képes az összefogásra, az összefogásukra? Hát akkor mire képes? Szóval össze kéne fogni minden réteget, beleértve a zsidókat is, megbecsülni őket, egy erős ország érdekében.

Az a baj, hogy a nemzetiségek, beleértve a zsidókat is, más emberek, mint mi, magyarok, mondta Elemér, a bányatulajdonos, ez igazán belátható.

Az ügyvéd bólogatott és mosolygott.

Mondjuk ki bátran, hogy a tótok, az oláhok, a rácok és a zsidók más fajhoz tartoznak, mondta az ügyvéd továbbra is mosolyogva.

A bányatulajdonos Elemér megkérdezte, az biztos, hogy más fajhoz tartoznak?

Az ember egyetlen fajhoz tartozik, mondta Lénárd, egyetlenegyhez.

Nana, mondta Zénó, az ügyvéd, kikérem magamnak, hogy én a zsidóval egy faj legyek, és elkomolyodott.

Még elgondolni is szörnyű, mondta a bányatulajdonos Elemér.

Maga, Elemér, úgy tudom, zsidó, mondta az ügyvéd, és diadal ült az arcán.

Ha annak születtem is, bár ki tudja, ma már nem vagyok zsidó, jelentette ki a bányatulajdonos Elemér, sértődötten, könyörgő tekintettel, magyar hazafi vagyok, kérem, bízzanak bennem, uraim.

Emelje fel a munkásai fizetését, és akkor bízom magában, mondta Lénárd, annál is inkább, mert ha alacsonyak maradnak a bérek, forradalom is fenyegethet.

Miket beszél, Boroczkó úr, borzalom, mondta Elemér, a bányatulajdonos, forradalmat emlegetni elvetemültség.

Tényleg, miket beszélsz, Boroczkó barátom, fortyant fel Zénó, az ügyvéd, fogd már föl, hogy kitört a háború, és győznünk kell, és a győzelem felér majd egy jó értelemben vett forradalommal.

Ez a beszéd, ügyvéd, úr, mondta Elemér, a bányatulajdonos.

Egy halálosan beteg ország, mint a mienk, húsz körömmel kapaszkodik tulajdon halálos betegségébe, egy ilyen ország nem győzhet semmilyen háborúban, sajnos, uraim, jelentette ki Lénárd.

Te hülye vagy, Boroczkó, szögezte le Zénó, az ügyvéd.

Több mint hülye, lázító, horkant fel Elemér, a bányatulajdonos. Mintha elfelejtené, hogy császárunk és királyunk győzelemre született. Apropó, uraim, a királyunk, ugye a császár, magyarul mondott lelkesítő beszédet.

Nem lehetett érteni, jegyezte meg Lénárd, a kiejtése, a mondatfűzése kívánnivalókat hagyott maga után, túlságosan bécsies volt.

De a magyar beszéddel megint kimutatta, mennyire szereti Magyarországot, királyunk egy magyar hazafi, jelentette ki a bányatulajdonos.

Állítólag magyar nő volt a dajkája, mondta az ügyvéd, és mosolygott.

Ki kellene tüntetni ezt a dajkát, jegyezte meg Lénárd, és nevetett, valamelyik nagy, bojtos zászlórenddel.

Mindenesetre, Boroczkó úr, javaslom, hogy hős királyunk nevével menjen a harcba, mondta a bányatulajdonos Elemér.

Nem kell biztatni Lénárdot ilyesmikkel azért, jegyezte meg zordan az ügyvéd Zénó, tisztában van ő a dolgokkal, akármit beszél is, nála nem kell jobb honpolgárnak lenni.

Uraim, mondta Lénárd, hadd meséljem még el, hogy sokan nem voltak képesek megérteni annak idején, hogy Fischl miért ölhette meg Steinherzet kalapáccsal, erre vonatkozóan azonban szakértők a következőképpen rekonstruálták a tragikus vasúti utazás történetét: Steinherz kupéjába beszállt Fischl, elkezdtek diskurálni: hogy van Steinherz bácsi, kérdezte Fischl, nagyszerűen, válaszolta a másik; hogy megy az üzlet, remekül; hogy van a család, pompásan; hogy szolgál az egészség, ragyogóan; hát a sok jó hír hallatára Fischl nem bírta tovább, vette a kalapácsot, és lekopogta.

Az ügyvéd nevetett, a bányatulajdonos zavartan nézett.

Szép temetést kérek, uraim, segítsenek majd abban, hogy holttestemet hazahozzák, mondta Lénárd nagyapám búcsúzóul.

5

Babos Gáspárt, anyai nagyapámat, egyszer csak botrányhősnek kiáltották ki a városban, Kassán, ugyanis szerelmi bánatában öngyilkosságot kísérelt meg, de annyira remegett a keze, hogy nem sikerült végrehajtania, írta a saját lapja, az ellenzéki, negyvennyolcas *Kassai Újság*, viszont, hogy tényleg meg akarta lőni magát, bizonyítja, vetette fel ezt is az újság, mivel a szobája falában keletkezett egy lyuk a lövedéktől. Felbolydult Kassa. Nemcsak öngyilkos, hanem gyilkos ösztönei is vannak, ezt terjesztették Gáspárról, és egy nemrég megtalált hullát az erdőben az ő gyilkoló kedve áldozatának kezdték és akarták tulajdonítani.

Hát igen, Gáspár nagyapámat kivetkőztette magából a szerelem.

A laptulajdonos-szerkesztő hívatta nyomban, és Gáspár tudta, ki akarja rúgni a botrány miatt, amelyet öngyilkossági kísérlete keltett.

Mivel védekezzen? Ez járt a fejében.

Kifejthetné, gondolta, milyen nagy dolog a szerelem, hogy a szerelembe bódultan nem tudjuk, mit csinálunk, és olyasmiket is elkövetünk, amiket nem követnénk el, ha nem lennénk szerelmesek. És azonnal lefesthetné, hogy tulajdonképpen a szakma, a fényképész szakma szeretete vitte ebbe a szerelembe, igen, igen, hiszen amikor meglátta a leányt, Emília nevezetűt, az arcát, a mimikáját, az alakját, a mozgását és így tovább, nem bírta megállni, le kellett fényképeznie, de ehhez természetesen szükséges volt megközelíteni. És akkor elmesélhetné a munkaadójának, hogyan történt, gondolta, hátha a történet érdeklődést kelt benne, sőt javasolhatná, írja is meg, tudniillik ez a laptulajdonos-szerkesztő tárcákat is írt, és mindig témahiányban szenvedett, hát Gáspár elhatározta, témának javasolja nagy port felvert esetét, ráadásul a szerkesztő tárcáinak stílusát utánozva adja majd elő.

Nemrég, a Fő utcán haladva, észrevett egy leányt, meséli majd a szerkesztőnek, határozta el, egészen fiatalt, olyan tizennyolc éves formát, a bágyadt napsütésben, a májusi langymeleg szellő lobogtatta a világoskék szalagot, amely a leány mélybarna, enyhén göndör haját díszítette, és meglegyintette a maga varrta hosszú, világoskék ruhájának fodrait, ó, de gyönyörűen is csillogott a mélyebbnél is mélyebb barna szembogara, miközben gyengéden merengett. Hát ezt fényképezni kell, gondolta ő, Gáspár. Azon az oldalán haladt a leány eme tekintélyes, szemrevaló házak utcájának, ahol az úri korzó közönsége is, mert a másik oldalán a pórnép szokott összeverődni. És akkor ő, Gáspár, a fényképészapparátusával követni kezdte a leányt, mondo-

gatva magában, micsoda fényképarca van, szóval utána eredt. A hatalmas Szent Erzsébet-dóm sarkán, pontosabban az Orbán-torony előtt gyülekező és ácsorgó, fekete szalonkabátba, fehér selyemmellénybe öltözött aranyifjak, akiket jól ismert és előszeretettel fényképezett, merőn fixírozták a leányt, sőt kihívón mosolyogtak rá, egyesek még a köcsögkalapjukat is megemelték. A leány zavarba jött, elpirult, és gyorsabban kezdte szedni a lábát, tulajdonképpen gyönyörűen. Csak vigyázat, urak, ha nem tudnák, ő a jövendőbelim, mondta Gáspár az aranyifjaknak, nagyobb tiszteletet neki, és mosolygott. Nocsak, Babos úr, máris botrányt szimatolok, jegyezte meg röhögve az egyik ifjú.

Lám, már akkor botrányt emlegettek, hangsúlyozza majd a szerkesztőnek, mikor még szó sem volt botrányról. Hát ennyit, szerkesztő uram, a hamis hírek terjesztéséről, a botrányok természetéről, fejti majd ki, ahogy elképzelte. De folytatja a történetet, fogja mondani a szerkesztőnek, és megismétli, bizony jó tárcatéma.

Látta, elhaladva a színház és a tekintélyes grófi palota előtt, hogy ez a feltűnően kecses leányzó a híres szállodába lép be, ahol Ferenc József császár és király is megszállt egyszer. Ide is bement a leány után, és követte abba a terembe, ahová igyekezett, vagyis a tánciskolába. A leány gyakran nézett hátra, így aztán megbizonyosodott arról, hogy követik, erről beszámolt a táncmesternek, miközben rá, Gáspárra mutogatott. A tánciskola élete megállt, mindenki kettejüket bámulta. Szidi néni, a táncmester, akinek vastagon bepúderezett haját rizsporos parókának is lehetett nézni, a tánc folytatását parancsolta, és a leányt nyugtatgatva magyarázta, hogy ez a fiatalember híres fényképész, az egyik helyi lap munkatársa, és lám, milyen érdekesen fest, magas, sovány, vörhenyes hajú, akit még a gyors mozgás és a feltűnően kék szem, égő kék szem is jellemez, és milyen elegáns, és minduntalan feltűnik az utcákon fényképészapparátusával, és egyáltalán nem olyan férfi, akitől egy rendes leánynak tartania kéne. Közben Szidi néni roppant szívélyesen üdvözölte őt, majd látva, hogy nem tudja levenni szemét a leányról, Szidi néni elragadta a leányt partnerétől, és bemutatta neki, Gáspárnak, aki mikor meghallotta a leány nevét, Hajnal Emília, meglepődött, és rögtön tudta, Emília nem lehet más, mint lánya a vándorfényképész Hajnal Artúrnak, akihez ő, Gáspár vagy tíz évvel ezelőtt fényképészetet tanulni járt, akkor látta utoljára Emíliát, jé, mi lett belőle. És hirtelen több fotót készített, Emília tiltakozása ellenére, Emíliáról, és őszintén bevallja, ez nem volt szép dolog.

Másnap ezekkel a képekkel beállított a Hajnal-házba, kéretlenül, ezt is bevallja, ámde Artúr, Hajnal Artúr kitörő örömmel fogadta mint

egykori tanítványát, megvendégelte, borozgattak. Gáspár megmutatta az Emíliáról készült képeket, és Artúr elismerően bólogatott. Emília azonban rápillantani sem volt hajlandó a fotókra, sajnos, nem.

És akkor elérkezik a pillanat, gondolta Gáspár, hogy előadja a szerkesztőnek, miszerint tehát az a furcsa dolog történt vele, hogy a leány, éppen mesterének a lánya lévén, még nagyobb érdeklődést keltett benne, hát ilyen az élet, nem tehet róla.

Mesteréről, Hajnal Artúrról el kell mondania, mondja majd a szerkesztőnek, hogy, mivel vándorfényképész, ritkán tartózkodik otthon, szereti a csavargó életet, a nőket és a bort, de csak a piros és félédes bort, meg a szókimondást is szereti. Tipikus tárcahős ez az Artúr, meg lehet tekinteni, sok kép van róla, amelyet még ő, Gáspár készített; és akkor előveszi, és megmutatja a szerkesztőnek, elterelésként, ne csak az ő öngyilkossága legyen az előtérben.

Artúr, Hajnal Artúr ezeken a felvételeken középmagasnak látszott, kimondottan kerekfejűnek, dús, egyenes szálú barna hajjal, amely hosszan a nyakába lógott, feltűnően pirospozsgásnak tűnt, szépen pödrött bajusszal, zömök volt, de rövid törzsű és hosszú lábú, no és tekintélyes hasat növesztett. Zsinóros, fekete atillában, szürke csizmanadrágban és sárga csizmában járt. Tulajdonképpen a dzsentrit utánozta, holott persze egyáltalán nem volt dzsentriszármazék. Helyeselte a liberális alkotmányt, pontosabban, hogy az élet szabadelvű módon folyhat, de a klerikális szellemű a kormányzást is helyeselte, továbbá azt is, hogy van parlament, ha nem hívták is össze mindig, helyeselte, ha szükségállapotot hirdettek ki, úgy gondolva, nyilván azért, mert elszemtelenedtek a népek, vad rácoknak nevezte a szerbeket, krumplievő tótoknak a szlovákokat, szőrös talpú oláhoknak a románokat. Sokat mulatozott, a családjával nem törődött. Viszont a fényképezőgépe, egy ősi Voigtländer nélkül meg a hozzá tartozó kellékek, például állvány nélkül soha nem volt látható. Pipáját akkor is a foga között tartotta, ha éppen nem szívott, és akkor is, ha a fekete kendő alá búvva fényképezett. Feleségéről, Ilusról csak egyetlen kép maradt, feltűnő, hogy csak egyetlen, azon törékeny, kecses, finom, pici asszonyként tűnt fel. Az életerejét állítólag már harminchat éves korára kiadta, miután hét gyereket szült, három meg is maradt, mind lányok, akik apjuk nyakába szakadtak, mert Artúr nem hozott a házhoz másik asszonyt, azt gondolta, úgyis mindig úton van, minek neki állandó asszony, talál az útján, amennyit csak akar. Akkor mutatkozott otthon, ha elő akarta hívni a felvételeit az udvarban, a régi nyári konyha helyén berendezett sötétkamrájában. A három lány a tót cselédlányra volt bízva, és amikor

már kissé felcseperedtek, mind a három jól tudta, hogy a Tata, ahogy apjukat nevezték, ha véletlenül otthon alszik, kisurran a konyhába, a cselédágyra, Markéta mellé, így hívták a cselédlányt. A külvárosban laktak egy szerény kis házban, de azért volt vitrinjük, a legnagyobb szoba díszeként, tele nippel, meg fehér vászonfüggöny, horgolt, színes mintákkal, szőnyegek, bár csak spárgából, de csipkék itt, csipkék ott, díszpárnák mindenhol, a falak meg nem látszottak a Tata fényképeitől, viszont ahol aludtak, a két kisebb szobában, ahová idegen be nem tette a lábát, semmi dísz nem akadt, ott nyikorogtak a szalmazsákos ágyak, és kimustráltak voltak a bútorok.

Azt is elmeséli majd a szerkesztőnek, gondolta Gáspár, kis kitérőként, mert nem ártanak a kitérők, hogy megmutatta a fényképalbumait Artúrnak, lássa, mennyit fejlődött, és abban ábrázolva volt, honnan is származik ő: szalmafödeles házacska, ahol született; apja, Babcsák Hugó, urasági ispán, jól megtermett, vidám tekintetű, dús hajú, dús bajszú, dús szakállú barna férfi, fekete, sárga zsinóros magyar ruhában; nadrágszíj, amelyet fenyegetően felemel; ahogy táncol, igazi virtussal; kártyával a kezében; szájához emel egy pohár bort; újságot olvas a kemence padkáján; anyja kedves, de magába zárkózó arca, sötét fejkendőben; búbos kemencéből veszi ki a kenyeret; egy kormos tűzhely mellett főz; teknőben mos; öt testvérének portréi; a kedvenc étele, a lebbencsleves; kopott, szürkés színű, földszintes, szegényes iskola a faluban; rozzant szekér, amellyel a városba, Miskolcra érkezett; sáros, kopott csizmája meg a gyanús színű kapcája; a gimnázium komor, sárgára festett, emeletes épülete; a mosónő, akinél lakott; földes szoba, három ággyal és két lakótársával; a családok, akik ellátták ingyenebéddel; a köménymagos leves, amelyet reggelire főzött már tízévesen; bakák fotói, akiket, aprópénzért, írni-olvasni tanított, hogy hivatásos altisztek lehessenek; külvárosi utca Pesten a kis, kopott házzal, ahová ágyra járt; a körúti bútorüzlet, ahol éjjeliőr volt; a képeslapok, amelyeknek képei megigézték.

Majd előadja a szerkesztőjének, gondolta Gáspár, hogy ha őt nem ragadja el a fényképezés szenvedélye, vagyis ha nem lesz fényképész, akkor talán, mivel nem bonyolódhat bele a leány, Emília fényképezésébe, nem is lesz szerelmes, így aztán hát tulajdonképpen ő a szakmája áldozata, állítja be, mint elhatározta. És akkor aztán elmeséli, hogy Kassára kerülve, mennyire megigézte a tulajdonos-szerkesztő lapja, a *Kassai Újság* meg annak ellenzéki szelleme, és mindenáron a lap munkatársa akart lenni. És további kitérőként előadja, hogy már gimnazistaként rákapott a képeslapolvasásra, -nézegetésre, mert leginkább, hogy, hogy

nem, a fényképek érdekelték, azt homály fedi, maga sem tudja, miért meresztett rájuk oly nagy szemeket. És miért, hogyan jutott eszébe a fényképezés, mert eszébe jutott, sőt szenvedélye lett, erre nem tud felelni. Mindenesetre gyűjtögette a pénzt fényképezőgépre, és amikor egy zálogház kirakatában észrevett egy teljes fotóapparátust, igen olcsón, a legősibb Kodak gépet, hát megvette, de a spórolt pénze nem volt elegendő, több holmiját el kellett zálogosítania. Szerzett egy fényképészkalauzt, abból megtanulta az alapfogásokat. A fényképészetből szeretett volna megélni, miután leérettségizett, de hiába próbálkozott. Egy volt osztálytárs barátja hívta, menjen Kassára, ne kallódjon Pesten, el tudja helyezni biztosítótársaságnál, így került a városba. Felvették a legalacsonyabb hivatalnoki beosztásba, kis fizetésért. Bérelt szobáját meg kellett osztania mással, de mivel csupán egyetlen ágy volt benne, a legmegfelelőbb társnak egy éjjeli mulató pincére mutatkozott, aki nappal foglalta el a fekvőhelyet, ő meg éjjel. Később, amikor már egyedül is tellett a bérletre, mintha egy álma valósult volna meg. Megnyitásának előestéjén fényképsorozatot készített a színházról, kívül és belül, elvitte egyenesen a színigazgatónak, akinek megtetszettek a képek, és megjelentette az újságban. Ezek után fel is kérték, éppen a tulajdonos-szerkesztő úr kérte fel, emlékezteti majd a szerkesztőt, dolgozzon rendszeresen a lapnak. És azontúl, mint a mesében, minden sikerült neki, hamar az újsághoz került, s ezt is a szerkesztő úrnak köszönheti. Persze nyugtatgatnia kellett szüleit és testvéreit, amiért hivatásaként a gyanúsnak tetsző fényképészetet választotta, kérte, bízzanak benne, mert nagyon igyekszik majd érvényesülni ezen a csodálatos és máris dicső pályán, amely mint eléggé új foglalkozás szép jövő előtt áll.

És valóban előadta mindezt a szerkesztőjének, aki türelmetlenül leintette, ne beszéljen mellé, gondolkozzon inkább azon, hogyan mossa le magáról a vádat, hogy ösztönei öngyilkosak, esetleg gyilkosak, mert ha erre nem képes, el kell őt távolítani a laptól, sőt esetleg a városból is.

Gáspár, bár már várta ezt a kijelentést, mégis elsápadt, megizzadt, és nem tudta megállni, hogy el ne kezdje őszintén mesélni, mi vitte az öngyilkossági kísérletbe, és belekezdett. Szerelme sajnos nem nyert viszonzást, adta elő, Emília például sosem jött be a szobába, ha ő, Gáspár náluk tartózkodott, hiába hívta az apja, Artúr, beszélgessen el egy kicsit vele, Gáspárral, de hasztalan. Vadóc ez a lány, mondta Artúr, de csak a férfiakkal kiállhatatlan, nem tudom az okát, miért, különben szorgalmas, igen házias, ellátja a háztartást, sőt kedves is.

Egyszer, mesélte Gáspár a szerkesztőjének, Emília jó hangosan kijelentette a konyhában, hallatsszon csak be a szobába, mit keres ez a férfi,

vagyis Gáspár náluk, hiszen ő egy botrányhős, az egész város tudja. Mert ne felejtsük el, szerkesztő úr, mondta Gáspár, őt már korábban is botrányhősnek kiáltották ki, egészen másért, mint most, és ha ez korábban nem történik meg, akkor szerinte most, öngyilkossági kísérlete után sem kiáltják ki botrányhősnek. Ezt figyelembe kéne venni. Tudniillik, amikor Rákóczi fejedelem hamvait halála után csaknem kétszáz évvel Kassára hozták Törökországból, eltemetni a Szent Erzsébet-dómban, és erről a nagyszabású eseményről szóló fényképeiből Gáspár kiállítást rendezett, a képeket saját szemléletének megfelelő képaláírásokkal ellátva, hát igen megváltozott a jelentésük. Gyászvitézek, írta ahhoz a képhez, amely a fekete díszmagyarban ácsorgó, több száz tagú fogadóbizottságot és a hasonlóan fekete gyászlobogókkal nagy-nagy feketeséget mutató, bár nemzetiszín zászlókkal is feldíszített pályaudvart ábrázolta. Mit tudják ők, kit siratnak aláírással látta el az óriási, soha nem tapasztalt tömeget, a könnyező, zokogó, az ablakokat, erkélyeket, háztetőket is elborító népséget láttató fotót. A fekete selyemmel bevont, fehér hermelinpalásttal betakart, hat fehér ló húzta hintón fekvő koporsót egyszerűen a fejedelem félreértésének titulálta. Az út két oldalán égő fáklyákat tartó, gyászruhás ifjak sorfalát és a világító, fekete fátyollal letakart utcai lámpákat, figyelem, nappal van felirattal ellenpontozta. A gyászhintót követő, Rákóczi-bajuszos csatlósok képéhez, akik a kurucok hajdani fakózöld, kimustrált, lobogó köpenyében, barna bőrövükben hajlított karddal és baltával, jobb vállukon puskával vonultak, azt fogalmazta, hogy ma pedig ők a labancok. Ahhoz a lovas vitézhez, aki fekete lepellel borított paripán, a fejedelem hasonmásának maszkírozva, a Rákóczi várainak stílusában emelt gyászkapukon peckesen lovagolt át, odaírta, hogy a hasonlósággal játszani becstelenség. Amikor a dóm lépcsőin száz hölgy látható, amint Rákóczi-korabeli nagyasszonyok korhű ruhájában fogadják a koporsót, a fekete díszmagyarba öltözött Kossuth Ferenc társaságában, aki kijelenti, magára a fotóra írt kísérőszöveg szerint, hogy nemzeti büszkeségünk és nagyságunk megnyilvánulásának ma már semmi sem áll útjában, semmi akadály, hát ez alá biggyesztette Gáspár, bizony van akadály, a szónok meg a hölgyek. Annak a képnek pedig, amelyen a rendőrök kuruc vitéznek öltözve ügyelnek a rendre, feliratául azt írta, kegyeletsértés. Amikor a képek megjelentek a lapban, persze szalonképes aláírásokkal, nagyra értékelték őket, viszont a kiállítás megnyitása utáni első órákban kitört a botrány, akkor kezdték botrányhősnek tartani őt, és a tulajdonos-szerkesztő is magához rendelte. Gáspár emlékeztette a szerkesztőt, mi történt köztük. Nem értem magát, Babos úr, mondta a szerkesztő

akkor, hisz önt visszahúzódó, csendes, kissé magába forduló embernek ismertem meg, mi történt magával? Gáspár nagyapám felhúzta a vállát, és egy kis félmosollyal az ajkán kibökte, negyvennyolcas hazafi vagyok, ebből a hazafiságomból táplálkoznak a képaláírások, megérthetné a szerkesztő úr, hiszen a lapja is negyvennyolcas. A szerkesztő sóhajtott, és kijelentette, nem ilyen egyszerű ez, Babos úr, tüntesse el az aláírásokat, mert ha nem, eltávolítom a laptól. Gáspár megtette, mert rendes polgári életet akart élni.

De hadd mesélje tovább a történetét, miért és hogyan kísérelt meg öngyilkosságot, tessék meghallgatni, mondta a szerkesztőnek Gáspár.

Továbbra is látogatta a Hajnal-házat, akkor is, amikor Artúr nem tartózkodott otthon. Pedig Emília nem változtatott a viselkedésén, nemigen volt kedves hozzá, és ha megérkezett, Emília azonnal magára hagyta a nappali szobában, nem törődött vele. Mit tehetett, csak üldögélt egymagában. Emília két nővére időnként benézett a szobába, és hangos megjegyzéseket tett. Kinyitották az ajtót, és a küszöbön állva mintegy tudósították a konyhában tevékenykedő Emíliát. Még mindig itt van, mondta Margit, a legidősebb. Ül és ül, mondta Juliska, a középső. Olyan magába roskadtan nézegeti a falakat, mondta Margit. Azt hiszem, szomjas, de nem kér vizet se, mondta Juliska. Lehet, hogy egészen addig akar maradni, amíg le nem fekszünk, mondta Margit. Tulajdonképpen kihez jött hármunk közül, fiatalember, kérdezte Juliska, elárulná végre? Emília kisasszonyhoz, mondta zavartan ő, Gáspár. És, kérdezte Juliska, mi a szándéka Emíliával? El akarom venni feleségül. Hallod, Emília, kiabált ki a konyhába Margit nevetve, megkérték a kezedet, pedig te vagy a legfiatalabb, és nekünk kellene először férjhez mennünk. Nini, most veszi észre, mondta Juliska, hát zsakettben jár ez a Babos úr csak úgy hétköznap is, ez ám a vőlegénynek való. És micsoda finom kalapot szorongat, mondta Margit. Emília azonban mintha mit sem hallott volna. És ez mindig hasonlóképpen játszódott le.

Kódorgott, szédelgett ő, Gáspár, összetörten, mesélte a szerkesztőnek, nap mint nap, miután Emília tudomást sem vett arról, hogy tulajdonképpen megkérte a kezét.

És Gáspár felvillanyozódva látta, hogy a szerkesztő jegyzetelni kezd, sőt azt mondta, mesélje csak tovább, Babos úr.

Abban bízott, folytatta a történetet Gáspár, hogy Emília egyszer csak ráébred, hozzá kéne kötnie az életét, hozzá, aki annyira kimutatja a szerelmét iránta, hisz nem biztos, akad még egy ilyen, meg kéne becsülni. Hátha egyszer csak felmerül Emíliában, erre számított Gáspár, hogy

félárva, két nővérével együtt, apjuk, a vándorfényképész állandóan úton van, ha nagy ritkán hazaérkezik, letesz egy kis pénzt, ami semmire sem elég, úgyhogy nyomorognak. Bár Margit, aki fodrásznő, keres pénzt, már hajnalban elindul, maga is frissen ondolálva, úri házakhoz, a nagyságos asszonyok haját rendbe hozni, főleg a kereskedőasszonyok igénylik, mert az üzletbe nem mehetnek akármilyen frizurával. De ez a Margit, mivel a vőlegénye, a nagy-nagy szerelme, tüdőbajban meghalt, megfogadta, többé nem néz férfira, nem is nézett, zord lett és keserűen gunyoros, vénlány akart maradni. Juliska meg, a legszebb közöttük, pénztárosnőként dolgozott a fürdőben, de hát ő is olyan balsikerű volt a férfiakkal, beleszeretett egy állástalan kishivatalnokba, ahhoz akart férjhez menni, nem gondolva a megélhetésükre. Emília meg varrni tanult, de abbahagyta, maga sem tudta, miért is, így aztán neki kellett a háztartás gondját viselni. Szóval várta Gáspár, mikor tudatosodik Emíliában, hogy férjhez kéne mennie, és hát kihez, ha nem hozzá, Gáspárhoz, aki annyira rajong érte, ez kézenfekvő.

Ámde Emília megtanult az apjától fényképezni, sőt elő is tudta hívni a képeket, igen szerette csinálni, és amikor ez kiderült, ő, Gáspár azzal jött, mesélte a szerkesztőnek, jaj, hát ez csodálatos, Emília kisasszony, ejnye, fényképezni is tud, akkor az isten is neki teremtette, csodájukra járnának mint fényképész házaspárnak, ilyen pár nem található talán az egész országban. Emília azonban meg sem hallotta.

És akkor határozta el Gáspár, mint előadta, hogy igazán öngyilkos lesz, nem tehet mást, neki nem kell az élet Emília nélkül. Nincs mit tenni, gondolta, és pisztolyt akart szerezni, szíven lőni magát, nem tudott másra gondolni, csak Emíliára, aki nem akar a párja lenni.

Nagyon érdekes, nagyon, nagyon, ez igen, mondta a szerkesztő szorgalmasan jegyzetelve, hát mondja csak még, Babos úr.

Egyszer, amikor éppen otthon tartózkodott a mestere, Artúr, mesélte tovább Gáspár, és megjelent ő, Artúr beparancsolta a szobába a három lányt. Megkérdezte Gáspártól, melyik lány tetszik neki. Hát Emília, válaszolta ő, Gáspár. Nagyon tetszik, tette hozzá igen halkan, ilyen lányra vágyom. Artúr megkérdezte Emíliát, hogyan viszonyul ehhez a Gáspárhoz, aki itt áll előtte. Margit közbekotyogott, miért áll, le is ülhetne. Juliska is megszólalt, mondván, nem ismeretlen Gáspár úr előtt, hogy náluk üljön, minden széken üldögélt már. Artúr azt mondta, na, enged a lányai unszolásának, mert mit tehetne, hát, Gáspár, ülj le szépen. Mire ő pironkodva leült. Artúr megint Emíliához fordult, Emília, válaszolj azonnal, tetszik neked ez a Gáspár? Emília visszakérdezett, kötelező erre válaszolni, apám? Nem kötelező, de

méltányos volna Gáspárral szemben, aki hónapok óta idejár, és olyan lányra vágyik, mint te, Emília. Azt se tudja, milyen is vagyok, mondta Emília. Tudom én azt, Emília kisasszony, mondta kedvesen ő, Gáspár. Na, akkor mondja meg, szólította fel Emília. Hát olyan, aki nekem kell, mondta ő, Gáspár, szép, nézze csak meg magát a fényképeimen, jó beszéde van, ha éppen van kedve beszélni, szorgalmas, állandóan a konyhában tesz-vesz, akkor is, ha ő, Gáspár itt van, ilyen maga, Emília kisasszony, de a legfontosabb, hogy fényképezni is tud, és persze talpraesett. Ugyan, nem is szokott elesni, a talpára sem, mondta Margit. Inkább a sej-hajára esik, ha elesik, mondta Juliska. Elég volt, kisasszonyok, mondta Artúr, ne a Gáspár fiatalúron szórakozzatok, nem érdemli. Felelj, szólította fel Emíliát Artúr, hozzá mennél-e feleségül a tanítványomhoz, a kiváló fényképészhez, Babos Gáspárhoz? Emília kijelentette, igen borongós hangulata támad mindig, ha a házasságról esik szó, sőt félelem kapja el. És azt mondta, nem akar férjhez menni még most, alig tizennyolc éves. Tehetetlen vagyok, Gáspár, mondta Artúr, és széttárta karját.

Akkor ő, Gáspár, arra gondolt, nincs más választása, mesélte a szerkesztőnek, eljött az öngyilkosság ideje. A lapnál az egyik újságíró, a barátja, Ignác nevezetű azt mondta, amikor tudomást szerzett a szándékáról, ne hülyüljön már meg ennyire, ne akarjon meghalni, de ha mindenáron meg szeretné mutatni Emíliának, hogy eldobja az életet miatta, akkor tegyen úgy, mintha meg akarta volna lőni magát, és lőjön mellé, ám legyen a lövésre bizonyíték, lőjön a falba, és ő, Ignác megírja a lapban, tudja meg Emília, hogy Gáspár meg akart halni miatta, de nem sikerült, félrevitt a pisztoly. Nem is rossz ötlet, élénkült fel Gáspár. És az egyik napon, mikor komor volt az égbolt, esett az eső, és Gáspár lelke úgy háborgott, mint még soha, magára fogta az újságíró barátjától kölcsönzött pisztolyt, mellé lőtt, úgy, hogy a golyó a falba fúródott. És az újságíró barátja, ahogy ígérte, megírta a lapban.

Ügyes fiú az Ignác, jegyezte meg a szerkesztő, tehetséges, igazi, újfajta újságíró, hogyan is mondják, ja igen, riporter. Na és aztán, kérdezte a szerkesztő kíváncsian, továbbra is jegyzetelésre készen, mi történt még, Babos úr?

Az történt, szerkesztő úr, mesélte Gáspár, hogy Artúr felelősségre vonta Emíliát, leányom, nem csukhatod be a szemed ekkora szerelem láttán, amely igazi halálos szerelem. Emília azonban nem roskadt össze, sőt gyanús dolgokat szimatolt. Ki volt tervezve az egész, jelentette ki, a mellélövés, vagyis kitalálta az igazságot. Nem vagyok én szégyellős, Gáspár úr, mondta Emília, ahogy Gáspár mesélte, kimondom egyene-

sen, hogy hát egy ilyen férfiban, aki színészkedik az öngyilkossággal, egyáltalán felmerül benne ilyesmi, hogyan bízhatna meg az ember.

Ez igen, ez nő, mondta a szerkesztő, és élvezettel jegyzetelt.

Gáspár azt is elmondta a szerkesztőnek, hogy miután visszaadta a pisztolyt Ignác barátjának, felöltözött elegánsan, fekete szalonkabátba, szürke csíkos pantallóba, fehér mellénybe, elment a Hajnal-házba, és bejelentette, búcsúzni jött, nincs maradása ott, abban a városban, ahol ekkora szerelmi bánat érte, és ahol ujjal mutogatnak rá az utcán, mint egy szerencsétlen hülyére, illetve botrányhősre, aki el akarta magát pusztítani holmi nő miatt. És megkérte Emíliát, engedje meg, hogy Artúr lefényképezze őket, kettejüket, ahogy egymás mellett állnak, emlékbe. Emília csodák csodájára beleegyezett, a fénykép elkészült, Artúr azonnal előhívta, és mutatta Emíliának meg Gáspárnak, és azt mondta, úgy festenek ők ketten a képen, mintha egymásnak teremtette volna őket a Jóisten. Gáspár könnyezett.

És akkor Emíliába belenyilallt a felismerés, ezt később elmesélte, mondta Gáspár a szerkesztőnek, hogy tényleg neki van teremtve ez a Gáspár, eddig is sejtette, de roppant félt a nászéjszakától. Félek a nászéjszakától, bökte ki Emília Artúrnak és Gáspárnak, és előadta, miért, mesélte Gáspár. Még kislányként, egyszer éjjel kiment a konyhába vizet inni, és akkor meglátta az apját a cselédágyon összegabalyodva a cselédlánnyal, Markétával, amint furcsa hangokat hallatnak, amilyeneket Emília még sosem hallott, riasztó hörgéseket, hát azóta retteg a nászéjszakától. De tudta, és gondolta is, hogy egy lánynak férjhez kell mennie, muszáj, kötelességei vannak a családjával szemben, és hirtelen kijelentette, jobban járna, ezt most már belátja, ha nem az apja háztartásában mosna, főzne, mosogatna, vásárolna, takarítana, hanem a sajátjában, és egy olyan férj mellett, aki fényképész, és aki értékeli, hogy ő, Emília is tulajdonképpen fényképész. Neki van teremtve Gáspár, bökte ki, most már tisztában van ezzel, meggyőződött róla. Mindenki meglepődött. Ő, Gáspár csaknem elájult, mesélte Gáspár. Hát akkor nemsokára kitűzzük az esküvő napját, el van intézve, mondta Artúr, sok szép képet készítek a lagziról. Mert a Tata csak azért akarja ezt a frigyet, hogy legyen fényképtémája, mondta Margit. Persze, a Tata mindenből fényképet csinál, mondta Juliska. Fénykép az egész világ, mondta Artúr. És hozzátette, na, hát koccintsunk, kisasszonyok, hozzatok bort. Legalább van oka a Tatának inni, mondta Margit. Szereti a tütüt, mondta Juliska.

A szerkesztő továbbra is szorgalmasan jegyzetelt, majd megírta és megjelentette lapjában ezt a történetet, a neveket megváltoztatva, de

mindenki ráismert az igazi szereplőkre, szenzációt keltett a tárca, és megbocsátottak Gáspárnak.

Nem járt rosszul Gáspárral leendő nagymamám, Emília, mert Gáspár, leendő nagyapám megfontolt, józan, megbízható, szorgalmas ember volt, szerény és magába forduló, nem hasonlított a lázas szemű, bohém szerkesztőségi kollégáihoz, akiknek különben mindig kölcsönzött, ha megszorultak, és tudott kölcsönözni, mert a fogához verte a garast, de igazán. Gyűjtögette a pénzt, ékszereket veszegetett, tíz-tizenkét öltöny is lógott hónapos szobáinak nyikorgó szekrényeiben. Ruhabolondnak tartotta Gáspárt Emília, ez az egy szenvedélye rögtön kiderült Gáspárnak, meg aztán még egy, adta elő Emília mindig, hogy kávéházakban szereti olvasgatni a lapokat, de csak egy kávé, egyetlenegy mellett, szigorúan.

Gáspár nagyapám, Lénárd nagyapámmal ellentétben, nem kötelezte el magát semmilyen eszmének, mert nem is ismert eszméket igazán, csak újságot olvasott, semmi mást, legfeljebb regényt időnként. Talpig becsületes vagy talpig becstelen, ez volt a szavajárása, és olyan gyakran, olyan természetességgel hagyta el az ajkát három fogalom, az igaz, a jó és a szép, ahogy más azt mondja, jó napot. Eszmeszükségletét az elégítette ki legalaposabban, ha a férj, feleség, gyerekek alkotta csendes, eszményi körre és életvitelre gondolt. A fényképezés azonban mindig szokatlanul felizgatta, mintha vele született volna ez a tulajdonsága, tulajdonképpen kettős életet élt, az egyik az volt, amikor nem fényképezett, és akkor semmiről tudomást sem vett a családján kívül, a másik az, amikor meg fényképezett, és mindenről tudomást vett, amit aztán elfelejtett.

Miután Emília Gáspár mellett tökéletesen kitanulta a fényképészetet, vizsgát akart tenni. El fognak vágni, mondta Gáspár, tudtommal nincs egyetlenegy nő sem a fényképész szakmában. Annál jobb, elsőnek lenni nem megvetendő, mondta Emília. És galambszürke, egyszerű, mégis elegáns, maga varrta kosztümben, fehér blúzban, amelyen csipkés, fodros dísz libegett finoman a nyaka alatt, vizsgázott, felutazva Budapestre, mélybarna szemét a zsűri tagjaira vetve, nem izgult egy cseppet sem, tudta, hogy tudja, amit tudni kell. Eddig minden nő, aki jelentkezett, elbukott, mondta a zsűri elnöke mosolyogva. Emília elővette fényképezőgépét, egy kisebbfajta Kodakot, amelyet Gáspár vett neki születésnapjára, akkoriban mindenki a Kodakra esküdött, felszerelte gondosan az állványra, a fekete kendő alá bújt, ráirányította a lencsét a zsűrire, kattintott, nem is egyszer. Holnapra előhívom, mondta, és megmutatom. És másnap megkapta a fényképészképesítést.

Gáspár gyereket akart, de Emília ellenállt. Ahhoz nem egy ilyen külvárosi, kietlen, kényelmetlen lakás kell, amilyenben most lakunk, mondta, homályos, elkorhadt, penészes, ósdi, hideg, tulajdonképpen csak egy odú, szörnyű bútorokkal, fejezte ki Emília. Kellemes lakásról ábrándozott, hányszor, de hányszor képzelte el, hogy jó nagy és világos helyen lakik, az egyik szobában magas hátú, fekete fából készült, zöld plüssel bevont, faragott ebédlőszékeken ülnek, hatalmas, ovális ebédlőasztalnál, masszív, ugyancsak feketére politúrozott tálaló társaságában; a másikban szintén faragott, üvegezett vitrin, minden polcán csecsebecsékkel, zsúfolásig különböző nippekkel, és a szobákat csaknem teljesen beterítő, bordó hatású, plüss-szőnyegeken lépkednek, az ablakokon meg vakító fehér csipkefüggönyök lógnak. Ha teherbe esel, máshová költözünk, mondta Gáspár. És amikor Emília jelentette, hogy terhes, vágya azonnal megvalósult, mert Gáspár kivette a pénzt a bankból, amit éveken át élére rakott, és bérelt egy tekintélyes lakást, a Forgách utcában, bebútorozta Emília ízlésének megfelelően.

És napvilágra pottyant Barbara, leendő édesanyám.

Gáspárt nem hívták be katonának, mert vérhasban éppen megbetegedett. Amikor kijött a korházból, azonnal rengeteg fotótémája támadt: sorban állás húsbolt előtt; levesosztás mozgókonyhából; hadakozás kenyérért; rokkant katonák az utcán; halottak napján katonasíroknál; tömeges béketüntetés; katonaszökevények kivégzése; hazatérő katonák vagonok lépcsőin és tetején. A lapban szigorúan megválogatva, a kevésbé sokkolókat közölték.

És mikor a vörösök megcsinálták a forradalmukat, a szerkesztőség felbolydult, szétesett. Kihirdették, hogy átveszi a vezetést az a két újságíró, akit a legjobban utáltak, ők voltak mindig, azelőtt is a nagy hangadók, azonnal elzavarták a tulajdonos-szerkesztőt, kisajátították a lapot. Az egyik napon Gáspár azzal ment haza, hogy látta az utcán négylovas hintóban uraskodni azt a két vörös forradalmárt, nyilván az újság pénzén, a fene egye meg őket, hát nem akarnak gyalog járni, mint a köznép, dohogta, holott állítólag a népért csinálták a forradalmat. Nekik, az ilyeneknek akkor paradicsomuk lett, mesélte mindig Gáspár nagyapám, parancsolgathattak, ahogy akartak, pedig semmi sem volt az övék, egyszerűen csak eltulajdonították az újságot, és sokkal kisebb honoráriumot fizettek, mint azelőtt, biztosan azt akarták, hogy az ember a levegőből éljen. Nem ácsingóztam utánuk, mondta Emília nagymamám is, pedig női egyenlőséget vagy mi a francot hirdettek.

Gáspár a forradalom és a forradalom leverése sok mozzanatát örökítette meg, felutazva Budapestre, mint: kétszázezer ember az Országház

téren; francia gyarmati csapatok a Nagykörúton; karhatalmi kirendeltség gépfegyverrel a Kossuth Lajos utcán; cigarettát árusító katonák a Keleti pályaudvar előtt; nőmunkások felvonulása a várban; Kun Béla szónokol többszáz ezres tömegnek Csepelen; munkászászlóaljak szemléje az Andrássy úton; a forradalmi kormányzótanács tagjai felvonulás közben; vöröskatonák csoportképe; vörös ruhába öltözött proletárgyerekek; román királyi csapatok bevonulása Budapestre.

Közben Hajnal Artúr vándorfényképész, a dédnagyapám, fotósdinasztiánk megalapítója, aki elsősorban tájképeket, csendéleteket, falu- és városképeket készített, megöregedve papírra vetette a fényképezésről szóló elképzelését. Azt vallotta, hogy a jellegzetes viseletekbe öltözött asszonyok és férfiak, egy zajgó hetivásár, érett gyümölcsökkel dúsan pompázó fa, időmarta tölgy vagy mohlepte kő, aranysárgán világító búzaföld, udvarház reggeli derengésben, városi főutca alkonyatban képesek megindítani a gondolatok és érzések sorozatát, felébreszteni a fényképészben, egyúttal a közönségben is, ami szerinte a legfontosabb, a festői látást.

Gáspár nagyapám és Emília nagymamám is sokat beszélgetett a fényképezésről, de ők elvetették a festőiséget. Az az igazi fénykép, állapították meg, amely in statu nascendi készül, vagyis úgy, ahogy a tárgy, a téma a maga valóságában fellelhető, nem szabad beavatkozni, mert minden beavatkozás hiteltelenné, hamissá teszi a fényképet. Emília egyetértett, de hozzátette, nem kéne megfeledkezni arról, miszerint manipulálni is lehet a fényképet, a cél érdekében, persze csak jó értelemben vett manipulációra gondol, és ez roppant érdekes. Nem helyeslem, ne manipulálj, mert az hazugság, mondta Gáspár. Emília ellenkezett, és azt mondta, mostanában sokat olvasott arról, hogy ha az elképzeléseinek megfelelően alakítja a fényképet, amelyet ráadásul a tárgyról való tudása is megalapoz, sőt a fantáziáját sem hagyja parlagon heverni, nem a valótlanság meg a hazugság uszályába kerül, inkább művészetet művel, ami közelebb is visz a valósághoz. És elővett egy könyvet, abból olvasott fel, azt olvasta, miszerint a fényképezés művészet is, és minden művészet annak az eredménye, hogy valaki veszélyben volt, elsősorban a bensőjében keletkező veszélyre kell gondolni, amely élménnyé változott, és az a valaki elment az élmény végső határáig, addig, ahonnan nincs visszaút. És ez a mondat elkápráztatja őt, mert vele is megtörtént nem is egyszer, hogy a veszélyek élménnyé változtak benne. Én művész vagyok, mondta Emília. Gratulálok, mondta Gáspár. És nem értek egyet veled, mondta Gáspár, mert ha művész vagy is, akkor is keresd meg inkább azt a témát, illetve látványt,

amely neked tökéletesen megfelelő, és azt fényképezd le, azt és úgy, és akkor nem kell manipulálni. Számomra ilyen látvány nem nagyon van, mert mindig továbbgondolom, mondta Emília, ha mással nem, a címadással, képaláírással biztosan, és ezzel már te is éltél, Gáspár, ne felejtsd el, tette hozzá. És akkor összemosolyogtak.

És Emília egyszer különös képekkel állt elő, melyeknek főszereplője a hold volt, pontosabban a Hold, nagybetűvel, a kifli alakútól a kerek teliholdig. A közönség nem értette ezeket a képeit. Holdkóros, ezt híresztelték Emíliáról. Aztán előállt egy másik égitest ábrázolásával, a Nappal, illetve a fénnyel és az árnyékkal, vagyis különböző alakokkal, figurákkal, akiket megvilágított a napfény, illetve elsötétített a fényhiány. A helyi lapok egyöntetűen elmarasztalták, mondván, kitűnően indult, de most eltévedt, amit csinál, az ellentétes a fénykép műfajával, hisz a fénykép tényszerű, világosan, egyértelműen, érthetően ábrázol, írták, viszont Hajnal Emília utóbbi fotói éppen ellenkezőek. Lám, ilyenek a fényképészek, ha nők. Erre Emília elhíresztelte, hogy belső látása van. És nevetett magában, bár komolyan is gondolta. Ha fényképezek, ragyogást észlelek, akkor is, ha esik, zuhog, nyilvánította ki ezt is. És kijelentette, akkor látok legjobban, ha a Napba nézek. És ha valaki megjegyezte, hát a Nap elvakít, akkor vitatkozott, mondván, roppant sajnálja azt, akit elvakít, az ilyen ember szegény és szerencsétlen, viszont ő nem ilyen, őt a Nap éleslátásra készteti. És jól szórakozott.

6

A Monarchiában élek és fényképész vagyok, dédnagyapámhoz, anyai nagymamámhoz és mindkét nagyapámhoz hasonlóan, nem is egyszer képzeltem el ezt.

Jól jövedelmező megrendeléseknek teszek eleget. Járom Európát, otthonosan mozgok minden jelentős fővárosában, több nyelven beszélek, jeles személyiségek ismeretségével büszkélkedem. Laboratóriumomat vándorlásaim idején hintóban, szekéren, majd később már egy kis teherautón rendezem be. Itthon, néhány éven belül, üvegtetejű és üvegfalú műtermet építek, a legmodernebb fotókellékekkel és műtermi fényképezőgépekkel, például Plaubel Peco Profiával. Négy-öt segéddel dolgozom, évi jövedelmem szép summa. Részt veszek a párizsi világkiállításon, ahol aranyérmet nyerek. Nemcsak a Váci utcában, hanem Bécsben, a Kärntner Strassén is nyitok műtermet. Udvari fényképész leszek, magas kitüntetésekben részesülök. Albumokat állítok össze

hazai tájakról, érdekes és híres emberekről, a szellemi élet nagyjairól, tulajdonképpen mindenről, amit meglátok, amit észlelek, ami az utamba kerül, például utcai demonstrációkról és elesett, nélkülöző emberekről, megejtő tájakról és városrészletekről, gyönyörű palotákról különleges berendezésükkel együtt, figyelemfelkeltő országokról is, például Franciaországról és Angliáról.

Magyarországról óriási albumot készítek, amelyet személyesen szeretnék átnyújtani Ferenc József császárnak és királynak, mint elképzeltem, de ez nem megy, nem fogad. Ámde sikerül elintézni, hogy Tisza István, a magyar országrész miniszterelnöke fogadjon, tudniillik érdekli, történetesen, vajon a Magyar Birodalomról milyen képeket is csináltam a haza meg a nagyvilág számára.

Tehát színe elé enged a miniszterelnök, szegedi és borosjenői gróf Tisza István Imre Lajos Pál, a színe elé, mint elképzeltem.

A Budai Vár Sándor Móric-palotájában rögtön átkutatnak, már a bejáratnál, majd ismét átkutatnak a gróf miniszterelnök dolgozószobája előtt, a folyosón, nincs-e nálam fegyver. Mikor belépek, azonnal szemembe ötlik, mennyire fénylenek az aranyozott bútorok, a lámpák és a csillárok, meg a dísztárgyak a kora délelőtti beeső napfényben. Azonnal elgondolom, milyen jól festene ez a miliő fényképen, tulajdonképpen egy kincseskamrát jelképezne, ahogy én ábrázolnám.

Mély meghajlással üdvözlöm gróf Tisza István miniszterelnököt, aki hatalmas íróasztala mögött ül, úgy vélem, szalonkabátban, nem áll fel, merően néz engem. Aha, gondolom, olyan, mint a képein, elöl kopaszodik, nagy, pödrött, barna bajusza van, rövid, igen rövid szakálla, ovális alakú fejformája, hideg, barna szeme. Kissé nyomasztó a tekintete. Nem rokonszenves. Háta mögött a titkárai, nem is látom át, mennyi. Lassan kiegyenesedem, és várakozón nézem a miniszterelnököt. A Magyar Birodalomról szóló hatalmas albumot szorongatom a kezemben. Tisza István gróf most már nemcsak merően, hanem várakozóan is tekint rám. Telnek a másodpercek.

És egyszer csak dúdolni kezdem magamban: Londonban, hej, van számos utca, és minden utcán több sarok. Nem tudom, miért ezt dúdolom, csak úgy jön.

Akkor az egyik zsakettet viselő titkár a miniszterelnökhöz hajol, és súg neki valamit.

Aha, szólal meg a miniszterelnök, szóval ön Boroczkó Tamás fényképész, mi járatban van itt nálam?

Egy fényképalbummal szeretném meglepni excellenciás uramat, a Magyar Birodalom országainak hiteles képét ábrázoló albummal,

mondom, igyekezve a legnagyobb tisztelet hangját megütni. Megörökítettem regényes tájakat, festő ecsetjére kívánkozó városokat, történelmi nevezetességeket, híres embereket, amelyek és akik még léteznek, de holnap, holnapután már semmivé lesznek. Engedje meg, hogy szerény művészetem által átadjam őket önnek és a jövőnek.

Ja, vagy úgy, mondja Tisza István miniszterelnök, egy gróf.

Zavarban nem vagyok, mégsem tudom, mit csináljak, merjek-e közelebb lépni az íróasztalhoz, és merjem-e átnyújtani az albumot, nem tudom, mi a szokás ilyenkor. Telik az idő.

Közben dúdolom: Londonban, hej, van számos utca, és minden utcán több sarok.

Miért London, kérdezi visszautasítón Tisza miniszterelnök, hát nem Budapesten vagyunk!? Tudja, hogy ott, Londonban milyen köd van? Ritka a fény. Keservesen tudna ott fényképezni. Ellenben Budapest napos, fényes város. No meg az operett hazája, és amit dúdol, az is részlet egy operettből, ha nem tévedek, csak sajnos Londont emlegeti a szöveg.

Isten mentsen, hogy Londonban legyünk, excellenciás uram, különben is mi magyarok vagyunk, Európa védőbástyája, és persze operettnagyhatalom, Londont is mi védtük és védjük, mondom, és közben röhögök magamban.

Ne hízelegjen nekem, mordul rám a miniszterelnök, ezzel a védőbástyával, a hízelgést nem szeretem. És miért nem adja már ide azt az albumot?

Akkor közelebb lépek az íróasztalhoz, és átnyújtom az albumot, igen, át tudom nyújtani, mert a miniszterelnök, meglepetésemre, kinyújtja érte a kezét, egyszerűen kinyújtja. Belelapoz, nézegeti.

Szép, mondja ezt a szót kurtán Tisza miniszterelnök, lapozgatja, majd megismétli, szép, és tovább lapozgatja teljesen magától, bizony. És megjegyzi, ahogy itt látom magam, az egyik képen, meg is ismerem, ilyen vagyok tényleg. Hogyan és hol csinálta?

Hát a képviselőházban, mondom, és mélységesen igyekeztem, bizony igyekeztem, teszem hozzá, úgy ábrázolni excellenciás uramat, amilyen, látsszon, mennyire elhivatott vezéregyéniség, tulajdonképpen fanatikusan meg kálvinista módra. És merészen megkérdezem, lefényképezhetem-e most, itt, ebben a percben?

Miket merészel mondani, hogy fanatikus vagyok, és belekeveri kálvinista voltomat, aki ilyesmiket állít, nem fényképezhet le, fényképész úr, mondja keményen, visszautasítón Tisza István, a miniszterelnök gróf, azonkívül meg, mint magának tudnia kell, utálom a fotográfusokat.

Tudom, mondom, tudom, és bocsánat, ha a jelenlétem bántja excellenciás uramat. De szeretném bebizonyítani, hogy létezik olyan fényképész, nevezetesen jómagam, aki szolgálatokat tehetne önnek, például azzal, hogy dokumentálná életpályáját, az általam készített képek segítségével ugyanis kiderülne, elsősorban is az, hogy mennyire a Magyar Birodalom fennmaradásának letéteményese, a hadikiadásokat másfélszeresre emelte, bár azt rebesgetik, hogy erőszakkal, és nem lenne rossz, ha kiderülne eme fényképekből, persze áttételesen, hogy mennyire munkál önben a hagyományos rend iránti igény, a nagybirtok és az arisztokrácia mint vezető erő fenntartása, hogy mennyire hűséges a Habsburgokhoz, mennyire találó, hogy egyesek geszti Napóleonnak nevezik, ugye Geszten lévő kastélyáról és birtokáról, no meg megyéjéről, bihari istennek. Ígérem, hogy egy olyan hős tekintene le a képekről excellenciás uram személyében, akit nem akármilyen fából faragtak, hisz amikor háromszor rálőttek önre a képviselőházban, azzal okolva a merényletet, hogy nem bírták elviselni törvényeket semmibe vevő, erőszakos természetét, semmi baja nem lett, a golyók nem mertek önbe belefúródni; kár, hogy nem voltam ott, és a merényletkísérletről nem készíthettem fényképet.

És dúdolom magamban: Hej, cica, eszem azt a csöpp kis szád.

Micsoda, miket beszél ez az ember, hördül fel Tisza miniszterelnök, és felugrik íróasztala mögött, arca lilává változik, geszti Napóleon, bihari isten, és emlékeztet az ellenem elkövetett merényletre! És igen emelt hangon kijelenti, dobják ki ezt az alakot! És hozzáteszi, ez a fényképész is egy levéltetű a magyar kultúra pálmafáján.

A titkárok és az őrök kidobnak, mint elképzeltem, és örömmel, dicsőségben úszva képzeltem el.

Mindezen közben dúdolom: Hej, cica, eszem azt a csöpp kis szád.

Amikor elmesélem, szintén elképzelve, hogy elmesélem a vándorfényképész Hajnal Artúr dédnagyapámnak, Boroczkó Lénárd meg Babos Gáspár ugyancsak fényképész nagyapáimnak és Babosné Hajnal Emília szintén fotós nagymamámnak, nem sokat teketóriáznak, és kifejezik, egyáltalán nem hiszik el, amit előadtam.

Nem ismertek ti még engem, mondom mosolyogva, apám fia vagyok én, ezt is mondom, pedig apám akkor még meg sem született, illetve csak pici kisgyerek volt.

És dúdolom: Túl az Óperencián, boldogok leszünk, túl az Óperencián csókra éhezünk.

Lénárd nagyapám kifogásolja, mint gondoltam képzeletemben, hogy elmulasztottad jellemezni, Ckó, a Hajnal–Babos–Boroczkó fény-

képészcsaládot a miniszterelnöknek, megmagyarázva, miszerint ők húzták ki a hazai fényképészetet a kátyúból, ugyanis a Hajnal–Babos–Boroczkó-stílus elveti a sablonos képeket, a természetellenes világítást, a cifra háttereket, a színpadiasságot, vagyis a környezet és az ember meghamisítását, tehát minden művi dolgot, és először alkalmazta, vagyis alkalmazzuk mindeme hamisítás ellen és helyett a természetességet, a közvetlenséget és persze a valóság kívánalmát, mint Hajnal–Babos–Boroczkó-felfogást.

Dédnagyapám meg a három nagyszülőm bólogat.

No és javasolhattad volna, Ckó, mondja mindkét nagyapám, Gáspár és Lénárd, hogy a miniszterelnök akadályozzon meg minden illetéktelen beavatkozást ügyeinkbe, a rendőrség ne üsse ki kezünkből a fotóapparátust, ha valami nem tetszik neki, és különben is, ismerjék el, hogy a hatalmaskodókkal szembeszegülő, tehát az uralkodó rétegekkel, sőt magával a miniszterelnökkel is perlekedő ellenerők fényképes ábrázolása szalonképes, illetve szalonképesnek kéne lennie, ami különben is érdeke volna a Monarchiának és benne Magyarországnak.

Javasoltam volna, de nem maradt rá időm, kidobtak azok a hülyék, mondom.

És dúdolom: Túl az Óperencián, boldogok leszünk, túl az Óperencián csókra éhezünk.

Képzeljétek, veszi át a szót Artúr dédnagyapám, a miniszterelnök, mióta meghalt a kedvenc trónörököse, nyüszítésre kényszeríti a kutyáit, nem hazudok, különben a kelleténél merevebb, hiányzik belőle a diplomáciai rugalmasság.

Óriási szederjes hímvesszője van ennek a grófnak, mint beszélik, mondja Lénárd nagyapám, de azt is beszélik, hogy állítólag született vezér.

Tragikus egy nemzet, amelynek ilyen erőszakos vezére van, mondja Emília nagymamám, holott, érzésem szerint, gyerekkorában még egészen más volt, roppant érzékeny, magányos kisfiú.

Zöldnek látom az arcát, fűzöldnek, mondja Gáspár nagyapám, főleg akkor változik zöldre, amikor felmerül benne, hogy talán a magyarságnak tragikus jövője lesz.

Ha telihold van éjjel, akkor nappal nem tud dolgozni állítólag, mondom én, Ckó, és ilyenkor azt gondolja, hogy az ország elárvult.

Hát így képzelődtem, és dúdolva, a Londonban hejt, a Hej, cicát meg a Túl az Óperenciánt.

7

Néhány hónap múlva, a vesztes háborút követő békekötés után, amely a Monarchiát és benne a Magyar Birodalmat egyszer és mindenkorra eltüntette, beállított két csehszlovák egyenruhába öltözött rendőrtiszt, és magyarul megkérdezték Babos Gáspár nagyapámat, ugye tud szlovákul, nyilván tud, hiszen egy Kassához közeli faluban látta meg a napvilágot, és Kassán él, sőt, mint értesültek róla, Babcsáknak született. Gáspár kijelentette, egyáltalán nem tud szlovákul, csak magyarul és németül. Az nem baj, mondták, de remélik, hogy egy Babcsák szlováknak vallja magát. Nem, nem, ő Babos, és magyar, a felesége kiváltképpen. Ha szlováknak vallaná magát, akkor továbbra is dolgozhatna fényképészként, jegyezték meg, sőt segítenék, miután a magyar nyelvű lap megszűnt, hogy találjon biztos keresetet szlovák nyelvű lapnál. Nem vallhatja magát szlováknak, ha magyar. Akkor a két tiszt már nem volt annyira udvarias, hűvösen távoztak. Két nap múlva visszatértek, megismételték a kérdést, de Gáspár és Emília továbbra is azt válaszolta, hogy ők magyarok. Akkor a két tiszt áttért a szlovákra, átadott egy hivatalos papírt szlovák nyelven, hogy egy héten belül hagyják el Csehszlovákia területét, mert Kassa most már oda tartozik, elszakadt a háborús vereséget szenvedett Magyarországtól, a békekötés értelmében, ha nem távoznak, le lesznek tartóztatva, nincs mese.

Akkor az utcán már lépten-nyomon figyelmeztették őket, hogy szlovákul kell beszélni. Nem tudnak, válaszolták. Akkor ne beszéljenek, maradjanak némák, vagy távozzanak. És nemsokára hirdetmények jelentek meg, magyarok, kifelé. Az utcán beléjük kötöttek, Kassa a miénk, szlovákoké, nem a tiétek, nyomás innen, magyarok. Gáspár kezéből kiverték a fényképezőgépet.

Vagont béreltek, szép pénzért, bútoraikat felrakatták, beszálltak, és gyerünk Budapestre. A frissen meghúzott határon, egy ócska, ideiglenesen felállított fabódéból kilépett és a vonatot megállította két határőr, az új, csehszlovák egyenruhában, akik csak szlovákul voltak hajlandók beszélni, leszállították, motozásnak vetették alá nagyszüleimet, és elvettek tőlük órát, nyakláncot, pénzt, sőt kinyitották a csomagjaikat is, és ruhát is elvettek, például Gáspár zsakettjét. Amikor Gáspár tiltakozott, pofon vágták.

Budapestre érkezve, Gáspár el akarta intézni, hogy amíg nem találnak lakást, továbbra is a vagonban maradhassanak. A vasúttársaság engedélyezte, miután egy nem használt vágányra terelte a vagont, ahol már több hasonló vagon állt, no persze elég borsos árat kértek érte,

mert csak úgy ingyen nem lehet lefoglalni egy sínhelyet. Járták Budapestet, de nem találtak lakást, minden lakható hely zsúfolásig megtelt hozzájuk hasonló menekültekkel, és amit találtak volna, arra nem volt pénzük, sőt egyes háztulajdonosok nem akarták az új határokon túlról érkezőket befogadni.

Hogy főzni tudjanak, vettek tűzhelyet, beállították a vagonba, tüzelőt is szereztek, pontosabban fűrészport, mert más nem akadt. Mérhetetlen füst árasztotta el a vagont, és leendő anyám, szegény Barbara, még kisbabaként fuldoklott. Távoli kútból cipelték a vizet, mosdani éppen csak ott mosdottak, ahol a papok táncolnak, és ott ürítkeztek, ahol éppen nem látták őket. Lassan-lassan a vagonban szanaszét hevertek egymásra halmozva a tárgyak, székek, zsámolyok, ládák, konyhai eszközök, vödrök, edények, ruhaneműk. A vagon beázott, a ruhák és az ágynemű vizesek lettek, a bútorok korhadtak.

Gáspárnak eszébe jutott, hogy az áttelepítésük néhány mozzanatáról sikerült fényképet készítenie neki és Emíliának, az ellenük való fellépésről, a bánásmódról, az utazásról, no meg persze a vagonlakásról. Elvitte néhány szerkesztőségbe, ahol kapva-kaptak rajta, megjelentették. Felfigyeltek Gáspárra és Emíliára, pártjukat fogták, juthassanak lakáshoz, és az egyik lap főszerkesztőjének protekciójával sikerült is, persze ráment az összes megtakarított pénzük és néhány arany ékszer.

Fényképészüzletet nyitottak abban a József körúti bérházban, ahol lakásra tettek szert, egy ötemeletes épület földszintjén, a lakás egyik felét leválasztva és megnyitva az utca felé.

Nagymamám, Emília betege lett a kitelepítésüknek, erről beszélt unos-untalan, hosszú évek után is, sőt, alig múltam hatéves, nekem is előadta, mi is történt velük akkor, több mint huszonöt éve.

Azon a napon, amikor elhagyni kényszerültünk Kassát, a városháza előtt állt a dédnagyapád, Artúr, akit te, Ckó, persze már nem ismerhettél, lefizette a börtönőröket, hogy el tudjon búcsúzni tőlünk, ugyanis letartóztatták hatóság elleni erőszakért, mert leköpte az új szlovák rendőrség egyik tisztjét, aki szidta a magyarokat. Rendőri kísérettel állt ott. Ő nem volt hajlandó elhagyni Kassát, azt mondta, hagyják el a szlovákok. Szóval dédnagyapád odajött a nagy társzekérhez, azon ültünk a holminkkal, hogy az állomásra menjünk, megcsókolt bennünket, engem, Gáspár nagyapádat meg a csecsemő Barbarát, mesélte Emília nagymamám.

Csecsemő? Nem is látszik az anyun, hogy ilyen kicsi is volt, jegyeztem meg hatévesen.

Dédnagyapád elkiáltotta magát, éljen a Magyar Birodalom. Akkor

mi igen nagy magyarok voltunk, büszke magyarok, bizony, Ckó, magyarázta nagymamám.

Én legfeljebb indián vagyok vagy kauboj, jelentettem ki. De mekkora egy nagy magyar, nagymama, milyen magas?

Nem magasabb nálunk, Ckó. Szóval fel akartuk hívni magunkra a figyelmet, hogy magyarok vagyunk, ezért kokárdát tűztünk fel, mesélte Emília nagymamám.

Ja, akkor március tizenötödike volt, tudom én azt, akkor tűzünk ki kokárdát, mondtam.

Felszálltunk a cókmókkal, elindultunk, és képzeld, Ckó, marhavagonban.

Ti marhák voltatok, nagymama?

Csaknem úgy kezeltek bennünket, Ckó. Nagyon lassan haladt a vonat, hosszasan megálltunk sok helyen, napokig utaztunk. Az éjjelit az ablakon keresztül öntöttük ki, a biliket.

Felnőtteknek bilibe csinálni, ki látott már olyat, jegyeztem meg.

Biztosan a jóistent keresgéltük, hol van, hová lett, hogy ennyire szeret bennünket, hogy ilyen jól elintézte a sorsunkat, mondta nagymamám.

Hogy intézte volna el jól, ha rosszul intézte, nagymama, jegyeztem meg.

Nem ment le a torkunkon az étel, képzeld el, Ckó.

Nekem lement volna, mert én, ha vonaton utazom, és már utaztam háromszor is, mindig éhes vagyok, mondtam.

Egyszer, mivel megint megállt a vonat, mesélte Emília nagymamám, arra gondoltunk, hogy kihasználjuk, és a szabadban éjszakázunk, a vagon poshadt levegője után a friss levegőn, a fűben, hát levittük a vagonból a takarót, a kispárnát, és reggelre teljesen átáztunk a harmattól.

Egy sátor és hálózsák megvédett volna benneteket, ezt igazán tudhattad volna, nagymama, szögeztem le, én ezt jól tudom, mert cserkész vagyok, farkaskölyök.

Mikor visszamentünk a vagonba, a szabad levegő után, borzalmas szag csapott meg bennünket, te ki se bírtad volna, Ckó, mesélte nagymamám.

Ilyenkor illatos anyagot kell permetezni szanaszéjjel, nagymama.

Azon imádkoztunk, elárulom neked, Ckó, hogy a tetű meg a szar meg ne egyen bennünket.

A szar nem tud megenni, a tetű is csak csíp, jelentettem ki.

Volt a mi vagonunkban még egy család, annak meg egy kisfia, az

mindig bepisilt, idézte fel Emília nagymamám, úgy látszik, képzeld, Ckó, egy kicsit gyenge volt a pisilője.

Nekem aztán erős a fütyim, nagymama, mondtam hatévesen.

8

Első osztályos koromban alakult ki egy szenvedélyem, hogy falhoz állított kosárba dobáljam a gumilabdámat, számoltam, hány dobásból mennyi megy a kosárba. Aztán kipróbáltam, hogy a kertünk diófájának egyik alsó ágára akasztom a kosarat, és úgy dobálom bele a labdát, de meguntam, mert ha belement, állandóan oda kellett mennem kiszedni. Kitaláltam hát, hogy kilyukasztom a kosarat, hogy kiessen belőle a labda.

Egyszer apám, Menyhért, tapasztalva szenvedélyemet, mutatott egy könyvet, és abban elhűlve olvastam, éppen akkor tanultam meg olvasni, hogy 1891-ben Springfield amerikai városban dr. James Naismith tornatanárt óra közben kihívatták, és amikor visszatért, látta, hogy tanítványai a terem sarkában árválkodó őszibarackos kosárba dobálják a labdát. Megtetszett Naismithnak az ötlet, és két héten belül előállt egy újfajta labdajáték tervével. Az iskola tornatermének nézőteréül szolgáló erkélyre egy fonott kosarat szereltetett fel, 3,05 méter magasra, éppen ez a magasság adódott, abba kellett bedobni a labdát. Két csapatot állított fel tizenkét-tizenkét fővel. A portás feladata volt, hogy létrán ülve kivegye a labdát a kosárból, de erre csak egyszer került sor, mert a csapatoknak csupán egyszer sikerült kosarat dobniuk. Aztán lassan-lassan kialakult a mai kosárlabda, olvastam. Ezek után elbámultam magamon, lám, én is feltaláltam, ha csak részben is, a kosárlabdát. A könyvből még azt is megtudtam, hogy az aztékok és a maják egyik játékában egy falra erősített fémgyűrűn kellett átütni egy golyót, és az győzött, akinek többször sikerült, a vesztes csapatot pedig feláldozták az isteneknek. Ezt nem értettem, illetve ezen megrökönyödtem.

A szomszéd házban lakó, nálam több évvel idősebb srác történetesen egyesületben kosarazott, de a szülei az udvarukon is felállítottak neki kosárpalánkot, és minden délután ott gyakorolt. Megengedte, hogy átmenjek nézni. Néztem, és megkértem, tanítson, hát tanított, de megjegyezte, még igen kicsi vagyok, alacsony ehhez a játékhoz. Roppant szerettem volna én is kosáredzésekre járni, és addig-addig könyörögtem, amíg be nem ajánlott az edzőjének, aki azonnal visszautasított, korai még nekem, mit akarok. De én csak erősködtem, nem-

sokára megnövök, jó magasra, meglepő lesz, milyen magasra. Az edző elnevette magát, és kezelésbe vett, vagyis járhattam az edzésekre már hatéves koromban.

Az edzések közben dumáltam, ez a szokásom alakult ki, mondtam, mondtam, ami eszembe jutott, persze csak némán, magamban. Legszívesebben a rozsomákról beszéltem akkoriban, mert kedvenc állatom lett, bár sosem láttam élőben, csak olvastam róla, és azt ismételgettem, amit olvastam. Példaképem a rozsomák, mondogattam magamban, miközben dobtam vagy pattogtattam a labdát, olyan szeretnék lenni, mint a rozsomák, mert a rozsomák nagyszerű állat, nem volt még példa arra, hogy engedte volna magát megszelídíteni, vagyis megnevelni, mert úgy jó neki, amilyennek született, a legkietlenebb vadonban érzi jól magát, ahol elbújhat, nem igényel állandó lakást, hol itt, hol ott rejtőzködik, inkább éjjeli, mint nappali életet él, a táplálékot illetően nem válogatós, ezért soha nem szűkölködik, így aztán jó neki, és jó neki azért is, mert kis testéhez képest aránytalanul erős, vad és szívós, még a medve és a farkas is kitér az útjából, több kutya együtt sem tudja legyűrni, sőt, az emberrel is felveszi a harcot, de igen okosan, csak akkor, ha nem tudja elkerülni. Rozsomák szeretnék lenni, ismételgettem magamban kisgyerekként, miközben gyakoroltam a kosárra dobást.

II

9

Boroczkó Dezső leendő nagybátyám, apám idősebb testvére forradalmárnak érezte magát egy nevezetes ünnepségen, fehér forradalmárnak; május utolsó napja volt, de nem mutatkozott tavasziasnak az idő. Felemelő és forrongó forradalmi hangulatot érzékelt, nem is beszélve arról, hogy mindig ilyesmire áhítozott, nevezetesen, hogy a magyarság meg a kereszténység nevében uralkodó és kormányzó hatalom mellett forradalmas hevülettel tegyenek hitet, és tömeg tegye, óriási tömeg, sok-sok ember, és tényleg, nem vicc, forradalmi hevülettel.

Dezső Pécs egyik cserkészcsapatának parancsnokaként vehetett részt azon az ünnepségen, a Nemzeti Hősök Országos Emlékkövének avatásán, a budapesti Hősök terén, amely akkor kapta meg éppen ezt az elnevezését.

Izgatottan tartott szemlét Dezső a csapatán, a cserkészcsapatán, ellenőrizte az egyenruhákat, hogy a zöldesbarna vászoningek gombjain és a széles, barna bőr nadrágszíj fémzárján a háromágú liliom ékeskedik-e, megkérdezve, vajon mit jelképez, és elégedetten hallotta a választ, hogy a tisztaságot; ellenőrizte a keki színű szövetnadrágok hosszúságát, hogy pontosan térdig érnek-e; ellenőrizte, hogy megfelelően lengedezik-e a természet szeretetét jelző árvalányhaj a feltűnően széles karimájú, jól felmagasodó, barnászöld filckalapokon; megigazgatta a barna nyakkendőgyűrűbe illesztett fűzöld nyakkendőket; és megparancsolta a cserkész tisztelgés gyakorlását. Elégedett volt, jól ment, mindenki szépen a magasba emelte jobb kezének három ujját, amely három erényre figyelmeztetett, a kötelességre, a segítőkészségre, a törvénytartásra. Még egyszer ellenőrizte, nincs-e helyesírási hiba a tábláikon: Hűek vagyunk Istenhez, hazához, embertársainkhoz; Légy résen!

Szózatot is intézett a csapathoz, azt mondta: megkísért, hogy mi, magyarok természetes nemességgel rendelkezünk, egy magyar más, mint a körülöttünk élő népek, főleg a szomszédjaink, mert egy magyar nem tud tisztességtelenül viselkedni, és az embertelenség idegen a magyar alkattól. És egy ilyen nemzet, mint a mienk, amelynek gondolkodásmódja emelkedett színvonalú, sajnos a barbárságtól körülvett szigeten kénytelen élni. A mi fajtánk életforrása a századokon át táplált Istenbe vetett hit, tiszta erkölcs, katonai vitézség, szorgos munkakedv.

Az időjárás egyáltalán nem kedvezett ennek a nagyszabásúra növesztett eseménynek, zuhogott az eső, szél támadt, reménytelen szürkeség borult a fővárosra.

A két fényképész nagyszülőm, az anyai ágról, Babos Gáspár nagyapám és Hajnal Emília nagymamám, szorgalmasan fényképezte az eseményt, Emília Leitz, Gáspár Leica géppel, és amikor hosszú évek múlva megmutatták nekem, mint érdekességet megjegyezték, hogy több fotójukon látszik Dezső, amint büszkén menetel csapata élén, de amikor fényképezték, még nem ismerték, csak később kerültek rokonságba.

Dokumentumértékűek lettek nagyszüleim fotói: hírnökök, pontosan tizenkettő, sárga kacagányban; gyöngyös bokréta táncegyüttesek, színesen gazdag népviseletben, tánclépésben haladva; darutollal ellátott, fekete föveges, fehérnek nevezett különítményesek, szép lovakon, vágtában, rajtuk a huszárruha, a díszmagyar és a Bocskai keveréke, sárga zsinórozással meg paszománnyal, és díszes, vastag bőrövükön a magyar Frommer feltalálta öntöltő pisztoly; hintókban a kormány tagjai, a miniszterek, drága, pompázatos, elképesztő színekben fürdő díszmagyarban, mellükön dús kitüntetésekkel, élükön a miniszterelnök; fehér tollbokrétás fekete kalapban a Magyar Revíziós Liga tagjai, árpádsávos zászlókkal, aranysújtásos, aranyzsinórozásos, fekete zubbonyban, vagyis a Bocskai Álmoska nevezetű viseletében; a Turul Szövetség küldöttsége rövid, prémmel szegélyezett dolmányba öltözve, tehát a Bocskai Árpádka nevezetű változatában, fekete ellenzős sapkájukon ugyancsak fehér toll; az Ébredő Magyarok Egyesületének tagjai fekete, bokáig érő, kétsoros, hatgombos, nyakig záródó, katonás kabátban, rá kihajtva fehér, nagygalléros ingük, fövegükön feltűnő sárga zsinórzat és tollas fekete forgó, fegyverük keleties, ferde szablya, piros-fehér-zöld bojttal; kényes lovakon az arisztokrácia küldöttei káprázatos díszmagyarokban; hat pejló húzta hintó díszes baldachinja alatt a hercegprímás bíboros, vállára vetve meggyszín bársonyköpenye, két kanonok kíséretében; egyháziak menete, templomi zászlókkal, égő fáklyákkal,

gyertyákkal és táblákkal, hirdetve a Szent István-i birodalom helyreállításának szándékát, élükön egy jól megtermett, fekete reverendás kanonok, aki Szent István jobb kezét, vagyis a Szent Jobbot magasra tartva cipelte; hatalmas, kivilágított kereszttel vonulnak, égő fáklyát tartó cserkészek sorfala között, fehér miseruhás egyházi emberek; hét fehér ló húzta, fehér aranyozott hintóban, a kormányzó felesége, aki mintha Erzsébet királynő híres, arannyal átszőtt, fehér ruhájába bújt volna; fehér lovon egy szálfaegyenes, középkorú úr, Horthy Miklós kormányzó, altengernagyi jelzéses, a korabeli hadvezér-hadurakéhoz hasonlatos, festői, kékes színű egyenruhában, mellén hatvanhat kitüntetéssel; piros bársony huszáregyenruhában, fekete lovon poroszkáló testőrök; a kormányzó emelvényen áll, előtte egy lépcsőfokkal lejjebb térdelnek a Vitézi Rendbe avatandók, zakójuk a mente szabásához igazított zöld Bocskai, ellátva gazdag fekete sujtásokkal, fejet hajtva, miközben kardját Horthy a vállukra helyezi, úgymond vitézzé ütve őket, amellyel kisebb birtok is járt. És harsogtak a jelszavak: Ha hazaszeretet él szívünkben, élni fog a hon, rajta ifjú nemzedék, itt az alkalom!; Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, hiszek egy isteni örök igazságban, hiszek Magyarország feltámadásában, ámen; Édes Erdély itt vagyunk, érted élünk és halunk; Uram, irgalmazz nekünk, Krisztus, kegyelmezz nekünk!; Le a zsidó destrukcióval! És számtalan dalt énekeltek, például: Horthy Miklós, édesapánk, küldjél a csatába.

Gáspár nagyapám és Emília nagymamám képein látható volt még, amint tűzijáték fényei villannak fel, köztük egy hatalmas Nagy-Magyarország térkép bengáli tűzből, amely egy nemrég feltalált vegyszerből származott, és pirosra festette a mostani Kis-Magyarország fővárosának egét.

Dezső nagybátyám megdicsőült, mint sokszor mesélte, igen nehezére esett visszatérni a hétköznapok nem oly látványos, a forradalmas hevületet nélkülöző világába, bár igyekezett a mindennapokat is úgymond forradalmasítani viselkedésével.

10

Boroczkó Menyhért, leendő apám az ágyában hánykolódott egy októberi éjszakán, hánykolódott, mert megjelent előtte teljes testi mivoltában a halál, egy csontváz képében, amilyet az iskolában mutogattak nekik biológiaórán, megjelent képzeletében, hisz Menyhért azt képzelte, hogy már csak néhány órája van hátra, hajnalban meghalhat.

Párbajozni fog, párbajozni, sosem hitte volna, gondolta, hogy egyszer párbajozni fog, hogy ilyesmibe keveredhet. Sok mindenre felkészült, de párbajozásra egyáltalán nem, a párbaj az ő köreiben különben is szokatlannak tűnt. Párbajban haljon meg huszonnégy éves korában?! Minek küzdötte fel akkor magát, minek tette meg azt a nagy utat, hogy fennforgó valaki legyen Pécsett?! Hánykolódott, és azon törte a fejét, hogyan is eshetett meg vele ez a szerencsétlenség.

Testvérpárbaj. Ráadásul testvérpárbaj. Mert idősebb bátyjával, Dezsővel keveredett párbajba.

Már gyerekkorukban ellenségeskedtek, az igaz, tudniillik apa nélkül kellett felnőniük, hisz apjuk, Lénárd, a neves fotós, nem került vissza a háborúból, és Menyhért már kisgyerekként átérezte, hogy csonka a család, szegény anyjukra szakadt a felnevelésük, eltartásuk, félárvák, és igyekezett már korán anyjukat tehermentesíteni, felnőttként viselkedni, ellentétben Dezsővel és másik bátyjával, Andrással. Látta, hogy anyjuknak, Arankának, mint özvegynek mennyit kell küszködnie értük, három fiáért. A fényképészüzletet, mivel fenntartani nem tudták, fel kellett számolni, a szép, nagy lakásukkal együtt, a hadiözvegyi nyugdíj egy szükséglakásra volt elég, külvárosira, szűkösre, csúnyára, abban húzták meg magukat, ahol se víz, se villany nem volt. Ebben a ráadásul földpadlós lakásban tengődtek, igen lecsúsztak, és a három fiú, Dezső, András és Menyhért mindig éhes volt, miközben tudták, hogy valamikor, amikor még az apjuk élt, igen tehetősnek számítottak.

A kisfiú Menyhért úgy vélekedett, segítenie kell az anyját, és nem kért pénzt tőle. Amikor szert tett egy ócska focira, kivitte a közeli grundra, és aki játszani akart, fizetnie kellett, na, aztán egy kis idő múlva felkapta a labdát, és hazaszaladt, majd nemsokára megint megjelent vele, és újból pénzeket szedett be, nem ment a szomszédba ötletekért. Dezső piszkálta és gúnyolta, mekkora üzletember is Menyhért, miközben pedig állandóan követelőzött az anyjuktól. András, a másik bátyja meg nem sokat törődött pénzzel, megélhetéssel, hanem olvasmányaiba mélyedt, a könyveket búj ta.

Menyhért egyre csak hánykolódott az ágyában, nem tudta kiverni fejéből a közeledő párbajt a bátyjával. Nem, az lehetetlen, hogy a segédek és az orvos engedjék halálos sebig fajulni a küzdelmet, vigasztalta magát, nagyon megbüntetnék őket.

Mióta az eszét tudja, Dezsővel mindig szembekerültek, idéződött fel Menyhértben, egyszer például Dezső ráültette a forró tűzhelyre, fenekén örökre megmaradt a nyoma, és talán olyan súlyos égési sebeket

is szenvedett volna, hogy attól koldul, ha András meg nem szánja, és le nem kapja onnan.

Mindig az anyja pártjára állt a testvéreivel szemben, igen értékelte és szerette anyját, Arankát, kemény, határozott, nagyon beosztó, szorgalmas asszonynak látta, önfeláldozó, jó anyának, aki a gyerekeiért mindent megtett, például nem ment újra férjhez, minden kérőjét visszautasította, nehogy a három fia mostohakézre kerüljön. Ha Aranka megverte őket, ami sokszor megtörtént, Menyhért kezet csókolt neki. Sőt, nem habozott, hogy beárulja testvéreit, ha úgy gondolta, ezt kell tennie, ha így használ az anyjának.

Igen érdekelte a fényképezés, halott apja örökségének tekintette, bejárt hajdani műtermükbe, megszerettette magát az új tulajdonos fényképésszel, aki megtanította az alapvető fogásokra. Milyen jó húzásnak bizonyult, gondolta, amikor megkérte a fényképészt, hogy vasárnap elvihesse, az üzlet zárása idején, az egyik fényképezőgépet, amelyet nem sajnáltak tőle, egy régi, divatjamúlt Linhof Technikát, az állvánnyal, a tartozékokkal, kocsmákba, vendéglőkbe, megbeszélvén a tulajdonosokkal, pincérekkel, hogy ha fényképezheti a vendégeket, a bejövő pénz felét átadja nekik. Rácsodálkoztak, rá, erre a gyerekre, akinek ilyen ötletei támadtak, és ha nem is mindegyik vendéglős, de a többség beleegyezett. Lekapta az evő-ivó vendégeket Menyhért, aztán szaladt előhívni, és visszavitte a már kész képet nekik, akiket lekapott, és akik fizettek érte. Mindenki csodálkozott, egy tízéves gyerek, ez igen. Nem győzte elmesélni nekem, hogy, képzeljem, saját magát már gyerekkorában eltartotta.

A tanulást viszont hanyagolta, mindenáron abba akarta hagyni az iskolát, kimaradt a második gimnáziumból, beiratkozott fényképésztanulónak.

Miközben a párbajtól rettegve hánykolódott az ágyban, gondolván, nem érdemelne korai halált, hisz a Jóistennek értékelnie kéne anyja iránti jóságát, nem is beszélve arról, milyen szép pályát futott be önerejéből. Igen, a Jóistennek pártolnia kéne őt, motyogta magában, bár korábban Isten nevét nemigen vette a szájára, hisz nem volt vallásos.

Dezső tulajdonképpen sosem tudta elviselni őt, jutott eszébe, főképpen azóta, hogy lényegében ő tartotta el egy ideig, tudniillik Dezső szintén abbahagyta a gimnáziumot, és csak lígett-lógott.

Még csak a tizenötödik évét töltötte be Menyhért, de már megszerezte a fényképészképesítést, és a volt műtermükben segéd lehetett. Minden lehetőséget megfogott a pénzkeresetre, fotózott esküvőn, névnapon, temetésen, vadászaton, lakomákon, ünnepségeken, általa

az üzlet sokkal jobban ment, amit a tulajdonos értékelt, és jó fizetéssel honorált. El is költözhettek egy lényegesen jobb lakásba. Anyja, Aranka, igen hálás volt Menyhértnek. Dezső azonban továbbra is gúnyolta, miközben kerülte a munkát. András meg lenézte, főleg miután leérettségizett. És Menyhért nem értette, miért jár el András egy üzembe dolgozni, mert eljárt, hát akkor minek tanult, de András erről nem beszélt.

Felnőttnek akart látszani Menyhért, már kamaszként felnőttnek, arra keresett, arra gyűjtött, hogy öltönyöket, felöltőket csináltasson, kalapokat hordjon, szívesen viselt fekete zakót szürke csíkos nadrággal, bordó mellénnyel, ragyogóra pucolt cipőjén kamáslival, arra törekedett, hogy naponta fehér gallért váltson, sétapálcát lóbáljon, minden vicc nélkül, sétapálcát abban az életkorban, amikor más, hozzá hasonló fiúk még rövidnadrágot viseltek. Csodálkozott is rajta kivétel nélkül mindenki, mint felnőttnek álcázott, kifogástalanul öltözött kamaszon. Dezső, aki öt évvel volt idősebb, de nem tudott felmutatni ilyen ruhatárat, irigyelte és megtorolta, például kilyukasztotta a zakókat, vagy ellopkodta a fehér gallérokat. András meg nem törődött külsőségekkel, ruházattal, megjelenéssel, hanem továbbra is egy műhelyben dolgozott, esztergált, és olvasmányaiba mélyedt, egyetemre készült.

Menyhért feljárt Budapestre a legújabb fotótechnikákról tájékozódni, neves fényképészekkel ismerkedni, és nem utolsósorban fotós feladatokat vállalni, olyanokat, amilyeneket befutott fotósok már nem vállaltak, például hajnali riportokat. És mikor a szállodákban a portás nem akart szobát adni neki, mert úgy látta, kiskorú, könnyedén elhitette, és nemcsak öltözéke, hanem eleganciájához igen illő felnőttes és úrias modora meg viselkedése révén, hogy bizony már nagykorú. Fényképészüzlet-tulajdonos Pécsett, hazudta, és úgy lépett fel, mint valami jelentős ember. Szerencséjére már korán serkent a bajusza meg a szakálla, mint afféle sötétbarna fiúnak.

Elöntötte a melegség, lerúgta magáról a paplant. Mi van akkor, futott át rajta, ha a párbajsegédek későn lépnek közbe, amikor már megkapta a halálos sebet. Nem, a halálos seb az lehetetlen, nem, nem, motyogta magában.

Most haljon meg, most, gondolta, amikor nemrég megvehette a fényképészműtermet, tulajdonossá lépett elő, miután a mestere kiöregedett, és neki, Menyhértnek akadt már annyi pénze, hogy kifizesse őt, persze bankhitel segítségével. Nagy nap volt az, amikor apja műhelyét tulajdonképpen visszavette, anyja, Aranka sírt. Nagyon fiatal és máris üzlettulajdonos, ez igen, becsülték is Pécsett, ráadásul a saját erejéből küzdötte fel magát, fennforgó legény lett a városban, gondolta.

Híres fényképész akart lenni, de mindenevő fényképész. Szépen építgette kapcsolatait, arra törekedett, hogy letörje a konkurenciát, olcsóbban vállalt, így aztán, a többi fotós mérgére, hozzá járt a közönség. Tudott akárki szája íze szerint beszélni. Nemkülönben érzéket mutatott arra is, hogy úgy viselkedjen, mint a tehetős családok csemetéi, elsajátította a magasan iskolázottak, a diplomások modorát is, képessége volt átvenni az éppen uralkodó szemléletet és stílust, valószínűleg ezzel a tehetséggel született. Tisztában volt azzal, kikhez kell alkalmazkodni, kikhez kell idomulni, érdekei szerint, de nem alárendelten és nem mindenáron, hisz túlságosan is sok önérzet adatott neki.

Dezső, aki lumpolt, kiegyensúlyozatlan életet élt, máról holnapra, adósságot adósságra halmozva, váltogatván az állásait meg a nőket, gúnyolta Menyhértet durván, hülye fasz, azt hiszed, hogy vagy valaki, ugyan, hát mindenkinek benyalsz. Bár ne ismernélek, krakéler seggfej, mondta Menyhért. András, aki már egyetemre járt, bölcsészetet tanulva, megjegyezte, nem sok különbséget látok köztetek, mindketten szerencsétlen nyárspolgárok vagytok. Istenem, micsoda szavak, András, hát kilóg a segged a nadrágból, mondta Menyhért. Csak el ne süljön a fejed, András, te kapitális marha, mondta Dezső.

A helyi lapok meg fogják írni, hogy halálos kimenetelű párbajban vesztette életét, gondolta az ágyban hánykolódva Menyhért, az lesz a kis színes cikk címe, miszerint halálos kimenetelű párbaj, és benne a szöveg, hogy a tehetséges fotós és ismert fényképészüzlet-tulajdonos bizony igen korán távozott az élők sorából. A vér a fejébe tódult, hát kiugrott az ágyból, vizet locsolt a fejére. Nem kéne még meghalnia, gondolta, mert hiszen most indulna be igazi fényképészkarrierje.

Elkészítette Pécs panorámáját; lefotózta a város szépségkirálynőjét harminckét képkockán; százegy képet készített lakásának egyik ablakából minden évszakról és napszakról; pécsi kertek címen albumot adott ki; nevezetes helyi férfiakról, nőkről festői portrékiállítást rendezett; állandó témája volt a Mecsek; megörökített különböző sportokat.

Máris úgy érezte, jól él, elégedett, elérte, amit akart, legalábbis abban az értelemben, hogy megfelelően keres, meghívják társaságokba, vacsorákra, estélyekre, bálokba, ahol mindig igen stílusos eleganciával jelenik meg, ha kell szmokingban is. Megvan a kávéházi asztala, telik konflisra meg kártyára, naponta kártyázott is egy előkelő klubban, tehetséges kártyásnak tartották. Nem a szenvedély vitte a kártyázásba, hanem a pénz, általában nyert, elég nagy pénzeket, mert tudta, mikor kell abbahagyni.

Vajon Lici eljön-e a temetésére, kérdezte magától, Mártha Lici, a nagy szerelme, egy vasúti műszaki főtanácsosnak és egyúttal egy kisebb földbirtok tulajdonosának lánya, akivel évekig flörtölt, micsoda nagy szó volt, hogy kijárhatott a mérnök úr birtokára, a kúriába, ahol a parkban kéz a kézben sétálhatott a szép, talpraesett és okos Licivel, mennyit csókolóztak, sőt, még tovább is mentek, mert Lici igen szerelmes volt belé. Hányszor képzelte el Menyhért, hogy övé a kúria és a birtok, miután elvette Licit feleségül, úgy gondolta, áll neki a frigy, a szerencse fiának tartotta magát, bár a mérnök úr és felesége kinézte, viszont Lici, akibe roppant sok akarat és egyéniség szorult, ragaszkodott hozzá, ő meg ajándékokkal halmozta el Licit, erején felül.

Dezső azonban közbejött, már megint Dezső, ugyanis Dezső udvarolni kezdett Mancinak, Lici nővérének, bár lebecsülő megjegyzéseket tett Manciról, nemhiába, hisz Manci egyáltalán nem hasonlított Licire, ronda volt, buta és halvérű, de persze Dezső a vagyonra hajtott, mindenáron gazdagon akart nősülni. Hiába mondogatta Dezsőnek Menyhért, ne is ábrándozzon Manciról, mert a Mártha család szemében ő vörös posztó. Ám Dezső nem tágított, mire Mártháék egyszerűen eltiltották lányaikat a Boroczkó fiúktól, igen, Menyhértet is Licitől. Menyhért akkor meg tudta volna ölni Dezsőt. Megölöm Dezsőt, mondta Andrásnak. András legyintett, és kijelentette, akik nem tudják, hová tartoznak, és uborkafára kapaszkodnak, úgy járnak, mint te, Menyhért, Dezsővel együtt, holott pedig küzdenetek kellene a dzsentribe oltott burzsoá kaszt ellen, és nem idomulni hozzájuk. Micsoda, kérdezte Menyhért, miket beszélsz, talán ilyesmiket tanultok az egyetemen, elfecsérelt idő és pénz. A leglényegesebb dolgokról beszélek, a társadalmi küzdelmek szükségességéről, mondta András. Szép, de engem a szerelem izgat, mondta Menyhért. A szerelem másodlagos, az első a hatalmi változások kikényszerítése, akár forradalom árán is, mondta András. Hihetetlen, milyen testvéreim vannak, jegyezte meg Menyhért, elképesztő, az egyik link, a másik felforgató.

Hát igen, rossz volt a híre Dezsőnek is, Andrásnak is Pécsett.

Dezsőnek nem volt elképzelése, mi legyen, ő is fényképészinasnak állt, viszont nem tetszett neki, hát elszegődött fatelepre, és azzal dicsekedett, hogy tisztviselő úr lett, ámde kirúgták, mert hanyagolta a munkát. Kikötött Budapesten, éspedig egy asszonynál, aki pénzt adott kölcsön zálogcédulákra. Nagyon csinos, jóvágású hölgy volt, rögtön felcsalt a lakására, hencegett Dezső, igen bírt engem. És Dezső beszállt a nő üzletébe, minden pénzét beletette, de az ügyfeleknek eszük ágában sem volt jelentkezni a zálogcédulákért, így Dezső tökéletesen

legatyásodott. Kijelentette, megbünteti az asszonyt, többé nem hál vele. Sikerült elhelyezkednie a Generáli Biztosító pécsi fiókjában, és azzal dicsekedett, hogy összehozza egy miniszteri tanácsos fizetését. És kitartott egy szerinte álomszép varrólányt. Ám amikor lovon végigügetett, a barátja kíséretében, a főtéren és a főutcán, jól becsiccsentve, ordibálva, ijesztgetve a sétálókat, hát kirúgták. Azontúl csak alkalomadtán tudott elhelyezkedni, és nem szégyellt az anyján, Aranka anyukán és Menyhért öccsén élősködni, miközben dühödten mondogatta, nem bírja, hogy a mások jólétéért dolgozzon. Idejét focisták társasága és a nők kötötték le, kikiáltotta magát a futball helyi ügyeinek legjobb ismerőjévé, nagyzoló kijelentéseket tett, például, hogy ő a munkássport legfőbb szervezője a városban, a szegény melóst kell sportoltatni, hangoztatta. Közben botrányt botrányra halmozott. Azt a nevezetes botrányát évekig emlegették, mikor nevét adta egy újságcikkhez, amelyben ellenfelei úgymond leleplezték a főispán titkárának visszaéléseit. Az a cikk, Dezső aláírásával, arról szólt, többek között, hogy a titkár egy strici, szélhámos, a diplomája is hamis. Dezső kapott egy kis pénzt, és azt gondolta, ezek után majd ismertté válik, erre vágyott. Menyhért teljesen elképedt bátyja hülyeségén. András viszont várakozó álláspontra helyezkedett, mert szerinte a hatalom ellen, tehát a főispán titkára ellen is küzdeni kell, de persze nem úgy, ahogy Dezső. Tizenkétszer citálták bíróság elé Dezsőt rágalmazásért, pénzbírságra ítélték, amit az újság fizetett ki helyette. Ezek után Dezsőt elkapta a hév meg a hírnév utáni olthatatlan vágy, megengedte, jelenjen meg több leleplező cikk is a neve alatt, főleg zűrös sportügyekről, miközben azt hangoztatta, hogy a sport tisztasága az ő dilije, igen, a dilije. És amikor végleg a sarokba szorítva elhallgatatták, hirtelen változtatott, és kiadta magát a cserkészet nagy rajongójának, és egészen a cserkészparancsnokságig vitte.

És közben szövögette a hálót Manci körül, aki, igen csúnya lány lévén, nem szokta meg az udvarlást, hát azonnal beleesett Dezsőbe, sőt annyira belebolondult, hogy hajlandó volt vele elszökni. Éjjel csomagolt össze, és lopakodott ki a házból, Dezső már várta taxival. Kaposvárig meg sem álltak, ott megesküdtek, abban a feltevésben, hogy az öreg Mártha méltóságos tejelni fog, mint Dezső kifejezte. Kivett egy villát, drága bútorokkal berendezte, hitelben, elküldte a számlát a méltóságos mérnök úrnak, és várta a pénzt, de Manci szülei a fülük botját sem mozgatták, eszük ágában sem volt Dezsőnek hozományt adni. Dezső dühöngött, és azt mondogatta Mancinak, magának milliói vannak, így mondta, magának, tudniillik magázta, én meg nyomorgok. Két hónap múlva hazaküldte Mancit. És folytatta a korábbi életét. Menyhért

szidta, elképesztően rossz hírbe keveri a családjukat. András kijelentette, micsoda lumpen kispolgár is Dezső.

Tizenhárom éves korában András, amikor a kezébe kerültek a fronton elhunyt apjának, Lénárdnak a munkások sanyarú életéről szóló felvételei, elhatározta, bejárja a fotókon látható helyszíneket; bejárta, és, döbbenetére, a vártnál még súlyosabb körülményeket tapasztalt. Beszélgetésbe elegyedett itt-ott, összebarátkozott egy fiatal lakatossal, aki felajánlotta, elviszi az ifjúkommunistákhoz, akik persze csak föld alatt szervezkedhettek, de először meg kell kérdeznie tőlük, elviheti-e, mert tartanak a besúgóktól, a provokátoroktól, a feljelentőktől. A fiatal lakatos kocsmában mutatta be Andrást egy idősebb férfinak, akivel aztán többször is találkozott, s miután a férfi meggyőződött arról, hogy szinte issza a szavait a kizsákmányolásról, András beléphetett a föld alatt szervezkedő ifjúkommunistákhoz, hát nyilván káderhiányban szenvedtek. Járt az összejövetelekre, még csak a kiskamaszság és a nagykamaszság határán, hirtelen nőtt, göndör, sötét hajú, már-már a dadogásig gyorsbeszédű fiú, és hamarosan rájött, teljesen önmagától, hogy jó, jó, jár agitálni műhelyekbe, üzemekbe, mert elküldték két-három év múltán, felkészítve, és ő felkészült, de rájött, még tizenévesen, hogy az volna az igazi, ha valóban ismerné is a munkásokat, az életüket, hiszen azt tapasztalta, hogy neki mint gimnazistának, hiába agitátor, nem sok köze van a proletárokhoz. Ezért jelentkezett éjszakásnak egy üzembe, fel is vették, de csak, szerencséjére, négyórásnak, így továbbra is járhatott a gimnáziumi órákra, egyenesen a gyárból, no persze a tanórák nagy részét átaludta. Meg kell jegyezni, jól jött neki a pénzkereset. Amikor egyetemre került, már kommunista párttagként, amiről persze senki nem tudott a városban, legalábbis úgy gondolta, hogy nem tud, a párt azzal a feladattal bízta meg, írjon cikkeket az egyik helyi, ellenzéki árnyalatú lapba az üzemek és a munkások életéről, de ne ideologikusan közelítsen, mert azt a rendőrség rögtön kiszúrná, hanem tárgyszerűen, élményszerűen, mintha csak életképet festene. Cikkei közül, amelyeket álnéven írt, többet közöltek is, még többet visszavágtak. Miután a diplomáját megszerezte, állást keresett, végzettségének megfelelőt, de nem talált. Tulajdonképpen nem is bánta, hanem, kitanulva az esztergályozást, egy műhelyben helyezkedett el, bölcsészdiplomával esztergályozott. Dezső gúnyolta, hát igazi proli lettél, András. Menyhért meg azt mondogatta, András, szégyent hoztál a családunkra. A seggetekkel gondolkoztok, vágott vissza András, fogalmatok sincs semmiről, borzalmas lehet így élni.

Az ágyban álmatlanul hánykolódva, Menyhért visszaemlékezett arra, mennyire dühöngött és őrlődött, miután szerelmétől, Licitől Dezső miatt elválasztották, és azon imádkozott, ne találkozzon Dezsővel, mert félt, kárt tesz benne, kerülte is őt. Ámde tegnap a kávéházban, a Nádorban mégiscsak összefutottak, és Dezső megjegyezte, még mindig lógatod a fejed, öcskös, Lici kisasszony miatt, látom, lógatod, mondta, és nevetett, hát nem snájdig férfi az ilyen. Még te beszélsz, te undorító alak, aki miatt lejtőre kerültem, jegyezte meg Menyhért. Örülj neki, öcsi, hogy megszabadítottalak attól a nőtől, Lici kisasszonytól, számtalan palival megcsalt téged, ha nem tudnád, mondta Dezső, az egy kurva. Vond vissza, kiáltott fel Menyhért, vagy nem állok jót magamért. Hát ne állj jót, mondta Dezső, magadért semmiképp, nem is javaslom. Menyhért feldühödött, és pofon ütötte a bátyját. Mire a többiek az asztalnál kiáltozni kezdtek, párbaj, párbaj. Kezdetben csak heccből, aztán egyre komolyabban kiabálták, párbaj. Menyhért fel sem fogta, mi történik, máris megnevezték a segédeket, körvonalazták a feltételeket, kiélezett olasz kardokkal, bandázs nélkül, az első vérig, kedvezőbb, magyarázták, mint pisztollyal. Belevitték, igen, belevitték az úgynevezett barátai a párbajba, gondolta Menyhért, és milyen élvezettel. András azt mondta, eszedbe ne jusson párbajozni, Menyhért, a párbaj egyszerűen nevetséges, túlhaladott, reakciós, nem is az olyanokra van szabva, mint te. Nem visszakozhatom, mondta Menyhért, mert mit szólna a város. András azt mondta, jó, ha tudod, szerencsétlen, hogy azt gondolják, a két hülye Boroczkó, akik testvér létükre kihívták egymást, holott nem is számítanak, a nagy könyv szerint, párbajképesnek. Láthatod, párbajképesnek tartanak, felküzdöttem magam, mondta Menyhért. Dehogy tartanak, seggfej, csak azért vittek bele ebbe a cécóba, mert röhögni akartak rajtatok, mondta András.

Szóval hánykolódott Menyhért az ágyában, félpercenként fordult egyik oldaláról a másikra, és felmerült benne, talán tényleg vissza kellene lépnie a párbajtól, vissza, vissza, de nem teheti meg, akkor kiesik a társaságból, az üzlet, vagyis a műterme is a kárát látná. És azon is töprengett, vajon Dezső mennyire sajátította el a vívást, mert egy rövid ideig tanult vívni, ugyanis olyan körökben szeretett forogni, ahol a vívástudás kötelező volt. És az sem használt Menyhért kedélyének, hogy miután gyorsan vett egy vívóleckét, hát rá kellett ébrednie, veszélyesebb rá nézve ez a párbaj, mint gondolta.

Hajnalban öltözködni kezdett, mindenből a legfinomabb darabokat választotta, roppant tekintélyesen, úriasan akart festeni, vastagon bekölnizte magát, mert a félelemtől egyre csak verejtékezett. Rogya-

dozó lábakkal szállt le a konflisról a helyszínen. A nagy, hideg tornateremben felálltak egymással szemben, Menyhért alig bírta tartani az olasz kardot, remegett a keze. Észrevette, Dezső sincs valami jó állapotban, nehezen vette a levegőt, de vajon mennyire tud vívni, ez foglalkoztatta Menyhértet. Összecsaptak. Nyomban kiderült, Dezsőnek sincs sok fogalma a kardforgatásról. Mosolyt fakasztóan zargatták egymást, körbe-körbe, a vívómester mindig időben félreütötte az ide-oda csapkodó, hadonászó kardokat. Egyszer csak Dezső a hátához kapott, Menyhért meg a jobb karján érzett ütést, vérezni is kezdett. Akkor az orvos közbeüvöltött, hagyják abba az urak, vége, megvan az első vér. Menyhért felsóhajtott, megúszta, a küzdelem valóban életveszélyesnek tűnt, bármi megtörténhetett csapkodó kardjaik révén, annál is inkább, hisz Menyhértnek fogalma sem volt, hogyan sebesítette meg Dezsőt.

Párbajozás közben azon járt az esze, mi lesz a fényképészüzlettel, ha meghal, ki viszi tovább, mi történik azokkal a képeivel, amelyeket éppen mostanság szeretett volna értékesíteni, gyűjtőknek, ugyanis ügyesen becserkészett feltalálókat, írókat, festőket, szobrászokat, színészeket, rendezőket, énekeseket, zenészeket, tudósokat, hogy engedjék magukat fényképezni, úgy gondolta, ezek a felvételei piacképesek. Fotózott szobrokat, festményeket, szobadíszeket, érdekes épületeket, színházi előadásokat, filmjeleneteket is, amelyeken sztárok szerepeltek. És azon gondolkozott, hogyan térhetne rá a reklámfotózásra. Kirakatát a következő képeivel díszítette fel: tavaszi zápor; egy pillangó; vak ember fehér bottal; kutya csigával; kislány kalapban és napernyővel; havas eső; festőien megterített asztal; csendélet rákokkal; önarckép fényképezőgéppel.

Megkönnyebbülten fogott kezet egymással a két testvér, bár Menyhért, amikor elváltak, nem volt hajlandó Dezsőnek köszönni. Az egyik segéd, nyugdíjas katonatiszt, gőgösen méltatlankodott, minek utánozzák az úriembereket azok, akik nem úriemberek, csak nevetségesek lesznek. Menyhért azon igyekezett, a szeme se rebbenjen, és köszönte a közreműködést. Végtelenül örvendek, uraim, mondta. A nyugdíjas katonatiszt gúnyosan elhúzta a száját, és kijelentette, maga, fiam, nem is csinálhatna mást, mint hogy végtelenül örvendjen. Menyhért úgy tett, mintha meg sem hallotta volna.

Sokan kifejezték elismerésüket Menyhértnek mint párbajhősnek, miután olvashatták, Testvérpárbaj címen, az egyik helyi lapban, hogy az unszimpatikus Boroczkó Dezső magánzó és a szimpatikus Boroczkó Menyhért fényképészüzlet tulajdonos, becsületbeli ügyüket párbajban intézték el, bár a párbaj megtörténtét megerősíteni nem tudják, sőt azt

is megemlítették, hogy Boroczkó András testvérük, diplomás esztergályos, megvetően nyilatkozott a párbajról mint olyanról.

Majd nyomozni fog a hatóság, ettől tartott Menyhért, és megbünteti őket, mert a párbaj már régóta büntetendőnek számított, de nem történt semmi ilyesmi, elnézték.

Hívatta azonban Menyhértet a párbaj után a polgármester, aki sűrű, hosszan lecsüngő bajuszt növesztett, amely már, a hajához hasonlóan, igen őszült, és az irodája a magyar népi bútorstílust utánzó bútorokkal volt berendezve. Fekete csizmanadrágot és csizmát viselt, de zakóhoz, amely azonban Bocskai-szabású és ugyancsak fekete volt, tele kitüntetésekkel. Az íróasztala előtt elhelyezett székre ültette le Menyhértet, aki igen elegáns, a legújabb párizsi divat szerint csináltatott öltönyt viselt, sötétkéket.

Merőn Menyhért szeme közé nézett a polgármester, és megkérdezte, nem lepődött meg azon, Boroczkó úr, hogy beszélni akarok magával? Menyhért gondolkozott egy kicsit, majd kibökte, de igen, meglepődött. Azt meghiszem, mondta a polgármester, mert nem szoktam akárkivel találkozni, ámde olvastam a párbajáról az újságban, és felháborodtam, tudniillik maga nem párbajozhatott volna, mert maga nem úriember. Menyhért elnézett a levegőbe, és hallgatott. Szóval, Boroczkó úr, maga nem párbajképes, emelte fel a hangját a polgármester, remélem, ért engem. Menyhért nem válaszolt. Utánanézettem, folytatta a polgármester, például maga nem úgy lakik, ahogy egy úriemberhez méltó volna, mert egy úriembernek minimum háromszobás lakása van, cselédszobával, és ilyen magának nincs. Hamarosan lesz, polgármester úr, mondta halkan Menyhért. De még nincs, és cselédje sincs, sőt nem is érettségizett, ráadásul nem jelentkezett egyéves önkéntes katonai szolgálatra, amelynek révén megszerezhette volna a tartalékos tiszti státuszt, ez esetben az érettségitől el lehetett volna tekinteni, mármint ha a párbajt nézzük. Menyhért hallgatott. Szóval maga, Boroczkó úr, nem párbajképes. Menyhért megkérdezte, egy fotóművész nem párbajképes? Merészen, kissé provokatívan is hangzott a kérdés. A polgármester felnevetett, gúnyosan, és felkiáltva megjegyezte, még hogy fotóművész! Na és megtudhatom, így a polgármester, hogy milyen vallású? Evangélikus, válaszolta röviden Menyhért. Az evangélikus vallás nem igazán illik egy magyarhoz, Boroczkó úr, és ha már nem katolikusnak született, akkor egy magyar legyen református, de ez az én egyéni véleményem. Persze utánanéztünk, nem jár templomba, de ettől el is tekinthetünk, nem a templomjárás a lényeg, sokkal inkább valami más. Polgármester úr, a keresztény neveltetés és szellemiség a lényeg, azt

hiszem, mondta Menyhért merészen, és az evangélikus is keresztény. Ez így van, szögezte le a polgármester, azonban a maga kereszténysége, megbizonyosodtunk róla, igen felszínes, például egyetlenegy körmenetet sem fényképezett, ez feltűnő, és nem tagja semmilyen keresztény egyesületnek, világi keresztényekre gondolok. Menyhért lesunyta a fejét. A polgármester emelt hangon megkérdezte, na és ön magyar? Menyhért most is röviden válaszolt, magyar vagyok, polgármester úr. Furcsa a neve, nem gondolja, egyáltalán nem magyaros, nincs önben valami szláv beütés? Nem tudok róla, polgármester úr, válaszolta gyorsan Menyhért, és átfutott rajta, majd bolond lesz elárulni, hogy anyai nagyapja Babcsákról magyarosított Babosra. Mindenesetre a neve gyanúsan cseng, de nem is a név számít persze, hanem a lélek, a lelke magyar? Nem is lehetne más, csak magyar, polgármester úr, el sem tudnám képzelni, hogy a lelkem ne magyar legyen. Na jó, jó, jó, mit is válaszolhatna mást nekem, de maga nem tartozik a nemzetfenntartók közé. Menyhért megkérdezte, már miért nem? Mert, ismétlem, nem úriember, nem hithű keresztény, és nem bizonyította még be, hogy igazi magyar. Hogyan lehetne azt bebizonyítani, polgármester úr? Egyszerűen, Boroczkó úr, be kéne lépnie például egy fajvédő egyesületbe, magyar fajvédőbe. Értem, polgármester úr. És hadd kérdezzem még meg, Boroczkó úr, ön irredenta? Menyhért kitérő választ adott, elmesélve, hogy anyai nagyszüleit kitelepítették Kassáról a szlovákok. Aha, mondta a polgármester, de ezt eddig igen titkolta, Boroczkó úr. Na és, tette fel újabb kérdését a polgármester, maga antiszemita? Menyhért nem válaszolt mindjárt, tanakodott magában, mit mondjon, hazudjon vagy őszinte legyen, és az utóbbit választotta. Azt hiszem, nem vagyok antiszemita, polgármester úr. Na látja, mondta diadalmasan a polgármester, tudtam én, hogy maga nem úriember. Ráadásul híján van az erkölcsnek, mert az az erkölcsös, aki tevőlegesen részt vállal a magyar faj védelmében, és nem bírja elviselni a zsidókat, harsogta a polgármester, mert most már harsogott.

Felállt íróasztala mögül és fel-alá járkálva azt mondta, beszéltem már a maga idősebb bátyjával, Boroczkó Dezsővel, először őt hívattam magamhoz, és ő sokkal jobb benyomást keltett bennem, mint ön. Dezső bátyja ugyanis tevékenykedik a cserkészmozgalomban, megígérte, hogy belép egy keresztény, magyar fajvédő egyesületbe, jelentkezik egyéves önkéntesnek, és kiderült, nem utolsósorban, hogy mindig is utálta a zsidót, lelkes irredenta is, benne megvan az úriemberré válás lehetősége. No meg aztán Bocskaiban jelent meg, nem úgy. mint ön, aki, úgy látszik, nem kedveli ezt a magyar úrhoz méltó viseletet.

Szünetet tartott, de továbbra is fel-alá járkált, majd folytatta, mondván, Dezső megígérte, hogy abbahagyja a sajtóban való revolverezést, elsősorban abbahagyja a támadásokat a főispán titkára ellen. És amikor megkérdeztem Dezsőtől, folytatta a polgármester, mit tart önről, azt válaszolta, hogy maga olyan semmilyen, mármint politikai szempontból, semmiben sem értenek egyet, mindig veszekszenek, a párbajuk is azért történt, Dezső szerint, mert ön lebecsülő megjegyzést tett a zsidógyűlöletről. Menyhért felhördült, ez aztán undorító hazugság, és Dezső általában hazudik. A polgármester megállt Menyhért mellett, felhagyott a járkálással, és merőn nézte. Menyhért ismét a levegőbe bámult. Talán az sem igaz, Boroczkó úr, hogy Dezső bátyja utálja András testvérük kommunista fertőzöttségét, mert ezt állította. Ez igaz, polgármester úr. És ön, hogyan viszonyul András bátyjához? Én is elítélem, mondta Menyhért. András nemsokára börtönbe kerül, ezt megmondhatom magának, szögezte le a polgármester.

Csönd keletkezett. A polgármester visszaült íróasztala mögé, és hosszasan szemlélte Menyhértet. A csönd kezdett kínossá válni. Aztán a polgármester ellentmondást nem tűrően kijelentette, Boroczkó úr, addig ne merjen még egyszer párbajozni, amíg nincs megfelelő lakása, cselédje, amíg nem jelentkezett egyéves önkéntesnek, amíg nem tevőlegesen keresztény, és nem igazi magyar, mert igazi csak akkor lesz, has vallja az irredenta eszmét, és belép, ismétlem, a fajvédők közé, no meg utálja a zsidót. Köszönöm a tanácsokat, polgármester úr, mondta Menyhért. Elmehet, mondta a polgármester. Alá szolgája, búcsúzott Menyhért. A polgármester még Menyhért után szólt, erősíteni kell önben a magyar lelkiséget és a magyar nemzeti erkölcsöt, hogy végre maga is elinduljon, Dezső bátyjához hasonlóan, a nemzeti újjászületés, és a külön magyar út ösvényén.

11

Az egyetemen, ahová Boroczkó András, leendő nagybátyám, apám fiatalabb bátyja járt, folytak viták, és András nélkül nemigen folyhattak. Akadt egy filozófiaszeminárium, ahol szinte háborúskodás tört ki a professzor és András között. A professzor vézna, beteges, öregedő férfi, rendkívüli előadónak bizonyult, meglepően mély hangon beszélt, ha egyszer elkezdte, nem hagyta abba, amíg el nem hangzott minden, ami szerinte szót kívánt. Modorát könnyedség, előkelőség jellemezte, amely a sok, a túl sok beszédének is valamiféle súlyt adott. Olvasottsága,

emlékezete igazán szokatlan kiterjedésűnek tetszett, a legkülönbözőbb szaktekintélyek jeleseit kápráztatta el egy-egy értő szóval. András azonban mindig halálos vitába keveredett vele. Egyszer behívta magához András, úgymond elbeszélgetni.

Hadd meséljem el magának, fiatalember, kezdte a filozófiaprofesszor, hogy nemrég Németországban járva találkoztam bizonyos német fajvédőkkel, és mondhatom, nagy élményben volt részem, amikor bemutattak a vezetőjüknek, egy bámulatos embernek. Ez az ember mágikus erővel bír, mondhatom, azzal rendelkezik. És igen tájékozottnak láttam bennünket illetően is. Dicsért minket, magyarokat, mert Európában először hoztunk zsidóellenes törvényt. És elmesélte látomásait rólunk, így mondta, látomás, és mondandója igen megörvendeztetett engem. Helyes úton haladunk, mondta, hiszen fejlett nemzeti öntudattal és nemzeti érzéssel vagyunk felvértezve, és mert a természetes vezető erőinket juttattuk hatalomra, ámde hogy továbbra is ők uralkodhassanak, el kell érnünk, ez is a látomása volt, hogy még erősebb magyar irredenta érzésekkel telítődjünk, mert számunkra, mint hangoztatta, Nagy-Magyarország visszaállítása a legfontosabb. És ki kell iktatnunk minden maradék zsidó és maradék szabadkőműves tényezőt, elsősorban liberálist, mindazt, ami szembemegy velünk, sőt, sajátságos magyar vallást kell teremtenünk, igen, magyar vallást, és szövetséget kell majd kötnünk az ő sajátságos német, illetve germán vallásukkal, amely persze nem hagyományos vallás, hanem mitológia, szerinte ugyanis a jelen mítoszait kell megteremteni, nemzeti mítoszokat. Mindehhez le kell leplezni a titkos összeesküvéseket országaink ellen. És még az is a látomása volt, hogy Európa hamarosan fejet hajt előttük, tehát, jól jegyezze meg, fiatalember, a német fajvédők előtt, akkora lesz az erejük, és ha mi is követjük őket, magyarként, akkor a mi erőink is megsokszorozódnak, előttünk is fejet fognak hajtani. És most azon dolgozom, hogy ennek a különleges embernek a megnyilvánulásait filozófiává lényegítsem, mondta a professzor. Mit szól ehhez, fiatalember?

András megkérdezte, professzor úr, ismeri az Übü királyt? És felnevetett, a hasát fogta nevettében, majd elkomorodott, és azt mondta, sírni volna kedvem. Ha nem ismeri, elmondom önnek, milyen ez az Übü. Egy jelkép. Képzeljen el egy torz embert, akire a legjobb szavak, hogy dohos potrohú, körtekobakú, bűzös bendőjű tökfej, ugyanakkor a hatalom megszállottja, minduntalan felbugyborékolja agyalágyultságát, böfögve, köpködve, és úgymond budiban ücsörögve szeret létezni, miközben uralkodó hangnemben beszél, fröcsögő hangtölcsér, a szennyesség megtestesítője, egy hányinger. És Andrásból kirobbant

a röhögés, majd elfogta a sírás. Torz megjelenítője mindannak az aljasságnak, folytatta sírva, hitványságnak és undorító, pipogya, de gyilkos és gyilkoló gyávaságnak, amit csak egy emberi állat magába rejthet. Aljas, ravasz, gusztustalan, páratlanul romlott, és romlottsága révén teljhatalomra tesz szert. És, professzor úr, ön, önök, ha tudják, ha nem, önöknek egy ilyen ember a vezérlő csillaguk, önök egy ilyen Übü, szörnyszülött önkényúr legjobb tanítványai, mert az a német fajvédő és magyar barátai szörnyszülöttek, torznál is torzabb alakok, nem emberi lények, elfajzott emberek, de, szerencsére, lehet rajtuk röhögni, hahaha. És a sírásból átcsapott nevetésbe. Ámde aztán, ami ez után az Übü után jön, az a mi jövőnk lesz, folytatta András, és mosolygott, egy emberi ember jön el, aki azt hirdeti, és meg is valósítja, hogy le a kizsákmányolással, teremtsük meg a társadalmi tulajdont, amelynek alapján lehetővé válik az egyén szabad fejlődése, az egyenlőség megvalósítása, a kultúra és a tudomány virágzása, és egy ilyen ember, egy nagy ember, egy acélos ember már most is, szerencsére, egy hatalmas ország vezetője, amit ön is tud, professzor úr.

Szemtelenség és persze undorító meg hazug, amit mond, vigyázzon, fiatalember, a szájára, mondta a filozófiaprofesszor, és figyelmébe ajánlom azt a sok nagy szellemet, aki azt vallja, hogy ama hatalmas ország vezetője, akire maga emberi emberként, acélos emberként gondol, egy igazi gyilkos, veszélyt jelent az egész világra, az egész emberiségre. És éppen az az ember az igazi Übü, pontosan arra illik rá a maga Übü-jellemzése, mondta felháborodottan a professzor.

Ugyan már, professzor úr, akit én nevezek Übünek, az egy remegő kezű kisember, mondta András, az a fickó nem vitte semmire, talán még egy nője sem volt, nyilván csak onanizál, és nem kíván semmi egyebet, mint hogy romboljunk le mindent, amit eddig felépítettünk, és közben szolgáljunk neki egy rakás csokoládés süteménnyel, azt imádja, no meg bűntényekkel, gyilkosságokkal, mert azokat is igen szereti. Viszont akit maga nevez Übünek, az szilárd, magabiztos, nagyszabású ember, nem magának követel csokoládés süteményt, hanem éppen ő ad másoknak, szereti a sós, fűszeres ételeket, igazi, potens férfi, akinek felesége, családja, gyereke van, majálisokon az egyszerű emberek közé heveredik a fűre, és az egész társadalmat, főleg a többséget átható jótéteményekkel áll elő, az életet megjavítva, mert tudja, hogy a legfontosabb kérdés az, hogy kinek mi jut, meg az, hogy azok kapják a legtöbbet, akik eddig a legkevesebbet kapták, mert ő a korábban szegényeknek, elnyomottaknak, jogfosztottaknak elkötelezett ember, aki egy olyan társadalmat teremtett, ahol mindenki boldog, öreg és fiatal,

nincs éhezés, kisemmizettség, szolgai létezés, megalázás és így tovább, persze ehhez nagyszabású forradalom kellett, amelynek az élére állt, és hiszem, hogy nálunk is bekövetkezik egy ilyen forradalom.

Ejnye, fiatalember, hát nem látja, hogy a maga despotája bármit megengedhet magának, és vizsgálja csak meg, hogy az olyan korokban, amelyekben bármi, akármi megengedett volt, minden pusztult.

Mintha nálunk nem pusztulna minden, mondta András, és az aljas uralkodás miatt pusztul, mert a mostani hatalom hazánkban hitvány, és éppen ez a hatalom enged meg magának mindent, és szeg meg minden tilalmat. Persze ez a hatalom sírnivalóan nevetséges, hiába próbálják mesterséges és álságos mítoszokkal, ceremóniákkal kedvező fényben bemutatni, csak a röhejessége és az alávalósága derül ki, és hogy cselédsorban tart milliókat.

Ekkor nyitott be a szobába a tanszék fiatal titkára, és András utolsó mondatainak hallatán kijelentette, hogy Boroczkó Andrásra már éppen ideje volna a törvény erejével lesújtani.

Állítsanak törvény elé, mondta András, majd ott messze hangzón kiáltom, hogy elég volt abból, hogy önök kaviárt zabálnak, a többségnek meg száraz kenyér sem jut. Különben szégyelljék magukat, professzor úr, titkár úr, hogy fenyegetnek a hatalmukkal.

Ez a Boroczkó András, jelentette ki a tanszéki titkár, imádja a kommunista despotát, ezt régóta tudja róla, és gyűlöli a mi fennálló rendszerünket, a nemzetünkért dolgozó nemzeti vezető rétegünket, gyűlöli a professzort és az egész tanszéket, és különösen őt, a titkárt különösen gyűlöli, mert ő vitézi családból származik. Dehogy, tiltakozott András, szubjektíve nem gyűlölök, legfeljebb objektíve. Aha, mondta a fiatal titkár, még nem is gyűlöl, holott egy ilyen alaknak gyűlölnie kell bennünket. És hozzátette, szerintem maga, Boroczkó, egy buzeráns. Hagyjuk az ilyesmit, ez vakvágány, mondta szigorúan a professzor. Maradjunk az elveknél. Legyen olyan kedves, és menjen ki, mondta a titkárnak, négyszemközti megbeszélnivalónk van Boroczkó hallgató úrral.

A titkár sértetten az ajtó felé indult, de még visszafordult, és megkérdezte Andrástól, szokott maga imádkozni? Hogyne, mondta András mosolyogva, imádkozom, hogy feltámadjon nálunk is Marx szelleme. Ezek szerint maga, Boroczkó hallgató úr, hisz a feltámadásban, hát ez biztató, jegyezte meg kissé gúnyosan a professzor. Bizonyos feltámadásokban hiszek, eszmék feltámadásában, de emberek, például istenemberek feltámadásában csak annyira, amennyire ön is, professzor úr, mondta András, és nevetett. Maga nyilván zsidó, mondta gúnyosan a titkár, és kilépett a szobából. Már nem hallhatta, hogy András

kijelentette, nem vagyok zsidó, Marx is megírta, milyen a zsidó, hát, összefoglalóan, kétes elem, amivel kivételesen nem értek egyet.

Szóval, fiatalember, el van telve magától, felelőtlen valaki, de én felelős ember vagyok, mondta a professzor, ami annyit jelent, hogy rendes embert akarok faragni magából, aki a zseni találékonyságát, mert ön igen tehetséges, párosítja, persze képletesen, a csalogány kedves és erényes énekével.

Professzor úr, hát a csalogány erénye madárerény, de én nem vagyok madár, mondta András, és a magam éneke úgy szól, hogy tőzsde helyett proletár-önigazgatást, ellenforradalom helyett forradalmat.

Ön infantilis, már ne haragudjon, mondta a filozófiaprofesszor, sőt instabil és éretlen, viszont az érett személyiségek, mint például a vezető elitünk tagjai, tudják, hogy sem a forradalmit, sem az ellenforradalmit nem képviselhetik, egyik elv szellemében sem cselekedhetnek, és nem is teszik, ha hiszi, ha nem, Boroczkó hallgató úr, ami rendkívül fontos, mert természetes állapotokat hoz létre.

Szerintem az az elit, amelyet ennyire feldicsér, professzor úr, ha elitnek lehet nevezni, színpadias módon beöltözik például bohócnak, pojácának, nézze csak meg, miben és hogyan reprezentál a jelen magyar elitje, a középkorias eredetű díszmagyarban, mintha nem is ebben az évszázadban élnénk, de nekem a munkásoveráll jobban tetszik.

Maga dekadens és beteges megnyilvánulásokba esik, fiatalember, mondta a filozófiaprofesszor, sajnálom önt, Boroczkó hallgató úr, mert súlyos érzelmi bizonytalanságban leledzik, komoly lelki zavarokkal küszködik, de a magyar ember, hála istennek, fütyül az olyanokra, mint maga, ha nem tudná.

Úgy látszik, hogy a rigót utánozza a magyar ember, legalábbis maga szerint, professzor úr, mondta András, mert ugye a rigó szokott fütyülni, az ember csak ritkán.

A professzor legyintett, és azt mondta, megsúgom magának, hogy a jelenlegi, szerintem sem tökéletes politikai rendszer egyszer majd tökéletesedik, mégpedig akkor, ha lehetséges lesz a politika szintetikus előállítása, úgy, amiképpen a szintetikus anyagok létrehozhatók, a jövőben majd ezt is kutatom, nevezetesen azt, hogy a jelenlegi politikánkat hogyan lehetne kémiailag, természettudományosan, tehát a résztvevőktől bizonyos értelemben függetlenül, de a hagyományrendszerre meg a mi jelen eszméinkre támaszkodva, a hibákat kiküszöbölve előállítani.

Húha, mondta András, és megkérdezte, nem tévesztett-e pályát véletlenül a professzor úr, talán vegyésznek kellett volna inkább mennie.

A professzor dühösen, sértetten és hidegen vált el Andrástól.

12

Barbara, leendő anyám, Babos Barbara könnybe lábadt szemmel nézett a rózsaszín keretes nagy, ovális toalett-tükrébe, amelynek állványzatán rózsafüzér-mintázat díszelgett, csupa rózsaszín bútorokkal berendezett szobájában, mert megszidták a szülei, Emília és Gáspár, tulajdonképpen lehordták, ugyanis nem adott választ Menyhértnek, Boroczkó Menyhértnek, aki megkérte a kezét. Szinte látta a tükörben Menyhért arcának változását, igen-igen borússá válását, miután elhangzottak a lánykérés szavai, és ő, Barbara csak állt, álldogált, és tökéletesen megnémult.

Megismerkedésük egyszerűen történt, mikor Barbara egy barátnőjénél nyaralt Pécsett, és Harkányfürdőn, a szálloda teraszán összeverődött egy nagy társaság, elegánsan, divatosan, a nők kisestélyiben, a férfiak szmokingban, koktélokat ittak, hát ott és akkor mutatták be egymásnak őket, egy bágyadtan meleg estén. Barbara megnézte magának Menyhértet, nyugtázta, hogy nem rossz képű, jól áll rajta a ruha, fellépése kitűnő, de nem érzett iránta semmi különöst.

Menyhértet viszont meglepte, mennyire emlékeztet Barbara egy babára, egy csodaszép babára, persze nem tudta, mennyire rátapintott, mikor mint babát érzékelte Barbarát, mintha kitalálta volna Barbara vonzódását a babákhoz és ahhoz, hogy ő maga is baba legyen.

Barbara rózsaszín lányszobája tele volt babákkal, rajongott a babákért, kedvence egy porcelánfejű, nagy baba volt, csaknem akkora, mint ő, selyemruhába öltözve, fehér anyagát apró piros rózsák díszítették, bő szoknyája lebegett, blúza a testhez simult, puffos ujja elállt. Barbara borzasztóan szerette morzsolgatni ezt a ruhát, szenvedélye lett morzsolgatni, ki is lyukadt ott, ahol morzsolgatta. Ilyen babának képzelte el magát.

Anyja, Emília előszeretettel fotózott színésznőket, közülük többen a barátnői lettek, s amikor egy operettprimadonna barátnőjének kiadták egyik szobájukat, aki éppen *A cirkuszhercegnő* főszerepét játszotta, és jelmeze, a flitterektől meg fodroktól hemzsegő piros selyemruha ott lógott vállfán a fogason, hát Barbara, aki akkor hatéves lehetett, ebbe a ruhába is beleszeretett, ezt is mindig morzsolgatta. Egyszer csak a primadonna és Emília megvarrta a ruha kicsinyített mását, és ráadták Barbara kedvenc babájára. Az a boldogság, ami akkor elfogta, valami álom volt.

Sírt, miközben nézegette magát toalett-tükrében, nézte, ahogy a könnyek utat vágnak maguknak kikozmetikázott arcán. Mintha látta

volna a tükörben, amint Menyhért belép a templomba, és észreveszik egymást, megismerkedésük után pár nappal.

Összenéztek az istentisztelet közben. És mikor Barbara igyekezett haza a barátnőjével, akinél vendégeskedett Pécsett, Menyhért utánuk eredt, csatlakozott hozzájuk, kísérni kezdte őket, de kimutatta, hogy kimondottan Barbara miatt teszi. Barbarának nem volt ugyan ellenére, ám Menyhértben most sem látta meg azt az ideális férfit, akit elképzelt magának, kétméterest, hirtelenszőkét, barázdáltan markáns arcút és tökéletesen szabályos, fehér mosolyút, ugyanakkor megállapította magában, hogy azért Menyhért elég magas, bár csak sötétbarna, de azért most is, mint már először, jóképűnek látta, ha arca nincs is tele barázdákkal, viszont amikor a fogai kivillannak, szerencsére nem sűrűn, kitűnik, hogy kissé szabálytalanok. Igen elegánsan festett most is, szokatlanul és feltűnően elegánsan, ezzel Barbara elégedett is volt.

Menyhért meg úgy érzékelte, hogy Barbara szinte kiköpött típusa az úrilánynak, és az ilyen lányokhoz roppantmód vonzódott.

Hazakísérte a két lányt, és Barbarától nyíltan, a barátnő füle hallatára, találkozót kért. Barbara vacillált, nem tudta, mit mondjon, de Menyhért határozott, sőt kissé agresszív fellépésére meghátrált, és igent mondott. Rögtön meg is indult a pletyka Pécsett, hogy a legkisebbik Boroczkó fiú, a fényképész, egy pesti lánynak udvarol, aki zongoratanárnő, és akinek a famíliája szintén fényképész.

Barbarának akkoriban éppen baja támadt zongoratanárnő voltával. Nem úgy lépsz fel, Barbara, mint egy tanárnő, hanem önbizalom nélkül, jegyezte meg anyja, Emília. Képtelen vagy rendesen levezetni egy zongoraórát, mondta apja, Gáspár. Mit akartok, alig vagyok idősebb a tanítványaimnál, jelentette ki Barbara, különben is elfelejtettétek már ugye, hogy balett-táncos akartam lenni.

Mintha látta volna magát abban a rózsaszín toalett-tükörben, négyévesen, amikor kínai táncot lejtett a balettvizsgáján, akkor a kínai tánc volt a divat, vagy amit annak véltek, pöttöm kis alakját elnyelte a színpad óriási tere, de így még hatásosabb volt a szereplése. Narancssárga, lefelé szépen bővülő kulikabátot viselt, piros trapéznadrágot és zöld kulikalapot. Félt kimenni a színpadra, úgy kellett kilökni, borzasztóan rettegett, öntudatlanul táncolt. Aztán mégis jól megcsinálta, forgott, pörgött, nem tévesztett, pedig tartott attól, hogy belesül. Nagy sikert aratott, többször visszatapsolták. Jutalmul kapott egy babát, amely éppen őt mintázta kínai jelmezében, és azontúl ezzel a babával aludt. Tehetségesnek tartották, mozgása kecses volt, alkata, mint egy szabályos felkiáltójel. Ám egyszer csak, gyakorlás közben, megfájdult

a lába, megbicsaklott a bokája, és ezután, ha gyakorolt, mindig megbicsaklott, ezért az orvos javaslatára abba kellett hagynia a balettozást, és fájó szívvel, sírva-bőgve befejezte. Még évekig gondolt a balettra, és mikor már nagyobb lett, úgy emlékezett rá, mint a szépség megtestesülésére.

Felmerült benne, miközben bámulta magát a toalett-tükörben, hogy esetleg valamiféle babaként és nem tanárként tanít. És megkérdezte magától, talán egy baba nem taníthat jól?

Emília kierőszakolta, vegyenek zongorát Barbarának, tanuljon zenét, ha már balett-táncos nem lehet, hisz kiderült, tökéletes hallása van. Gáspár ellenkezett, egyrészt a fogához verte mindig a garast, nemigen akart pénzt kiadni semmire, másrészt azt szerette volna, ha Barbara orvos lesz, ami akkoriban még szokatlan volt egy nőnek. De Emíliával nem nagyon lehetett ellenkezni, amit kimondott, annak úgy kellett lennie, hát vettek zongorát, egyenesen egy Blüthnert. Persze mindketten arra törekedtek, Barbara értsen valamihez, ne legyen kiszolgáltatott nő belőle.

Emília ismételgette, roppant tehetséged van a zongorázáshoz, Barbara, a hosszú ujjaid csak úgy száguldoznak a billentyűkön. Szép vagy, mondta Gáspár, csak úgy sugárzik rólad a szépség, előadóművésznek születtél. Tehetség vagy, tehetség vagy, tehetség vagy, Barbara, mondogatta Emília. Szép vagy, szép vagy, szép vagy, Barbara, hangoztatta Gáspár.

A toalett-tükrébe pillantva, mert továbbra is a tükörben nézegette magát, Barbara látni vélte, amint egy-egy babát cipel magával a konzervatóriumba, és amikor elvették tőle, figyelmeztetve őt, hogy a zongorázásra kell koncentrálnia, nem holmi babákra, megrázkódtatást élt át. Úgy érezte, agyongyötrik lelkileg, illetve úgy érezte, hogy őt lehet gyötörni, a lelkét célba venni, erre ő jó alany.

Hányszor, de hányszor jegyezte meg Emília, látom, Barbara, magad is holmi baba akarsz lenni, de javaslom, most már hagyd a babákat, nem vagy gyerek. Gáspár viszont azt mondta, hát olyan a lányunk, mint egy baba, így született. Majd én megmutatom, mondta Emília, hogy Barbara már kinőtt a babaságból, és az összes babáját kidobta. Barbara akkor azt gondolta, jaj, jaj, az anyja gyűlöli. Gáspár viszont egy hosszú ruhát, fekete estélyit, és hozzá egy ugyanilyen ruhába bujtatott babát ajándékozott neki kárpótlásul. Az apja rajong érte, gondolta Barbara. És Gáspár rengeteg fényképet készített Barbaráról, állandóan modellt kellett állnia apja fényképezőgépe előtt, miközben apja sűrűn kijelentette, a szépséget fényképezem. Emília eleinte nemigen fényképezte

Barbarát, aztán versenyre kelt Gáspárral, és azon vitatkoztak, ki készít élethűbb képet Barbaráról.

Látta a tükörben a záróvizsgáját, amelyre egy gyönyörű, flitteres, rózsaszín, elomló ruhát kapott, ha csak rágondolt, könnybe lábadt a szeme, és egy ugyanilyen öltözékű babát is kapott hozzá, ám a szülei azt mondták, még egyszer, de utoljára kap babát. Könnyezett, amikor először vette fel azt a ruhakölteményt, miközben az új babáját simogatta.

Ruhabolond ez a Barbara, mondogatta Emília, olyan, mint te, Gáspár, rád hasonlít. És bababolond, jegyezte meg Gáspár, te is az volnál, bababolond, Emília, jól tudom, csak elnyomtad magadban. Nekem nem volt ilyen jó dolgom, mint Barbarának, mondta Emília.

Mintha Barbara ismét megpillantotta volna Menyhértet a tükörben, és meglepődött, hogy mennyire áthatónak látja a tekintetét, mintha azt tükrözte volna, hogy pontosan tudja, milyen is ő, Barbara.

Hát igen, Menyhért nyomban ráérzett arra, hogy Barbarát istápolni kell, a széltől is óvni, mert olyan érzékeny. És meghökkent Barbara átlátszóságán, milyen átlátszó, gondolta, csaknem mint az üveg, az arcán minden tükröződik.

Barbara meg azon csodálkozott, mert csodálkozott, hogy Menyhért mennyire magabiztos, önbizalommal teli, és ez kissé riasztotta.

Amíg Barbara Pécsett nyaralt, Menyhért Pestre utazott, amit nem árult el Barbarának, felkereste a lány szüleit, Babosékat, és kitűnően összejött velük, fényképész a fényképésszel, különösen, miután Menyhért bemutatta a felvételeit, azzal is dicsekedve, mennyire jól keres velük. És megmutatta a legújabb fényképezőgépét is, amelyet nemrég szerzett be, egy legmodernebb Praktikflexet, amelyet Emília és Gáspár szakszerűen megvizsgált.

Az a mese járta aztán Pécsett, hogy Menyhért kiszedett minden fontos dolgot, amit akart Emíliából és Gáspárból, nyilván a vagyoni helyzetükről is tájékozódott, és elégedetten vette tudomásul, hogy eléggé tehetősek.

Jól kerestek Babosék, Gáspár és Emília, egyre elismertebb fényképészek lettek. A körúti lakásuk melletti négyszobás lakást is kibérelték, ide költöztek, hogy a régi lakást műteremmé alakíthassák át. A nappali bútorzata tökéletesen kerek és gömbölyű formát mutatott, nemcsak a kis márvány dohányzóasztalok, hanem a fotelok, a székek is gömbölyded formát mutattak, rozsdabarna bársonyhuzattal; a padlót fekete-fehér gyapjúszőnyeg takarta, a sokágú csillár is fekete-fehér gömbökkel lógott alá a mennyezetről; és néhány kubista jellegű kép, divatos

magyar festőktől, függött a falakon. Az ebédlő közepét világosbarna, fényesre politúrozott, kerek, megnagyobbítható asztal foglalta el, körülötte ugyancsak kerek formát mutató székek, ülőkéjük és háttámlájuk világoskék-sötétkék csíkos huzattal bevonva; a négyzet alakú, világosbarna tálaló ajtain és oldalain fákat mintázó domborulatok látszottak; a vitrinen meg bokrokat utánzó vésetek, és lilásan tükröződő üvege mögött geometrikus formájú porcelánok díszelegtek, ezüsttárgyakkal együtt; terjedelmes, világospiros hatású szőnyeg borította a parkettát, és a mennyezetet egy igen nagy, ugyancsak négyzet alakú, metszett üvegből készült, óriási világítótest uralta. A hálószoba hagyományosan volt berendezve, egyszerű duplaággyal, ruhás- és éjjeliszekrényekkel. A konyhából cselédszoba nyílt, a cselédlánynak, aki kitűnt azzal, hogy igen spórolósan vásárolt, mégis minden szükséges élelem megvolt a spájzban, sőt kitűnő lekvárokat és befőtteket készített, amelyek katonás rendben és igen festői hatást keltve sorakoztak a kamra polcain. Ámde a legnagyobb gondot Emília és Gáspár a műterem berendezésére fordította, mondhatni, hogy tipikus art deco miliőt teremtettek, élénk színekkel, csillogó, egyrészt legömbölyített felületekkel, másrészt éles derékszögekkel, bársonyhuzatokkal, puhán elomló szőnyegekkel, kecses dísztárgyakkal, és gondjuk volt arra, hogy a nagy kirakatokon beeső, erős nappali fényeknél is erősebb fényekkel világítsák meg. Beszerezték a legkorszerűbb műtermi gépet, a Voigtländer Studiót.

Emília és Gáspár tájékoztatta Barbarát, hogy Boroczkó Menyhért fényképész náluk járt, megkérte a kezét, és ha Barbarának megfelel, nekik is, és remélik, Barbara igent mond, mert Menyhért élelmesnek látszik, az egyik legjobb fotós vidéken, és nem volna ellenükre, ha Barbara egy fényképészhez menne hozzá, aki majd átveheti az üzletüket. Ráadásul igen jóravalónak, családszeretőnek és gondoskodónak jellemezték. Barbara viszont meglepődött és megorrolt Menyhértre; micsoda, a háta mögött egyezkedett a szüleivel, sőt a kegyeikbe férkőzött, rendes dolog ez, és helyénvaló hamarabb megnyerni magának a szüleit, mint őt magát?!

Menyhért azonban látta, hogy Barbarához a szülein keresztül vezet az út.

Hát igen, Barbara önállótlannak mutatkozott, olyannak, akinek kevés saját akarata van, és ezt Menyhért felismerte. Arra is rájött, hogy Barbara elintézni sem képes semmit, hogy a gyakorlati élet távol áll tőle, sőt viszolyog attól, és képtelen megtanulni, hogyan kell a mindennapokon úrrá lenni, nem birtokolja az ehhez szükséges eszközöket, ebben a tekintetben gyerek maradt. Majd Barbara helyett elintéz mindent,

gondolta Menyhért, tud és szeret is intézkedni, a maga érdeke szerint, és egy olyan pár kell neki, aki nem zavarja majd ebbéli tevékenységében, és Barbara ilyen.

Barbara, miután ismét belepillantott a tükörbe, és miután nem volt képes felfedezni magában sem a zongoratanárnőt, sem a szépséget, rávetette magát a sötétlila csipke ágyterítővel letakart, rózsaszínű franciaágyára, amelynek sarkait, széleit rézveretek díszítették, magához szorítva kedvenc, fehér tüllestélyibe burkolt babáját, és zokogott.

Miután jól kisírta magát, arra gondolt, hogy ideje felnőnie.

Naponta küldte Barbarának Menyhért a gyönyörű virágcsokrokat, a hatalmas bonbonokat, találkozókat sürgetett, és amikor Barbara visszautazott Pestre, gyakran járt fel hozzá látogatni, ajándékokkal elhalmozni. A Britanniában szállt meg, és vitte Barbarát vacsorázni előkelő éttermekbe, lokálokba táncolni, még a Moulin Rouge-ban és az Arizonában is megfordult vele, színházba, moziba is jártak, de jobbára tárlatokra, mert Menyhért a fotón kívül elsősorban a festészetet szerette, és legkevésbé hangversenyre mentek, mert Menyhérttől a zene láthatóan eléggé idegen volt, sőt, egészen tájékozatlannak látszott benne. Hát hogyan válasszon ilyen férjet, morfondírozott Barbara, olyat, aki nyilván a zongorajátékát sem tudja értékelni. Meg aztán nem akar még férjhez menni, húszéves sincs, gondolta, inkább zongoraművész szeretne lenni, legszívesebben továbbtanulna az Akadémián.

Sokat bőgött, napokon át sírt, sírdogált. Gáspár és Emília vigasztalta, miközben nem tettek le arról, hogy rábeszéljék, menjen hozzá Menyhérthez.

Szerelmes leveleket is írt Menyhért, ha nem is sokat, eléggé nehezére esett, nem szeretett levelet írni és vallomásokat tenni, szerelmes levelet meg különösképpen nem, hülyeségnek tartotta, de azért írt, mindenesetre.

Barbara a toalett-tükrében látta, igen, mintha látta volna, hogy egyszer csak beadja a derekát, látta, ahogy sírással küszködve igent mond, maga sem tudta, hogyan és miért, és közben az arcán mélységes kín tükröződött. Nem merek harcolni, mondogatta magában bánatosan, azt gondolta, teljesen hiábavaló. És kezdte átlátni, hogy Menyhért mellett majd megy minden, mint a karikacsapás, anélkül hogy neki tennie kéne valamit, bizony, hirtelen kezdte átlátni.

Menyhért nyugtázta, Barbara milyen kiszolgáltatott, például nem képes megfigyelni, kinek mi a gyengéje, és azt kihasználni, vagy kinek mi az ereje, és ahhoz alkalmazkodni, és észrevette, hogy Barbara képtelen magát biztonságban érezni, ha ebben nem segít neki valaki. Azonnal

levonta a tanulságot, majd ő megteremti Barbarának a biztonságot. Azt igyekezett érzékeltetni Barbarával, hogy megvédi majd mindentől, hisz annyira érzékeny és védtelen.

Hát igen, Barbara nem vette észre a kétértelműségeket, a ravaszkodást, a képmutatást és a többit, bement bárkinek az utcájába. Annyiszor bántak el vele, ahányszor erre lehetőség adódott, számtalanszor és mindenhol. Vele aztán állandóan történt valami, valami rendellenesség, valami úgymond cirkusz. Ha például csúnyán néztek rá, vagy úgy képzelte, csúnyán néznek rá, amit sokszor tényleg csak beképzelt, azonnal megsértődött, megbántódott.

Teltek a hónapok, és ahogy Barbara mind jobban megismerte Menyhértet, egyre inkább ráébredt, hogy Menyhért épp az a férfi, aki neki kell, aki neki van teremtve, magabiztos, gyakorlatias, sőt nagyvonalú, tud pénzt keresni, roppant felelősnek mutatkozik, legfőképpen iránta, Barbara iránt felelősnek. Úgy kezdett Menyhértre nézni, mint egy csodára, egy olyan csodára, aki helyette megold mindent.

És igent mondott. Szép esküvőt tartottak.

Menyhért egyszerűen azt érezte, hogy roppant szerencsés, mert rátalált Barbarára. Ő is babának kezdte tartani Barbarát, porcelánbabának, lévén fehér bőre, és egyre inkább babának, akit babusgatni, dajkálni kell, a széltől is óvni, és erre Menyhértnek nagy hajlama mutatkozott, sőt roppant késztetése. Tehermentesíteni kell Barbarát, gondolta Menyhért, sok mindent le kell venni a válláról. Barbara meg élvezte a tehermentesítést. Ámde ösztökélni is kell, amit nem rejtett véka alá Menyhért, mivel Barbara igen borúlátó, visszahúzódó. És Barbara teljesen rábízta magát Menyhértre, elfogadta az irányítását, sőt igényelte uralkodását is. Nem is tudta volna elképzelni az életét, egy idő múlva, Menyhért nélkül, mert mi lett volna vele, gondolt erre sűrűn, Menyhért védőszárnyai nélkül. És Menyhért hamarosan elérte, persze Barbara közreműködésével, hogy a feleségét gyámolító, ritka mintaférjek között tartsák számon.

Menyhért megvette, Barbara hozománya segítségével is, Pécs központjában, a Király utca csendesebb végén lévő földszintes házat, ahol a Boroczkó-féle fényképész műterem működött, emeletet húzatott rá, igen rövid idő alatt, és újonnan berendezte, ez volt az első, igazi kellemes lakása. A szép teraszról félköríves, kajütvonalat követő ajtón át lehetett bemenni a földszinti előszobába, onnan balra az ebédlőbe, amelyet két korábbi szobából építtetett egybe Menyhért, és éppen úgy rendezett be, mintha az apja, Lénárd ebédlőjének mása lett volna, ismerte fényképről, szecessziós bútorokkal. Jobbra a konyha meg a spájz

nyílt, a konyhából a cselédszoba; a cselédlányok igen szerették Barbarát, és nagyon tartottak Menyhérttől. Az új építésű emeleten a meglehetősen terjedelmes nappali ajtaja és ablakai ugyancsak félkörívesek voltak, és a bútorok szintén, a fotelok meg a székek más és más színű anyaggal voltak kárpitozva, a dohányzóasztalok metszett üvegfelülettel dicsekedtek, a négerbarna kandalló is félköríves volt, vele szemben állt Barbara fekete zongorája. A hálószobában nagy, bordó huzatú franciaágy terpeszkedett és intarziás ruhásszekrény meg éjjeliszekrény; Barbara ovális toalett-tükre is itt díszelgett. És attrakciónak bizonyult a fehér csempés fürdőszoba, amelyben csillogtak a nikkelezett tárgyak. A gyerekszobát világoskék gyerekbútorokkal rendezték be, várták a gyereket, engem, minthogy Barbara szinte azonnal teherbe esett. Perzsaszőnyegeken lépkedtek, fehér csipkés függönyök szűrték meg a napsugarakat. Az ebédlő és a nappali falait feltörekvő festőktől olcsón megkapott olajfestmények borították. A hálószobába és az előszobába Menyhért kitette a saját fotóit meg az apja, Lénárd fotóit, melléjük, apósa, Gáspár meg anyósa, Emília fotóit is, és ezzel a gesztusával végképp megnyerte magának őket. Mindenki csodálkozott a városban, hogy ilyen hamar és kellemesen berendezkedtek. Menyhért elérte azt, amit világéletében szeretett volna, egy igazi szép, ízléses, otthonos otthont, olyat, amilyet elképzelt, olyat, amilyennek az apjáét is elképzelte.

Barbarát továbbra is elhalmozta ajándékokkal, ruhákat vett neki számolatlanul, még nercbundát is, meg ékszereket. Vizitelni jártak, vacsorameghívásoknak tettek eleget, és vacsoravendégeket hívtak, kártyacsatákat folytattak. Menyhért sosem mulasztotta el kinyitni a szekrényeket, hogy bemutassa, milyen újabb divatkreációkkal lepte meg Barbarát. Kellemes társasági életet éltek, élhettek, Menyhért a város híres fényképésze volt, Barbara meg egyre nevesebb zongoratanár.

A gyerekszüléstől meg a gyerektől azonban borzalmasan félt, dermedten várta a szülést, mert annyira felkészületlennek gondolta magát erre.

13

A nélkülem lepergett évekbe továbbra is odaképzeltem magam, ábrándozva, hogyan is éltem volna.

Képzeletemben arra jutottam, hogy a bécsi művészeti iskola, a Höhere Graphische Lehr- und Versuchsanstalt hallgatójaként sajátítom el a fényképészmesterséget, majd Münchentől Konstantinápolyig

utazgatva készülök fel a pályámra. És aztán mindent megörökítek, mint képzeltem, parlamenti küzdelmeket, felhőszakadást, sportversenyeket, politikai megmozdulásokat és színházi előadásokat, sztrájkokat és kutyakiállítást, főurakat és híres művészeket, nincstelen koldusokat és a külvárosok munkásait, szántóvetőket, városképeket, erdei tájakat, de apró eseményeket is, hangulatokat stb. Megalapítom a honi fényképészek klubját. Természetesen fotóslapokat is szerkesztek. Nagy gondot fordítok képeim csiszoltságára, kellemes, tetszetős voltára, ugyanakkor felkavaró hatására is. A saját szemszögemből, a magam egyéniségét bevetve, belső világomtól ösztönözve fényképezek. Kísérletezem és kísérletezem. Angol és német kiadásban is megjelennek az albumaim. Ismét és ismét útra kelek Európában, sőt Amerikába is eljutok, sokat élek Párizsban, főleg ősszel, nyáron viszont Cannes-ban, tavasszal Nizzában, télen Londonban fogadom a kuncsaftjaimat. Műtermeimet fényűző eleganciával rendezem be, különleges gonddal, ízléssel. Fényképezőgépeim a legmodernebbek.

Berlinben telepszem le egy időre, mint elképzeltem, mintegy elmenekülve az itthoni parancsnokló, elnyomáson alapuló, szörnyű, maradi légkör elől, úgy érezve, mintha az ország nem is vett volna tudomást a felvilágosodásról. És munkatársa leszek a híres *Berliner Illustrierte Zeitung*nak, az új német köztársaság és a világ vezető képeslapjának, és fürdök a felszabadult, kellemes, minden újdonságot magáénak valló, hihetetlenül szabad, no és persze szabados légkörben.

Az egyik napon berontok a főszerkesztő szobájába, és mutatok egy sorozatot, melyen egy második emeleti lakásban egy férfi megöl egy nőt, és a képek a gyilkosság minden mozzanatát megörökítik. Előadom a csodálkozó főszerkesztőnek, hogy valami sokadik érzéktől hajtva felmászom a ház tetejére, ahol a gyilkosság történik, és onnan, a tetőről veszem észre, véletlenül, egy nyitott ablakon keresztül a szörnyű esetet. Nem is száguldó, hanem magasba emelkedő, repülő fényképész vagy, mondja a főszerkesztő elismerően. Köszönöm, mondom, hogy felismerted. Az újságot elkapkodják a fotóim miatt. Hogy repülő fényképész vagyok, elterjed rólam. Na, gyerekek, kérdezgetem, hol vannak a szárnyaim? Nevetés a válasz. Máskor egy autóverseny hihetetlen sebességét ábrázolom, a gyorsaság kézzelfogható tárgyszerűségével, természetesen a versenyző szemszögéből. Te csalsz, laboratóriumban eszkábáltad össze, jegyzi meg a főszerkesztő. Már hogy gondolhatsz ilyet, mondom sértődötten, egyszerűen az autó oldalához szíjaztattam magam. Ennyire vagány nem lehetsz, hüledezik a főszerkesztő. Elfelejted, hogy magyar vagyok, mondom.

Próbálom fényképezni a náci mozgalom kibontakozását is, mint elgondoltam fantáziámban, bejutni az összejöveteleikre, és lencsevégre kapni, de ez lehetetlennek látszik. Így aztán meglesem vezéreiket az utcán, a kamerámra állencsét szerelve, és az utcai járókelőkre irányítva, mintha őket fényképezném, miközben az igazi lencsével lekapom a nácikat. A lap példányszáma megemelkedik. Igen ám, de rám találnak és összevernek.

A Romanisches Caféban, Berlin művészkrémjének találkozóhelyén, miután így, összeverve térek be oda, a lapom főszerkesztője, akinek ez a kávéház a törzshelye, kijelenti, hagyjam egy kicsit a nácikat, és menjek rá a transzvesztitákra. Hát megfogadom, és a képek nagy szenzációt keltenek. Ezek után női ruhába öltözötten jelenek meg a kávéházban, zajosan ünnepelnek.

Amikor hazajövök Budapestre, és betérek a New York kávéházba, ahol sok az ismerősöm, egyik asztaltól vándorolok a másikig, élvezettel teszem, és beszámolok Berlinről, az ottani korlátlan szabad életről, amelyet össze sem lehet hasonlítani a budapesti korlátozottal.

Késő délután van, jó volna valami zene, mondom, például egy charleston.

És dúdolni kezdem: Oly jól csúszik ez a banánhéj, együtt csúszni ezen babám, kéj.

Egyszer csak egy katonatiszt jelenik meg az asztalunknál, bemutatkozik, rám mutat, és felszólít, menjek át az asztalához. Átmegyek, miért ne. Charleston-lépésekkel megyek át.

És közben dúdolom: Oly jól csúszik ez a banánhéj, együtt csúszni ezen babám, kéj.

Több katonatiszt társaságában találom magam, ők már nem mutatkoznak be, hellyel sem kínálnak, hanem barátságtalanul, merően szemlélnek. Ők ülnek, én állok.

Ön felháborítóan viselkedik, mondja az a tiszt, aki odahívott, ráadásul a híre megelőzte, ugye maga zsidó? Nemet intek, és kijelentem, transzvesztita vagyok, és szeretem a charlestont, mondom.

És dúdolom továbbra is: Oly jól csúszik ez a banánhéj, együtt csúszni ezen babám, kéj.

Hagyja abba ezt az undorító, romlott, a magyar szellemtől idegen slágert, ripakodik rám a tiszt, a maga helyében visszafogottabban viselkednék, magával komoly elszámolnivalónk van, ugyanis ön, ha nem zsidó is, de zsidóbérenc, sőt, saját bevallása szerint nemileg eltévelyedett személy, igen, nemileg, és provokál, szemtelenül provokál mint fényképész.

Hogy mi a nemem, az a magánügyem, uraim, mondom határozottan, és ha nincs ellenükre, lefotóznám magukat mint szerencsétlen, élő kövületeket, ha provokációnak veszik, ha nem.

A kurva anyád, mondja az egyik tiszt, aki eddig csendben volt.

Így beszélnek azzal, akit a kormányzó úr éppen ma fogadott, jelentem ki, persze hazudok.

Majd éppen téged fogadott a nagyméltóságú úr, mondja egy másik tiszt, egy ilyen szemetet, aki váltogatja a nemét, elárulva a magyarságot.

Ámde nem hagyom magam, mocorog bennem a kisördög, mert nem bírnám ki, ha nem mondanék olyasmit, ami ne keltene furcsa feltűnést, hát mit csináljak, ilyen vagyok, a fantáziámban mindenképpen. És előadom nekik, hogy igenis fogadott Horthy Miklós kormányzó, egy csomó képet csináltam róla, ezért maga elé enged, hogy bemutassam neki. És elmesélem a hazugságot, hogyan fogad a kormányzó.

A várpalotában, Budán, közrefognak a kormányzó személyes őrei fegyveresen, és felkísérnek a fogadószobába, amely barokk bútorokkal van berendezve, mesélem. Mosolytalanul fogad ugyan vitéz nagybányai Horthy Miklós, de készségesen belelapoz az albumba, amely róla és a családjáról szól. Általában tetszenek neki a képek, néhányról meg is jegyzi, hogy ez igen, fényképész uram, ez valami. Az első kép, amely megnyeri tetszését, az, amelyen altengernagyi egyenruhában a fehér lován lovagol a Vérmezőn, csak az aláírása nem tetszik neki, hogy lovastengerész, megkér, nyomatékosan, valami mást írjak oda. Mert ahelyett, hogy elismernék, olyan országvezető nincs több, mint ő, fejti ki, hát csekélységét felhasználják gúnyolódásra. Értem, mondom, akkor majd más aláírást találok ki, például, hogy bár kormányzó, de király is lehetne. Ez már jobb, mondja, nem volna ellenére egy ilyen képaláírás, megmondja őszintén, de ez nem publikus, mármint hogy ő olyan, mint egy király, úgyhogy ilyet se írjak. Aztán igen elbűvöli az a kép, mesélem a katonatiszteknek képzeletemben, amelyen megnyitja az antiszemita világkongresszust, ugyanis ráismer magára, arisztokratikus és patriarchális, egész más, mint egy zsidó. De a legjobban az a képsorozat tetszik neki, mikor Békéscsabára érkezve, az autójából kitekintve meglátja, hogy egy munkás nem veszi le láttára a sapkáját, erre megállítja a kocsit, az egész kocsisort, nem rest kiszállni, magához hívja azt az embert, és megfeddi, hogy őelőtte, aki nagyméltóságú úr, kötelező a sapkalevétel, sőt a kalaplevétel is. Egy munkásban is kell lenni erkölcsnek, mondja, igen, erkölcsnek.

Ez a nemzetáruló csúfot űz belőlünk, jegyzi meg az egyik katonatiszt ott, a kávéházban.

De nem hagyom magam, és mesélem tovább fantáziálásom hazugságát, képzeljék, tiszt urak, megkérdezem a kormányzótól, nagyméltóságú uram, nem tudom, olvasta-e, hogy ma már az emberi bőrre is lehet fényképezni, csak előtte meg kell mosni sós vízzel, majd gyönge salétromsavas ezüstoldattal kell bekenni, ez felbecsülhetetlen találmány, fontos és korszakalkotó. És, ha nem volna ellenére, mondom, a kormányzó úr arcbőrére fotóznék, no persze, előtte megmosnám sós vízzel, satöbbi, ez volna az első bőrre fényképezés a magyar hazában, és hát ki lehetne az első ebben, ha nem ön, nagyméltóságú uram. No nézd csak, ez igen, Boroczkó úr, jegyzi meg Horthy kormányzó, adom elő a tiszteknek, maga tudja, miszerint imádom a technikát, a műszaki dolgokat, minden ilyen újdonságot, ehhez van érzékem, az nem csalja meg az embert, mint ahogy megcsalja az úgymond társadalomnak nevezett valami meg a művészet. És kitér néhány számára igen zavaró fejleményre. Nem ért egyet a párbaj elítélésével, hiszen egy úriember, aki bátor és lovagias, ad a becsületére, az ilyen nem lehet meg párbaj nélkül. Mérges, ha nem ismerik el, hogy tulajdonképpen úgy kell vezetni egy országot, mint cirkálót a tengeren. És kikéri magának, hogy operettállamnak nevezzék hazáját, mert nézzenek csak utána, hány énekes van a kormányában, operetténekes, hát egy sem. És szégyelljék magukat azok a prolik, akik állandóan tüntetnének, ha tehetnék, pontosabban sétálnának, mert a tüntetés az csak sétálás, le és föl, munka helyett. No meg aztán, üzeni a kételkedőknek, igenis, ha visszavesszük a korábban hazánkhoz tartozó magyar területeket, többé már nem vehetik el azokat tőlünk, de nem ám. Ezeket fejtegeti. Majd felszólít, hát csináljon a bőrömre fotókat, Boroczkó úr, majd a legközelebbi találkozónkon rendelkezésére állok. Ezt mesélem azoknak a tiszteknek, képzeletemben.

Na, erre felugranak, és helybenhagynak.

Amikor magamhoz térek, csak azért is dúdolom: Oly jól csúszik ez a banánhéj, együtt csúszni ezen babám, kéj.

Persze a sebeim úgy fájnak, hogy ordítani tudnék.

És azt is elképzeltem, hogyan reagáltak volna a szüleim, Menyhért és Barbara, meg a nagybátyáim, Dezső meg András, és hogyan reagált volna Gáspár nagyapám és Emília nagymamám a megveretésemre, a sérüléseimre, és hogyan reagáltam volna jómagam.

Miért nincs mindig a kezed ügyében, kérdezi fantáziámban Menyhért apám, a kamera, Ckó? Nagyszerű képeket csinálhattál volna arról, ahogy helybenhagynak, és tudd meg, hogy jómagam megcsináltam volna.

Volna, apa, jegyzem meg, de a téma is bemozdult volna eléggé.

Könnyen előfordul az ilyesmi, a bemozdulás, mondja oktatóan apám, Menyhért, de istenem, hát egy-egy gesztus, mozdulat elmosódottabb lesz, annyi baj legyen, Ckó, csak életszerűbbé, valóságosabbá teszi a jelenetet, és ott a vér, ugye, mert a véred kicsordult a veréstől, az jól fest egy fotón.

Igazad van, apa, mondom elismerően, most az egyszer igazad van, főleg a vér, tehát a lényeg említésében.

És dúdolom: C'est si bon.

Ne játszd már a jassz fickót, mondja András, a fiatalabb nagybátyám, a dzsessz imperialista műfaj.

Mindig vicsorogsz, András, mondom, engedd már el egy kicsit magad.

Mit várasz egy ilyentől, Ckó, jegyzi meg Dezső, az idősebb nagybátyám, lexikonokat árul részletre, és proli lett.

Haha, Dezső, az ostoba burzsoá gondolataid szépen meghülyítenek, jelenti ki András.

Miről beszéltek, kérdezi anyám, Barbara, nem értem, hiszen Ckón maradandó nyomokat hagyott minden sebe, szinte hallom a kínoktól zenélni, szomorúan, fájdalmasan zenélni ezeket a sebeket, mintha a zongorám szólalt volna meg disszonánsan, ti meg csak úgy érzéketlenül viszonyultok ehhez.

C'est si bon, dúdolom.

Le kellett volna fényképezni Ckó testét rögtön, mondja Gáspár nagyapám, dokumentálni a sebeit, sebhelyeit, ahogy magam tettem volna, látleletet venni és feljelentést tenni.

Nagyon földhözragadtak vagytok, jelenti ki nagymamám, Emília, mert az értelmezés a lényeg, és ami Ckóval, az unokámmal történt, azt csak úgy lehet értelmezni, hogy a söpredék uralkodik, és ezt kéne ábrázolni a fotókon.

Söpredék, akkor már értem, miért néznek rám egy ideje oly furcsán itt-ott, sóhajt Barbara, hát a söpredék bámul így.

C'est si bon, dúdolom.

Térjünk vissza a témánkhoz, mondja Emília, tudjátok meg, hogy akkor, amikor Ckót ezek az utolsó kapcabetyárok helybenhagyták, éppen egy röntgenfénnyel átvilágított leveli békát fényképeztem, ha jól emlékszem, és ha akarjátok tudni, egy béka is lehet transzvesztita.

Megkérdezem, és nagymama, náci is vagy bolsi is lehet egy ilyen transzvesztita béka?

A béka kedves kis állat, Ckó, legyen akár transzvesztita is, elképzelhetetlen, hogy náci, illetve bolsi legyen, jegyzi meg Emília.

Igazán elmondhattad volna a kormányzónak, annak az operettjelmezbe öltözött fickónak, mondja apám, Menyhért, hogy az arcképével ellátott bélyegeken úgy fest, mint aki tökéletesen impotens, és felajánlhattad volna, hogy a mi fényképészfamíliánk olyan portrékat csinál róla, amelyekről sugárzik, hogy bizony ő még javában potens.

Igazad van, apa, mint mindig, mondom, majd a legközelebbi találkozónkon felajánlom neki, bár nem tudom, hogy hiteles lehet-e egy ilyen kormányzóról egy potens kép.

És csak dúdolom a banánhéjt meg a C'est si bont.

Így képzelődtem.

14

Nem sokkal születésem után meg kellett változnom, nagyon változnom kellett, megváltoztatni az eredendő természetemet, és ennek igen mély okai voltak.

Mi történt velem? Lejátszódott bennem nem is egyszer.

Állítólag kiegyensúlyozott, érdeklődő, barátságos és barátkozó fiúnak születtem, öntudatosnak, de kellemesen viselkedőnek is, aki felhívja magára a figyelmet, de nem mesterkedéssel, hanem természetes magától értetődőséggel, nyugodtnak mutatkoztam, keveset sírtam, nem háborogtam, semmifajta kilengés nem volt jellemző rám. Afféle sikerült gyerek vagyok, dicsekedtek a szüleim. Mindenesetre így állítottak be, sőt még a szeretetreméltósággal is felruháztak.

Milyen *aranyos* ez a fiú, mondták rám, *aranyos*.

Változásom akkor kezdődött, amikor kiugrottam a Miki egeres díszítésű kocsiból a pécsi házunk fekete-fehér kockás kövezetű teraszán, amely virágoskertre és egy terebélyes cseresznyefára nézett, és hirtelen, hogy, hogy nem, apámhoz rohantam, az ölébe fészkeltem magam, miközben anyám idegesen csókolgatta apámat, és összevissza beszéltek. Egyszer csak mély csönd támadt. Apám megcirógatott, megcsókolt, és azt mondta, hamarosan hazajön, ne féljek, és ne féltsem őt. Na, erre mosolyogtam, sőt nevettem, miközben elmerülten játszani kezdtem a piros-sárga-zöld csíkos bádog búgócsigámmal, amelytől ritkán váltam meg. Menyhért apám elegánsan, világosszürke, angol szövetből készült ruhában, fehér ingben, enyhén csíkozott, bordó nyakkendőben, egy hivalkodó, borjúbőr bőrönddel és természetesen a legmodernebb fényképészfelszereléssel, Exaktával szándékozott elindulni. Egy haditudósító fotós adjon magára, mondta. A búcsúzkodásnak nem akart vége

szakadni. Menyhért apám mindig visszaült, és rágyújtott egy-egy utolsó cigarettára, Memphisre. Szótlanul, szorongva nézték egymást a szüleim. Én meg csak nevetgéltem, de hirtelen zokogásban törtem ki, olyan zokogásban, mint még soha. Ugyan, Ckó, egy ilyen nagyfiú, nem sír, mondta apám, és még egyszer, utoljára magához ölelt, majd a feje fölé emelt, és azt mondta, nőjek nagyra, hát akkor szervusz, Ckó. Nagyon nagyra fogok nőni, apa, mondtam. De a szívem nehéz volt. Persze lekéste a vonatot, taxival kellett útnak indulnia. Ezt mesélték a nagyszüleim, mert különben egyáltalán nem emlékeztem apám frontra indulására, hogyan is emlékezhettem volna abban a koromban, kétévesen.

Hogy a szívem mennyire nehéz lett, miután apám eltávozott, arról persze nem tudott anyám sem, bár azért sejthetett valamit, tudniillik sokszor elsírtam magam, csak úgy, miközben apámat emlegettem. Akkor még senki sem kérdőjelezte meg *aranyos* kisfiú voltomat.

Amikor anyám búcsúzott, úgy két év múlva, hát éppen a kedvenc helyemen üldögéltem, a Blüthner páncéltőkés, kereszthúros zongora tetején, ahol a fekete szempillás, hajas alvóbabámnak udvaroltam, és arra összpontosítottam, hogy azon a méteres, hétköznap is báli ruhás, fehér csipkekalapos babán, azon a tiszta delnőn egy gombot nyomogassak, hogy a japán legyezőjét működésbe hozzam, ezt csináltam, mikor anyám könnyezve átölelt, és azt mondta, reméli, még viszontlát, hát szervusz. Csak annyit árult el, hogy elutazik, sürgős ügye van, de hamarosan visszajön. Én azt mondtam, ne utazz el, anyu. Aztán hirtelen zokogni kezdtem, de sokkal hangosabban és riadtabban, mint amikor apám búcsúzott, és azt kiabáltam, ne menjen el, maradjon mellettem. Anyám bőgött, szorosan magához ölelt, aztán fájdalmasan meg olyan vontatottan, mint egy lassított filmfelvételen, mégiscsak elengedett. Vigyen magával engem is, kiabáltam sírva. Emília nagymamám megszólalt, búcsúzz el tőlem is, Ckó, én is megyek anyukáddal, ne félj, együtt leszünk mi ketten. Gáspár nagyapám megjegyezte, kissé rekedtes hangon, miközben könnyezett, Ckó, majd sokat játszunk, én maradok veled. Nem akarok csak a nagypapával maradni, és a földhöz vágtam magam. Bújócskázunk naponta, mondta Gáspár nagyapám, és megölelt. Akkor kissé magamhoz tértem, és bizonyítva, hogy még mindig *aranyos* kisfiú vagyok, hirtelen abbahagytam a sírást, és kijelentettem, ha a nagypapa vigyáz rám, akkor én is vigyázok a nagypapára, anyu és nagymama, mondtam. Átkaroltak, simogattak, cirógattak, mire kijelentettem, már nagyfiú vagyok, és csak azért sírtam az előbb, mert búcsúzáskor sírni kell. Anyám, a félelemtől, a bánattól görcsös arcú anyám egy röpke pillanatra elnevette magát, nagymamám meg

kissé elmosolyodott, bár fájdalmasan. Anyám nehezen is lélegzett, tulajdonképpen fuldoklott, nagymamám jobban tartotta magát, de ő is igen szomorúnak, levertnek látszott. Majd ismét sírva fakadtak, és útnak indultak. Számomra igen furcsán, szánandóan hatottak fekete kendőben, pedig kalapot vagy szőrmesapkát szoktak hordani. Gáspár nagyapám Pécsről elvitt magával Budapestre, ahol lakott.

Budapesten *már nem voltam az az aranyos kisfiú*, megváltoztam.

Miután anyám is, nagymamám is eltűnt mellőlem, apám után, rajongani kezdtem egy porcelán bohócfiguráért, szerettem mindig magamnál tudni és simogatni, bohóckának nevezve. Fehér porcelánból készült, a bohócok ősi viseletét hordta, vérpiros, bojtos-csúcsos bohócsipkát, sárga-rózsaszín nagykockás, szűk kabátot, fekete csíkos, buggyos nadrágot, felpördülő orrú, lila cipőt. Mikor Gáspár nagyapám észrevette, hogy egy percre sem akarok megválni a bohócfigurától, hát meghallottam a suttogását, mert akkoriban magában suttogott, hogy valószínűleg ezt a szertartást azért végzem, vagyis a bohócfigurát azért simogatom, mert fájdalmasan nélkülözöm a szüleimet meg a nagymamámat, és ő, Gáspár, kevés nekem. Megkérdeztem, mit jelent a szertartás? Az bonyolult, mondta Gáspár nagyapám. Próbáltam rávenni, vegyen egy barna szőrű foxi kutyát nekem, akkor majd, ígértem, nem simogatom többé a bohócomat. Még mit nem, háborús körülmények között egy kutya, ne vicceljek, jegyezte meg. Akkor nem reggelizem többé, jelentettem ki. És ahogy kijelentettem, azzal a hangsúllyal, hát az maga volt a riasztó kellemetlenkedés. És tényleg nem reggeliztem, de amikor éhes lettem, titokban faltam egy kis zsíros kenyeret.

Kérdezgettem apámról, anyámról, nagymamámról Gáspárt, nem múlt el nap, hogy ne hoztam volna szóba őket, mi van velük, miért nem adnak életjelt magukról. Apámra legyek büszke, kaptam a választ nagyapámtól, mivel a frontról, ahol manapság minden valamirevaló férfi szolgál, hihetetlen képeket küld haza az újságoknak, és a megjelenteket meg is mutatta nekem, más felvételeket viszont, amelyek nem láthattak napvilágot, titkolt előttem, azokat sokkal később ismertem meg. Na jó, apám, mint talpig férfi, háborúzik, gondoltam. De hova tűnt anyám meg nagymamám, akik nők? Gáspár nagyapám kijelentette, hogy anyám továbbképzésre utazott mint zongoraművész, nagyon örült ennek, és sokat fejlődött, most már úgy megy neki a zongorázás, mint egy igazi művésznek, és nemsokára megjön. Emília nagymamám meg vele ment, legyen valaki közeli hozzátartozó mellette. De ahogy hiába vártam rájuk, gyanakodni kezdtem, talán valami baj érte őket, de nem akarja nagyapám megmondani. Ám váltig állította, semmi bajuk, jól vannak.

Ámde megérezhettem valamit, mert mérhetetlenül ideges lettem, sokat bőgtem, minden kicsiségért sírva fakadtam, és háborogtam, leginkább háborogtam.

Megkérdeztem, miért nem telefonálnak. A telefonvonalak egy része a háborúban nem működik, és ahonnan hívhatnának, az a vonal sem működik, el van vágva, kaptam a választ. Miért nem táviratoznak? Nincs ott távíróhivatal. Írjanak levelet! És másnap újságolta nagyapám, hogy írtak, illetve anyám írt, és elővett egy teleírt papírlapot, onnan olvasta, jól vagyok, kisfiam, Ckó, hallom, szeretnél egy barna szőrű foxi kutyát, hát majd igyekszem hozni neked, nagymamád már keresi is, hol lehet egy ilyet találni, szerető anyád. Na ugye, háborúban is lehet kutya, mondtam. Lehet, de felesleges, mondta nagyapám. És apám is jól van, mondogatta nagyapám, csak nem tud hazajönni, látogatóba sem, mert a front úgy alakult, hogy onnan mostanság nem közlekednek vonatok, persze nemsokára közlekednek majd, vigasztalt. Hát akkor menjünk mi a frontra, apámhoz, javasoltam, akkor kipróbálhatnék, tettem hozzá, egy igazi puskát.

És egyre hevesebben és egyre hosszabb ideig öleltem és simogattam a porcelán bohócfigurát.

Mély belső csönd ereszkedett rám, annak ellenére, hogy nagyapám, Gáspár, mindent megtett értem, tigrisként őrzött, görcsösen igyekezett helyettesíteni a szüleimet meg nagymamámat. Úgy járatott, mint egy békebeli kis herceget, legalábbis utólag így emlegette, és tömte belém a nehezen megszerzett falatokat. Csodádra járnak, Ckó, mondogatta elégedetten. Nem hisznek a szemüknek, háborúban így kinézni, mint te, Ckó, az tényleg felér egy csodával, mondta, mert a háború még itt, nálunk is, holott csak hátország vagyunk, érezteti hatását. És arra gondolt nyilván, milyen nehéz előteremteni bármit, elsősorban ételt.

Én viszont állandóan ellentmondtam nagyapámnak, felcsattanva mondtam ellent, például, hogy lám, nagyapám hazudik, mert igenis elő lehet teremteni ételt, nekünk is van elegendő, mit akar nagyapám. És ordibáltam.

Elmentünk sétálni a Duna-korzóra, csaknem mindennap elmentünk, de az egyik délután mintha anyámat vettem volna észre, csupán hátulról láttam, de felismerni véltem, és kiabálni kezdtem, ott megy anyu, és futottam a nő után, elébe kerültem, ám csalódásomra nem az anyu volt. Gáspár rohant utánam, elkapott, és üdvözölte a nőt, kiderült, ismeri. Azonnal bemutatott, és mondogatni kezdte neki, ugye milyen jóképű kisfiú vagyok, milyen szép alakú lett a koponyám, milyen jól fest a kakastaréjba fésült, szőkésbarna hajam. Én meg vigasztalan voltam,

hogy az a nő nem az anyu, szerencsére magammal hoztam a bohócfigurát, simogathattam azt. Majd egyszer csak kiböktem, tudniillik a nő elég molett volt, hogy szegénykém, milyen dagadt maga. Nagyapám elsápadt, bocsánatot kért, és elvonszolt. Csak otthon nyugodtam meg, mikor a *Saláta Sára* című kedvenc mesekönyvemet lapozgattam.

Éjjel rendszerint bepisiltem, minden éjjel, annak ellenére, hogy az orvos nem állapított meg nálam hólyaghurutot. Nagyapámat oldalba pisiltem, ugyanis vele aludtam, nem voltam hajlandó külön, külön ágyban, csak vele, a nagyapámmal, a bordó plüssel bevont franciaágyon. Nem is én pisiltem be, hanem te, feleseltem nagyapámmal, és rám fogod. És vadultam, az ellenkezőjét csináltam mindannak, amit mondott nekem nagyapám. Akkor már furcsa természetűnek tartott, *vadóc* kisfiúnak, de ha elege volt belőlem, kezelhetetlennek nevezett. Aki erős, mint én, az *vadóc* meg kezelhetetlen, mondtam.

Ugyanakkor visszahúzódó is lettem, félénk, illetve *félszeg*, mert ha valaki látogatóba jött nagyapámhoz, elbújtam, nem mutatkoztam. Nehezen találtam fel magam akkoriban, hamar zavarba jöttem, sokszor szívesen láthatatlanná váltam volna. Magamba zárkóztam, egyre inkább mutatkoztam *vadócnak*, *félszegnek*, kerültem a korombeli gyerekeket, ellenben a pici babák meg a kismacskák érdekeltek. Ugyanakkor hihetetlenül makacs voltam, amit a fejembe vettem, attól nem tágítottam, toporzékoltam, a földre vetettem magam. Már nem nevezhettek *aranyos* kisfiúnak. Nagyon furcsa vagy, Ckó, mondta nagyapám, Gáspár, vajon kire hasonlítasz? Furcsa te vagy, nagypapa, nem én, mondtam megbántottan.

A zsigereimben éreztem a bizonytalanságot, ugyanis megérintett, hogy az életem folyásának nincs biztos medre. Majd ha visszatérnek a szüleim meg a nagymamám, minden másképp lesz, hallottam mindig nagyapámtól. Vártam, roppant vártam apámat, anyámat, nagymamámat, de fogalmam sem volt már, milyenek, milyen az arcuk, a hangjuk, a szaguk, nem tudtam felidézni szilárd körvonalaikat, alaktalanul, zavarosan jelentek meg emlékeimben. Azt a kérdést nem tettem fel magamnak, élnek-e még, azt nem fogalmaztam meg, egyáltalán nem, ahhoz kicsinek bizonyultam.

És rendületlenül ölelgettem, simogattam a porcelánbohócomat, minden nagyapai ellenkezés, figyelmeztetés, lebeszélés ellenére, még az sem használt, hogy rámutatott, már nagyfiú vagyok az ilyesmihez, nagyfiú.

Sokszor szokatlan vidámság hatalmosodott el rajtam, ellenállhatatlan vidámság, jókedvrohamok, robbanásszerű nevetések fogtak el, aztán

rekedt, mély sóhajokban törtem ki, amelyek súlyos torokhangokba mentek át, sőt zokogást hallattam, könnyek leptek el, kitágult a szemem, elöntött a szomorúság. Majd megint felragyogtam, őrülten ragyogtam, valóságos őrületben. Később lelohadtam, és csendes, néma jóindulat áradt belőlem. Nem tartott sokáig, mert csúnya nyugtalanság vett birtokába, elsápadtam, szorongás uralkodott el rajtam, sőt szorongásom mintha mérhetetlen rettegésbe csapott volna át. Gyötrődésemben már-már bolondnak is nevezhettek volna, kis rosszindulattal, ha nem a szó szoros értelmében is. Még elmentem volna olyan *szalajtott*nak is, vagy hogy is mondjam. Néhány óra múlva azonban, mintha valami ellenállhatatlan jókedv áradt volna csekélységemből. Mindeközben a bohócomat simogattam.

Szóval bekövetkezett a változásom, az *első* megváltozásom, *aranyos* fiúból *vadóc, félszeg, szalajtottféle* lettem.

Éppen a kertben játszottam, a pécsi házunk kertjében, mert visszautaztunk, pontosabban menekültünk nagyapámmal a budapesti bérházból, az oroszok meg a németek összecsapása, vagyis Budapest ostroma elől, mikor egy tavaszi délutánon egy asszony rohant felém, kiszikkadt arcú, fáradt szemű nő, sántítva. Ismeretlen volt, igen kövér nő, kimustrált ruhában, úgy nézett ki, akár a számkivetettek, ócska cipőjében húzta maga után a lábát. Ckó, kisfiam, Ckó, kiabálta. Felkapott és csókolt, ahol ért. Megijedtem, ki akartam tépni magam a karjából, de nem sikerült, annyira szorosan ölelt magához, és azt kérdezte, hát nem ismerem meg, ő az anyukám. Bámultam az asszonyt, majd elszaladtam. Persze nem akartam elhinni, hogy ez a csúnya, rossz szagú, csaknem rongyos nő az én szép, jó szagú és elegáns anyukám, ahogy emlékfoszlányaimban élt. Feltűnt egy öregebb asszony is, igen lerobbant, nagyon lassan járt, de amikor odaért hozzám, szintén megcsókolt, és kijelentette, ő a nagymamám. Az lehetetlen, gondoltam, hogy a nagymamám lenne ez az igen betegnek, sőt koldusformájúnak kinéző öregasszony, az én valaha jól öltözött, élénk, fiatalos nagymamám. Gyorsan a porcelánbohócomhoz futottam, és simogattam. Anyám utánam sietett, és újra a karjába zárt. Ismét meg akartam szabadulni tőle, de most nem engedte. Másnap aztán hirtelen anyám ölébe ültem, rácsimpaszkodtam, öleltem és nevettem. Imádatommal halmoztam el, nem mehetett el nélkülem sehová, nem engedtem, csak ha magával cipelt, mert különben ordítottam, és a földhöz vágtam magam. Én vagyok a testőröd, anyu, kiabáltam.

És vártuk apámat, de csak nem akart megjönni.

Amikor anyám, Barbara elővette a gramofont, a His Master's Voice márkájút, és kedvenc lemezeire, legtöbbször a *Meggy vagy cseresznye*,

édes rózsám szeretsz-e híres slágerre táncolni kezdett, kényelmesen elhelyezkedtem egy hatalmas füles fotelban, a bohócfigurámat simogatva, és figyeltem anyámat, ahogy körbetáncolja a nagy, szép faragásokkal ellátott ebédlőasztalt. Anyám naponta táncolt egymagában, és mikor abbahagyta, apámról, akinek az arca nem volt előttem, mesélt. Néha megjelent egy alacsony, kopaszodó, rossz fogú, sovány férfi, és felkérte anyámat táncolni. Akkor se szó, se beszéd, odaugrottam hozzá, sípcsonton rúgtam, anyámat meg elrángattam mellőle. És megkérdeztem, ki ez az alak. Ezt a szót használtam, alak. Ezek után azt a férfit többé anyám nem fogadta, inkább egyedül táncolt, és a tánc szüneteiben apámról mesélt. Táncolt és könnyezett. Elutasítón, barátságtalanul viselkedtem, és nem mozdultam el a szoknyája mellől, hanem ültem rajta kihívóan, némán, vagy behúzódtam szerencsétlenül, komoran egy védett sarokba. Mintha tartottam volna mindentől és mindenkitől.

Egy nyári napon, különben a háborúnak akkor már régen vége volt, egy férfi jelent meg, azonnal megismertem, hogy ő az apám, fényképek alapján azonosítottam, mert mindig a fényképeit nézegettem, az önarcképeit. Betegnek látszott. Akkor történt, amikor már készülődtem iskolába menni, ősszel. Örömöm határtalan volt. Apa, kérdeztem, megismersz? Meglepődött. Ez nem kérdés, Ckó, mondta. Továbbra is simogattam a bohócfigurát.

De már éreztem, hogy kezdek más lenni, és visszaemlékezve azt mondhatom, hogy megkezdődött, és akkor kezdődött meg, apám hazaérkeztével a változásom, a *második* megváltozásom.

Ám még nagyon *vadóc* voltam, például az első nap az iskolában, egyúttal igen *félszeg* is, mert nem vihettem magammal a bohócfigurámat, ugyanis apám meg anyám figyelmeztetett, hogyan is nézne ki, ha simogatnám, nem illene egy iskoláshoz. Mit csináljak? És akkor elhatároztam, leszokom a bohócfigura simogatásáról. Nagy elhatározás volt, óriási nagy, mondhatom. Az eszembe sem jutott még akkor, hogy minek is simogatnám, mint egy csodás erejűnek tartott, bajtól óvó, szerencsét hozó tárgyat, hisz nincs már rá szükségem, megkerült apám is, anyám is, nagymamám is, szóval ez akkor még nem is jutott eszembe. És leszoktam a bohócfiguráról, erős akarattal, mondhatom, hogy így, többé rá sem néztem, de ezzel együtt meg is változtam, hihető vagy sem, egy másik fiúvá váltam, elhagytam *vadóc*, sóhajtozós, zokogásos, nyugtalan, sőt *félszeg* és *szalajtottféle* voltomat.

És hirtelen ismét előjött az igazi, eredendő természetem, jókedvű lettem, de nemcsak úgy percekre, hanem mindig, sokat nevettem, elsősorban, mint a szüleim hangsúlyozták, az úgymond komoly dolgokon,

és legfőképpen kiegyensúlyozottság meg öntudatosság lett jellemző rám újból. Kezdetben az iskolában is sokat nevettem, csak amikor a tanító rám mordult, ne vigyorogj, te, akkor hagytam abba, pontosabban továbbra is nevettem, csak magamban. És állandóan jelentkeztem, sőt belekiabáltam a tanító magyarázatába, ezt a tanító nem bírta, és főleg azt nem bírta, amikor hülyéskedtem, mert bizony sokat hülyéskedtem, mindenből játékot csináltam.

Különben elmélyedést tanúsítottam, együttműködést mutattam, viszont akadtak ideges és dacos rohamaim, ilyenkor vadultam. Számon tartott mindenki, aki ismert. Apám azt mondta anyámnak, hogy rá, vagyis apámra hasonlítok, ez most kiderült. Jó ég, csak nem, mondta anyám. És nevettek.

Eltanultam egy arckifejezést, vagyis kivillantottam azokat a rendezett, szabályos fogaimat, és hogy ilyen a fogsorom, azt anyám sokszor ismételgette, és összehúztam a ragyogó, mélybarna szememet, ahogy anyám jellemezte, az orromat meg feltoltam, a hajamba beleborzoltam, és kacagtam, és aki látta, dőlt a röhögéstől.

Viszont a tanító sokszor rám förmedt, hogy minden lében kanál vagyok, és úgy teszek, mintha rendkívül érdeklődő volnék, de ez csak álságos viselkedés nálam, hogy felbosszantva őt, minden dologra rákérdezzek, persze feleslegesen. És amikor kiment az osztályból, a társaim rikoltozni kezdtek, Boroczkó, te minden lében kanál vagy és hülye. Na erre nekitámadtam azoknak, akik lehülyéztek, csépeltük egymást, és felülkerekedtem, amivel nagy tekintélyre tettem szert. Különben könnyedén teljesítettem a feladatokat, és a legjobb tanuló lettem. Nehezen fogadtam el a parancsolgatást, makacsul ragaszkodtam az ötleteimhez, és gyakran elfogott a türelmetlenség. Rám semmiféle tekintéllyel vagy erőszakkal nem lehet hatni, mondta anyám. De érvekkel, magyarázattal, figyelemeltereléssel, illetve szeretettel igen, mondta apám.

Minden érzékelő szervemben éreztem a változásom ízét, a *második* megváltozásomét, amely most már igazán bekövetkezett. *Félszeg, vadóc*, ideges és dacos, *szalajtottféle* fiúból, mindezt levetkőzve, *rokonszenves fennforgó* lettem.

Szüleim igyekeztek szépen öltöztetni, és mint kijelentették, pontosan úgy, mint korábban, a háború előtt, matrózruhába, arany gombos öltönybe, fehér zokniba, fehér cérnakesztyűbe, pepita öves zakóba, bricseszna drágba. Szerettem a szép ruhákat, én választottam ki, mit vegyek fel reggelenként, jómagam látszottam a legjobban öltözöttnek a suliban. Aki ilyen holmikban jár, annak máris sikere van, és adnia kell magára, magyarázták nekem.

A tanító az egyik napon rám szólt, menjek fel a tanáriba, a tanítás után, beszélni akar velem, mert több minden van a rovásomon, ahhoz képest sokkal több, hogy még csak elsős vagyok, és a rovás szócskát nagyon hangsúlyozta. Tárgyalni akar velem, mondta így, tárgyalni; nem nagyon értettem a szó jelentését, mi az, hogy tárgyalni. De ahelyett, hogy megijedtem volna, feltámadt bennem a harci kedv, és büszkének éreztem magam, hisz nyilván a tanító kiszúrta, nem tetszik nekem az iskola, és nem bírom őt, kellemetlenkedő, rideg, csúnyán öltözködő, rossz leheletű embert, sőt le is becsülöm. A tanító sötéten nézett rám abban a homályos, dohszagú, félelmetesnek tűnő tanári szobában, és megismételte, sok minden van a rovásomon. Mosolyogva hallgattam. Mit mosolygok?! Hogyan merészelek mosolyogni?! Így förmedt rám. Örülök, hogy beszélgethetek a tanító bácsival, mondtam. A tanító felhördült, és kijelentette, ne szájaljak. Elmondta, most csak egyvalami miatt von felelősségre, és reméli az után majd nem fogok mosolyogni, és ez a dolog a következő, miért nem maradtam meg cserkésznek, miért léptem ki. No hát erre is csak mosolyogtam. Aztán elmeséltem, hogy a nyáron, amikor cserkésztáborban voltam, én lettem a bűnbak, pontosabban a fekete bárány kifejezést használtam, ezt megtanultam egy meséből. Elítéltek néhány dolog miatt. Például kifogásolta a parancsnok, hogy kevés szalmát tettem a szalmazsákomba, alig egy-két szálat, holott sokkal többet tettem, ha nem tömtem is ki egészen, sőt negyedig sem, tudniillik nem tudtam vele megbirkózni, nehezményeztem is, hogy a nagyobbak nem segítettek, nem volt bennük, mondtam, segítőkészség; aztán feltűnt az is, hogy nem mászom fel a latrinára, hanem egy bokorban végzem a dolgomat, hiába magyaráztam, nem érem fel, talán azt akarják, hogy beleessek?; kifogásolták, hogy otthagytam éjjel a tábortűz melletti őrhelyemet, és önhatalmúlag hagytam ott, mire mondtam, csak azért, mert nekem egyedül kellett őrködnöm, holott mások párban őrködhettek, persze megmagyarázták, hogy Sikk Laci, a barátom, akivel együtt őrködhettem volna, éppen belázasodott, egyedül viszont nem éreztem magam jól a sötét erdőben; sőt még azt is kifogásolta a parancsnok, hogy nem bontottam ki egyáltalán a hátizsákomat, vagyis egyetlen ruhát viseltem két hétig, alsógatyát sem váltva, ez igaz volt, de úgy éreztem, nem parancsolhatja meg nekem senki, hány alsónadrágot váltsak akár két hét alatt is. Majd a tanító orrára kötöttem, hogy miután otthon mindezt elmeséltem, a táborból frissen megérkezve, és felháborodottan, kijelentve azt is, elegem van a cserkészetből, hát apám és anyám igazat adott nekem, helyeselt, még azt is felróva a cserkészetnek, miért

nem ellenőrizték, kibontottam-e a hátizsákomat, így aztán a szüleim kijelentették, többé a cserkészeknek tájára se nézzek. A tanító megvetően szemlélt, és megjegyezte, mindez nem magyarázat, kár volt kilépnem, a cserkészeknél ugyanis erkölcsre tanítottak volna, ami rám férne, de engem nem érdekel az erkölcs, és úgy látszik, a szüleimet sem. Kiszaladt a számon a kérdés, mi az, hogy erkölcs, tanító bácsi? Meg kellett volna tartóztatnom magam, nem kérdezni meg ezt, mert a tanító diadalmasan elmosolyodott, és az arcomba vágta, még ezt sem tudod, mi az erkölcs, Boroczkó fiam, hát milyen nevelést kapsz te otthon, gondom lesz rád és a családodra, erkölcsi szempontból, majd, tette hozzá, feltérképezi az erkölcseinket. Mikor elmeséltem a szüleimnek mindezt, különben mosolyogva meséltem, feldühödtek, aztán nevettek, főleg az erkölcs kifejezésen, és apám kijelentette, beszél a tanítóval, és persze az erkölcsről fog vele beszélgetni. És megtette, a tanító azontúl békén hagyott.

Különben egyre jelentősebb figurává nőttem ki magam az osztályban, továbbra is azon igyekeztem, hogy szem előtt legyek, magabiztosan feleljek, hevesen, eltökélten, önbizalomtól eltelten, büszkén. És Barbara meg Menyhért biztatott, csak így tovább, hiszen a családunk minden egyes tagjának biztos a fellépése, megnyerő a modora, barátkoznak, kapcsolatokat ápolnak, minden helyzetben feltalálják magukat.

Szóval megváltoztam, *másodszorra* is, vagyis, ismétlem, *rokonszenves fennforgó* lettem, ahogy a szüleim állították, de persze én ezt csak később tudatosítottam, és arra még később jöttem rá, hogy a második változásomat éltem át.

Ugyanakkor még mindig rozsomák szerettem volna lenni, miután elolvastam, milyen is a rozsomák, erről már beszéltem, és a kosáredzéseken, amelyekről már ugyancsak szót ejtettem, továbbra is állandóan a rozsomák járt a fejemben, a tulajdonságain töprengtem, elsősorban azon, ami igen megtetszett, hogy *megszelídíthetetlen*.

15

A háborús vereséget és ezzel együtt a rendszer bukását követően, miután kiírták a választásokat, hogy új parlament és kormány keletkezzen, a helyi kommunista pártvezér, Pécsett, üzent nagybátyámnak, Dezsőnek, találkozni akar vele. Dezső nem lepődött meg, hisz komoly tényezővé vált a városban, mivel hihetetlenül és rövid idő alatt meggazdagodott.

Tudniillik egy zsidó nagybirtokos barátja megkérte, vegye át a birtokát, háromszáz holdat, ő már nem lehet birtokos, legalább egy ismerősé legyen, és Dezső persze vállalta, Menyhért, de még inkább András rosszallása ellenére, gyorsan beült a birtokba, sőt, ama zsidó család szépen berendezett, nagy lakását is elfoglalta. Hamar beletalálta magát a dzsentri földbirtokos szerepébe, feltűnő homokfutón járt, két fekete, csillogó szőrű lóval, elcsábította a napszámos lányokat, asszonyokat, hajnalig mulatozott a környékbeli birtokosokkal és bérlőkkel, miközben azért gyönyörűen gyarapodott is a zsidó barátja, akiről nem lehetett tudni, hol van, hová hurcolták, tőkéje révén, a sok jószág, felszerelés, gép, termény, malom, pénz, munkáskéz révén. Mikor a homokfutón végigszáguldott a birtokon, mert szeretett száguldani, roppant módon élvezte, hogy a napszámosok, cselédek leveszik a sapkájukat, így köszöntik, a lányok, asszonyok meg kendőjükkel integetnek neki. Az intéző mindig ugyanazt mondta, Dezső úr, minden rendben, csak volna egy kicsivel több eső, és megnyernénk a háborút.

Csodálkozott mindenki, hogy hát a Boroczkó Dezső ekkora úr tud lenni.

Közben időnként bujkálnia is kellett, mert nem vonult be, lefizette ugyan, akiket le kellett, és busásan, de nem fizethetett le mindenkit, ezért többször keresték mint katonaszökevényt, hát meghúzta magát a Mecsekben, egy jóakarója eldugott nyaralójában, egy szintén katonaszökevény barátjával együtt, aki különben a városi közéletben fennforgó figuraként szerepelt.

És amikor bejöttek az oroszok, jól emlékszik, egy keddi napon, a nyaraló konyhájában reggelizett, miközben ellepték az udvart olyan tizennyolc-húsz éves forma katonagyerekek meg a vezetőjük, egy tizedes, rettenetesen stramm fickó volt, emlegette Dezső, és keresni kezdték a németeket meg a fegyvereket. Dezső egyrészt örült, hogy nem kell többé bujkálnia, másrészt félt, mit csinálnak majd vele az oroszok, meg aztán utálta is, barbároknak tartotta őket, akiktől minden kitelik, viszont nem sokat teketóriázott, hanem úgy tett, mintha nagyon örülne nekik, a tizedes vállára borult, hát az, nem tudva, mire vélni ezt a mozdulatot, fejbe vágta a revolvere agyával, leütötte Dezsőt, aki alig tudott feltápászkodni. És amikor már, magához térve, képes volt felállni, és valamit kinyögni, néhány szót, azt mondogatta, hogy ő katonaszökevény, megtagadta a harcot a szovjet ellen, de hát magyarul mondogatta, az orosz tizedes nem értette, hiába ismételgette tagoltan is Dezső, ka-to-na-szö-ke-vény, csak körülfogatta a katonáival, és tuszkolta kifelé. Dezső látta, hogy az udvaron már vagy harminc-negyven

magyar katona sorakozik mint hadifogoly, oda akarta az orosz tizedes őt is betenni, mire Dezső ordítani kezdett, ő nem volt katona, nem lehet hadifogoly sem. Ordíthatta persze, ahogy akarta. És akkor eszébe jutott a kisgyerekkori fitymaszűkülete, de nem tipikus, ezért meg kellett metélni, hát gyorsan elővette a szerszámát, mutatta, ő zsidó, üldözött zsidó, hátha így sikerül, gondolta, megmenekülnie, de a tizedes ezt sem értette, hanem Dezső hímtagja láttán elkezdett röhögni, és süsüt mutatott a homloka előtt, hogy hát Dezső hülye, bolond, és ráköpött a szerszámára, majd viszolyogva otthagyta. Bejött az ötletem, a szerszámom mutogatása, mesélte aztán Dezső röhögve, ötletekben sohasem szenvedtem hiányt.

Mit akarhat vajon a helyi kommunista pártvezér tőle, ezen töprengett Dezső, és több lehetőséggel is eljátszott, például akarhatja, szavazzon a kommunistákra, sőt fejtsen ki mellettük propagandát, nemkülönben akarhatja, hogy pénzzel támogassa őket, esetleg még azt is szeretné, ha belépne hozzájuk. Ez utóbbi eshetőségen jól szórakozott, hogy ő, Dezső mint kommunista.

Dezső hírnevét az is öregbítette, hogy a barátja lett az új polgármester, akivel együtt bujkált katonaszökevényként, és az megkérte, utazzon el valahogy Erdélybe, szerezzen sót és tüzelőt Pécsnek, ez most létkérdés, és hivatkozott Dezső úgymond ismert üzletemberi képességeire.

Dezső azonnal elvállalta a küldetést, már csak hiúságból is. Más vonat nem ment, csak szovjet katonavonat, arra szállt fel, mutatva a vonatparancsnoknak a város pecsétes papírját, engedélyt kérve az utazásra, és egyúttal védelmet is, hisz ő hivatalos személy. Egy hatalmas termetű kirgiz szakaszvezetőre bízták, a fáma szerint ráparancsoltak, takargassa, bugyolálja be a magyar utast, aki az új rendszer embereként küldetésbe megy, nehogy megfagyjon, és lássa el ennivalóval. Dezső vett a saját pénzén Kolozsváron két vagon sót, kilóját húsz fillérért, amit a város egy nyolcvanért adott el, a különbségen osztoztak a várossal, és vásárolt több száz vagon tűzifát, cserébe kendert kapott, tudniillik a város azzal tudott fizetni, ott rohadtak a kenderkórók a földeken.

Ezek után azonnal megszületett az ötlete, kenderáru-kereskedést nyit, egyenesen nagykereskedést. Bejött, sőt zseniális húzásnak bizonyult, mert kitűnő piaca lett a kendernek, a háború után, és még kitűnőbb, miután Dezső zsáknak is kezdte feldolgozni. Több ezer kenderzsákért cserébe sok tonna szenet szerzett, hogy a gőzmozdonyoknak juttassa, amelyek álltak a szénhiány miatt, beindítva az áruszállítást,

elsősorban a saját kenderáruja szállítását. Csakhogy a sínek meg voltak rongálva, lebombázva, hát gondolt egyet, és a saját pénzén, hisz akkor már volt neki elég, helyreállított sok kilométer sínt.

Egy kapitalista úr így szolgálja a hazáját, mondogatta Dezső.

Hát majd ilyesmikkel traktálja, gondolta, azt a kommunista pártvezért is, meg még azt is elejti neki, hogy ő olyan burzsoá, aki küzd azért, hogy a proletár is burzsoává váljon, és amikor ez felmerült benne, jót röhögött.

Befogadta a társaság mint nagykereskedőt és földbirtokost, igazi birtokost, tudniillik ölébe hullott a föld, miután zsidó barátja és örökösei nem tértek vissza. És hogy még többet emlegessék, megvásárolta a város legjobb futballcsapatát. Híre-neve igen felszárnyalt, elérte, amit mindig oly hőn óhajtott. Befogadták volt főtisztek, főhivatalnokok, háztulajdonosok, gyárosok, sőt arisztokraták sem szégyelltek mutatkozni vele, de ami a legmeglepőbb, még az új rendszer fennforgói is díjazták. Dezső dicsőségben úszott, megvalósult az álma.

Akkoriban még nem árulták el nekem, hogy anyámat és nagymamámat azért kellett nélkülöznöm, mert börtönbe zárták őket. A fényképészsegédünk ugyanis feljelentette anyámat apám frontról hazaküldött kényelmetlen képei miatt, amelyeket nem is próbált újságokban elhelyezni, mivel híven tükrözték a háború borzalmait, mire azt is suttogni kezdték a segéd fülébe valakik, hogy megszerezhetné magának a műtermet, hiszen Barbara nyilván zsidó. Érdeklődött a segéd a városházán meg a rendőrségen, és ott néhány nap múlva tájékoztatták, hogy Barbara valóban zsidó, gondosan utánanéztek, amit eddig, sajnos elmulasztottak, zsidó, ha csak anyai ágon is, ugyanis anyja, Emília zsidó, pontosabban félzsidó, viszont mivel Barbara apja, Gáspár igazi keresztény, Barbara sajnos csak negyedzsidó, bár evangélikusnak született, ahogy már az anyja, Emília is, de hát azért ugye van bennük zsidó vér. A műtermet a segéd nem szerezhette meg, mivel a nem zsidó Menyhért nevén szerepelt. A rendőrség szemrevételezte Menyhért bizonyos képeit, kényes képek voltak, nem közöltek ilyeneket a lapok, például: gyalogosan botladozó, vánszorgó honvédek, lerongyolódva, hómezőn; magyar egyenruhás katonahullákkal beterített föld; katonáink halomra lőnek ukrán, orosz meg zsidó helyi lakosokat, folyik a vér; ukránokat telepítenek ki honvédek, űznek el falujukból, felgyújtva házaikat; magyar katonatemető névtelen sírokkal, rengeteg igénytelen kis fakereszttel; zsidó munkaszolgálatosok megveretése és kivégzése. Az üzletet a rendőrség bezáratta, apámat, Menyhértet büntetőszázadba tették, megvádolva, hogy ki akarta játszani a cenzúrát,

hiába védekezett azzal, hogy nem akarta nyilvánosságra hozni ezeket a fotókat. Barbarát, anyámat mint afféle felforgató zsidót meggyanúsították, holott, ismétlem, csak negyedrész zsidó vér folyt benne, hogy a képeket nyilvánosságra akarta hozni, ráadásul a zsidó anyja, aki, ezt is ismétlem, csak félig volt zsidó, Emília képeket szakértően meghamisító közreműködésével, ezt egyszerűen ráfogták Emíliára. Tulajdonképpen hazaáruló zsidók mindketten, ha nem egészen zsidók is, mondták rájuk, és vizsgálati fogságba helyezték őket. Később számoltam csak ki, hogy én meg úgymond nyolcadzsidó vagyok, bár nekem fogalmam sem volt, mi az, hogy zsidó, és csodálkoztam, mert hisz úgy tudtam, mindannyian evangélikusok vagyunk. Sosem hallottam arról, hogy lett volna a családban zsidó valamikor is.

Anyám akkor még nem volt hajlandó elárulni, mit élt át a börtönben, még apámnak sem, aki később jött meg a fogságból. Képtelenség, Barbara, mondta Menyhért, tudni szeretném, min mentél keresztül. El akarom felejteni, nem akarom felidézni, mondta Barbara, mert akkor olyan tüneteim támadnak, amelyek súlyosabbak, mint amin átmentem. Nem hihetem el, mondta Menyhért, már ne haragudj, de nem hihetem. Nem tehetek róla, ha nem hiszed el, mondta Barbara, nem hazudok. És mik azok a tünetek, Barbara? Ne tapasztald meg, Menyhért, mondta Barbara. Nem élhetsz így, nem élhetünk így, hogy életünk egy szakaszát eltemetjük, mondta Menyhért. Márpedig én csak úgy élhetek, ha eltemetem, mondta Barbara. És átölelte Menyhértet, szorította magához, szorította és szorította, Menyhért gerince csaknem beleroppant.

Apám ellenben mesélt, sokat mesélt, mind a frontról, mind a fogságról, csak egyetlen epizódot elevenítek fel. Alig pirkadt, amikor támadásra készültek a Donnál, felfejlődtek és megindultak, Menyhért, a pisztolyán kívül mint haditudósító a fényképezőgépét cipelte, amelyet sűrűn kattogtatott. És akkor hátulról ágyúgolyók csaptak le közéjük, mi ez, a kurva életbe, csak nem a saját tüzérségük, de kétségtelenül az volt, eredménye meg sok hallott és sebesült. De a tisztek csak hajtották a csapatot előre, szerintük nem lesz nehéz a támadást szépen, eredményesen végrehajtani. Bíztak abban, hogy pár óra elteltével a Donon túl lesz a csapat. Már igen megközelítették az ellenséget, látótávolságra, hemzsegtek velük szemben a ruszkik meg a fegyvereik, szabad szemmel is jól kivehetően. És akkor megindultak a ruszki lövedékek záporesőként. Dumm, dumm, dumm. Hullott Menyhérték csapata, hullottak Menyhért bajtársai. Nem messze tőle egy őrvezető a hátához kapott, nyilván tüdőlövés, elterült. Egy szakaszvezetőnek elment

a jobb karja. Egy zászlós nyakából zubogott a vér. Menyhért mindezt fényképezte. Röpködtek a golyók és a srapnelek, repültek a szilánkok, zúgtak a bombák. Menyhért azon mesterkedett, nehogy a halálra gondoljon, kényszerítette magát, hogy az járjon csak az eszében, hogyan kaphatja lencsevégre a lövedékeket, ahogy záporoznak, ha sikerülne, fotósbravúr volna, gondolta. Nem bírták már idegekkel, levetették magukat a földre, és menekülni akartak, kúszni kezdtek hátrafelé. A tisztek megparancsolták, forduljanak vissza, nincs meghátrálás, hát mit tehettek, visszafordultak, és vadul tüzeltek. Csakhogy az ellenség még vadabbul tüzelt, mire, a parancs ellenére, megfutamodtak. Közben Menyhért csak fényképezett és fényképezett, majd egyszer csak ráébredt, nincs mit fényképezni, mert egyedül maradt, sehol az övéi, sehol az ellenség, a lövedékek sem hullanak, csendes minden. Vad félelem lett úrrá rajta, sokkal nagyobb ijedtség, mint amikor záporoztak körülötte a golyók, a rémülettől meg sem tudott mozdulni. Amikor aztán ismét ellenséges lövedékek csapkodtak körülötte, magához tért, a földre vetette magát, és megindult kúszva visszafelé. Több száz métert kúszott. Már sötét volt, mikor beért a faluba, ahol a bázisukat rendezték be. Egyszer csak a közvetlen közelében megszólalt egy géppuska. A főhadnagy, a századparancsnokuk káromkodni kezdett, ez a mi géppuskánk, ismeri a hangját, a kezelője nyilván gyáván elhagyta, és partizánok ide lopakodva vehették birtokba, hát azonnal vissza kell szerezni, parancsolta. Egy őrmester maga mellé vett két embert, a főhadnagy meg utasította Menyhértet, fényképezze az akciót. Menyhért látta és fényképezte, amint a három magyar kúszva közelíti meg a partizán géppuskafészket, s amikor egész közel kerülnek hozzá, felugranak, és rögtön elhajítják kibiztosított gránátjaikat. Hatalmas robbanás, tűz és füst. Kitüntették őket, Menyhértet is. De mikor az ezredes raportra rendelte Menyhértet, mutassa meg a legújabb felvételeit, és nem látta zubbonyán a kitüntetést, hát firtatta, hol van, Menyhért bevallotta, valahogy elveszítette, csak a medál fényképe van meg, mire az ezredes ráüvöltött, akkor a fotót tűzze ki a mellére, és Menyhért kénytelen volt azt kitűzni. A fogságról is csupa borzalmakat mesélt.

Megmenekülve és visszatérve, ismét megnyitotta a fényképészüzletet Pécsett, a régi helyén, a Király utca kevésbé forgalmas részén. És elbámult Dezső gazdagságán, csodálkozott bátyja sokszobás lakásán, amelyben Olgával, új barátnőjével lakott, drága stílbútorok között. Dezső az anyját is magához vette, Aranka nagymamámat, hogy felügyeljen a cselédlányokra, akadt belőlük vagy három-négy is.

A Széchenyi téren szedte fel Dezső Olgát, az egyik téli napon, nem

sokkal azután, hogy az oroszok kiverték a németeket Pécsről. Olga igen feltűnő jelenség volt, hát Dezső azonnal leszólította. Kisasszony, ha tolakodó volnék, leszólítanám magát, mondta, de hát egyáltalán nem vagyok tolakodó, ezért csak bemutatkoznék, Boroczkó Dezsőnek születtem és evangélikusnak, földbirtokos és nagykereskedő vagyok, és azt mondtam magamban, amikor megláttam magát, hogy bizonyára igen szeret magácska viháncolni, komolyan ezt gondoltam, a legkomolyabban, a járásán látszik, ahogy riszálja a riszálandóját, hogy mennyire szereti a viháncolást, hát velem viháncolhat, jelentkezem partnernek, nem bírom megállni, hogy ne jelentkezzem, bocsássa meg, ugyanis felvilágosítom, maga egy igen jó pipi. Így tirádázott Dezső, barna, zsinóros városi bundát, barna, fekete szalagos, nyúlszőr kalapot, barna lakkcipőt viselve, és látszott az aranyórája is a csuklóján. Olga, aki nem volt több húszévesnél, miután jól szemrevételezte Dezsőt, megjegyezte, szeretem a jó formában lévő, Doxa órát viselő aszfaltbetyárokat, szeretem a pezsgőt, szeretem a lumpolást, így hát bemutatkozom én is, Olga vagyok, Kemenes Olga, és kirobbanóan nevetett. Minden járókelő megbámulta ezt az Olgát, kihívta, bámulják meg, úgy járt, mint egy próbababa a kifutón, és sejtelmes arckifejezést öltött, akár egy sztár valami hollywoodi filmben, öltözéke nem illett a háború utáni nyomorhoz, ugyanis fekete, bokáig érő perzsabundát viselt, térdig érő, piros bőrcsizmát, sárga szalagokkal díszített, ugyancsak piros kalapot, jassz kalap volt az a javából, még a háború előtti évek divatja, az édes és zajos életre utalás egyik jellegzetessége. Fáj a fogam, mondta Olga, fogorvoshoz kell mennem. Nekem is fáj, de nekem magára, találkozzunk este nyolckor, mondta Dezső. Olga megkérdezte, és mit fogunk csinálni? Vacsorázunk a Nádorban, képzelje, egyre jobb az étlapjuk, ugyan még kissé háborús, de napról napra fejlődik, ráadásul van protekcióm. Aztán elmegyünk egy társaságba, csupa úriember, tábornokok, ezredesek, alispánok, földbirtokosok, professzorok közé. Szerzek addig magának, Olga, egy fekete perzsasapkát, megvan a lelőhelyem, a bundájához illőt, mert ez a kalap, hogy úgy mondjam, nem menne a társasághoz. Aztán meg...

De gyorsan kereket oldott, mert feltűnt három orosz katona. Közrefogták Olgát, davaj, davaj, davaj, harsogták, és bevitték egy házba, ahol a konyhájuk volt, és befogták krumplit pucolni, közben elvették tőle az óráját meg az arany nyakláncát.

Esett a hó, egyhangúan, már napok óta esett, nem volt, aki eltakarítsa, kupacokban halmozódott a járdán és az úttesten, kerülgetni kellett gyalogosnak, kocsinak. A járókelők, mint a rongybabák, beburkolóztak

divatjamúlt, elhasznált gönceikbe, az arcuk is alig látszott ki. Szatyrokat tartottak a kezükben, élelemre vadásztak.

Amikor Olga végre elhagyhatta az oroszok konyháját, Dezső már várta az utcán. Konflist fogadott, beszálltak, többször keresztül-kasul járták a várost, ide-oda, és mikor Olga tudakolta, miért kell így pásztorórázniuk, és ilyen hidegben, Dezső kijelentette, mert így sokkal kalandosabb, mint különben. Őnagysága igen lázba hozott a különböző mesterkedéseivel, mesélte később fűnek-fának.

Menyhért és Barbara nem szerette Olgát, kifogásolták, milyen nagyhangú, mennyire magamutogató, túltengő. Barbara ugyanakkor irigyelte is, titkon szeretett volna úgy élni, olyannak lenni, mint Olga, de tudta, az neki nem való.

Élni, élni, élni, ez a jelszavam, Barbara, mondta Olga. Úgy élni, ahogy most élünk Dezsővel, nagyvonalúan, autó, Balaton, Budapest, a legjobb szállodák. És minden, minden, ami a felhőtlenség maximuma, és nem középszerűen. Ezért Dezsőnek egész életemben hálás leszek. No persze, magamnak is hálás lehetek, mert már az anyaméhben ez a nagystílű szellem hatott át, így születtem. Különben a lumpolásokba találékonyan beszervezünk egy orvost, képzeld, Barbara, akinek az a feladata, hogy ha kidől valaki, adjon be egy remek injekciót. És Olga gurgulázóan röhögött. Barbara mosolyogni próbált, de nem sikerült neki. Viszolyogva hallgatta Olgát. És neheztelt rá, azért is, mert engem, aki éppen akkor tanultam úszni, de még nem tudtam jól, Olga egyszerűen bedobott a versenyuszoda mélyvizébe, és majdnem megfulladtam.

Mégis bírtam Olgát és Dezsőt, valahogy bírtam. Szerettem már hatéves koromtól Dezső úgynevezett úri szobáját, csodáltam az üvegezett, faragott, feketére politúrozott, diófa könyvszekrényt, amelynek ragyogott, ha besütött a nap, a halványlila üvegezése. De még jobban csodáltam a sötétbarna bőrgarnitúrát, a háromszemélyes kanapét meg a négy fotelt, egymás után szerettem mindegyikben üldögélni, egészen beléjük süppedve. Csodáltam a hatalmas velenceicsillár-utánzatot, mindig felgyújtottam a sokkarú lámpáit. Az ezüsttárgyak visszaverték a villanyfényt. És próbáltam lerajzolni a bordó hatású perzsaszőnyegek mintázatát, meg ábrándoztam a rengeteg olajfestmény alakjairól és tájairól. A sok-sok porcelánnipp közül kedvencem volt egy rózsaszínben pompázó, fidres-fodros szoknyás, kezében gitárt szorongató, Dérynének nevezett asszonyalak.

Amikor a helyi kommunista pártvezér irodájába Dezső megérkezett, homokfutóján, amelyet két kényes pejló húzott, világosbarna csizmába bújtatott sötétbarna lovaglónadrágban, fekete Bocskai-zakóban, fehér

darutollas fekete vadászkalapban, kevélyen mosolyogva, a kommunista pártvezér széles mozdulattal, barátságosan mutatott helyet neki egy fotelban, amely azonban kényelmetlen volt.

Nézze, Boroczkó úr, kényes ügy a magáé, kezdte mondandóját a helyi kommunista pártvezér, alacsony, kopasz, csontváz figura, maga beült egy zsidó tulajdonba, mondta, és közben fürkészve vizsgálgatta Dezső öltözetét. Az a zsidó ember a barátom volt, mondta Dezső, én aztán igazán nem tehetek róla, hogy elvitték, és elpusztult. Nemcsak erről van szó, Boroczkó úr, mondta a kommunista pártvezér, hanem arról is, hogy maga szemben áll az új rendszert, a demokráciát leginkább fémjelző kommunistákkal, akik az imént kikiáltott köztársaság, ugye a második köztársaság érdekében harcoltak és harcolnak. Nem állok szemben, legalábbis a köztársasággal nem, dehogy állok szemben, és Dezső megkérdezte, honnan veszi az úr, illetve elvtárs? Beszélik, mondta a kommunista pártvezér, de bebizonyíthatja, hogy nem áll szemben. Dezső megkérdezte, mire gondol, mivel bizonyítsa?

A kommunista pártvezér egy kis szünetet tartott, majd körülményeskedve megkérdezte, tudja-e Boroczkó úr, hogy magára hallgat mindenki a birtokához tartozó falvakban és majorságokban, a napszámosairól nem is beszélve? Erre a bókra illett elmosolyodni, Dezső megtette, igen önérzetesen. Bizony, Dezső urat tisztelet, becsület övezi a birtokán, mondta a kommunista pártvezér, most már a keresztnevén szólítva nagybátyámat. Dezső abbahagyta a mosolygást, gyanúsnak tartotta ezt a nagy udvarlást. Sok ilyen emberre volna szüksége a leendő kormányzatnak, mint maga, Dezső úr, mondta a kommunista pártvezér. Dezső önérzetesen és szemtelenül odavetette, bökje már ki, mit akar tőlem.

Elhallgatott a kommunista pártvezér, és merően nézett Dezső arcába. Boroczkó úr, nagy szolgálatot tehetne nekünk, szólalt meg egy idő után, és elmagyarázta, azt várja Dezsőtől, hogy támogassa a kommunista jelöltet a közelgő választásokon, semmi mást, csak ennyit. Maga után mennek az emberek, Boroczkó úr, ahol maga a gazda, sok szavazatot szerezhetne nekünk, ezt jól tudjuk, és nem lennénk hálátlanok. Dezső kijelentette, már elkötelezte magát a kisgazdáknak.

A kommunista pártvezér akkor hangot váltott, és megpendítette, egyáltalán nem ártana Dezsőnek, ha a kommunisták kedvére tenne, megismételve, hogy hisz beült egy zsidó vagyonba, ami rossz vért szülhet a későbbiekben, és nem törvényesen ült be, ha akarják, elvehetik tőle, katonaszökevény is volt, ezt is tudják, sőt különböző gyanús ügyei maradtak hátra a múltból. Az adott szavamat még sohasem szegtem

meg, mondta Dezső gőgösen, nem is fogom, egy úr, olyan, mint én, nem szegi meg, tehát maradok a kisgazdák mellett. Mire a kommunista pártvezér indulatba jött, paprikavörösen felugrott, és most már kiabált, maga akar ujjat húzni velünk, maga, egy ilyen dzsentrit utánzó reakciós senkiházi!

És hirtelen telefonálni kezdett, valami malomról beszélt a kagylóba, és amikor letette, mosolyogva azt mondta, úgy hírlik, most kaptam telefonon, hogy a malma ég, Boroczkó úr. Dezső felugrott, és megkérdezte, égne a malmom, hogyhogy? Úgy tűnik, ég, mondta a kommunista vezér, és azt mondják, maga gyújtatta fel, szabotázsból. Hogy én, kérdezte sápadtan Dezső, miket beszél, honnan veszi!? Mire a kommunista pártvezér azzal jött, számtalan tanú van arra, hogy maga, Boroczkó úr gyújtotta fel a malmát, ez súlyos bűntett, akár életfogytiglani börtönnel is járhat a mostani időkben.

Dezső elhallgatott, magába süppedt, és amikor megszólalt, azt mondta, magukra szavazok persze, és magukra szavaztatom a cselédeimet, a napszámosaimat, az összes emberemet, a nagykereskedésemben dolgozó alkalmazottakat is, sőt a futballcsapatom tagjait is, megígérem.

A kommunista pártvezér elégedetten bólogatott, majd hirtelen kibökte, az sem ártana magának, Dezső úr, szólította megint a keresztnevén, ha belépne hozzánk, a pártba. Természetesen, mondta Dezső, belépek. Vegyen példát testvéréről, Boroczkó Andrásról. Példát veszek, mondta Dezső.

Nem ugrálhattam, magyarázta Dezső Olgának, amikor hazaért, hisz már tudjuk, amit tudnunk kell a komcsikról, azok terroristák, jobb kitérni az útjukból.

Éppen azokban a napokban jelent meg, hosszú évek távolléte után, másik nagybátyám, András, kanadai félcsizmában, francia katonakabátban, angol hadiingben, amerikai bricsesznadrágban, a francia ellenállás jelvényeivel, sőt félrecsapott, fekete barettjén szovjet vörös csillaggal. És persze soványan, csapzottan. Elképedtünk, mert ha hinni lehetett neki, harcolt a spanyol polgárháborúban, majd a francia ellenállásban. Kiderült, nagy becsben áll a kommunistáknál. Azonnal leburzsujozta Dezsőt, lepolgározta Menyhértet, és mindkettejüket megfenyegette, vigyázzanak magukra, jön a kommunista rendszer.

Azért kapcsolódott be a spanyol polgárháborúba a köztársaságiak oldalán, mondta, mert a fasizmust meg kellett állítani, tehát kötelességérzetből. Minden spanyol paraszt, aki a földeken dolgozott, a seregük láttára megállt, ünnepélyesen felegyenesedett, és leadta az antifasiszták üdvözlő jelét. András, mint mesélte, megtapasztalta a szabadság, az

igazság és a bajtársiasság mindent átható érzését. Hozzászokott, hogy alig van ennivaló, és az éhségét vörösborral, jobb esetben olívabogyóval verheti el. Nagyon izgalmas volt a lövészárkokban, támadás vagy védekezés közben érezhető sugárzó optimizmus, az a meggyőződés, hogy mindent, ami eddig undorítónak tetszett a társadalomban, most helyre tesznek, az egyenlőség és az egyenlő esélyek új világában, ami itt áll előttük. Csodálatos dolgokat élt át, az eljövendő szocializmus előképét. Nemcsak a lőfegyverekkel tanult meg bánni, hanem bajonettkiképzést is kapott Barcelona egy hatalmas lovassági laktanyájában. Mesélt és mesélt. Nem úgy kell lőni, hogy lefekszel és lősz, hanem állj fel, úgy lőj! Felhevül, magyarázta, ha visszaemlékszik a szállásaikra, a huzatos istállókra, a mosdáshoz szolgáló kutak jeges vizére, a tűzifát aprító, nadrágos milicistanőkre, a hajnali névsorolvasásra. A pénzt eltörölték, a lánckereskedelmet visszaszorították, a kávé- és alkoholfogyasztást, a prostitúcióval együtt, elítélték. Persze őszintén bevallja, hogy a lövészárokbeli élet unalma és veszélye, az embertelen éhség, a nyomorúságos marakodás az ételért, a kialvatlan, fáradt emberek ingerült vitái, az ócska és megbízhatatlan fegyverek alaposan próbára tették őket. Megsebesült, a golyó közvetlenül a gégefője alatt hatolt be, a légcső és a nyaki verőér között, és a nyaka jobb hátsó részén távozott, a hátára esett, de csoda történt, a vérzés nem volt jelentős, létfontosságú szervei nem sérültek. Sajnálok mindenkit, mondta, akinek nem lehetett olyan fiatalsága, mint nekem.

Andrásé a jövő, mondogatta apám, Menyhért. Ugyan, András nem kell senkinek, csak figyeld meg, mondta Dezső. Apám azonban figyelmeztette Dezsőt, tűnj el a városból a pénzeddel együtt, szökj külföldre, én is megtenném, de nekem nincs miből. Beléptem a kommunistákhoz, vallotta be Dezső. Menyhért elképedt. Beléptél? Be én, mert a kommunistáké lesz a hatalom, de nem az olyanoké, mint az a hülye András, mondta Dezső, másfajta komcsik is vannak. És sehol sem élhetnénk úgy Olga őnagyságával, mint itthon. Például Olga, akár egy grófnő, amikor felkel, persze délben, megjelenik elegánsan, illatosan a boltban, pénzt vesz fel, és ellibeg mondjuk kártyázni, már délelőtt, ebédre is pezsgőt iszik, no meg persze én is. Jó isten, Dezső, mire jó ez a feltűnősködés, mikor a többség nyomorog, minek ez a rongyrázás, megiszod még a levét, figyelmeztetett Menyhért, no persze, világéletedben lehetetlen alak voltál, tette hozzá. Elég volt, öcskös, mit képzelsz, te szerencsétlen, nem beszélhetsz így velem, szögezte apámnak Dezső.

16

Néhány nappal a második köztársaság újabb, második képviselő-választása előtt, amely a köztársaságot, pontosabban a demokráciát volt hivatott megerősíteni, vagy éppen gyengíteni, attól függően, ki lesz a győztes, a helyi, pécsi kisgazdavezér meghívta vacsorára barátnőjével, Olgával együtt Dezsőt, mint nevezetes embert, aki nemcsak újsütetű gazdagsága és a polgármesterhez fűződő kapcsolata miatt lett feltűnő, hanem mert burzsujként belépett a kommunista pártba. Hivatalos volt az összejövetelre a főjegyző, a rendőrfőnök, egy volt tábornok, egy irodalom- és egy orvosprofesszor meg a feleségeik.

Boroczkó úr, maga krőzus hírében áll, mondta a volt tábornok, apró, kiálló csontú, kopasz, öregedő férfi, aki már civil ruhát, nevezetesen frakkot viselt, és akit internáltak, de mivel hitet tett az új hatalom mellett, kiengedtek, és most hozzátette, feltűnő, sőt annál is feltűnőbb krőzus, és megkérdezte, hogyan csinálta, Boroczkó úr?

Rengeteget dolgoztam és dolgozom, válaszolta Dezső, aki termetes, hasas testét fehér szmokingba burkolta, mert értelmét látom, exportálok egyrészt kendert, kenderzsákot és minden kenderből készült terméket a kereskedésemből, másrészt állatokat meg gabonát a földemről, Finnországtól Szicíliáig, mindenhová, és ebben segít az új, demokratikus rendszer, amely a szabadpiacot támogatja.

Azt mesélik, mondta rekedt hangján a volt tábornok, hogy rengeteget áldoz a kommunista párt céljaira, Boroczkó úr, időnként megtömi annak a pártnak a kasszáját, márpedig az a párt egyáltalán nem a szabadpiac híve.

Más pártot nem érdemes támogatni, jegyezte meg Dezső szuszogva, általában sokat szuszogott beszéd közben, a kommunistáké a jövő, tette hozzá. És látta az elképedést, pontosabban a rosszallást a társaság legtöbb tagján, hát jól szórakozott.

Micsoda, mit mond, mit állít, Dezső, hördült fel a kisgazdavezér, aki egy kimustrált zsakettban feszített, ne vicceljen, ezt a választást is mi nyerjük meg, mint az előzőt, és nekünk köszönheti, hogy tovább gazdagodhatott, de ha a kommunisták nyernének, akkor elvesznek magától mindent, Dezső, ahogy a szovjetben.

Ez itt nem a szovjet, jelentette ki Dezső, és azt mondták a kommunista pártban, hogy igazam van, mikor a magántulajdon szentségét meg az egyéni, önálló kezdeményezést mint legfőbb értékeket hangsúlyozom. Maga a polgármester, aki a barátom, szólított fel, lépjek be

a kommunistákhoz, hazudta Dezső, ugye, főjegyző úr, fordult a főjegyzőhöz, ön nyilván hallott erről.

Igen, így volt, megmondom őszintén, hazudta a főjegyző is, aki sötétszürke öltönyt viselt, színes mintázatú nyakkendővel. És hozzátette, Dezső barátommal befolyást tudunk gyakorolni a kommunistákra, annak ellenére, hogy én, minden kapacitálás ellenére, nem léptem be.

És miért nem lépett be, főjegyző úr, kérdezte az irodalomprofesszor, aki szabadkozott, hogy csak egyszerű, fekete öltönyt vett fel, bár csokornyakkendővel, mivel a frakkját meg a szmokingját el kellett cserélnie, nem is olyan régen, élelemre.

Bátorkodom kijelenteni, csak a városért dolgozom, mondta a főjegyző zengő tenorján, pártkarriert nem akarok befutni, dehogy akarok, egyetlen párt sem vonz, mind gyenge, hamis, és hazudnak, de persze alkalmazkodnom kell bármelyik párthoz, amelyik éppen győz, nem tehetek mást, és pártonkívüliként könnyebben tehetem, bevallom őszintén.

Hát ez szép, mit mondjak, és milyen hamis elképzelés, mondta gunyorosan a Bocskai-ruhás orvosprofesszor, aki nemrég úszta meg a népbírósági tárgyalást, felmentették.

Mi, kisgazdák egyedüliként nem vagyunk hamisak, jelentette ki a kisgazdavezér.

Jaj, de unalmasak maguk, szólalt meg a fehér-fekete nagyestélyiben pompázó, igen magas és molett Olga, térjünk át valami másra, uraim és hölgyeim, szóval képzeljék, lényegében még hatéves se voltam, amikor megjött a menstruációm, és azóta egyfolytában élvezem, soha nem maradt el, hat és fél éves koromban gyereket szülhettem volna, teljesen nemi érett voltam, fejlett volt az emlőm, és rámutatott a dúsan meredező mellére. Ez önmagában nagyon érdekesnek tűnt, folytatta, mert Magyarországon, ahogy engem felvilágosítottak, ritkán fordul elő. A szókészségem, a fellépésem felnőttesnek látszott, viszont az agyam, a gondolkodásom gyerekes maradt, lehetett velem beszélgetni úgy, mint most, de olyan hézagos volt nálam minden. Mondhatom, meglehetősen fel tudtam kelteni magam iránt az érdeklődést, kigúvadt szemmel lestek, jól felmérték testem minden egyes porcikáját.

Nem bántam volna, ha akkor ismerem magát, Olga, mondta mosolyogva a volt tábornok, a maga korai menstruációjának idején.

Kifejezhető volna úgy is, hogy a hölgy ivarmirigyei már gyerekkorában intenzíven működtek, jegyezte meg az orvosprofesszor, és ez az intenzitás adja, mint a híres Voronoff kísérleteiből kiderült,

a szervezet energiájának jelentős részét, a hölgyön látszik is az igen nagy energikusság. Voronoff azt is kimutatta, egy rozoga kis párizsi színházban, a Faubourg színpadán, hogy az elhasználódott szervezet energiáját fiatal majomivarmirigyek átültetésével meg lehet újítani. Összesen negyvenhárom alkalommal ültetett át ez a Voronoff majomherét emberbe, azért majomét, mert senki fiatal férfi nem volt hajlandó heréjét felajánlani erre a célra.

Azért ez érthető, uraim, hölgyeim, szólt közbe Dezső röhögve.

Nevettek, rázkódtak a nevetéstől, sőt a röhögéstől. Még a nők is, akik Olgához hasonlóan estélyi ruhát hordtak, röhögtek, bár igyekeztek csak kacarászásnak feltüntetni.

Térjünk át egészen másra, szólt közbe a főjegyző, foglalkozzunk azzal, miért veszítettük el a háborút, meg is mondom, szerintem azért, mert nem voltunk előrelátók és persze tehetségesek sem, ha azok lettünk volna...

Volna, volna, vágott közbe a tábornok, nem mi vesztettünk, hanem az ellenség győzött, az nagy különbség, uraim. A háborús vereséggel elvesztettük, és ez a legnagyobb szerencsétlenség, hőn szeretett eszményeink nagy részét is, ráadásul nincs vezérünk, aki megtestesítené a magyarságot, a magyar erőt, nincs, akihez hűségesek lehetnénk, hazánk romokban, nemzetünk roncs, remélhetően azért a hazafiságunk még ép. Siratom a múltunkat, de minden erőmmel azon leszek, hogy feltámasszuk.

Azok az eszmények, tábornok úr, amelyekről említést tett, vérben sőt egyenesen vérfürdőben születtek, már ne haragudjon, mondta eltökélten az irodalomprofesszor, és nem véletlen, hogy ugyancsak vérfürdőben, vérben semmisültek meg.

Elgaloppírozza magát, professzor, mondta dühösen a volt tábornok.

Uraim és hölgyeim, járuljunk az asztalhoz, javasolta a kisgazdavezér felesége, meglepetéssel szolgálhatok, csupa vadat tálalhattam fel, a vadászok a kisgazdákhoz húznak, bizony.

Megint nevettek, miközben a Zsolnay tányérokkal, ezüst evőeszközökkel és kristálypoharakkal megterített, hosszú asztalhoz ültek, és jó étvággyal evéshez láttak.

Azon vettem magam észre, képzeljék az urak és a hölgyek, szólalt meg Dezső evés közben, hogy egyenesen háromféle krémhez tartozom, a régi meg az új gazdagok krémjéhez, és a kommunisták krémjéhez egyaránt, ezt nem mindenki mondhatja el magáról, mindenhová bejárásom van.

Ebből még baj lehet, jegyezte meg a kisgazdavezér.

Ugyan, ne féltsen, jelentette ki Dezső. A minap dorbézoltunk a Nádor lokáljában, és miközben a koktélokat ittuk, berontottak ilyen süvölvény, kis hülye komcsi fiókák, és ki akartak zargatni bennünket, hogy burzsujok kifelé, és képzeljék az urak és hölgyek, de ha van köztünk elvtárs, az is képzelje, hogy a testvéremnek, annak a hülye Andrásnak a vezetésével törtek be, aki azt ordítozta, nem a tőkéseknek, hanem a népnek építjük újjá az országot. Ránk rontottak, ütöttek-vertek, szerencsére az irodából felhívhattam a rendőrséget, megmondtam, ki vagyok, kijöttek, és a komcsi rendőrség, mert ugye az komcsi, gyorsan elintézte a komcsi fiatalokat, elsősorban Andrást, az én közbenjárásomra, hát ez van, mondta Dezső, és vigyorgott.

Értesültem róla, mondta az eddig némán ülő rendőrkapitány, aki civil ruhát öltött, sötétkék mellényes öltönyt, piros nyakkendővel, terhünkre vannak az olyan túlzásba esett, eszement fickók, mint András, a maga öccse, Dezső.

Maradjunk inkább Voronoff kísérleteinél, jegyezte meg az orvosprofesszor. És elmagyarázta, hogy na szóval ez a Voronoff egy nyolcvanhárom éves, igen beteges aggastyánból, név szerint Arthur Evelingből a nők iránt újra érdeklődő férfit faragott, de ez a marha Eveling visszaélt második fiatalságával, mert mindennap kirúgott a hámból, más-más nővel hált, és egy tizenhat éves lánnyal közösült éppen, amikor hirtelen meghalt.

Gyönyörű halál, akárki akármit mondjon is, közölte Dezső, én is így szeretnék kimúlni.

Röhögtek megint, és ettek, persze ittak is jócskán.

Mi nyerjük meg ezt a választást is, jelentette ki a kisgazdavezér, és akkor magát, Boroczkó úr, ha mellénk állna, ránk szavazna, az alkalmazottaival, cselédeivel együtt, ahogy ígérte, a kisgazdák megvédenék.

Ígértem, ígértem, de mit nem mond rólam, jegyezte meg Dezső, érdekes volna, ha védelemre szorulnék, és éppen a maguk védelmére.

Megmagyarázom, mondta a kisgazdavezér, az a földbirtok, amelyet most már a tulajdonaként kezel, Boroczkó úr, eléggé gyanús, új törvények születtek a köztársaság parlamentjében, így aztán könnyen fel lehet önt jelenteni, és akkor megnézheti magát, a kommunisták nem védik meg, sőt majd elítélik, annak minden következményével együtt, de a kisgazdák másképp állnának az ügyéhez.

Kikérem magamnak, engem nem kell megvédeni, emelte fel a hangját Dezső.

Uraim és hölgyeim, szólt közbe Olga felemelve hangját, figyeljenek még egy kicsit rám. Az egész életemet meghatározta, befolyásolta

a korai menstruáció, először is úgy, hogy az édesanyám állandóan féltett, a szó legnemesebb értelmében féltett a fiúktól, az orvosok meg is tárgyalták édesanyámmal, hogy a gyereket, vagyis engem sportoltatni kell, egy ilyen nemi érett gyereket, aki elcsábítható. Így aztán úszni kezdtem. Ráadásul anyám úgy öltöztetett, nehogy felfigyeljenek rám a férfiak, ezért a hajamat egyszerű copfba fonta, sötétbarna pamutharisnyát adott rám, hosszú szárú, otromba cipőt, bokáig érő, szürke, bő ruhát, úgy néztem ki, mint egy lelenc vagy árvízkárosult. Ugyanakkor tudtam, valahogy így kell kinéznem, ez a helyes, mert belém neveltek valamit, hát mit is, mondjuk erkölcsöt és illemtudást, országunk imádatát meg vallásszeretetet. Szóval a korai menstruációmnak köszönhetően hamarabb lettem gondolkodó ember és hazafias nő, jelentette ki Olga. És arra gondolt, milyen jól beszél, meg volt elégedve magával.

Hát akkor találja ki, ha gondolkodó, mondta vizsgáztató modorban az irodalomprofesszor, hova szokták felírni a következőt: Légy tölgyfa, mit a fergeteg ki képes dönteni, de méltóságos derekát meg nem görbítheti.

Majd utánanézek, professzor úr, ne féljen, mondta mosolyogva Olga, szeretek utánanézni a dolgoknak. Szóval én már tízéves koromban úgy viselkedtem, mint egy felnőtt, úgy is néztem ki, százhatvan centi magasságot értem el, és most vagyok százhetvenkettő, ötvenhárom kiló voltam, most is csak hetvenhét vagyok. Tizenöt éves korom után persze már másképp történtek meg velem a dolgok, de erről, uraim és hölgyeim, majd máskor.

Pedig mi, azt hiszem, erre a másképpenre lennénk elsősorban kíváncsiak, jegyezte meg mosolyogva a leváltott tábornok eléggé koros felesége.

Ez még most titok, mondta Olga, különben Közép-Európa legjobb mellű nője, így hívtak az uszodában, hát igen, roppant jó alakú, fess nő lettem, fess, ezt nem én mondom, ezt nekem szokták mondani, ki is használtam, megmondom őszintén, minden előnyöm ebből táplálkozott és táplálkozik.

Hát nem rossz a magácska előnye, az a bizonyos, az már igaz, mondta az irodalomprofesszor, aki agglegény volt, és kirajzolta a levegőben Olga melleit.

Őnagyságának a mozgása, igen, a mozgása tűnt fel nekem az utcán, mondta Dezső, a mozgása elsősorban, ilyen furcsa viszonyok között, amilyenben most élünk, egy ilyen mozgás egyszerűen hihetetlennek tetszett.

Enyhe kifejezés a viszonyokra, hogy furcsa, jegyezte meg a volt tábornok, inkább aljas, undorító, ördögi.

Azért az túlzás, tábornok úr, amit mond, jegyezte meg a rendőrkapitány, mert lesz még magyar feltámadás, hogy a régi nyelven fejezzem ki magam, azon a nyelven, amit maga is ért, de az én nyelvemen inkább azt mondanám, hogy országunk létének alapja csak a termelőmunka mielőbbi felfuttatása lehet.

Kikiáltottuk a második magyar köztársaságot, és a második szabad választásokra készülhetünk, szögezte le a főjegyző. És szónoklatba kezdett, mondván, a magyar nemzet újjászületésének még nincs élő jelképe, de meg kell teremteni, mert jelképek iránt érzékeny nemzet vagyunk, új honfoglaló, új atya után vágyódunk, olyan után, aki közel áll a nép szívéhez, kemény, izzó lelkű hazafi, vitéz, daliás, rendkívüli ember, persze jóságos és igaz magyar úr, esetleg elvtárs, mindegy, hogyan nevezzük. Becsületben élenjáró, hazugság soha nem hagyja el a száját, fényes diplomáciai és katonai képességekkel, magabízó férfiassággal bír, derűsen, felszabadultan vezeti az országot, törhetetlen hálát és ünnepélyes bizalmat áramoltat maga felé, képes megnyerni mások rokonszenvét, akár egyetlen találkozó során. Kemény munka, nemzeti büszkeség, a család és az életszínvonalunk felemelése, a munka és a munkásság iránti megkülönböztetett figyelem, no és a Nyugat meg a szabadelvű demokrácia iránti elkötelezettség jellemzi, ugyanakkor nem feledkezik meg arról, hogy ki kell egyeznünk a Kelettel is, a kommunizmussal. És persze lehetőleg ne a régi uralkodó osztályokból kerüljön ki, hanem a nép fia legyen, ez most fontos.

Úgy ám, jelentette ki a kisgazdavezér, a mi táborunkban több ilyen férfiú is található.

Voronoffnak kellene felmérnie a leendő első ember férfiasságát, jegyezte meg nevetve az orvosprofesszor.

Csak ne gúnyolódjon, professzor, mondta a volt tábornok, ne mérgezze a közszellemet, eléggé meg van az mérgezve, és erre, a mérgezésre jó példa a főjegyző úr előbbi szónoklata.

Érdekesek a viszonyok, jegyezte meg Dezső, a kommunista igazolványomba bele van írva, hogy nagykereskedő és földbirtokos, ugye jól illik egy ilyen vörös igazolványba, uraim, haha. És megsúgom, megbíztak, hogy figyeljem a városi rendőrkapitányt, vagyis a te tevékenységedet, kapitányom, fordult Dezső a rendőrfőnökhöz, ám azt nem mondhatom meg, kik bíztak meg vele. Szóval felszólítottak, figyeljelek téged, kapitányom, kövesselek, nekem van ugye kocsim, az a fekete Mercédesz,

így aztán járok utánad, nyomozok, jelentek, mondta Dezső, és igen élvezte a dumáját.

Hahaha, nevetett a volt tábornok.

Nocsak, Dezsőkém, szólalt meg a rendőrfőnök és mosolygott, de mivel elárultad nekem, hogy figyelsz, én is elárulom neked, hogy nem újság nekem, miszerint nyomozol utánam, Dezsőkém, ám én is nyomozok utánad, és remélem, te is tudod.

Persze, naná hogy tudom, haha, röhögött Dezső, jó játékok ezek.

Hát akkor kvittek vagytok, urak, esetleg elvtársak, szögezte le a főjegyző.

17

Sikk Lászlóval, gyerekkori barátommal állandóan vetélkedtünk.

Már az első nap első perceiben felfigyeltem rá az iskolában, annál is inkább, hiszen mellettem ült a padban, főleg miután rám bámulva kijelentette, ő bizony egy Maugli. Rögtön rávágtam, nem is tudtam, miért, hogy én vagyok a Maugli, nem te. Erre azonnal ölre mentünk, miközben Sikk szerencsétlen seggfej Ckónak nevezett, elárultam neki a becenevemet, én viszont megveszekedett hülyének tituláltam.

De az is megtörtént, hogy ha például fájdalma volt Sikknek, vele jajgattam, mondván, nekem is fáj sok mindenem, sőt nekem jobban fáj, mint neki, ha meg nekem volt valami bajom, ő jajgatott velem, viszont azt mondta, az ő bajai sokkal veszélyesebbek.

Tehát rögtön vetélkedni kezdtünk.

Szünetekben homokot hordtunk a markunkban az iskola udvarának egyik sarkából a másikba, locsoltuk, várat építettünk belőle, és azon versengtünk, kinek nagyobb és szebb a vára.

És minduntalan egymásnak mentünk, birkóztunk, hol ő győzött, hol én, ez is szilárdította a barátságunkat.

Sikk Laci roppant vékonyan, már-már csontvázszerűen festett, az arcában az óriási, barna, kissé kancsal szembogara uralkodott, amelyet a rövidlátásra rendszeresített szemüvege még jobban felnagyított. És minduntalan röhögött, képtelen volt abbahagyni a röhögést, röhögött és röhögött, és igen kihívóan. Ha rám esett a tekintete, akkor kiváltképpen röhögött, és szemtelenül. Mire én is így tettem vele, próbáltam túlszárnyalni a röhögésben. Igen élveztük.

Eléggé fennhordta az orrát, nagypofájúnak mutatkozott, ráadásul problémátlannak és gátlástalannak. Hihetetlen önbizalom jellemezte, amelyet az sem ingatott meg, ha rosszul felelt, ha alulmaradt, ha vere-

séget szenvedett, ez sem számított neki. Mondta a magáét, tette-vette magát, és nem érdekelte, ha rápirítottak, hogy hülyén viselkedik, marhaságokat beszél. Minden lében kanál, élénk fiú volt, kivívta, hogy állandóan rá figyeljenek, számon tartsák. Minduntalan az előtérbe törekedett. Kirívóan csinálta.

Hát felvettem a versenyt vele, keményen vetélkedtem Sikk-kel. Próbáltam legyőzni nagypofájúságban, problémátlanságban, gátlástalanságban, önbizalomban, előtérbe törekvésben. Vetélkedtem vele, ki képes jobban fennhordani az orrát, mondani a magáét, melyikünk tudja inkább magára vonni a figyelmet, tenni-venni magát, hogy számon tartsák. Hülyén viselkedtem, marhaságokat beszéltem én is, és milyen kirívóan.

Ámde akadt, amiben nem voltam hajlandó vetélkedni vele. A hízelgésben nem versenyeztem Sikk-kel, tudniillik szeretett hízelegni, ami tőlem távol állt. Dörgölődzött mindenkihez, a tanárokhoz is, a nagyfiúkhoz is, csak hogy őt ajnározza mindenki. Nem is eredménytelenül tette, hisz például a cserkésztáborban ő lett a Benjámin, pátyolgatták a nagyok és a vezetők, engem meg háttérbe szorítottak. Akkor nagyon megharagudtam rá. Te áruló vagy, Sikk, megveszekedett hülye áruló, és szemét, mondtam neki. Te meg egy szerencsétlen seggfej vagy, Ckó, mondta. Nekem sem kellett több, bekentem fekete cipőkrémmel az arcát éjjel a sátorban, amikor aludt, persze felébredve rám támadt, és rettentően összevertük egymást.

Apja nem jött vissza a frontról, anyja, aki könyvelőként dolgozott, egyedül nevelte, majomszeretettel csüggött rajta, és táplálta benne a nagyszerűséget. Szüleim ismerték az anyját, és úgy tartották, talpraesett, megállja a helyét, és hogy ő is, mi is ugyanahhoz a polgári réteghez tartozunk, illetve tartoztunk a háború előtt, hisz Sikk apja újságíró volt. Mikor a szüleink megismerkedtek, arról beszéltek, hol van már a régi életük, és persze megtárgyalták, hogy bizony ma nem úgy van, mint régen, se náluk, se nálunk. Sikkék például egy sötét udvari lakásba szorultak, kivénhedt bútorok közé. Anyám, apám túlságosan magamutogatónak tartotta Sikk Lacit, hencegőnek, de elfogadták, mert képes volt a szájuk íze szerint beszélni.

Ugyanakkor ez a Sikk szétszórtnak mutatkozott, csinálta azt, ami éppen eszébe jutott, összerendezetlenül, csak úgy létezett bele a világba. Az óraközi szünetekben minden ok nélkül rohanni kezdett az udvaron, rohant és rohant, mire több se kellett a többinek, rohantak utána, kergették, és mikor elkapták, igen élvezte, sőt azt is élvezte, ha ráugrottak és rajta fetrengtek, ő meg nyerített. Csak én nem kergettem, csak én

nem ugrottam rá. Mindig odakiabált nekem, te szerencsétlen seggfej, Ckó, miért nem kergetsz? Na erre, én is elkezdtem rohanni, hátra-hátra tekingetve, rohannak-e utánam a többiek, hát rohantak, kergettek, elkaptak, rám ugrottak, én meg nyerítettem. Sikk dühösen nézte.

És ez, ez a vetélkedés így ment köztünk, feldühített, agyon tudtam volna csapni, aztán én dühítettem fel, és ő tudott volna agyoncsapni. Majd kibékültünk, és bírtuk egymást.

Tehát vetélkedtünk, a vetélkedés alkotta barátságunk lényegét.

Sosem felejtem el, hogy miután elvittem kosarazni, hát beszélni kezdtem neki, edzés után, a rozsomákról, elárulva, hogy rozsomák szeretnék lenni. Elbámult és kiröhögött. Megsértődtem, és a fejéhez vágtam, hogy tudja meg, a rozsomákot nem lehet megszelídíteni, ezért akarok én rozsomák lenni. Sikk rögtön kapcsolt, és kijelentette, ha tényleg nem lehet megszelídíteni, akkor ő is rozsomák akar lenni.

És azon kezdtünk vetélkedni, ki az igazi rozsomák.

18

Egyszer eljött hozzánk egy szellemidéző, öreg hölgy, a hatalmasra feltornyozott, szőkére festett hajú, fekete, hosszú ruhás Magdaléna, és asztalt táncoltatott. Erre fel összejött a családunk, a Boroczkó família, félretéve ellentéteiket, hisz részt vett a szeánszon apám, Menyhért, anyám, Barbara, a két nagybátyám, Dezső és András, meg persze Olga, aki feleségül ment Dezsőhöz, és a nagyszüleim, Emília nagymamám és Gáspár nagyapám. Akkor már Budapesten laktunk, felköltöztünk, az Alkotmány utcában találtunk egy három szoba hallos, cselédszobás, jelentékeny, szép lakást, ezt cserélte el velünk, a pécsi lakásunkkal egy zenész, hegedűs, aki, szerencsénkre, a pécsi színházhoz szerződött. Én szerettem volna bekéredzkedni a szellemidézésre, a nappaliba, de nem akarták engedni, aztán mégis megengedték.

Amikor beléptem, Magdaléna éppen azt mondta, hogy most egy olyan szellemet idézünk meg, aki beszámol nekünk arról, mi történik körülöttünk mostanában. És megkérdezte a társaságtól, nem okoz-e ellenérzést egy ilyen szellem, uraim és hölgyeim!?

Anyám, Barbara, felvetette, nem lesz-e ebből bajunk, egy ilyen szellemből, ha kitudódik?

Éppen ellenkezőleg, Barbara, válaszolta a szellemidéző hölgy, felvérteződhetünk a várható események ellen. És miért tudódna ki? Nem bízunk meg egymásban?

Senki sem válaszolt, mély csend keletkezett.

Kíváncsi vagyok, mi sül ki ebből a hülyeségből, jegyezte meg András, fiatalabb nagybátyám, fölényeskedve, és hozzátette, szellemek csak angol kastélyokban vannak, ott is csupán a romlott felső osztály agyában, és ugyan mit tudhat egy úgynevezett szellem a mi valóságunkról.

Imádom a felső osztályt, mondta Olga, főleg miután Dezső légkörében fürödhetek.

Egy szellem csaknem mindent tud, mondta idősebb nagybátyám, Dezső, különben a szellemek még sok mindent megőriztek a lassan eltűnő úri mentalitásból.

Ha az utolsó szalmaszál, amiben megkapaszkodhatunk, a szellem, már régen rossz, mondta Menyhért apám.

Annak idején csak úgy hemzsegtek a szellemek, mondta Emília nagymamám.

Hát igen, a mi időnkben egyáltalán nem volt szokatlan a szellem, mondta Gáspár nagyapám.

Az asztal a szellemidéző Magdaléna szavaira megmozdult, csodálkozásomra, az az asztal, amelyen rajzolni szoktam, három koppanás hallatszott, kopp, kopp, kopp, és Magdaléna megjegyezte, a szellem azt mondja, hogy választás előtt álltok, menjetek vagy maradjatok.

Eltalálta a szellem, kiáltott fel Olga, mert nekem a dilemmám, hogy menjünk-e vagy maradjunk. De nem látom a szellemet.

A szellem láthatatlan, tudhatnád, Olga, mondta a szellemidéző Magdaléna, majd meséld el a magad pihent agyának.

Azt én is tudom, hogy a szellem láthatatlan, mondtam.

Alig alszom mostanában, mondta Dezső, el kellene menekülni, de nem bírom rászánni magam.

Rossz a lelkiismereted, Dezső, mondta András nevetve, rossz is lehet, nem lennék a helyedben. Az én lelkiismeretem viszont kitűnő, és egyre kitűnőbb.

En nem megyek el, mondta apám, az egész életem arról szól, hogy a jég hátán is meg kell élni.

Jaj, istenem, Menyhért, mondta anyám, én didergek a jég hátán, vedd ezt is figyelembe.

Korcsolyázni is lehet a jégen, mondtam.

Kopp, kopp, kopp, kopogott a szellem.

Magdaléna leoltotta a villanyt, és valami fény kezdett sugározni.

Látom a fényt, a szellemből jön, kiáltotta Olga, nyilván ezzel jelzi a szellem, hogy lesz még valami fény az életünkben, tehát maradjunk.

Nem a szellemből jön, mondtam, hanem egy rejtett lámpából, kiszúrtam.

Kisfiam, mit képzelsz, jegyezte meg dühösen Magdaléna, viszonyulhatsz így egy szellemhez?

Nem bízom az ilyen kétséges és kétes fényben, pedig szeretnék bízni, mondta Barbara.

Higgyük el, hogy egy szellemből fény sugárzik, hát azért gyűltünk össze, hogy elhiggyük, mondta Menyhért, és ez a fény hasznos lehet, mert ha már nem lesz fény, márpedig mostanság bekövetkezhet, hogy nem lesz, olyanok a körülmények, akkor a szellemből áramló fényt fogjuk hasznosítani, hogy azért lássunk valamit, tette hozzá nevetve.

Lövell a fény a szellemből, mondta Dezső, és vigyorgott, majd elterjesztem, egyrészt, hogy a családom fényét növeljem, másrészt, hogy ha senki sem segít rajtunk az egész nagyvilágon, akkor még egy szellem segíthet.

Nem úgy van, nem a szellemből jön a fény, mondtam makacsul, hanem egy rejtett lámpából.

Ne szólalj meg, Ckó, mondta Magdaléna, a szellemidéző, dühösen.

El kéne menekülnünk, mondta Emília.

Mexikóba is menekülhetnénk, ott él egy fényképész ismerősöm, mondta Gáspár, de minek elmenni, hisz ennyi jó fényképtémánk sosem volt, mint a most beköszöntött kommunizmusban.

A dumátokkal a reakció szekerét toljátok, mondta András, veszélyeztetve az ország jövőjét, és veszélyeztetve ilyen átveréssel is, mint a szellemidézés.

Dezső megkérdezte, inkább űzzünk ördögöt?

Még inkább sátánt, mondta Olga.

Keressünk angyalokat, mondta Menyhért.

Sőt tündéreket, mondta Barbara.

Ilyenek csak a mesékben vannak, mondtam.

Az asztal körül nem tesszük keresztbe a lábat, jelentette ki a szellemidéző Magdaléna, és figyeljetek, megtisztítom a levegőt, tartsátok vissza a lélegzeteteket, adjatok magatoknak tanácsot, olyat, ami megkönnyíti az életeteket, kölcsönözzetek mesebeli lényeknek emberi formát, ne azonosuljatok túlságosan a gondjaitokkal, érezzétek, hogy mind a négy égtáj szele megérint benneteket, és koncentráljatok, koncentráljatok magatokra, és végre mondjátok ki azt, ami nem hagy nyugodni benneteket. Na gyerünk, mondjátok!

Meg akarnak erőszakolni, mondta Olga.

Fuldoklok és fuldoklok, mondta Barbara.

Azt sugallják, hogy ezentúl csak onanizáljak, mondta Dezső.

Úgy érzem, szívják a véremet, mondta Menyhért.

Ti aztán mindannyian feleslegesek vagytok, mondta András.

Jaj, istenem, mi lett belőletek, mondta Emília.

Azért a tartásotokat meg kéne őrizni, mondta Gáspár.

Kosarazni, hát az az igazi, mondtam.

Tessék, csak tessék, tovább, mi nem hagy nyugodni benneteket, ez érdekli a szellemet, kiáltott fel Magdaléna, és igen hosszan nevetett, miközben táncoltatta az asztalt, és élesebb fény keletkezett.

Szellem, szeretném tudni, mi vár rám, mi vár a családomra, mondta Menyhért.

Kopp, kopp, kopogott a szellem, miközben a fény kihunyt, sötétség borította el a szellemidéző Magdalénát, és a szellem a következőket mondta valami igen selypegő, nőies hangon, rosszul lehetett érteni: Kívánom a Boroczkó famíliának, hogy mindig kék legyen az ég felettük, hogy mindig megvigasztalódjanak, ha a felhőkbe tekintenek, szívják be az én egykor oly virágos tavaszaim illatát, és jöjjön el Boroczkóék tavasza a kankalinnal, papszakállal, aranyboglárkával, jöjjön el a varjúhájjal, jöjjön el a feltámadás napján nyíló virággal, a kerti hólabdával, amely már akkor kezd illatozni, mikor még el sem olvadtak a húsvéti zivatarok hógolyói. Kopp, kopp, kopogott a szellem, és elhallgatott.

Csend keletkezett.

Nem a szellem beszélt, törtem meg a csendet, hanem Magdaléna.

A fenébe, maradj csendben, kisfiam, már mondtam, kiáltott fel dühösen a szellemidéző Magdaléna, de hallgassuk tovább a szellemet.

Kopp, kopp, kopp, hallatszott a kopogás, és az előző hangján megszólalt az állítólagos szellem: Jóleső a csönd, sebzett szíveknek, mint a tiétek, amikor fülünkkel csak azt a muzsikát élvezzük, amelyet a holdvilág a csend fuvoláján játszik.

A holdvilág nem tud fuvolázni, jegyeztem meg.

Jaj, istenem, kisfiam, már megint mit képzelsz, a fenébe, emelte fel a hangját Magdaléna.

Szóval szellem, nem válaszolsz rendesen, szögezte le Menyhért, és megkérdezte, talán az a helyzet, hogy tulajdonképpen félsz a jövőtől, nemde?

Kopp, kopp, kopp, jött megint a válasz a sötétből.

Jaj, de félek, mondta Barbara.

Tudjátok mit, odavetem magam a jövőnek, teljes női mivoltomban, mondta Olga.

Én vagyok a nyugati szél, elfújom a keletről jövőt, mondta Dezső.

Azt hiszed, engedik neked elfújni, szerencsétlen, mondta András.

Te vagy a szerencsétlen, András, roppant szerencsétlen, mondta Emília.

De még mennyire, András a szerencsétlennél is szerencsétlenebb, mondta Gáspár.

A szellemidéző Magdaléna felsikoltott a sötétben, elég, közönséges a mondandótok, nem ér fel a szellemhez, de hallgassátok őt.

Kopp, kopp, így az állítólagos szellem, és kijelentette: Mindenhol sebzett, de le nem győzött fákat látok, amelyek együtt, egymás mellett könyörögnek a kegyetlen éghez, de hiába minden szívósságuk, nincs kegyelem.

Megkérdeztem, miért nincs kegyelem, és tulajdonképpen mi a kegyelem?

Vége, kiáltott fel Magdaléna, elüldözted, Ckó, a hülye kérdéseddel a szellemet, pedig még azt szerette volna mondani neked, hogy nézzen ki az ablakon, ifjú barátom, lát majd rózsaszín felhőket, virágszerű elrendezésben, és az ilyesmi bizony egyedül csak Budapesten és környékén figyelhető meg. De vége, Ckó, fegyelmezetlen vagy.

Felgyújtotta a villanyt, kiterjedt családunk tagjai némán meredtek maguk elé.

19

Csak jóval később, gimnazista koromban tudtam meg, mi történt anyámmal és nagymamámmal a börtönben, meg azután, hogy kiszabadultak.

Egy zsúfolt fogdába zárták Barbarát és Emíliát. Barbara mintha a korábbi életét csak álmodta volna. A mellette lévő ágyban feküdt egy egész nap imádkozó parasztasszony, aki több disznót vágott le, mint amennyit a háborús viszonyok között engedélyeztek, úgymond nyerészkedett. Egy másik falusi nőt tiltott pálinkafőzés miatt csuktak be. Több prostituált szünet nélkül, élénken, fennhangon cserélte ki egymással élményeit. Barbara elszörnyedve hallgatta őket, ilyen rettenetes, számára rettenetes dolgokról sosem hallott. És amikor észrevette, hogy ezek a kurvák egymással is szeretkeznek, tökéletesen kikészült. Félelmetesnek tűnt neki ez a világ. Könyörgött apjának, mindent tegyen meg, hogy innen kikerüljön, de Gáspár nagyapám hiába tett le óvadékot, megszigorodtak a törvények.

Másfél évre ítélték anyámat és nagymamámat. Fegyveres őr kísérte őket az állomásra. Anyám lehajtotta a fejét, ne lásson senkit és semmit. Rettegett, nehogy ismerőssel találkozzon, nehogy megszólítsák. Utolsó páriának érezte magát, hiszen ő, a szép és csinos meg fennforgó, társaságbeli fiatalasszony, köztiszteletnek örvendett a városban, tudniillik nem derült ki, mind mostanáig, hogy negyedzsidó, evangélikus templomba járt. Úgy gondolta, élete megtört egyszer és mindenkorra.

A gyűjtőfogházban, Kőbányán, elszakították őket egymástól. Barbarát meztelenre vetkőztették, fertőtlenítették, ócska, csíkos rabruhát adtak rá, és fatalpú bakancsba bújtatták. Injekciót kapott, ne menstruáljon, arra a fogház nincs felkészülve. Magánzárkába csukták, majd, hetek múlva, áttették egy fiatal nő mellé. A cella büdös volt, falai piszkosak, a feliratokat, mert ocsmány szavakból álltak, Barbara viszolygott elolvasni. Az apró, rácsos ablakon alig hatolt be fény, egyetlen meztelen villanykörte világította meg a két priccset meg a küblit. Állandóan sírógörccsel küzdött Barbara. Cellatársa, a csalásért elítélt Irén kinevette. Barbara azonnal megutálta, ráadásul Irénnek be nem állt a szája.

Pár héttel később Barbara szokatlan zsibongásra, számtalan lépés zajára ébredt. Mintha hirtelen valami vidámság és élénkség költözött volna a fogházba. Megtudta, politikai elítéltek érkeztek, igen fiatalok. Rögtön megérezte, ők mások, valahogy mások, mint a többi rab. Lassan megismerte ezeket a nőket, akikre azt mondták, hogy kommunisták, szabadon mozoghattak, rájuk, politikai foglyokra, más szabályokat alkalmaztak, házimunkára osztották be őket, Barbaráék cellájába is bejárhattak. Általuk értesült Barbara a legfrissebb hírekről, eseményekről. Például, hogy az oroszok átlépték az országhatárt, és nyomulnak előre. Újságokat is szereztek, mindenről tudtak, mindenről volt véleményük. Értékelték a politikai helyzetet, elmagyarázták, mit gondolnak a jövőről, mi lesz a háború után, hát természetesen kommunizmus köszönt majd be. Jól festettek, jól néztek ki, a többi fogollyal ellentétben, és öntudatosak voltak. Barbara irigyelni, csodálni kezdte őket, szeretett volna közéjük tartozni, a helyükben lenni. Arra gondolt, hogy tudatosan, saját elhatározásukból tették, amit tettek, és tudták, hogy veszélyekkel jár, hogy börtönbe kerülhetnek, előre tudták, mégis vállalták. De hát mit tud ő? Legfőképpen az összetartásukat bámulta. Néhányan, gazdag úrilányok, finom ételeket kaptak otthonról, lepénzelve az őröket. Megosztottak mindent egymással, adtak Barbarának is.

Hamarosan megbarátkozott az egyikkel, egy fekete hajúval, bűbájos

mosolyú, szép lánnyal, Orsolyával, aki elintézte, hogy Barbara is házimunkás lehessen, így ismét kapcsolatot találhatott Emíliával, bejárhatott Emília cellájába is. Barbara élete megváltozott, együtt takarított, együtt ürítette a küblit a kommunista lányokkal, közéjük tartozónak érezte magát. Ők meg úgy tettek, mintha tényleg így lenne. Orsolya módszeresen kifaggatta Barbarát, és Barbara lassanként elmesélte az életét, elmesélte azt is, miért került börtönbe. Orsolya megfellebbezhetetlenül kijelentette, a férjed a hibás, Barbara, felelőtlenül járt el azokkal a veszélyes képekkel, konspirálnia kellett volna. Barbara megkérdezte, mi az, hogy konspirálni? Orsolya elmagyarázta, majd kijelentette, jaj, de tudatlan vagy, hogy lehet így élni, új életet kell kezdened. Barbara megkérdezte, lehet egyáltalán új életet kezdeni? Persze, nagyon is lehet, először is el kell válnod a férjedtől, jelentette ki Orsolya. Hogyhogy, én jól megvagyok a férjemmel, mondta Barbara, remélem még él, nem pusztult el a fronton. Orsolya határozottan leszögezte, egy olyan férjtől, aki börtönbe juttatta a feleségét, mert ugye nem is kétséges, így van, attól el kell válni. Barbara felsóhajtott, és megkérdezte, akkor mi lesz a gyerekkel? Orsolya megjegyezte, a gyereknek is meg kell tudnia, milyen apja van. A gyerek imádja az apját, mondta Barbara. Orsolya felcsattant, hát nem érted, itt az alkalom, hogy a régi életedet eldobd, hogy tiszta lappal kezdjél a háborút követően. Írd meg a férjednek, el akarsz tőle válni, jött ezzel Orsolya, és papírt, tollat meg tintát adott. Barbarának eszében sem volt elválni, nem írt semmilyen levelet. Emília elképedt, és figyelmeztette Barbarát, nehogy megírja a levelet. Másnap Orsolya azonnal a levélről érdeklődött, és dühösnek látszott, amiért Barbara nem írta meg. Ha megírtad a levelet, jelentkezz, mondta, és faképnél hagyta Barbarát. Nem is kereste meg többé, ha véletlenül, a sétán összetalálkoztak, úgy tett, mintha nem ismerné. Hasonlóan viselkedett a többi politikai is Barbarával.

Megint magára maradt Barbara, és visszazuhant a reménytelenségbe. Valahogy akkor belé hasított egy addig ismeretlen érzés, hogy neki is így kellene élnie, így, ahogy ezek a kommunista lányok élnek. És hirtelen megírta a levelet a büntetőszázadban sínylődő Menyhértnek a frontra, hogy elválik; Emília előtt eltitkolva. A levelet, mielőtt elküldte volna, megmutatta Orsolyának, aki elégedetten, mosolyogva olvasta, sőt felolvasta a társainak, és ismét felkarolta Barbarát.

Miután feladatta a levelet Menyhértnek, ugyanis a fogházból háromhavonként lehetett levelet írni, Barbara megbánta, kétségbeesett, és igyekezett vigasztalódni azzal, hogy majd új életet kezd. Orsolya mindennap kiselőadást tartott neki, beszélt a nagy Szovjetunióról,

a hősies kommunista építésről, a kivételes emberről, Sztálinról, és arról, hogy a magyar kommunisták a háború után átveszik a hatalmat. Tanítgatta, oktatgatta Barbarát, de elégedetlen volt az úgymond fejlődésével, sokszor leszidta, kigúnyolta, és felrótta neki, hiába beszél, nincs sok eredménye, Barbara nem érti. Sokszor felpaprikázódott Barbarán, és akkor csúnyán beszélt vele, azt mondta, ide figyelj, te zongoratanárnő, tájékozatlan, buta nyárspolgár vagy, ti úgy éltek, úgy gondolkoztok, mint a hülyék. Barbara megszégyenülten hallgatott. De egyszer megelégelte, és kitálalt, mondván, te, Orsolya, nagyon akarsz engem, nagyon erőszakos vagy. Ugyanis gyanút fogott, hogy Orsolya nem önzetlenül foglalkozik vele, hanem pártfeladatként, megérezte, hogy Orsolya elmondja a társainak, miképpen halad vagy nem halad az ő, Barbara megagitálásával. Azzal a kikényszerített levéllel Orsolya próbatételnek vetette alá, erre is ráébredt Barbara, hogy kiderüljön, alkalmas-e a beszervezésre, át lehet-e formálni őt. Na, erre ösztönös tiltakozás fogta el, és bőgött, és hülyének nevezte magát, amiért elküldte Menyhértnek a levelet.

Orsolya egyszer csak hetekig nem jelentkezett, eltűnt. És amikor újból előkerült, Barbara nem ismert rá. A negyedére fogyott, üveges tekintettel nézett, kopaszra volt nyírva, és mikor megmutatta a testét, Barbara elrémült a rengeteg véraláfutástól és sebtől. Éhségsztrájkba kezdett, de hogy abbahagyja, áramot vezettek belé, fejét vízbe nyomták fulladásig, fellógatták, mintha fel akarnák akasztani, és verték. Barbara bőgött, Orsolya vigasztalta, ugyan, nem érdekes. Meg is erőszakoltak, többször is, mondta Orsolya.

A politikaiakat hamarosan elszállították, miután megkezdődött Budapest ostroma, hát Barbara visszaesett a még nagyobb reményvesztettségbe, és, hogy nem számíthatott már Orsolyára, anyjába kapaszkodott, Emíliába, aki igyekezett lelket önteni belé, és Barbara úgy viszonyult Emíliához, mint gyerekkorában.

Süvítettek a lövedékek, zuhantak a bombák, gránátok csapódtak be. A fogházépület iszonyúan rengett. Az óvóhelyre a rabok nem mehettek le. Barbara számtalanszor elképzelte, hogyan temetik maguk alá a romok. Nem tudott nyelni, azt gondolta, a torkán akadt valami. Fuldoklott, minden egyes belövés zajára fuldoklott. És később is, még évek múlva is, hasonló zajt hallva, a lövedékek zajához hasonlót, fuldokolni kezdett.

Amikor az oroszok Kőbányához közeledtek, a rabokat szélnek eresztették, mivel a fegyőrök is menekültek, hát Barbaráék felöltözhettek a raktárban meglelt saját ruháikba.

Nekivágott anyjával, Emíliával az ostromlott Budapestnek. Közelükben szünet nélkül lövedékek, ágyúgolyók, bombák süvítettek. Hogyan mertek csak úgy menni, nem tudja, mesélte később Barbara. Repeszgránát fúródott be mellettük egy házba, a fal inogni kezdett, ők futottak, ugrottak el, messzebb, messzebb. A ház leomlott, omladékainak pora ellepte őket.

A József körúti lakásba indultak. A ház romokban hevert. Emília itt-ott felfedezte szétroncsolódott bútorai nyomait. Zokogtak. Hol lehet Menyhért? Hol vagyok én, Ckó? Hol Gáspár? Elpusztultak? Zokogtak. Emília javasolta, menjenek el az egyik jó barátnőjéhez. Az a ház is romokban hevert. Akkor, Emília újabb javaslatára egy távoli rokont kerestek fel, az a ház ép volt, a lakásban hegyén-hátán ágyak és földre terített pokrócok, és kibombázott férfiak, nők, gyerekek nyüzsögtek mindenütt, a fekvőhelyeken át közlekedtek. Az előszobában kaptak ők ketten egy ócska sezlont. Suttogó hangok hallatszottak mindenfelől. A levegő fojtogatott, a víz fogyóban, a vízszolgáltatás éppen szünetelt és egyre gyakrabban. Enni nem volt mit. Barbara éjjel meghallotta, azt suttogták, fokozottabban kell vigyázni, mert kiengedték a rabokat. Célzásnak vette, és már hajnalban, mielőtt a többiek felébredtek volna, elinaltak.

De hova menjenek? Céltalanul kóboroltak. Mellettük, előttük, mögöttük házak égtek és omlottak össze. Mindenhol hullák, rajtuk patkányok hemzsegtek. Éhesek voltak. Hogyan szerezzenek ennivalót? Felfedeztek egy pékséget, ahonnan kenyér illata szállt. Viszont előtte egy nyilas pártszolgálatos állt őrt puskával, nyilván, hogy csak a nyilasok kaphassanak kenyeret. Gyorsan el akartak tűnni a szeme elől, ám a nyilas, amikor elhaladtak mellette, megszólalt, szervusz Barbara, Orsolya vagyok. Barbara elámult. Orsolya megmagyarázta, azért öltött nyilas ruhát és jelvényeket, hogy a pékséget, ahol sokan bujkáltak, megvédje, ráadásul itt még akadt liszt kenyeret sütni. A pékség tulajdonosa széttárta karját, már nincs több hely. Mindenhonnan szemek kandikáltak kifelé. Megszánta anyámat és nagymamámat a pék, Orsolya hatására is, és adott nekik egy veknit, azonnal szétmarcangolták és megették. Kaptak még egy cipót búcsúzóul. Megint nyakukba vették a haldokló, ostromlott várost, osontak, halottakba, sebesültekbe, lótetemekbe, kutyatetemekbe, leomlott házakba, rohanó, rejtőzködő, kibombázott, helyet kereső alakokba ütköztek. Nyilasosztagok férfiakat, nőket, gyerekeket tereltek, leginkább sárgacsillagosokat. Emília azt mondta, erre menjenek, aztán meg azt, arra. És Barbara, aki csak a gyerekére, vagyis rám, meg a férjére, tehát Menyhértre és apjára,

Gáspárra tudott gondolni, ment vele. Követte anyját, mint egy hipnotizált. De hová?

Egy öreg férfi észrevette, hogy kenyér van náluk, és felajánlotta, ha megosztják vele, és megmondják, hol lehet szerezni, lakhatnak nála, egy külvárosi nagy bérkaszárnyában. Másnap már nem mehettek vissza kenyérért, mert a front karnyújtásnyira került. Az oroszok lövedékei jégesőként hullottak. Az óvóhelyen várták, mikor omlik össze és temeti maga alá őket a ház. A bombázások szüneteiben takarítani, mosni kellett az öregre. És amikor véget ért az ostrom, az öreg azonnal felkerekedett, és lóhússal tért haza. Mindennap hozott valamit, olyasmit, amit elbírt, széket, festményt, nadrágot, kisasztalt, harisnyát, de leginkább lóhúst és néha még kenyeret is. Barbara és Emília főzte a lóhúst, a megdöglött lovak húsát. Nem szívesen mutatkoztak az utcán, féltek az orosz katonáktól. Folyton rajtam járt az eszük, meg Menyhérten és Gáspáron. Vajon mit szól Menyhért a levélhez? És mit csináljanak? Hova legyenek? Letargiában voltak, nem tudtak gondolkozni.

Aztán csak felkerekedtek, elbúcsúztak az öregtől, elindultak a Déli pályaudvarra, hogy Pécsre menjenek. Felkapaszkodtak egy vagonba, három napig utaztak állva, embertömeg közepén.

Öröm és meglepetés érte őket, mert ránk, Gáspár nagyapámra és rám találtak a pécsi házban, Gáspár nagyapám ugye Pécsre menekült velem Budapest ostroma elől, szóval madarat lehetett volna velük fogatni. Barbara többszörösére hízott, hiszen a fogházban az injekciók miatt nem menstruálhatott, Emília meg csontvázra fogyott. És most már csak az foglalkoztatta őket, hogy mi lehet Menyhérttel. Barbara rettegett, hogy mit szólt a levélhez, amelyet a börtönből küldött neki, és amelyben tudatta vele, a kommunista lány, Orsolya hatására, hogy el akar válni tőle.

Gáspár és Emília megindította a fényképészüzletet, miután Pécs a front mögé került, és mire Menyhért nagy sokára megérkezett, az üzlet már elég jól prosperált. Menyhért panaszkodott, hogy egyetlenegy levél sem jutott el hozzá, hát Barbara fellélegzett.

Zongoraórákat hirdetett meg Barbara, tandíjként élelmiszert kért, jöjjenek csak a régi és az új tanítványok, és azok, érdekes, jöttek is.

Tízéves lehettem, amikor anyám részleteket mesélt nekem valami visszatérő álmáról.

Anyu, te emlékszel az álmaidra, kérdeztem, hát én aztán nem, ha emlékszem is, elmondani nem tudom, az nekem magas, majd magyarázd el, hogyan lehet az álmokat felidézni.

Azt álmodtam, figyelj, Ckó, mesélte anyám, hogy megérkeztem

valami fegyveres őrrel egy börtönbe, ujjlenyomatot vettek tőlem, rengeteg rácsos ajtón haladtunk át, hidak és őrtornyok között, mindenhol állig felfegyverzett foglárokat és farkaskutyákat láttam. Fogalmam sem volt, mi történik velem, rettenetesen féltem. Elvittek egy helyiségbe, ahol azt mondták, vetkőzzem le, ott női foglárok voltak. Levetkőztem, a ruháimat elvették, és adtak helyette csíkos rabruhát. Aztán bevittek egy másik helyiségbe, lefényképeztek, elölről, hátulról, mindkét profilból. Akkor felvittek egy újabb folyosóra, ismét nyíltak és csukódtak a rácsos ajtók, ismét láttam az egyenruhás és fegyveres őröket meg a farkaskutyákat. Kinyitottak egy ajtót, azt mondták, lépjek be, én beléptem. Egy szűk kis helyiségben találtam magam, lehetett olyan másfélszer kétméteres, két deszkapriccs állt benne, rajtuk matrac meg pokróc, a kis, magasan fekvő ablakon drótháló, a sarokban kübli. Hallottam, ráfordítják kétszer a kulcsot. Égett egy csupasz villanykörte, körülötte rács. Akkor úgy éreztem, valami véget ért, azt hiszem, sírtam, úgy gondoltam, elkezdődik valami más, amitől rettenetesen féltem. Ennél a pontnál szerencsére néha megszakad az álmom.

Hüha, anyu, kiáltottam fel, miért nem próbáltál megszökni, aki életrevaló, az megszökik, én megszöktem volna, mint Monte Cristo grófja.

Mert nem olyan volt az álmom, Ckó, hogy megszöktem. Hanem ültem a priccs szélén, sírtam, vacogtak a fogaim, rázott a hideg. Bizonyos idő elteltével egyszer csak kitárult egy négyszög alakú nyílás a sötétbarna ajtóban, és betoltak egy tálat zöldessárga péppel, egy darab kenyérrel, meg egy kanalat, a tálban híg borsófőzelék volt, sótlan, nem ettem meg, nem éreztem éhséget. Egyre fáradtabb lettem, ledőltem a priccsre, de pár perc múlva dörömbölni kezdtek az ajtón, és azt kiabálták, nem szabad lefeküdni, te kurva, nappal van. Akkor felkeltem, és tovább üldögéltem. Nemsokára ismét kinyílt a négyszög alakú nyílás, megjelent benne egy arc, egy ősz hajú, igen kövér, öregedő nő, fején szürke Bocskai-sapka, és azt mondta, takarodó van, vegyem le a felsőruhát, és feküdjek le, hát lefeküdtem, és betakaróztam a büdös pokróccal. És elaludtam. Egyszer csak rugdosták az ajtót, erre riadtam fel álmomban, nagy zaj volt, bejött egy férfi foglár, azt mondta, öltözzön fel, én felöltöztem, álljon oda a falhoz, odaálltam, tegye fel a kezét, feltettem, és akkor végigtapogatta az egész testemet.

Juj, de izgalmas álom, anyu, filmekben szoktak ilyenek történni, mondtam, és ha én átéltem volna egy ilyen történetet, ha csak álmomban is, büszke lennék.

Lehullott rólam a hús álmomban, csontsoványra fogytam, aztán néhány hét múlva rettenetesen meghíztam, képzeld, Ckó.

Szegény anyu, bizonyára a lehullott húsdarabjaid tértek vissza a testedre, egy álomban ilyen lehetséges, juj, ha elmesélném az osztályban, mindenki összecsinálná magát.

Eltöltött álmomban a kétségbeesés, Ckó, mert mit csinálhat az ember egy talpalatnyi zárkában, ahol éjjel-nappal ég a villany, semmi mást, mint ülhet, le-föl járkálhat, töprenghet, begolyózhat, begolyózhat. Szerencsére hamarosan kaptam egy társat, akivel beszélhettem, egy Irén nevezetű nőt, akivel nem rokonszenveztem, mégis könyörögtem neki, mivel nem mertem egyedül aludni, hadd feküdjek mellé, megengedte, hozzábújtam. De persze a foglárok ordítottak, hogy ilyen nincs, és csúnyákat mondtak rám, hát vissza kellett feküdnöm a saját priccsemre. Meg voltam győződve arról, számomra nincs kiút. Nem tudtam enni, nem tudtam nyelni álmomban. Fuldokoltam, ezzel teltek a napjaim. Bizony, Ckó, fuldokoltam. Kértem a foglárokat, hozzanak orvost, hogy nézze meg, mi akadt a torkomon, mert úgy éreztem, a torkomon akadt valami. A foglárok kiröhögtek, és azt mondták, a börtön nem szanatórium, sem elmegyógyintézet.

Anyu, én azt álmodtam volna biztosan, hogy nekiugrom a foglároknak, nekik én, mondtam.

Ckó, hát arra gondoltam én is álmomban, hogy nekik megyek, de aztán letettem róla, pedig ha megteszem, akkor, és érdekes, hogy erre is gondoltam álmomban, szóval, ha megtámadom őket, akkor legalább ellenálló, illetve hős lehettem volna, mártír.

Mi az, hogy mártír, anyu, kérdeztem, nagyon hülye szó.

Vértanú, Ckó, olyan áldozat, akit nagyra tartanak. De hát én rettegtem abban az álomban nemcsak az ellenállástól, tehát attól, hogy vértanú legyek, hanem mindentől, a sétától is rettegtem, mert a fatalpú bakancs három számmal is nagyobb volt a lábamnál, és már az első napon véresre törte a sarkamat, és minden egyes séta csak tovább sebesítette. És közben háború volt, képzeld, Ckó, álmomban háború. És amikor kiengedtek, egy ostromlott városban találtam magam, és egy lövedék csaknem levitte a fejemet.

Még ilyet, hát ez állati, mondtam, különleges anya vagy anyu, ilyet más anyja nem álmodik. Na és tovább?

Nincs tovább, Ckó, ennyi volt, szerencsémre, az álom. Ja igen, lovakkal fejeződött be, sok halott lóval, és ettem a lóhúst.

Fújj, lóhúst enni, fújj, anyu, de sajnállak, hogy ilyet álmodtál, mondtam tízévesen, én ugyan nem ettem volna meg a lóhúst, de nem ám, még álmomban sem, az biztos.

20

Kosarazni szerettem volna Budapesten is, miután felköltöztünk, hát azonnal az iskola egyik testnevelőjéhez járultam, hogy kosárlabdázó szenvedélyemet feltárjam neki, ő, rám pillantva, csodálkozott, fiatal és kicsi vagyok, alacsony, mit akarok. De miután sikerült megfűznöm, nézze meg, hogyan játszom, hát elbámult, és beajánlott egy egyesületbe.

Nekem több sem kellett, és már másnap megkérdeztem barátomat, Sikk Lacit, akivel vetélkedtem, és aki, érdekes, szintén felköltözött anyjával a fővárosba, hogy szereztem egyesületet kosarazni, jelentkezzen be oda ő is, és azonnal megtette.

Megkérdeztem tőle, tudod te, megveszekedett hülye, egyáltalán, melyik a legjobb kosárlabdacsapat a világon? Rögtön rávágta, persze, Ckó, tudom, de nem árulom el neked, te szerencsétlen seggfej. Nem tudod, mondtam, nem tudod, te megveszekedett hülye, hogy a Harlem Globetrotters a legjobb. Mire Sikk megsértődött, és nekem esett. Csépeltük egymást. És amikor kibékültünk, előadtam Sikknek, azon vagyok, hogy a Harlem Globetrotters játékosa legyek, amely a világ legjobb kosárcsapata, amerikai, a leghíresebb játékosokkal, 1927-ben alakult, általában mindig győzött, nagy fölénnyel, és egyszer, 1934-ben már 112:5-re vezetett, mikor a játékosok elkezdtek bohóckodni, a dolog bejött, a közönség jól szórakozott, és azontúl, ha vezettek, nekifogtak mókázni, aztán már csak mókáztak, és sokszor körbemókázták a világot, mindenhol tömegeket vonzva. Ezt ő is tudja, vágta rá Sikk azonnal.

Tehát folytatódott köztünk a vetélkedés, most már a kosárlabdapályán is.

Az edzésekre igyekezve leggyakoribb témánk persze a kosarazás volt, hogy gyorsak legyünk, és hatalmas ugrásokkal operáljunk, a legjobb megoldást válasszuk, higgadtan, és ha kell, az utolsó másodpercekben szerzett pontjainkkal döntsük el a mérkőzést, nem számít, hányan állják el az utunkat, kosárra kell törni mindenáron, bárkinél huzamosabb ideig kell tudnunk a levegőben maradni, és akkor indítani a kosárra dobást, amikor az ellenfelek, akiket hecceléssel érdemes zavarni, a felugrásból már visszahuppantak a földre, mindig ugyanúgy kell befűzni a tornacipőt, derűsnek szükséges lenni, és jól érezni magunkat játék közben.

És edzés után rendszerint komolyan beszélgettünk, így alakult ki, hogy éppen akkor, érdekes, hogy éppen akkor, az edzések után beszéltünk a legkomolyabban.

Évekig ismételgettük, unalomig ismételgettük Sikk Lacival edzés után, hogy rettentő kínos lehet a felnőtteknek. Rondák a szokásaik, juuj.

Akkor nevetnek, ha sírniuk kellene, nagy hülyék. Bátraknak akarnak látszani, amikor a leggyávábbak, phű. Okosnak gondolják magukat, holott alig tudnak, hahaha, valamilyen kérdésünkre válaszolni. Mikor mondjuk szeretetre buzdítanak, akkor gyűlölködnek leginkább, a fene beléjük. Azt állítják, figyelnek ránk, holott csak mindig rendreutasítanak, a rohadt életbe. Szép és jó meg igaz, ismételgetik, ismételgetik, ezeken lovagolnak a szerencsétlenek, szép és jó meg igaz, aztán, hááát, csúnyán viselkednek, meg gonoszak ám, hááát, és annyit hazudnak, hogy hááát, és azt akarják, hogy olyanok legyünk, mint ők, ám a legfontosabb, hogy ne legyünk olyanok. Mert hogyan néznek ki? Marha rondák, formátlanok, és, ha csak a férfiaknál maradunk, megállapíthatjuk, mennyi kopaszfej van köztük, rengeteg hordóhas,ráncos bőr, kidagadó erek, zsírosan fénylő pofák, hajlott gerincek, púpok, és milyen rossz a szaguk. *Nem akarunk felnőttek lenni*, vontuk le a következtetést.

III

21

Boroczkó András, a fiatalabb nagybátyám úgy tartotta, hogy végre forradalmat csinálhat itthon is, nemcsak Spanyolhonban. Mindig, mióta az eszét tudta, forradalmat akart csinálni Magyarországon.

És megadatott neki, legalábbis ez volt a véleménye, hogy forradalmat csináljon, tudniillik bevették abba a csapatba, amely az államosításokat lebonyolította, és majd kibújt a bőréből örömében. A legnagyobb boldogsággal az töltötte el, mikor a bátyja, a saját testvére, a másik nagybátyám, Boroczkó Dezső nagykereskedését államosíthatta.

András az egyetlen öltönyében, egy rosszul szabott szürkében, csáléra kötött, sötétszürke nyakkendőben, gyűrött, agyonmosott fehér ingben állított be Dezső elegáns irodájába, a leendő munkásigazgatóval, két kollégájával és három, Andráshoz hasonlóan öltözött civil ruhás rendőrrel. Csak hajnalodott, Dezső még nem tartózkodott az irodában, Andrásék éppen azért jöttek ilyen korán, hogy feltörjék és átkutassák az összes helyiséget. Miután megtették, András Dezsőért menesztette a három civil ruhást, akik éktelen csengetéssel felverték és sürgették. Dezső éppen csak magára tudott kapni néhány ruhadarabot, és csaknem mint egy letartóztatottat kísérték András színe elé.

Dezső mosolyogni próbált testvérére, szervusz, András, rég láttalak, nagyon régen, az idejét sem tudom, mondta, és a kezét nyújtotta. András azonban nem fogott vele kezet, és rászólt, Boroczkó úr, a nép nevében jöttünk, hogy átvegyük a kereskedelmi cégét, amely a kizsákmányolást szolgálta, hogy ezentúl a nép állama legyen a tulajdonosa, és a nép jólétét szolgálja. András, egyetértek, mondta Dezső bólogatva, már fel is akartam ajánlani önként a cégemet, hogy a nép javára tegyek, kerestelek is, de nem találtalak. Ezt hazudta gyorsan, gördülékenyen.

Ne tegezzen, Boroczkó úr, megkérem, szólt rá Dezsőre András, értette?! Értettem, Boroczkó elvtárs, mondta Dezső. És apró kis gúnynyal megkérdezte, de azt csak kiejthetem a számon, hogy elvtárs? Ne gúnyolódjon, mert megütheti a bokáját, Boroczkó úr, mondta András. Értettem, Boroczkó elvtárs, mondta Dezső, eszem ágában sem lesz ezentúl gúnyolódni. Ez most is gúnyolódik, jelentette ki András egyik kollégája.

András fel-alá járkált, miközben a három civil ruhás Dezső mögött állt, András két kollégája és a leendő igazgató meg Dezső előtt mereven.

Előre megírt, pecséttel ellátott papírt mutatott András Dezsőnek, aki átfutotta, éppen hogy, és szó nélkül aláírta.

A kulcsokat, mondta András, és nyújtotta a kezét. Dezső átadott egy vastag kulcscsomót. Remélem, Boroczkó úr, minden kulcs, kapu, ajtó, fiók, páncélszekrény, raktár stb. kulcsa hiánytalanul rajta van, mondta András fenyegetően, mert ha nem... De nem fejezte be. Boroczkó elvtárs, mondta Dezső, most már minden kulcs magánál van, és örülök, hogy a testvéremnek adhattam át, mégis a családban marad. Önnel, Boroczkó úr, mondta szigorúan András, ha tetszik, ha nem, én nem alkotok egy családot. Tetszik, mondta Dezső. Ez szemtelenkedik, mondták egyszerre András kollégái. Fogja be a száját, Boroczkó úr, mordult rá András Dezsőre, remélem tisztában van azzal, hogy ide többé be nem teheti a lábát, és ne próbálja lázítani a volt alkalmazottait, akiket, ha arra érdemesek, megtartunk, mert... És András most sem folytatta. Dezső bólintott. Elmehet, Boroczkó úr, és örüljön, hogy elmehet, mondta András. Köszönöm, hogy elmehetek, Boroczkó elvtárs, mondta Dezső, és tényleg örülök, hogy elmehetek. Boroczkó úr, csattant fel András, már mondtam, ne gúnyolódjon. Értettem és magamévá teszem, Boroczkó elvtárs, ezentúl mondogatni fogom magamban, nem gúnyolódni, Boroczkó úr, mondta Dezső. Elmenni, Boroczkó úr, mondta András, és most már kiabált, gyerünk! Dezső sarkon fordult, és gyorsan elillant.

Balogh elvtárs, fordult András, a leendő igazgatóhoz, miközben a kezébe nyomta a kulcsokat, ezennel vedd át ennek a nagykereskedésnek az igazgatását. Balogh a hatalmas íróasztal mögé állt, és tanácstalanul szétnézett. Balogh elvtárs, tudod, mit kell csinálnod, kiképeztek a feladatokra, úgy tudom, mondta András, hát kezdd el. Természetesen, Boroczkó elvtárs, mondta Balogh elvtárs katonásan, pontosan tudom, mit kell tennem, először is összehívom az alkalmazottakat. Rendben, Balogh elvtárs, így kell tenned.

András szónoklatot tartott az alkalmazottak előtt, kifejtette, hogy megkísérti, mekkora forradalmi tettet hajtottak végre, és szerte az

országban ugyanígy, megszüntetve a kizsákmányolást, tömegével kerültek vezető helyre a nép tehetséges fiai, a legmélyebb rétegekből, eldugott tanyákról, kicsiny falvakból, lenézett munkáskolóniákból, ahogy Balogh elvtárs is, aki éjt nappallá téve fog dolgozni, miközben műveli magát, ha kell, idegőrlő körülmények között is, de ahogy ismeri Balogh elvtársat, már holnap megküzd a vezetés nehézségeivel, a feléje áramló előítéletekkel, viszont már ma, ebben a percben levetette belső bizonytalanságát, ahogy érzékelem, mondta András. És megkísért, hogy úgy emeli majd fel a telefont Balogh elvtárs, mint a kétfontos kalapácsot még nemrég, a hangja a múlttól a jövőig terjed, áhítat, meggondoltság, öntudat járja át.

András Baloghhoz fordulva megjegyezte, remélem, Balogh elvtárs, tisztában vagy azzal, hogy forradalmi tettet hajtottunk végre, s hogy forradalmárként kell vezetned a vállalatot. Hogyne lennék tisztában, Boroczkó elvtárs, mondta Balogh, ne félj, tudom én, hogy forradalmár vagyok.

22

A *második* változásom időszakában éltem mint *rokonszenves fennforgó.*

Egyszer, mivel zajt hallott az osztályunkból, tudniillik a tanár még nem érkezett meg az órára, a Feri bácsi nevű tanár, pontosabban Feri bá, egy hústorony, berontott és ordított, hogyan képzeli ezt a viselkedést az ötödik bé, hát bekiabáltam én, mint *fennforgó,* hogy tévedés, ötödik á. Na erre kikelve magából kicipelt a folyosóra, és faggatni kezdett, miért volt nekem olyan fontos, hogy kijavítsam. Nem akartam válaszolni, makacsul hallgatni szerettem volna, miközben féltem, mert iszonyú rossz híre volt Feri bának, aki nem csinált egyebet, csak hatalmaskodott, fölénk magasodva, szinte éreztem is, éreztem, hogy ez a mázsányinál is súlyosabb tanár agyonnyom, és hálálkodtam magamban, hogy bennünket nem tanít. Szóval csöndben akartam maradni, mivel tudtam, bármit mondok is, a visszájára fordítja, ez volt a híre, és felhasználja ellenem, ezt már akkor, tizenegy évesen átláttam. Gyerünk, ki vele, harsogta, kik a szüleid? Lesunytam a fejemet, a kövezetet néztem. Ha nem válaszolok, kapok egy atompirulát, mondta és mosolygott. Különben hogy hívnak? Ezt elárultam. De mivel a szüleimet firtató kérdésére nem válaszoltam, baljával az államnál fogva felemelte a fejemet, és a jobb kezével a halántékomon növő hajszálakat megmarkolva tépkedni kezdte, tépte kitartó türelemmel és beleérzéssel, nagy-nagy szakérte-

lemmel, miközben előadta, hogy ezt az eljárást nevezi atompirulának. Visszatartottam kitörni készülő jajgatásomat, mert hallottam, hogy aki a fájdalomtól ordítani merészelt, ráadást kapott, tehát csöndben tűrtem, féltem a ráadástól, csakhogy azzal nem számoltam, hogy nem bírom sokáig elviselni az iszonyú fájdalmat, és felordítottam. Felelek, felelek, hadartam kétségbeesetten. Na ugye, bevált az atompirula, mondta nevetve Feri bá. Apám fényképész, második ember egy fotós nagyvállalatnál, kezdtem bele, anyám zongoratanárnő, zeneiskolában tanít. Aha, jegyezte meg Feri bá, szóval művészfélék, ez a legroszszabb, látszik, hogyan nevelik az utódukat. Engem csak a szépre, jóra és az igazra nevelnek, mondtam, és csak azért is ezt mondtam. Nem is tudom, hogyan jutott eszembe éppen ez a három, igen fontos szó. Na ne mondjad, jegyezte meg Feri bá gúnyosan, és tovább faggatózott, miközben állandóan azt ismételgette, miért volt nekem olyan fontos, hogy őt kijavítsam, miért, miért? Micsoda elvetemült kölök is vagyok, mondogatta. Megint eldöntöttem, többé semmilyen kérdésére nem válaszolok, makacsul hallgatok, hülyeség volt válaszolni. De féltem, és egyre jobban féltem, iszonyúan féltem, annak ellenére, hogy elhatároztam, én aztán nem fogok félni.

Mikor a szüleimnek, Menyhértnek és Barbarának beszámoltam minderről, apám, Ötéves terv cigarettákat szíva, egyiket a másik után, csillapított, miközben megjegyezte, milyen büdös ez a cigi. Anyám viszont felháborodott, és hogy levezesse, odaült a Blüthner zongorához játszani, de ehhez szépen felöltözködött, selyemruhába. Apám elmagyarázta, miközben feketét hörpölt, hogy mindig meg kell találni a megfelelő viselkedési formát, ez esetben talán, úgy gondolja, kár volt ingerelni a vadállatot, különben sem tesz ilyesmit az ember, mert minek, de ha már bekövetkezett, inkább tegyünk úgy, hogy elkerüljük a támadást, vagy úgy, hogy a vadállat hívévé szegődünk, vagy ha nem is, de próbálunk alkalmazkodni, vagy úgy teszünk, mintha próbálnánk, illetve ha egyik sem konveniál nekünk, így mondta, konveniál, akkor átverünk. És egy Boroczkónak ez utóbbi tetszik leginkább, az átverés, hangsúlyozta apám, tudniillik olyan korszakban élünk, amikor át kell verni, hogy egyáltalán élhessünk. Szóval egy Boroczkó, az ilyen undorító korszakban, átver, magyarázta apám, érted, Ckó, átver. Persze tudni kell, hogy mikor és hogyan meg kit, és hogy kit nem, de most olyan körülmények között élünk, amikor általában is kötelező átverni, és ezt az aljas tanárt okvetlenül át kell verni. Tulajdonképpen megálltam a helyemet, dicsért meg. Magához vont, és megölelt. Odabújtam hozzá, nagy testéhez, éreztem azt a jellegzetes szagát, az apaszagot,

és tökéletes biztonságban éreztem magam. Anyám elcsukló hangon kifejezte, ne törődjek holmi szemét tanárokkal, visszataszító alakokkal, ha beléjük botlok, gondoljak az otthonomra, gondoljak rájuk, a szüleimre, és megpuszilt, először a bal, aztán a jobb arcomon, és simogatta a fejemet. Én az ő gyerekük vagyok, mondta, ezt sose felejtsem el. Rámosolyogtam felszabadultan.

Szüleim véleménye az volt, hogy vonuljak vissza, mondjak le *fennforgó* voltomról, mert egy olyan időszakban, amilyenben most élünk, egy rendes ember nem lehet fennforgó. Gyorsan felfogtam, mire is céloz apám és anyám, de mégsem akartam lemondani csak úgy a *fennforgó*, sőt, ami ehhez társult, *rokonszenves* voltomról, ez utóbbiról meg még sokkal kevésbé.

Úgy látszott azonban, már a következő évben, a hatodikban, hogy a tanároknak elegük lett fennforgó voltomból. Például amikor kivezényelték az osztályunkat marharépaszedésre, hogy érezzék a téeszparasztok, az általános iskolások is mellettük állnak, a brigádunkat vezető matematikatanár, akit csak Hokinak neveztünk, mert az egyik kezét mindig a nadrágzsebében tartotta, szerintünk azért, hogy úgymond hokizhasson a hímtagjával meg a tojásaival, látva, hogy a répák nagyrészt a földben maradtak, elveszítette a fejét, magas, szőke fiatalember, kivörösödve üvöltözött, olyan nincs, hogy nem megy, ez szabotázs, le lesznek rontva a matekjegyek. És rögtön engem vont felelősségre, megkérdezve, hány darab marharépát szedtem ki a földből. Huszonhármat, mondtam habozás nélkül, mert tudtam, hogy a legjobb szedők, igen kevesen, alig páran, körülbelül ennyit húztak ki. Majd gyorsan hozzátettem, pedig ugye zuhogott az eső, tanár úr, és hamar átáztam, de hősiesen küzdöttem a lucskos, sáros, vendégmarasztaló szántóförddel, amely dús agyagtartalma révén, mindenáron le akarta rántani a bakancsomat, adtam elő ilyen szabatosan. Eszemben sem volt elárulni, hogy hiába gürcöltem egész nap, egyetlen marharépát sem sikerült kirántanom, a talaj alsóbb rétegei már keményre fagytak, csak a répa levelei maradtak elgémberedett kezemben. Hol a zsákom, kérdezte a tanár, meg akarja számolni, mennyi répát húztam ki. Már beadtam a közösbe, hazudtam. Három osztálytársamat dicséretben részesítette a Hoki, mert nekik sikerült huszonhárom marharépát begyűjteniük, rá is szerkesztették őket másnap a faliújságra mint élmunkásokat, ámde ők véletlenül túlkorosak voltak, erős fiúk, az egyik nemrégiben verte meg, éppen a matektanár Hoki utasítására, azt a fiút, akit Hoki legjobban utált, külön kasztot alkottak, előjogaikat féltékenyen őrizték, és a marharépaszedéssel megerősítették. A Hoki elővett egy listát, és

diadalmasan felüvöltött, egyenesen üvöltött, hazudik ez a Boroczkó kölök, itt van a statisztika, melyik gyerek mennyit teljesített, Boroczkó egyetlen répát sem húzott ki. Hát bevallottam azonnal, hogy hazudtam, tényleg hazudtam, no de miért, hát azért, hogy ne tiltsanak el, büntetésképpen, a ma esti fellépéstől, tudniillik az úttörőházi zenekarban kell játszanom elsőhegedűsként, és engem nem lehet pótolni. Ez is hazugság volt, sőt épületes átverés. A matektanár Hoki azonnal megkereste az énektanárt, aki elmesélte, dehogy, ez a Boroczkó fiú éppen a felmentését kérte az esti fellépés alól, arra hivatkozva, hogy a szülei a házassági évfordulójukat ünneplik, és ez alkalommal szeretne együtt lenni a család. Az énektanár azt is előadta, mit mondott nekem, azt mondta, Boroczkó, te szemétláda, füldugóval jársz, hogy nem hallottad, és szemellenzővel, hogy nem vetted észre, első a mozgalom, az úttörőszervezet. És durr, felpofozott az osztály színe előtt, annyira felhergelte magát. Muszáj volt bevallanom, tényleg így történt. Ez a Boroczkó gyerek mindenen és mindenkin túltesz, elképzelni sem lehet egy ilyet, kiabálta a matektanár Hoki. Különben gratulált az énektanárnak a pofonhoz. Aztán engem meg a két barátomat, Sikket és Rozsossyt, akik szintén egyetlen marharépát sem tudtak kihúzni, átadott a túlkoros élmunkásoknak, jól megtermett fiúknak, bennünket mint gyanús elemeket, akiknek semmi sem fáj, főleg nem az, ha a répa a földben marad, és a népgazdaság károkat szenved, hát mint pofozógépek pofoztak bennünket. Rezzenéstelenül próbáltam állni a pofonokat, a két barátom is, utánozva engem, hasonlóképpen rezzenéstelenül. De amikor már elegem lett, odamondtam a pofozóknak, hé, fiúk, ne találkozzunk sötétben, mert nem egyedül leszek. No erre kaptam még egypárat.

Mindezt a szüleim tudomására hoztam, és akkor apám, Menyhért felbőszült, szidta az iskolát, a tanárokat, az atyaúristent, és hibáztatta magát, amiért az országban maradtunk, ráadásul néhány olajfestményünket, több porcelánunkat is el kellett adnunk, hogy megéljünk. Miután azonban elújságoltam, és mosolyogva, hogy fényképeket is készítettem a répaszedésről, sikerült, nem vette észre senki, apám egyszeriben megvigasztalódott. Megálltam a helyem, mondta, hiába aláztak meg, hiába pofoztak, úgy látja, maradtam az, aki vagyok. Ugyanakkor nem egészen maradtam az, magyarázta, hanem szépen alkalmazkodtam a viszonyokhoz, átvertem, hazudoztam, megvezettem, csúnya dolog, de kényszerültem rá. Csak vigyázzak, ne tegyem bensővé az átverést, legyen az csak külsődleges nálam, és csak akkor alkalmazzam, ha nem tehetek mást.

De már éreztem, hogy megint változtam, most már *harmadszorra*, rosszul éreztem magam ebben az újabb változásomban, de tehetetlen voltam, változnom kellett, mert minduntalan át kellett vernem, ha nem akartam, hogy engem verjenek át, és ha az akartam maradni, aki voltam, az, aki nem dől be a hazugságoknak, nem hódol be mindenáron, és ha nem, akkor neki is hazudoznia kell. *Ellenséges* lettem, ugyanakkor *átverő, fondorkodó, hazudozó* is lettem.

Amikor kiszállt az osztályunkba egy szakfelügyelő, hetedikben, magyar órára, tehát az osztályfőnökünkhöz szállt ki, akit Piroskás néninek neveztem, mivel feltűnően piroslott az arca, és ennek a rettentően pirosló arcnak a láttán, amelyet álarcnak képzeltem, sokszor elkapott a nevetés, ilyenkor fulladoztam a röhögéstől. Piroskás tanárnő kissé félénken lépett be az osztályba, oldalán a szakfelügyelővel, magas, behemót férfival. Tartottam valamitől, most semmi kedvem nem volt nevetni osztályfőnöknőnk pirosló arcán, inkább megsajnáltam, mert láttam, mennyire szorong, roppant halkan nyilvánult meg, úgy tűnt, nem érzi jól magát a felügyelő jelenlétében. Azonnal engem szólított fel, mint a legjobb irodalomértőt, és bekonferált a felügyelőnek, mondván, ez a Boroczkó nevezetű fiú komoly viszonyt ápol az irodalommal, csak jelentős könyveket olvas, most például Tolsztojtól a *Háború és béke* című regényt. Mi a fene, szólt emelt hangon a felügyelő, Tolsztojt olvas ez a fiú, cári irodalmat, miért nem Katajevet, szovjet szerzőt, és miért engedi ezt meg egy irodalom-tanárnő?! Piroskás néni elsápadt, és dadogni kezdett, hogy ő a szovjet irodalom olvasására buzdít, de hogyan is ellenőrizhetné, ki mit olvas. Állandó vizsgálódással, nyomozással, jegyezte meg a felügyelő, sőt, ha megfelelő ideológiai ráhatással élne, kedves tanárnő, tette hozzá, meglenne az eredménye. Piroskás tanárnő arcán izzadságcseppek jelentek meg, miközben sűrűn bólogatott. Megsajnáltam és bemondtam, hogy több szovjet szerzőt is olvastam, és éppen a tanárnő javaslatára; no persze hazudtam. Engem most kivételesen nem kérdezett, mordult rám a felügyelő, nem osztottak nekem lapot, ráadásul, ha engem Boroczkónak hívnak, akkor rólam több mindent hallott már. Szóval, tanárnő kérem, fordult megint Piroskás nénihez, mint osztályfőnöktől kérdezem, milyen ez a Boroczkó gyerek? Piroskás néni, látván, hogy bűnbakká akarnak tenni, megbélyegezni, hát kénytelen-kelletlen bemártott szegény, szorongva kibökte, hogy kissé másnak tart, mint az osztálya többi tagját, úgy látja, van bennem lenézés a tanárokkal szemben, nem becsülöm őket eléggé, és úgy véli, el vagyok telve valamifajta, a régi világból származó, úrhatnám fölénnyel, amit otthonról hozhattam, hisz süt rólam, hogy nem akarom

levetni az úri gyerek mundért, szóval kilógok az osztályközösségből, két barátommal, Sikk-kel és Rozsossyval együtt, sőt mintha ellenségesen is viselkednék. Aha, szóval így állunk ezzel a kölökkel, mondta a szakfelügyelő, úri gyerek, kilóg a mi proletár világunkból, vannak persze ilyen kilógók, még mindig vannak, de már nem sokáig, harsogta. Nem bírtam magammal, és megjegyeztem, az biztos, hogy kilógna a fenekem a nadrágból, ha nem lenne befoltozva, jegyeztem meg jól hallhatóan, szerencsére az anyukám nagyon tud foltozni. Rögtön meg is bántam ezt a megjegyzést. Ezért aztán fondorlatosan kijelentettem, a foltos nadrágok azt is mutatják, hogy nincs különbség, már nincs gazdag és szegény. Micsoda, kisfiam, miket beszélsz, háborodott fel a szakfelügyelő, és felszólított, menjek ki az osztályból. Kimentem, és a folyosón azon gondolkoztam, mi lesz velem, most mi következik, de aztán, furcsa vagy sem, Piroskás tanárnő kimentett a dirinél, mondván, én arra céloztam, hogy végre megvalósult az egyenlőség, és ezt értette félre a szakfelügyelő. Így aztán megúsztam, csak az ellenőrzőmbe írtak be valami hülyeséget.

Apám, miközben aláírta az ellenőrzőmben a bejegyzést, alig is olvasva el, megdicsért, amiért próbáltam megvédeni Piroskás nénit, és közben átverni a szakfelügyelőt, és jót nevetett a bemondásomon a nadrágom fenekéről. Nagyvonalúnak és ironikusnak kell lenni, mondta, egy Boroczkó ilyen, a sok kis pitiáner és hülye között, aki mindent szó szerint vesz, mondta apám. Hát éppen ilyen vagyok, mondtam, és közben tudtam, hogy hazudok, hogy átverem apámat is, fondorkodom vele, hiszen éppen, hogy kisstílű lettem és rosszindulatú.

Nyolcadikba jártam már, mikor hívatott az igazgató, aki az íróasztala mögött ülve fogadott, és azonnal rám mordult, micsoda morál alapján állsz te, kölök, sok van a rovásodon, olyan sok, hogy nem is akarom hinni, tipikus ellenség vagy. És, meglepetésemre, elővette fiókjából a rajunk naplóját, amelyet én vezettem, ugye, mint *fennforgó*, illetve, amikor rám bízták, még fennforgó voltam és nem *átverő*, nem *hazudozó*, nem *fondorkodó*, mint most, és lobogtatta. Hát ezért nem találtam, gondoltam, a kurva életbe, napokig kerestem, ellopták tőlem, feljelentettek, futott át rajtam. Az igazgató nagy hangon olvasni kezdte a bejegyzéseimet. Kezdődik az új év, a múlt évnél már csak boldogabb lehet, olvasta. Tegnap átruccantunk a Napra, egy napra, haha, egy kis tanulmányi kirándulás végett, kicsit égette a lábunkat, az igaz, de azért jó volt. Éljen, holnap megyünk egy hétre síelni az Andokba, azaz csak szánkózni, és csupán egy órára, és nem az Andokba, hanem a szemközti dombra, persze csak mennénk, mert nincs hó. Ajjaj, mint látható, leöntöttem

ezt a naplót málnaszörppel, olvasta a diri. Az igazgató hitetlenkedve megkérdezte, ilyeneket írtál? Nem válaszoltam, lecövekelve álltam. Az igazgató megjegyezte, ez még semmi, és folytatta az olvasást. Látogatást tettünk, nagy felhajtással, a budaörsi repülőtéren, kinyitottak számunkra egy AN–2-es repülőt, amely a koreai háborúban oly nagy szerepet játszott, beszállhattunk, és megtudtuk, hogy elképesztő teljesítményre képes, mert szovjet gép, különben a vasajtó, mindannyiunk csodálkozására, kerekeken gördült. Felmerült bennem, olvasta a diri, miért gyilkolták egymást a koreaiak, ez nem fér a fejembe. Hihetetlen, kölök, hördült fel a diri, el kell vitetni téged, bezáratni. Én meg csak ingattam a törzsemet ide-oda, előre-hátra, jobbra-balra. Ez még mindig semmi, mondta aztán az igazgató, és olvasta tovább az általam vezetett rajnaplót. Figyelem szomorúan, olvasta a diri, ahogy koldusok, elesettek kutakodnak a szemétben. Hát vannak nálunk ennyire szegények?! Nem ezt tanultuk. Kik ezek, hogyan kerültek ilyen helyzetbe? Vajon mit keresnek, találnak-e valamit, ennivalót vagy mást? Szánakozom rajtuk, félelemmel tölt el, hogy ezeknek az embereknek nincs mit enniük, hogy guberálniuk kell, amit az utcán gyakran látok. Mikor az egyik osztálytársam kiröhögött egy ilyen guberálót, rászóltam, nagyon szemét vagy, ezek szerencsétlenek. És akkor a két barátom, Sikk András és Rozsossy Péter csatlakozott hozzám, és megerősödött a barátságunk. Megvédtünk együtt hárman egy kis sánta, rongyos gyereket, aki odajött az utcán hozzánk, pár fillért kérni, mikor csoportosan tartottunk hazafelé, és néhányan el akarták kergetni, de mi hárman tényleg megvédtük, olvasta bejegyzésemet a diri. Szép három kölök, dörögte a diri, egyszerűen bűnpártolók vagyunk, kiabálta, mert ezek a guberálók nem szeretnek dolgozni, a népi demokrácia ellenségei, és ti ezeket, akik aztán persze betörők lesznek, pártoljátok, szemtelen kölkök. A földre néztem mereven. Na, nézzük tovább, mondta a diri, még mit firkáltál a rajnaplóba. November 7-én el kellett énekelni a magyar, aztán a szovjet himnuszt, olvasta a diri, Kertesi Ági néni beszédet tartott, az októberi forradalmat dicsőítette, én meg odasúgtam Sikk Laci és Rozsossy Peti barátaimnak, hogy éppen ideje volna már egy forradalomnak, és ők bólogattak, egyetértettek velem. Piroskás osztályfőnök néni meghallotta, és hevesen rám szólt. Közben okleveleket osztogattak vasgyűjtésért, papírgyűjtésért és az akadályverseny, a világtakarékossági nap meg a Sztálin nyomában győzteseinek, és behozták a csapatzászlót. Mi hárman, Sikk, Rozsossy meg jómagam közben vicceket meséltünk, olvasta a diri. Majd meg kellett nézni egy filmet Lenin életéről, nagyon unalmas volt, viszont egy másik filmet,

a *Patyomkin páncélos*t roppant érdekesnek tartottam, de senki másnak, Sikken és Rozsossyn kívül, nem tetszett, olvasta a diri. Elképesztő, kiabált a diri, ilyen elvetemült fickóval még nem találkozott az iskolájában, mint én. Továbbra is lecövekelve álltam, ingatva a törzsemet ide-oda, a földre nézve mereven. De ez még semmi, mondta az igazgató, mert a következő is bele van írva ebbe a rajnaplóba, figyelem. A Ságvári raj tagjaiként általában dalolunk, sej, haj, száll az ének, zeng az ének, szép az élet, és menetelünk, bal, jobb, bal, jobb, bal, és zeng bennünk, hogy hurrá, hurrá, hurrá. Mi hárman, Sikk, Rozsossy meg én akkor is hurráztunk, amikor már senki, olvasta a diri. Nem hisz a szemének, kiabálta az igazgató, jelezni kellene az államvédelemnek, vizsgálatot indítani a családunk ellen, mondta, tulajdonképpen ezt kéne csinálni, de még tesz egy próbát velem, kapok egy rovót, magatartásból megbuktatnak, és rajtam lesz a szemük, de nemcsak rajtam, hanem a barátaimon, Sikken és Rozsossyn is rajta, persze nem vezethetem tovább a rajnaplót. Aztán felugrott, kijött az íróasztala mögül, odalépett hozzám, és ráncigálni kezdett, a pulóverem egyik ujja elszakadt. Sötétszürke, gyenge minőségű pulóver volt rajtam, amelynek a könyökét, mivel elfoszlott, anyám bestoppolta, és barna, kopott nadrágot viseltem, amelynek fenekén és bal térdén nagy folt éktelenkedett, de megjegyzem, akadtak más ruháim is, teljesen foltmentesek, ünneplők, ám azokat kímélni kellett. Az igazgató kiabált, micsoda elvetemült kölök vagyok én, kiabálta. Válaszoljak, szólított fel, elvetemült vagyok? Makacsul hallgattam. És eszembe jutott apám, hogy mit javasolt, eszembe jutott, hogy az átverést javasolta, ráadásul már néhányszor gyakoroltam is, és eléggé eredményesen. Erőt vettem magamon, és halkan kijelentettem, igen halkan, alig hallhatóan, elnézve az igazgató mellett, hogy nagyon szeretem a szovjet ifjúsági regényeket, sokat tanultam belőlük. Mi a fene, mondta az igazgató, talán a szovjet pozitív regényhősöktől tanultad azt, amit a rajnaplóba firkáltál? Az igazságszeretet tanultam tőlük, mondtam. Szóval szerinted, csattant fel a diri, az az igazság, amit a rajnaplóba írtál? Hááát, mondtam, hááát, azokat mintha nem is én írtam volna. Hanem kicsoda írta, hördült fel az igazgató. Nem tudom, nem tudom, igazgató pajtás, mondtam most már kissé hangosabban, erőteljesebben, talán egy másik alakom, akivel nem mindig értek egyet. Micsoda, és az igazgató már ordított, van neked másik alakod, mi? Van, azt hiszen van, ugyanis olvastam egy regényben, hogy létezik ilyesmi, mondtam. A rohadt életbe, hülyének nézel, fiam, na tűnés, kifelé, ordította az igazgató, és lekevert egy pofont.

Mikor otthon elmeséltem, apám, bár először mély szorongás látszott rajta, jót nevetett, miközben belevetette magát az egyik egyre rozogább és kopottabb fotelunkba, és megdicsért, de hozzátette, vigyázzak, nehogy azonosuljak az átverő szerepével, akkor sem, ha átverni éppen szükséges, mert magamat csalnám meg, sőt károsítanám, persze a dolog bonyolult, ám mindig tudnom kell, átverés közben is tudnom kell, ki vagyok, ámde annak, hogy igazából ki is vagyok, csak akkor kell kiderülnie mások számára mostanság, ha nyugodtan, büntetés, feljelentés nélkül nyilváníthatom meg. Kissé bonyolultan hangzott a számomra, de bólogattam. Az azért jó volt, apa, ugye, hogy azt mondtam a dirinek, nekem van egy másik alakom is? Apám elnevette magát, bólogatott, és kijelentette, a hülyéje, nem is értette meg. Anyám viszont szomorkodott, és azt mondta, jaj, csak el ne torzulj, Ckó, el ne torzuljak, és megölelt. Leült zongorázni, mindig zongorázni kezdett, ha ideges lett, de nemrég el kellett adnunk a Blüthnert, a szép zongoránkat, és venni egy sokkal olcsóbb, márka nélküli pianínót. Megígértem, nem torzulok el, holott már igen el voltam torzulva, és ezt jól tudtam.

Roppantul nyomasztott az iskola, persze alig volt valami, ami ne nyomasztott volna, éppen ezért nem is akartam hinni, hogy jó élményem is lehet, nem akartam hinni, hogy mennyire jól érzem magam, amikor álltam egy körben, gyerekekkel, felnőttekkel, és karikát dobáltunk egymásnak, gumikarikát, kaptam, dobtam, kaptam, dobtam. Nevettünk, viháncoltunk. Dobáltuk a karikát egymásnak, szólt a zene, mindenhonnan énekszó hangzott, és bennem az öröm, az elégedettség csak úgy terjedt a sarkamtól a fejem búbjáig, akkora, de akkora boldogságot éreztem, amekkorát addigi életemben is csak kevésszer. Apám is beállt, ezen csodálkoztam, beállt, hogy dobálja a kis karikát, azt a téglaszínű gumikarikát, és azon is csodálkoztam, hogy fehér köténytöltött ünnepi öltözéke fölé, és gulyást főzött szabad tűzön a vállalat összes dolgozójának. Nahát, a Boroczkó kartárs, ki gondolta volna, mondogatták egymásnak a dolgozók, kiknek apám volt a főnöke, a második legnagyobb főnök. Úgy tűnt, mindenki boldog aznap, no persze, a munka ünnepén mindig boldogok vagyunk, olvastam az újságban. Anyám mindeközben egy néptánccsoportot kísért zongorán, a közeli szabadtéri színpadon, a zongora hangjai messze elhallatszottak, pedig igen nagy hangzavarral élt a majálisozó tömeg. A legboldogabbnak Lázár elvtárs látszott, apám vállalatának igazgatója, tehát az igazgató elvtárs, aki szintén beállt dobálózni, igen, ő is, az igazgató elvtárs is beállt, dobálta a gumikarikát, pedig nagy pártembernek számított, és vagy nekem, vagy apámnak dobta mindig, miközben fennhangon ismételgette, mindenki

hallhatta, hogy ha ez a Boroczkó Menyhért, az istenit, nem lenne, az istenbe is, ki kéne találni. És aztán Lázár elvtárs anyámat is megdicsérte, mondván, ez igen, ez a dal, amelyet anyám zongorázik, a gyerekkorára emlékezteti. Különben Lázár elvtárs nyelve alig-alig forgott már, és hamarosan összeesett, mentővel kellett bevinni a kórházba, aztán ott tartották elvonókúrán. Csak meg ne halljon, mondta apám, mert akkor egy újabb kádert küldenek a nyakára, aki nem biztos, hogy olyan rendes lesz, mint ez a szerencsétlen Lázár. Vigyünk be neki a kórházba egy jó adag lebbencslevest, az a kedvence, ahogy hallottam, hátha az segít rajta, mondta anyám. És kapja meg azt a kis gumikarikát, amit dobáltunk, mondtam.

Többször vendégeskedtek nálunk minisztériumi emberek, akik igen elégedettek voltak apám munkájával. Rühelltem ezeket a szürke öltönyös, testes, tekintélyesen viselkedő, középkorú férfiakat, akik, miközben falták a valódi alpakka evőeszközeinkkel az ételeket, a kivételes, mostanában nemigen használt herendi étkészletből, a ritka alkalmakra tartogatott fehér damasztabrosszal leterített nagy ebédlőasztalunknál, én lapos, utálkozó pillantásokat lövelltem feléjük, pedig a kedvükért még a kristálypoharakat is előszedtük. Ráadásul fel kellett vennem az ünneplőruhámat, egy sötétkék öltönyt, amit kissé már kinőttem, és igen kényelmetlenül feszült rajtam, de nagyobbra, rám valóra nem volt pénzünk. És nem ettünk sűrűn olyan ételeket, sőt egyáltalán nem ettünk, amilyeneket ezeknek a nagy hatalmú vendégeknek tálaltunk fel, marhahúslevest csontvelővel, meg zöldségekkel sült kacsacombot, petrezselymes újburgonyával, majd mákos gubát, badacsonyi fehérbort és szekszárdi vörösbort, az utolsó filléreinket költöttük rájuk. És miközben a két magas vendég mindent felfalt, mindent megivott, igen villámgyorsan, kérdezték, honnan lehet beszerezni ezt a sok finomságot. Hát vidékről, magyarázta apám, közvetlenül attól, aki termeli; és ajánlkozott, hogy a vendégeknek is szerez. A boltokban nincs semmi, jegyezte meg anyám. Még mák sincs, kotyogtam közbe, a mákos gubára gondolva. A két magas vendég anyámra és rám meredt, apám elvörösödött a dühtől, anyám meg elsápadt saját meggondolatlanságától meg az enyémtől. Nem kell ám hangoztatni ilyesmiket, asszonyom és fiacskám, mondta a két magas vendég, de elég közömbösen mondták. Láttam, jobb, ha ezek után egy szót sem szólok, és anyám is szótlan maradt, igyekezett csak a tálalással foglalkozni. A minisztériumiak jó tanácsokkal látták el az apámat, bár sok szüksége nem volt rájuk, hiszen a vállalatot elismerten jól vezette, mert inkább ő vezette, nem az igazgató. Ámde apámnak a fejére olvasták, hogy több felvétel is kikerült

a vállalatától, a fényképészvállalattól, amelyek politikai szempontból szemet szúrtak, például olyan fákat is lefényképeztek, hozták fel, amelyeken nem látszott amerikai fehér szövőlepke, mire apám idegesen bólogatott, és megígérte, hogy ezután a bírálatnak megfelelően fog dolgozni, és minden lefotózott fán lesz ilyen lepke. Beköptem, hogy tegnap elpusztítottam öt, azaz öt darab Kolorádóból származó burgonyabogarat, tíz hosszanti csík volt a hátukon. Ez igen, kisfiam, jól csináltad, mondta az egyik szürkeöltönyös, pusztuljanak az imperialista bogarak. Láttam, apám alig bírja visszatartani a röhögését, miközben elismerően intett felém. Anyám odaült a pianínóhoz, bécsi keringőket játszott, apám bosszúsan integetett, hogy ne ilyesmit, viszont, érdekes, a két magas rangú vendég élvezte. Megkérdeztem, csak azért is, miért van nálunk betiltva a legújabb tánc, a bugi-vugi. Mindegy, hogy miért, kisfiam, mondta az egyik szürkeruhás, ha betiltották, akkor annak oka van, különben ő még nem hallott erről a táncról. Na erre elkezdtem járni a bugi-vugit, bemutatni a figuráit, majd amikor abbahagytam, azt mondtam, csak azért mutattam be, hogy lássák az elvtársak, milyen hülyék az amcsik, hogy így, ilyen hülyén ugrálnak. Apám intett a szemével, hogy oké, majd megjegyezte, most már mehetek focizni a térre, hát fellélegezve elrohantam. Mikor hazaértem, apám éppen arról beszélt anyámnak, mennyire szégyelli, hogy neki igen jó embere a két vendégünk, holott undorító karrieristák. Anyám vigasztalta, mondván, van pozitívumuk is, szeretik a bécsi valcereket. És legalább láthatták, milyen is a bugi-vugi, mondtam.

Továbbra is csak mindig hazudoznom kellett, átverni és fondorkodni. Szóval a *harmadik* változásom korszakában éltem, *átverő, hazudozó, fondorkodó* voltam, amitől undorodtam, de a szüleimet sem kíméltem, őket is átvertem, hogy csak egyet mondjak, hát lopkodtam pénzt tőlük, és amikor keresték, és tőlem is megkérdezték, hol lehet ennyi és ennyi összeg, akkor rátereltem a gyanút, igen csúnyán, a takarítónőnkre, aki kéthetenként járt hozzánk, fel is mondtunk neki.

23

Rozsossy Péterrel egymást utánoztuk.

Azzal jött az ötödikben Rozsossy Peti, hogy figyeljem meg, milyen furcsán fogja a töltőtollat, és milyen nagy lendülettel vezeti. Megfigyeltem, és azonnal rájöttem, hogy ugyanígy fogom én is, és ugyanilyen nagy lendülettel vezetem. Téged utánozlak, Ckó, te, állat, ha nem

tudnád, jegyezte meg Rozsossy Peti. Te kis ostoba majom, mondtam, utánozás majomszokás, ennek ellenére én meg téged utánozlak.

Ha mondjuk Rozsossy dadogva felelt, a dadogása rám ragadt. Rozsossy meg átvette a stílusomat magasugrásban, és ő is, iszonyatosan görnyedve, úgy átgurult, pontosan ahogy én, a nem is alacsonyra rakott léc felett, átcsempészésnek nevezte el, és szerette hangoztatni, hogy a dolgainkat átcsempészve oldjuk meg mindketten.

Állandóan Rozsossyt figyeltem, ő meg engem, és, mondom, utánoztuk egymást, ha kellett, ha nem.

Nagy csontozatú, magas, széles arcú fiú volt Rozsossy Peti, akinek érzései leplezetlenül megmutatkoztak nemcsak az arcán, hanem egészen feltűnően meglátszott a mozgásán, a mozdulatain is, és ha mással nem, de egy ajakrángással, egy kézmozdulattal, egy homlokráncolással, egy hangsúllyal, egy elharapott szóval önkéntelenül is tudósította környezetét, mi megy végbe benne, vagyis a viselkedését a benső állapota határozta meg, tehát a lelke, minden mást fölülírva.

Sokféle gátlás uralta Rozsossyt, egyáltalán nem mutatkozott kellemes partnernek, mert a benne felhalmozódott rengeteg feszültség nem engedte, hogy természetesen viselkedjen, ráadásul még arra sem volt képes, hogy felszabadultan nevessen, vagy csak úgy egyszerűen és nyugodtan a másikra pillantson. Elveszett a saját lelkében, sokszor jött zavarba, nem bízott magában.

Sajnos mindezt átadta nekem, illetve átvettem tőle, átvettem a feszültségeit, a gátlásait, elvesztem én is a saját lelkemben. Hasonlóképpen az én arcomra is kiült minden érzés, mindig ki is szúrta Rozsossy, és miután kiszúrta, rögtön átvette az én feszültségeimet is, ezáltal maghatványozta a magáét.

Tehát szépen utánoztuk egymást.

Ugyanakkor én igyekeztem gyorsan kimászni az engem elborító feszültségekből, például röhögni kezdtem kihívón, és mondani a magamét. Majd rendszerint kijelentettem, hogy Peti, de kis ostoba majom vagy te. És kivirultam. Rozsossy is röhögni kezdett, utánozva röhögésemet, meg mondani kezdte a magáét, nekem szögezve azt is, hogy Ckó, micsoda egy állat vagy. És kivirult ő is. Így utánoztuk egymást.

Szóval utánoztuk egymást elképesztően.

Apja híres orvosprofesszor volt, nemesi névvel, ugye, anyja meg egy hajdan gazdag, ismert ügyvédcsaládból származott, és igen elegánsan festett. Meghagyták Rozsossyéknak, kivételezve velük, a gyönyörű, különleges stílbútorokkal berendezett, hatalmas lakásukat, amíg másokét elvették vagy leválasztották. A szülői értekezletekről anyám mindig

azzal jött haza, hogy Sikk Laci anyján kívül egyetlenegy szülővel tud beszélgetni, Rozsossynéval, mert az egy igazi úrinő, általában a divatról, színházról, zenéről cserélnek eszmét. Szüleimnek tetszett a barátságunk, bírták Rozsossyt, rokonszenves volt nekik, hogy oly átlátszóan, őszintén nyilvánul meg.

Nehezen lehetett hozzánk, kettőnkhöz viszonyulni, először is a gátlásaink miatt, mikor minden természetes viselkedésnek keresztbe tettünk, aztán meg azért nehezen, mert, kitörve zavaros gátlásainkból, rögtön öntudatot mutattunk.

Mi ketten nem voltunk hajlandók bevágódni senkinél, a tanároknál sem, vagyis, a korabeli divatos kifejezéssel, nem nyaltunk, és nem tettünk úgy, mintha tetszett volna, ami nem tetszett. Szerettük egymásban, hogy olyannyira képtelenek vagyunk behízelegni magunkat.

És bírtuk, hogy utánozzuk egymást.

A szenvedélyeimmel igyekeztem megfertőzni Rozsossyt, mert ha valami nagyon izgatott, azt roppant kitartóan, mondhatom, szenvedélyesen csináltam, elsősorban a fotózást, és Rozsossyt is rá szerettem volna venni, készítsen képeket. Neki meg a biológia lett a szenvedélye, orvos akart lenni, apjához hasonlóan, beiratkozott biológia szakköre, és nyomban fel is szólított, menjek én is vele, de én húzódoztam, nem akartam, nem érdekelt, ám erősködött, nyaggatott, amíg igent nem mondtam. Ámde amikor láttam, hogy nem lett a szenvedélye az, ami nekem, vagyis a fotózás, akkor látványosan szabotáltam a biológia szakkör foglalkozásait, és megorroltunk egymásra, úgyhogy szinte elárultuk a másikat. Például mikor egy békát kellett felboncolnunk, a hideg békacombot becsempésztem Rozsossy inge alá, hát akkor pofozkodtunk.

Küzdött magával, kísértetiesen ugyanúgy, ahogy én magammal, stabil akart lenni, ahogy magam is, szervezetten, megbízhatóan, magabiztosan, átgondoltan szerette volna csinálni a dolgait, hozzám hasonlóan, ezért küzdött, és küzdöttem én is, ez a küzdelem meghatározta mindkettőnk napjait és a barátságunkat. Ha valamitől visszariadtunk vagy meghátráltunk, addig erősítettük magunkat és egymást, amíg túl nem jutottunk a riadtságon, a meghátráláson, amíg semmissé tudtuk tenni. Ebben is utánoztuk egymást, vagyis igazi partnereknek bizonyultunk.

Egyszer a folyosón Rozsossy összeveszett a legerősebb gyerekkel az osztályból, aki öklözni kezdte őt, Rozsossy hamarosan a földre is rogyott. Akkor én mentem neki az erős fickónak, mintegy Rozsossyt helyettesítve, hát engem is leterített. Összenéztünk ott a földön, és vigyorogtunk, egymásra vigyorogtunk.

Hát igen, a vereségeinkben is utánoztuk egymást Rozsossyval, ebben is egyek voltunk.

Elvittem Rozsossyt is kosarazni, rá kellett beszélni, mert nemigen akart jönni. Az edzések után megegyeztünk abban, hogy nem szeretnénk felnőttek lenni, mert a felnőttek rondák és hazudozók, ő sem, én sem szeretnénk, ami roppant szilárdított a barátságunkon.

Sikk Lászlóval viszont továbbra is vetélkedtem.

Magabiztos, nagyreményű, bár nem túl rokonszenves kölökből Sikk még kevésbé rokonszenves, pökhendi kiskamasszá cseperedett, mindig övé volt az utolsó szó, és gátlástalanságával képes volt a maga javára fordítani már-már elveszett, bukott helyzeteket. Amikor cipőnkre erősített tükörrel egy csinos tanárnő szoknyája alá néztünk, és a tanárnő észrevette, én elszégyelltem magam, Sikk viszont határtalan szemtelenséggel kijelentette, hogy csak a fény visszaverődését tanulmányoztuk alulról.

Sokat jelentkezett, akkor is, ha fogalma sem volt arról, mit mondjon, ha felszólítják, de a szeme sem rebbent, ajánlkozott, előtérbe tolakodott, pofázott, rekordokat döntögetett, legalábbis a maga értékelése szerint. Ámde azt is elérte, hogy magasztalják, mennyire aktív. Csodálkoztam, nem csinál semmit, minden csak látszat körülötte, mégis mindent ő csinált, hogyan csinálta, hát ezen töprengtem. Dicsekedett, mindig dicsekedett, ezt is tudja, azt is hallotta, ezzel beszélt, azzal haverkodott össze, ezt is látta, azt is megszemlélte, hencegett mindennel, ami éppen eszébe jutott.

És mivel a barátságunk a vetélkedésen alapult, hát bementem az utcájába, felvettem vele a versenyt, hasonlóképpen viselkedtem én is, előtérbe tolakodtam, pofáztam, elértem, hogy engem is aktívnak tartsanak, pedig nem csináltam semmit, mégis mindent én csináltam, és dicsekedtem meg hencegtem.

És amikor Sikk hirtelen nagyfiú lett, úgynevezett nagyfiú, hát én is követtem, vetélkedtem vele a nagyfiúságban, most már nem bicikliztünk csak úgy a háztömb körül, nem hordtunk foltozott nadrágot, még hétköznap sem, a legforróbb nyári napokon sem jártunk mezítláb, úgy viselkedtünk mintha néhány évvel idősebb, divatos fiatalemberek lennénk, hisz őket majmolta Sikk, ahogy, őt utánozva, magam is, ebben is vetélkedtem vele.

Érdekes, a vetélkedésünkhöz tartozott, hogy kölcsönösen lenéztük egymást, nem ismertük el, hogy a másik is nagyfiú. Te szerencsétlen, seggfej Ckó, kis pisis vagy, mondta. Te megveszekedett hülye Peti, ha tudnád, pelenka van a seggeden, mondtam.

Újságíró lesz, jelentette ki, a fronton meghalt apja nyomdokain akart haladni, én meg gyorsan rávágtam, jómagam meg nagy fotós leszek. Özvegy anyja biztatta, hisz egyre inkább szeme fénye lett a fia, persze, legyen csak újságíró, ez a pálya hagyomány a családjukban. És Sikk cikkeket kezdett írogatni a faliújságra, véresen komolyakat, de nekem nemigen tetszettek, mert mintha szó szerint másolta volna őket az újságokból. Na, erre én is írni kezdtem a faliújságra, csak azért is, de én humoros fogalmazásokat, amelyekkel sikert arattam, lepipálva Sikket.

Szüleim megmosolyogták, illetve kissé gúnyos hangon beszéltek róla, de elismerték, mennyire talpraesett. Mintha te is, Ckó, talpraesettebb lennél, mint korábban, jegyezték meg. Ha Laci tud talpraesett lenni, akkor én is tudok, mondtam.

Azt persze nem gondolta volna senki, nem is gondolhatta, milyen furcsa, érdekes, ámde rendkívüli kötelék feszül köztünk, hisz nem tudhatták, hogy együtt próbáltuk ki, milyen is az onanizálás, milyen abban vetélkedni, hogy kinek sikerül többször egymás után.

Különben Rozsossy és Sikk kölcsönösen idegenkedtek egymástól.

Rozsossy nem bírta, hogy Sikkben egy szemernyi gátlást sem tud felfedezni, nem bírta az önteltségét. Sikk meg próbálta lenézni Rozsossyt, észrevéve, mennyire megbénítják a gátlásai, igen kétkedik önmagában, és sokszor, bizonytalankodva, nem ura a helyzeteknek. Én voltam köztük az összekötő kapocs. Ilyenkor minden Sikkre emlékeztető vonást eltüntettem magamról, felfüggesztettem a vetélkedést vele, sőt Rozsossyt sem utánoztam. Azt magyaráztam Sikknek, hogy Rozsossy nem olyan nagyképű, mint ő, ez a javára válik, és sokkal okosabb meg tájékozottabb, jobb képességű; ez különben minduntalan kiderült, és nyilvánvaló volt. Rozsossynak meg azt mondogattam, hogy Sikk, minden látszat ellenére, a légynek sem tudna ártani, arról meg nem tehet, hogy olyan nagyképű és hencegő, így született.

Akkor békültek meg egymással, amikor nyolcadikban, a félévi bizonyításosztáskor az osztályfőnök megdicsérte Rozsossyt, mint aki a legígéretesebb tanuló, ha még nem a legjobb is, Sikket meg engem pedig leszúrt, mondván, sokkal többre lennénk képesek, alulteljesítünk. Rozsossy azonban felszólalt, és mindenki bámulatára kijelentette, hogy vele kivételeztek, mert az apja professzor, és a vezetéknevük sokat sejtet a származásukról, amíg bennünket, Sikket és Boroczkót igazságtalanul leértékeltek, mert a mi családjaink nem olyan nevesek, bár azért, tette hozzá, a Boroczkó família elég híres fényképészdinasztia, Sikk apja meg tehetséges újságíró volt.

Nagyra becsültem Rozsossy kifakadását, Sikk is kénytelen volt elismerni, ez igen, Rozsossy, nagy voltál, szólt oda Rozsossynak, és kiegyeztek egymással.

24

Apám, Menyhért, azon a téli napon óvatosan haladt az eljegesedett járdán, amikor hívatták a káderosztályra, s ahogy közeledett az épülethez, egyre jobban elhatalmasodott benne a feszültség, de igyekezett elnyomni, magabiztosnak látszani. Nem hitt a babonákban, mégis azt mondogatta magában, ha nem csúszik el, akkor megússza. De mit akarhatnak vajon a káderesek tőle, a pártkáderesek, mikor ő már nem is párttag, mert kizárták, jó volna kitalálni, nem volna hülyeség felkészülni, gondolta szorongva.

Bizonyára emlékeztetni szeretnék, ez az egyik eshetőség, hogy bizony beférkőzött a párt soraiba, és amikor kiderült, hogy beférkőzött, ki kellett rúgni, na jó, kirúgták, de miért nem fellebbezett a kirúgása ellen?! Fogas kérdés, mit válaszoljon. Majd felhozza, gondolta, hogy amikor tudatták vele a kizárását, és elbeszélgettek vele, azzal váltak el, hogy aki ennyit tud a népi demokrácia építőmunkájáról, annak tanítani kéne, csak az a baj, hogy ő önálló tulajdonos, fotóműtermet működtet, és az ilyen nem való a pártba, mert hogyan lehetne tag egy magántulajdonos a magántulajdont ellenző pártban, ha tulajdona csak egy fényképészműhely is, ráadásul sugárzik róla, már a tekintetéből és főleg a megjelenéséből, tették hozzá, miközben kirívóan szemlélték, mennyire polgári beállítottságú. De hát a polgári mivolta is tudható volt, gondolta, amikor felvették, akkor miért vették fel? Persze hülye lenne firtatni. Barbara megrémült, amikor ő, Menyhért tag lett, jaj istenem, nem való neked, Menyhért a párttagság, mondta Barbara, ráadásul önálló ember vagy, magántulajdonos. Hát igen, akkor még az volt. Kibírom a párttagságot is, hisz a szovjet fogolytáborban megedződtem, talán túlságosan is, jegyezte meg Menyhért.

Menyhértnek fognia kellett a kalapját, el ne fújja a hideg, maró szél. Átvillant rajta, vajon helyesen teszi-e, hogy kalapban jelenik meg a káderosztályon. De miért ne, ragaszkodik a kalaphoz, tudják róla, megszokták rajta, akik ismerik, reméli, most sem veszik kihívásnak. Jó, jó, nyugtatgatta magát. De ahogy az épülethez közeledett, egyre idegesebb lett, és örült volna, ha kalap helyett micisapkát visel.

Vajon milyen meglepetést tartogatnak a számára, mert hogy tartogatnak, az biztos. Talán rájöttek, hogy Barbara csak úgy kimaradt a pártból, egyszerűen kimaradt, éppen akkor, amikor ő, Menyhért tag lett, és ha kiszúrták, nem lesz egyszerű megmagyarázni. Milyen kézenfekvő volna az igazsággal megokolni Barbara dezertálását a pártból, az igazsággal, miszerint Barbara tartott a párttól, félt a párt, ahová a börtöntársai, a kommunista lányok hatására lépett be, megnyilvánulásaitól, és igen rosszul érezte magát ott, mert nem mutatkozott párttagtípusnak, istenem, ilyen alkat, magyarázza majd a káderesekneк, mint gondolta Menyhért, hát egy éteri zenész, aki minden nyilvános szerepléstől viszolyog, ha az nem zongorázás, és tudjuk ugye, hogy a taggyűléseken mindig hozzá kell szólni, állást foglalni, önkritikát gyakorolni, elmondani az életrajzot, vallani a család életéről stb. Hogy felálljon és ilyesmikről beszéljen nyílt színen, attól Barbara mindig elrémült, és előjött az ideges fuldoklása. Persze, mindezt titkolni fogja, gondolta Menyhért, meg azt is titkolja, hogy Barbara nagyon elnyomottnak érezte magát abban a közegben, hisz messziről lerítt róla, hogy nem közéjük, az agresszív szájtépők közé való, hát ilyen alkat, idegen tőle az ideológia meg a politika. Lelki dolgok, súlyos lelki bajok munkálnak a háttérben, elvtársak, a lelke miatt maradt ki Barbara a pártból, mondja majd, gondolta Menyhért. Megállj, mormogta magában azonnal, ilyesmiket nem lehet felhozni, hogy lélek, nevetséges, ha ezzel jönne, a rövidebbet húzná, rossz rágondolni, hogy ilyen képtelenséggel, mint lélek, mostanság előhozakodjék. Ugyanakkor meg rá lehetne mutatni, gondolta Menyhért, hogy Barbara kiveszi részét minden fontos ügyből, hiszen a demokratikus nőmozgalom aktivistája, háztömbbizalmi, békemozgalmi titkár a kerületben, arról nem is beszélve, hogy minden energiáját a népdalnak szenteli, társadalmi munkában fellép, népdalt zongorázva, tanítja is a nép ajkán született dallamokat, és odaadóan, lelkesen, mindez teljesen felemészti erejét, idejét, úgyhogy a pártra már nem juthatott energiája. Micsoda, ilyen baromsággal nem lehet előállni, bírálta felül magát rögtön Menyhért, hogy a pártra nem jut energia, nem marad idő, ilyen ökörséget, hisz első a párt. Megütődött a saját hülye gondolataitól, tisztára meg is izzadt. Inkább azt kell elhinteni, hogy Barbara énekkarokat alapított gyárakban. Hogy pénzért, azt nem szükséges hangsúlyozni, azt meg főképpen nem, hogy ez a fő kereseti forrása, inkább azt kéne kiemelni, hogy már nyert fődíjat is az egyik kórusával népdalversenyen, és megdicsérte a zsűri. Majd felhozza, hogy a zsűritagok szerint Barbara igazi népi eredetű dalokat adott elő, nem műdalokat, ami nagy erény, tükrözte tehát, sőt tudatosan magáévá

tette a nép gondolkodásmódját, ráadásul még az is kitetszett, a zsűri is felfigyelt erre, hogy Barbara figyelembe vette, mit mondott Zsdanov elvtárs a népi kultúráról. És megerősítették a működési engedélyét. Ez az, ez az, ujjongott Menyhért. Azt nem kell az orrukra kötni, hogy Barbara utálja az egész népdalmozgalmat. Jaj, Menyhért, gyűlölöm, ha meghallok egy népdalt, mindjárt belehalok, mondta sírósan Barbara. Ne gondolj rá, és ne halld meg, mondta Menyhért. Ja, és el ne felejtse nyomatékosítani, merült fel benne, hogy Barbara népnevelni is járt, hogyhogy nem jutott hamarabb az eszébe, az idegességtől már gondolkozni sem tud. Igen, Barbara agitált, beszervezték, mégpedig a beszolgáltatás érdekében, úgy kellett az neki, mint púp a hátára, de ezt természetesen nem köti az orrukra, meg azt sem, hogy Barbara mindig sírva érkezett haza, egy szót sem szólt, csak bezárkózott, szipogott, fel-alá járkált, és megint nem tudott nyelni. Később derült ki, hogy népnevelés közben valami történt vele, rémesen érezte magát. Hogy jövök én ahhoz, Menyhért, mondta könnyezve Barbara, másokat rávenni erre-arra. Most ez van, Barbara, mondta Menyhért, most ez. Ámde egyszer csak Barbara leszámolt az ilyesmivel, le mert számolni, és nagyon megkönnyebbült. Hát ennek, hogy leszámolt, vagyis abbahagyta a népnevelést, épp az ellenkezőjére kell rámutatni, gondolta Menyhért. Ám a legfontosabbat el is felejtette Barbarával kapcsolatban, hogy Horthy börtönében sínylődött, természetesen rehabilitálta Rákosi elvtárs, igen, rehabilitálta, miután kiderült, hogy az ő, Menyhért fotói miatt zárták be, amelyeket hazaküldött a frontról, kijátszva a cenzúrát, kijátszva bizony a fasiszta cenzúrát, igen, igen, kijátszotta az akkori cenzúrát. Be tudja mutatni azokat a fotókat, amelyek a háború borzalmairól szólnak, a szörnyűségekről, amelyeket a horthysta hadsereg elkövetett, hát íme, ilyen fotós és ilyen ember ő, leleplezte, mondhatja, hogy tulajdonképpen leleplezte az elmúlt rendszert, aminek eredményeképpen, ismétli, felesége börtönbe is került. Fellélegzett, milyen jó pont ez. No persze, arról hallgat az ember, mostanában hallgat, hogy Barbarát, nem is beszélve Emíliáról, elsősorban a bennük lévő zsidó vér, bár igen kismértékű zsidó vér miatt hurcolták meg.

Ötletesnek, éleslátónak, ügyesnek kell bizonyulnia, aki a jég hátán is megél, gondolta Menyhért apám.

No de vigyáznia kell, figyelmeztette magát, mert jöhetnek nehezebben megválaszolható kérdések is, például, hogy miért nem igyekezett a terebélyesedő állami szektorban megtalálni a helyét, már az első időkben, rögtön, azonnal, és miért várt egy ideig, mire várt? Hát majd azt válaszolja, hogy nem akart elvonni pénzt, fizetés formájában

sem a közösségi tulajdontól, amíg kellőképpen meg nem izmosodott. No meg aztán, kérem szépen, a műtermét, ha nem is azonnal, de elég hamar felajánlotta az államnak. És miért várt a felajánlással? Azért, válaszolja majd, mert elhatározta, felvirágoztat egy műhelyt, csak azután adja oda, a felvirágoztatás pedig beletelt egy kis időbe, hisz minél több és nagyobb tőkét szeretett volna az állam rendelkezésére bocsátani, és megvalósította. Nem is rossz magyarázat, gondolta, azonban mintha túl hihetetlen, túl kirívó volna.

A kurva életbe, soha nem engedhetem el magamat, egy percre sem, futott át rajta, mindig színészkednem kell.

Szóval valóban felajánlotta az üzletét az államnak. Micsoda gyáva alak vagy, Menyhért, mondta Dezső, a kedvükre tenni ennyire, odaadni önként, ami a tied, ez elképesztő. Nem tiszta szívből ajánlottad fel, mondta András, hanem undorító számításból. Hát igen, fájt a szíve, sírt magában, de megtette. Úgy néztek rá, mint egy csodabogárra. Alig akarták elhinni. Nem számított rosszul, az igaz, mert azonnal kinevezték az állami fényképészvállalat második emberének, főosztályvezetőnek. Hányan döbbentek meg, mennyien hitetlenkedtek, irigykedtek rá, a sikerült húzása miatt, ez fantasztikus, burokban született. Talán nem ártana, ha sejtetné velük, a káderesekkel, gondolta, nemhiába lett főosztályvezető, nemhiába. Nemhiába, ez a szó visszhangzott benne.

No meg aztán nyilván felhozzák a bátyját, Dezsőt, aki vörös posztó a szemükben, hisz nagykereskedő meg nagybirtokos volt, most meg kulák, ráadásul igen hírhedt a viselkedése miatt. Neki, Menyhértnek is megvan a véleménye róla, krakéler állat, akinek sikerült vörös posztóvá válnia. Majd hangsúlyozza a káderesekneknek, nézzék meg az önéletrajzait, abban kerek perec benne van, miszerint Dezső bátyjával sohasem szimpatizált, minden kapcsolatot megszakított vele. Lehetséges, hogy hibázott, gondolta, mikor az első önéletrajzaiban túl enyhén fogalmazott, csak azt említette, hogy Dezső az anyjukkal, Arankával csúnyán viselkedett, megélhetéséhez nem adott támogatást, sőt élősködött rajta. Később azért keményebben, éleslátóbban fejezte ki magát, nevezetesen, hogy Dezső kizsákmányoláson alapuló, feltűnő, léha, nagypolgári életmódot folytatott, amely visszatetszést szült benne. De a fejlődése itt sem állt meg, és ezt hangsúlyozni fogja, ha úgy adódik, és rámutat arra, hogy a legújabb önéletrajzaiban már kifogásolta bátyja ellenséges politikai megnyilvánulásait a népi demokráciával szemben. És ha azt firtatják, vajon Dezsőnek mennyi vagyona van eldugva, elásva? Erre egyszerű a válasz, nem tudja, honnan is tudná.

Ámde ott a másik bátyja, András, a szenvedélyes kommunista, hát bizony, és szerencsére, bár nemigen tudnak egymással beszélni, meg nem is akarnak, de ehhez senkinek semmi köze, sőt itt az alkalom, azt állítani, András átnevelte őt, tudatosította benne a népi demokrácia jótéteményeit, és ezzel elősegítette nagyfokú fejlődését. Ez igen, ez jó, gondolta.

Azon kell állandóan igyekeznem, fene egye meg, villant át Menyhérten, hogy sikerüljön összenőnöm az éppen időszerű és kényszerű szerepemmel, sőt szerepeimmel, teljesen eggyé válnom velük, hogy végre lazíthassak, ám soha sem sikerül lazítanom.

Menyhért csaknem elcsúszott a jeges járdán, de valahogy visszanyerte az egyensúlyát, és ez jó jel, gondolta, nincs még veszve semmi. De már csak néhány sarok, és belép abba az épületbe, ahova hívták. Egyre jobban félt.

És mi van akkor, ha a szemére vetik, miszerint az anyósa, Babosné, Hajnal Emília háztulajdonos volt, háziúr, illetve háziúrnő. Ez sajnos igaz, mert a bérház, amelyet apósáék, Babosék megvettek, és amelynek lakásait kiadták, történetesen nem Gáspár, hanem Emília nevén szerepelt. Mi van ez esetben? Hát mi lenne, olyan nagy dolognak számított talán valamikor egy szar, bocsánat a kifejezésért, kért elnézést gondolatban Menyhért, komfort nélküli, omladozó, értéktelen, külvárosi ház tulajdonosának lenni? Csak azért vették, hogy öregkorukra legyen miből élniük, ha már nem tudnak fotózni. Különben is, Emília, ha úgy nézzük, a szegényeknek biztosított olcsó lakhatási lehetőséget, miközben rengeteg fotót készített, férjével, Gáspárral együtt, az életkörülményeikről, kimutatva a régi rendszer visszáságait, romlottságát. Nem rossz magyarázat, vélte. Ráadásul Emília felismerte a kötelességét, és, gondolják csak el az elvtársak, felajánlotta házát az államnak. Ha tudnák ezek a káderesek, merült fel Menyhértben, hogyan nyilvánult meg családi körben Emília és Gáspár, jaj, ha tudnák. Akkor lássam ezeket a kommunistákat, amikor a hátam közepét, utolsó kapcabetyárok, mondta Emília. Én még annyira sem akarom őket látni, mint a hátam közepét, mondta Gáspár.

Ezekre a mondatokra emlékezve, Menyhért egészen felvidult. Ám gyorsan elvesztette a kedvét, egyik cigarettáról gyújtott a másikra, pedig utcán nem szokott dohányozni. Jelentéktelen apró pontocskának érezte magát, akit bármikor kiradírozhatnak. De nem szabad pánikba esnie, nem és nem.

Felmerült benne, hogy túl elegáns, jó szabónál csináltatott, divatos öltönyt visel, sötétszürke kétsorost, fehér inggel, bordó nyakkendővel,

talán túlzás, hogy így öltözött fel. Még az is elképzelhető, hogy megkérdezik, honnan telik neki ilyen öltözékre. Akkor majd rámutat, hogy fényképésztanuló iskolában is tanít, másodállásban, vagyis nemcsak nyolc órát dolgozik, hanem további órákban is neveli a jövő pártos fotósait, akiknek nagy szerepük lehet a rendszer népszerűsítésében, és ebből a mellékjövedelemből telik egy kis ruházkodásra, meg a koszton is sokat spórolnak, beosztják nagyon a pénzt.

Odaért a tekintélyes épülethez, ránézett az órájára, van még néhány perce, hamarabb nem megy be, jobb a friss levegőn, továbbsétált. És egyre idegesebb lett.

Előhozhatják Lázár elvtársat, a munkásigazgatót is, gondolta, miért nem engedi kibontakozni, kérdezhetik, hisz a főhatóságnál tisztában vannak azzal, hogy ő, Menyhért uralkodik a vállalatnál, egyeseket ez nagyon bosszant a pártban, és ha ezért hívatták, akkor majd elmagyarázza, hogy Lázár elvtárssal kitűnően megértik és kiegészítik egymást. Lázár elvtárs a messzemenőkig hagyja őt dolgozni, már ami a szakmai dolgokat illeti, ő pedig szintén így tesz Lázár elvtárssal a politikai dolgokat illetően. És majd elmondja, Lázár elvtárstól rengeteget tanult és tanul folyamatosan, hogy megértse a munkásosztály harcát a fényképészet területén, kérdezzék meg magát Lázár elvtársat. És ha megkérdezik Lázár elvtársat, gondolta Menyhért, akkor nyert ügye van, mert Lázár elvtárs csak dicsérni fogja őt. Dicsérni, roppant dicsérni, hiszen tisztában van azzal, hogy nélküle, Menyhért nélkül mozdulni sem tudna, például semmit sem mer aláírni a saját szakállára, sokszor nem is érti, mit ír alá. Hányszor és hányszor jelentette ki Lázár elvtárs, hogy ha te, Boroczkó kartárs nem volnál, ki kellene téged találni. Lázár elvtárs, ki vagyok én találva, mondogatta Menyhért, és mosolygott. Alkalmatlan, iszákos lumpenproletár Lázár elvtárs, de, szerencsére, nagy-nagy szerencsére jóindulatú, és néhányszor be is vallotta, hogy képességeit meghaladja az igazgatói feladatkör. Menyhért vigasztalta, dehogyis, majd belejön, és elvégezte helyette a munkát.

Nehezen bírja már, merült fel benne, hogy magáévá kell tennie a fondorlatosságot, tulajdonképpen a dörzsölt talpraesettséget, van ugyan hozzá képessége, de már elege van belőle.

És a jellemzése meg a kitüntetései! Ha kell, majd bemutatja a káderlapját, eszébe is jutott, szerencsére, hogy elhozta magával, mivel abban feketén-fehéren le van írva, nézzük csak, hogy kiváló, elsőrendű, abszolút szakember, a munkához való viszonya kitűnő, fáradságot nem ismerve dolgozik, jó szervező, nagyszerű irányítóképességgel rendelkezik, perspektivikusan gondolkozik, mindent elkövet a terv

teljesítéséért. Sőt háromszoros kiváló dolgozó. Mit akarnak egy ilyen embertől?! Éppen ez az, gondolta, mit akarhatnak? Nem biztos persze, hogy jó ötlet, gondolta, a káderlapjára felhívni a figyelmet, mert abba az is bele van írva, hogy ideológiailag zavaros, egyes kérdésekkel kapcsolatban elhajló, helytelen meggyőződést vall, és úgy külsejében, mint felfogásában polgári beállítottságú. Mit lehet erre válaszolni? Nagy kérdés. Sajnos néha elszólta magát, sajnos, gondolta, nem tudta tartani a száját, hülyén viselkedett, elkapta a hév, őszinte volt, erről le kellene már végre szoknia. Na jó, majd megígéri, a fejlődőképességre veszi az irányt. És megpendíti, az ellenségei rágalmazzák.

Belépett a rideg épületbe, a kapuőr gondosan ellenőrizte az iratait, és megnézte egy cédulán, beengedhet-e ilyen nevű egyént. Egyre erőteljesebben vert Menyhért szíve, ahogy a lépcsőn haladt felfelé.

Mi van akkor, kérdezte magában, ha egyszerűen ráterelik a szót, hol van most Dezső. Azt esetleg tudni szabad, hogy elvitték, de hova, azt nem szabad tudni. Hát ehhez tartja majd magát. És mi van akkor, ha felteszik a kérdést, helyesli-e, hogy a bátyját elvitték, vagyis letartoztatták? Kénytelen lesz azt mondani, helyesli. És ha az az állat valami baromságot csinált abban a börtöntáborban? Erről hogyan is tehetne ő, Menyhért. És ha megkérdezik, mostanság éppen milyen a kapcsolata a másik bátyjával, Andrással, hát majd mosolyogva kivágja, hogy a legjobb, sűrűn találkoznak, hazudja majd, mert szinte sosem találkoznak, és jól elbeszélgetnek arról, micsoda fejlődés is van az országban. Igen ám, de az utóbbi időben meghallotta, baj van Andrással, eltért a párt úgynevezett irányvonalától. Akkor inkább azt kellene mondania, már egyáltalán nem találkoznak, és ha véletlenül összefutnak, akkor vitába keverednek egymással.

Esetleg arra is ráterelhetik a szót a káderesek, gondolta, hogy mit beszélnek a társaságában, mesélje el, mert nyilván tudják, hogy összejön ő is, Barbara is, művészekkel, Barbara a zenész barátaival, ő meg a fényképész, festő és szobrász barátaival. Nyílt titok, mondja majd, hogy esztétikai kérdésekről cserélnek eszmét, és meggyőzik egymást a szocialista realizmus magasabbrendűségéről. Bizonyíték a híres fényképsorozata az egyik nevezetes felszabadulási ünnepségről, amelyért ki is tüntették. Emlékeztetni lehetne az elvtársakat a fényképekre: az emelvény vörös drapériával bevonva, vörös és nemzetiszínű zászlók lobognak rajta, Sztálin és Rákosi hatalmas képeivel meg a népköztársaság címerével, tetején a nemzetközi proletárforradalom vörös csillagával; a mellvéd mögött a Magyar Dolgozók Pártja első számú vezetői, középen Rákosi Mátyás főtitkár és miniszterelnök, amint várják

a felvonulás megkezdését hatalmas felirat alatt: Éljen bölcs vezérünk, Rákosi elvtárs!; a felvonulók első sorai, élükön fehér ruhás, izmos sportolók, akik magasba emelnek egy óriási Sztálin-képet; hatalmas táblákon: Éljen Sztálin!, Éljen Rákosi!, Éljen a népi demokratikus Magyarország!, Éljen a Párt!; sztahanovisták sötétszürke kezeslábasban, kezükben a gyártmányaikkal, dinamóval, fűrésszel, kapával, ruhával, edénnyel, motoralkatrészekkel stb.; egy micisapkás, markáns munkásarc, a szájából ömlik a szöveg, a felirat szerint: ötszáz százalékos teljesítménnyel szavazok a szocialista építőmunkára; a néphadsereg egy tiszti százada, barna lovakon, szovjet mintára kialakított díszegyenruhában, Kalasnyikov géppisztollyal, vörös és nemzetiszínű zászlók erdejével, ráírva a fotóra: Erősítsük a béke frontját!; a földalatti gyorsvasút építői, keszonruhában; a munkaverseny-mozgalmak, a Kuznyecov-, Utkin-, Csorba-, Gazda-, Deák-, Loy-, Rőder-mozgalmak képviselői, sötétkék kezeslábasban; és kék parolis, keki színű egyenruhában, kék sapkaszegélyes tányérsapkában, géppisztollyal az Államvédelmi Hatóság százada. Hát azért ez valami.

Reméli, nem súgták be, hogy mit ismételgetett minduntalan Barbara hegedűművész barátja, amikor náluk tartózkodott, nem mást, mint azt, hogy el kellett volna innen menekülni, amíg nyitva voltak a határok, itt hamis minden hang. És színtévesztés uralkodik, mondta gyakran és felhevülten az ő festő barátja, reszket a kezemben az ecset.

És ha megróják, miért jár annyit eszpresszóba, ez a polgári szokás nem egyeztethető össze a vezetői állásával, erre könnyű a válasz, majd merészen azt feleli, inkább választja a tiszta, kényelmes eszpresszókat, ahol pár forintért ihat egy szimplát, a büdös, piszkos, kényelmetlen kocsmák helyett, különben sincs pénze rumra vagy pálinkára, de még borra sem. És ha úgy forgatják a szót, hogy csak annyit szeretnének elérni, miszerint ne érintkezzen olyan sokat eszpresszókba járó, semmittevő, ellenséges polgári elemekkel, hát akkor ez egy magas labda is lehet, amelyet lecsaphat, példának okáért kijelentve, azért is jár eszpresszóba, hogy meggyőzze, agitálja ezeket az elemeket. Ahhoz persze semmi közük, hogy betegnek érzi magát, ha egy napot kihagy, és elkerüli az eszpresszót, ahol két duplát is megiszik, és egymás után gyújt cigarettákra, miközben szeret mindenféléről értesülni azoktól, akikkel együtt ül, a pletyka sincs ellenére, a pletykázástól egy kissé megpihennek az idegei, miközben érzi és áldja azt a jó, ahogy kifejezni szokta, presszószagot.

Szenvedek, gondolta, szenvedek attól, hogy nem lehetek az, aki vagyok, utamat állják a körém épített falak.

Beszélt és beszélt magában, miközben haladt ama veszélyesnek, kitüntetetten veszélyesnek tartott épület lépcsőin, a szorongása a gyomrára ment, úgy érezte, mindjárt becsinál.

Gondolatban már ott tartott, hogy az eszpresszóba járás semmiben sem akadályozza, abban sem, hogy a Magyar–Szovjet Baráti Társaságban társadalmi munkát végezzen, hogy a Vöröskereszt szervezője és propagandistája legyen, hogy vállalata békebizottságának elnöki tisztségét is ellássa, hogy aktivizálja magát az antifasiszta szövetségben, sőt, hogy még a szakszervezetben is tevékenykedjen. Mozgott a szája, magában beszélt, és mondta, hogy elvégezte a Szovjetunió Kommunista (Bolsevik) Pártja története szakosított tanfolyamának első két évét. Beszélt és beszélt magában.

Odaért az ajtóhoz, mély lélegzetet vett, benyitott, és széles, nyájas mosollyal üdvözölte a két elvtársat, akik várták. Izzadó tenyerét, a kézfogások előtt, egy gyors mozdulattal hosszú lóbőr kabátjába, a káderek viseletébe törölte. Bőrkabátjáról láthatják, gondolta, milyen divatot követ. Gondolatai még mindig összevissza cikáztak. Ugyanakkor igyekezett öntudatosan ülni a fotelban, de öntudatlanul összegörnyedt.

Az egyik elvtárs azt kérdezte, van-e valami, amivel nincs tisztában, valami, Boroczkó kartárs, amiben felvilágosítást kérne. Hatványozottan elborította a veszélyérzet, a szíve majd kiugrott a helyéből, mert erre nem számított, erre a szerinte hátulról jövő, sőt csavaros kérdésre. Lázasan törte a fejét, vajon mi lehetne az, amivel tisztában kellene lennie, de nincs tisztában. Aha, ez csapda. Azért hívatták, hogy tudomására hozzák, ők tudják, amit tudnak. De mit tudhatnak? Nem csinált semmi olyasmit, amiben elmarasztalhatják, semmiben sem bűnös, legfeljebb a gondolatai lehetnek bűnösek, de hát nem gondolatolvasókkal áll szemben. Vagy ezek gondolatolvasók? Felrémlett benne, hogy bármikor felelősségre vonhatják bármiért, azért is, amit nem csinált. A lelke mélyén sosem akarta elhinni, bebeszélte magának, ilyesmi nem hihető. De jól tudta, hogy nemcsak hihető, hanem mindennapi gyakorlat. A másik elvtárs is megismételte a kérdést, van-e valami, amivel nincs tisztában, Boroczkó kartárs, valami, amiben felvilágosítást kérne. Menyhért öntudatos arcot vágott, vagy azt hitte, hogy azt vág, egy szocialista vállalat második emberéhez illőt, és kijelentette, hogy mindig helyeselte az egyenlőséget, a javak igazságos elosztását és a munkásosztály felszabadítását, sőt diktatúráját. A két elvtárs összenézett, gúnyosan elmosolyodott. Az egyik azt mondta, ez igen, ez már beszéd, Boroczkó kartárs. A másik meg azt mondta, hűha, Boroczkó kartárs. És előállt a kérdéssel, milyen fényképei vannak eldugva, esetleg elásva, ki vele?!

Menyhértnek elállt a lélegzete, vajon honnan tudják, hogy több felvételét elásta? Elborította a rettegés. Mégis sikerült elmosolyodnia, és kijelentette, csak nem képzelik az elvtársak, hogy ilyesmire vetemedne. Miért ne képzelnék, mondták. A Boroczkó családról mindent el lehet képzelni meg annak az ellenkezőjét is, jegyezték meg. Nem, nem, nem ásott el ő semmit, majd hülye lett volna, mondta. Na jól van, jelentette ki az egyik elvtárs, és ugyanezt mondta a másik elvtárs is, na jól van. Most menjen haza, és gondolkozzon, és ha véletlenül eszébe jut, hogy mégis elásott képeket, akkor ássa ki, és jelentkezzen.

Menyhért összeomlott, aznap éjszaka félrebeszélt, összehordott mindenfélét, persze csak Barbara hallhatta, szerencsére, csak Barbara, mert Menyhért olyasmiket motyogott, hogy ő egy öntudatos polgárember, világ életében az volt, az is maradt, utálja az undorító pártot meg ezt az aljas rendszert.

Napokig magában motyogott, és betegállományba ment, de az állapota egyre rosszabbodott. Barbara kénytelen volt kórházba vitetni, ahol azonnal altatni kezdték. A kezelője, egy pszichiáter szerint Menyhért idegösszeomlásba menekült valami súlyos, félelmet keltő baj elől, ráadásul Menyhért alkatánál fogva imádja a nyugalmat meg a kényelmet, illetve imádná, azonban ezekben mostanság, a mostani időkben nem lehet része, de mindenáron szeretné kikövetelni magának, ha másképp nem megy, akkor úgy, hogy megbetegszik, vagy betegséget színlel, mint most is. Jönnek majd sorra, így a pszichiáter, Menyhért betegségei, de ezek csak, a pszichiáter szerint, szimulálások, bár önkéntelen és nem tudatos szimulálások, annak érdekében, hogy kikapcsolódjon a nem szeretem napi robotból, a megterhelő feladatokból. És aztán halkan, hogy ne hallhassa Barbarán kívül senki, hozzátette, Menyhért fejvesztetten szeretne kikerülni a rá nehezedő embertelen nyomás alól, roppant fél, őrülten retteg.

Hát igen, mintha tudta volna Menyhért szervezete, mikor kell beadni a kulcsot, tudniillik folytak a letartóztatások, rengeteg ellenség bukott le, sőt nem kevés hívő, még fejes is, miközben róla, Menyhértről elfelejtkeztek, hisz kórházban feküdt, nem volt a színen.

25

Egy úgymond demokratikusnak nevezett nőszövetségi klubban, a budai Csalogány utca páratlan oldalán, Barbara zongoraórákat adott ingyen, és kialakult az a szokásuk, hogy az óra után egy kis eszmecserére ott

maradnak az illető nőszövetség kerületi elnöknőjével és azokkal a szülőkkel, akiknek a gyerekét Barbara éppen oktatta; és szimplát ittak, de Barbara mindig elhárította, nem iszik kávét, soha életében nem ivott, megelégszik egy pohár szódavízzel.

Barbara elegáns volt és karcsú, súlyfelesleg nélkül, éppen a bordó, Chanel kiskosztümjét viselte, még a régi, háború előtti időkből, fodrász formázta a frizuráját, és ki volt festve az arca meg az ajka. Kissé kritikusan nézett Barbarára a kerület elnöknője, aki meglehetős kövérségével tűnt ki, sötétkék szoknyát és fehér blúzt hordott, a frizuráját láthatóan a saját kezével készítette, elég ügyetlenül, és nem festette magát. Az anyuka, Barcsné, akinek lányát aznap Barbara tanította, irigyen bámulta Barbarát, ő maga, fiatalkora ellenére hasat eresztett, zsíros hajú, pattanásos arcú betanított munkásnő volt, szürke, esetlen és ócska vászonruhába öltözötten.

A női ideál szerencsére megváltozott, jegyezte meg a kerületi elnöknő, már nem kötelező nádszálkarcsúnak lenni, légies tüneménynek, mert a divat ma már nálunk a teltebb lány, asszony, a jól felépített, stramm nő, nem gondolod, Boroczkóné elvtársnő?

Arra gondolsz, elnök elvtársnő, kérdezte Barbara, hogy én nem vagyok stramm?

Lehet, hogy maga stramm, jegyezte meg a betanított munkásnő, Barcsné, de nem kell nyolc órát gép mellett görnyednie, és ez nem igazságos, pedig mindig az igazságról beszélnek mostanában, azonban csak beszélnek; magának is, Boroczkóné, ki kéne próbálnia a gyári munkát.

Bizony az igazság, sóhajtott fel a kerületi elnöknő, az igazságért küzdünk, de nehéz igazságot tenni, lehet, azt kéne csinálni, hogy az egyik nap Boroczkóné gyárban dolgozna, a másik nap zongorát tanítana, lehet. De miért nem tegeződtök, azt hiszem, elvárható lenne, hogy mint egyenrangú nők tegeződjetek.

Barbara és Barcsné zavartan, kérdőn néztek egymásra.

Szervusz, mondta Barbara kissé kényszeredett mosollyal Barcsnénak. Szervusz, mondta Barcsné Barbarának, és elvörösödött.

Visszatérve az előbbiekhez, mondta Barbara, megkérdezném, talán te, Barcsné, át tudnád venni tőlem a zongoratanítást, amikor történetesen egy gép mellett görnyednék?

Ne gúnyolódjon, Boroczkóné, emelte fel hangját a betanított munkásnő, Barcsné, jaj, persze tegeződünk, szóval ne gúnyolódj, Boroczkóné, ne célozgass arra, hogy nem tudok zongorázni, ha olyan családból származnék, mint maga, mint te, akkor én is tudnék, viszont te meg a gépet nem tudnád kezelni, Boróczkóné.

Jó, jó, nehogy összevesszetek, mondta a kerületi elnöknő, vedd figyelembe, Barcsné elvtársnő, hogy létezik munkamegosztás, majd ha elértük a kommunista társadalom legmagasabb fokát, akkor el fog tűnni a különbség a munkavégzésben, akkor délelőtt mondjuk fizikai munkát végez mindenki, délután meg szellemi munkát vagy művészeti tevékenységet folytat, ezért küzdünk, hogy így legyen, és így is lesz, biztosíthatlak benneteket, elvtársnők. No de térjünk vissza a divathoz, a szocialista építésben olyan nagy eredményeket értünk el, hogy beszélhetünk már divatjelenségekről is, nem időpocséklás az.

Nemhogy divatos holmit nem lehet kapni, mondta Barbara, hanem üresek az üzletek, a betévedő vásárlóknak az eladók ismételgetik, nincs, kifogyott, hiánycikk.

Ez az ellenség hangja, csattant fel a kerületi elnöknő, csodálkozom rajtad, Boroczkóné, hogy hitelt adsz ennek a hangnak, te, aki a fasiszták börtönében sínylődtél.

Az üzletekben tényleg alig van valami, mondta a betanított munkásnő, Barcsné, de nekünk, munkásoknak nem ez a legnagyobb gondunk, hanem a pénz, hogy kevés van, ha több volna az áru, akkor sem tudnánk megvenni.

Ejnye, Barcsné elvtársnő, kelt ki magából a kerületi elnöknő, vedd észre, hogy a te, a ti igényeiteknek megfelelően működnek a boltok, vedd észre, hogy ti diktáljátok a divatot, te például kicsattansz, láthatóan, a duzzadó erőtől, helyt tudsz állni, és a divat mostanság a munka frontján való helytállásban és nem külsődlegességben ölt testet, mondhatnám azt is, hogy belső hajtóerőben. De ha már az öltözködésről beszélünk, hadd mondjam el, hogy minden nő számára példa lehet, ahogy Rákosi elvtárs felesége öltözködik, nagyon szerényen.

Ez igaz, szerényen öltözködik, ahogy a képeken meg a filmhíradóban látható, mondta a betanított munkásnő, Barcsné, csak olyan furcsa az arca.

Ugyan, miket beszélsz, Barcsné elvtársnő, jelentette ki megrovóan a kerületi elnöknő, legfeljebb azt lehetne mondani, hogy olyan kunosak az arcvonásai, valószínűleg kun származású, magyar kun.

Egyáltalán nem öltözik egyszerűen Rákosiné, mondta Barbara, legfeljebb a fotókon, közelről láttam, mert egy rokonom szalonjában, a belvárosi Haris közben csináltatja a ruháit, azt a szalont éppen ezért nem államosították, hogy a Rákosinéhoz hasonló pozícióban lévők valahol csináltathassanak jó minőségű, kitűnő szabású öltözéket, szóval betért egyszer oda, amikor én is ott voltam, két megtermett testőrrel, akkor már tudtam, hogy jakut származású, és Fenyának nevezik, és szovjet

hazájában ügyészként dolgozott. Jól megnéztem, kiskosztümöt viselt lila selyemből, amelynek egészen testhez simuló volt a kabátja, és bő, loknis a szoknyája, több aranylánc volt a nyakán meg a csuklóján, és aranygyűrűk az ujjain, egészen testszínű hernyóselyem harisnyába bújtatta a rövid lábát, magas sarkú krokodilbőr cipőt hordott, és ugyanolyan bőrből készült retikült. És a szalontulajdonos rokonom azt súgta oda nekem, látod, a régi úriasszonyokat akarja utánozni ez a szerencsétlen ázsiai.

Ejnye, Boroczkóné, miket beszélsz és hogyan, háborodott fel a kerületi elnöknő, szerencsétlennek mered nevezni Rákosi elvtárs feleségét meg valami jakutnak, ejnye, ez már megint az ellenség hangja, inkább arról ejtsünk szót, hogy Rákosi elvtárs felesége a nők munkába állításáért és demokratikus jogaiért harcol, és harcol azért, hogy lehessen végre nő is mozdonyfűtő, hegesztő, csillés, híradós, kéményseprő stb.

Ennek hallatán Barbara csaknem elnevette magát, majd mély szomorúság fogta el, a legmélyebb szomorúság.

Tényleg magára vett aranyat, kérdezte a betanított munkásnő, Barcsné, illetve díszítette magát drága ékszerekkel, éppen Rákosi elvtárs felesége, az a furcsa arcú nő?

Honnan lenne neki, Rákosi elvtársnőnek aranya, drága ékszere, csattant fel megint a kerületi elnöknő, biztos csak bizsu volt, hiszen Rákosi elvtárs szegény ember, sosem keresett sok pénzt, nem is kereshetett, hiszen tizenöt évig szenvedett a kizsákmányolók börtönében. Különben épp a minap dühödten, kiabálva leplezte le Rákosi elvtárs azokat, akik aranyat ástak el. Te, Boroczkóné, szenzációkat hajhászol, és, tudd meg, megkapta a magáét Rákosi elvtárstól a szenzációhajhász sajtó, betiltott egy csomó ellenséges lapot, és megint kijelentette, mint már sokszor, hogy hirdessük, itt nem boldogul más, csak aki dolgozik, aki munkás. És tréfálkozott a minap megtartott pártkongresszus szünetében derűsen a küldöttekkel. Szántóföldön, aratók társaságában búzakalászt szemlélt, és megjósolta, igen jó termés lesz, acélöntödében figyelte, a nagy hőség közepette, az izzadó, félmeztelen munkásokat meg azt, hogyan forr, izzik a vörösen csillogó öntvény, miközben ő maga is megszenvedte a hőséget.

Elárulom, én is ott voltam anyámmal abban a varrószalonban, és láttam Rákosi feleségét, sőt megkérdeztem tőle merészen, a tizenkettedik évembe léptem akkor, hogy igaz-e, amit olvastam, kötelező olvasmányként, hogy a férje, Rákosi pajtás úgy érzi, miszerint Lenin belelát, keresztüllát rajta, mint tiszta üvegen, és ez nagyon jóleső érzés Rákosi pajtás számára, a szíve gyorsabban ver. Rákosiné rám meredt, miközben anyám elsápadva, ijedten megfogta a kezemet, megszorí-

totta, és kijelentette, a gyerek nem tudja, mit beszél, ne haragudjon rá, Rákosiné elvtársnő. Rákosiné az egyik kísérőjét kérte, fordítsa le neki oroszra, amit kérdeztem tőle. Miután megtörtént, Rákosiné, akit Fenyának neveztek, elmosolyodott, és azt mondta, fiacskám, én nem szeret politizálni. Majd hozzátette, amit te, fiúcska, olvasott, az, bozse moj, igaz, Rákosi elvtárs, nagyon érez, nekem is mondott, hogy Lenin elvtárs, bozse moj, hogy is mondani, fordult a tolmács kísérőjéhez; belelát, mondta az. Lenin belelát az uramba, folytatta Rákosiné, de azt is elárulom, tette hozzá most már egész jó magyarsággal, úgy látszik, belejött, hogy Rákosi pajtás is belelát Leninbe. Megkérdeztem, de hát mit láthat Rákosi pajtás egy holttestben? Anyám gyorsan elbúcsúzott, és a kezemnél fogva húzott kifelé az üzletből. Lenin él, kisfiam, szólt utánunk oktatóan Rákosi felesége, Fenya, ha nem tudnád, és élni is fog. Akkor már az utcán voltunk, és anyám csaknem elájult félelmében.

De ezt a félelmét abban a nőszövetségi klubban elfelejthette, mert elmesélte, hogy férje, Menyhért, egyik minapi fotóján látható egy kitelepített család, négy gyerekkel, két kecskével, szögesdrót mögött, rongyosan, lemondóan, remények nélkül.

És mi a kép aláírása, Boroczkóné, kérdezte a kerületi elnöknő mérgesen, vagy a címe? Attól függ minden, mert ha az van odaírva, hogy folyik az osztályharc, akkor rendben, te persze, Boroczkóné, másképp látod, mert félsz, hogy rátok is sor kerülhet.

És akkor ki fogja tanítani, kérdezte a betanított munkásnő, Barcsné, a gyerekemet zongorára?

Megnyugtatlak, Barcsné elvtársnő, van elég zongoratanárunk, túl sok is van, mondta a kerületi elnöknő.

Engem átneveltek a börtönben a kommunista lányok, mondta Barbara ijedten. És csodálkozott magán, sőt kárhoztatta magát, hogy éppen ezt hozta fel, de hát önvédelemből tette.

Az átnevelésed nem nagyon látszik, nemigen tükröződik rajtad, Boroczkóné elvtársnő, jegyezte meg a kerületi elnöknő.

Barbara feldúlva érkezett haza, és egész este sírt.

26

Elvették Dezső nagybátyáméktól a nagykereskedést meg a földbirtokot, sőt elkobozták a vagyonuk nagy részét, például az aranyat, amelyet, hogy, hogy nem, megtalált a rendőrség elásva, nyilván, mert valaki, valakik besúgták, hol ásta el Dezső. A maradék értékeikért vettek tizen-

három hold szőlőt Villánykövesd határában, és tavasztól őszig kiköltöztek az ottani tanyaházba, amelyhez egy présház is tartozott, csak télen mentek vissza Pécsre, a városi lakásukba.

És játszották a földbirtokost továbbra is, kijártak az egyre ócskább Mercédesszel a szőlőbe, van abban valami szép, mondogatták.

Menyhért csóválta a fejét, és kijelentette, Dezső, te állat, most akarsz kulák lenni?! Mire Dezső odavágta, nem leszek többé szegény ember, mert azt nagyon megutáltam, és amit megszereztem, és ami még megmaradt, azt megvédem, átmentem jobb időkre.

És persze egyből kulákok lettek, hatalmas adókat róttak ki rájuk, az egyik nap húszezer forintot, kifizették, csak eladtak egy-két értékesebb holmit, néhány nap múlva harmincezret, ismét értékesítettek ezt-azt, nemsokára kijött egy negyvenezres összeg, és akkor széttárták a karjukat, miből. És átfutott rajtuk, kell-e nekik földbirtokost játszani. Rámént mindenük, ami még megmaradt, az ékszerek, a ruhák, aztán már az autó is, mind ment a szőlőbe. Dezső, kérdezte Olga, hol vannak az ékszereim, maga tudja? Hogyne tudnám, mit gondol őnagysága, miből lett volna pénz a napszámosoknak, válaszolta Dezső.

És mindig megindultak a böjti szelek, mesélte röhögve Olga, elvitték az egész termést, hát mit csinálhattak, nézték az eget, miközben roppant anyagi gondokba hajszolták magukat, de Dezső, mint az utolsó magyar nábob, jegyezte meg még jobban röhögve Olga, játszotta a földesurat, én meg a nagyasszonyt.

Mikor felkelt a nap, Dezső kiballagott a tanyasi házból a nagy diófához, mert tovább nem szeretett menni, és bekiabált a házba Olgának, nézze meg őnagysága ezt a gyönyörű tájat, mind az enyém, hát ez megfizethetetlen, a gatyánk rámegy, de akkor is nézze meg a napfelkeltét önagysága, meg a naplementét, hát nem gyönyörű. És nézegették. Ebédeket, vacsorákat adtak a tanyaház szaletlijében, imádtak hozzájuk járni a régi és új barátaik.

Kivételes hangulatot teremtettünk, és sok szeretet volt bennünk, adta elő Olga. Úgy éreztük, ezek az évek pótolhatatlanok az életünkben, mondogatta Dezső.

Az egész környék beszélt a vendégségeikről, a vadételekről, a borokról, pálinkákról. Dezső összeszedte a környék cigányzenészeit, nagy sikert aratott a cimbalmos. Játsszuk el az ember komédiáját, javasolta Olga. Ittak, és mikor berúgtak, táncoltak a sziklás földön, holott, hogyha bement a cipőbe egy-egy kis darabka kő, hólyagot égetett a bőrön, mert még naplemente után is olyan forró volt. Különben meg zsíros kenyéren és hajában főtt krumplin éltek.

És akkor Olga rávette Dezsőt, írjanak a Rákosi titkárságára, ajánlják fel a szőlőt, megszabadulnak tőle, és még jó pontokat is szereznek, hát felajánlották. A postán furcsán nézett rájuk a kisasszony, ijedten, amikor meglátta a címzést. De hiába ajánlották fel, a szőlő nem kellett Rákosinak, érdekes, hogy nem kellett.

Nem telt bele sok idő, és egy éjszaka csöngettek a városi lakásukban. Dezső nem riadt fel, Olgára hárult a feladat, hogy félig csukott szemmel, ingerülten kibotorkáljon, megkérdezve, ki az, ki az a dilis, ilyenkor? Távirat, hangzott az egykedvű válasz. Jaj, de szorgalmas a posta, igazán megható, mondta Olga, és kinyitotta az ajtót. Két egyenruhás félrelökte, és benyomult a lakásba géppisztollyal. Egy civil ruhás csak egy egyszerű pisztolyt szegezett Olgára. Dezsőt kirángatták az ágyból, ráripakodtak, felöltözni, és elvitték. Olga kábán bámult utánuk.

Felhívta Barbarát, belezokogta a kagylóba, mi történt. Barbara kétségbeesett, pánik fogta el, és azt mondta gyorsan, hogy átadja a kagylót Menyhértnek. Menyhért megjegyezte, ne telefonon, Olga, majd személyesen, megmondtam, hogy rossz vége lesz, és letette a kagylót. Olga hívta Andrást, de András nem vette fel. Hát rohant táviratozni, azt írta, segíts, András, az istenért, Dezsőt elhurcolták, nem tudom, hova és miért. A postás kisasszony kijelentette, ezzel a szöveggel nem lehet. Mire Olga csak annyit írt, Dezsővel baj van. András válasza azonban sohasem érkezett meg.

Rohant vissza, a lakás ajtaja előtt ismeretlenek várták, ráripakodtak, azonnal, még ma ki kell költöznie, rögtön birtokba akarják venni a lakást, és pecsétes papírt nyomtak az orra alá, tudtukkal van hová mennie, ott a tanyájuk, nem féltjük mi magukat, mondták. Olga bőgött, csomagolt, és szállítót hívott.

27

Anyám, Barbara állandóan takarított, szaktekintélynek számított a takarításban, és közben dohogott, miért kell neki mindennap, minden áldott nap takarítani, és mondta, mondta, miért rótta rá a sors, beszélt, csak úgy magában. És sokszor, látszólag minden ok nélkül kirobbant, és mondta, mondta a magáét, tekintet nélkül a helyzetre, a körülményekre, bárkire, akárkire.

Szóval Barbara takarított, főleg miután elmentek a tanítványai, akiknek zongoraórát adott, és a nyomukat is, úgy tűnt, el szerette volna takarítani. És hogy nézett ki ilyenkor, micsoda elhanyagoltan.

Néha ingerülten felhoztam, anyu, mi ez nálad, ez a takarítás, micsoda hülyeség.

És miután átesett egy műtéten, hát alighogy felépült, máris takarított, bár még elég gyenge volt, de nem számított, takarításba kezdett. Menyhért hiába tiltotta meg neki, és kelt ki magából, hogy most már elég.

A takarításra akkor kapott rá, amikor át kellett adnunk egy idegen családnak a három szoba hallos, cselédszobás, Alkotmány utcai lakásunk egyik szobáját, a cselédszobával együtt, egy gyárimunkás-családnak, mivel ekkora lakás úgymond sok, hatalmas egy családnak, csaptak le ránk fentről, a kerület vezetéséből, ekkorát nem illik elfoglalni, és főleg nekünk nem, hiszen mi, tehetős emberekként, egész életünkben burzsuj, ahogy megbélyegeztek bennünket, körülmények között éltünk. Manapság viszont nem nekünk áll a világ, hanem, világosítottak fel bennünket, a fedelet nélkülöző vagy gyönge lakásban élő, nincstelen proletárcsaládoknak áll. És ha közösen kell is használnunk a konyhát, a fürdőszobát, a vécét meg az előszobát, az, tudatták velünk, hasznos, mert közösséget teremt, közösséget, ráadásul olyan emberek meg családok között, akik azelőtt semmi közösséget sem éreztek egymás iránt.

Persze fellebbeztünk, és Menyhért, hogy ne ő legyen szem előtt, ne ő exponálja magát, átadta az ügyintézést Barbarának, aki arra hivatkozott, hol van már a múlt, ő, Barbara, az új rendszerben, a kor követelményeinek megfelelően, üzemi énekkarokat szervez népdalok előadására, sőt tovább képzi magát, ahogy egy szocialista pedagógushoz illik, és elmélyedt a népzene tanulmányozásában, de hogy meg tudjanak élni, kénytelen otthon zongoraórákat is adni, mivel a zeneiskolában keveset keres, és ha betelepítenek egy családot, nem fog tudni órákat adni. A férje meg, figyelem, egy szocialista nagyvállalat második embere. Ám a fellebbezésre nem érkezett válasz.

Gyakran kapta el Barbarát hányinger a társbérlők, az idegenek, a betolakodók kipárolgásától, szagától, és legszívesebben falnak ment volna a hangjuktól, a zajaiktól, a látványuktól, és sűrűn kapott dührohamot vagy magába roskadt. Fúj, fúj, fújolt állandóan.

Nem támadt kedve az után a család után a kádban megfürödni, hiába tisztította ki többszörösen is, mert a kád, az idegen testek érintése után, érinthetetlen lett a számára, de hasonlóképpen a vécé is érinthetetlen. És a tűzhely is érinthetetlenné változott a szemében, elment a kedve a főzéstől, mert a közös konyhát a szokatlan, ismeretlen ételszag meg az idegen edények és eszközök undorítóvá tették számára. És Barbara nekünk sem engedte, apámnak meg nekem, hogy betegyük a lábunkat

a konyhába meg a fürdőszobába, villanytűzhelyt állított fel az egyik megmaradt szobánkban, azon főzött, a másikban meg teknőt rendszeresített fürdésre, és kijelentette, a vécét csak alapos fertőtlenítés után használhatjuk, és minden egyes alkalommal alaposan fertőtlenített is.

És azok, a hozzánk betolakodók, hallgatóznak, mondta Barbara, azok egyszerűen hallgatóznak, vigyázzatok, figyelmeztetett bennünket. Suttogásra kérte Menyhértet és engem, hát suttogtunk, suttogott apám, suttogott anyám, suttogtam én, a saját lakásunkban suttogtunk. Amit meg lopva és a nappali szobában főzött Barbara, mert lopva főzte, mintha nem is a saját lakásában főzte volna, azt lopva is ettük meg, nehogy a betolakodó család meglássa, mit is eszünk, ugyanis, vélte Barbara, felhasználhatják ellenünk. Arra is rávett bennünket, közlekedjünk óvatosan, tulajdonképpen próbáljunk láthatatlanná válni, igen, a saját lakásunkban láthatatlanná, ne tudjon meg ez a beférkőzött társaság rólunk semmit. Persze az a banda, ahogy Barbara nevezte, leskelődött, szerinte leskelődtek, ez is meggyőződése lett, sőt nyomoznak, úgy gondolta, utánunk. Nem lehet élni kéretlen tanúk előtt, szögezte le.

Jómagam azonban imádtam a társbérletet, azt, amit ez a viszolyogtató kifejezés takart, persze titkoltam, hogy imádom, mivel azt imádtam, mint afféle kiskamasz, hogy a társbérlők lányát megleshettem a kulcslyukon át, mikor öltözött, vetkőzött.

Ezek a társbérlők, egy hordóhasú férfi és egy piszkafa nő ordítva veszekedtek és verekedtek is, a férfi verte a feleségét, kékre-zöldre verte, véresre verte, rohangáltak egymást kergetve, átrohangáltak a mi két szobánkon meg a hallon is, nem törődve azzal, hogy nem az övéké, meztelenül is átrohangáltak, ilyenkor Barbara ájuldozott, Menyhért ordítozott, jómagam meg nyugtáztam, milyen visszataszító is az a nő ruhátlanul. Kezdetben nyíltan közösültek is, az egész lakás zengett a párzásuk hangjaitól, a gyerekeik előtt csinálták. Ám néhány hónap elteltével megszüntetették mindezt, csöndesek lettek, és hogy közösültek-e vagy sem, tudni nem lehetett, sőt a férfi nem verte meg többé a nőt, és meztelenül sem mutatkoztak. Hosszabb idő után jött rá Barbara, és tudatta velünk, hogy a betolakodó család bennünket utánoz, mert Barbara visszahallotta némely szavunkat, kifejezésünket tőlük. A nő Barbara viselkedését és öltözködését, sőt szokásait kezdte majmolni, a férfi ugyanígy mindenben Menyhértet, még az italboltot is hanyagolva, és inkább eszpresszóba járt. A gyerekeiknek meg tőlem kellett tanulniuk, úgy bizony, nem is bírtak engem.

Másfél év után Barbara szerzett nekik lakást, életében ez volt az első és utolsó ilyen ügyeskedése, lefizetve a lakások felett rendelkező

kerületi illetékest, aki el merte fogadni, mert valami úgymond enyhülés, kiigazítás történt, meg személyi változások a nagypolitikában. És mikor birtokba vettük az egész lakást megint, a saját lakásunkat ismét, hát Barbara sírt és nevetett, felváltva nevetett és sírt. Csak ne félt volna annyira, hogy kiderül, vesztegetett.

És Barbara elkezdte kitakarítani a lakást, takarított, takarított, napokig, hetekig takarított, de sosem érezte úgy, hogy ki lenne takarítva, hogy tisztaságot tudna teremteni az idegenek után. Sohasem bírta abbahagyni a lakás takarítását, állandóan takarított. És a papagájunk, egy igen tarka papagáj, ha Barbara takarítani kezdett, rikácsolt, hogy Barbara már megint takarít, ezt rikácsolta, legalábbis az én értelmezésem szerint.

Különben szomorúan láttam, hogy Barbara elveszítette hajdani szépségét, a kisgyerekkoromban is még gyönyörű anyám most, miután én a tizenéves korba léptem, megcsúnyult, sőt fokozatosan el is hanyagolta magát.

Hát ebben a világban, ami most van, hogyan is lehetnék én szép, Ckó, mondogatta, ilyen körülmények között nem lehet szépnek lenni.

28

A hatalmas terembe igyekvő Olgát, aki, mélységes csodálkozására, részt vehetett a vasasszakszervezet kongresszusán, a Dózsa György úti szakszervezeti székházban, mint pécsi küldött, Budapesten, félrehívta egy ismeretlen, szürke ruhás, jellegtelen férfi, mondván, hanyagolja egy kicsit az előadásokat, mert szeretne egy kis szívességet kérni tőle, üljön csak be abba a szürke Pobedába, és rámutatott az épület előtt álló autóra. Olga megrettent, azonnal átizzadta a ruháját, viszont nemhiába edzette testét, lelkét nagy energiákkal egész életében, hogy minden helyzetben feltalálja magát, a magabiztosság látszatát keltve ült be a kocsiba, és vicceket kezdett mesélni harsány röhejek kíséretében. Nem veszett kárba az anyámtól kapott nevelés, gondolta Olga, hogy ne féljek, ne essek pánikba semmilyen helyzetben.

Persze azért már merő lucsokban úszott, de fellépett, mintha színpadon szerepelne, előadta magát, az autó hátsó ülésén ülve. Nyilván kihallgatásra viszik, gondolta. Az a szürkeruhás egy szót sem szólt, mereven nézett előre az első utasülésről, kifelé a szélvédőn, egyetlen viccen sem nevetett. Ez rossz jel, gondolta Olga, és törte a fejét, mire számíthat.

Majd érzékelteti az ávós elvtárssal, mert nyilván ávós, gondolta Olga, hogy a világ legtermészetesebb dolgának tartja, ha kihallgatják, számított is rá. El is mondta gyorsan, milyen barmok vannak, képzelje el az elvtárs, olyanok, akik nemcsak elküldtek szakszervezeti iskolára engem, egy osztályidegent, hát nem az éberség teljes hiányára vall ez, persze hogy arra, de még tetézték is bűnös tevékenységüket, mivel delegáltak a kongresszusra is, megokolva azzal, hogy átnevelődtem. Mit szól hozzá az elvtárs? És úgy tett, mintha csaknem megfulladt volna a röhögéstől.

A szürkeruhás ott az autóban elöl ülve, nem szólt semmit, mintha nem is hallotta volna Olgát.

Olga úgy gondolta, még inkább rá kell hajtania. És előadta, tele van ragyogó érzésekkel mostanában, a hangulatát semmi sem árnyékolhatja be. Főleg, hogy a lehetőségek tárháza nyílt meg előtte, például elvégezhetett könyvelési meg statisztikai tanfolyamokat. És amikor meglátott egy hirdetést, hogy a megyei vasasszakszervezethez keresnek általános adminisztrátort, jelentkezett, így került a szakszervezethez. És nem akarta elhinni, mondta, hogy mint küldött részt vehet egy ilyen komoly politikai megmozduláson, úgy látszik, megbocsátottak neki meg a férjének, mert az nem lehet véletlen, hogy kijelölték, ez a bizalom megnyilvánulása. Meg is akarja állni a helyét, feszülten figyel, szorgalmasan jegyzetel, tapsol, amikor olyasmit hall, ami tapsra készteti, átvéve az ütemet, mesélte el mindezt.

Nem ismernének rám a régi barátnőim, gondolta, a hajamról már régen lekopott a festék, őszes szálakkal van tele, az arcomon semmi smink, talán még Dezső sem tudna azonosítani az olcsó, gyűrődő, fehér blúzban, a rosszul szabott, sötétkék szoknyában, amelyet erre a kongresszusra szerzett be.

Elhatározta, lássa az a szürkeruhás, kivel van dolga, ő bizony, elébe vágva mindennek, megvádolja Dezsőt, azzal, hogy miután kiengedték a börtöntáborból, nem tagadta meg önmagát, és ahelyett, hogy rendes, becsületes dolgozó emberként bekapcsolódott volna a szocialista társadalom építésébe, ahogy ő, Olga javasolta neki, mert igenis ő javasolta, ismét mellékutakon próbálkozott, képzelje el az elvtárs, és bekerült egy buliba, minden hájjal megkent reakciósok közé.

És mondta és mondta, különben miért is ne mondhatná, hiszen mindent tudnak ott, gondolta, ahol mindenről kell tudniuk.

Dezső kitalálta a barátaival, adta elő Olga, hogy úgymond a magyar állattenyésztés fellendítésére szövetkeznek, és felajánlották, kihasználva a tenyészállathiányt, csavaros ésszel, hogy tenyészállatokat nevelnek

állami gazdaságok számára, és, hogy, hogy nem, képzelje az elvtárs, még hitelhez is jutottak. Dezső legalább kétszáz tenyészdisznóra szerződött, szép summát vágott zsebre, mások verejtékes munkája révén, mert természetesen felfogadott embereket, tulajdonképpen, ahogy a tanfolyamokon tanulta ő, Olga, Dezső egyszerűen kizsákmányolt. Aztán Dezső még tovább ment, és azzal merészelte vádolni az állami gazdaságot, hogy átverte tízezer forinttal, hiába magyarázta neki ő, Olga, hogy az nem úgy van, az nem átverés, egy állami gazdaság nem ver át, de magyarázhatta Dezsőnek, mert Dezső követelte nemcsak szóban, hanem írásban is az általa jogosnak vélt pénzt, hajmeresztő, hogy pénzt mert követelni egy állami vállalattól. Sőt még veszélyesebb vizekre evezett, mert mi történt, ha csak annyit árul el, hogy egy volt jezsuita papról van szó, akkor már sokat mondott, szóval ennek a volt klerikálisnak a vezetésével létrehoztak egy magáncéget, az ő, Olga ellenzését figyelmen kívül hagyva, egy céget nád kitermelésére, mivelhogy kitalálták, hogy az országnak szüksége van kemény valutára, és a nádért állítólag dollárt lehet kapni. Dezső iparengedélyhez jutott, csodálkozására neki, Olgának, kitermeletlen nád felkutatására, levágására, kivitelére, bármennyire furcsa és hihetetlen, és megint adtak Dezsőnek hitelt is, már másodszor. Hát nem gyanús ez? Na aztán a buli azzal végződött, adta elő Olga, hogy az egész társaságot sittre vágták, és a börtönben mindennap leíratták részletesen Dezsővel a folyószámlája tételeit, mindennap, nem keveredik-e ellentmondásba, de Dezső semmi ellentmondásba nem keveredett, elvtárs, mondta Olga, mert következetesen mindig ugyanazokat az összegeket írta le. Ez volt a szerencséje, de az érdeme is, vagyishogy nem hazudott, mert Dezsőre mindent lehet mondani, mesélte Olga, de azt, hogy hazudna, azt nem. El is engedték, tudja meg az elvtárs, de hát biztosan tudja, a többire azonban rábizonyították a sikkasztást.

Az a szürkeruhás, az autó első ülésén, továbbra sem szólt egy szót sem, hátra sem nézett Olgára, előretekintett mereven, úgy látszott, nem érdekli, mit beszél Olga.

Erre fel Olga elhallgatott, és azon gondolkozott, meséljen-e még egyáltalán, és úgy vélte, talán azért megkockáztathatja elhitetni ezzel az elvtárssal, hogy Dezsőt sikerült egy kicsikét, nagyon picit átnevelni a börtöntáborban. És előadta, most már dicsérve Dezsőt, hogy Dezső azért alapított magáncéget, azért nem próbálkozott állami állásokba jutni, mert újsütetű öntudata nem engedte, hogy elvegyen egy helyet a nép gyermekeitől. És azt fogja állítani, gondolta, és nyomban állította is, hogy Dezső azt mondogatta neki, hogy ő, Olga, se férkőzzön

be állami vállalatokhoz, mégis megtette, jaj, istenem, mégis megtette, de nem tehet róla, valami belső, mágikus erő arra ösztönözte, legyen igyekvő, feleljen meg a kor követelményeinek, dolgozzon a népi demokráciáért. És miután mindezt előadta, átfutott rajta, talán túlzásokba esett, nem kellett volna ilyesmiket mondania.

Mindezenközben elhatározta, hogy majd igyekszik sugárzóan nézni az ávósra, ha majd hajlandó lesz hátrafordulni, de eddig még nem volt hajlandó.

Aztán Olga elmagyarázta, hogy azokban az években, mikor a férjét nélkülözni volt kénytelen, úgy élt, mint a világ legnagyobb optimistája, hiszen a nép állama ezt sugallta neki, meg azt, hogy a férje jó helyen van, majd átnevelik, és ha kijön a börtöntáborból, boldogan fognak élni. És szünetet tartott, mert felmerült benne, hősiesen meg kell tartóztatnia magát attól, hogy elárulja, mindennap azt várta, elviszik őt is, és arról sem kell beszélnie, hogy ő, a hajdani nagy nő, színésznők, professzorfeleségek kártyapartnere, pénz, társaság, szórakozás, elegancia nélkül, egy isten háta mögötti szőlő tanyaházában elhízva, ellomposodva, filléres gondokkal küzdve éldegélt, mert ez nem érdekes, még azt gondolhatja ez az ávós, mindez nem volt megfelelő neki.

Inkább rá kell térnie az önostorozásra, gondolta, és rátért, előadva, mennyire meglepődött, amikor felvették egy téglagyári egyesüléshez gépírónőnek, holott tudhatták, kicsoda, ebből is látszik, hogy ez a rendszer nem válogat, minden egyes emberért van. Azt már nem is meri elmesélni, mondta, hogy ráadásul még irattárosnak is kinevezték, amit hajmeresztőnek tartott, hisz miket meg nem tudott abban az irattárban, bizalmas adatokat, sajnos elmulasztotta, pontosabban nem merte a főnökeit figyelmeztetni, hogy nem lehet őt ilyen jelentős pozícióba helyezni. Aztán meg még egy kongresszusra is elküldeni! Viszont töredelmesen bevallja, jelentette ki, hogy gyors karrierjét neki magának kellett volna megakadályoznia.

Élénknek, lelkesnek, együttműködőnek szükséges látszania, sulykolta magába Olga.

Megemlítette, hogy a vonathoz hét kilométert kell gyalogolnia a tanyaházból, és úgy cipelni a csomagjait, mint az igazi, becsületes parasztasszonyok teszik, a nyakába akasztva vagy a fején egyensúlyozva, de nem panaszként mondja, nehogy azt higgye az elvtárs, dehogy.

Aztán azt gondolta, még tovább is elmehet, elmarasztalhatja magát és Dezsőt annyira, és komolykodva, hogy ennek az ávósnak is kettéálljon a füle, akkor talán megenyhül. Ha meg kiderül, nem lehet se

szép, se okos, se ravasz, se semmi, akkor is ott van még a származása, amivel operálhat.

És előadta, munkásszármazású, az apja gépészként dolgozott, korán meghalt, az anyja egyedül, alkalmi munkákból nevelte. És szomorúságot, megbánást tettetve rátért arra, hogy elárulta az osztályát, ezt most már tudja, de mindenáron jóvá akarja tenni. Sajnos, rossz útra tévedt, felvilágosulatlan, kis buta nő lévén, úgy akarta magát kivakarni a proli környezetből, úgy akart feltörekedni, hogy gazdagon ment férjhez, ahelyett hogy a párt és a forradalom lehetőségeit ragadta volna meg. Az anyja tisztábban látott, ugye egy munkásasszony, egyenesen utálta a polgári, sőt dzsentriallűrökkel teli Dezsőt, nem bírta a modorát, sokallta a majdnem húsz év korkülönbségüket, viszont nem kis dolog a szerelem, ők kimondottan szerették és szeretik egymást. Hát igen. Viszont sajnos neki, Olgának, egy ilyen reakciós szellemű szerelem jutott osztályrészéül, sajnos, ez a sorsa.

Az elvtárs az első ülésen még mindig nem reagált, nem szólt egy szót sem, mereven előrenézett, kifelé a szélvédőn.

Váltania kell, gondolta Olga, és elő kell adnia, hogy Dezső megváltozott. És előadta, hogy Dezső dolgozó ember akart lenni egyszeriben, a teljes foglalkoztatottság követelményeinek eleget téve, no meg hogy legyen jövedelme, miután a cégét felszámolták, hát elszegődött figuránsnak, amely eléggé lenézett munkának számít, Dezső mégis azon volt, hogy tudatosítsa, figuránsként sem esik le az aranygyűrű az ujjáról. Majd pincegazdaként tűnt fel egy borforgalminál, aztán ellenőrként a helyi, villánykövesdi földműves szövetkezetnél, de nem ellenőrként dolgoztatták, ezt őszintén elmondja ő, Olga, mert Dezső mutatott egy bizonyítványt, hogy valamikor elvégzett egy edzőtanfolyamot, így aztán kinevezték a falu focicsapata edzőjének, ráadásul valaki emlékezett arra, hogy Dezső, még a régi rendszerben, a munkássport szervezője volt. A csapat meg is nyerte a járási bajnokságot. Mire felkérték Dezsőt, legyen a járási központ ávós csapatának edzője. Olga jelentőségteljes szünetet tartott, de a szürkeruhás erre sem reagált.

Azt persze nem köti az ávós orrára, gondolta Olga, hogy Dezső nem akart hinni a fülének, nem is szerette volna elvállalni, rettegett, hogy ez egy csel, odamegy az első edzésre, és megint internálják. Olga azonban kijelentette, na de, Dezső, ne hülyéskedjen maga, hát kéne nekik egy ilyen csel, hogy elvigyék megint, ugyan, menjen oda nyugodtan, majd meglátja, elkezdődik a felemelkedésünk. És neki, Olgának igaza lett, Dezsőért eljöttek teherautóval, és nemcsak vitték az edzésekre meg a meccsekre, de vissza is hozták.

Szóval nyilván tudja az elvtárs, hogy Boroczkó Dezső egy ávós futballcsapat edzője lett, ismételte meg Olga jelentőségteljesen. De a szürkeruhás mintha nem is hallotta volna.

Megérkeztek, kiszálltak a kocsiból, egy visszataszító nagy épület egyik hideg termébe mentek, és megkezdődött a kihallgatás. A szürkeruhás azt akarta megtudni, hol lelhető fel Dezső, mert egyszerűen eltűnt, holott az ávós focicsapatnak továbbra is nagy szüksége volna rá mint edzőre. Olga, aki eddig egész testében reszketett, és minden altesti izmát meg kellett feszítenie, nehogy becsináljon, fellélegzett, és azt hazudta, ő sem tudja, hová tűnt Dezső, az egyik napon egyszerűen felszívódott. Az ávós ráüvöltött, ha nem mondja meg, kirúgatja az állásából. Akkor Olga, lehalkítva a hangját, szinte suttogva azt mondta, a Dezső szerelmes lett, de ezt ő, Olga, nem szeretné nagydobra verni, maradjon köztük, az elvtárs és őközte, tudniillik Dezső egy nő után futott, egy szemét kurva után, és nem lehet tudni, hová futott, hazudta. Hisz tudta, hova lett Dezső, és kihez, milyen nőhöz távozott, Dezső bejelentette neki. Az ávós elvtárs dühöngött, és megígértette Olgával, hogy rövid időn belül megtudja, hol van Dezső, mert ha nem tudja meg, megnézheti magát.

Olga persze már másnap jelezte az ávósnak, megtalálta Dezsőt, aki éppen pénzt kért tőle, és ő, Olga azonnal küldött is neki pénzt, mert ő ilyen feleség. És Olga arról is tájékoztatta az ávóst, hogy Dezső megígérte, folytatni fogja, nyugodjanak meg az elvtársak, edzői tevékenységét az ávós csapatnál, az megtiszteltetés neki, csak még egypár napot szeretne eltölteni annál a nőnél.

Aztán úgy gondolta Olga, hogy nem árt, ha beavatja az ávós elvtársat bizonyos ügyeikbe, úgy téve, mintha teljesen a bizalmába fogadná, és előadta, hogy ő két méhen kívüli terhességen ment át, ami miatt egy-egy évig nem élhettek házaséletet Dezsővel. Így aztán Dezső megkefélte egy volt ügyész feleségét, Olga orvosnő barátnőjét és egy főkönyvelő nejét, mert Dezső olyan úri módon tudott beszélni, tudja az elvtárs, olyan ódivatú módon, és ez egyes nőkre még a mostani világban is hat, magyarázta Olga. Például Dezső, ellentétben a ma szóhasználatával, nem azt mondogatta, hogy gyere kéglire, anyuskám, inkább virágot vett. Százhatvankét nőt számolt össze Dezső, gondolja el az elvtárs, akiket megkefélt.

Az ávós elmosolyodott, majd hirtelen komorságot erőltetve magára kijelentette, a kefélés még magánügy, vagyis a baszás, de a fejlődéssel közüggyé válhat. Igen-igen, helyeselt élénken Olga, egyszer tényleg közüggyé kell válnia.

Majd azt is előadta Olga, hogy a családban más áramlatok is vannak, például a sógornője, egy Barbara nevezetű zongoratanárnő, szörnyülködik Dezsőn, illetve az ő házassági viszonyaikon, ám ő, Olga elmagyarázta Barbarának, hogy Dezső csak úgy játszik a szerelmi ügyekkel, különben pedig Dezső nagyon ideális, családszerető, rendes férj, mindenkinek ilyen férjet kíván ő, Olga, a nőügyeit Dezső úgy szórakozásból csinálja, egyik nőbe sem volt és nem is lesz szerelmes, csak hát imádja a nemi tevékenységet, stramm fickó, és kész. Én azonban úgy szeretem Dezsőt, képzelje az elvtárs, mondta Olga, amilyen, a nőügyeivel együtt szeretem. És hol talált volna Dezső még egy ilyen feleséget, mint én, hozta fel Olga, hát hol, kérdem én, elvtárs, én, aki röhögök a nőügyeken, legyintek rájuk, sőt mindenkinek tele szájjal újságolom. Sosem csináltam nagy cirkuszt, mondta Olga, csak úgy fegyelmeztem és fegyelmezem azt a sok kis ringyót Dezső körül.

Az ávós elröhögte magát.

Győztem, gondolta Olga.

29

Boroczkó András nagybátyám roppantmód várta Fő utcai lakásán, Budán, a volt parancsnoka, egy matematikus látogatását, akivel együtt harcolt a spanyol polgárháborúban. Majd felidézik azokat az időket, amikor a lövészárokból kiugrálva rohamra indultak Madrid határában, gondolta izgatottan. Aznap, amikor a volt parancsnoka, különben János nevezetű, látogatására készült, elgondolta magában, miről is számol be, mi történt vele, mióta nem találkoztak.

Elsősorban is elmeséli Jánosnak, miért helyezkedett el esztergályosnak, és éppen Csepelre, ahelyett hogy bölcsészdiplomáját hasznosította volna. Hát azért, János, mondja majd, mert Csepel, főleg a vasmű, egy proletárfellegvár, és eleget akart tenni annak, amit Barcelonának abban a huzatos kaszárnyájában beszéltek, hogy egy forradalmárnak a munkások, jobban mondva, a proletárok között kell élnie, tudniillik továbbra is forradalmárnak tartja magát. És majd jóízűen mosolyognak azon ők ketten, értelmiségiek, gondolta, amikor elmeséli, hogy igen szenvedett a hajnali felkelésektől, mikor a délelőtti műszakba kellett járnia, ezért aztán valahogy elintézte, osszák be állandó éjszakásnak, és ezen a többi munkás elcsodálkozott. Ekkora faszt, mint te, jegyezte meg egyik is, másik is, és röhögtek rajta. Ő viszont kivételezésnek tartotta, egyedi kedvezménynek, ami nem tetszett ugyan neki, mármint

a kedvezés, mégis elfogadta, bár lelkiismeret-furdalása támadt, mivel gyanakodott arra, hogy nagyon a kedvére akar tenni a vezetőség; tudtak természetesen az illegális kommunista múltjáról. Elvtársam, mondta a párttitkárnak egy gyűlésen, tudd meg, most már legális vagyok, éljen. És nem értette, miért tekint rá a párttitkár idegenkedve. A munkások csodabogárnak tartották, meséli majd Jánosnak, sőt hülyének, hisz nyilván magas pozíciót is kaphatott volna. És elmeséli Jánosnak, és őszintén, hogyan viszonyult hozzá például a szomszédos gépnél dolgozó munkáskollégája, kérges arcú, szintén esztergályos. Elismerte, hogy ő, András, tud esztergálni, azt látja, de hiába, a tekintete nem munkástekintet, nem olyan mint az övé. András viszont kijelentette, hogy mindketten egyformán néznek, illetve tekintenek a vezetőségre, egyforma megvetéssel. Ugyan, nagyon ravasz ő, András, jelentette ki a kérges arcú munkás, mérhetetlenül ravasz, csak azért adta le magát melósnak, hogy ugródeszkának használva, még a lehetőségeinél is nagyobb karriert csináljon, hisz aki úr, az úr marad. Kikérte magának András ezt a szöveget, megjegyezve, hogy még annyira sem úr ő, mint a többi munkás. Szóval mérhetetlenül gyanakodtak rá a munkások, adja majd elő Jánosnak, ahogy elhatározta, és a gyanakvás rosszul esett neki, de a legfelső vezetők még inkább gyanakodtak, ez viszont tetszett neki, talán még beépített provokátornak is tartották, aki híreket visz a gyárról a fentieknek, jelenti, hogyan mennek a dolgok, és persze róluk, a vezetőkről is jelent, így aztán óvatosan viszonyultak hozzá, és ezen ő jól szórakozott. Egyszer a főmérnök, amikor lelátogatott a műhelybe, megkérdezte tőle, nem akar-e elméleti munkát végezni. Végez ő, mondta András, állandóan elméleti munkát végez, vagyis a gép mellett is elmélkedik, és ott sokkal inkább tud elmélkedni, mint egy íróasztal mellett. Maga tudja, mondta a főmérnök, és hüledezve nézett rá.

Persze figyeltették, adja majd elő ezt is Jánosnak, amit persze tudott, és azon igyekeztek, hogy bemártsák, próbálták mindenfélével megvádolni, elsősorban szovjetellenességgel, mint afféle Nyugatról jött emigránst. Az ellene irányuló alattomos akciókat, voltak bőven, feltárta az üzem pártvezetői előtt, és élvezte a zavarukat. Elvtársak, mondta, a keleti és a nyugati kommunizmus nincs ellentétben egymással, bennem mindkettő él. Nem szóltak semmit, csak bámultak rá. Néha a párttitkár száján kiszaladt, alig halhatóan, hogy bassza meg, nem lehet rajta elmenni, ezen a Boroczkón nem lehet, mit akar ez?! No persze, hát sokkal fejlettebb volt ő náluk ideológiai szempontból, meséli majd Jánosnak, amit nem is kéne mesélnie, mert János jól tudja.

Izgatottan készült volt parancsnoka látogatására, a kedvenc spanyol ételüket készítette el, a tortillát, tojásos-burgonyás szeletet, vékonyra vágta a krumplit, felaprította szépen a vöröshagymát, a piros paprikát felszeletelte, összekeverte, olajban kisütötte, sóval, borssal ízesítve, megvárta, míg kihűl, aztán tojást tett rá, így sütötte meg ismét, és kockákra vágta, éppen úgy, mint Barcelonában.

És csak azon járt az esze, hogyan szerepeljen János előtt, hát persze kézenfekvő, gondolta, majd úgy szerepel, ami persze nem is szerep, hanem ő maga, igaz valójában, mint egy valódi kommunista, vagyis meg kell mutatnia, továbbra is az maradt, aki volt.

Meg akart testesíteni és meg is testesített ott a gyárban, adja majd elő, mint gondolta, egy igazi proletárt, tehát nem egy egyszerű munkást, hanem tényleg proletárt, aki nemcsak a munkapad mellett dolgozik, hanem, ahogy a nagykönyvben meg van írva, a mozgalomban is kifejti véleményét lépten-nyomon. Meg is valósította, például a kommunista eszmék erejével áthatott újságcikkeket írt az üzemi lapba. Amikor nagyszabású normarendezéseket vezettek be, és a munkások szerint hátrányukra, zúgolódtak is emiatt, akkor ő azt magyarázta a cikkeiben, amelyeket a gyár pártbizottsága kikiáltott, kissé persze komikusan, ezt beismeri, alulról jövő kezdeményezésnek, hogy az új normák éppen a munkások érdekében szükségesek, csak a munkások nem ismerik fel, bizony. Summa summarum, öntudatosan szóvá tette, amit kellett, tanulhattak volna tőle a munkások, elsősorban persze a vezetők, de, őszintén bevallva, nemigen tanultak. Nem szerették a melósok, meséli majd őszintén Jánosnak, a szemére vetették, neki semmi sem drága, hisz nem közéjük való, és kikérték maguknak, hogy ő oktatassa ki őket, mi a jó nekik.

Eléggé kirívóan viselkedett, ezt aláírja, sőt be is fogja vallani Jánosnak. Például megtörtént, hogy a gépe fölé szerelt villanykörte kiégett, ám a művezető nem akarta kicserélni, tudniillik utálta őt, betartott neki, ha tehette, mire ő próbált kölcsönkérni egy társától, ám hiába, mert annak a művezetője megtiltotta, mindenkinek adhat, de neki nem. Na, erre ő dühből és kibaszásból, ez a jó kifejezés rá, nem tehet róla, de az, minden reggel odavitt a saját meg a társa művezetőjének egy kiégett izzót azzal, hogy ne haragudjanak, de már megint kiégett, ráadásul még nevetett is, gúnyosan röhögött. Megelégelték a viselkedését, holott ők váltották ki belőle, és a két művezető bepanaszolta a részlegvezetőnél, aki éktelenül leteremtette, kiabálván, hogy tudja, mit, Boroczkó, elegünk van magából, bassza meg az anyját a ravatalán. Mire ő elküldte a picsába, és felemelte rá a kalapácsot. Hát ilyen fickó

ő, ezt persze tudja jól, János, ha felbosszantják, nem ismer se istent, se embert.

Fegyelmi lett a dologból, de a jegyzőkönyvben hiányosan rögzítették a tényeket, ezt nem tűrhette, mert sohasem tűrhette a hazugságot, a fondorkodást, és ráírta, hamis. Ráadásul kimutatta, hogy ez a jegyzőkönyv apologetikus, burzsoá nézeteket propagál. Bizony, János, így történt. De hogy, hogy nem, a hozzáállása megtetszett a vezérigazgatónak, aki amúgy is rokonszenvezett vele, az újságcikkei miatt, támogatta, sőt, szerencséjére, a vezér szemben állt azokkal az említett művezetőkkel meg a részlegvezetővel, akikről mint volt nyilasokról beszélt, hát igen, egykori nyilasokról, és neki, Andrásnak adott igazat, ki is rúgta azokat, őt pedig olyan bizottságokba javasolta, amelyek az államosításokat intézték.

Miután megfőzte az ételt, megterítette az asztalt vörös terítővel, amelyre Madrid kicsinyített és stilizált látképe volt nyomtatva, és előkereste az egyetlen palack spanyol vörösbort, amelyet még megőrzött, egy tempranillót, ezt itták a lövészárokban, ha hozzájutottak, persze nem palackost, hanem hordóst, sokkal gyengébb minőségben.

Na szóval, János, mondja majd Jánosnak, nyilván eljutott hozzád is a hír, hogy igen sok üzemet, céget államosítottam, közte bátyám érdekeltségeit is, és ez utóbbit, beismerem, nagy élvezettel tettem. Legszebb, legfelemelőbb cselekedetemnek tartom, amikor a nép tulajdonába vehettem, no persze a spanyol forradalmi polgárháború után, mert az aztán igazán az első volt és maradt az életemben.

És megkérdezi majd Jánostól, tudja-e, mit jelent az úgynevezett ötös bizottság. Kinevezték ugyanis egy ilyen bizottságba, történetesen Jászapátiba. És mit tapasztalt? El sem fogja hinni, János, adja majd elő, hányszor kellett neki, zsebében egy csomó pénzzel, amelynek eredetéről sajnos volt fogalma, sajnos, hogy volt, a városi és járási főfejesek hivatalába menni, és átadni nekik, szemtanúk nélkül, azt a rengeteg stekszet, ahogy magyarul mondják, haha, és nem értette, nem akarta érteni, hogyan is keveredett ilyen ügybe. Először persze azt gondolta, milyen kitüntetés, ha vidékre küldik pártfeladattal, és kezdetben igazán úgy is vélekedett, micsoda felemelő küldetés, főleg miután megkapták az ukázt, miszerint tudtuk nélkül, az ötös bizottság tudta nélkül egyetlen levél sem hullhat le, de nem ám, sem a városban, sem a járásban. Jelenteniük kell mindent. Ez szép feladat, gondolta. De hamarosan ráébredt, miért is hozták létre az ötös bizottságokat, bizonyára legfelsőbb parancsra, szerte az országban. És éktelen dühbe gurult, miután megértette, hogy a feladatuk nem más, mint pénzt felhajtani, például

boltok vezetőitől, üzemek igazgatóitól, hogy a bevételből eltulajdonítva összegeket, lényegében ellopva, megtömjék bizonyos vezetők zsebét. Tulajdonképpen baksisról volt szó, tehát olyan pénzről, amely nem járt volna, jövedelemkiegészítésről. Nekik, a bizottságnak kellett megszerezni a pénzt ilyen célra, ha szép szóval nem ment, akkor megfélemlítéssel, fenyegetéssel, no és persze jutalmak, előmenetelek felvillantásával. Neki, aki forradalmárnak tartotta magát, meséli majd Jánosnak, most egyszeriben vidéki főfejesek gazdagodásán kellett dolgoznia és titokban, mert erről, hogy egyáltalán ilyesmi létezik, senki sem tudhatott, néhány vezetőn kívül. Az a pénz, az ilyen pénz, amelyet meg kellett szereznie, és át kellett adnia helyi vezetőknek, bizony égette a zsebét, közli majd felháborodottan Jánossal. Ugyanakkor pedig a bizottság semmiről sem tudott, nemhogy levélhullásról. És a bizottságbeli társairól jobb volna nem beszélni, mert kikből is állt például az övéké? Hát a részeges, lumpen csúcstitkárból; egy rendőrtisztből, aki alig volt képes leírni a nevét; egy tökéletesen kétes alakból, akiről senki sem tudta közülük, kicsoda, csak annyit, hogy kisgyerekeket molesztált; egy nőből, akiről azt pletykálták, hogy évekkel ezelőtt eltűnt a városból, és most visszajött, homályos feladattal, és mindenki félt tőle, még az a kétes alak is. Kikéri magának, kiabált ő a város első emberének irodájában, hogy őt, Boroczkó Andrást, spanyol polgárháborús veteránt, ilyen emberek közé keverték, ezt nem bocsátja meg. És a pénzt az asztalra csapta, ordítva, itt a baksis, párttitkár úr, de ha kiderül... Nana, vágott közbe a párttitkár, lassan a testtel, Boroczkó elvtárs, fogalma sincs, hogy mi mindent tudnak róla, és ha továbbra is hőzöng, majd felhasználják ellene. Azonnal lemondott bizottsági tagságáról, meséli majd, mire visszahelyezték, képzeld, János, esztergálni, mondván, örüljön, ha nem tartóztatják le.

Hiányzik még valami a terített asztalról, ébredt rá, étel és ital van, de valami még nincs, motoszkált benne, hogy mi, nem jutott eszébe, pedig tudta, hogy hiányzik. Aztán hirtelen elmosolyodott, hát persze, a pejotl hiányzik, az a növény, amelynek főzete vidám látomásokat vált ki, harcra alkalmassá teszi az embert, csillapítja az éhséget, szomjat, erősíti a lelket, sőt véd a veszélyektől. Ezt itták támadás előtt. Hozott haza egy csomót, és még maradt belőle. Gyorsan elővette, és megcsinálta a főzetet.

Isszák majd a pejotl főzetét, gondolta, miközben előadja Jánosnak, hogy amikor új kormányprogramot fogadtak el, és a kopasz diktátor, ahogy egymás közt nevezték a barátaival, lebukott, hát más szelek kezdtek fújni, mire, bevallja, exponálta magát, felszólalt különböző moz-

galmas gyűléseken. Az új program azonban kérészéletűnek bizonyult, mint ugye mindannyian tudjuk, te is János, mondja majd Jánosnak, a kopasz diktátor visszatért, és mindenhol tisztogatásokat tartottak, és őt, András kirúgták a pártból, de még a gyárból is. Elszegődött egy szállodába segédmunkásnak, ételfelhordónak, aztán bérelszámolónak egy kisipari szövetkezetbe, de utána nyúltak következetesen, kirúgatták mindenhonnan, el kellett mennie vagonkirakónak, totókiértekelőnek, ám azt is megtette, hogy néhány hétig, sőt hónapokig nem vállalt munkát, és ez, mindenki szerint, nagy merészségnek, tulajdonképpen bűnnek számított. Könyvtárban töltötte az időt, rengeteget olvasott. És táncolni járt, lumpolt, nőzött, úgy érezte, a végóráit éli. Összeverődött egy érdekes társaság, tagjai mind-mind margóra szorítva, ki ezért, ki azért, és felmerült bennük, hogy kommunát alakítanak, mindenesetre kipróbálták a csoportos szexet. Figyeltek bennünket, János, fogja mesélni, behívatták őket a rendőrségre, és megtiltották nekik, hogy érintkezzenek egymással, szétverték őket. Hogy felgyűlt adósságait törlessze, próbált megint elhelyezkedni, például a bölcsészpályán is, de hát ez lehetetlennek bizonyult, kiröhögték, így aztán újra megpróbálkozott az esztergályossággal, de már csak segédmunkásnak vették fel. Ám hamarosan ismét új szelek kezdtek fújni, a kopasz diktátort megint félretették, és el tudott helyezkedni szerkesztőségben, mert akkor éppen olyanokra volt szükség, mint ő. A cikkeiben többször megfogalmazta a munkás-önigazgatás igényét, és azt, hogy a proletárok közvetlenül mint proletárok, a munkapad mellől gyakorolják a hatalmat, és nyugtáznia kellett, milyen érdekes, már nem is mennek újdonságszámba az övéhez hasonló nézetek. Ismét fordult azonban a kocka, és őt megint kirúgták.

Csengettek, János állt az ajtóban, cingár, kopasz, nagy orrú férfi. Összeölelkeztek, megcsókolták és szemrevételezték egymást. Semmit sem változtál, András, mondta János, olyan vagy, mint voltál, amikor Madridnál harcoltunk. Igyekeztem nem változni, és nemcsak külsőleg, belsőleg sem, mondta András. És megkérdezte, talán te, János, változtál? Hát, a fene tudja, mondta János, mindenesetre pisztolyom már nincs, és nevetett. Ittak, ettek, és megkóstolták a pejotl főzetét, János örömére, élvezettel kortyolták. János mesélt magáról, András meg elbeszélte, amit az imént elgondolt.

Azt is előadta, hogy nemrég hívatták az Államvédelmi Hatósághoz, hát felvillanyozódott, mondhatja, miután megkapta az idézést, gondolván, kitálal ott nekik, megmondja a magáét. Egyetlen ember fogadta, gyűrött szürke ruhás, kialvatlan, sápadt, és azonnal rámordult,

egy szuszra mondta, amit mondott. Sok van a maga rovásán, Boroczkó András, mert azok egyike, aki úgy tesz, mintha hithű kommunista volna, és ez a legnagyobb bajunk magával, ugyanakkor csak hőzöng és hőzöng, nem veszi tekintetbe a szocialista építés eredményeit, és azt, hogy majd eszmeileg szétzúzzuk magát, és ha erre is fittyet hány, nem csodálkozhat, ha majd fizikailag zúzzuk szét. És micsoda család a magáé, a Boroczkó család, elképesztő, a bátyja megveszekedett burzsoá, az öccse szerencsétlen kispolgár, maga meg egy anarchista féreg, olyan alak, aki az egyedüli helyes marxista tudományos módszer elsajátítása és alkalmazása helyett csak addig halad együtt a párttal, amíg fény derül arra, hogy nem fenékig tejföl a szocializmus építése, akkor lemarad, és ellenség lesz. Ráadásul a legnehezebb időkben Nyugaton üdült, de ne féljen, hamarosan kiderítjük, mit csinált ott, annyit már tudunk, hogy a szovjet elleni ágálókhoz csatlakozott. Tűnés a szemem elől, Boroczkó, nem is tudom, miért engedem el, miért van még szabadlábon, persze a jó szívünk miatt.

Nagyon feldühödtem, János, mesélte András, és kijelentettem annak a szürkeruhásnak, maga nemsokára lógni fog. Jaj, istenem, András, jegyezte meg János, megástad a sírodat. Megástam, hát megástam, mondta András. Még csak annyit, János, tette hozzá, hogy az az alak ordítani kezdett, mondván, úgy pofán vágom, hogy taknyán-nyálán csúszik ki innen, Boroczkó. Behívott két egyenruhást, akik megvertek, egyszerűen megvertek, mentővel vittek haza. Ha lett volna pisztolyom, lepuffantom őket.

És teljesen elbódultak már attól a pejotlfőzettől.

Másnap mindkettejüket kirúgták, már másnap.

30

És meg kellett változnom megint, már *negyedszerre*.

Akkoriban ugyanis, amikor gimnáziumba kerültem, egy véresen komor és megfellebbezhetetlenül tekintélyes épületbe, hát összefoglalóan azt mondhatom, *rendellenes* lettem, illetve rám fogták, *rendellenes* vagyok.

Kezdetben még maradtam *átverő*, *fondorkodó*, *hazudozó*, így kellett tennem, mert nem akartam semmilyen tisztséget sem vállalni, pedig az osztályfőnök, akit csak Süketnek neveztünk, ugyanis hallókészülék volt a fülébe dugva, szerette volna, ha vállalok valamit, mivel szerinte jó volt a fellépésem, és egyenesen az osztálytitkárságra gondolt,

nekem hajmeresztően, persze hevesen visszautasítottam, éspedig azzal a hazugsággal, miszerint beteg a nagymamám, ápolnom kell, nyilván maga is ápolta, tanár úr, gondolom, a nagymamáját, jegyeztem meg, és ez elveszi az energiáimat; mondanom sem kell, Emília nagymamám jó egészségnek örvendett, hála istennek. A Süket tovább próbálkozott, akkor vállaljam el, mondta, a sokkal kisebb munkával járó faliújság-felelős posztot, tudja, milyen szenvedélyesen fényképezek, és sok kép kell a faliújságra, ám most is beintettem, mondván, csak a fotóhoz értek, de nem volnék képes nyugodt szívvel elbírálni, és itt, tanár úr, a nyugodt szív a fontos, hangsúlyoztam, hogy milyen fogalmazás kerülhet a faliújságra, és mi nem. A Süket mint magyartanár ellenkezett, példálózva kitűnő dolgozataimmal, azonban nekem sem kellett több, kijelentettem, azok a dolgozataim éppen hogy nem faliújságra valók, mert oda újságcikkszerűségek kellenek, ha nem tévedek, tanár úr, és azok bennem olyan furcsa benyomást keltenek mostanság, tanár úr. A Süket megkérdezte, mi az, hogy furcsa benyomást, fiam. Nem tudom másképp kifejezni, csak így, furcsa benyomás, tanár úr, mondtam, előtérbe helyezve átverő voltomat. De a Süket, mint egy eszelős, nem engedett, és felkért, legyek sportfelelős, mert kiderült számára, vagyis megtudta, milyen jó kosaras vagyok; erre aztán újabb hatalmas hazugsággal álltam elő, hogy abba kellett hagynom a kosarazást, megsérült a térdem, és, ezek után, nekem senki ne jöjjön a sporttal. Na erre a Süket, korabeli kifejezéssel, berágott rám, hiába fondorkodtam, nem állhattam meg többé előtte, és ha valami büntetendő eset történt az osztályban, kijelentette, nyilván a Boroczkó a ludas, ebben is a Boroczkó a ludas, abban is a Boroczkó a ludas, és mindezt anélkül, hogy megbizonyosodott volna róla. A társaim röhögtek, de sokan szánakoztak rajtam. Persze Sikk Laci és Rozsossy Peti mindig kiállt mellettem.

Reggelente, ha nem is minden nap, a Süket lesett a folyosón, arra a folyosóra még a nap is szürkén sütött be, bekísért az osztályba, és azonnal kiállított az osztály színe elé, na nézzétek, mondta, ilyen egy *rendellenes* fickó, szemléljétek. És felírta a táblára, Boroczkó, a *rendellenes*, és minden tanár láthatta, olvashatta, szállóigévé is vált, Boroczkó, a *rendellenes*. Sikk és Rozsossy persze, ha nem látta senki, azonnal letörölte a tábláról. Ha felszólítottak, akkor is ezzel a kifejezéssel, hogy na, Boroczkó, te rendellenes, felelj. Kösz szépen, mondtam a tanároknak, ezzel a rendellenes jelzővel ki vagyok tüntetve, mire a tanárok dühödten rendreutasítottak, hogy ez éppen nem kitüntetés. Rendellenest rendreutasítani, ez jól hangzik, tanár úr, mondogattam szemtelenül a tanároknak, hát erre rovókat kaptam.

Nem bírtam sokáig, kikészültem, megvallom őszintén, az idegeimre ment, de továbbra is szemtelenkedéssel próbáltam elfedni.

És akkor igen jól jött, hogy megtaláltam a régi porcelán bohócfigurámat, amelyről úgy gondoltam, megóv a bajoktól, és amelyet egykor bohóckának neveztem. Félredobva találtam egy szekrényben, azonnal magamhoz vettem megint, állandó helyet kerestem neki, hamar meg is találtam, az éjjeliszekrényemre tettem, közvetlenül az olvasólámpám mellé. Szerettem kézben tartani, hurcolni magammal, főleg ha kikezdtek, ha valami bajom támadt, mert ösztönösen úgy gondoltam, a bohócfigura megvéd. Az órákra is magammal cipeltem, óvjon hát meg. Ámde ez a bohóc jól jött a társaimnak, hogy kicsúfoljanak engem, mondván, íme, a Boroczkó, nemcsak *rendellenes*, hanem mint egy bohóc, úgy rendellenes. Barátaim, Sikk és Rozsossy mellém álltak, de, rendellenes pártolónak csúfolva, őket is kikezdték.

Kialakult bennem valami nagyfokú görcsösség, a felszabadultságom, a jókedvem, a kezdeményezőkészségem, a hülyéskedésem, az átlagon felüli érdeklődésem odalett. Leszoktam a szemtelenkedésről is. Sőt, már nem is hazudoztam, nem vertem át, nem fondorkodtam. Visszavonultam. Nem jártam sehova a többiekkel, még a barátaimmal, Sikk-kel és Rozsossyval sem, csak kosarazni, oda azért eljártam, a kosáredzésekről, amelyek mindenképpen jót tettek nekem, semmi áron sem akartam lemondani. Nem szoktam viszont hozzá más társasághoz, nem ismertem meg a várost, Budapestet, éppen abban a korban, amikor egy kamasz megismeri, nemigen lődörögtem benne, csak úgy sétálva, lézengve, hanem mentem kötelességszerűen a különóráimra, angol, hegedű, kosárlabda, tenisz, aztán nyílegyenesen, minden kitérő nélkül igyekeztem haza. Igen zárkózott lettem, és egyre érzékenyebb, hamar zavarba lehetett hozni, gyakorta elpirultam, minden tükröződött az arcomon. És szinte nem is beszéltem, nem is nyilvánultam meg, amint átléptem reggelente a gimnázium, illetve az osztály küszöbét, ki sem nyitottam a számat, mintha kuka lettem volna, félénkséggel tüntettem, némán ültem a padban, amely pad, mint a többi is, kopott volt, recsegett-ropogott, összevissza volt firkálva és belé vésve a legkülönbözőbb ábrák, főleg a nemi testrészek. Egy menedékem maradt, a fényképezés, viszont most csak magamnak fényképeztem, képeimet nem mutattam meg senkinek.

Otthon is szótlan lettem, jól megfontoltam, mit kössek a szüleim orrára és mit ne. Ha szóltam hozzájuk, ha egyáltalán beszéltem velük, a megmásíthatatlannak gondolt vélekedéseim csodás erejével ostromoltam őket, tudniillik kitaszítottságom görcsét feloldani akarván, mert hol is oldhattam volna fel, ha nem otthon, születtek bizonyos

véleményeim, amelyekhez csak azért is görcsösen ragaszkodtam, és ehhez társítottam egy kifejezést, nevezetesen, hogy vedd tudomásul, anya, vedd tudomásul, apa, és gyakran hozzátettem, ők a bűnösök abban, hogy egyre tökéletlenebb vagyok, tőlük örököltem. Ckó, az istenért, teljesen kivetkőztél önmagadból, mondta apám. Jaj, Ckó, rád sem ismerek, mondta anyám.

És aggódtam mindenért, magamra vettem az aggódást, aggodalom fogott el mind anyám, mind apám miatt, nagyfokú aggodalom, láttam, rosszul érzik magukat a bőrükben, és az aggódásomat is a porcelán bohócfigurámmal próbáltam elűzni. Időnként merőn a szüleimre néztem, és olyanokat mondtam, apa, vigyázz, a füled piszkos, ki kellene mosnod, bizonyára sose mosod ki, a törölköző csücskével kell kimosni, csak meg ne sértse a dobhártyádat, és aggódva tekintettem rá, miközben szorongattam a bohócfigurámat. Sokszor meg, anyám láttán, elkapott a nevetés, fulladoztam, kinyilvánítva neki, hogy túl sok pirosítót meg púdert használ, vigyázz, anya, mondtam, már-már álarcként hat az arcod, aggódom érted, és közben ugyancsak szorongattam a porcelán bohócfigurámat.

Akkoriban vettem észre, hogy szüleim arckifejezése gyakran mintha torz lett volna. Szóvá tettem nekik, mire apám rám mordult, mit képzelek, hogy mondhatok neki ilyeneket, fogjam be a számat. Anyám azonban védelmébe vett, megjegyezve, éles megfigyelő vagyok, és ez nem rossz tulajdonság. Szóval aggódtam értük, többször kijelentettem, túlságosan idegesek, szemet szúr az idegességük és a zaklatottságuk. Vigyázzanak, vigyázzanak.

Tulajdonképpen a vigyázz szócskával, e bajtól óvó szó révén ráolvasást végeztem, de nemcsak a szüleimet, hanem persze magamat is óvtam a vigyázz szócskával, a rendellenesnek bélyegzett voltommal kapcsolatban, közben mindig a markomban szorongatva a porcelán bohócfigurát, amelyért rajongtam, szóval azt szorongattam ráolvasás közben.

Ha megbetegedtek a szüleim, a betegágyukra helyeztem oltalmazó porcelánbohócomat, jelezve, mennyire féltem őket, és kijelentettem, mindig betegek, például állandóan köhögnek, tessék vitaminokat szedni, vigyázzanak, vigyázzanak. És tudtam, ez a felszólítás elsősorban magamnak szól, hogy vigyázzak magamra, meg hogy a szüleim vigyázzanak rám, és a porcelánbohócomnak szól, hogy ő is, és főleg ő vigyázzon rám.

Gátolt lettem, nem tudtam megmutatni, ki vagyok valójában, nem találtam a hangomat, a *rendellenes* jelzővel tulajdonképpen elnémítottak.

Igen nagy szükségem lett volna arra, hogy egy tanár, legalább egyetlenegy tanár, ha csak egyetlenegyszer is, elismerje, hogy nem vagyok rendellenes, de nem, inkább mindannyian rendellenesnek bélyegeztek, bár nem tudták volna megokolni, miért is volnék az. Rendellenes vagyok, továbbra is ezt tartották rólam, és fenyegető hangon ismételgették, bár legtöbben csak mondogatták, anélkül hogy belegondoltak volna, milyen is valaki, aki rendellenes. És az volt a felháborító, hogy akkor már semmi rendellenest nem csináltam, sőt éppen ellenkezőleg, meghúztam magam.

Az osztályfőnök, a Süket gyakran megkérdezte tőlem, vajon tudják-e a szüleim, hogy *rendellenes* vagyok. Nem válaszoltam, hallgattam. Hosszabb ideig ellenálltam annak, hogy elbeszéljem a szüleimnek, mi is történt velem a gimnáziumban. De nem sokáig bírtam, el kellett mondanom. Apám, Menyhért kivallatott, pontról pontra meg akarta tudni, egészen pontosan, mi van körülöttem. Miután átlátta, tekintete elsötétedett, és felháborodva kijelentette, na, akkor felmegyek ahhoz a Sükethez. És figyelmeztetett, most jön egy nagy játszma, Ckó, muszáj jönnie, nincs más választásunk. Jaj, istenem, jaj, jajgatott anyám, Barbara.

Apám magával vitt engem is a Sükethez, a fogadóórájára. Semmi nem látszott apámon, amikor a Süket előhozta *rendellenes* voltomat, amit nem tudott alátámasztani semmivel, csak üresen, zavarosan dumált, miközben apám rezzenéstelen arccal ült. És, mintha meg sem hallotta volna, mit is mondott a Süket neki, apám, más vizekre evezve előadta, hogy igen jól kezdem érteni a világot, meglepően jól, egy szovjet háborús film láttán például kijelentettem, hogy a háborút az élet jótéteményének ábrázolja, milyen érdekes. Fiamban nagymértékű az öntudatosság is, az öntudat, mondta apám, és ugye az öntudat az egyik legfontosabb tényező jelen pillanatban, és manapság ilyenek, vagyis öntudatosak a pozitív hősök, és Ckót, így becézem fiamat, tanár úr, ha nem haragszik, nyugodtan nevezhetem pozitív hősnek. És előadta, hogy utálom az igazságtalanságot, erkölcstelennek tartom, és az erkölcs nem más, mint a talpkövünk, országunk talpköve, ugye, tanár úr, igen, az erkölcs, persze a szocialista erkölcs a talpkő, ismételte meg apám nyomatékosan. Felhozta, hogy nem tudtam elaludni a *Ványa, az ezred fia* élményétől, ezt hazudta, hiszen nem is olvastam, amely regény, folytatta apám, az egyik fő képviselője, mint sok helyen olvasható, a szocialista realizmusnak, mondta, és elmosolyodott. Szóval ez a regény mélységesen áthatotta a fiamat, tanár úr, hazudta tovább apám, és mivel abban a könyvben sokan meghalnak, hát képtelen volt a fiam, Ckó,

elviselni ennyi halált, magyarázta apám, a szereplők halálát, egyáltalán a halált, és velük, a szüleimmel szerettem volna aludni, mellettük, egy ekkora nagykamasz fiú, mondta apám. És lefestette lelkiállapotomat, mondván az osztályfőnöknek, hogy roppant dobogott a szívem, nem kaptam levegőt, órákig hánykolódtam, fogtam az ő kezüket, anyám, apám kezét. Magamban kuncogtam, mert mindez megtörtént ugyan, de *A párizsi Notre-Dame* elolvasása után. Hát igen, a humanista nevelés, a Boroczkó család humanizmusra nevelése tökéletesen megmutatkozott ekkor, adta elő apám. És kitért arra, mennyire mértéktartó vagyok, nem követelőzöm, sohasem kérek semmit. Ez viszont igaz volt, szinte oda sem néztem a kirakatokra, nagyon fogtam a pénzt, és apám úgy magyarázta az osztályfőnöknek, hogy azért vagyok ilyen, mert tudom, hogy meg kell őrizni az aranytojást tojó tyúkot a jövőnk érdekében. És apám mondta, mondta, szóáradatát nem lehetett megállítani, mondta, hogy negyedórán belül elkészítem a feladataimat, mit tegyünk, ilyenek a képességeim, leginkább az orosz nyelvet szeretem tanulni, és kívülről fújom Sztálin életrajzának minden mozzanatát, és a legritkább esetben kérdezek tőle meg anyámtól valamit, megoldok mindent magam. És megmondja őszintén, osztályfőnök elvtárs, nem tudja, szólíthatja-e elvtársnak, tette hozzá kissé gúnyosan apám, Ckó képes, vagyis én képes vagyok tanulságokat levonni mindenből, levontam például abból is, amikor segítséget kértem egy matematikafeladathoz, és ő, az apám, mivel éppen a vállalata ügyeivel volt elfoglalva, mert otthon is azzal van elfoglalva, egy szocialista nagyvállalat második embere ő, ha nem tudná a tanár úr, és tizenkét órákat dolgozik, hogy tojjon végre aranytojást nálunk is a tyúk, a segítségkérésemet figyelmen kívül hagyta, és igen csúnyán, bevallja, hogy csúnyán rám ripakodott, hagyjam békén, mire odamondtam neki, hogy a szülők nem viselkedhetnek így a szocializmusban, bizony ezt mondtam, hangsúlyozta apám; és közben megszorította a kezem, nehogy eláruljam magam valamivel, hogy megint hazudott. Meg kell mondania azt is, folytatta apám, és merészen áttért a kritikára, hogy a családunk elégedetlen az iskola pedagógiai szellemével, tudniillik egyetlen tanár akad, most nem akarja elárulni a nevét, aki nem aláz meg és nem szidalmaz, és ez a csúnya szellem hátráltatja, hangsúlyozta apám, nemcsak az iskola eredményességét, hanem egész népünk felemelkedését is. És azt is megmondja, folytatta apám, hogy én, a fia, tehát Ckó, az iskola menzáján folyamatosan hányingert érzek a szagoktól, a zsíros evőeszközöktől, de magától az ételtől is. Hatan ülünk egy asztalnál, ahogy erről beszámoltam neki, az egyikünk mindig a napos, és a napossal rendszerint kibabrálnak a többiek, kibabrálhat-

nak, mert a napos, csak miután kiszolgált, ülhet le enni, legutoljára, és neki, ha mondjuk alma van utóételnek, az jut, ami megmaradt, és az általában rohadt. Hol van itt, kérdezte apám, az igazság győzelme? És teátrálisan szünetet tartott. Az osztályfőnök, a Süket meg akart szólalni, de apám elhessegette, mint egy szemtelen legyet. Pedig az igazság a legfontosabb a mi forradalmi viszonyaink között, osztályfőnök elvtárs, szögezte le apám, és hozzátette, ha véletlenül nem tetszik a tanár úrnak, hogy elvtársnak szólítja, mondja meg. A Süket gyorsan rávágta, hogyne tetszene, apuka. Befejezésképpen még azt mondta apám, reméli, az osztályfőnök elvtárs megjegyezte a legfontosabbakat abból, amit mondott, nevezetesen az igazság, népünk felemelése, az erkölcs, a szocializmus, az aranytojást tojó tyúk, a humanizmus, a szocialista realizmus, Sztálin, a szovjet háborús filmek, és ezeket nemhiába mondta, mert ezek eszmények, az eszményeink. Ugyanakkor eme eszmények, úgy látja, egyáltalán nincsenek megfelelően képviselve a gimnázium pedagógiai tárházában, hangsúlyozta apám, és közben szorongatta a kezem. A Süket csaknem elkábult apám szóáradatától, úgy látszott, megrettent azoktól a kifejezésektől, amelyeket apám hiányolt az iskola nevelési gyakorlatából, bólogatott, szorgalmasan és sápadtan bólogatott, és csak annyit tudott kinyögni, köszönöm, hogy elfáradt hozzám, Boroczkó elvtárs. Akkor apám merőn a szeme közé nézett, felemelte a hangját, és kijelentette, fenyegető hangsúlyokkal, osztályfőnök úr, mert önt csak úrnak lehet nevezni, szóval osztályfőnök úr, ha még egyszer ki meri mondani, vagy bárki ki meri mondani, hogy Boroczkó, a *rendellenes*, akkor... De nem fejezte be, és köszönés nélkül az ajtó felé indult, ott még megfordult, és azt mondta, milyen sötét van itt, ebben a gimnáziumban, és tudja, uram vagy elvtársam, fényképészéletművem központi problémája a játék a fénnyel.

Az utcán apám nevetni kezdett, sőt röhögni, átvettem a röhögését, együtt röhögtünk, a hasunkat fogtuk a röhögéstől. Jó hecc volt, mondta apám, most megúsztad, Ckó, nem fognak többé rendellenesnek nevezni, de persze nem tudja meddig, mert jöhet akármi, akármilyen szemétség, túlkapás bármikor, olyan viszonyok között élünk.

Miután a Süket kijelentette, apámtól megijedve, az osztály előtt, hogy a Boroczkó többé nem rendellenes, és büntetést kap, aki így merészel engem nevezni, hát azonnal le is kopott rólam a jelző, elfelejtődött.

És megkezdődött az *ötödik* változásom.

Furcsa, de kemény önkeresésbe kezdtem, kellett is kezdenem, mert úgy gondoltam, le vagyok rombolva, a velem történtek miatt, annyira lerombolódtam, hogy nem vagyok megalkotva, ha valamikor meg

voltam is, tehát meg kell teremtsem azt a valakit, aki én vagyok, illetve én voltam a múltban, mert már voltam valaki, gyerekként és kiskamaszként voltam. Át kell magamat olyasvalakivé formálni, gondoltam, aki meg tudja mutatni, ki is ő, mint ahogy már meg tudtam valamikor, de elfelejtettem, mert elfelejttették velem. Elhatároztam, mélységes mély változtatásba kezdek magammal kapcsolatosan, tudatosan próbálok változtatni, mert be kell látnom, ha megmaradok olyannak, amilyen most vagyok, amilyennek most látnak, végem van, örökre elszigetelődöm, senki leszek, néma lény. Meg akartam találni a hangomat ismét, és ezen a hangon meg is szólalni, hogy felfigyeljenek rám, és értékeljenek, sőt, hogy értékeljem saját magamat. Tulajdonképpen újjá akartam születni.

Először is ráébredtem, meg kell szabadulnom a bohócfigurámtól, mert nem szabad többé a bohóctól várnom, hogy megvédjen; no jó, hát egyszerűen eltörtem, és kissé fellélegeztem.

És egyszer csak azt vettem észre, hogy a szünetekben fényképezek, és ezeket a képeimet kirakom a faliújságra, és csodájukra jár az egész gimnázium. Mit mutattak a képeim? Csillagragyogást, kisgyerekek árnyékát, fényoszlopokat, tükröződéseket, zuhogó esőt, ejtőernyősöket a levegőben, forgó körhintát, több önarcképemet különböző pozitúrákban, és az osztályunkat is ábrázolták sok nézőpontból, de leginkább, ahogy a padban ülünk vigyorogva. Az érdeklődés középpontjába kerültem a fotóim révén. Miután elismerték a fotóimat, magamhoz tértem. És aztán elkezdtem az úgynevezett jampecokat fényképezni.

Magam is *jampec* akartam lenni, olyan öltönyben feszíteni, amelynek zakója egygombos, mérhetetlenül hosszú, háta igen bő, jó széles gallérral, nadrágja csöves, nagyon magas felhajtóval, a nyakkendő színes, vastagra és háromszög alakúra kötve, a cipőnek meg roppant vastag nyersgumi talpa van. Csináltathattam ilyen öltönyt, a szüleim engedékenyen beleegyeztek. Ebben az öltözékben lófráltam a Nagykörúton, Sikk Lacival és Rozsossy Petivel, akik szintén hasonló öltönyt viseltek, úgy gondoltuk, ilyen külsőre buknak a nők, nem mondom, meg is bámultak bennünket, miközben mi magabiztos szemtelenséggel néztünk széjjel. Ilyen öltözékben jártunk táncolni, és nagyképűsködtünk. Persze a szüleimnek az volt a véleménye, hogy a jampec igen proli viselet meg viselkedés, a jampec nem illik hozzám, főleg nem a családunkhoz. Vitatkoztam, és azt találtam mondani, a jampec megkérdőjelezi a fennállót, lehet, hogy nem így mondtam, de valahogy így.

És amikor átléptem az osztály küszöbét, elkezdtem dumálni, úgy, ahogy a jampecekről elképzeltem. Srácok, azt tudjátok, mondtam például, hogy naponta kilenc millimétert növök, mert egy rendes kamasz

pontosan kilenc millimétert nő egy nap. Ha fáj a mellbimbótok körül, az az jelenti, hogy, ugye bimbóról van szó, hát virágozni fogtok nemsokára, magyaráztam. Tudjátok-e kérdeztem, hogy a fitymabőrt naponta többször fel kell húzni, és alatta alaposan megtisztítani, de közben nem ám onanizálni, mert az sorvasztja a gerincet. Ha gombát szedtek, fiúk, még a Süketnek se hozzátok el ajándékba. Aztán olyasmiket is javasoltam, hogy énekeljünk, nosza énekeljük, és rákezdtem: Na nézd a Tökfilkót, hogy milyen szerelmes! Nagyokat sóhajt, szíve nehéz. Kedvenc mondásom volt, hogy harapd ki a sarokból a pókot, amíg még haraphatod. És meséltem, sokat meséltem. Például meséltem, hogy, képzeljétek srácok, az utcán veszekedett két fiatal férfi, az egyik kijelentette a másiknak, hogy kiemeltek, mert megtudták, hogy ficánkoltam nemrég egy szovjet nővel az ágyban, mire a másik megkérte, mutassa be neki is azt a nőt, ő is előre szeretne jutni. Azt is előadtam, hogy, srácok, egy jampec azt harsogta egy másik jampecnek, lepje be a töködet a csípős por, a másik meg válaszul kijelentette, te meg csókdoshatod a magyar népi demokratikus seggemet. A múltkor egy focimeccsen azt dúdoltam, meséltem, hogy Kidugja csápjait, kinyitja rajta kandi két szemét, és így beszél csigául, nocsak, tavaszi megint a rét; hát a mellettem álló, szűk szoknyás nő megkérdezte, kisöreg, te értesz a csigák nyelvén; mire én, természetesen, ráadásul a csiganyelvből származik az emberi nyelv, és a csiga elnevezés a csigák nyelvén tulajdonképpen az ember szó; na, olajra lépni seggfej, szólalt meg a nő partnere, mert mindjárt szolgálatba helyezem magam, ne tévesszen meg a civil ruhám, nekem kék parolim van, és ha sokat gúnyolódsz, kissrác, zárkában találhatod magad, de megbocsátok, ha azt énekled, Három marék apró kavics, megfogom a csöcsöd, Maris; hát folytattam is rögtön, Ha megfogod, mit érsz vele, tele lesz a markod vele, majd hozzátettem, a maga nőjét nyilván Marisnak hívják, és nagyot röhögtem, persze azonnal elfutottam. Hát ilyeneket meséltem. Röhögött az egész osztály, a hasát fogta, úgymond, mindenki a röhögéstől.

De hát persze nem voltam én igazi jampec, meg nem is szerettem volna az lenni, legfeljebb megérintett a divatos öltözködés vágya, meg az, hogy úgy láttam, a jampec megkérdőjelez egy csomó dolgot, és én is megkérdőjeleztem, de nemsokára rá kellett ébrednem, hogy én másképp kérdőjelezek meg, egészen másképpen.

Szóval röhögtünk, akkoriban sokat röhögtünk a suliban, és a röhögéseket én váltottam ki, és én is vezényeltem. Szüleimmel is igyekeztünk röhögni, illetve nevetni, de csak a négy fal között. Már-már oda jutottunk, hogy kihasználva a négy fal biztonságát, csak azért is nevettünk,

ha nem volt rá okunk, akkor is, szinte görcsösen nevettünk, viszont ha kiléptünk az otthonunk világából, elkomorodtunk, mert el kellett komorodnunk, de én ezen is változtatni akartam, és mindenhol vigyorogtam és röhögtem. Apám és anyám azt mondta, nyilván a röhögéssel palástoljuk, hogy inkább sírnunk kéne. Éppen akkoriban tüdőembóliát állapítottak meg apámnál, ideges alapon.

Egy kirándulás alkalmával két csoportra oszlott az osztály, az egyik jól beivott, részegen randalírozott, és csak kókadozott, a másik csoport józan maradt, és hegyet mászott, viszont a részegek egyszerűen a józanokra fogták az ivást, arcátlanul, a tanárok el akarták hinni valahogy, mert a rajvezető, aki szintén berúgott, volt a csalárdság főkolomposa, és egyúttal a hatalom, tehát a józanokat, akik mellett nem állt hatalom, akarták büntetni. A hazugság, az árulás, a képtelenség, tulajdonképpen a hatalmi túlkapás uralkodott el, és igen elvetemült módon. Jómagam is józan maradtam, és felháborodtam a hazug arcátlanságon, nem bírtam elviselni, és hevesen felléptem, megmondtam, mi az igazság, mert valahogy továbbra sem akart kiderülni egy ilyen egyszerű dolog. Nem is értettem. Felháborodtam, és a vártára álltam, kiosztottam mindenkit, azokat is, akik hazug méregkeverőként léptek fel, elsősorban a rajvezetőt, akit a tanárok pártoltak, meg kiosztottam az áldozatokat is, elmarasztalva őket, miért nem tudnak legalább védekezni. Csodálkoztak rajtam, ejnye, hát ilyen ez a Boroczkó?

És azt vettem észre ezek után, hogy a véleményeket én irányítom, *hangadó* vagyok.

Jelszavam lett, amit fennen hangoztattam, nyisd ki a szemed, hidd azt, amit megtapasztalsz, legyen erőd észrevenni, amit látsz. Egyszer kifejtettem az osztályunk egy szélesebb körében, hogy el kéne menni, de elmenni fájdalom, viszont itt maradni kár. Pszt, te hülye, mondta Rozsossy Peti. Én meg csak mondtam, hogy szaporodnak a megvalósulatlan álmaink, a vágyaink sajnos vágyak maradnak, egy helyben toporgunk, de még az is lehet, hogy az agyunkat megfertőzték. Állj le, te fasz, mondta Sikk Laci. Láttam, mennyire féltenek a barátaim, és mennyire csodálkoznak a többiek.

Mindent tudtam az országot vezetőkről, már amit egyáltalán tudni lehetett, az persze nem volt sok, a kötelező nézetekről is tudtam, a párt és a kormány intézkedéseiről szintén. Képes voltam meghatározni, mi a diktatúra, és továbbra is jártam a különóráimra, no meg persze kosaraztam, Sikk-kel és Rozsossyval együtt.

Naplómba azt írtam, megváltozott az életem, irányt kaptam, sőt égbe szálltam, nyitott szemmel lebegek a föld felett.

És tényleg megváltoztam, most már ötödszörre változtam meg, mert, ismétlem, *hangadó* lettem.

Hozzá kell tennem azonban, hogy a megváltozásom, tulajdonképpen az újjászületésem, nem lehetett teljes, tudniillik volt egy nagy hiányossága, nem irányult a jövőre, csak a jelenre, ugyanis még mindig nem akartam felnőtt lenni, felnőtté válni, gyerek szerettem volna maradni, legfeljebb kamasz, tudniillik igen rossz véleményem volt a felnőttekről, marha rondának tartottam őket, hajlott gerincűnek és legfőképpen hazugnak.

31

Miután megnyílt apám, Menyhért fotókiállítása a portréiból, a fényképészvállalat kiállítótermében, ismert színészek, rendezők, festők, zenészek, szobrászok, írók arcképei néztek le a falakról, majd amikor a fogadás is lezajlott, a pártközpont kiküldött munkatársa eszmecserére hívta a megjelentek közül a fényképészszövetség elnökét, a fotóvállalat vezérigazgatóját, aki már nem Lázár elvtárs volt, a munkásigazgató, hanem egy ideológusfajta értelmiségi, egy fotókritikust, a közönségből kiválasztott, középkorú munkást, különben acélöntőt, akivel előre megbeszélték, és magát Menyhértet.

Elvtársak, azzal kezdeném, rögtön a közepébe vágva, kezdte éles hangon a pártközpont középszürke, rosszul szabott öltönyt nyakkendő nélkül viselő munkatársa, hogy mit mondott Sztálin elvtárs a fotóról, mert nehogy azt higgyük, hogy mivel meghalt, már nem érvényesek a mondásai, meg is kérdezném, hogy na mit? És szigorúan szétnézett.

Mindenki hallgatott, tulajdonképpen magába süppedve hallgatott.

Nem tudják az elvtársak, illetve, bocsánat, nem tudjátok, úgy látszik, hogy nem, szögezte le a pártközpontos, hát megmondom, Sztálin elvtárs azt mondta, ha a fotó haladó, és értünk van, akkor rávilágít még a sötétben bujkáló ellenségre is, rávilágít, csak gondoljunk a vakura.

Úgy van, helyeselt kissé éneklő hangon a fényképészszövetség elnöke, aki barna pulóvert viselt, és kissé bandzsított szemüvege mögött, emlékszem már erre a fontos mondásra, de tovább megyek, a fotó, ha pártos, akkor segít gyökerestől kitépni a haza földjéből a reakciót és a reakciósokat.

Az elhangzottak szép és igaz kijelentések, jegyezte meg határozottan a fotókritikus, aki elegánsnak hatott drapp színű, mellényes öltönyé-

ben, de én azt is hozzátenném, hogy a fénykép, ha tehetséges alkotó csinálta, akkor kérlelhetetlen harcot folytat a valóság megmutatásáért, a fénykép tulajdonképpen nem más, mint tükör.

Jó, jó, mindez szépen hangzik, jegyezte meg a vállalat vezérigazgatója a maga sötétszürke kardigánjában, amelyhez világosszürke nyakkendőt hordott, azonban tegyük hozzá, hogy a fotózás igazi kiteljesedését csak a szocializmusban érheti el, ott lehet csak haladó, ott lehet csak értünk, ott lehet csak pártos, és ha mindez teljesül, akkor persze tükör is lehet, de csak akkor.

Csend keletkezett, nézték egymást fürkészőn.

Na és, miért hallgat a kiállító, Boroczkó Menyhért, kérdezte a pártközpontos, neki kéne igazán megnyilatkoznia.

Menyhért zavartan elmosolyodott, majd kibökte, elméletileg kevésbé képzett, de azon lesz, hogy elmélyedjen a Sztálin elvtárs megalkotta fotóesztétikában. És szégyellte magát, hogy ilyesmiket mond.

Az bizony jó volna, jelentette ki a pártközpontos, az elmélyülés, mert Boroczkó elvtárs, pontosabban kartárs, nem tudott megszabadulni, úgy tűnik, a burzsoá fényképezés fertőző hatásától.

Mindannyian meglepődtek, és akkora csönd támadt, hogy a légyzümmögést is hallani lehetett volna, ha lett volna légy. Menyhért mélyen belesüppedt a fotelba, és még mélyebbre szeretett volna.

Mert, kérdem én, folytatta a pártközpontos, hol és hogyan tükröződnek Boroczkó kartárs portréin szocialista építőmunkánk jellegzetes vonásai, válaszolok is rá, sehogy, nem is tükröződhet, hisz mai világunkat nem ezek a kiállított arcképek jelenítik meg, különösen nem művészek és írók portréi, tehát elhibázott a témaválasztás, hanem az olyan munkások arcképei, akiknek képviselője itt ül közöttünk, mondta, és rámutatott a kiválasztott, középkorú acélöntőre, felszólítva, alkosson véleményt a kiállításról.

Azzal kezdhetem, mondta reszelős hangon az acélöntő, aki overállt és micisapkát viselt, valószínűleg egyenesen a gyárból érkezett, hogy tizenhárom éves koromban kapcsolódtam be a munkásmozgalomba, minden szabadidőmet olvasással és tanulással töltöttem, közben egészen mást csináltak a nemzetközi üzletelők, burzsoá herék, imperialisták és kapitalisták, mert megkezdték a tömegek mészárlását, Ferenc József, a degenerált imperátor segédletével, meg az isten nevében. Sok társammal együtt, abban és a későbbi időkben, a lovas tengerész idejében, elvetettük az eljövendő idők forradalmainak magvait, bacilusait. El kell azért árulnom, önkritikaként, hogy sajnos hamarabb került a kezembe a renegát Kautsky, mint Marx, sajnos. Egyedül Keleten volt hajnal fia-

talkoromban, a szocializmus építésének hajnala, mert ott épült a nagy Szovjetunió. Engem apám nem tudott segíteni, de az egyéni sorsán az ember ne nyavalyogjon. Aztán felvirradt nekünk a felszabadulás után, falujáró lettem, sikerült megagitálnom több falu papját, de azért nem tenném értük tűzbe a kezem. Hatalmas felvilágosító munkát kellett kifejteni, és még most is kell, még a gyárban is, elvtársak, mert sokan nem látnak a szemüktől. Viszont a fényképész urak munkáiból mintha semmi sem tükröződne ebből.

Jó kifejezés, szögezte le a pártközpontos, hogy nem látnak a szemüktől, egy munkás mindig megtalálja a megfelelő szót, mondatot, gratulálok acélöntő elvtárs. Szóval Boroczkó művész kartárs, mondta Menyhért felé fordulva, te, mint afféle fotóművész, az a meglátásom, hogy te sem látsz a szemedtől, hahaha, nevetett fel, és hozzátette, szóval ez a kiállítás elhibázott.

Igen, igen, hát tényleg, igaza van az elvtársnak, és önkritikát gyakorolok, mondta csendesen a vállalat vezére, és ha kell, azonnal leszedjük a falakról ezeket az elhibázott képeket.

Javítani lehetne rajtuk címadással, jegyezte meg a fotókritikus, például az egyik íróportré fölé írhatnánk, hogy az első szocialista magyar város regényének megalkotója, tudjuk, melyik fölé.

Ragyogó ötlet, mondta a fényképészszövetség elnöke, mit mondjak.

Igen ám, elvtársak, de hol vannak, hogy csak egyet mondjak, a politikusaink, a róluk készült képek, a különböző korszakaikból, vetette közbe a pártközpont munkatársa, megmondom őszintén, szívesen láttam volna egy olyan képet, amelyen Rákosi elvtárs hatéves korában felolvasást tart az angol–búr háborúról a falu, ahol született, kovácsműhelyében, tudjuk az életrajzából, hogy így tett.

Erről hallottam, mondta az acélöntő, hát nyilván Rákosi elvtárs már hatévesen Rákosi elvtárs volt. Mondtam is a feleségemnek, te, mami, milyen szerencsénk van, hogy ebben a mi mai világunkban élhetünk. Különben a gépek az én szenvedélyem, nemrég vettünk egy porszívót, már jutott arra is, és porszívózni azért szeretek, mert közben látom, hová repülnek a porok.

Tényleg azt csinálta Rákosi elvtárs hatévesen, amit csinált, kérdezte a vállalat vezérigazgatója, miért nem tudunk mi erről?

Hát miért nem tudtok, kérdezett vissza a pártközpontos, megmondom, azért, mert nincs a kiállítótermetekben erről fotó kitéve közszemlére.

Hogyan lehetne erről fotó, hisz akkor, amikor gyerekként felolvasott, nem fényképezték le, jegyezte meg a fotókritikus, nem tudták,

hogy le kéne, hogy nagy ember lesz, vagy ha véletlenül lefotózták, nem maradt ránk.

Kötelességetek egy fényképészvállalatnál, mondta a vezérigazgatóhoz fordulva a pártközpontos, hogy ha nincs ilyen fontos fénykép, utólag csináljátok meg, és kész, különben miért tartunk egy ilyen vállalatot?!

De ez manipuláció, mondta Menyhért, amit, úgy tudom, elutasítunk.

Azt bízd ránk, Boroczkó művész kartárs, mit utasítunk el és mit nem, mondta a pártközpontos.

Dehogy utasítjuk el, mondta hevesen a vezérigazgató, illetve nekünk kötelességünk kidolgozni a manipulációellenes manipulációt, csak így mondom, mert jobban nem tudom kifejezni,

Még nem dolgoztátok ki, kérdezte felajzottan a fényképészszövetség elnöke, ejnye, hogyhogy nem?

Megoldás, sőt megoldások már régóta léteznek, csak alkalmazni kell őket, mondta a fotókritikus, viszont az a baj, hogy burzsoá fotósok alkalmazták manipulációik elősegítésére és egyúttal elleplezésére.

Meg kell teremtenünk eme manipuláció szocialista változatát, jelentette ki a pártközpontos, és akkor az már nem is manipuláció.

De hát, mondta Menyhért, mindenfajta manipuláció végső soron manipuláció.

Te hülye vagy, Boroczkó kartárs, jegyezte meg a vállalat vezére, ha mi csináljuk, nem manipuláció, tudhatnád.

Menyhért megkérdezte, ha nem manipuláció, akkor micsoda.

A fotókritikus megmondta, rendezett fotó.

A vállalat vezére kijelentette, eszményeink képi megjelenítése.

A fényképész szövetség elnöke leszögezte, látomásaink látomása.

A pártközpont munkatársa bólogatott, majd kivágott egy szónoklatot, miszerint új világot teremtettünk, olyan világot, amilyen még sosem volt, egy embert szolgáló világot, mert az ember, aki eddig embertelen körülmények között élt, megérdemli, hogy emberi módon éljen, és mi ezt az emberi módot teremtjük meg, és aki ennek ellenáll, azt az emberiség nevében eltapossuk.

Az acélöntő kijelentette, sok még a tennivaló, például egy élelmiszerbolt előtt azt látta a minap, kora reggel, még nyitás előtt, hogy macska ül az odaszállított és az utcára hajnalban lerakott kenyérkupac tetején, a múltkor meg egy kóbor kutya rágta az így tárolt kifliket, hát tegyék konténerbe a kenyeret, kiflit, a kurva anyjukat. Ezekről sincs fotó.

Elvtársak, emelte fel a hangját a pártközpontos, hadd adjak számot kísértéseimről, sőt megkísértéseimről. Kísért engem, és örömmel kísért

meg, hogy népünk egységét, erőnket minden aljas provokáció, ellenséges aknamunka növeli, növeli és növeli, sőt elmélyíti mélységes baráti viszonyunkat a nagy Szovjetunióval, így aztán óriási kísértés él bennem, hogy kimondjam, a mi erős és egységes pártunk, összeforrva a néppel, megold minden feladatot, ami elé a történelem állítja. És van még egy kísértésem, tudniillik megkísért az is, hogy ezeréves történelmünk még csak most fog, pártunk győzelmével, elkezdődni.

A fényképészszövetség elnöke előadta, elvtársak, készülünk egy nagyszabású, országos fényképkiállításra, amely az ellenséges aknamunkáról szól.

Most határoztam el, ebben a pillanatban, elvtársak, jelentette ki a fotóvállalat vezére, hogy a következő hónapokban vállalatunk a nagy Szovjetunióhoz való viszony képi megjelenítésével áll elő.

Mindez engem is végtelenül megkísért, mondta a fotókritikus.

És akkor mély csend támadt, Menyhértet bámulták, mert még nem mondott semmit.

Na és te, kérdezte a pártközpontos, Boroczkó művész kartárs?

Levonom a következtetéseket, nyögte ki Menyhért nagy nehezen.

Mik volnának azok, kérdezte a vállalat vezére, Boroczkó kartárs, a következtetések?

Ezen még el kell gondolkoznom, mondta Menyhért.

Hát akkor sürgős gondolkozásra ösztökéllek, Boroczkó művész kartárs, jegyezte meg a pártközpontos. És csodálkozom rajtad, hiszen te kitűnően megállod a helyed a vállalat második embereként, szervező tehetség vagy, legalábbis ez a hír rólad, de most mintha csütörtököt mondtál volna.

Köszönöm a dicséretet, mondta Menyhért komoran, és ígérem, hogy megszolgálom.

Az acélöntő megkérdezte, ismeritek, elvtársak, a következő dallamot? És dúdolta szöveggel: Hát a Kistext? Arról is tudunk mi egy szépet, Löntör Vilma lát el ott pont tizenhat gépet. És azt is megkérdezném, kérdezte, mikor lesz, elvtársak, Löntör Vilmáról fénykép?

Akár már holnap, vágta rá a fényképészvállalat vezére. És Menyhérthez fordult, Boroczkó kartárs, holnap a Kistextben kezdesz.

32

Dezső nagybátyámat vizes, salétromos magánzárkába dugták. Egész éjszaka ordítozásokat és hörgéseket hallott.

Másnap egy mosolygós ávós százados, a kihallgatója, azonnal lekevert egy frászt neki, és kiabált vele. Na mit gondol, miért került ide? Fogalmam sincs, mondta Dezső. Az ávós százados felordított, micsoda, hogy nincs fogalma, hát megmondom, maga burzsuj, kizsákmányoló, népnyúzó, persze fasiszta is, kém is, érti?! Dezső azt mondta, nem érti. Kapott két hatalmas pofont. Mocskos burzsuj, na, mesélje el, miért a Délvidéken át ment, amikor Erdélybe utazott, állítólag sót és fát venni Pécs városának? Mert akkor csak arra lehetett, válaszolta Dezső. Tudjuk, Boroczkó, hogy magának vérében van a hazudozás, milyen legyen egy fasiszta, de menjünk tovább, nézzük a jugoszláv állomásokat, amelyeken keresztülhaladt, hol állt meg, hol szállt ki, kikkel érintkezett? Dezső szépen felsorolta az állomásokat, de egyetlen személyt sem tudott megnevezni, mert nem is találkozott senkivel. Akkor a mosolygós ávós megint megütötte, ordítva, hogy népnyúzó kém, illetve kémösszekötő. És hívta az úgymond tanúkat, akik tanúsították, hogy ezzel meg azzal találkozott Dezső, ismert kémekkel. Dezső álmélkodott és tagadott, ezeket ő nem ismeri. A mosolygós ávós gumibottal verte a fejét, Dezső elterült, mire az ávós rugdalta és rugdalta. Dezső bevallotta, hogy bizony ismerte ő a tanúk által felsoroltakat. Aztán még bevallotta, hogy tényleg burzsuj, kizsákmányoló, népnyúzó, fasiszta, és alá akarta ásni a népi demokratikus rendet.

A következő napon a mosolygós ávós azt kérdezte, na ki vele, élősködő csibész, kizsákmányoló csavargó, hogyan bomlasztotta, mint ideológiai diverzáns, a párt sorait annak idején, amikor oda beférkőzött, burzsoá létére? Nem bomlasztott, hanem szolgált, mondta Dezső. Na, akkor a mosolygós ávós áttért a derékszíjra, hát Dezső szépen mindent bevallott a bomlasztásáról, amit az ávós diktált neki, és aláírta.

Kélt-három nap múlva beterelték Dezsőt, rabosított társaival együtt, egy magas betonfallal körülvett udvarra, ahol hemzsegtek az ávósok, rohadt fasiszták, vége a dőzsölésnek, ordították. Záporoztak Dezsőékre az ütlegek derékszíjjal, puskatussal, husángokkal, géppisztolyaggyal. Gyerünk, levenni a burzsuj ruhákat, és egy kupacba dobálni az alsóneműkkel és minden csomaggal együtt. Ott álltak pucéron, az ütlegektől véresen. Egy másik ruhakupachoz terelték őket, azokba kell felöltözni, parancsolták. Dezső kapkodta magára, ami éppen a keze ügyébe akadt, válogatni nem lehetett. Magára rángatott egy inget, amely a köldökéig ért, egy térdét verdeső gatyát, egy több számmal nagyobb nadrágot, egy szűk zubbonyt, egy lábát törő bakancsot, egy szakadt köpenyt. Nem gondolta, hogy évekig ezek a rongyok teszik majd ki minden tulajdonát. Törökülésben le a földre, kapták parancsba. Fejeket lehaj-

tani. Dezső várta, mi lesz, hát egy rúgás érte. Még van pofájuk leülni, rohadt csavargók, fel, vigyázz! Egy jellegtelen külsejű ávós őrnagy rövid beszédet tartott. Magukat most megtanítjuk dolgozni, erkölcsösen élni a nép államában.

Ponyvával fedett teherautón találta magát Dezső, állva és megbilincselve, a társaihoz láncolva, géppisztolycsövek meredtek rájuk. A zökkenőkben, kanyarokban, mivel nem fogódzkodhattak, egymásra zuhantak. Besötétedett, mire megérkeztek egy vasúti töltéshez. Marhavagonokba lökdösték be őket, ütlegelések záporában. Továbbra is fegyverekkel nézhettek farkasszemet.

Órák múlva egy kis állomáson, a helységtáblát leszerelték, ne lehessen tudni, hova érkeztek, kirugdosták őket a vagonokból. Kutyás ávósok várakoztak rájuk rikoltozva. Sorakozó, létszám, motozás. Ha valakinél fogkefét találtak, eldobták, fogkefe, hahaha, csirkefogó fasiszták, azt hiszitek, üdülni jöttetek?! Árkon-bokron keresztül, hegynek fel hajszolták őket. Dezső fülét megütötte az utasítás: nincs mese, aki lemarad vagy szökni próbál, bele egy sorozatot, vagy szétszaggattatni a kutyákkal! Ávós tisztek lovon vágtattak fel-alá, gumibotjukkal le-lecsapva, szünet nélkül csépelve, akit elértek, főleg a sorok végén lihegőket, a lemaradókat, az összeesőket. Dezső lélekszakadva rohant, nehogy leüssék. Fogytán volt az ereje azon a meredeken, hamarosan már nem kapott levegőt. És akkor felharsant a parancs, csavargók, nótára! Dezső énekelni próbált, mert aki nem énekelt, ütötték. Egyre-másra dőltek ki az emberek a sorból. Dezső csak a végállomáson esett össze. Még hallotta, amint az egyik ávós elismerően csettintett, harmincegy perc, több mint négy kilométeren és felfelé, szép teljesítmény, milyen jó erőben vannak ezek a fasiszta csibészek. Dezsőt ájulásából az eső térítette magához, zuhogni kezdett. Felhevült testének jólesett, hogy átázott ruhája hűsíti. Mit tudta ő akkor, hogy hetekig nem fog megszáradni. Sorakozó, létszám, motozás. Akinél még találtak valamit, megverték. A táborparancsnok-helyettes, egy magas, indulatmentes ávós százados, rögtön megfektette őket a sárban. Mivel Dezső próbálta az arcát védeni a sártól, a táborparancsnok-helyettes rálépett a nyakára.

Egy birkahodályba terelték őket, ha a birkáknak megfelelt, nekik is megfelelhet. Addig laktak ott, ameddig a saját kezükkel fel nem építették a barakkokat, a tábort még fel kellett építeni. Az ávósok felhívták a figyelmet, micsoda gyönyörű környezetben laknak majd, amit ki kell érdemelni, méregzöld erdők, virágos aljnövényzet, kéklő hegycsúcsok.

A barakkokba befújt a szél, és kiment belőlük a téglakemencék gyér melege. Egészen pontosan százhatvannégyen népesítették be

a száznegyven négyzetméteres barakkot, tehát egy négyzetméter sem jutott egy személyre. Dezsőnek százszor is meg kellett gondolnia, hogy a gerendákból összetákolt emeletes priccsen, amelyen tucatnyian feküdtek egymás mellett, a másik oldalára forduljon-e, akkor ugyanis az egész sornak, mindenkinek, miközben szidták egymást, a másik oldalára kellett fordulnia, olyan szorosan feküdtek egymás mellett. Néhány marék szalma jutott a szalmazsákjába. A fapriccs gödrei, bütykei elmondhatatlanul nyomták a testét. A vánkosul szolgáló zubbonya, nadrágja, köpenye elmerevítette a nyakát. És mindeközben csöpögött a fejére az eső, éppen a fejére. Pokróca magába szívta a nedvességet, és nyárig ki sem száradt. Hónapokig tartott, amíg a barakk aljzatának bokáig érő sara finom porrá változott, de a por rosszabb volt, mint a sár. A bolhákat kiirtani nem sikerült.

A tábort kettős szögesdrót kerítéssel vették körül. A kerítések között három méter széles nyomtávot alakítottak ki, hogy a lábnyomokat észrevegyék. Hatvanméterenként őrtornyokat állítottak fel, géppisztolyos ávósok posztoltak bennük. Három húsz méter magas toronyfigyelővel is büszkélkedhettek. És kerítésekkel szabdalták fel a tábort, kerítés övezte a lakókörletet, külön kerítés a büntetőbrigádba osztottak barakkját, kerítések vették körül a munkahelyeket, a kőbányát, a műhelyeket, a kertészetet, a műszaki irodát.

Dezső nyolcvanöt kilóról hamar ötvenre fogyott. Reggelire fekete színű árpalét kaptak. Délre hol káposzta nélküli káposztalevest, hol babfőzelék-utánzatot, esetleg lencseutánzatot, fagyott főtt krumplit. Estére a déli maradékot, vagy egy gyümölcsíznek nevezett ragacsot. Na és a kenyéradag! A kenyéradag folyton változott, hol húsz dekát osztottak ki, hol ötvenet. Ha Dezső meglátta a kenyeret, nem bírt magával, árgus szemekkel figyelte, társaihoz hasonlóan, kinek jut egy milliméterrel nagyobb. Megegyeztek abban, hogy naponta mindig más vágja fel közülük és osztja szét, hogy senki se húzza a rövidebbet, illetve hogy ezzel ne lehessen vádaskodni. Télen napközben nem kaptak enni, mert, ugye, rövidebbek a nappalok, elmegy az idő az evéssel. Álló nap csaknem üres hassal robotoltak.

Tizenöt-tizenhét órát dolgoztatták őket. Dezsőt kezdetben kihajtották erdőt irtani, virradattól alkonyatig. Aztán a fák feldarabolása jutott osztályrészéül. Egyszer hasábfát háncsolt éppen, amikor arra járt a táborparancsnok, és kijelentette, csak úgy, magától, ne higgyék, hogy ez a tábor magukat a temetőbe akarja juttatni! Dezső kezében megállt a szekerce, mert rádöbbent, ez az ember a saját lelkiismeretének hazudott, s ezek után a meggyőződésévé vált, hogy őket tudatosan

meg akarják ölni. Később Dezsőt a kőfejtéssel barátkoztatták, fejtenie, törnie kellett a követ, kezdetleges szerszámokkal, köbméterek ezreit kitermelve. A kő elszállításához úgynevezett hordsaroglyát alkalmaztak, amely két hosszú faágra keresztbe felszögezett gallyakból állt, ezt persze nekik kellett elkészíteni, üresen is elég volt megemelni.

Dezső ereje rohamosan fogyatkozott, már nem bizakodott abban, hogy megéri a holnapot. A koszt tovább romlott, egyre kevesebb és kevesebb lett. Sejtette a jövőjét, mert látta a társait, akik kimúltak, látta azokat, akiket, mivel nem tudtak már dolgozni, agyonvertek, látta, hányan és hányan nem voltak képesek a leomló sziklák elől félreugrani. Ám kétrét görnyedve, sántítva, hevenyészett mankókkal vonszolódva, alig élve is dolgozni kellett.

És az egyik nap Dezső már csak négykézláb tudott felmászni a kőbánya lépcsőin. Ahogy felért, egy bivalyerős ávós leütötte. Dezső visszazuhant. Az ávós elégedetten röhögött, megnyerte a fogadást, miszerint képes-e egyetlen csapással leütni egy ürgét, hogy fel kelljen locsolni; ürgének nevezték az ávósok a foglyokat. Egy üveg bort nyert, mert Dezsőt fel kellett locsolni.

Dezső érezte, ha nem kerül kórházba, már nem bírja sokáig, de a kórházparancsnok, egy borbély, elzavarta, az nem betegség, hogy csontváz testéből fogpiszkálóként nyúlnak ki a végtagjai, az sem betegség, hogy bordái csaknem átszúrják pergamenszerű,ráncos bőrét. Nyilván szimulálja, hogy jártányi ereje sincs. S annak oka, hogy a testét öklömnyi kelések borítják, biztosan a piszok, tessék tisztálkodni. A víz gyéren csordogált az egyetlen vízcsapból, a több mint ezer fogoly sorban állt előtte. Amint pedig az ávósok észrevették, hogy az ő csapjaikban csökkent a víz nyomása, a foglyok csapját elzárták. Dezső megőrült a szomjúságtól, már-már teljesen kiszáradt.

Amikor kőszilánk pattant a szemébe, mégiscsak bekerült a kórházba, ám a sérült szemét ki akarták venni. Tiltakozott. A főorvos ordítani kezdett, micsoda, a nép pénzén ki akarjuk venni a szemét, s még magának áll feljebb, rohadt fasiszta, szimuláns, és előhúzta revolverét, ráfogta Dezsőre, és kikergette a kórházból.

Sűrűn ismétlődött az egyik szertartás. Becsörtettek éjjel az ávósok a barakkokba, mire a foglyok egy perc alatt felsorakoztak gyakorlottan, vigyázzban. Hiába. Az osztag parancsnoka ordított, nem látják, ürgék, hogy bejöttek a felügyelő urak, se sorakozó, se vigyázz, se semmi, micsoda disznó, csürhe népség döglik itt! Sorakozó, létszám, motozás. Az anyjuk istenit maguknak, micsoda sor ez, barmok, csavargók, állatok, a kurva életbe! Az egyik ávós, apró, disznószemű ember, különö-

sen elemében volt ilyenkor. Lovaglópálcával verte a fejeket. Micsoda disznóól! Hogy néznek ki maguk? Mi?! A sárban fetrengtek talán!? Azt hiszik, tönkretehetik a ruhát, amit a dolgozó magyar néptől kaptak?! Mi?! Azonnal kitisztítják a rongyaikat! Szemét csavargók! Aztán az ávósok elviharzottak, és a foglyok tisztogatni kezdték, az éjszakai sötétben, a kitisztíthatatlan zubbonyaikat. Ám alig feküdtek vissza, az ávósok újra berontottak. Sorakozó. Létszám. Motozás. És megint mindent elszedtek tőlük, mindent, amit még nem szedtek el, az anyák, a feleségek, a gyerekek fényképét is. Husánggal verték őket. Dezső azt kívánta, bárcsak kimúlna már. Nem várta meg, hogy megtalálják Olga fotóját, eltépte, eldobta, ne jusson a kezükbe.

Meghonosodott egy másik szertartás is. Ha olyan kedvük kerekedett az ávósoknak, senkit sem engedtek ki éjszaka a latrinára. Ilyenkor benzineshordóba ürítettek, amely hamar megtelt, kifolyt belőle a szar és a húgy. Mit tehettek, a csajkájukba végezték a dolgukat, hányszor, de hányszor szart Dezső a csajkájába.

Dezső, vonzalmának megfelelően, az arisztokraták, földbirtokosok és katonatisztek társaságát kereste. Nemigen állt szóba lebukott ávós és kitaszított kommunista fogolytársaival. Jól megtalálta a hangot a felforgató kulákoknak nevezett parasztgazdákkal. Sokkal kevésbé érttette meg magát a szociáldemokrata régi szakikkal és szakszervezeti funkcionáriusokkal, az úgynevezett munkásárulókkal. Viszont vonzódott bizonyos liberális érzelmű polgári elemekhez. Tisztelte az intellektueleket, bámulta, hogy mennyire összetartanak, hogy nem hagyják el magukat, hanem felülemelkednek, ők leginkább, a kimondhatatlan éhezés, az emberfeletti fáradtság és a szadista kínzások mégiscsak állati próbatételén. Nem győzte csodálni, hogy képesek elveken vitatkozni, eszmét cserélni, Shakespeare drámáiból idézni, versek tucatjait szavalni, zenei kifejezéseket ismertetni, a bizánci császárság történetét elmesélni, a modern fizika világképéről előadni, mindezt emlékezetből.

A legnagyobb kincsnek az információ bizonyult, mert a tábor hermetikusan el volt zárva mindenfajta hírforrástól. A lehetetlent is elkövették, hogy megtudjanak valamit. Például az ávóslatrinákhoz settenkedtek, és minden darab újságpapírt, amit az ávósok vécépapírként használtak, kihalásztak a szarból, megszárították, és a töredékekből próbálták értékelni a politikai helyzetet. Szerencséjükre akadt egy ávós, egyetlenegy, aki rendesnek mutatkozott, és aki titokban kivágott nekik újságcikkeket. Ezeket többen megtanulták kívülről, és éjjel a latrinán, ahol lehetett égetni a villanyt, emlékezetből papírzsák fecnikre leírták, a műszaki irodáról ellopott ceruzákkal, és összefűzték, majd

továbbadták a megbízhatóknak. Dezső igen felvillanyozódott, ha egy ilyen hírforrás a kezébe került. A legnagyobb tanulság számára az volt, amikor ráébredt, hogy nem a fizikum, hanem a szellem tart életben. Persze besúgták eme úgymond újságokat, elkobozták, elégették, és büntették az elkövetőket.

Tavasz volt, talán április, amikor összehívták a foglyokat, és egy ismeretlen, magas rangú ávós tiszt, aki ekkor érkezhetett, azt mondta, jó napot emberek! Dezső nem akart hinni a fülének. Az ember szó hallatára többen sírva fakadtak, néhányan össze is estek. Az ávós tiszt kihirdette, szabadulnak. Senki sem hitte el. Dezső megijedt, csak nem lesz még rosszabb. De, csodák csodája, valóban szabadultak, persze erre azért még hónapokig várhattak. Alá kellett írniuk, titokban tartják, mi történt velük, milyen viszonyok között éltek. Ingyen utazhatott haza.

A városi lakásában csúnyán ráförmedtek Dezsőre, mit akar itt, ez a lakás nem az övé. Indult a tanyájára a szőlőbe. Amikor leszállt a buszról, eszébe jutott, jelentkeznie kell a rendőrségen. Bement a falusi őrsre, kiderült, már várták, és rendőri felügyelet alá helyezték. Aki szembejött vele, útban a tanya felé, csak akkor köszönt, ha más nem hallotta, nem látta. Egy öregasszony szeme elkerekedett, és önkéntelenül felkiáltott, hát maga az, egy kísértet?!

Mesélt nekem a börtöntáborról Dezső, pedig még csak, úgy emlékszem, tizenöt éves voltam.

Képzeld, Ckó, mondta Dezső, jobban rettegtem a brigádvezetőmtől, aki ugyancsak fogoly volt, mint az ávósoktól. Hányszor, de hányszor sóhajtottam fel megkönnyebbülten, pihenés, lazítás közben, ha csak egy ávós vette észre, hogy lógok, nem pedig a brigádvezető, akit Drakulának neveztünk. Drakula válogatottabb kínzásokat talált ki, mint az ávósok, pokollá tette az életünket. Drakula javasolta, hogy vezessék be a munkaversenyt, és annak, aki lemarad, csökkentsék a fejadagját. Azt is kitalálta, hogy a gyengébbeket, öregebbeket egy brigádba osszák az erősebbekkel, a fiatalabbakkal, és ha nem bírják az iramot, attól kolduljanak, és érdemeljék ki a verést, a kínzást. Azt is kiokoskodta, adják be nekünk, hogy aki három hónapon át százszázalékosan teljesít, írhat haza levelet. Ráhajtottam, nyomtam az iramot, mint egy őrült, szinte belerokkantam. Írhattam is aztán Olgának, de hogy postára adták-e, fogalmam sincs, választ soha nem kaptam. Azt is kitalálta ez a Drakula, hogy el kell terjeszteni, miszerint az Egyesült Nemzetek Szervezete foglalkozik a tábor lakóival, aztán azokból, akik továbbadták a hírt, mint rémhírterjesztőkből büntetőszázadot alakítottak.

Ha nem tévedek, Drakula egy vérszívó kísértet volt, mondtam. Meg kellett volna szerveznetek, hogy ti szívjátok ki az ő vérét.

Ne viccelj, Ckó, nem éltük volna túl, ha ilyet csinálunk, mondta Dezső. Az ilyen brigádvezetők, szobaparancsnokok, besúgók külön kasztot alkottak. Szolgálataikért jutalmazták őket kajával, alkohollal, cigarettával, orvossággal, kényelmesebb priccsel, jobb takarókkal, melegebb ruhákkal. És vigyáztak rájuk. A kápók ki is tettek magukért, például a szökevényeket, ha elkapták őket, félhülyére verték, miközben ordibálták, miattatok, szemét fasiszták, kell itt szenvednünk! A kápók voltak azok, akik kiválasztottak foglyokat, én mindig közéjük kerültem, beszorítottak bennünket egy elkerített részbe, olyan kicsibe, hogy csak egymás hegyén-hátán fértünk el, majd felharsant a vezényszó, feküdj! Persze nem tudtunk lefeküdni, nem volt elég hely. Mi ez, ha nem parancsmegtagadás? A kápók szóltak az ávósoknak, akik rohanvást jöttek, felugrottak az embertömeg tetejére, a fejünkön ugráltak, csizmás lábukkal rugdalva, fegyvereikkel ütlegelve minket. Micsoda embersző-nyeg, ordították röhögve. Úgy éreztem ilyenkor, a fejem ellaposodott.

Nem hiszem el, Dezső, mondtam, és ráztam a fejem hitetlenül, szerintem ezt kitaláltad, hogy azt gondoljam, te aztán mindent kibírsz, vagy valami szörnyű regényben olvastad, mondd meg a címét, hadd olvassam el én is.

Nem hazudok, Ckó, mondta Dezső, nem regényben olvastam. És mondhatom, alig kaptunk enni, hát mindent megettem, amit az erdőben találtam, gyökereket, füveket, csigát, szalamandrát, mindenféle gyomnövényt, még a tölgyfa keserű makkját is. Az ávósok előszeretettel szemlélték, mit eszünk, mit esznek az ürgék. Röhögtek, kiáltoztak, a hasuk istenit, ezt is megették. Aztán lopkodtam a nyers húst a kutyáktól, a lótápot az abrakostarisznyákból, a korpát a disznók moslékjából. Egyszer, amikor lótápot loptam, elkaptak, és bevágtak egy földbe vájt lyukba, egy hatalmas rúgással, hogy előrebuktam az oldalfal gerendájához. Elterültem a térdig érő pocsolyában. Az ávós, aki lerúgott, ordítani kezdett, tornázni, ürge, tornázni, én pedig tornáztam. Akkor aztán nótát rendelt, én meg énekeltem, egész éjjel énekelnem kellett, mert az ávós unatkozott, miközben reszkettem a hidegtől.

Én a helyedben megtagadtam volna a tornázást, Dezső, meg az éneklést is abban a lyukban, mondtam, ha ilyen helyzetbe kerülnék, majd megmutatnám.

Aki megtagadta, amit parancsoltak neki, azt egy olyan cellába zárták, Ckó, amelyben csak állni tudott, olyan szűk volt. Egyszer én is oda kerültem, és amikor megroggyant a térdem, hát átlósan beszorult

a testem, és úgy maradtam, nem bírtam felegyenesedni. Mikor kiszabadultam, a társaim nem ismertek rám.

Állatok, állatok, ilyen nincs, ezek állatok, emeltem fel a hangom.

Fenét állatok, Ckó, mondta Dezső, nagyon is emberek, az állat nem tud ilyen embertelen lenni. No és amikor újságfecniket találtak a szalmazsákomban, gúzsba kötöttek. Két kezemet előre kellett nyújtanom úgy, hogy nyitott két tenyerem egymással szembenézzen. Csuklóimat egymáshoz kötözték. Le kellett ülnöm, hogy térdeim a megkötözött két karom közé kerüljenek. Akkor csuklóimat a bokámhoz szíjazták. Így a hátam meghajlott, térdeim nyomták a mellemet. Ezek után még a karjaimat egy bottal a térdem alá feszítették. A botot a könyök- és térdhajlat között dugták át, belegöngyölve a végtagok között feszülő kötözőanyagba, ezáltal a szíjak, kötelek a testembe mélyedtek, alig tudtam lélegzetet venni, az ereim elszorultak, az alsótestem elzsibbadt. Átfutott rajtam, hogy így nemhogy órákat, egy negyedet sem bírok ki, és pánikba estem. Amikor elájultam, az ávós fellocsolt, és ahányszor elájultam, annyiszor locsolt fel. Elfogott a tehetetlen düh, nyilván látszott rajtam, mert az ávós hirtelen megkérdezte, na, ürge, alig várja az amerikaiakat, mi? Bizony alig, hörögtem. Az ávós felhergelődött, és rám támadt, akkor talán még engem is kinyírna?! Ki én, vinnyogtam. Elveszítette az önuralmát, és nekem rontott, mint aki eszét vesztette, rugdalt, ahol ért. Repültem a helyiség egyik falától a másikig, mint egy labda.

A kurva életbe, kiáltottam fel, és mikor kiszabadultál, nem ölted meg azt az ávóst, kérdeztem, én megöltem volna, mondtam szinte sírva, és megismételtem, megöltem volna.

Jegyezd meg, Ckó, mondta Dezső, amit egy filozófus fogolytársamtól hallottam: túlélni, barátom, az lenne jó, de nem bármi áron, és van a mienknél borzalmasabb helyzet is, mert az volna csak az igazán szörnyű, ha mi állnánk géppisztolyokkal az őrtornyokban.

Ha így gondolkozik egy filozófus, érdekes, ha így, és lehet, hogy akkor nekem is filozófusnak kéne lennem, mondtam tizenöt évesen.

33

Kosarazni jártunk állhatatosan a barátaimmal, Sikk Lacival és Rozsossy Petivel, szépen fejlődtünk, egyre nőttünk és lettünk magasabbak, az edző Ricsó bácsi, aki a Faragóból, Farigóból, Rigóból lett Ricsó, mégsem volt elégedett, szerinte már jóval magasabbra kellett volna nyúl-

nunk. Pedig mindhárman egyaránt igyekeztünk nőni, no meg aztán gyorsnak lenni, és csont nélkül dobni a labdát a kosárba.

Greminger János lett a példaképünk, a több mint százszoros válogatott, két olimpiával a háta mögött, akit Európa legjobb játékosnak kiáltottak ki, miután az Európa-bajnokságot az ő vezényletével megnyertük, a szovjeteket 82:68-ra poroltuk el. Csak 179 centi magas volt, tulajdonképpen alacsony ehhez a játékhoz, technikai tudása, irányítókészsége azonban zseniálisnak mutatkozott, őt tartották a legrobbanékonyabbnak, úgy passzolni senki sem tudott, és mindkét kezével remekül bánt a labdával.

Edzés után továbbra is csaknem mindig komoly beszélgetésbe merültünk. Akkoriban, már gimnazistaként, valahogy egy gépelt kézirat került hozzám, sem címe, sem szerzője nem volt feltüntetve, és azt olvasgattuk, minden edzés után olvastuk, szinte a bibliánk lett, dugdostuk, nehogy valaki felfedezze nálunk, persze nem mindent értettünk belőle, korántsem mindent. A szöveg a következő volt, igen érződött belőle a személyesség:

Hadd mondjam el a látleletemet. Csalódtam mindenben, főleg az emberekben, szerintem jellemtelen, irigy fráterek, az állatoknak inkább lehet hinni, a kutyáknak, macskáknak van hitelük a szememben. Csalódtam a világban, a társadalomban, amely vakvágányon halad, és kiismerhetetlen, hamis, meghazudtolható. Csak a természetet nem lehet meghazudtolni. Ráadásul a szépség, az igazság meg a jóság nem a társadalomból, hanem a természetből származik. Úgy értékelem magam, hogy nem vagyok ebbe a világba való, mert én szeretnék őszinte, tisztességes, becsületes állampolgár lenni, de nagy bánatomra, nem lehetek az. Ha újból kezdhetném, valamiféle állat vagy növény lennék inkább. Mindezek ellenére hiszek Istenben, pontosabban egy Teremtőben, mert hiszem, hogy van valaki, aki teremtette ezt a világot. Viszont nem hiszem, hogy kormányozná is, azt egyáltalán nem, levette a kezét a világról, miután megteremtette. A vallást szükségesnek vélem, elsősorban az erkölcs érdekében, és nagyon okosan csinálták, szerintem, a régiek, mert nem azt mondták, hogy azért nem szabad valami tiltottat elkövetni, mert látja a rendőr, hanem azt mondták, az Isten látja. Sajnos az ember már nem kérdez a maga és a világ eredetéről, nem gondolkodik, nem is érez, nem áll ki másokért stb., hanem eligazodik. Azzal törődik, hogy ellenőrzése alá vonja és megmásítsa a saját történéseit, mindenesetre hatalmat gyakoroljon felettük, a hatalomgyakorlás minden undorítóságával. Kitalálta, hogy a látszat előállításának módszerével, technikájával éljen. Azon dolgozik, hogy a látszat

valósággá lényegüljön, a látszat az élet igazságává váljon. Ennyi elég is ahhoz, vélik sokan, hogy azt gondoljuk, a világ játszmájában nyerésre állunk. A kor embere, ha kételkedik, akkor sem kételkedik, ha elmereng, akkor sem mereng el. A kor embere szeret tetszelegni lágyszívű szerelmesként, vagy boldogtalan, de erős idegzetű, sorsüldözött, igazságos megerőszakolóként, kedveli a tiszta hősnek kijáró, saját kézzel gyártott hullákat, szent háborúkat vív fegyverrel vagy szavakkal, hogy aztán szent békéket kössön, amelyeket azonnal megszeg. Megdicsőült áldozatként véres bosszúra esküszik, hogy aztán megbüntesse a vétleneket. *Ilyen a kor embere, egyrészt félelmet kelt és terjeszt, másrészt fél, retteg, és utódaira örökíti félelmét, ráadásul ő az ideál.* Ennyit akartam mondani.

IV

34

Azt csak utólag tudtam meg, hogy forradalmi tömegbe keveredtem.

Egy októberi délután éppen kosáredzésről igyekeztünk haza barátaimmal, Sikk Lászlóval, Rozsossy Péterrel, amikor belesodródtunk egy hatalmas tömegbe a Nagykörúton, miközben továbbra is a kosarazással foglalkoztunk, csuklóból, édesapám, Ckó, csuklóból, magyarázta nekem Sikk és Rozsossy, taglalva technikai fogyatékosságaimat. Késő délután volt, és észbontóan nagy tömeg, elvesztünk benne, egyszerűen belevesztünk. Csont nélkül, tudod, milyen az, csont nélkül, Ckó, hajtogatta Sikk és Rozsossy, azt hitték, nekik jobban megy. Mindenki mosolygott a tömegben, sőt hangosan nevetett. Kérdeztük egymástól, mi van vajon? Mi történt? A fiatalember, akitől megérdeklődtem, sugárzott, és azt mondta, kiállunk a lengyelek mellett, gyerekek. Nem értettük. De kell ezt nekünk érteni, merült fel bennünk, hiszen még csak második gimnazisták vagyunk. A vidámság ellenére azért valahogy feszültség terjengett, megcsapott bennünket is. Hagytuk, hogy a tömeg magával ragadjon a Margit híd irányába. Összeröhögtünk Sikk-kel meg Rozsossyval. Fogalmunk sem volt arról, merre és hogyan tovább, és miért megyünk. Jó hecc, gondoltuk. Felugrottam a levegőbe, és utánoztam egy kosárra dobást, persze csuklóból. Sikk röhögött, még azt hiszik rólad, Ckó, kis hülye, seggfej, hogy bohóc vagy, mondta. Rozsossy meg komolykodni kezdett, de állat vagy, Ckó, jelentette ki. A tömeg ütemesen kiáltozott. Munkás, diák egyet akar, tartson velünk minden magyar! Szovjet–magyar barátság, egyenlőség, szabadság! Megéreztem, hogy valami hallatlanul érdekes dologba keveredtem, keveredtünk. Erősen szürkült már. Milyen idegesek lehetnek az öregeim, hogy még nem vagyok otthon, gondoltam. A Margit híd pesti hídfőjénél szembetaláltuk magunkat a budai oldalról áramló, még nagyobb tömeggel. Ennyi

ember, hát ez elképesztő, gondoltam, és mondtam is a barátaimnak. A hangerő egyre nőtt. Le a vörös csillaggal! Nem kellenek az elvtársak! Ruszkik haza! Mindenki örült és boldognak látszott. Megkérdeztem a barátaimtól, szerintük a szovjetek kosártechnikája vagy az amerikaiaké a korszerűbb. Kijelentették, persze az amcsiké. Láttam egy táblát a magasban: Provokátorokat nem tűrünk meg magunk között. Hátat fordítottam a táblának, mintha kosárpalánk lenne, megroggyantottam a térdemet, és a kezem tartásával jeleztem, jöhet a labda. Balra egy testcsel, jobbra egy horogdobás, mondtam és bemutattam. Sikk és Rozsossy megragadta a karomat, nehogy elsodorjanak bennünket egymástól. Az emberek ölelkeztek. Mi is összeölelkeztünk, Rozsossy, Sikk és jómagam.

Egyre csak sodródtunk tovább a mind hatalmasabb tömeggel, tovább, tovább az Országház felé. Ha a szüleim csak gondolnának is arra, hol vagyok, mit csinálok, biztosan elhalálozná nak, vélekedtem. Megkérdeztem, nem kellene-e hazamennünk. Sikk nyugtatgatott, még egy kicsit, mindjárt, várjunk még, ne szarj be, Ckó. Rozsossy csöndben maradt, de nyugtalanság tükröződött az arcán. Az Országházat és a vele szemben álló épületeket nemzetiszínű zászlókkal díszítették fel, egyetlen vörös lobogó sem ötlött a szemembe, és ez szokatlannak tűnt. Mellettünk sokan, ki megdöbbenve, ki örömmel mutatott a zászlókra, és mondogatták, nézzük csak, kivágták közepükből az új címert, a népköztársaságét. A tömeg zúgott, morajlott, örvénylett, ahogy csak filmeken láttam eddig.

Egy teherautón találtuk magunkat, egy kis zöld teherkocsin, hogyan kerültünk rá, egyáltalán nem tudtam. Összefogózva, egymás hegyén-hátán imbolyogtunk rajta. Nekünk, hármunknak fogalmunk sem volt, hová robogunk. Láttam, hogy a villamosok és az autóbuszok megállnak, hosszú sorokban vesztegelnek, a vezetőik meg a kalauzok leugrálnak, az utasok szintén, egymást ölelgetik. És az utasok nem bánták, hogy nem utazhatnak tovább. A Dózsa György úton állt meg a teherkocsink, leugráltunk róla. Mintha egész Budapest, mind a kétmillió ember itt tolongott volna. Ütemesen kiáltoztak. Döntsük le Sztálint, döntsük le a postarabló szobrát! Élesen világított a már csaknem sötétben a hegesztőpisztolyok fénye. Hatalmas daruk kúsztak az óriási szobor felé. Roppant robajt hallottam, de akkorát. A tömeg felordított, felujjongott, az emberek egymás nyakába borultak. Engem is, bennünket is ölelgettek. Alig jutottam levegőhöz. Nesze neked vén bankrabló, a lódenkabátért, a száraztésztalevesért, a hétszáz forintért, a kurva anyádat! Mellettünk egy hozzánk hasonló korú srác ordítozott, stüszikalapot

viselt, olyan keskeny karimás, zöld vadászkalapot, rengeteg jelvénnyel. Szóval ledöntötték az orosz tankönyv egyik hősének, az Acélos Szoszónak a szobrát. Az óriásdaruk és csörlők vastag köteleikre vették, és húzni kezdték a hatalmas fémdarabot. Mindenki a fémdarab felé nyomakodott. Áttörtek rajtunk, már-már letiportak. Le akarták köpni az emberiség jótevőjét, lehugyozni a világ leghatalmasabb emberét, és meg is tették. Mi hárman most már szerettünk volna hazarohanni, ugyanis félni kezdtünk. Hamuszürkének láttam a barátaimat, nyilván ők is engem. Át szerettük volna vágni magunkat a tömegen. Haza, haza, haza, és lélekszakadva rohantunk.

Mikor előadtam, mi történt velem, miben vettem részt, mit láttam, anyám, Barbara megijedt, fuldokolni kezdett, és azt mondta, Ckó, csak arra kérlek, ne mozdulj ki itthonról, féltelek. Apám, Menyhért meg azt mondta, a forradalom még nem neked való, fiam. Megkérdeztem, forradalom? Igen, mondta Menyhért, kitört a forradalom, és ezt fényképeznem kell. Én is szeretném fotózni, mondtam. Eszedbe ne jusson, Ckó, veszélyes, mondta apám. Még csak az hiányzik, forradalmat fényképezni egy kamasznak, mondta anyám, és sírdogálni kezdett.

Ámde másnap, gimnáziumba menet, lopva magamhoz vettem a gépemet, a már nem túl új Hasselbladot, amelyet apám kéz alatt vett nekem. Jól számítottam, mert a tanárok tanítás helyett megengedték, hogy tüntessünk. Az iskola folyosóin, az osztálytermekben egymás után, az udvaron, a háztömb körül felajzva meneteltünk és kiáltoztunk. Forró vizet a kopaszra! Egyforintos kenyeret, Rákosira kötelet! Azokat a ronda, gyűlölt, bilikék színű, aranyzsinóros, katonai jellegű, kötelezően viselendő diáksapkáinkat a szemétbe dobtuk. És eltéptük az orosz tankönyveinket. Ilyen, már-már a betegességig felfokozott jókedvet még, úgy tapasztaltam, sohasem éltünk át. Voltak azonban társaink, akik félrehúzódtak, nem dobták el a diáksapkáikat, nem tépték el az oroszkönyveiket, sőt hazaosontak.

Jómagam meg szorgalmasan fényképeztem.

A rádiót egész nap bekapcsolva tartottuk otthon. A kormányzati szervek segítségért folyamodtak a szovjet alakulatokhoz, a véres orvtámadások miatt, ahogy a rádiós szöveg kifejezte. Kezdődik, jelentette ki Menyhért. Te jó isten, mondta Barbara. Megkérdeztem, mi kezdődik? De nem kaptam választ, apám csak legyintett.

Az ablakból figyeltük és fényképeztük, mi történik az utcán. A szemközti élelmiszerüzlet előtt csoportosulás támadt, sorban állás kenyérért és minden másért. Valaki felnyúlt egy seprűvel, és leverte a bolt bejárata felett díszelgő vörös csillagot. Mindenki tapsolt, nevetett. Megjelent

egy teherkocsi zöld ruhás katonákkal. A tömeg azonnal szétfutott. Mi nem mozdultunk el az ablaktól, fényképeztünk, apám is, én is. Hirtelen éles, kellemetlen sivítás, csörrenés hallatszott. Elsüvített valami a fejünk felett, a szobánk falában lyuk keletkezett. Belőttek, mondta apám, nyilván észrevették, hogy fotózunk. Gyorsan becsuktuk az ablakot, lehúztuk a redőnyt. Anyám azt mondta, az az érzése, nem sokáig lesz mit enni, be kellene gyorsan szerezni egy kis lisztet, cukrot, húst, tüzelőt, krumplit.

A rádió azt állította, hogy a békésen tüntető magyar ifjúsághoz csatlakozva ellenséges elemek félrevezettek sok jóhiszemű résztvevőt, és a néphatalom ellen fordították. És hozzátette, tegyétek le a fegyvert! Menyhért csóválta a fejét, és nevetett. Barbara szívesen elzárta volna a rádiót. Másnap meg harmadnap egészen másképp beszélt a rádió. Magyar testvérek, hazafiak, hazánk hű polgárai, őrizzétek meg a forradalom vívmányait!

Apám elmagyarázta, hogy a forradalmárok igen különbözőek, de van néhány közös nevezőjük, egyaránt szeretnék megszüntetni az egypártrendszert a diktatúrával együtt, visszaszerezni a nemzeti függetlenséget, demokratikus vívmányokat és munkás-önigazgatást bevezetni, és egyaránt barátságban lenni, persze távolságot tartva, a Szovjettel és Amerikával, de ebbe a közmegegyezésbe nem értendők bele az alvilágból jött és a balhéra nevelődött vagányokból álló fegyveresek meg a keményfejű ideologizálók.

Menyhért a várost járta, és fényképezett. Anyám várta haza, sírdogált, és az idegességtől visszatértek a nyelési zavarai. Én dühöngtem, mert apám nem vitt magával. Menyhért az egyik napon azzal jött haza, hogy most csinálhatta a legérdekesebb felvételeket, még a háborús fotóinál is izgalmasabbakat. Előhívta és mutatta: öreg néni kötéllel fenyegetőzik a Rákóczi úton; egy minisztériumi épületről eltávolítják a népköztársaság címerét; házak falát borító forradalmi újságok, röpcédulák, rajzok tömege a Kálvin téren; géppuskafészek a Corvin-közben; szovjet tankok a Margit híd pesti hídfőjénél; egy lövöldöző a Széna téren; lefegyverzett rendőröket kísérnek civil fegyveresek; fákra felakasztott ávós egyenruhások. Leginkább a következő képsorozat ragadt meg bennem: három nagy, zöld, cirill betűs tank látszik a Nagykörúton, tömeg veszi körül, és középen kilyukasztott magyar zászlókat nyújtogatnak a tankon ülő szovjet katonáknak; akadnak magyar civilek, akik felmásznak a tankra; és van orosz, aki meg lemászik és mosolyog; veregetik egymás hátát, magyar civilek és orosz hadfiak; aztán ölelkeznek is. Barbara, miután áttekintette fényképeket,

megkérdezte, győztünk? Nem hiszem, mondta Menyhért. Hát akkor? Ezt kérdezte Barbara. Megindítják a támadást az oroszok, mondta Menyhért. Megkérdeztem, honnan tudod? Ismerem a szovjetet, nem szeretnék még egyszer ott, azon a földön fogságban lenni, mondta Menyhért. Kijelentettem, mindenkinek fegyvert kéne fogni. Menyhért azt mondta, a mi fegyverünk a fényképezőgép. És hozzátette, szóval, ne lepődjetek meg, hamarosan megint bejönnek az oroszok. Barbara azt mondta, hát ki sem mentek. De most még úgy tesznek, mintha itt sem lennének, mondta Menyhért. Én meg azt fejtegettem, hogy meg kellene az oroszokat előzni, és hirtelen, a meglepetés erejével rájuk támadni. Leintettek, apám is, anyám is, lassabban a testtel.

Másnap rendkívül erős zúgásra, morajlásra riadtunk fel. Dübörgésre, harckocsik robajára. Kinéztünk az ablakon, és láttuk, hogy szovjet páncélosok lepik el még a mi utcánkat, az Alkotmány utcát is. Menyhért fényképezni akart, szerette volna kinyitni az ablakot, de Barbara nem engedte, sőt lehúzta a redőnyt. Bejönnek a házba, bejönnek a házba, ismételgette Barbara. Akkor majd lefényképezem őket, rögtön előhívom, és odaadom nekik emlékbe, az ilyesmit jól fogadják, mondta Menyhért. Elismerően bólogattam.

És elszöktem a fényképezőgépemmel, elmentem Rozsossyékhoz, majd aztán mindketten Sikkékhez, és hárman nyakunkba vettük a várost. Fényképeztem és fényképeztem: összedőlt házak az Üllői úton; a kiégett Divatcsarnok; micisapkás kisfiú puskával a Nemzeti Múzeum előtt; rokonok, ismerősök sírnak egy holttest körül a Rákóczi úton; szovjet tankoszlopok a Mártírok útján; összeeszkábált koporsó virágokkal a Moszkva téren; a Szent István körút romjai; a Rádió szétlőtt épülete; egy szabadságharcos géppisztollyal, pufajkában, gumicsizmában, kalapban, cserkésznyakkendőben a Keleti pályaudvar előtt; asszonyok holttesteket szemlélnek az Almássy téren; Sikk és Rozsossy, amint sorban állnak kenyérért.

Gyakran ismételgettem szüleimnek, hogy felszabadultam, képzeljétek, roppant felszabadulást érzek. A naplómba meg azt írtam, nem vagyok bábu többé, remélem, én magam léphetek ezentúl oda, ahová akarok, és ahogy akarok.

Kétlelkű voltam azonban a forradalommal kapcsolatban, szerettem és kárhoztattam. Szerettem, mert utáltam a diktatúrát, és jártam a harcoló Budapestet, persze lopva, hisz megtiltották nekem, és hihetetlen fotókat készítettem, apámhoz hasonlóan. De kárhoztattam is a felkelést, mert elértem azt a kort, mikor járhattam volna táncolni, udvarolni, bálokba, de nem volt se tánc, se bál, udvarlási lehetőség sem.

Csak az a rohadt lövöldözés megy, gondoltam. Hát igen, a körút már romokban hevert. A kosárlabdaedzések is megszűntek, és ezt tartottam a legnagyobb csapásnak. Még sportolni sem lehet, duzzogtam. Mi lesz a testi fejlődésemmel, éppen most, amikor növök és növekszem. Honnan szerzek a magasságomhoz megfelelő izmokat? És egyáltalán, honnan tudjam, mi mindentől foszt meg ez a forradalom. Vannak divatos öltönyeim, hordhatnám őket, viselhetnék kalapot is, de minek, kinek. Próbálgattam apám nyakkendőit, kalapjait a tükör előtt. Ki kéne menni az utcára kalaposan, hadd lássák, már fiatalember vagyok, igen ám, de egyre veszélyesebb odakint. A forradalom nem engedi, hogy végre megkóstoljam, milyen is az, ifjúnak lenni.

A szovjet invázió elől lemenekültünk a pincébe, és néhányan, fiúk, pontosabban nagyfiúk a házból, sakkozni kezdtünk, mert féltünk, hogy elunjuk magunkat az óvóhelyen, és akkor ki tudja, mire vetemedhetünk. A sakk ellenére marhára unatkoztam. Az óvóhelynél még az iskola is jobb, gondoltam. Régi szép idők, amikor suliba kellett járni. Ha normális viszonyok lennének, stüszikalapot szereznék. És amerikai sportfrizurát csináltatnék, roppant rövidet. Sétálgathatnék a körúton, és ellenőrizhetném magam a kirakatüvegekben, hogy eléggé vagány jelenség vagyok-e. De nincs már kirakatüveg, legfeljebb szilánkok. Ilyen az én formám. Hát az egész ifjúságomat egy pincében fogom eltölteni?

Azért néha kiszöktem fényképezni, és akkor jól éreztem magam. Egyszer azonban bekerültünk Sikk-kel és Rozsossyval egy nagyobb tömegbe, szűk mellékutcába préselődve. Az utca torkolatában szovjet tankok jelentek meg, ránk irányították a fegyvereiket. Meg kell halnom, gondoltam reszketve, alig születtem meg, és már el kell pusztulnom. Azt sem fogom megtudni, mi is az az úgynevezett élet. Élet, élet. Behugyoztam. A tömeg a földre vetette magát. Kevés volt a hely abban a kis utcában, és sok ember, csak egymás hegyén-hátán fértünk el. A lövedékek fölöttünk süvítettek. Egyszer, kétszer, háromszor. Sikk és Rozsossy rajtam feküdt. Először nekik kell elhalálozniuk, gondoltam. Viszont én meg mindjárt megfulladok, alig jutottam levegőhöz. Aztán csak azt vettem észre, hogy rohanok, rohanunk, Sikk és Rozsossy mellettem rohant. Mindenki rohant, csak le ne tapossanak. Megértettem, a szovjetek most megkegyelmeztek nekünk.

Dezső nagybátyám néhányszor telefonált Pécsről, érdeklődött, mi van Pesten, és általában előadta, hogy hatszor, igen, éppen hatszor üzent érte a pécsi munkástanács elnöke, hogy ő legyen a pénzügyi vezetőjük a városházán. Ezt hallva Olga mindig felcsattant, annyira, hogy bár nem a telefonba beszélt, hanem a háttérben, mégis hallottuk; ugyan,

Dezső, menj a picsába, nem üzent neked senki, nagyon beleéled magad a szövegbe. Hogy beszél maga, mondta Dezső, így beszélni őnagyságának, és letegezni engem. Aztán megint nekünk mondta a kagylóba, ne féljetek, egy lépést sem tettem feléjük, marhaságnak tartottam és tartom az egész forradalmat vagy ellenforradalmat, mindegy, minek nevezzük.

Egyszer csak bealkonyodott a szénszünetnek meg mindenféle szünetnek, újból iskolába kellett járni. Abbahagytuk az orosz tanulását, néhány nap alatt el is felejtettük, pedig egészen jól tudtuk már. Elkezdtük az angolt. De én franciául és németül is tanultam magánszorgalomból, mert megnyíltak a határok. Apám megszervezte, várjon engem egy Londonban élő távoli rokonunk Bécsben, és megszervezte a kocsit is, amely kivitt volna. Ámde én beintettem, egyedül nem megyek. Mit csináljak én ott idegenben, elállt a lélegzetem, ha erre gondoltam. Az új félévben már szereztem két ötöst irodalomból, egyet történelemből, egy hármast matekból, egy négyest fizikából, magasugrásból csillagos ötöst, majd hülye leszek egy londoni iskolában újrakezdeni. Mikor érném el ezt a szintet Angliában? Egy pesti nem hagyja csak úgy cserben a városát. Megkérdeztem, miért csak én menjek, jöjjön az egész család. Apám kijelentette, eszében sincs, nem akar senkire rászorulni, főleg nem arra a távoli rokonra. Anyám sírósan megkérdezte, de hát a te ügyességeddel, Menyhért, sokra vihetnénk. Menyhért legyintett.

És egyszer csak megjelent András nagybátyám, mint egy űzött vad, és kérte, hadd rejtőzzön el nálunk. Apám nem szívesen engedte, de mégsem utasíthatta el a testvérét. Csináltam Andrásról néhány képet, az egyik igen jellegzetes: szürke, foltos vattakabátot visel, zöld, piszkos bricsesznadrágot, sáros bakancsot, ócska micisapkát, vastag bőrövén pisztoly lóg tokban. Azt mondtam dicsekedve Andrásnak, lehet, hogy én leszek a forradalom egyik fényképésze, és majd úgy emlékeznek rám, pedig ez a Ckó akkor még csak tizenhat éves volt.

35

Az *ötödik* változásom korszakában éltem továbbra is, *hangadó* voltam.

Az osztályfőnök, aki még mindig az általunk Süketnek nevezett magyartanár volt, arról dumált, neki mennyit kellett hazudoznia a korábbi években, és erre többé nem hajlandó, majd, elképedésünkre, pár nap múlva azzal állt elő, hogy mindenkinek az osztályából be kell lépnie az újonnan megalakult ifjúkommunista szövetségbe, mert azé

a jövő, de már a jelen is, tudniillik erkölcsisége igen magasrendű. Az osztály morajlott, jómagam talán a leghangosabban. Más választás nincs, mondta a Süket, ha nem így történik, neki lesz baja belőle. Harapófogóban éreztem magam. Nemet mondtam. A Süket azzal kecsegtetett, ha belépek, megerősíteném a rólam alkotott képet, és nem akartam hinni a fülemnek, úgy dicsért, hihetetlen szavakkal, talán egy más alkalommal elbírtam volna a dicséretét, de most kellemetlenül érintett, miszerint szorgalmas, fegyelmezett, megfontolt, érett, kiváló diák vagyok, nincs velem szinte semmi baj, és nyilván a politikai meggyőződésemben is a mindenkori helyes irányt követem. Szégyenkeztem, mélységesen szégyenkeztem, szívesen elbujdokoltam volna az effajta dicséret elől, ráadásul egyáltalán nem értettem, mivel vívhattam ki a Süket bizalmát. Társaim tekintete rám szegeződött kárörvendően, irigykedve, gúnyosan, meglepetten, komolyan, közömbösen. Sikk és Rozsossy is nemet mondott a belépésre. Képtelennek gondoltam, hogy olyan szervezetbe lépjek be, amely egy forradalom eltiprása után keletkezett az új, ellenforradalmi hatalom kívánalmai szerint. Hogy van ez? Szorongás fogott el. És minden porcikám tiltakozott a belépés ellen. Tanár úr, hát félreismer, mondtam, engem ugyan nem vennének fel abba a szervezetbe. Megkérdezte, már miért nem? Mert én szeretem a rock and rollt, válaszoltam. A Süket dühösnek látszott, és megfenyegetett, rossz végem lesz. És a legközelebbi szülői értekezleten kitálalt a szüleimnek.

Apám, Menyhért azon gondolkozott, mit csináljunk, mit tegyek, hogy elkerüljem a belépést is meg a megtorlást is. Nem talált megoldást. És megpendítette, most láthatom, milyen hülye voltam, hogy nem mentem el, amikor nyitva voltak a határok, ha pedig így tettem, akkor be kell lépnem, különben nem tanulhatok tovább. Káromkodott, miközben megjegyezte, azért káromkodik, mert tehetetlen, nincs jó választás, egyik sem jó, sem a kívülmaradás, sem a belépés. Anyám, Barbara pityergett, és azt ismételgette, te jó ég, micsoda rendszer kerekedett már megint köribénk. Apám leintette, ugyan, Barbara, már egy jó ideje tudjuk, hogyan és hol élünk. Én meg keseregtem, hogy hiába cseperedtem belevaló nagyfiúvá és a forradalom egyik fotósává, be kell lépnem abba az általam utált és sokak által ellenforradalminak hívott szervezetbe, és fogcsikorgatva beléptem. A barátaim, Sikk Laci, Rozsossy Peti és a legújabb barátom, Egger Sanyi, vigasztaltak, és vigasztalták magukat, hisz ők is beléptek. Át kéne alakítani, gyerekek, ezt a taszító szervezetet vonzóvá, rock and roll szervezetté, mondogattam, miközben a zuhany alatt, a kosáredzések után csúsztattunk, az

úgynevezett csúsztatást, amely a legmodernebb rock and roll figuraként terjedt, gyakoroltuk, a vizes kövezet ugyanis kitűnően csúszott.

Annak ellenére, hogy nagy nyomás nehezedett ránk fentről, ami mindenben megnyilvánult, mégiscsak megszerettem a gimnáziumot, mert a forradalom elbukása ellenére aránylag laza, oldott légkört tudtunk lassanként teremteni, bár sokszor éppen az ellenkezőjét, a merevséget, vaskalaposságot erőltették ránk, de sikerült kibújnunk, és éltük világunkat. Lubickoltam a tennivalókban, és örültem, hogy akadtak olyan társaim, akiket ugyanaz érdekelt, mint engem, az igazi irodalom, a színház, a művészfilm, a nyelvek, elsősorban az angol; és nem hagytam abba a hegedülést sem, és minden szabad percemet a fotózásnak szenteltem. Mérhetetlenül lekötött a képzőművészet, úgy gondoltam, egy fényképésznek jártasságot kell szereznie a festészetben meg a szobrászatban. Jól megalkottam a délutánjaimat, szinte élvhajhász módon, leckeírás meg tanulás után meg közben újságot olvastam, rádiót hallgattam, elsősorban a Szabad Európát, volt külön készülékem, és rengeteg regénnyel vettem magam körül, az apró ismeretmorzsákból is szépen építkeztem. Családjaink mindkét ágának sorsa mélységesen foglalkoztatott, a politikai helyzet ugyancsak. És jártam a várost, Sikk-kel, Rozsossyval no és Eggerrel, stüszikalapban villogtunk, amelynek oldalára rengeteg jelvényt tűztünk, nyakkendőt kötöttünk, és mindig vettem egy zacskó nápolyit, a barátaimnak is, citromost, azt ropogtattuk közben, és követtünk lányokat, akik megtetszettek nekünk, de úgy tettünk, mintha nem követnénk őket, nehogy észrevegyék. És a barátaim nagyban onanizáltak, mint elárulták, nagyon sűrűn, de én akkor már kiábrándultam ebből, nekem ehhez valahogy kevésbé fűlt a fogam, ritkábban csináltam.

Ugyanakkor a kinézetemet figyeltem állandóan, tükörben szemlélve magam, elsősorban a hajformámat, amelynek, nézetem szerint, pontosan mintáznia kellett a fejem formáját, ha nem követte, szidtam a fodrászt. És divatosan öltözködtem, apám csináltatott nekem egy világosszürke, mellényes öltönyt, a zakója háromgombos volt, rövid és karcsúsított, a nyakkendőiből adott többfélét, és egy barna antilop-, tompa orrú cipőt is vett nekem, úgy gondoltam, ez elegáns, vagány ruházat. De szereztem egy farmert is kéz alól, és hozzá egy kék, magas nyakú, bő pulóvert, ezt az öltözéket az öltönyöknél is jobban szerettem, mivel igazi vagány öltözéknek véltem. Sikk, Rozsossy és Egger azzal jött, hogy a divatot én irányítom az osztályban. Mosolyogtam. Az ünneplőruhák számítottak csupán, mert a hétköznapiak nemcsak divatjamúltak voltak, hanem igen elhasználtak is. Egyszer meghallottam, hogy anyám halkan azt mondja apámnak, mennyire

jóképű kamasszá serdültem, milyen feltűnő a szőkésbarna hajam, és egyre különlegesebben látszom mutatósnak, nem ártott meg nekem, mennyire megnyúltam. Túlságosan hiú a Ckó, mondta apám, és fél, hogy még hiúbb leszek, ha felfedezem, mennyire jó kiállású vagyok. Ezt hallva, elhatároztam, mutatós maradok, de nem hiú.

És mikor már úgy éreztük, megtehetjük, néha beültünk a margitszigeti Casinóba, Egger, Rozsossy, Sikk és jómagam, mert ott működött az ország első wurlitzere, hatalmas, földön álló, neonfényekkel kivilágított, automata lemezjátszó, tipikusan amerikai, amelynek nikkelezett részei villogtak, csak bedobtunk pénzt, kiválasztottuk a kínálatból a kedvenc lemezünket, és a gép automatikusan máris játszotta; mindig a *Buona serát* akartuk hallani. Különben előszeretettel lógtunk meg a fizetés elől, mert sokszor még annyi pénzünk sem akadt, hogy egy szimplát vagy limonádét kifizessünk. Megvolt a kialakult sémánk, a társaságból egyvalaki maradt az asztalnál, miután elfogyasztottuk, amit rendeltünk, mondjuk jómagam maradtam, a többiek elszállingóztak, mire hívtam a pincért, hogy már itt ülök egy ideje, senki sem néz felém, és legyen olyan kedves, szedje le az asztalt, mert szeretnék rendelni. A pincér felhördült, hát hol vannak, akik itt ültek, ellógtak?! Vállat vontam, és kijelentettem, ez nem rám tartozik, és ha itt nincs megfelelő kiszolgálás, akkor elmegyek. A pincér rohant ki, de hiába, a többiek már felszívódtak. Én meg eltávoztam nagy dérrel-dúrral, még azt is megemlítve, hogy ha most még nem is, de legközelebb kérni fogom a panaszkönyvet. A pincér dühösen megkérdezte, mit írnék be? Hát azt, milyen hely ez, ahonnan csak úgy el lehet lógni, mondtam.

Azt képzeltük, *vagányok* vagyunk, de még mennyire, és igen fennhordtuk az orrunkat.

Megerősítettem *hangadó* voltomat az osztályban, miután a forradalomról készült bizonyos fényképeimet kitettem a faliújságra, vagányságból tettem ki, például a következőket: tömegtüntetések, nemzetőrök, pufajkások, szovjet tankok, romok, kiégett épületek. Nagy sikert arattam, persze néhány perc múlva leszedték, megrovást kaptam meg a kicsapással való fenyegetést.

Otthon elég nyomott légkört tapasztaltam, tudtam is az okát, a szüleim utálták az új rendszert is, soha nem felejtem el apám megjegyzését, amikor kijelentette, szerencsétlen országban született, semmikor sem járhatta át a szabadság, pedig neki erre külön érzékszerve alakult ki, teljesen feleslegesen. Nem is beszélve a szépségről, jegyezte meg anyám, hát hol van itt szépség? Szabadság és szépség, e kettő kellene nekem is, mondtam.

Apám megállapította, miszerint érdekes megfigyelni nálam valami kettősséget, egyrészt, hogy én aztán tudom, vége mindennek itt, az országban, ez sugárzik rólam, ugyanakkor másrészt éppen az ellenkezőképpen viselkedem, igyekszem kibontakozni, megtalálni magam, a körülmények ellenére. Anyám meg arról tájékoztatott, tudja, nagy életet akarok élni, roppant nagyot, és ennek útját-módját keresem, csak nehogy beletörjön a bicskám.

Hát igen, az úgymond nagy élet után ácsingóztam, egy vagány élet után. Például elképzeltem, hogy, majd érettségi után, az éjszakai bárok időbeosztása szerint akarok élni, az pompás volna nekem. Tudniillik megtetszett a bárok légköre, mert ha összegyűlt valami pénzünk, vagy ha loptunk szüleink pénztárcájából, szerettünk betérni a barátaimmal egy-egy bárba, ahol általában tompított piros fények világítottak, és egy zongorára és egy dobra ment a tánc. Lehetnék én is dobos, miért ne, jutott eszembe az egyik alkalommal, ugyanis a dobost szerettem figyelni. A fényképészet mellett dobolással juthatnék még egy kis pénzhez, képzeltem el, este és éjszaka, kerestem is egy dobtanárt, a szüleimnek nem volt ellenére. Délelőtt alszom, ez volt a tervem, az éjjeli mulatóban eltöltött munka után, lenne legalább valami okom még délben is aludni, gondoltam, szerettem későn feküdni, és még inkább szerettem későn kelni. Majd aztán, mint elterveztem, délután fényképezek és előhívok. Este meg megyek ugye a bárba dobolni. És ugyan hol van még egy olyan munkahely, ahol, miközben dolgozik az ember, egyúttal az életet is élvezi, kérdeztem magamban. Ez akkor jutott eszembe, mikor az egyik bárban a dobos a zeneszünetben azonnal odapofátlankodott egy asztalhoz, ahol négy nő ült, és a nők megtiszteltetésnek vették, pedig a dobos alacsony volt és kopasz. Ha dobolnék, lenne nő is, de még mennyi, gondoltam. Aztán felkértük a barátaimmal azt a négy nőt, de nem jöttek el velünk táncolni, mire sértődöttségemben azt tudtam nekik mondani, hát kiskegyedék nyilván még szüzek, ha tudtuk volna, nem kísérletezünk a maguk felkérésével. Persze nem ők voltak szüzek, nyilvánvalóan nem, hanem mi.

Az érettségi közeledtével, az egyik győztes kosármérkőzés után, hiszen továbbra is hevesen kosárlabdáztam Sikk-kel, Rozsossyval és most már Eggerrel is, új barátommal, a pálya körül, a nézőtér mentén, heten vonultunk, heten, és a szemek ránk irányultak, mert tudták, hiszen nem is kevesen be voltak avatva, hogy miért vonulunk. Két, mondhatni, bitang jó alakú, napbarnított fickó, Fred és Citike, idősebbek nálam és a barátaimnál néhány évvel, a kosárcsapat kapitánya

és helyettese, karolt jobbról és balról egy feltűnően nyúlánk, arányos alakú leányzóba, aki nem volt más mint C. Kiss Erna, a női csapat egyik bedobója. A fickókból sugárzott az öntudat, a sikeresség, az élet császársága. Villogtatták fehér fogaikat, fickándozva röhögtek saját bemondásaikon. Erna mintha fittyet hányt volna az őt karoló, lenyűgöző figurákra, és a két fickóétól különböző, másfajta öntudattal, de öntudattal vetette fel a fejét, és hatalmas napszemüvegének védelme alatt nézett valahová, kézenfekvő, hogy a napba. És mi négyen, rajtam kívül Sikk, Rozsossy és Egger haladtunk utánuk. Fred és Citike sűrűn fordultak hátra, mintegy ellenőrizni, követjük-e őket, és mindig megjegyeztek valamit harsányan hahotázva. Remélem, jól ityeg most mindnyájatok fityege, mondta Fred, basszátok meg. Csak nehogy hamarabb kilövelljenek a hímes sejtjeitek, mint ahogy szükséges, mondta Citike, basszátok meg. Szélesen és cinkosan próbáltunk mosolyogni, de zavarunkat, bárhogyan szerettük volna, nem bírtuk legyűrni. Mindenki tudta, mi készül. Bennünket avatnak, mert valahogy kitudódott, még nem volt dolgunk nővel. Hát ez tűrhetetlen, ezt hangoztatták idősebb csapattársaink, sőt még az edzőnk is, majd tesznek róla. Tisztában voltam vele, mit kell a következőkben csinálnom, hisz kioktatást kaptam. Persze mérhetetlenül ideges voltam, nyilallt minduntalan a szívem, a gyomrom, tulajdonképpen minden szervem, de még a lelkem is, és persze fel voltam dúlva. Megkérdeztem magamban, C. Kiss Ernának nem volna más választása? Szegény Erna, miért vállalja? És nekünk sincs más választásunk? Hm, hm. Szerettem is volna meg nem is, ami majd most következik. Többször körüljártuk a pályát, a közönség, pontosabban a beavatottak, lényegében a társaság örömére, szélesen vigyorogtak rajtunk. Aztán bementünk az öltözőbe, a nőibe, Fred és Citike elhalmozott jó tanácsaival még egyszer, Ernát jobbról-balról megcsókolták, és jól letapizták, még a bugyija alatt is matattak az ujjukkal. Aztán kimentek, bezárták kívülről az öltöző ajtaját, és őrt álltak, miközben szórakoztatták magukat. Citike rikoltozott, mondván, vajon sikerül azoknak a balfaszoknak? És röhögött. Pszt, szólt rá Fred, hallani akarja a kéjben fürdő, bár gyakorlatlan hangokat. Egy idő után Fred meg Citike érdeklődött, na, hogy történt, fiúcskák. Megjegyeztem, nőt kielégíteni az tud, aki ebben a szakmában már az anyja hasában profinak mutatkozik, ezt Erna jelentette ki nekem, mondtam, és elárulom, hogy a csúcsponton. Sikk, Rozsossy és Egger bólogatott, hogy hát igen. Erna mosolygott és hallgatott. No nézd csak, jegyezte meg Fred és Citike. Titokban tartottuk, Erna meg a barátaim, köztük én is, hogy nem csináltunk semmit, csak ültünk egymás mellett.

Persze az osztályban előadtam, hogyan veszítettük el a szüzességünket, ezzel is megerősítve *hangadó* voltomat.

36

Egger Sándorral a hasonlóságunk kötött össze bennünket.

Akkor hívta fel magára a figyelmemet Egger, amikor, új fiúként gimnáziumunk harmadik osztályában kijelentette, Sikk László és Rozsossy Péter jelenlétében, hogy mondhat az ember bármit a Boroczkónak, bebizonyítja az ellenkezőjét, azonnal bebizonyítja, mert ilyen, mit neki. Sikk és Rozsossy cinkosan röhögött, no meg én is. Megtetszett nekem Eggernek ez a megfigyelése, találónak gondoltam, és miután elhívott, járjunk együtt egy olyan tánciskolába, ahol a rock and rollt is tanítják, ráálltam, és hamarosan mi ketten tudtuk legjobban a rongylábat. Aztán kiderült, mondhatok én is bármit Eggernek, ő is bebizonyítja nekem, ha akarja, az ellenkezőjét.

Egymáshoz hasonlónak tűntünk, ám egyáltalán nem a külső megjelenésünkben, hanem magatartásunkban. A hasonlatosságunkat általában bírtuk, de sokszor éppen hogy nem bírtuk.

Középmagas, meglehetősen vékony, szőke, fehér bőrű, keskeny arcú fiú volt Egger, nagyon adott a külsejére, hiú volt.

Miben hasonlítottunk?

Hát rögtön a hiúságban. Na meg aztán Egger is, hozzám hasonlóan, szeretett baromkodó beköpésekkel, elidegenítő utalásokkal, gúnyos röhögésekkel operálni. Önmagát vizsgálgatta minden helyzetben ő is, ahogy magam is, hogyan állja meg a helyét, azon volt, hogy történjen bármi, helytáll, elsősorban magáért, amire én is törekedtem. Mindig kimutatta azt a rengeteg ellenszenvét meg azt a kevéske rokonszenvét. Akkoriban így voltam én is ezzel. Mintha minden idegvégződése védtelen lett volna a külvilágtól, mint nekem is, kiszolgáltatottságtól szenvedett, akárcsak jómagam, és ha tudatosítva átélte, következésképp agresszívan viselkedett, ahogy én is, nem válogattunk az eszközökben, visszacsaptunk akkor is, ha nem volt miért. Szóval igen érzékenynek mutatkoztunk mindketten, nagyon sértődékenynek is, azt képzeltük, állandóan védekezésre kényszerülünk, ezért nem hagytunk szó nélkül semmit, mindent magunkra vonatkoztattunk, és többnyire ellenünk irányuló támadásnak tekintettünk. Így aztán Egger is, én is arra törekedtünk, hogy megelőzésképpen máris támadjunk. Az osztály többsége akkoriban nem tartott túl népszerűnek bennünket, sem Eggert, sem engem.

Roppantul figyeltük egymást, fel akartuk fedezni, fel is fedeztük, nyilván rokonszenvből, lám, egymáshoz tökéletesen hasonlóan reagálunk. Egyszer szt mondta Egger, hogy, Ckó, mi rokonok vagyunk, baszd meg. És megokolta azzal, hogy távol tartjuk magunkat mindketten bizonyos témáktól, bizonyos társainktól és bizonyos viselkedésektől. Igazat mondott, mert tényleg egyek voltunk abban, Egger meg jómagam, hogy távolságtartónak bizonyultunk, válogatósnak. Hát persze, a kurva életbe, mondtam, velünk nem lehet csak úgy, veled sem, Sanyi, meg velem sem. Hát igen, így van, baszd meg, Ckó, mondta Egger, velünk kettőnkkel nem lehet.

Ráadásul éppen Egger volt az, akinek hatására, úgymond kezdtem vagánynak tartani magamat, pontosabban kifejezve, megihletett bennünket a vagányság. Mentünk az utcán, forgattuk a fejünket a nők után, és Egger rendszerint megkérdezte, na, Ckó, melyik bigét szólítsam le, baszd meg. Hát azt, mutattam rá rögtön az elsőre, aki éppen szembejött, tudakold meg tőle, a kurva életbe, miért vetett szemet rám. És Egger odastartolt a nőhöz, és megkérdezte. Aztán fordítva is megtörtént, hogy én szólítottam meg a nőt. Általában átnéztek rajtunk. Mi meg büszkélkedtünk.

Egger állandóan a hasonlóságunkra célzott, ámde úgy tartottam, nem mindenben hasonlítunk. Gyerekesebbnek festett sokkal nálam Egger, gyerekesebben is viselkedett, sokszor vigyorgott olyasmiken, amiken nekem eszemben sem jutott, és sokkal óvatlanabbul igyekezett felhívni magára a figyelmet, mint én. Hogy mindenben hasonlítanánk, azt maga is megcáfolta önkéntelenül, mikor megállapította, hogy jómagam érettnek tűnök, sokkal érettebbnek, mint ő. És irigykedő elismeréssel nyugtázta, pillanatok alatt feltalálom magam, hozzá képest, legalábbis így látott, és tudom, mit akarok, és tudom, hogyan érjem el, vele ellentétben. Meg aztán hangadó is vagyok, ő pedig egyáltalán nem az. Vélekedése borzolta a hiúságomat, bár tisztában voltam azzal, igencsak túloz.

Viszont abban igen hasonlítottunk, hogy mennyire le tudtuk szarni a tanárokat, a tárgyakat meg a mozgalmárkodást. A kurva életbe, mondtam Eggernek, jól csinálod. Te is jól csinálod, Ckó, baszd meg.

Kiterjedt családban nevelkedett, több testvérével, apja tanár volt, túl sok pénz sosem adatott meg nekik, anyja nem vállalt állást, a gyerekeinek élt, sötét lakásukat csúnya, régi bútorokkal zsúfolták tele, feszületet is láttam, terjengett a vallásos légkör, és ebben Egger láthatóan eléggé feszengett. Szeretett feljárni hozzánk, észrevette, a mi családunk egészen más, mint az övék, elcsodálkozott a szép, bár már kopottas

berendezésünkön, a szüleim szerinte divatos megjelenésén, a lezser szövegünkön. Apám és anyám semlegesen viszonyult Eggerhez, apám, miután megtudta, hogy Egger apja tanár, tanár úrnak kezdte nevezni Eggert is, mondván neki, kissé ugratva, valamennyire lesajnálva, hogy biztosan ő is tanár lesz. Anyám meg elárulta, hogy a szülői értekezleteken, megismerve Egger anyját, semmit sem tud kezdeni vele, távol is tartották magukat egymástól.

Különben Egger történésznek készült, értetlenkedtem is, miért, nem ragyogott különösebben a történelemórákon, azonban elárulta, kötelessége a történelemben elmélyedni, mivel legidősebb bátyját mint forradalmárt kivégezték, így aztán ennek megfelelően kell viszonyulnia a rendszerhez, de, mit tegyen, kendőznie is kell, hogy rosszul viszonyul. Egy másik bátyja, mivel nem lehetett itthon az, ami szeretett volna, történetesen orvos, disszidált. Ettől a testvérétől kapott egy igazi farmert, ami kincsnek számított, hát hobbija lett a farmer, és állandóan a farmermárkákkal jött, és amikor kapott egy újabb farmert, a régit nekem ajándékozta. Így jelentünk meg aztán mindenhol, igazi farmerban, hasonlóságunkat ezzel is fokozva.

Hol el volt telve magától Egger, ahogy én is, hol nem bízott magában, hozzám hasonlóan, mindez váltakozott nálunk, és rögtön tudtuk egymásról, hogy éppen hogyan viszonyulunk a belvilágunkhoz, illetve a külvilághoz. Rengeteget aggályoskodtunk, számtalan problémánk akadt, nemcsak magunkkal, hanem a tevékenységeinkkel, a szüleinkkel, a lányokkal, a tanulással, még egymással is. Ámde egyként csaltuk magunkat, nem akartuk tudomásul venni, ha kilendültünk, ha elbizonytalanodtunk, sőt, éppen az ellenkezőjét próbáltuk mutatni, Egger is, én is. Elhárító mechanizmust működtettünk mindketten. Arra törekedtünk, hogy egyéniségként tündököljünk. Hát ebben hasonlítottunk egymásra leginkább.

Egger örömmel jött kosarazni, amikor hívtam.

Edzések után együtt hangoztattuk Sikk-kel, Rozsossyval és Eggerrel, sokak csodálkozására, hogy a kor embere félelmet kelt és terjeszt, sőt utódaira örökíti félelmét.

Sikk Laci, akivel egyre kevésbé vetélkedtünk, nem változott, tarolni akart mindenhol, az osztályban, társaságban, a lányoknál, sikerült is neki egy gyönyörű lánnyal járni, és ezt roppant irigyeltem. Most még inkább túltengő önbizalmat mutatott, a korábbinál is túltengőbbet, tulajdonképpen felfuvalkodott magabiztosságot árasztott. Nagy, világfias kalandokra készült. Gőgös volt, magas lovon ült. Mindebben már meguntam a vele való vetélkedést, sőt mindezt utáltam benne, sokszor

ki is osztottam, mondván, milyen magamutogató pojáca is vagy te, Laci, egy megveszekedett hülye. Visszavágott persze, mondván, Ckó, te egyre szerencsétlenebb seggfej vagy.

Már nem újságíró, hanem színházrendezői vágyakat melengetett, és szerette világgá kürtölni, hogy mindene a színház. Igen tehetségesnek, a jövő művészének tartotta magát, és tehetségtelen baromnak titulált mindenkit. Jöhetsz majd fényképezni a rendezéseimet, Ckó, megengedem, ismételgette. Eszemben sem lesz, Laci, mondtam, nem égetem magam.

Abban azonban folytattam a vetélkedést vele, hogy ki lesz a nagyobb művész közülünk, mert én is felléptem a jövő művészének, én a fotózásban. Ebben magam is túltengő önbizalmat mutattam. És abban is vetélkedtem Sikk-kel, hogy nem vagyok kevésbé világfi, mint ő, csak nem kapaszkodom fel magas lovakra, mert nekem nem kell, én magabiztos vagyok, akkor is, ha nem hencegek, no persze, hát hazudtam magamnak. És abban is vetélkedtünk, hogy melyikünk válik ki jobban a tömegből, pontosabban a környezetünkből, elsősorban az osztályból.

Özvegy anyja Sikket nem szűnt meg isteníteni, tudta a módját, hogyan erősítse fiacskája természetes hajlamait az önreklámozásra.

A szüleim kezdték nem bírni, és nem értették, miért barátkozom vele. Én azonban csak mosolyogtam, mert hisz továbbra is együtt onanizáltunk, ha ehhez éppen kedvünk szottyant.

No és Rozsossy Péter?

Nem sokat változott a kapcsolatunk, egyre csak utánzott engem, ahogy én is őt. Nem mindennapi erőfeszítésébe került, hogy egy kis kiegyensúlyozottságot sajtoljon ki magából, kapkodott, kikészült, becsavarodott, ilyenkor másokba kapaszkodott, például belém, de hiába, mert ebben is utánoztam, önkéntelenül, tudattalanul, pedig nem akartam, úgyhogy nem tudtam neki segíteni, illetve éppen belé próbáltam kapaszkodni. Viszont amikor meglátta bennem, amit ki is jelentett, hogy Ckó, a fene egyen meg, te állat, fejlettebb egyéniség vagy nálam, ki tudsz bontakozni, megvalósítani magad, legalábbis így veszem észre, hát akkor, utánozva engem, időlegesen kilábalt a bajaiból. Jómagam meg éppen ellenkezőképpen, becsavarodtam őt utánozva, kilendültem, kikészültem. Peti, te kis ostoba majom, mondtam neki, már megint taccsra vágtál a hülyeségeiddel.

Szeretett volna kitörni magából, próbálkozott szabadulni a gyengeségeitől, mélységesen szenvedett a komplexusaitól, amelyek tonnányi súllyal nyomták. Hogy csak egyet emeljek ki, pánikba esett a lányoktól. Ebben is utánoztam, én is pánikba estem, és szenvedtem a komplexusaimtól. Álmagabiztossággal, áldumákkal takargattuk, mennyire

szorongunk, mennyire bizonytalanok vagyunk, persze hazudoztunk, és belebonyolódtunk nagyotmondásainkba. Ckó, te állat, képzeld, mondta Rozsossy, tegnap este egy nő csókolózás közben kiharapta a számat, nem is egyszer harapta már ki. És olyankor mondta, mikor mutathatott valami herpeszt az ajkán. Én meg természetesen utánoztam, hasonló dumákkal jöttem, sőt fölényeskedve, hogy Peti, te kis ostoba majom, képzeld, nekem nem szokták kiharapni a számat, mert én felvilágosítom a nőket, ne a fogaikkal csókoljanak, hanem a nyelvükkel, és így is tesznek. És mutattam, az én ajkam teljesen ép.

Viszont mindketten igen éretten fedeztük fel az igazságtalanságokat, és felháborodtunk rajtuk, a szemünkben egyre értékesebb lett az úgynevezett kiállás, utánozva ebben is egymást.

Professzor apjára igen felnézett Rozsossy, tekintély volt számára, annak ellenére, hogy célzásokat tett arra, miszerint apja oly nagyon nem figyel rá, anyja ugyancsak nem, vagyis elhanyagolják. Orvosnak készült ő is, apja példájára, és ebben az egyben, az orvosi hivatásban már jó előre erősnek gondolta magát. Ne félj, Ckó, mondta, te állat, ha valami bajod lesz, majd megoperállak. Kösz, kis ostoba Peti, amíg meg nem szerzed a diplomádat, ígérem, kitartok a bajaim mellett, mondtam.

Szüleim egyre inkább azon voltak, mélyítsem el a barátságomat Rozsossyval, bírták, egyszerűen szerették.

Különben sem Sikk, sem Rozsossy nem akarta befogadni Eggert.

Próbáltam velük elismertetni, de csak akkor sikerült, amikor Egger mindhármunk pártját fogta, egyedül az osztályban, miután kikezdett bennünket az igazgató, mert az újonnan rendszeresített diáksapkáinkat nyilvánosan a szemétkosárba dobtuk. A diri undorítóan szidalmazó és megbélyegző dumájára mély csend kerekedett, mindenki bennünket bámult szótlanul. Egger azonban felállt, és kijelentette, nem úgy kellene felfogni, ahogy az igazgató úr felfogja Boroczkó, Rozsossy és Sikk cselekedetét, nem felforgatásnak, hanem az egyéniség megnyilvánulásának, és mi lenne fontosabb az egyéniségnél. A diri ordított, és Eggernek is rovót adott, ahogy nekünk, magatartásból meg kettest.

Akkor vettük be végleg Eggert a csapatba.

37

Menyhért apám igen értékesnek tartotta azokat a felvételeit, amelyeket a forradalom leverése után keletkezett új hatalom május elsejei ünnepségéről készített, nevezetesen: hatalmas emelvény, fehér anyaggal bur-

kolva, mellvédje alsó részének közepén óriási vörös csillag, a hátsó párkányán nemzetiszínű és piros zászlók, mellettük Marx, Engels meg Lenin óriásira nagyított ábrázolatai és jelmondatok: Éljen a Magyar Szocialista Munkáspárt! Éljen a béke! Éljen a békéért harcolók harci szövetsége! Éljen Kádár János!; az új kormány tagjai mosolyogva integetnek a tömegnek az emelvényről; tizenegy fehér inges, sötétkék nadrágos fiatalember, mindegyik kezében hatalmas fehér tábla, rajtuk egy-egy vörös betű, hogy a tizenegy tábla betűi a felkiáltó jellel együtt kiadják a tizenegy betűs jelszót: Éljen a párt!; a munkásőrség középszürke kezeslábast viselő tagjai, katonás menetben, géppisztoly fityeg hanyagul a vállukon, és az ugyancsak szürke tányérsapkájuk elején ötágú, domború vörös csillag, zászlójuk nemzetiszínű, benne egy nagy, szürke golyószóró, tábláikon: Védd a munkáshatalmat!; az Országos Béketanács küldöttsége, tekintélyes, jól öltözött férfiak, közöttük fekete reverendás egyházi emberek is; a Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom, tehát a pufajkások, ugyanis sötétszürke pufajkát viselnek, vattakabátot és vattanadrágot, géppisztollyal és a kitüntetésekkel a mellükön, feliratos táblákat cipelve: Segítsd az új karhatalmi alakulatokat a rend helyreállításában! Vesszenek az ellenforradalmárok!; a tömeg ünneplőben, amint sétál, mosolyog, beszélget, sokak kezében hurkapálcikára feltűzött nemzetiszínű és vörös papírzászló és színes, legfőképpen vörös és sárga léggömbök; nyüzsögnek szürke öltönyös, a fiatalabb korosztályhoz tartozó férfiak a tömegben, vizslatnak.

Menyhért nem adott sem címet, sem aláírást a képekhez, óvatosságból, és próbát tett, bár kissé szorongva, mit szólnak ezekhez a fotókhoz a fényképészvállalatnál, amelyet különben nemrég újjászerveztek, és ahol lejjebb került a hierarchiában, második emberből harmadik ember lett, mivel nem lépett be az újjászervezett pártba, illetve és egészen pontosan, nem is kérték, hogy lépjen be, mivel már egyszer kizárták a párt elődjéből.

Magához hívatta rögtön a vállalatnál nemrég feltűnt, hórihorgas, gyors beszédű új párttitkár, aki rosszul szabott zakót hordott, és mintha ki is nőtte volna, és aki meglepődve nézte Menyhértet, milyen elegáns öltönyt visel.

Boroczkó kartárs, ezeket a képeket lehet így is nézni, meg úgy is nézni, mondta a párttitkár komoran, a törekvésed nem egyértelmű, egyáltalán nem tiszta, úgy látszik, nem tetted magadévá, hogy a tömegek, mihelyt olyan vezetés állt az élükre, amely iránt bizalmat éreznek, hát követik annak irányvonalát, úrrá lesznek a szorongásokon és a vívódásokon, és újra cselekvően részt vesznek a harcban.

A harc, párttitkár elvtárs, bizony harc, ezt elismerem, mondta Menyhért feszülten, de az én fényképeim szerintem részt vesznek a harcban, ez csak attól függ, milyen címet adok nekik, például, ha azt a címet adom, hogy A felkelés leverése után, ez ugye harcos cím.

Ejnye, a kurva életbe, Boroczkó, hogyan lehetne felkelésnek nevezni, amitől a nép, az igazi nép távol maradt.

Jaj, teljesen hülye vagyok, párttitkár elvtárs, jelentette ki gyorsan apám, magában szidva magát, hogy ekkorát tévesztett, önkritikát gyakorolok, mert véletlenül átvettem az ellenség szóhasználatát, szóval nem felkelés, hanem ellenforradalom, mert tudom én, hogy csak a népnek van joga felkelni, és mára bebizonyosodott, hogy a nép nem kelt fel, ezt a képeim is bizonyítják, és még nyomatékosabban bizonyítanák, ha mondjuk azt a címet adnám nekik, hogy Indul a békés építőmunka.

És ha azt adnánk címnek, Boroczkó kartárs, hogy Szocializmus a magasban, kérdezte a párttitkár elgondolkozva, ahhoz mit szolnál?

Na ez az, párttitkár elvtárs, te tudsz címet adni igazán, helyettem is, jegyezte meg Menyhért.

De talán még a szabadság szócskával is el lehetne játszani, mondta a párttitkár, belevenni a címbe valahogy, tudniillik mára bebizonyosodott, hogy a tömegek átélik, hogy szabadság van, amit szovjet testvéreink segítségével vívtunk ki, például helyreállítottuk a Szabadság-szobrot a Gellérthegy csúcsán, és észrevehető, hogy szabadon emelkedik az életszínvonal, hát már húst is lehet kapni, és szabadon venni, ha időnként kifogy is, mert felvásárolja direkt az ellenség.

A címadás lényege a szellemi koncentrálás, mondta Menyhért, és te tudsz, úgy látom, párttitkár elvtárs, szellemileg koncentrálni. Ezt mondta, és közben szidta magát, hogy képes ezt mondani

Olyan polgár módjára fejezed ki magad, Boroczkó kartárs, és azt hallottam azoktól, akik jól ismernek, hogy még mindig nem szoktál le a polgári mentalitásról. Na, de térjünk vissza arra, hogy feltámadt a mi szocializmusunk, kicsit hasonlóan, de persze nem egészen úgy, ahogy Berta-Somogyi Lajos államvédelmi sorkatona feltámadt. Mondhatom, feltámadt, mert hisz a *Life* magazin fotósa megörökítette lelövését, halálhírét keltve, persze hazudott az a fotós, ahogy az imperialista sajtó szokott, annak érdekében, hogy bemutassa, mennyire gyűlölik nálunk az államvédelmet, de Lajos jó kiképzést kapott, elugrott, és csak az egyik lábát érte a golyó, szerencsére, és hipp-hopp, kórház, műtét satöbbi után, egyszer csak táncolni kezdett, amit egy filmrészlet és számtalan fotó is megörökített, te persze, Boroczkó kartárs, nem

fényképezted le, amint lábprotézis segítségével táncol, a szocialista orvoslás dicsőségére, ugyanis az ellőtt lába helyére korszerű falábat kapott; szóval feltámadt ez a Lajos, ahogy, ismétlem, a mi szocializmusunk is feltámadt.

Önkritikát gyakorolok megint, párttitkár elvtárs, ha megengeded, mondta Menyhért visszafogottan, mert bizony nekem kellett volna fotósorozatot készítenem Berta-Somogyi Lajos feltámadásáról, de igyekszem majd jóvá tenni ezt a mulasztásomat, például azzal is, hogy leszokom a polgári mentalitásról.

Már éppen ideje, Boroczkó kartárs, sutba dobni a régi polgári kacatokat, mondta a párttitkár, neked is azért kell dolgoznod, hogy az ország fellélegezzen, és megszabaduljon a lidérceitől.

Jól mondod, párttitkár elvtárs, mondta Menyhért, már éppen ideje a lidércekkel leszámolni, hogy a mi országunk ne legyen lidérctanya, vagyis bolygótűzként megjelenő, kínos álmokat okozó, madár formájú, nyomasztó, gonosz szellemekkel elárasztott, amelyet kínzó aggodalom, bénító félelem jellemez, hát ne legyen ilyen.

Látod, Boroczkó kartárs, már megint úgy beszélsz, mit aki nem közibénk való, erre a dumádra csak annyit mondhatok, hogy Magyarország a szocializmus mintaországa lesz, az a látomásom, hogy most emelkedik fel a szocializmus igazán híven és elevenen hazánkban, több mosógép lesz, jobb jövedelem, komfortosabb, nagyobb lakások, és még külföldre is utazhat a közönséges halandó.

Milyen érdekes, párttitkár elvtárs, hogy nekem is éppen ez és ilyen a látomásom, mondta Menyhért kissé kényszeredetten mosolyogva, és megismételte, hát persze, országunk természetesen a szocializmus mintaországa lesz.

Tájékoztatlak, Boroczkó kartárs, hogy a jelenlegi első emberünktől, Kádár elvtárstól származik az előbbi látomás, mondta a párttitkár oktatóan, és örülök, hogy te is átvetted tőle. Elárulhatom azt is, Boroczkó kartárs, hogy Kádár elvtárs igen rövid idő alatt igazi szocialista vezérré vált, akinek a hatalom mindennapos tehertétel, két dologtól fél, a fogorvostól és a hatalomtól, ha egy híradóban őt mutatják, kimegy a vetítőből, soha nem nézi meg magát. Barátságos, kedélyes légkört teremtett, szinte tapinthatóan kedélyest.

Én is szeretek kedélyes lenni, kedélyeskedni, párttitkár elvtárs, mondta Menyhért, meg is kérdezem tőled kedélyesen, hogy szerinted melyik országban nincs tolvaj?

Őszintén megmondom, Boroczkó kartárs, ezen még nem gondolkoztam.

Tájékoztatlak, párttitkár elvtárs, mondta Menyhért, most még minden országban van tolvaj, majd abban az országban nem lesz, ahol teljesen felépül a szocializmus.

A párttitkár nevetett, és azt mondta, nagy hóhányó vagy te, Boroczkó, a barátom is lehetnél, de sajnos még sokat kell fejlődnöd.

A hülyéje, gondolta magában Menyhért apám, de hangosan azt mondta, irányt veszek a fejlődésem felé, pártitkár elvtárs, és ezt igen komolyan is gondolom.

38

Lívia lett a párom, egy Magyar Lívia nevezetű lány, a szalagavató bálra készülve, magas, roppant arányos, igen vékony, karcsú, telt idomú, fekete hajú, élénk, vidám, cserfes lány a párhuzamos lányosztályból. Ahogy hozzám ért, azonnal felvillanyozódott, úgy érezte, áram járja át, valami kellemes elektromos áramhoz hasonló áram, de igen gyengéd áram. Zavarban volt, igyekezett, nehogy észrevegyem, mennyire mélyen érinti, hogy a párom lehet. Tudniillik már évekkel ezelőtt kiszúrt engem, mint később megtudtam, és minden vágya az volt, hogy velem járjon, és remegve várta, igen, remegve, történjen valami csoda, hogy közelebb kerüljünk egymáshoz. És ez a csoda, úgy vélte, most megtörtént, most történt meg, mikor a táncospárom lett. Szemének nedvesfényes sötétje tűnt fel először nekem, majd a szabályosan szép, ovális arcának fájdalmas, szenvedélyes kifejezése. Mintha régi fényképek alapján mintázta volna meg magát, gondoltam, olyannak látszott, akár a korábbi korszakok hagyományos családi lapjainak elfelejtett évfolyamaiban látható szép lányok, belőlük állt össze az arca. Izgatóan életteli teremtésnek mutatkozik, nyugtáztam magamban, és felébredt az érdeklődésem iránta. Lívia a kezével, mikor a tangót gyakoroltuk, összeszorította lágyan az enyémet, de úgy tett, mintha csak véletlenül csinálta volna, a lépések hevében, majd csak úgy, ernyedt fogásra váltott, hogy aztán megint összeszorítsa a kezemet. Zavartan elfordítottam a tekintetem, de nem álltam meg, hogy időnként azért rá ne pislantsak, ám úgy, mintha nem is pislantottam volna, miközben Lívia tekintete mind áthatóbb, izzóbb, odaadóbb lett. Úgy éreztem, mintha átfúrt volna a pillantásával. A tánctanárnő felszólított, gyerekek, most már, mivel tudjátok a tangó lépéseit, következik, hogy közelebb, közelebb kerüljetek egymáshoz, még közelebb, még közelebb, jobban karolni, gyerekek, ennél a táncnál, elárulom, a testek érintkeznek. Lívia megragadta

az alkalmat, jól magához húzott, tapadt hozzám, kemény mellét a testemhez szorította, és boldog volt, mert érezte, na végre, felhevülök, és persze ott, ahol a fiúknál szokott. Viszont szégyelltem merevedésemet, és azon igyekeztem, ne vegye észre, próbálkoztam bizonyos távolságot megtartani. Közben felmerült bennem, vajon tetszem Líviának? Milyen lány ez, aki ennyire ki meri mutatni vonzódását, holott nem tudhatja a fogadtatást? Merész lány!? Vagy inkább olyan, aki nem bír magával? Lívia meg azon töprengett, miért nem veszem a lapot. Egy csomó fiút fel tudna sorolni, aki kapna rajta! Mintha félénk volna ez a Tomi, akit csak Ckónak becéz mindenki, hát nem? Esetleg vaknak tetteti magát, vagy nincs önbizalma? Mikor a rock and rollt kezdtük tanulni, illetve gyakorolni, a tánctanárnő állandóan mérgelődött, ügyetlennek bélyegezve bennünket, pontosabban azokat, akik nehezebben tanulták meg a figurákat, ketté akarta osztani a társaságot, ügyesekre és ügyetlenekre, és csak az ügyesek rophatták volna a rockit, az ügyetlenek csupán a tangót. Ezt többen nem akartuk eltűrni, tiltakoztunk, de lassanként a többség belenyugodott, legyen így. Jómagam és Lívia viszont nem nyugodtunk bele, felháborítónak tartottuk a megkülönböztetést, szerintünk a szalagavató nem a tánctudásról szól, hanem egy életszakasz lezárulásáról. Ellenálltunk mi ketten, vitatkoztunk, felemeltük a hangunkat, és azon vettük észre magunkat, hogy most már egymáshoz is beszélünk, mert eddig tulajdonképpen egy szót sem váltottunk. És Lívia mérgesen kijelentette, micsoda társaság, ezek belenyugszanak mindenbe. Egyetértettem, és azt mondtam, megalkuvó banda, igazságérzetük nulla. Jól viselik az elnyomást, mondta Lívia, undorodik. Addig-addig győzködtük őket, vitatkoztunk, amíg felül nem kerekedtünk, és el nem fogadták tőlünk a többiek, hogy nincs ügyetlen és ügyes, meggyőztük a társaságot erről, és akkor ünnepélyesen megcsókoltuk egymást Líviával, a győzelmünkre, de csak arcon. És megérdeklődtem, van-e Líviának beceneve. Mindenki, aki ismeri, csak Lívnek hívja, világosított fel, hívjam én is így, hát megfogadtam. Igen kellemesen érintett, hogy Lív meglehetősen lázadónak tűnt, mert én is lázadónak tartottam magam, magasröptű kritikai hajlammal, mintha hasonlítottunk volna egymásra. És elkövetkezett a pillanat, napok múlva, amikor alig bírtunk tánclépéseket tenni, úgy tapadtunk egymáshoz, szinte egy testet alkottunk, nem lehetett tudni, hol kezdődöm én, és hol kezdődik Lív, és észre sem vettük, ha leállt a zene, összefonódva lépegettünk tovább. A többiek röhögésére persze zavartan szétrebbentünk. Az utolsó próbán összetapadt testünkkel érdekes esemény történt, ugyanis elélveztünk, ő is, én is, sem azelőtt, sem azután nem történt velem ilyesmi tánc közben.

Ezek után Lív átölelt, én is átöleltem őt, így haladtunk az utcán, teljes természetességgel, és Lív felajánlotta, igen, a szó szoros értelmében, hogy legyek szíves, vegyem el a szüzességét. Mélységes zavar és félelem fogott el, de öröm és büszkeség is. Egyszeriben a lakásunkban, az Alkotmány utcában találtuk magunkat, tudtam, a szüleim nincsenek otthon. Szóval féltem, de miután elárultam, szűz volnék én is, ment minden, mint a karikacsapás, pontosabban, annak ellenére ment, hogy szüzek voltunk.

Lív számára a velem való kapcsolat, mint később megtudtam, a biztonságot jelentette, mert nem volt igazi, megtartó, biztonságos háttere, anyja, akit imádott, meghalt rákban, amikor Lív éppen betöltötte a tizenharmadik évét, az apjával maradt, akivel mindenért meg kellett küzdenie. Apja egy nagyvállalat vezérigazgatója volt, valamikor földalatti kommunista, de nagypolgárszármazék, kinek szülei kilencszobás lakásban terpeszkedtek, ő, Magyar Rudolf oda született és ott gyerekeskedett, de már egyetemista korában szakított a családjával. Feleségét, Bertát imádta, Berta tartotta benne a lelket a leveleivel, amikor lecsukták, és a régi földalatti barátai mindennel megvádolták, amivel akkor kellett, kígyót-békát kiabáltak rá. Aztán rehabilitálták, és jó pozícióba helyezték vissza, viszont Berta meghalt. Rudolf akkor igen megváltozott, ridegen viselkedett Lívvel, annyira, hogy Lív nem szeretett otthon, a zöldövezeti villalakásban, főleg egyedül nem, pedig egyedül kellett lennie, apja rendszerint este került haza. Lív csak a táskáját tette le a szobájában, iskola után, máris rohant a közeli parkba, ahol a környékbeli lányok és srácok gyülekeztek, és mindig kitaláltak valamit, beugrottak a kerítéseken, és megkopasztották a gyümölcsfákat, kilövöldözték az utcai lámpákat, hogy sötétben csókolózhassanak. Egyszer Rudolf észrevette, amikor Lív az utcán csókolózott, azonnal lekurvázta, harsogván, Lívnek mindegy, kicsoda, csak nadrág legyen rajta, biztosan akárkivel lefeküdne. Lív akkor megsértődött az apjára, és hetekig nem beszélt vele. Bulikat rendeztek, üvöltették a magnót, zengett az utca az a zöldövezeti utca, táncoltak, cigarettáztak, ittak, vad szövegekkel traktálták egymást, önkiszolgálóból elemeltek ezt-azt, egymás ruháit hordták, és ellenszegültek a szüleiknek. Túl jó a dolga, mondogatta az apja Lívnek. Nyugi apa, nyugi, mondta erre Lív. És amikor Rudolf újból megházasodott, új feleségét nevelőanyaként konferálva be Lívnek, hogy itt a nevelőanyja, hát erre Lív kiborult. Mindig a szeme előtt van az édesanyja arca, ezt ismételgette a nevelőanyjának, és levegőnek nézte. Utálta azt a nőt, az utálat kölcsönös lett, Lív nem bírta ki otthon, és elhatározta, kollégiumba megy.

Tizenketten osztoztak egy szobán, emeletes ágyakon aludtak. Lív minden közös dologban részt vett, sokat takarított, még a konyhán is mosogatott, kimutatta, hogy ide, a kollégiumhoz tartozik. Összeadták, amijük csak volt, az otthonról kapott csomagokat elosztották, megbeszélték egymás ügyes-bajos dolgait. A tízdekás vajat tizenkét részre osztották. Akadt két leszbikus lány, akik könnyen meghonosították azt a szokást, hogy a lányok, hárman-négyen együtt aludjanak. A hétköznapok kilátástalan gyötrelmeiből és szürkeségéből a hétvégeken szerettek volna szabadulni, egész héten a szombatot, vasárnapot várták, hogy hazamehessenek, Lív volt az egyetlen, aki nem várta ezt. Ritkán látogatott haza, a barátnőjéhez ment inkább. Elborzasztotta, amikor egyszer a szombat éjjelt egy félhomályos, cigarettafüstös, alkoholszagú, kopott, vigasztalan szórakozóhelyen töltötte, életében először és utoljára, ahol az ordító, dobhártyaszaggató zenétől elkábultak, és egy fiú tánc közben meg akarta csókolni, amit Lív visszautasított, undorodott tőle, s amikor a srác erőszakoskodni kezdett vele, belerúgott a legérzékenyebb testrészébe, majd elrohant.

Feltűnt nekem Lív érzéssel teli beszédmódja, amelyben az értelmesen felépített, logikus gondolatok keveredtek egy elkötelezett családanya háziasszonyos hangjával. Roppantul szerettük egymást, ilyen egyszerűen fejezhetem ki, állandóan kézen fogva jöttünk-mentünk. Lív, mivel igazi otthona nem volt, naponta feljárt hozzánk. Szörnyen falánk volt, mindig éhes, talán emiatt okozott neki élet-halál gyönyörűséget, ha cukrászdákban ülve fagylaltot kanalazhatott nyáron, télen meg tortát ehetett, miközben meghitt, kedves pillantásokkal méregette a közönséget. Amikor ezt az észrevételemet elmondtam neki, kijelentette, félretértettem, nem falánkságnak nevezné, hanem az otthonosság érzésének, mert abban hiányt szenved és szenvedett.

Okos lánynak mutatkozott, feltűnően okosnak, rögtön felvették a jogra. Úgy láttam, tehetsége, sőt érzéke van a joghoz, szorgalmával is kitűnt, mindig ötösre vizsgázott. Továbbra is kollégiumban lakott, de már jobb körülmények között. Ám sok időt, túl sokat pazarolt rám, rengeteg energiát, imádta a fotóimat, nekem szentelte minden idejét, és ezért elbukott egy szigorlaton. Ez nyomasztotta, elveszítette az önbizalmát, és a többi vizsgáján is bukdácsolni kezdett. És nagyfokú szorongás alakult ki benne az egyetemtől, eltévesztette az irányt, és emiatt igen rossz napok, hetek, hónapok következtek, amelyek megterhelték kapcsolatunkat. Folyamatosan Lív sikertelensége foglalkoztatott bennünket, és ez eltérítette őt attól, hogy igazi természetét kamatoztassa, a jó embert, a jókedvet árasztót, a jó hangulat terjesztőt, meg aztán

a szeretetteljest, a kedvest, a segítőkészt, a megértőt. És beköszöntött az az időszak, amikor Lív sűrűn kiborult, és sírt, zokogott, hisztérikus lett.

Szüleim kezdetben bírták Lívet, friss és fesztelen viselkedését, vidám nevetését, és persze azt, ahogy rajongott értem, és ahogy fel tudott dobni. Később azonban kiszerettek belőle, elriasztotta őket gyakori hisztériázása. Menyhért is, Barbara is úgy gondolta, elég Lívből, nem volna rossz, ha szakítanánk, mert szerintük Lív úgymond lefelé húz engem. Megorroltam anyámra, apámra, és erőteljesen védelmembe vettem Lívet, mondván, kevés hozzá hasonló lány akad, mert Lív hihetetlenül rendes, és hangsúlyoztam a rendes szócskát, kirívóan hangsúlyoztam. És kijelentettem, vegyék tudomásul, kapcsolatunk fantasztikus kapcsolat. És tudják meg, Lív elképesztően intelligens. És a segítőkészsége az egeket veri, mindent megtesz értem. Anyám és apám hümmögött. És megpendítették, hogy nekik Lív időnként hazudozik, tudniillik rájöttek több füllentésére. Ha néha nem mond is igazat, jegyeztem meg, csak azért, hogy jobb színben tűnjön fel előttük, mert tudja, elégedetlenek vele, különben egyáltalán nem kenyere a hazugság, meg is terheli. És hozzátettem, rossz hatással vagytok, kedves szüleim, Lívre, elbizonytalanítjátok, ha nem vagytok is tudatában, mégis így tesztek, ezért Lív elveszíti az önbizalmát a társaságotokban.

Lív nem volt híján az érzékiségnek, sőt többféle érzékiségnek, rájöttem, hogy nemcsak a szerelmi, hanem az anyás érzékiség levegője is körülveszi. Sokszor ernyedten révedezett az érzékiségeiben, miközben engem szemlélt behatóan, és amikor viszonoztam, mély csend keletkezett közöttünk, mire nevetni kezdtünk, erőltetetten nevetni, de hogy visszatérjünk a természetesség medrébe, azonnal szeretkezni kezdtünk.

Az én stílusomban beszélt, annyira egy lett velem. Például, mikor megkérdeztem tőle, miért vagy te olyan révedező, Lív, akkor azt válaszolta, mert a révedező révedezik, ha nem tudnád, Ckó; mintha csak én válaszoltam volna. Roppant arányos is volnál, Lív, már túlzás is, annyira, mondtam, mire rávágta, azért vagyok arányos, hogy rajtam tanulmányozd, Ckó, az arányokat.

És egy ilyen beszélgetés után nem sokkal ismerkedtem meg a középiskolás Juttal, Boga Judittal, aki több évvel volt fiatalabb nálam, akkor már fotóriporter voltam egy lapnál, és nagy hirtelen, amikor semmi sem utalt arra, hogy szakítani szeretnék, mégis szakítottam Lívvel, azóta sem tudom megmagyarázni, hogyan történhetett.

39

Mondhatom, meg kellett változnom *hatodszorra* is.

A jogra jelentkeztem, hasonlóképpen mint Lív, de én csak kényszerűségből, mert a szüleim nem szerették volna, most már apám sem, hogy én is fényképész legyek, holott az akartam továbbra is lenni, ezért aztán nem is készültem igazán a felvételire, nem is vettek fel, örömömre.

Viszont apám elhelyezett segédmunkásnak egy textilraktárba, jó pontokat szerezni a következő felvételi előtt, mert a segédmunka, ez volt elterjedve, előnnyel jár. Hát ezt a helyet igen utáltam, de meg akartam nyerni az ottani kollégáimat. Illetve *meg akartam felelni*. Ez eléggé új vonásnak tetszett nálam. Úgy tettem, mintha nagy figyelemmel kísérném a raktárban dolgozó társaim tevékenységét, és mintha tőlük tanulnám el, hogyan kell vállamra dobni a textilvégeket, és lerakni a kijelölt helyre ügyesen, ráhelyezve szépen a többire, valahogy úgy, mint a kőművesek a téglát egymásra, csak másképp, mindenesetre vigyázva, le ne dőljön az építmény. Gyorsan belejövök biztosan, hiszen érettségiztem, mondogatta a roppant körülményes raktárfőnök, Ószabó kartárs. Remélem, meg lesz velem elégedve, mondtam neki mosolyogva. Ezzel a raktárfőnökkel nem tudtam mit kezdeni, de éppen az ellenkezőjét mutattam. Ha egymás közelében tartózkodtunk, mindkettőnket elkapott a feszültség, kezdetben idegesítettem, zavaró tényezőnek tekintett, nem odavalónak, azonban miután sokat érdeklődtem a családja iránt, megbékélt velem. Finom modort igyekezett felvenni a társaságomban, és úgy viselkedni, ahogy elképzelte, hogyan kell egy érettségizetthez viszonyulni, és ez igen furcsán hatott. Jómagam pedig igen méltányosnak, udvariasnak, megértőnek és visszafogottnak akartam mutatkozni, sőt szerettem volna átvenni a raktárfőnök nyelvhasználatát, például, tetszik érteni, faszfej; ha a kutya nem szarna, kipukkanna; no nézd már csak, jó szagú úristen. És mindezenközben igen rosszul éreztem magam, de sikerült a raktárfőnök feszültségét feloldani. Belejött hamar maga, fiatalember, az itteni munkába, ahogy látom, jegyezte meg, igen jól megfelel. Az ott dolgozó férfiak és nők eleinte átnéztek rajtam, másnak, egészen másnak tartottak, tőlük különbözőnek, ezt úgy fejezték ki, hogy a jó szüleim, velük ellentétben, leérettségiztettek engem. Kínosan mosolyogtam, de miután rájöttem, milyen kínosan, gyorsan természetesre változtattam, persze csak művileg természetesre. Szorgalmasan cipekedtem, mindent elvállaltam, és hamarosan a kollégáim is megfelelő munkaerőnek tartottak. Ehhez az is kellett, hogy bekapcsolódjam abba, ami őket érdekelte, és ami engem egyáltalán

nem érdekelt, például a foci meg az éppen nemrég megindult tévéadások. Holott szívesen távol maradtam volna tőlük, szívesen csellengtem volna egyedül abban a vigasztalan raktárban, abban a homályos hodályban, a textilvég-építmények között. Ráadásul még szerencsétlennek is gondoltam magam, hogy nekem ott kell dolgoznom, a szűk, piszkos, kifakult, ronda, kék munkaköpenyben, amelynek néhány gombja is hiányzott. De nem engedtem ennek a rossz érzésemnek, és éppen fordítva viselkedtem, az érzéseimmel ellentétesen. És büszke voltam, hogy meg tudom csinálni. Fényképeztem a raktárban is, és magamról is meg a családomról is meséltem, elsősorban sztoriztam. Amikor az utcán megrakott kézikocsit kellett húznom, amelynek vasalt kerekei kellemetlenül csattogtak az aszfalton, legszívesebben elfutottam volna, hátrahagyva a kocsit, nehogy ismerősök így meglássanak, és keserű fintorokat vágtam. Ugyanakkor felülemelkedtem ezeken a szar helyzeteken, és ezt elégedetten állapítottam meg. Megláttam egyszer az utcán, kézikocsihúzás közben, egy hírességet közeledni, napozott, illetve úgy véltem, napozik, miközben magabiztosan, elegánsan, a nappal szemben haladt a járdán. Az én arcomat árnyék borította, a napnak háttal húztam a kocsit. Szóval a hírességet elárasztotta a nap, engem, a kétkezit, akkor neveztem magam először úgynevezett kétkezinek, árnyékba borított. A fenébe, ebbe nem lehet belenyugodni, gondoltam, és erőteljes harci vágy kerített hatalmába, és, puff, azért is nekivezettem a kézikocsit a hírességnek, mintha csak véletlen lett volna. A kétkeziek bosszúja, gondoltam. Azonnal előadtam a raktárban a többieknek, hangsúlyozva a kétkeziek bosszúját, helyeseltek, sőt jót szórakoztak, ezt is akartam elérni, és még inkább megszilárdítottam *megfelelő* voltomat. Talán emiatt bíztak meg bennem, és egy idő után beszerveztek, tárgyaljak én a vevőinkkel, akik hozzánk jártak textíliát venni, hogy mi, kétkeziek, sokkal olcsóbban adnánk, ha egyenesen tőlünk vennék, a raktárfőnök és a hivatalos út megkerülésével, szóval beszéljek én velük, mégis nekem van érettségim. Kissé berzenkedtem, de a *megfelelés* kényszere győzött bennem, és eredményesen tárgyaltam, így aztán a saját zsebünkre adtuk el időnként a textíliát. A barátaimnak, Sikknek, Rozsossynak és Eggernek előadtam, mennyire *megfelelek*, milyen jól kijövök a raktári munkásokkal, befogadtak és szeretnek, és együtt verjük át, sőt, szinte a vezetésemmel, a főnökséget. Ckó, hagyjuk a dumát, mondta Sikk. Hazudni az tud, Ckó, aki profi a hazudozásban, mondta Rozsossy. Most már csak az van hátra, hogy háromféle rendőrigazolványod van, Ckó, mondta Egger.

Nyáron fellélegeztem, mert, apám beleegyezésével, felmondhattam a raktárban, azzal is előállva otthon, hogy inkább elmegyek Lellére

pincérnek, ott sokkal több pénzt kereshetek, és akkor vehetek egy modernebb fényképezőgépet. Egy étteremben és a hozzá tartozó nagy kerthelyiségben, ahol fémasztalok mellett kényelmetlen kerti székeken kellett ülni, neve szerint Vörös Csillagban dolgoztam, naponta tíztizenkét órát talpalva. Elzsibbadtam a fáradtságtól, alig láttam a kimerültségtől. Megfürödni sem volt kedvem a Balatonban. Nőkre rá sem bírtam nézni. A bal kézben fogott tálcán visszük ki az ételt meg az italt, ezt hamar elsajátítottam, és a jobb kezünkkel tesszük le az asztalra. Több pohár sört, bort, röviditalt kell rendelni a csapostól, mint amit a vendégek rendeltek, tanultam meg ezt is, és amit nem rendeltek meg, azt meg lehet inni az alatt a pár lépés alatt, amíg a csapospulttól az úgynevezett felíró asztalhoz ér az ember, ahol a felíró rögzítette, mit vittünk ki és mennyit; ingyen volt ez a suttyomban megivott itóka nekünk, senki sem vette észre, meg nem is akarta. Minden pincér ezt csinálta. Tehát *megfeleltem* itt is. A főpincér, akinél a vendégnek fizetnie kellett, igazi gengsztert játszott, nem osztotta el a borravalót, hanem, műszóval, lenyelte, holott a borravaló reményében álltam be, hiszen a fizetést nevetségesen alacsonyan szabták meg. Így aztán alig kerestem valamit. Próbáltam tenni ellene, és amikor a főpincér nem látta, magamnak fizettettem, és eltettem a pénzt. És megszerveztem a többi pincérrel, fizettessünk mi, toljunk ki a főpincérrel, amikor nem látja. Hát csináltuk. És megint igen *megfelelőnek* éreztem magam. A főpincér olyankor, amikor észrevette, hogy elmentek azok a vendégek, akik nekem, nekünk fizettek, és azt hitte, meglógtak, hisz kérdésére azt mondtam, mint a többiek szóvivője, hogy úgy látszik, megléptek fizetés nélkül, a szemetek, kirohant utánuk, de általában már hiába. Egyszer azonban utolérte őket, és akkor kiderült, hogy nekem, nekünk fizettek, hát ordított velem mint főkolompossal, én meg gyorsan otthagytam a vendéglőt, kiléptem. Remélem, többet is számoltál, Ckó, mondta Sikk, és dollárban. És, Ckó, ha nem tudtál visszaadni, hát akkor nem tudtál, mondta Rozsossy. Úgy látom, nem hoztál szégyent ránk, Ckó, mondta Egger.

Szóval mindenhol *megfeleltem*, alkalmazkodva a viszonyokhoz, de azért motoszkált bennem, talán nem kellene mindig megfelelnem.

És mikor apám beadta a derekát, hogy fényképésziskolába járhassak, miután belátta, eszemben sincs jogásznak lenni, és másodszor is felvételizni, hát örültem, igen örültem.

És megkezdődött, már előre elárulom, a *hetedik* változásom.

A fotóssuliban ugyanis egyáltalán *nem feleltem meg*, illetve nem is akartam. Már az épület is taszított, egy lerobbant, ronda, elavult

építmény. A velem együtt tanuló társaimról csak annyit, hogy nem értettem, honnan szalajtották őket, micsoda fejek, elkeseredtem, a bumburnyákok utánpótlásának egyöntetűsített seregét fedeztem fel bennük. Láttam, könnyen kiválhatok közülük. Nem is telt el sok idő, máris úgymond furcsa képződménynek tartottak, milyen hülye a Boroczkó, jegyezték meg, mert vagy cselekvően álltam a vártán, és mindent megkérdőjeleztem, vagy tétlenül fedezékbe vonultam, és semmiről sem nyilvánítottam véleményt. Értetlenkedtek rajtam, és ezt élveztem. Persze megbélyegeztek, hogy előkelő idegenként járok az órákra, ha egyáltalán betolom a pofámat, tudniillik sokat lógtam. A többiek tudtára adtam, ez a fotósiskola nem a csúcs, különben is apám mindent megtanított nekem, amit a fényképészetből lehetett. Nagyképűnek, kivételezettnek könyveltek el, de ugyanakkor tisztelni is kezdtek. Nem nagyon érintkeztem a társaimmal, *magányos farkas* lettem, és ebben jól megtaláltam magam. Próbáltam csekélységemet távol tartani a tanári gárdától is, miután megbizonyosodtam, milyen is a színvonal, úgy gondoltam, én taníthatnám őket, így aztán lenézően viselkedtem velük, műveletlennek, unalmasnak, jelentéktelennek, no és persze igen vonalasnak láttam mindnyájukat. Azon voltam, ne is tudják, hogy oda járok. Elidegenítő hatást tettem rájuk. Viszont győztem, elértem a célomat, békén kellett hagyniuk. Így aztán a társaim irigyelni kezdtek. Ráadásul feltűnően elegánsan öltözködtem, mellényes, csináltatott ruhákban jártam, hegyes orrú cipőkben, majd kerek orrúakban, ahogy a divat diktálta. Azonban fennakadt rajtam az egyik tanár, ráadásul egy Kossuth-díjas fotóművész, aki arrogáns, bántóan hiú ember volt, hát ez szállt rám, bár pontosan tudta, kinek a fia vagyok, de éppen ezért, mert utálta apámat. Miket szövegel ez az illető az órákon, te jó isten, számoltam be apámnak, és apám azt mondta, jól látom, nem készül fel, azt hiszi, nem is szükséges, úgy gondolja, hogy ami éppen eszébe jut, az mind arany, és úgy véli, elkápráztató előadásokat tart, csak azért, mert ő tartja, miközben a szövege csupa közhely, ráadásul a diktatúra szemléletmódját idealizálja, csupáncsak egy törtető karrierista. Terjesztettem is a társaim között mindezt, elsősorban is, hogy mennyire gyenge előadó és még gyengébb fotós, viszont felfelé nyal, lefelé rúg, ahogy az ilyenek szokták, az ilyenek, akik nagy pártemberek, és persze hatalmaskodók. Természetesen a fülébe jutott, és az egyik vizsgán megbuktatott, csak azért is, diadalmasan írta be az elégtelent, és igen jól érezte magát. Dühtől remegő hangon vágtam a fejéhez, ez a felelet minimum négyes volt, és akkor még szigorú vagyok. Öntelten mosolygott, és kijelentette, semmit sem tudok, üres a fejem. Mire

megjegyeztem, érdekes, az ön által írt jegyzetből puskáztam ki mindent, szóról szóra, és hozzátettem, azért kellett puskáznom, mert nem voltam hajlandó olyasmit megtanulni, amit ön összeírogatott. Az illetőt a guta kerülgette, és kiabált, az iskola rossz szelleme vagyok, meg kell akadályozni, hogy oklevelet kapjak. A pótvizsgán hajlandó volt ugyan átengedni, mert apám szólt az iskola igazgatójának, de utána jobban rám szállt. A következő évben még szorgalmasabban hanyagoltam az óráit, megerősítve *magányos farkas* voltomat, inkább olvastam, meglehetősen sokat, elsősorban esztétikai műveket, erre fel, mivel nem látott az előadásain, elzárkózott a vizsgáztatásomtól. Kénytelen voltam orvosi igazolásokat szerezni, betegséget igazolni azokban az időpontokban, amikor órát tartott, rengeteg igazolást kellett szereznem, de valahogy sikerült, elsősorban szüleim ismeretsége és rokoni kapcsolatok révén, viszont időbe tellett, sok időbe, annyira, hogy mire vihettem volna bemutatni, ez a nagyembernek kikiáltott művész-tanár már nyaralt egy mátrai alkotóházban. Próbáltam megkerülni az illetőt, és elvittem az orvosi papírokat az iskola igazgatójának, aki elfogadta, de figyelmeztetett, ez nem elég, még az illető nagyember tanáromnak is el kell fogadnia. Kértem az igazgatót, adjon írásos papírt az igazolásaim elfogadásáról, és, megkönnyebbülésemre, megadta. Forgó gyomorral odabuszoztam, ahol a nagyember nyaralt, és elámultam, micsoda kastély is az az alkotóház. A portás gyanakvó pillantásokat vetett rám, pedig akkor is igen elegáns öltönyben feszítettem. Kikérdezett, ki vagyok, mi vagyok, és mi járatban. Aztán kibökte, hogy akit keresek, a nagyember fotós, kirándulni ment egy társasággal. Nem engedett be a hallba, kint, a bejárati ajtó előtt kellett ácsorognom, étlen-szomjan várakoztam ott egészen estig. Mikor a nagyember végre megjelent a feleségével és a társaságával, kiránduló-, turistaöltözékben, igen jókedvűek voltak. Elébe perdültem, mondván, hoztam az orvosi igazolásokat, és közben tartottam attól, hogy egyszerűen elküld a fenébe, idegeim vitustáncot jártak. Nem akart megismerni, vagyis megjátszotta, nem ismer meg, hát el kellett mondanom, ki vagyok, miért jöttem, mert úgy tett, ismétlem, mintha fogalma sem volna rólam. Elképedtem ezen. És mikor nagy kegyesen hajlandó volt azonosítani, nem akarta átvenni az orvosi papírokat, nyilván hamisak, látatlanban tudja, hogy hamisak, és ugye ebben igaza volt. Kérem szépen, tanár úr, rengeteg betegségem van, és már ilyen fiatalon, mondtam keserves képpel, és bemutattam az igazgató orvosi igazolásaimat elfogadó papírját. Hogy jönnek hozzá, hogy nélküle hitelt adjanak az én hamis papírjaimnak, emelte fel hangját a nagyember. A telefonhoz ugrott, felhívta az igazgatót, és kiabálva

jól letolta. És megint kijelentette, eszében sincs elfogadni az orvosi igazolásaimat, évet kell ismételnem. Szerencsére apám azzal engedett el, hogy ha minden kötél szakad, és ez bekövetkezhet, mivel jól ismeri az illetőt, hívjam fel telefonon, és adjam át nagyember kollégájának a kagylót. Így tettem. Néhány percig beszéltek. A nagyember ezután vigyorgott, hihetetlen jókedvűen vigyorgott, és azt mondta, rendben, fiam. Fellélegeztem. Apám aztán elmesélte, hogy csak megdicsérte a nagyember legutóbbi kiállítását, mondván, lenyűgözte. Megköszöntem apámnak. Baszd meg, Ckó, mondta Sikk. Ckó, a kurva életbe, mondta Rozsossy. Menj, Ckó, a picsába, mondta Egger.

De közbejött a katonaság, és vége lett *magányos farkas* voltomnak, aminek tulajdonképpen örültem, mert, meg kell vallanom, végeredményben nehezen viseltem. A katonaságot azonban még nehezebben.

Ezért aztán megkezdődött a *nyolcadik* változásom.

Szóval behívtak, pedig mindent megtettem ellene, pirulákat szedtem, hogy felmenjen a vérnyomásom, orvosi igazolásokat szereztem, hiába. Nem tudtam aludni, ha mint katona megjelentem lelki szemeim előtt, nagyon szorongtam. Kalocsára kerültem, pokol volt számomra, nem voltam képes megszokni, nem tudtam katonaként viselkedni, de nem is nagyon akartam, gyűlöltem. Úgy tekintettem a laktanyára, akár egy börtönre, nem is nézett ki másképpen. Arra játszottam, hogy leszereljenek, és ennek érdekében mindent bevetettem. A szakaszvezető, Vitéz nevezetű, hamar kiszúrta, hogy semmit sem akarok teljesíteni. Például úgy tettem, mintha nem tudnám megtanulni, hogyan kell jelentkezni, ha szólítanak. Mikor felsorakoztunk, és Vitéz szólított, a nevemen, felnyújtottam a kezemet, és elég halkan azt motyogtam, igen, igen. Erre Vitéz kiabált, Boroczkó közlegény, jelentkezik! Úgy csináltam, mintha nem érteném, mit akar ez a kis nyikhaj, és kijelentettem, az előbb már jelentkeztem. A szakaszon végighullámzott a röhögés. Ezt is el szerettem volna érni, hogy röhögjenek rajtam, hát elértem. A szakaszvezető ismét szólított. Akkor már egy kissé ingerülten jegyeztem meg, színészkedve ingerülten, itt vagyok, mondtam már. És úgy tettem, mintha nem érteném, miért van olyan széles jókedvük a többieknek. Vitéz szakaszvezető most már ordított. Boroczkó közlegény, ide hozzám! Kitrappoltam a komor arccal várakozó szakaszvezető elé, az egyik lábamról álltam a másikra, igen szerencsétlen pofát vágva. A szakaszvezető összehúzott szemmel, merőn nézett rám, de nem szólt semmit. Én sem szóltam, álldogáltam előtte, mögöttem meg a szakasz röhincsélt. Még mindig nem tudom, mikor kell tisztelegni, szakaszvezető elvtárs, és mikor nem, és ez zavar, mondtam bugyután. A szakasz-

vezető, az a nyálasszájú, akivel kölcsönösen nem bírtuk egymást, fojtott, fenyegető hangon kijelentette, maga hülye, Boroczkó közlegény, és most nálam jelentkezik, érti!? Bólintottam, mintha szolgálatkészen csinálnám, és azt mondtam, aha, értem, hát itt vagyok, jelentkezem. A szakasz fetrengett a röhögéstől, én meg magamban vihogtam, mert gondoltam, majd elterjed, mennyire hülye vagyok. Jelentkezik, na jelentkezzen, ahogy tanultuk, ösztökélt most halkabban Vitéz szakaszvezető, és mintha valami szánakozó jóindulat is felvillant volna az arcán. Hát itt állok jelentkezve, mondtam, mit csináljak még. Nagy az isten állatkertje, mondta Vitéz szakaszvezető megvetően, és gúnyosan felröhögött. Két nap futkosó mondta. A sorban mögöttem álló vállamra tette a kezét, de egy szerencsétlen fasz is vagy te, öregem. Az egész szakasz vigyorogva csóválta a fejét. *Csodabogár* vagyok, ez terjedt el. Aha, gondoltam, újjászületek mint *csodabogár*. És egyúttal megkezdődik a leszerelésem, gondoltam. És amikor be kellett magunkat ásni, a szakaszvezető nem győzte a legnagyobb gonddal méregetni az árkomat, illetve a gödrömet. Sohasem ástam olyan mélyre, hogy megfelelt volna neki, szabotáltam. Már mindenki befejezte, csak nekem kellett ásnom és ásnom. Volt egy társaság, öt-hat ember, akiknek a gödrei, árkai kevésbé voltak mélyre ásva, mint az enyém, mégis megfelelt a szakaszvezetőnek. Ezt igen sértetten megemlítettem. Kiröhögtek. Csak röhögjenek rajtam, gondoltam, és minél inkább és minél többet, ez is a célom. Néhányan, a szakaszvezető haverjai, már söröztek, a szakaszvezetővel együtt, amikor még mindig ástam. Büntetésül általában én álltam őrségben akkor, ha esett, ha fújt. Azok a sörivók meg szépen autóba vágták magukat, és kimenőre furikáztak. Vitéz a vezető melletti ülésen lezserkedett. Gondoltam, az ilyen rám rótt büntetés is a malmomra hajtja a vizet. Mire visszaérkeztek vidáman, feldobottan, már a bőrömig hatolt a nedvesség. Pálinkásüveget adtak körbe maguknak. Én meg átfázva dideregtem, megittam volna én is egy kortyot, intettem nekik, kértem. Vitéz szétterpesztett lábbal elém állt, és röhögve megkérdezte, megszomjaztunk, haverkám, és javasolta, nekihasalhatok a pocsolyának. Hát nekihasaltam, nem törődve azzal, hogy tökéletesen átázom, és tönkremegy az egyenruhám, sőt, hogy a pocsolyavíztől megbetegedhetek. Ebből aztán nagy hasznot húztam, mert most már kezdett elterjedni a laktanyában, hogy tényleg hülye vagyok, valóban *csodabogár*. És pofáztam. Például kifejeztem meglepődésemet, hogy akadnak, akik állandóan hazajárnak, én meg alig-alig. Vitéz vigyorgott, te, haza, mire föl, haverom! Egyre inkább szabotáltam minden foglalkozást. Azt hangoztattam, a tisztek előtt is, és elsősorban előttük, hogy minek és

miért, minek a Kalasnyikov géppisztolyt mindennap szétszedni és összerakni, semmi értelme, én nem is szedem szét, ezt nyíltan elárultam, tehát nem is kell összeraknom, tökéletesen felesleges, legalábbis nekem. Kifeküdt mindenki, és elküldtek a búsba, sőt kerültek, mint egy bélpoklost, és ismét futkosóra ítéltek. Egyszer lementem a büfébe, és leültem ahhoz az asztalhoz, amely Vitéz szakaszvezető és klikkjének törzsasztala volt, persze direkt ültem oda, és ropogtattam az ehetetlen nápolyit, meg ittam hozzá a húgyízű Kinizsit, amikor megjöttek Vitézék, körém sereglettek, és merően bámulni kezdtek. Ők voltak a kis gödröt ásók, a jó időben őrséget állók, a mindig hazajárók, az állandóan eltávozáson lévők, a sörivók, a jól informáltak, a beavatottak és a többi, és most, Vitézzel az élükön, egy csoportban álldogáltak, és engem figyeltek komoran. Egyikük, aki a kocsiját mindig a laktanya előtt tartotta, intett, pusztuljak az asztaltól. A fülem botját sem mozdítottam. Araszolva közeledtek, és körülvették az asztalt. Fölém magasodtak. Nem vettem róluk tudomást. Haver, emelte fel a hangját az egyik, ez a törzsasztalunk, pusztulj innen! Makacsul kitartottam. Merően néztek. Gondoltam, azért is kitartok, és kitartottam egészen addig, amíg erőszakkal el nem távolítottak. Ezt is szerettem volna. Tudniillik élményszerűen akartam megfogalmazni egy faliújságcikkben, hogy egy klikk uralkodik a szakaszomban, egy korrupt, vesztegető banda. Amikor ki akartam tenni, Vitéz elvette, elolvasta, felröhögött, és egyszerűen eltépte. Ekkor igen merész lépésre ragadtattam magam, ismét megírtam a cikket, és kihallgatást kértem a századparancsnoktól, egy századostól. Megmutattam neki az írást, elpanaszolva, hogy a szakaszvezető nem engedte kitenni a faliújságra. A százados elolvasta, rám förmedt, hát maga tényleg, ahogy hallotta, egy *csodabogár*, illetve hülye, de szerinte csak egy egyszerű seggfej vagyok, és röhögött. Aztán elordította magát, irány kifelé, egy hét futkosó! Ámde nem mentem ki, hanem egyszerűen megfenyegettem, hogy az ezredparancsnokhoz fordulok. A százados nevetett, és szánakozón nézett rám, hát maga egyenesen *elmebeteg*. Szerintem is az vagyok, mondtam, és vigyorogtam. És a százados kezdte elterjeszteni *elmebeteg* híremet. A célegyenesbe érek nemsokára, gondoltam. Mikor legközelebb kimehettem a városba, Kalocsa utcáit járva, az utcasarkokon nekiálltam hugyozni. Hamarosan jött a katonai rendészet, szirénázó autóval, kiugrált két rendész, lefogott, betuszkolt a kocsiba. Oké, gondoltam, most már nemcsak a szóbeszéd járja majd, hogy *elmebeteg* vagyok, hanem ténylegesen is annak kell tartaniuk, és egy ilyet le kell szerelni. Jól mulattam magamban. A katonakorházban vizsgálgattak így és úgy, de nem jutottak semmire, kije-

lentették, szimuláns vagyok, és visszaparancsoltak a szakaszomhoz. Továbbra is nyilvánosan hugyoztam mindenütt, most már a laktanyában is, és nem voltam hajlandó beszélni sem. Belátták, egy budapesti katonakorházba kell vinniük, de ott sem voltak képesek kideríteni, mi lehet a bajom. Némát játszottam, magam elé meredtem, és mindig nyilvánosan akartam pisilni, miközben arra gondoltam, kitartani, nemsokára le kell szerelniük. Végül is alkalmatlannak nyilvánítottak mint *bülyét, csodabogarat, elmebeteget*, és leszereltek. Hihetetlen boldogság fogott el. Ez a te jellegzetességed, Ckó, a nyilvános hugyozás az utcán, mondta Sikk. Milyen szerencséjük volt azoknak, akikhez nem szóltál egy szót sem, Ckó, mondta Rozsossy. Az volna jó, Ckó, ha nem csinálnál mást, csak mindig magad elé merednél, mondta Egger.

40

Egyszer, egy házibulin megjelent egy tizenhat és fél éves lány, egy csodálatos kis bimbó, arca ovális, kissé szabálytalan, orrocskája apró, szájacskája cakkos, arcjátéka izgalmas, gyönyörűen kacér melle kerek, éppen megfelelő méretű, dereka sudár, csípője arányos, a lábszára talán vádlisabb lehetett volna, de különben tökéletesnek látszott, az ízlésem szerint. Azonnal bevetettem magam a lánynál, Judit nevezetűnél, felkértem, gyakorlatlanul táncolt, szerencsére, így ajánlkozhattam, hogy megtanítom, és nyomban el is kezdtem. Megkérdeztem, jársz valakivel? Nem, éppen most szakított, mondta. Jókor tetted, jegyeztem meg, mintha megérezted volna, hogy megismersz engem. Nevetett. Láttam, nem vagyok terhére, sőt, mintha azonnal megkedvelt volna. Vérszemet kaptam, és azt mondtam, ilyen fotogén lányt még életemben nem láttam, és megkértem, hadd fényképezzem le. Miért ne, mondta. Lefényképeztem ott, a társaság kellős közepén, majd átvittem egy másik szobába, hogy egyedül is lefotózzam. Hát azonnal úgy állt be, mintha tanulta volna. Mondtam, holnapra előhívom, találkozzunk, oda szeretném adni neki. Találkoztunk, megcsókoltam, és engedte. Nap nap után ott lépegetett aztán mellettem az utcán a kisleány, Jutnak neveztem el, átfogtam a vállát, átvettük egymás ritmusát.

És elhagytam Lívet, illetve fájdalmasan hagytuk el egymást Lívvel, a kisleány, Boga Judit miatt, ráadásul sajgón, rossz érzéssel töltött el a szakítás, mégis szakítottam.

Mindennap vártam a gimnázium előtt Jutot, ahová járt, még iskolaköpenyben is aranyosan festett, de utált tanulni, fütyült a sulira, olyan

kedvesen, olyan magától értetődőn nem érdekelte az egész, bukdácsolt, nála helyesebben és bájosabban senki sem lehetett képes egyeseket hozni, és visszabeszélni a tanároknak. Viszont igazi tehetséget árult el abban, ahogy fel tudta magát öltöztetni, díszíteni, ízléssel, kellemmel, hát a divat meg a nagy élet után igencsak ácsingózott, a cicoma volt a mindene. Állati édes kis ruhát láttam, mondta gyakran, apa megígérte, megveszi. Mikor a párizsi turistaútjukról, ahová a szülei magukkal vitték, visszajött, újságolta, hogy rá a legnagyobb benyomást a női divaton kívül a férfi- gyakorolta, rám való tekintettel, és elmesélte, hogy minden férfi, aki ad magára, húsz centiméteres sliccet hord hátul a zakóján, az öltönyök fényes anyagból készülnek, a vágott orrú antilopcipő a menő, így szeretne, ilyen öltözékben látni engem, sajnos nálunk igen nehéz mindezt beszerezni. No de a női divat, az elképesztő, mondta, és, képzeld, Ckó, mindent meg akartam venni, nem lehetett velem bírni, és a következőket sikerült kicsikarnom apától: egy isteni fekete lakkcipőt, egy arany papucsot trapéz sarokkal, egy kis antilopkabátot, irtó jól néz ki, két szalmapulóvert, kéket és barnát, egy twisztszoknyát, egy kis tranzisztoros rádiót, öt pár harisnyát, egyáltalán nem is olyan sok mindent. És hidd el, Ckó, tette hozzá, úgy megnéztek az utcán, mintha Brigitte Bardot lennék. Hát igen, ahogy magát az a kisleány hordani tudta, az csodaszámba ment, valószínűleg erre született, nem kellett külön megtanulnia, kész fotómodell volt. Jártunk mindenhova, moziba, strandra, táncolni, színházba, Balatonra, házibuliba, kiállításokra, ötórai teákra stb. Naponta szeretkeztünk, főleg Jutéknál, mikor a szülei nem voltak otthon, dolgoztak, csak a nagymamája próbált felügyelni bennünket, de vaksin ült egy fotelban, szegény, alig látott. És mi szeretkeztünk heverőn, földön, széken, és micsoda kínban fetrengtünk, hisz vissza kellett fojtani kitörni készülő ujjongásunkat, mivel a nagymama viszont kitűnően hallott; borzalmas volt meg vagány, ahogy vesszük. Egyszer ráordítottam a nagymamára, hogy miért tetszik követni bennünket még a spájzba is, mert követett, és a nagymama elpanaszolta Jut apjának, hogy mit is csinálunk, az apja elővette Jutot, de Jut mindent tagadott. Ckó, tudd meg, két napig nem beszéltem apámmal, és botrányoztam, mesélte Jut, most is még pukkadozom. Szóval szeretkeztünk mindenhol, ahol csak tudtunk, például uszodai kabinokban is előszeretettel. És egyre inkább csak a külsejével törődött Jut. Ha kirúzsozom a számat, tudod, Ckó, azzal a narancssárgával, anyám azt vágja a képembe, úgy nézek ki, mint egy kurva. Megkérdeztem, beszéljek anyáddal? Ugyan, mondta, és legyintett. Teltek az évek, Jut már érettségi előtt állt, és mi még mindig együtt

jártunk, azonban Jut akkor már sokszor nem figyelt rám, nemigen érdekelték a fejtegetéseim, de még a fényképezésem sem, ilyenkor megorroltam rá, visszautasító, hideg lettem vele. Nagyon intelligens fiú vagy te, Ckó, mondta, de lehetnél simulékonyabb, lehetne autód is, mint annak a divattervezőnek, aki azt mondta nekem, hogy nagyon érdekes fejem van, és sok mindent ki lehetne belőlem hozni. Fontolgatta, el sem megy az érettségire, nem is tanult, manöken vagy sztyuárdesz akart lenni. Egész napokat strandon töltött; ott szeretek dögleni, Ckó, ha hiszed, ha nem, mondta, és ne haragudj, de megismerkedtem egy fiúval, akinek kocsija van, és az szállít engem, ahova csak akarom, emlékeztet rád, ugyanolyan sportos az alakja, de sokkal kedvesebb, közvetlenebb nálad. Azon gondolkoztam, felpofozom, de csak legyintettem. Mesélte, hogy odament hozzá egy fotós a strandon, mondván, az igazgatóság kérte fel, csináljon róla fotókat, mert lesz szépségkirálynő-választás a strandon, és ehhez a jelöltekről fotót kell bemutatni, és én, képzeld, Ckó, jelölt lehetek, újságolta. Ha részt veszel egy ilyen banzájban, Jut, mondtam, elhagylak. És ösztönöztem, tanuljon egy kicsit, az istenért, és ha leérettségizett, elveszem feleségül, persze nem gondoltam komolyan, nem akartam még megházasodni. Tudja, hol lehet hamis papírt szerezni érettségiről, lepett meg, és meg is szerzi, aztán, ha sikerül sztyuárdesznek vagy manökennek lennie, mondta, nagyon jól fog keresni, nagy életet is élhet, hisz lesz pénze. Bólogattam, de kényszeredetten. És akkor közbejött, vagyis felbukkant egy középkorú olasz gyáros, mint a mesében, ragadt Jutra, megkérte a kezét, Jut igent mondott, és az érettségi elől elmenekült Olaszországba. Elhagyott, egyszerűen elhagyott. És azt mondta, az érzelmeket persze nem lehet irányítani, Ckó, tehát jöjjön, aminek jönnie kell, viszont ez a gyáros le fogja hozni a csillagokat is nekem az égről. És sírt. Fáj nekem, Ckó, nagyon fáj, hogy itt kell hagyjalak, mondta. Erre felpofoztam. Sírt tovább, és megjegyezte, igazad volt, Ckó, amikor egyszer azt mondtad, hogy egy olyan férfinál fogok kikötni, akit nem szeretek. És ömlöttek a könnyei. Képes voltam kikísérni a repülőtérre, és integetni neki. Majd otthon ültem hetekig, ki sem mozdultam. Összeroskadtam, az eszemet vesztettem. A szüleim nagyon aggódtak. Nem lehetett velem beszélni, lefogytam, sápadt arcszínt öltöttem, és igen sajnáltam magam. A külvilág előtt viszont úgy tettem, mintha mi sem történt volna. Felejteni akartam, minél gyorsabban, úgy éreztem, tele vagyok energiával, hiszen még minden lehet, minden megtörténhet velem. Jut azonnal kapott a gyárostól, ahogy írta Milánóból, egy arany melltűt, négykarátos briliánskővel és három igazgyönggyel.

Azért választottam ezt a frigyet, mert muszáj volt komolyabban, reálisabban gondolkoznom, Ckó, írta, például a fejembe vettem, hogy utazni akarok, mert imádok. Ckó, képzeld, írta, újabban még jobban nézek ki, lett egy zöld antilopretikülöm, és úgy szeretnék jól beléd harapni, most kaptam egy új sofőrt, egy feketét, kiegyenesítettem a hajam, olyan egyenes, mint a szög, a frizurám most Kleopátra, mint Liz Tayloré, új kocsim van, egy Cadillac, fekete, légkondicionáló is van benne, még telefon is, állandóan telefonálgatok a kocsiból, irtó klassz, nagyon bámulják a kocsit és benne engem. És jelzem neked, Ckó, hogy megismerkedtem a tengerparton egy hongkongi filmrendezővel, saját kis repülővel van itt, nagyon tetszettem neki, azt mondta, elvinne magával, ha volna kedvem filmszínésznőnek lenni, és kaptam tőle egy kis spaniel kutyát, egy hónapos, olyan édes, meg kell zabálni, csak állandóan pisil, az egész ház büdös tőle, és megharapta az ujjamat, vérzett. Kivel jársz, Ckó, kérdezte minduntalan a leveleiben, miért nem írod meg soha, kik azok, na majd odamegyek Pestre, és megnézem azokat a ronda dögöket. És ritkán írsz, írta, a születésnapom már egy hónapja megvolt, de úgy látszik, elfelejtetted. És még azt is írta, hogy képzeld, Ckó, a minap ültem a Hilton halljában, és tudod, ki telepedett le mellém, hát Carlo Ponti, a filmproducer, tőlem egy fél méterre ült, és állatira nézett, a felesége, ugye tudod, Sophia Loren, és ez a Ponti kért tőlem egy szál gyufát, na mit szólsz, micsoda sikereim vannak; levágattam a hajam, és most mély bronzvörös, és amikor kifestettem a szemem kékkel és feketével, hát a férjem azt kérdezte, ki vert meg, na most mondd meg, Ckó, hogy tud egy férfi, még ha öreg és gyáros is, ilyen hülye lenni. Millió puszítás Juttól, mindig így írta alá a leveleit. Kezdtem hálát adni az istennek, hogy megmenekültem tőle. Menyhért apám is fellélegzett, nem titkolta, mennyire utálta Jutot. Jut nem született feleségnek, mondogatta, szerencsétlenné tett volna téged, Ckó. Barbara anyám viszont szerette, annak ellenére, hogy átlátott rajta, és ki is mondta, miszerint Jut nem mutatkozott valami szorgalmasnak, se pedig olyan észbelileg kiválónak, de buta sem volt, persze rettentő nagyvilági életet akart élni, dolgozni meg nem szeretett.

Megkerestem Lívet, elmeséltem neki, hogy nincs már Jut, és ecseteltem röviden, milyen is Jut. Lív mogorván reagált. Hogyan járhattam, kérdezte, egy ilyen üresfejű csajjal? És a száját résnyire szorította össze. Az még hagyján, hogy üres, de szipolyozó, mint a pióca, tette hozzá. És a szemét olyan tágra nyitotta, mintha a szemgolyója ki akarna esni. Üres és pióca, ámde a női mivolt megcsúfolója, karikatúrája is, állította. És az állát előreugrasztotta. Üres, pióca és karikatúra, ismételgette.

S ha ez nem volna elég, a világ félreértésének nagymesternője, vágta ki az adut. Ilyeneket nyilvánított ki Lív Jutról. És a homlokát mély redőkbe vonta.

Aztán kijelentette, nehogy azt képzeljem, hogy kibékül velem.

41

Olga nagynénémet, meglepetésére és ijedtségére, egyszer csak hívatták a megyei pártbizottságra, Villánykövesd, ahol laktak, tanácselnökén keresztül, aki megüzente, hogy álljon készen, mert, gyors megjelenése érdekében, érte küldenek. A tanácselnök figyelmeztette is, az isten bassza meg magát, aztán jól viselkedjen ott a pártbizottságon. Hamarosan megjelent egy motorkerékpáros, százhuszonötös Csepelt vezetve, és Olga tartott attól, hogy leesik a pótülésről, annyira keskeny volt, elvásott, elzsibbadt a feneke, csaknem négykézláb ment be a bizottság épületébe.

Egy roppant alacsony elvtárs fogadta, olyan másfél méteres, megnézte Olga okmányait, végzettségét, képzettségét, bólogatott, jó, jó, és megkérdezte, van-e földjük, nincs, rázta a fejét tagadóan Olga, mert akkor már a szőlőt ráíratták az anyja nevére. Milyen származású? Hát munkás, hiszen az apja gyárban dolgozott, gépész volt, amíg meg nem halt. Nagyon jó, nagyon jó. És a férje mivel foglalkozik? Éppen most műanyag-kisiparos. Aha, aha, hát kellenek mostanság a műanyagok, mondta a pártfejes elgondolkozva.

Kérdezgették, mintha nem tudtak volna róla semmit.

És akar-e, Boroczkó Dezsőné, főkönyvelő lenni? Megdermedt, Olga megdermedt, erre nem számított. Persze hogy akar, vágta ki. És miért? Olga megakadt, hát mit lehet erre válaszolni. Aztán csak kibökte, hogy őszinte legyek, elvtárs, nem pártos politikai magatartásból, hanem kizárólag a pénz miatt. A kis növésű pártfejesnek a szeme sem rebbent, bólogatott, és megjegyezte, ha maga mindig ilyen őszinte lesz, jól megértjük egymást. És akkor Olga mély lélegzetet vett, és megkérdezte, nem lehet-e baja abból, ha ilyen magas állásra felterjesztik, mivelhogy, tudja az elvtárs, mi nagybirtokosok, nagykereskedők és kulákok voltunk. A pártfejes legyintett, tudja, hogyne tudná, nem lesz semmi bajuk, ne féljenek, új szelek fújdogálnak, különben is annyi mondvacsinált kulák volt.

Olga ragyogva rontott haza, a tanyaházba, Dezsőkém, Dezsőkém, megnyertük a széncsatát, és bugyborékolóan nevetett.

Kinevezték az egyik közeli falu, Vokány éppen megalakult szövetkezeti gazdasága főkönyvelőjének, hajnalban ment el, sötétben ért haza, dolgozott és dolgozott, meg kell adni. Úgy öltözött, mint egy vidéki, egyszerű asszony, akinek fogalma sincs a divatról. Dezső felrótta neki, hogy sose látja. Azért nem lát, mondta Olga, ha nem tudná, Dezső, mert vakulásig dolgozom, nincs más választásunk. Na és főkönyvelőnek lenni nem olyan rossz, tette hozzá, mert, láthatja, milyen szépen hozom haza a pénzt. Bizalmas jelentések írására is kötelezték, és szépen teljesítette. Jelentenie kellett, kik hátráltatják a téeszmozgalom kibontakozását, és jelentette is megbízhatóan. Érezte, rehabilitálva lett, talán Dezsővel együtt, bár ebben még nem volt biztos, mindenesetre stabilizálódott a helyzetük. De amikor felszólították, lépjen be a pártba, megijedt. Dezső vigyorogva biztatta, iratkozzon csak be, őnagysága, mi az magának. Olga nem volt hajlandó, félt, ha belép, a múltja miatt megfúrják az irigyek, így gondolkozott és érzett, túlságosan nagy karriert nem szabad befutnia. Az ösztöne azt súgta, ne lépjen be, és megokolta, még nem érett a tagságra, ha úgy érzi, érett lesz, majd jelentkezik. És megmagyarázta, nézzék csak, pártonkívüliként is becsületesen helytáll, beváltja a hozzá fűzött reményeket, kérdezzék csak meg az embereket a faluban. Hát igen, Olga nagy népszerűségre tett szert, jól ment a téesznek, szorgalmas svábok lakták a községet, ráadásul Olga nem győzte hangsúlyozni, hogy imádja a földet, a vidéket, a falut, a gazdálkodást, azt is hangoztatta, mennyire bírja a parasztembereket, s hogy szívből csinál mindent, szívből, szívből. Elkápráztatott mindenkit a jó kedélyével és a vagány dumájával.

Dezső ösztökélte Olgát, nem tudná-e elintézni, hogy ő is főkönyvelő legyen, nem megy túl jól most a műanyag-kisiparosoknak, és hozzátette, sokkal jobban ért a főkönyvekhez, mint őnagysága. Olga pedig elintézte, már el tudta intézni, csodák csodájára, hogy Dezsőt behívják a megyei pártbizottságra, káderezésre.

Ugyanaz a százhuszonötös Csepel motorkerékpár jött Dezsőért, ugyanazzal a sofőrrel, Dezsőnek többször meg kellett állítania, mert úgy érezte, leesik a pótülésről. Nagy komolyan csinálták a káderezést, holott tisztában voltak vele, kicsoda is Dezső. És, meglepetésre vagy sem, Dezsőt is kinevezték főkönyvelőnek, hipp-hopp, hivatkozva a szakemberhiányra, egy távolabbi szomszéd falu, az apró Pócsa szövetkezeti gazdaságába. Lett is nagy csodálkozás, Dezső maga is csodálkozott. Úgy tűnt, nem számít már, ha valaki burzsuj volt. És Dezső bevált, nagyon bevált. Ha reggel beért a faluba, a buszmegállótól az irodájáig az út vagy két órán át tartott, mert mindig megállították ügyes-bajos dolgokkal,

hogy Dezső bácsi így, Dezső bácsi úgy, és ő, ahogy állította, mindent megoldott, mert neki kellett, mint előadta, mindent megoldania. És az elnök, Dezső megfogalmazásában, egy derék, ügyes sváb kulákgyerek, valamikor a falu katolikus legényegyletének vezetője, mindig csak azt hangoztatta, hogy életében csak két embertől tanult, régen a paptól, manapság Boroczkó Dezsőtől. Az élvonalba kerültünk, mesélte Dezső, telepítettünk szőlőt, gyümölcsöst, spárgát meg egyebet, és mindenki előtt nyílt titok volt, hogy ő tartja el a falut.

Amikor azonban a járási első titkár meglátogatta a téeszüket, azonnal tudatta a közgyűlésen, nehogy már azt higgye a Boroczkó Dezső, hogy ez a fejlődés az ő érdeme, ez a tagok jó munkájának eredménye. Dezső a titkár kijelentése után tudta, össze kell haverkodnia vele, mint egy jó baráttal, és sikerült, levette a titkárt a lábáról azzal, hogy nemegyszer odaadta neki a tanyaházat etyepetyékre. Nagyon derék, rendes fickó lett az elvtársból, mondta Dezső. Így aztán hiába jöttek mindenféle fejesek a járástól meg a megyétől ellenőrizni, meg hogy ez a probléma meg az a probléma, hiába álltak elő mindenféle hülyeséggel, ahogy Dezső kifejezte, mert a járási titkár megvédte, Dezső meg azt mondta, jól van, rendben van, elmegyünk egy kicsit hozzánk, megbeszéljük, nyélbe ütjük. Nemsokára jócskán beittak, és el is vihették haza a nedűket. És mindezt a közösség érdekében, adta elő Dezső. Hányszor, de hányszor érte őket az a vád, hogy lekenyereznek mindenkit, holott nem akartak ők a felsőbbségtől semmit, mondogatták, csak hogy engedjék őket dolgozni.

Elértük, jelentette ki Dezső, hogy a falusi nép, amely soha életében nem kapott fizetést, fix fizetéshez jutott, először nálunk az országban. Nem túloz maga, Dezsőkém, talán a mi gazdaságunkban először, mondta Olga. Csak nem képzeli, maga felkapaszkodott, hogy lepipálhat bennünket, mondta Dezső, nézze meg, mennyi minden megeredt nálunk a földeken. Kivéve, ami nem, mondta Olga. Nehogy azt higgye, hogy maga szarta a spanyolviaszt, mondta Dezső. Az emésztésem kitűnő, Dezsőkém, ha nem tudná, mondta Olga, a spanyolviaszt is elemésztem és kiszarom. És mit szól ahhoz, őnagysága, hogy nem magához mennek tapasztalatcserére, hanem hozzám, a járási tanács nálunk tart kihelyezett üléseket, mondta Dezső, hogy elmesélhessem, miért bírom eltartani ezt a téeszt meg ezt a falut. Olga röhögött. Dezsőkém, tegye hozzá nyugodtan, mondta, hogy semmi az egy Boroczkó zsenialitásának. Köszönöm őnagysága felvilágosítását magamról, mondta Dezső.

Sokszor napokig haza sem kerültek, hát akkor váltak el.

Dezső összeállt egy harmincöt évvel fiatalabb hölgyeménnyel, odavitte a tanyaházba, mire Olga beszállította az ágyát az irodájába, majd szolgálati lakást kért és kapott. Semmi baj, őnagysága, mondta Dezső, váljunk el. Már beadtam a válópert, Dezsőkém, mondta Olga. Dehogy, én adtam be, mondta Dezső. Hát itt a papír, előszedem, mondta Olga. Na, ne vicceljen, mit hazudozik, mondta Dezső, az enyém az elsőbbség. Hát ezek a te játékaid, Dezső, mondta Olga, unalmas. És Dezső odaajándékozott sok mindent a fiatal lánynak, márkás porcelánt, étkészletet, ezüstöket, festményeket stb.

Amikor anyja daganatos beteg lett, Olga feladta megterhelő állását, hogy ápolhassa az anyját. Döntéséhez hozzájárult, hogy a téesz kezdett követ kitermelni, abban a reményben, hogy eladhatják a hivatalos áron, így is vették számításba jó előre a főkönyvben, de csak a negyedéért sikerült értékesíteni, a mérlegben viszont nem helyesbítették, ezért Olgát mérleghamisítással vádolták meg. Gyorsan felmondott hát, emiatt viszont el kellett jönnie a szolgálati lakásból, vissza a házba, ahol Dezső élte világát, akkor már nemcsak azzal a fiatal nővel, hanem különböző más hölgyekkel is. Kérdezte Olga az egyiktől, kislányka, te hogyan kerültél ide? A Dezső bácsi barátnőjének vagyok a barátnője, mondta a lány, azért vagyok itt, hogy takarítsak. Itt mindent megesz a kosz, mondta Olga, most hétfő tíz óra van, kislányom, te kedd estig mindenedet elviszed innen, magaddal együtt. A kislány megijedt, és elmesélte, hogy Dezsőt a barátnője már kirúgta. Dezső mosolyogva üdvözölte Olgát, jó, hogy megjött, mert már kitettem a szűrét annak a szangvinikus kis kurvának, mondta, pedig, képzelje el, őnagysága, miattam vált el a harmincéves férjétől. Olga megkérdezte, miért nem vagy neki akkor inkább hálás, Dezső? Hálás vagyok, mondta Dezső. Akkor miért kurvázod le? Hát az tény. Hogyhogy tény? Egy huszonhárom éves nőnek nem szabad összekötnie magát egy harmincöt évvel idősebb pasassal, az nem normális, mert az a pasas egy idő múlva kezd nagyon szuszogni az ágyban. És Dezső nevetett, majd azonnal felajánlotta Olgának férfias szolgálatait. Megint összeházasodtak.

És akkor beütött egy bírósági ügy. Dezső ugyanis havonta kapott autóhasználati pénzt, hogy a munkakörébe tartozó ügyeket elintézze a Moszkvics kocsijával, és egyszer elvitte az elnököt Siófokra, hogy ott telket vegyen, egyszer pedig megkérte a főagronómus, menjen el Miskolcra kerítésdrótot beszerezni, annál is inkább, mert tudják, hogy Miskolcon van egy csaj, és kacsintottak. Mindez nem tartozott a munkakörébe, mégis felszámította a költségeket, nem is beszélve arról, hogy amikor Budapestre kellett mennie, a Gellért Szállóban vett

ki szobát, rendszeresen, és azt a téesz fizette. Kapott nyolc hónapot, három évre felfüggesztve, és nyugdíjazták.

Többször meglátogattam őket, amikor visszaköltöztek Pécsre a tanyaházból, mivel visszakapták, miután főkönyvelők lettek, a régi lakásukat. Mindig a Nádor kávéházban beszéltünk meg találkozót. Dezső nagy társaságban ült, és ismételten bemutatott engem mint híres fotóriportert, és bemutatta a társaságát, igazgató-tanító, alpolgármester, táblabíró, ezredes stb., akkor még éltek ilyen múltú emberek.

Mivel nem született gyerekük, Dezsőék örökbe fogadtak egy kisfiút, Flórián nevezetűt, akiről még nem lehetett tudni, milyen érdekes pályát fog befutni. Hát lett egy újabb Boroczkó, lett egy nálam sokkal fiatalabb unokatestvérem, ha nem is vér szerinti.

Miután Dezső meghalt, Olga eltűnt, Flóriánnal együtt. Egy idő múlva levélben jelentkezett, amelyben megírta, hogy Csongrádon él, Flóriánnal, akit felnevel, gyönyörűen és hitben, arra törekszik, hogy pap legyen, illetve lelkész, baptista, mert ő, Olga azt a vallást vette fel.

42

Hiába nem jártunk együtt, azért leveleztünk Lívvel, és a leveleiben nem tett szemrehányást nekem, azonban minden kímélet nélkül jelentette ki, hogy most ismert csak meg igazán engem, és úgy, mint aki szeretek a kirakatban lenni, és ehhez, a kirakathoz választok nőt, kirakat-nőt, nősényt. A leveleiből kiérzett valami nagyon visszafojtott gyász a csalódottsága miatt.

Amikor Jut külföldre távozott, kerestem-kutattam, hogyan legyek úrrá szomorúságomon. Hosszabb ideig nem találtam megfelelő partnert.

Mindenhová járkáltam, hát elvetődtem egy vitaklubba, és meglepetésemre látnom kellett, hogy a klub vezetője Lív. Megváltoztatta a hajviseletét, feltűzte, kibodorította a haját, görögös frizurára emlékeztetett. A vitaestek legfőbb szószólója lett, főleg ha a jogászok tevékenységéről esett szó, és áradó, hevült stílust alakított ki magának, miközben logikus érvelésével zavarba hozta vitapartnereit. A felszólalásaiból kiderült számomra, hogy nagy eszmékért lelkesedik, ámde mikor a pillantásunk találkozott, tekintetében rengeteg kétséget fedeztem fel, hát ráébredtem, hogy a legteljesebb belső bizonytalanságban él, sikerei ellenére, törékenyen, lebegőn. Mintha aggódott volna, és ilyenkor megfeszült, mint az íj, ahogy észrevettem. És amikor ugyanazt vagy

hasonló véleményt hangoztattunk a klub vitáiban, hát szót váltottunk újra, és együtt távoztunk, azonban Lív nem volt hajlandó találkozót megbeszélni velem, bár én szerettem volna, mert úgy éreztem, megint feltámadt bennem iránta a szerelem. Jár valakivel, mondta, és jól megvan vele. Hirtelen féltékenység kapott el.

Lestem, meglestem, mindenáron meg akartam szerezni újból, és egyszer azt mondtam neki, szeretném elvenni feleségül. Erre elmosolyodott, és megcsókolt. Meg akartam vele beszélni, hogy mi az az aggódás, amely egész lényét, persze a lelkesedése mellett, meghatározza. És elárulta, azért aggódik, mert fél attól, hogy nem talál társra, ugyanis hazudott, nem jár senkivel, bár járt, de szakított. Roppant szeretne családot, eszményi családot, szerelmes férjet és gyerekeket. Itt vagyok én, mondtam, eszményi férjnek és családfőnek. És akkor szeretkeztünk, megint, évek múltán újra. Szóval összejöttünk, és boldogok voltunk.

Miután végzett a jogon, sikerült ügyvédi irodába kerülnie gyakornoknak, ezt hosszasan ünnepeltük, napokig, úgy gondoltuk, az ügyvédi hivatást Lív testére szabták. Szüleim most megint kedvezőbben ítélték meg, úgy gondolták, hogy változott, és mint ügyvéd, úgymond felfelé húz, azon volt, legyek híres fotós. Elhatároztuk, összeköltözünk, annál is inkább, mert Lív egy igen rossz és csúnya albérleti szobában lakott valahol Rákoskeresztúron, ezt tudta akkor még megfizetni.

43

Ismét előjött aztán a *megfelelési* kényszerem, illetve vágyam, megint *megfeleltem*, azt is mondhatnám, hogy visszatértem a *hatodik* változásom korszakához.

Nem találtam állást, fotósállást egyetlen budapesti szerkesztőségben sem, sehol nem alkalmaztak, de mindenáron újságnál akartam dolgozni, ehhez viszont még apám protekciója is kevés volt. Hát jelentkeztem több vidéki laphoz, és Kecskemétről jelezték, felvennének. Na jó, gondoltam, nincs is olyan messze a fővárostól.

Problémátlanul illeszkedtem be, tulajdonképpen csodálkozásomra, nemigen történt még velem ilyesmi, rengeteg képem jelent meg, nap mint nap, abban a helyi újságban, teljesítettem a rám rótt feladatokat, nem volt velem semmi baj, nem lógtam ki, nem csináltam olyasmit, ami feltűnő lett volna, azon kívül, hogy *megfeleltem*, és értékeltek. Még a rossz érzéseimnek, mert azért akadtak ilyenek, elsősorban az újság

szemléletét és színvonalát tekintve, sem adtam hangot. Utólag persze furcsállom, hogy nem voltak összeütközéseim, bőven lehettek volna, hisz semmiben sem hasonlítottam kecskeméti kollégáimhoz. Meg kell vallanom, kiszolgáltam szépen, amit kellett, igen, szolgáltam, és erről később nemigen akartam tudomást venni.

Az újságban megjelent képeimről jobb megfeledkezni, meg is feledkeztem, azonban készítettem sok más képet, elsősorban a magam ottani körülményeiről, és azok szerintem máig érdekesek.

Az egyik kollegám, aki lezser szövegét tájszólásban adta elő, felajánlotta, elvisz egy címre, ahol adnak ki szobát, albérletet. Vénasszonyok nyara volt, vakító napsütés, kellemes meleg, úgy éreztem, mintha kirándulnék. A kollégámnak, aki nem volt idevaló, nem volt kecskeméti, be nem állt a szája, szidta a várost, amely szerinte reménytelen és gonosz hely. Mindenkit megbélyegez és elüldöz, aki nem hasonul, aki nem tör be, aki nem alkalmazkodik a kisszerűséghez, a bezárkózáshoz, a mucsaisághoz, aki nem tud a helyi kapcsolatrendszerekhez idomulni. Az emberek fürkészik, figyelik egymást, pletykálnak, vádaskodnak, befeketítenek. Neki, vagyis a kollégámnak nincs baráti köre, a feleségének sincs, illetve ami van, azt unják. Ha akad egy kis idejük, rohannak Pestre, vagy haza, Debrecenbe, onnan kerültek ide, és itt nincs hova menniük. Haladtunk és haladtunk tovább, lassan elfogytak a rendezettebb utcák, és a külvárosban találtam magam. Baktattunk az elhanyagolt, szegényes kis házakkal szegélyezett utcákon, az egyenetlen téglaköves járdán, amelyet fűvel benőtt árok határolt. Őszintén untam kollégám sirámait, mert elhatároztam, hogy az első, igazán önálló lépéseimet nem hagyom megkeseríteni. Egy igen-igen ócska, földszintes házba tértünk be, a kapualj nedves dohszagot árasztott. A kopár udvarban egy fejkendős, elhízott, középkorú asszony fogadott bennünket, Veca néni. Hálásan mosolygott a kollégámra, amikor megtudta, hogy albérlőt hozott neki. Szaporán dicsérni kezdte a kapu alól nyíló sötét, köves szobát. A visszataszító, nedves helyiségben két vaságy foglalta el a helyet, egy kétajtós, rozoga szekrény, egy mosdóállvány, lekopott zománcú lavórral, és piszkos rongyszőnyegek az ágyak előtt. Jó kis szoba ez, szerkesztő úr, mondta Veca néni. Nehezen tértem magamhoz, tükröződhetett az arcomon, hogy engem meg kell győzni a szoba nagyszerűségét illetően. Szerkesztő úr, kérem, itt mindig ilyen szerkesztőúrfélék laktak, mondta Veca néni, vagy színészek. És tetszik tudni, tette hozzá, senki sem zavarja itt magát, ide hozhat vendéget, amennyit csak akar. Kényszeredetten, de beleegyezően is bólintottam, mert a kollegám felvilágosított, nem volna ésszerű drágább albérlet

nekem, tudniillik a kezdő fizetésből nem tudnám fedezni. Rendes, jóravaló ember a szobatársam, egy fiatal színész, megnyugtathat erről, mondta Veca néni. Kapkodtam a levegőt, szemrehányóan néztem a kollegámra, szobatársról nem volt szó. Kiderült, a színész keresett magának lakótársat, mert egyedül képtelen állni a szobadíjat, ahogy nyilván magam is képtelen lettem volna. Istenem, legalább kipróbálok mindent, gondoltam. Ez lesz a hőskorszakom, határoztam el, bizony, így határoztam.

Hogy a fellépésem megfelelő legyen, ha riportra megyek, a fotósfellépésem, hát kidolgoztam egy úgynevezett antrét, ennek igen nagy fontosságot tulajdonítottam. A fényképezőgéppel a kezemben, amelyet apámtól kaptam ajándékba, egy Canonnal, tekintélyes géppel, igen gyors léptekkel közelítettem, már-már futva, célra tartón. Ha épületbe kellett mennem, szobába, terembe stb., akkor hirtelen mozdulattal felrántottam az ajtót, és beléptem, pontosabban beviharzottam, az ajtót bevágva magam után, hogy nagyot csattanjon. A hatás soha nem maradt el. Meredten figyeltek a leendő fényképalanyaim. Én meg merőn fixíroztam őket. Majd a gépemet gyorsan, a leggyorsabban működésbe helyeztem, és kattogtatni kezdtem, gyorsan, hihetetlen gyorsan egymás után, exponáltam, az alanyaim még fel sem ocsúdtak. Nagyon bírtam és élveztem. Aztán, elvégezve a dolgomat, eltettem a gépet, és mosolyogtam. De az alanyaim továbbra is meredten figyeltek. El is terjedt a városban a módszerem, és egyéniségnek fogadtak el.

A helyi művészekkel, színészekkel, festőkkel, szobrászokkal tartottam kapcsolatot, a Fő tér egyik eszpresszójába jártunk. Ez a hely kitűnőnek látszik a jóistennel való társalgásomhoz; ilyeneket mondtam, így aztán minden pillanatban vártak tőlem valami újmódi, váratlan szöveget, húzást, mert így ismertettem meg magam. A dumám mosolyra fakasztotta asztaltársaimat, sőt nevetésre. Amikor kijelentettem, hogy nekem mindennél jobban számítanak az érzések, akkor egy színésznőnek könnybe lábadt a szeme. Néha kimegy az állomásra, mesélte a színésznő, nézi az érkező és távozó vonatokat, ilyenkor rettentően nehéz a szíve, elvágyódik innen, reménytelennek tartja ezt a várost. És nagy, dióbarna szeméből bánat sugárzott. Egy szobrász mosolygott, és kijelentette, ennél a városnál nem kell jobb. Alig tette be a lábát a városba, mint kiderült aztán számomra, máris egy tehetős gyümölcstermelő lányának kezdett udvarolni, hamarosan el is vette, és kapott vele egy szép, kertes házat, teljesen berendezve, és pénzt, hogy műtermet is építhessen hozzá. Elismerően nyugtázta mindenki, okosan csinálta, mert minél hamarabb megnősül errefelé a legényember, annál jobb,

ugyanis az idő haladtával egyre több derül ki róla, és ami kiderül, legalábbis a helyi értékelések szerint, csak rossz lehet. Például az egyik festő nem vette el azt a lányt, akivel együtt járt, ellenben hírbe hozta, és azóta el van vágva ő is meg a lány is, vele egy jobb lány nem áll szóba, a lánnyal meg egy jobb férfi, most már isznak is mindketten, züllenek, otthontalanok, kénytelenek mindenféle alakokkal, férfiakkal, nőkkel, összeadni magukat. Nem akartam észrevenni, hogy ezekkel a pletykákkal engem figyelmeztetnek. Ellenben sejtelmesen mosolyogtam, elütöttem a nekem szóló célzásokat valami hülyeséggel, például olyasmi dumákkal, miszerint, kérem szépen, hegedülni tanultam, mindent a hegedűnek köszönhetek, az vezetett rá arra, mi dolgom az életben, és a hegedű velejéig férfihangszer, tudniillik behatoló. Ilyen meredek hülyeségeket beszéltem. Volt, aki értetlenkedve, volt, aki elismerően nézett rám. Aztán bemutattam nekik Lívet, amikor meglátogatott, eléggé sűrűn látogatott meg, és Lív növelte a jó megítélésemet.

Élveztem, mennyire másképpen viselkedem, mint addig bármikor. Tudniillik, amikor korábban *megfeleltem*, például a textilraktárban, azt nem élveztem, de itt, Kecskeméten igen élveztem, hogy megfelelek, és ez egészen *más megfelelésnek* bizonyult. Úgy tudtam ebben a városban megismertetni magamat, és erre büszke voltam, olyan emberként, amilyennek senki sem ismert, a szüleim sem, a barátaim sem, a szeretőim sem, sőt még Lív sem. Kéthetenként jártam haza, és nagy meséket tartottam a sikereimről a szüleimnek meg Lívnek. A szüleim elégedettek voltak velem, mivel megindultam az önállóság útján, de az újságban megjelent képeimtől nem voltak elragadtatva. Sikk, Rozsossy, Egger, akik néha meglátogattak, furcsálkodtak rajtam. Kiléptél az életedből, Ckó, a saját életedből, vedd észre, te, hülye, mondta Sikk. Látom, Ckó, te, állat, át akarod tevőlegesen élni majd minden neurózisodat, mondta Rozsossy. Eltemetted magad, Ckó, baszd meg, mondta Egger, és az itteni temetőben lévő sír harmadosztályú.

Egyre több ismerős arc bámult a főutcán és a főtéren, feltűnően bámultak, ezt annak a légkörnek tudtam be, ami körülvett, úgymond a fővárosiasságomnak. Ismeretlenek is köszöntek, jó napot, fotóriporter úr. No persze másképp öltözködtem, mint a helyiek, másképp fejeztem ki magam. És egyszer kaptam egy titokzatos levelet, azt írták benne, szeretnének velem megismerkedni, ekkor és ekkor, itt és itt várnak randevúra, mert feltűnő, sőt bizarr jelenség voltom miatt kíváncsiak rám, aláírásnak odabiggyesztették, két rózsabimbó. Meglepődtem, ugyanakkor természetesnek vettem, és eltöltött a büszkeség. Mikor megjelentem a randevún, már várt rám, mint kiderült, két helyi főiskolás

lány, egy szőke és egy fekete, igen csinosak. Kissé feszélyezettek voltak, próbáltam őket fellazítani, de nehezen ment, mintha szégyenkeztek volna. Elvittek egy házibuliba, ahol szenzációt keltettem, kiderült, mindenki ismeri a nevemet. Néhány nap múlva, késő este, haladtam a főutcán, azon gondolkozva, mit csináljak, hova legyek, amikor leszólított egy olyan magam korabeli nő, szőke, középmagas, eléggé jellegtelen. Boroczkó úr, kérem, mondta, szeretnék magával megismerkedni. Oké, lehet, mondtam, a rendelkezésére állok. Azonban a nő különösebben nem tetszett. Be nem állt a szája, hadarta, hogy régóta figyel engem, különleges, szokatlan, érdekes embernek tart. Nem hatódtam meg, most már nem, és visszakérdeztem, mindezt honnan veszi, hiszen nem is ismer. Hát ezt beszélik a városban. Ja, vagy úgy, mondtam. Sétáljunk, javasolta. Legyen, sétáljunk, mondtam. Panaszkodni kezdett a városra, utálja, pedig idevaló, képmutató hely, mindenki a pénzre hajt, összeköttetésekre, érdekszövetségekre, itt a házasságok is érdekházasságok. És nagyon kell vigyázni, hogy az embert ki ne kezdjék, mert akkor megnézheti magát. Mindenképpen elmegy innen, nem bírja tovább. És hirtelen kijelentette, képzelje, Boroczkó úr, engem még senki sem baszott meg úgy istenigazából, impotens ez a város. Mély lélegzetet vettem, és azt mondtam, én sem fogom magát megkúrni, kisasszony. És faképnél hagytam. Mikor a barátaimnak elmeséltem, azt mondták, hazudok, biztosan meghágtam.

De hát akkoriban hűséges voltam Lívhez, aki járt hozzám hétvégeken. Ha Lív eljött, szállodai szobát kellett kivennünk, hisz nem egyedül laktam az albérletemben.

A szobatársam horkolásától nem tudtam aludni. Korábban elegem lett volna belőle, de most fel sem vettem. Persze reggelente, ébredéskor viszolyogva érzékeltem, hol vagyok, a szoba nemigen különbözött egy sufnitól, az átható szagú, dohos ágynemű miatt visszafojtottam a lélegzetem, a buditól undorodtam, mert persze az volt, mi más is, és az udvaron. A városi fürdőbe jártam fürödni. De elhatároztam, nem viszolygok, nem fojtom vissza a lélegzetem, nem undorodom, és elhatározásomat, végtelen büszkeségemre, sikerült bensővé tennem. Hiába reggeliztem egy orrfacsaró illatú tejivóban, azt mondtam magamban, nem is olyan rossz hely, friss a zsemle. Ebédre nem akartam befizetni, oda, ahol a kollégáim étkeztek, mert zsíros tapintásúak voltak az evőeszközök, de aztán azért is befizettem. És újságoltam Lívnek meg a szüleimnek, micsoda hihetetlen ebédeket eszem. Vacsorázni azonban étterembe jártam, és nem adtam hitelt önmagamnak, amikor felmerült bennem, hogy unom az egyhangú étlapokat. Munka után eszpresz-

szókban ütöttem agyon a délutánokat, estéket, mindenhol ismertek és kedveltek. Általában olvastam. Késő este, miután minden bezárt, a színház, a Katona József Színház büféjébe mentem, összehaverkodtam néhány színésszel és rendezővel, ebben segítségemre volt a színész szobatársam is, majd amikor ott is lehúzták a rolót, viszont az albérleti szobámba még mindig nem volt kedvem menni, hát az Arany Homok Szálloda drinkbárjában, amely egyedül volt nyitva ilyen kései órákban, tanyáztam. És magányosan tanyáztam mindennap, tökéletes egyedüllétben, az egyetlen vendég ilyenkor már csak én voltam. A mixernő néha megkérdezte, kissé szánakozva, nincs családom? Hogyne volna, még gyerekem is van, hazudtam, de imádom ezt a várost, az a tervem, hogy ide költöztetem a családomat, hazudtam ezt is. Jóval éjfél után baktattam haza. És amikor egyszeriben úgy éreztem, kivert kutya vagyok, akkor azt ismételgettem magamban, dehogyis, inkább a hőskorszakomat élem, és mosolyogtam.

Szóval *meg akartam felelni*, sikerült.

De azért mocorgott bennem valami, a lelkem berzenkedett. Az egyik reggel, már szokatlanul korán, azon kaptam magam, hogy kint vagyok az állomáson, csak úgy, egy hétköznap, nézegetem a vonatok indulásának, érkezésének idejét. A szívem nagyon dobogott, és alig tudtam uralkodni magamon. Görcs szorította össze a torkomat, nehezen lélegeztem. Úgy éreztem, mindjárt elsírom magam. Bementem a szerkesztőségbe, és felmondtam. A főszerkesztő kis félmosollyal megjegyezte, hogy amikor idekerültem, és megpillantott, azonnal tudta, nem sok időt fogok náluk tölteni. Csinált meglepődéssel megkérdeztem, mire alapozta? Hát csak rám kellett nézni, mondta. Na, akkor majd én is ránézek magamra, jegyeztem meg.

44

El kell mondanom, hogy előszeretettel ültem ki az Alkotmány utcai lakásunk erkélyére olvasni akkoriban, ha az évszak meg az időjárás engedte, és egyre gyakrabban, miután felkeltette a figyelmemet, hogy szemben, igen, a szemben lévő házban, a néhai lakásokból átalakított irodákban rengeteg nő sürög-forog, trécsel, gépel, tárgyal, eszik, kávézik. Különösen egy fekete, mosolygós lány, asszony, mindegy, gyakorolt rám bizonyos hatást, ugyanis, ahogy meglátott az erkélyen, az ablakhoz sietett, ha még nem volt nyitva, kitárta, kikönyökölt, és merőn mosolygott, egyenesen rám, úgy, hogy elakadt a lélegzetem. Azonnal

integetni kezdtem annak a feketének, de akkor meglepő fordulat történt, bár a nő továbbra is merőn mosolygott rám, ám mintha nem érzékelte volna a nagyon is feltűnő integetést. Zavarba jöttem, nem értettem, lekaptam a kezemet, talán csak nem vak az a fekete, szegény, kérdeztem magamtól. Visszavonultam, be a szobába, na erre a fekete nő is eltűnt az ablakból. Hát akkor mégsem lehet olyan nagy baj a látásával, hála istennek, gondoltam. Próbát tettem, ismét kimerészkedtem az erkélyre, mire a fekete nő azonnal kikönyökölt az ablakon, és mosolyogni kezdett rám, de ha integettem neki, nem vett rólam tudomást. Akárhányszor az erkélyen tartózkodtam, a fekete nő mindig az ablakban könyökölt, és célzatosan, merőn mosolygott rám, viszont az integetéseket sohasem vette észre. Igen bosszantott. Egyszer, a munkaidő végeztével, amikor kiürültek az irodák, a fekete nő ott maradt egyedül, és, no nézd csak, levetkőzött, és anyaszült meztelenül kezdett járkálni. Úgy döntöttem, inkább a függöny mögül nézem, hogy ne legyen feltűnő. De amint bementem a szobába, a fekete nő nyomban öltözködni kezdett. Kisétáltam az erkélyre, hát a fekete nő ismét levetkőzött. Tanultam, bizony így érik hozzá a társadalomhoz az ember, most már nem távoztam az erkélyről, és mi történt, hát a fekete kecses, kiszámított mozdulatokkal, pucéran tette-vette magát, és rám mosolygott. Integettem, hogy átmegyek hozzá, de mintha észre sem vette volna. Akkor én is levetkőztem anyaszült meztelenre, és kiálltam az erkélyre, a fekete nő szépen megszemlélhette, hogy mit és mekkorát nyújthatnék neki. A nő csilingelő kacagása áthallatszott, és végre integetett, hogy menjek át. Ő volt Tomits Klára.

Szóval beleszerettem Tomits Klárába, holott tudtam, nem ér fel Lívhez, mégis szerelmes lettem belé. És talán a kelleténél élesebben és kegyetlenebbül, mindenesetre elég hülyén hoztam Lív tudomására, mire szó nélkül szakított velem, ismét. Felvetette a fejét, vonásai megfeszültek, és köszönés nélkül faképnél hagyott.

45

Továbbra is a *hatodik* változásomat éltem, *meg akartam felelni.*

Néhány hétig állás nélkül kószáltam, miután visszajöttem a fővárosba. Ám nyertem egy fiatal fotósoknak kiírt pályázaton, első díjat, és akkor az egyik képes hetilap szerződtetett, fővárosi fotós lettem.

A napok tulajdonképpen egyhangúan teltek a képes újság szerkesztőségében. Dél körül mentem be, vállamon a fotóapparátusommal,

váltogatva egy Yashicát egy Nikonnal. Ilyenkor már voltam valahol riportúton, de ritkán, nem szerettem korán kelni, inkább késő délelőtt vagy délután jártam témák, a kötelezően rám rótt vagy a magam választotta témák után. Szerettem vonulni a szerkesztőség zegzugos, összevissza toldozgatott folyosóján, ahol nappal is neoncsövek világítottak, szerettem, mert ilyenkor megnyilváníthattam, mennyire lezser vagyok, milyen laza. Sajátosan köszöngettem.

Pá, Matildka, köszöntem így, ha szembe jött velem Bokor Matild, egy középkorú, alacsony, molett, bodorított hajú asszony, akit valamikor gépírónőből léptettek elő hírlapíróvá, és csak képzavaros mondatokat volt képes fogalmazni. Lö pá, tettem hozzá, és azt mondtam, hogy magának, Matildka, esszéket kellene írnia. Tamáska, hát nem vette észre, esszéket írok, mondta mindig és ismételten Bokor Matild, most az utolsó lapszámban például írtam az uralkodó munkásosztály gondoktól egyáltalán nem mentes, mégis világtörténelmi jelentőségű sikereinek jelenéről. Sajnos képtelenség fotókat mellékelni az ilyenekhez, annyira láttató maga a szöveg, gratulálok, Matild, mondtam, és mentem tovább.

És jött szembe a mélységesen szőke, csontsovány és magas Gerber János, a legfiatalabb, aki csak úgy érettségi után került a laphoz, hatalmas protekciója lehetett, még mindig kamasznak látszott, jött, és mikor meglátott, felvidult, és minden előzmény nélkül röhögni kezdett. Gerber úr, mondtam, látom a tekintetén, nincs magának csaja, kölcsönözhetek. És elővettem a noteszomat, lapozgattam, kinéztem egy nő nevét, és felszólítottam Gerbert, írja fel a telefonszámát, és ha felhívta, hivatkozzon rám. Gerber engedelmeskedett, és továbbra is röhögött. Ezek után rászóltam, legyen szíves, uram, ne röhögjön, mint egy fakutya, gondoljon a temetőkre, amelyekről a múltkor oly megindítóan írt, szerencsére nem az én fényképész-közreműködésemmel, legközelebb remélem, tettem hozzá, a születés, a szülés megpróbáltatásairól ír majd.

Mikor elhaladt volna mellettem a kimondottan lírai és csaknem szép, huszonéves Dombos Kati, odavetettem neki, mi van a süketnémákkal meg a csökkentlátókkal. Tudniillik Kati a gyógypedagógián végzett. Bosszúsan legyintett. Csináljunk együtt riportot, Kati, hogyan látnak a vakok címmel, javasoltam komolykodva, imádom fényképezni azokat, akik nem látnak. Menj a fenébe, Tamás, mondta kimérten Dombos Kati.

Szia, Pista, köszöntöttem mosolyogva és némi tisztelettel egy ősz hajú férfit, Szőrmés Istvánt, aki filozófiát végzett, és akiről az a mendemonda keringett, hogy siralomházban őszült meg, valamikor halálra

ítélték, de senki sem merte megkérdezni tőle, miért és hogyan úszta meg, mindig meg akartam kérdezni, de én is visszariadtam. Többször is elolvastam a vezércikkedet, Pista, mondtam, általában ezt szoktam mondani neki, feltűnő, milyen sokat tanultál Arisztotelésztől, Hegeltől, sőt Nietzschétől, azonban mintha Engelst kevésbé szeretnéd, pedig Engelsnek, hogy a szakmámnál maradjak, sokkal jobb a fényképarca az említetteknél. Szőrmés értette, hogy hülyéskedem, és velem nevetett. Azt is megérezhette, hogy őt tartom a legtehetségesebbnek az újságnál.

Lapot kellene indítani férfiaknak, Kálmán, mondtam Jakabos Kálmánnak, amikor feltűnt a folyosón, neked kéne megcsinálni, olyan lapot, amelyben egy férfiideológia bontakozna ki. Nem is hülye ötlet, Tamás, mondta Jakabos, zsíros bőrű, nagy fejű, széles mosolyú férfi, aki írónak tartotta magát, és igazi férfinak. Furcsa, megmagyarázhatatlan, hogy miért bírtam Jakabost, mert bírtam, viszont az írásait nem szerettem.

Besurrantam a szobámba, pontosabban a fotósok közös szobájába, amelyből a fotólabor is nyílt. Ilyenkor már rendszerint megérkezett az egyik fotóskollégám, Alfa Júlia is, alacsony, viszont meglehetősen széles, középkorú nő, aki keveset beszélt, igen zárkózottnak mutatkozott, és utálta a szövegemet, de ezzel nem törődtem, és mindig tudtam mondani neki olyasmit, amin felhúzta magát. Júlia, kezdtem bele, tudod, mire jöttem rá az éjszaka, miközben gondolkoztam, mert éjszaka jönnek a gondolatok, szóval arra jöttem rá, hogy a fotóid stílusa... De közbevágott, általában sosem hallgatott végig, és megjegyezte, tudom, mit mondanál, Boroczkó, tehát ne mondj semmit.

Nemsokára megjelent, rendszerint már túl egy riportúton, a másik fényképészkollégám, Bán Jenő, negyven körüli, alacsony, köpcös, lomposan öltözködő, kerek fejű fickó, aki általában megjegyezte, hogy remélem, Boroczkó, belekötöttél már mindenkibe, és nevetett. Munkabírása hihetetlenül nagy volt, loholt a témái után, szabadidőt nem engedett magának. Beléd nem kötök, Jenő, mondtam, isten ments, csak azt kérdezem, mikor csinálsz már portrésorozatot nagyra becsült rovatvezetőnkről, Spányikról? Bán röhögött, és azt mondta, rosszul fest a fotókon a szerencsétlen, nyilván észrevetted, Boroczkó, hogy olyan a pofája, mint egy hörcsögnek.

Vártuk, mikor hívat bennünket rovatvezetőnk, a hörcsögpofájú Spányik Géza. Nem sokáig kellett várnunk. Spányik jól megtermett, szőke fickó volt, kortalannak látszott, állandóan bőrdzsekiben járt, mindig komoran nézett ránk, és utasítgatott. Megbeszéltük a következő lapszámba a témákat.

Spányik Gézát utáltam, sőt lenéztem, csapnivaló fotósnak tartottam, tulajdonképpen botcsinálta fényképésznek. Viszont az egyetlen volt a kollégáim közül, akire nem tettem megjegyzést, jól felfogott érdekemben, kikerültem, nem kezdeményeztem vele beszélgetést, csak a legszükségesebbet. Általában mindenre bólogattam, amit mondott, aztán a magam szája íze szerint igyekeztem megcsinálni. A muszájfeladatokat azonban rühelltem, próbáltam kikerülni, Spányik átverése révén is. Ilyenkor persze Spányik szidott, és kikérte magának viselkedésemet.

Egyszer csak ráébredtem, egy fenét, *nem akarok én mindenáron megfelelni*. Tudniillik felmerült bennem, ami már korábban is felmerült, hogy a megfeleléssel elsikkad az az érzékem, amely révén a világban tájékozódhatom.

És benyitottam a meglehetősen jól táplált, korombeli, de máris kopaszodó, szemüveges és igen udvarias Gyáli Pál szobájába, ilyenkor mindig benyitottam, amikor felmerült bennem, hogy nem akarok megfelelni, és azonnal rákezdtem, hogy Pali elvtárs, tudatom veled, a reform lázában ég az ország, na, mit szólsz? Gyáli felugrott az írógépe mögül, megörült nekem, és azonnal belekezdett valami témába, javasolva, csináljuk együtt, tudniillik meglehetősen összebarátkoztunk. Jaj, istenem, csak nem valami munkajog vagy állampolgári kötelesség, Pali elvtárs, mondtam, leszokhatnál már ezekről a témákról, akkor is, ha nem tudsz kibújni jogász mivoltodból, az illető témákhoz képtelenség fotót mellékelni.

46

Gyáli Pállal egymás pártját fogtuk.

Gyáli jogot végzett, pufók alkatával tűnt ki, mackós mozgásával, arany keretes szemüvege mögötti feltűnően kék szemével. Komoly és tekintélyes hatást keltett öltönyeiben, holott rosszul szabottak voltak, elég lomposak. Öreges udvariassággal, pedig egyidős volt velem, igyekezett mindenkivel kedvesen, barátságosan viselkedni. Sokszor azonban merev, tétova félmosoly játszott az ajkán. Eleinte nem ismerte ki magát rajtam, távolságot tartott tőlem, akkoriban képtelenek voltunk egymással mit kezdeni.

Egyszer, vidéki riportra igyekezvén, egy kocsiban találta magát velem, bosszúságára. Mintha megnémult volna, hallgatott. Gondoltam, fel kéne szabadítani egy kicsit, és kijelentettem, hogy szeretek csak úgy belebámulni a világba, Pali. Hát ezzel ő is így van, szeret ő is

belebámulni a világba, jelentette ki Gyáli, és elmosolyodott. És ezek után igen jól eltöltöttük a riportutat együtt. Emlékszem, bekapcsolódtam Gyáli témájába, egy vadásztársaság viselt dolgaiba, abba ásta bele magát éppen, illusztráltam képekkel, lefényképeztem a társaság vezetőit, visszataszítóan ábrázolva őket a drága, nem tudni, honnan származó fegyverekkel meg a törvénytelenül, szabálytalanul elejtett állattetemekkel stb. Közös riportunk sikert aratott, és közelebb kerültünk egymáshoz, de még nem túl közel.

Sokat vitatkoztunk a lapunkról, miközben ironizáltam rajta, vagyis Gyálin, csak így tovább, mondtam neki, nyilvánítsa ki szépen pártos állásfoglalását, agitáljon, eszmeileg tisztázzon, ahogy szokta, és vállalja el, kényeskedés nélkül, ezután is a muszájfeladatokat, mert elvállalta őket.

Akkoriban távolságtartó viszony alakult ki köztünk, a sok együttlét és beszéd ellenére, szemérmesen hallgattunk a bensőnkről, a magánéletünkről, rengeteg kimondatlanság, elfogultság tornyosult közénk, a lelkem az ő számára tabu volt. Maradtunk a szakmánknál. Jártunk eszpresszózni, be nem állt a szánk, a sajtó természetéről fecsegve.

Különben Gyáli arra törekedett, mint a szavaiból kiderült, hogy jellemmé formálja magát, nagy J-vel, és, ezzel szoros kapcsolatban, roppant energiákat fektetett abba, hogy a tételes és elvont, a nálunk éppen uralkodó eszmék és a mindennapi gyakorlat között, legalább a saját magatartásában, összhangot teremtsen, hogy hivatásának vélt közéleti súlyát magánéletének úgymond tisztaságával erősítse, tehát bizonyos eszmények szerint éljen. Állítólag otthonról hozta magával. Jé, hát otthonról eszményeket, éppen Gyáli, kérdeztem magamban, miután megtudtam, hogy apja ezredes, és nyomban arra gondoltam, hát ez érdekes. Mikor elhívott hozzájuk, akkor még a szüleinél lakott, húztam a szám, mert a lakásukat, amely különben értékes, nagy lakás volt, közönséges típusbútorokkal rendezték be, típustárgyakkal, típusdíszekkel, minden a napi típusnak és divatnak felelt meg, eléggé barátságtalanul és ízléstelenül.

Ráadásul hamarosan kiderült számomra, hogy Gyáli vagy rosszul ismeri magát, vagy folyamatosan hazudik magának. Ugyanis mindaz, amivel szinte kérkedve villogott, csak külsőséges viselkedésnek bizonyult, ezt fedeztem fel, mikor jobban kiismertem. Rá kellett ébrednem, hogy rendkívül sok feszítő erő dolgozik benne, amelyet próbál kordában tartani, de nem sikerül. Kijelentette például, hogy nem iszik, és ivott. Úgy értékelte magát, mint aki szemben áll a lap vezetőségével, ám mégis úgy viselkedett, hogy hamarosan emelték a fizetését. A pénzre

szeretett legyinteni, hát hogyne, viszont, kis idő múlva rájöttem, menynyire hajt rá.

És mosolyogtam magamban, mikor Gyáli ellátogatva hozzánk elbámult, mert rendkívül furcsának találta, mint bevallotta, a mi környezetünket, nem is szólva szüleim viselkedéséről, azt a stílust, azt a hangulatot egyenesen nagypolgárinak tartotta. Elsősorban apámon, Menyhérten akadt fent, úriaskodó mentalitást vélt felfedezni magatartásában, nemkülönben anyámban, Barbarában is az úriasszonyt látta meg, kissé fanyalogva. És úgy vélte, hogy jómagam egy csomó furcsa, idejétmúlt manírt hoztam hazulról.

Azt gondoltam, mi nem is lehetünk igazán kapcsolatban, barátok meg különösképpen nem lehetünk, amikor Gyáli egyszer csak hirtelen és nyilvánosan pártomat fogta. Egy fotósorozatomat ugyanis nem akarták közölni, és Gyáli egészen a főszerkesztőig elment az érdekemben. Hát akkor barátkoztunk össze.

Azontúl egymás pártját fogtuk.

Talán a hatásomra is, riportútjai során egyre többször talált olyasmit, ami nem úgy volt, ahogy lennie kellett volna, és mivel kétségtelenül kereső-kutató, nyughatatlan alkat volt, a végére akart járni, és akkor rá kellett ébrednie, hogy eddig milyen sokszor hazudott a cikkeiben. Megfogadta, ezentúl az úgymond igazságot keresi. Igenám, csakhogy a kéziratait egyre többször szerkesztették át, illetve dobták vissza. Vigasztaltam, örüljön neki, mert nyilván az öntörvényű megismerés, ez volt az egyik jelszavam, szolgálatába állt. Gyáli megörült, és felkapta ezt a szöveget, öntörvényű megismerés. Fel kellett fedeznie, hogy az újságírás műfajai és szervezete, a lapok szelleme, ahogy nálunk kialakult, és az úgynevezett mindennapi élet tényei, hazugság nélkül, nem felelnek meg egymásnak, mert nem is engedik megfelelni. Elkedvetlenedett. Biztattam, vágjon magának új utat. És Gyáli megértette, tulajdonképpen meglepetésemre értette meg, és úgymond zsákutcás témákba fogott, vagyis kimutatta azt a rengeteg zsákutcát, amelyben jártunk, a szerkesztők kifogásainak ellenére, nem is közölték ezeket az írásait, én pedig minduntalan pártját fogtam, és kritizáltam a szerkesztőség vezetőit, amiért Gyáli bizonyos írásait visszautasították; Gyáli ugyanígy tett, amikor sok fotóm nem kaphatott nyilvánosságot.

Szóval pártját fogtam Gyálinak, ő meg az én pártomra állt.

Értékeltük és bírtuk egymás viselkedését, és feltétlenül elismertük egymás törekvését.

Elvittem kosarazni. Nagyon bénán mozgott, de majd belejön, mondtam a többieknek.

Igen ám, de Sikk, Rozsossy és Egger furcsálkodtak Gyálin, hogy nem való közénk, idegenkedtek tőle. Amikor azonban az iskola, amelynek tornatermében edzettünk, felmondta a bérleti szerződésünket, Gyáli szerzett, ezredes apja révén, egy másik tornatermet. Így aztán befogadásra talált nálunk Gyáli.

Ráadásul vele éppen öten lettünk, kiszoríthattunk mindenki mást, végre elértük, amit már szerettünk volna, kikopva a versenyzésből, hogy magunk közt legyünk. Néhány hét után Gyáli fokozatosan elsajátította a kosarazás bizonyos fogásait, a legszükségesebbeket, el sem akartuk hinni, csodaszámba ment. És cikksorozatot indított a kosárlabdázás történetéről az 1891-es amerikai springfieldi kezdetektől, dr. Naismith-t is felemlegetve.

Szóval Sikk-kel vetélkedtünk, Rozsossyval utánoztuk egymást, Eggerrel hasonlóságot mutattunk, Gyálival egymás pártját fogtuk.

Csakhogy éppen akkoriban gyökeresen megváltozott a viszonyom a barátaimhoz.

Sikk Lászlóval, gyerekkori barátommal, akivel ugye vetélkedtünk, egyre kevésbé volt kedvünk vetélkedni.

Miután jelentkezett színházrendezőnek, még gőgösebben viselkedett, tulajdonképpen már nem is nagyképűen, inkább felfuvalkodottan, nagy tehetségnek kiáltva ki magát, műveltségét hangoztatva, amely műveltség igencsak átlagosnak számított, tulajdonképpen nevetségesen volt beképzelt, de a légynek sem tudott ártani továbbra sem.

A *III. Richárd* általa elképzelt díszlettervét hordozta a hóna alatt, mindenkinek mutogatta, és a legváratlanabb pillanatokban szavalni kezdte az Orr-monológot a *Cyranó*ból.

Akkor már léhűtőnek, munkakerülőnek tartottam, aki csak úgy él bele a világba, tudniillik miután nem vették fel a színművészetire, mert nem vették fel, mégsem ment el dolgozni, pénzt keresni, még mindig az anyja tartotta el.

Miután másodszori kísérletre sem tudott bekerülni a színházrendezőire, ez a kudarc sem változtatott, csodálkozásomra, viselkedésén, öngerjesztő nagymellényűségéből továbbra sem engedett. Nem mondott le arról, hogy önmagáról úgy vélekedjen, mint aki nagy jövő előtt áll a színházrendezésben. Tulajdonképpen kezdtem pojácának titulálni, hisz annak ellenére, hogy csak kallódott, úgy vélte, felülmúlhatatlan egyéniség.

Szeretett felugrani hozzánk, főleg, ha éhes volt, úgy gondolta, a szüleim bírják, és úgy viselkedhet, mintha otthon lenne. És tényleg, apám, anyám, hiszen gyerekkora óta ismerték, csaknem úgy viszonyultak

hozzá, mint a saját gyerekükhöz, még akkor is, amikor kezdték nem szeretni. És Sikk észre sem vette, mikor a szüleim elfordultak tőle. Továbbra is igen kedélyes társalgást folytatott apámmal, anyámmal, bár azt észrevehette, hogy, a meghitt légkör ellenére, csökken a szívélyesség iránta. Ugyanakkor Sikk volt az egyetlen a barátaim közül, akinek jelenlétében a szüleim ugyanúgy viselkedtek, mintha ott sem volna, nem tartották vendégnek, így aztán Sikk igen jól belelátott a családunk életébe. Felmérhette, mennyire spontán a légkör nálunk, bár sokszor ideges és ingerült, ugyanakkor meleg és biztonságot nyújtó, és ezt irigyelte.

Aztán harmadik kísérletre mégiscsak bekerült, szinte csodaként, a színházrendező szakra, és rögtön kezdett elmaradni tőlem. Egyszer még azt is elejtette, hogy civilekkel nem szeret összejönni, és ezt azokra értette, akik nem a színház körül legyeskedtek, tehát rám is. Nem sértődtem meg, kiröhögtem.

És abbahagytam, mint már említettem is, a vele való vetélkedést, mert már nem láttam igazi tétjét.

Félévkor azonban kirostálták. No végre, ez a kudarc most már tényleg megviselte. Bevallotta nekem, hogy barom volt, csak pofázott, külsődlegességekkel törődött, nem a lényeggel, azt hitte, neki semmi újat nem tud nyújtani a főiskola. Nem volt vélemény, amit elfogadott volna, mindenkit dilettánsnak tartott, vallotta be. Ráadásul még mindig az volt a képzete, mondhatni kényszerképzetnek is, hogy kiválik bármilyen közegből.

Megsajnáltam, és, hogy segítségére legyek, azon igyekeztem, találjunk neki valami hivatást, méltó hivatást. Szerencsére a filmhíradó főnöke, aki ismerte apámat, sőt az én képeimet is, felvetette, mehetnék hozzá, a híradóhoz operatőrnek, sőt rendezőnek, gyorsan belejönnék szerinte. Beintettem, én fotós vagyok, az is maradok. Viszont eszembe jutott Sikk, és azt mondtam neki, te kis hülye, legyél filmhíradós, rendezz ott, másféle rendező már nemigen lehetsz, ezt még talán elérheted. Megkérdezte, úgy gondolod, te szerencsétlen, seggfej, Ckó? Bólintottam, és felajánlottam neki, menjen helyettem a filmhíradóhoz, egyúttal felkértem apámat, protezsálja be a barátjánál. Így történt, és Sikk filmhíradós lett. Hamarosan azzal jött, milyen oké a híradónál, viszont meg akarja újítani a híradózást, sőt a dokumentumfilmezést is, erre lehetősége nyílik, és elkezdte gyártani a dokumentumfilmeket. Megörültem, mert arra gondoltam, hátha abban a műfajban produkál valamit.

Nemsokára, döbbenetemre, megnősült, holott biztosított arról, sosem tesz ilyesmit, elvett egy nála idősebb, szőke fogorvosnőt, Vilma nevezetűt.

Filmre vitte a kosárcsapatunkat, a kezdetektől, hogyan keletkeztünk stb., külön portrét rajzolt edzőnkről, Ricsó bácsiról, miközben, nem is kell mondanom, továbbra is lelkesen kosarazott.

Rozsossy Péterrel, kiskamaszkori barátommal sem utánoztuk már egymást.

Miután kitűnő diplomát szerzett az orvosegyetemen, fanatikus pszichiáter lett, jól hajtott, elismerést szerzett magának. Valószínűleg sokat okult a saját pszichéjéből, rávetítve a maga bajait a pácienseire. Azokkal a betegeivel boldogult leginkább, akik, hasonlóképpen hozzá, önértékelési zavarban, elsősorban is kisebbségi komplexusokban szenvedtek, szinte összeroskadva mélységes önbizalomhiányuktól. Ugyanakkor, ha megérintette a siker, átesett a ló túlsó oldalára, és sokkal értékesebbnek gondolta magát, mint amilyen volt.

Hol zavaros, töredékes vallomásokban panaszolta el a bajait, sápadtan, dadogva, elparentálva magát, hol alig talált dicsekvő szavakat, kipirulva, lelkesen, ha úgy érezte, kilábalt a tökéletlenségeiből.

A szüleim előtt azonban mindig feltalálta magát, így aztán apám, anyám példának állította elém, hogy lám, ez a Rozsossy, milyen életrevaló, ügyes. Á, doktor úr, remélem kigyógyított már néhány bolondot, mondta apám rendszerint. Kellemes volt Rozsossy számára felugrani hozzánk, érezve az elismerést. Ámde furcsállni kezdte a családunkat, meglepetésemre, olyasmiket állítva, hogy apámat félti, mert olyan révetegnek látszik, sőt betegnek, bár ezt a betegséget nehéz volna meghatározni, anyámról meg úgy vélte, hogy titkos életet él, amiről talán maga sem tud. Mindenesetre lehetetlen áthatolni, ezzel a szóval élt, a családunk jellegén, amit úgy fordítottam le, hogy csodálkozott rajtunk, értetlenkedett, idegenek voltunk neki.

Nekem is kijelentette, hogy Ckó, te állat, ahogy elnézlek, egyre távolabbi vagy a számomra. Peti, te kis ostoba, lassanként fogalmam sincs rólad, válaszoltam.

Továbbra is szenvedélyesen viszonyult a mániáihoz, most már elsősorban, foglalkozási ártalomként, az idegbetegségekhez.

Miután az apja, a híres professzor, öngyilkos lett, Rozsossy elrémült, pánikba esett, és az lett a fóbiája, hogy ő is öngyilkos lesz, genetikai örökségként. Mélységes és gyötrő önvizsgálatba fogott, amelyre különben is volt hajlama. Ugyanakkor az apja után maradt pénzből kocsit vett, holott az még ritka jószágnak számított, jól menő orvosok társaságát kereste, síelni járt külországokba, ahol ráadásul még üzletelt is. Milyen érdekes ez a Rozsossy, gondoltam.

Különböző terápiákat próbált ki magán, féltettem, hogy túlzásba viszi, de az igazi terápiája a kosarazás volt, tervbe vette, hogy felrajzolja a legnagyobb magyar kosaras, Greminger János pszichológiai tulajdonságait.

Egger Sándorral, nagykamaszkori barátommal egyre kevésbé véltük úgy, hogy hasonlítunk.

Szinte megkeseredett attól, hogy tanítania kell, bár azért gimnáziumban, mert történészként kutató szeretett volna lenni, de azt el nem érhette. Feszélyezte, kínosan érezte magát tanársága miatt, nem erre készült. Idegen volt neki az iskola, a tanítás, a kollégái, a diákok. Nehezen viselte, hogy naponta szembe kell néznie azzal, újra és újra, hogy ő az, aki tanít. Próbált úgy viselkedni, mintha nem is tanár lenne, bemutatni, hogy bizony ő, ellentétben tanártársaival, a diákjainak jó haverja. Ám, hogy kivitelezni tudja, sokszor csinált hülyeséget, például eljárt tanítványai házibulijaiba, még emiatt is feszengenie kellett a katedrán, sőt belső konfliktusai támadtak. Különben is egyre több helyzetet tartott kínosnak, egyszerűen kiborult tőlük.

És futni kezdett nők után, még inkább, mint korábban, sőt az úgynevezett jó nők után, de annyira válogatott, hogy szinte nem akadt senki, aki megfelelt volna neki. Azt akarta elhitetni magával, hogy hihetetlenül nagy nőfaló. No és persze óriási vagány még mindig. Hajszolta a felkapott programokat is, ugyanakkor, dicséretére legyen mondva, szakított arra időt, hogy neves történészek előadásaira járjon.

Mindinkább rokonszenvesnek találta a családunkat, igazi családnak vélte. Ugyanakkor elfogta a zavar apám jelenlétében. Ha apám kérdezgette, Egger lebénult, mert apám ugratta, ő pedig nem találta fel magát. Hülyéskedett, ironizált vele apám, megkérdezve minduntalan, hogy tetszik lenni a tanár úrnak, amikor a katedrán álldogál. Anyám azonban kedvesen viselkedett vele, erre fel Egger nem győzte dicsérni anyám kifinomultságát.

Szóval, ismétlem, Egger nőzött, de ha beleesett valakibe, akkor neki csak a boldogtalan, viszonzatlan szerelem jutott. Azonban egyszer csak feltűnt, ámulatomra, egy állati szolid lánnyal, aki kiskosztümben járt, olyan úgynevezett rendessel, ilyennel azelőtt sohasem állt volna szóba. Lám, a nagy nőző Egger titokban családanyára vágyik, gondoltam. És tényleg elvette azt a lányt, Andrea nevezetű, énektanárnő kollégáját.

A kosáredzésekre továbbra is lelkesen járt, és tanulmányozta, történészi szakértelemmel, a Harlem Globetrotters történetét.

47

És megint a *nyolcadik* változásomban találtam magam, ismét *csodabogár* lettem.

Hogyan is viszonyultam én akkor a fotózáshoz? Egészen másképpen, mint a vidéki lapnál, ahol csupán belebámultam a világba, csak úgy.

Most viszont már véresen komolyan gondoltam, hogy a közvéleményt mellébeszélés nélkül, az igazság logikájának megfelelően kellene tájékoztatni. Az igazság logikája kifejezés, úgy véltem, az én találmányom, állandóan hangoztattam is, Spányik rovatvezető ettől megőrült. Még azt is hozzá mertem tenni, hogy ha már az igazság nem mutathatja meg magát, hisz nem mutatja meg a lapunkban, akkor legalább a logikája érvényesüljön. Úgy gondolkoztam, hogy az igazság logikája akkor érvényesül, ha a tényismeretet elsajátítjuk, és egy olyan fotós, aki ad magára, mindenképpen elsajátítja, majd rá kell találnia a tényismeretnek megfelelő tényformára, ugyanis az egyik a másik nélkül semmit sem ér. Így mutatkozhatna meg a tények nyelve. A tények nyelvén kéne fotóznunk, a tények nyelvén, a tények nyelvén, hangsúlyoztam mindig. És magyaráztam, hogy mindenfajta információt talált tárgyként kellene kezelnünk, illetve fordítva, a talált tárgy legyen az információ; ezt a fogalmat, amely persze közkeletű volt, csak rovatvezetőnk, Spányik nem tudott róla, esztétikai jellegű olvasmányaimból vettem. Ezzel a módszerrel, tulajdonképpen szemlélettel elvethető, mint fejtegettem, mindenfajta hazudozás, mesterkedés, fondorkodás, csalás, előfeltevés, elfogultság, elköteleződés. Spányik persze dühbe jött, szerinte elméletem hibás és gyermekded, és milyen fogalmakkal dobálózom, elképesztő. És micsoda képeket készítek, egy részük közölhetetlen, nem is közölte. Szeretett volna kirúgatni.

Nem láthattak napvilágot azok a képeim, illetve sorozataim, amelyek a Keleti pályaudvaron alvókról szóltak, felhozva, micsoda elképesztő és ijesztő alakok. Nem közölték azokat sem, amelyek egy földcsuszamlás után sárral elöntött falut ábrázoltak, a pofámba vágva, hogy ilyen alig fordul elő. Nem közölték azokról a szerencsétlenekről szólókat sem, akik mentőautóban haldokoltak és haltak meg, mondván, mi ebben az érdekes, csak nem fogjuk hullákkal teletömni a lapot. Visszavágták azokat is, amelyek acélöntőknek a forró acéltól származó sebeit mutatták, mert ugyebár ez a foglalkozás ezzel jár. És így tovább.

Azonban mégsem állt kifelé a szekerem rúdja, ugyanis a főszerkesztő-helyettes, Légráti Ádám, magas, karcsú, elegáns fickó, aki arra törekedett, hogy fölényes és fölényben legyen, bírt engem, vala-

hogy bírt, és mellém állt. Úgy vélte, van valami hasonlóság köztünk, a modorunkban, a mentalitásunkban, még a külső megjelenésünkben is. Nagyon adtunk mindketten az öltözködésre. Szerettünk ironizálni. Azt tartotta rólam, hogy ügyes fiú vagyok, van valami hatodik érzékem. Kritikáimra mosolyogva legyintett, és azt javasolta, ne hangoztassam, maradjak háttérben, keltsek bizonyos homályt önmagam körül, leplezzem el valódi lényemet, legyek taktikus, és ha kell, viselkedjek megtévesztően, mert különben nehezen tud megvédeni. Megfogadtam a tanácsát. Vagyis nem nyilvánítottam ki, mennyi minden megkülönböztet a kollégáimtól, mennyi ellenállás van bennem a kötelezőségekkel szemben, nemkülönben, hogy mást keresek, és mást akarok találni, mint amit egy ilyen képeslapnál keresnek és találnak, sőt, hogy máshonnan indultam, mint a többiek, más hatások értek, és reálisabb képet akarok alkotni, hazugságtól mentesebb fotókat, mint a követelmény. No és persze egészen mást hoztam magammal hazulról. Sőt, azt is leplezzem el, javasolta Légráti, hogy van valami hatalmat utáló hajlam bennem, de leginkább azt leplezzem, Légráti szerint, hogy mintha ellenállnék a fentről jövő manipulációknak. Hát lepleztem. Amde engedj meg egy megjegyzést, Tamás, mondta Légráti, mintha görcsösen keresnéd, mibe köthetsz bele, ilyen alkat vagy, nem túl jó tulajdonság. Ezen elmerengtem, és némileg igazat adtam Légrátinak, aki még azt is mondta, hogy te, Tamás, olyan *csodabogár* vagy. No lám, már megint *a csodabogár*, gondoltam.

Ha nem láthatnak is napvilágot a nekem tetsző, a mentalitásomat tükröző képeim, elég nekem az egyelőre, mint véltem, hogy megtaláltam magam, persze csak, ismétlem, egyelőre. És miután kiderült, nem keverem a szart egyáltalán, nem akarok bevágódni senkinél, nem teszek keresztbe senkinek, és olyan fotókat készítek, én, hülye, amelyekre nincs szükség, hát megnyugodtak a kedélyek *csodabogár* mivoltom körül.

A rovatvezetőm, Spányik is hajlandó volt most már így, *csodabogárnak* tekinteni. Mondhattam neki a megbeszéléseken, hogy Géza elvtárs, képzeld el, utálom és szeretem mind a közhelyeket, mind az ideológiai tévutakat, és imádom és gyűlölöm a zsákutcás témákat. Formában van a Boroczkó, jegyezte meg Bán Jenő kollégám. És nem unja meg magát, mondta Alfa Júlia kolléganőm.

Mint *csodabogár* sok mindent megengedhettem magamnak. Például kijelenthettem Spányiknak, hogy Géza elvtárs, lemegyek ide, az utcasarokra, és fényképezek, meglátjuk, mi lesz belőle, oké, ugye? Persze, menj csak, Boroczkó, jobb, ha nem látlak, mondta Spányik. Remek, mondtam.

Azonban felmerült bennem, hogy egy *csodabogár* nem lehet teljes értékű.

48

Az új szerelmem, Tomits Klára, akit az erkélyről ismertem meg, várakozásom ellenére hihetetlenül okos és művelt volt, angoltolmács, jó képességű, úgy tetszett, mintha igen bírt volna engem. Ám néhány hét múlva egy házibulin megkérdezte barátnőjét, erről később értesültem, Bernáth Rózsit, hogy akivel most jár, az komolyan érdekli-e, mire Rózsi kijelentette, hogy nem érdekli igazán, hát akkor cseréljünk, mondta Klári, hadd foglalkozzon ő, a Rózsi, akit csak Zsizsinek becéztek, lovagjával, Zsizsi meg foglalkozzon velem.

Hát igen, azon a Klári rendezte házibulin, amint észrevettem, hogy Zsizsi érdeklődik irántam, nem tudva, hogy Klárinak tesz szívességet, azonnal felkeltette a vágyamat, ráadásul úgy festett Zsizsi, ahogy nekem a nagykönyvben meg volt írva, szőkén, szalmasárga árnyalattal, harmonikusan csinos arcán kemény és puha vonások váltakoztak, alakja semmilyen kívánnivalót nem hagyott maga után, melle jól formáltnak és meglehetősen nagynak tűnt, csípője teltségével és ringásával hívta fel magára a figyelmet, és szabályos, szép vonalú vádlikkal áldotta meg a sors, nemkülönben mindig a legdivatosabb, de éppen a számára illő ruhába volt burkolva, egyénien festett rajta. Felkért táncolni mosolyogva, összesimult velem. Mi a fene, gondoltam. Miközben pedig Klári tudomást sem vett rólam. Na jó, hát akkor Klári helyett itt van ez a Zsizsi, aki ráadásul és tulajdonképpen felülmúlta, női mivoltában, legalábbis külsőleg, mindenképpen felül, Klárit. Kimentem Zsizsi után a konyhába, hogy segítsek neki kávét főzni, és se szó, se beszéd megcsókoltam. Hagyta, sőt visszacsókolt. Hát így állunk, ujjongtam. Micsoda kedves és szép nő, tulajdonképpen egy bomba. Ilyen nem minden pillanatban bukkan fel. És a mosolyára bizonyára a közösülésre képtelenek is visszanyernék nemi képességüket, gondoltam. Úgy éreztem, Zsizsi még annál a gyönyörű Jutnál is különlegesebb néhány fokkal. Lívvel nem hasonlítottam össze, mert Lív ilyen szempontból meg minden más szempontból is tabu volt. Szóval ez a Zsizsi, meghazudtolva külsejét, egyetemre járt, egy ilyen festői nő egyetemre, gondoltam, és értelmiséginek készül, elképesztő, micsoda szerencsém van. És Zsizsi, miután megtudta, hogy aránylag neves fotós vagyok, egy híres képeslapnál, egyszerűen rám hajtott. És élveztem, hogy

tulajdonképpen Zsizsi tett magáévá, ilyen még nem volt, birizgálta a hiúságomat, miszerint egy páratlan nőnek én kellek, annyira jólesett, de annyira, hogy belé estem, holott kezdetben csak egy átmeneti állomásnak gondoltam. Zsizsi energikusan munkálkodott kapcsolatunk elmélyítésén, a nőiességét teljesen a szolgálatomba állítva, óriási nemi teljesítményekre sarkallva engem, annyira, hogy nem is tudtam eddig, mire vagyok képes. Ő vallott nekem szerelmet, és nem én neki, ez is kedvemre való volt. Nagyon akart valakihez tartozni, olyasvalakihez, akiből, úgy gondolta, hamarosan tényleg lesz valaki, illetve máris valaki, és megvallotta, hogy hozzám lehet tartozni, ezt eddig nem tapasztalta másoknál. Zsizsi átnézte a felvételeimet, az összest, azt is, amit a legkorábban még gyerekként csináltam, és kijelentette, fantasztikus fotós vagyok. No, ezzel végképp megfogott, így még soha senki sem értékelt. Úgy láttam, imponálok neki, sikeresnek lát, ráadásul még sikeresebb jövőt jósol nekem. Ckó, ha neked sikered van, úgy érzem, mondta, hogy én is részesülök belőle, egyszerűen feldob. Roppantul beleélte magát a munkámba, átvette az érdeklődési körömet. Sőt úgy tűnt, szüksége van valakire, aki szellemileg irányítja, és bennem találta meg. Trónra kerültem, Zsizsi ültetett oda, és úgy gondolta, neki kell tartania a trónszéket. Ckó, mögötted kell állnia valakinek, mondta, aki energiát meg tettre készséget önt beléd, hát én leszek az. Kifejtette, majd ő köt engem a valósághoz, a való élethez, mert úgy vélte, egy kissé el vagyok rugaszkodva a gyakorlati dolgoktól. Ckó, a te képességeid kiválóak, mondogatta, csak biztatni, ösztönözni kell téged, hát majd én megteszem. Azt is nagyon bírta Zsizsi, hogy milyen lezsernek, nagyvonalúnak állítom be magam, tudniillik hangoztattam, miszerint mi nem vagyunk bezárva a kapcsolatunkba, ellenkezőleg, szabadok vagyunk, még egymástól is. És azt is nagyon bírta, hogy nem kuporgattam. Hát igen, minden pénzt elköltöttünk volna, attól függően, milyen volt a hangulatunk. Zsizsi gyorsan férjül szeretett volna venni, igen-igen megfeleltem volna neki. Szóval azon munkálkodott, házasodjunk össze mihamarabb. Fel volt adva a lecke. Ámde Zsizsi egyszer csak kibukott az egyetemről, csodálkoztam, hogy nem küzdött a bennmaradásért, inkább örült, nagy kő esett le a szívéről, árulta el, végre kikerülhetett, mert nem bírta, nem szerette, nem volt neki való, mint mondta. Eszébe jutott, mivel valamikor balettozott, miért ne lehetne táncosnő, ezzel a külsővel, alakkal és táncos lábbal, meg is próbálta, jelentkezett, nyomban felvették egy éjszakai lokál revüjébe. Ez nekem nem tetszett, de mivel szerelmes voltam, meggyőztem magam, hogy azért egy dekoratív táncosnő nem akárki az oldalamon.

Zsizsi naphosszat rohangált próbálni, jelen lenni, bevágódni, gyakorolni, fellépni, szerződést kötni, tárgyalni, csábítani, igen, csábítani. És amikor erre rájöttem, hogy a csábítás is hozzá tartozik egy revütáncosnő életéhez, kikészültem. Ráadásul soha ennyire feldobottnak nem láttam korábban Zsizsit. Felkészületlenül ért, hogy egy egyetemista lány helyett egy táncosnőt találtam az oldalamon, aki az éjszakában forog. Nehezen tudtam megbékülni a lokáltáncosnői műfajjal, tulajdonképpen megvetettem, lenéztem, igen ám, de döbbenten kellett ráébrednem, hogy most már éppen az izgat Zsizsiben, amit nem szeretek, elutasítok, a táncosnőség, hogy mint táncosnő tulajdonképpen egy csábító, és nekem egy ilyen csábtáncosnő a barátnőm. Így aztán folyt a háborúság bennem. Nemsokára kiderült, hogy Zsizsinek most már nem én vagyok a legfontosabb, mint eddig, hanem a táncosnői karrier, állandóan arról zengedezett, mit kell tennie az érvényesülésért. Féltékeny lettem a táncra, de nem sokáig kellett várnom arra, hogy féltékenységem tárgya emberi alakot öltsön. Kiderült, Zsizsi szeretője lett annak az embernek, akitől az előrejutása függött, egy öregedő, kövér, vastag szemüveges, tenyérbe mászó hapsinak, aki rettenetesen odavolt Zsizsiért, és mint az éjszakai revükben tótumfaktum, egyengette Zsizsi útját. Kiborultam, nemcsak azért, mert mással kellett osztoznom rajta, hanem azért is, mert nem voltam képes szakítani vele, holott jól tudtam, azonnal szakítanom kellene. De nem ment, pedig megaláztak. És megalázásom ellen nem sikerült semmit tennem, holott ráadásul észre kellett volna vennem, és észre is vettem, hogy Zsizsi most már nem úgy viszonyul hozzám, mint korábban, hanem mint egy kis hülye kurva, hidegen, kegyetlenül, hisztérikusan. És mégis megmaradt az eljegyzési tervünk, Zsizsi továbbra is szorgalmazta a házasságunkat, szeretőjével a háta mögött, és én még mindig el akartam venni, sőt egyre szerelmesebb lettem. Ámbár azért, önvédelemből, mert maradt még némi önvédelmem, odázni akartam a frigyet. Zsizsi egyre mérgesebb lett rám, hogy nem sietek a házassággal, egyre kiállhatatlanabbul viselkedett. Jómagam meg lestem, követtem őt, mikor és hol találkozik a szeretőjével. Zsizsi még azt is megtette velem, hogy megmutatta, milyen ajándékokat kap attól a palitól. Én meg persze ordítoztam vele, de nem mondtam azt, hogy menjen a fenébe, sőt továbbra is úgy gondoltam, hogy majd elveszem feleségül. Határozatlan voltam, tehetetlenkedtem. Apám, anyám kétségbeesett, bár persze fogalmuk sem volt Zsizsi szeretőjéről, de nem bírták Zsizsit, féltettek ettől a kapcsolattól. Menyhért apám kimondottan utálta őt, kijelentette, hogy az ember nem szívesen veszi, hogy az

unokájának anyja egy ilyen éjszakai táncosnő legyen. Még azt is kifejtette, hogy Zsizsi úgy adja elő magát, mint egy kétcopfos, ártatlan bakfis, pedig valójában egy félelmetes nember, igen céltudatos, csak híján van a célnak, mert rettenetesen üres nő. Anyám, Barbara, lenézte Zsizsit, könnyű nőcskének tartotta, harmadvonalbeli lokáltáncosnőnek. Kijelentette, hogy az az úgynevezett szépség, ami ezt a Zsizsit jellemzi, alpári szépség, tudjam meg. Persze őt lenézik a szüleim, észrevételezte Zsizsi, mert az apja és anyja csak pincérek. És miután látta, egyre távolabbi az esküvőnk, sejtve most már, hogy nem is lesz a frigyünkből semmi, egyszerűen otthagyott, kurtán-furcsán közölte velem, unalmas vagyok és kész. Unalmas vagyok, unalmas vagyok, unalmas vagyok, visszhangzott bennem. Megtört a tartásom, vissza akartam magam könyörögni hozzá, rohangáltam utána, lestem, jeleneteket rendeztem, ezért szégyelltem magam, de nem tudtam ellene semmit sem tenni. Könyörögtem, hogy elmehessek hozzá, és lefeküdhessek vele. Mikor utoljára találkoztunk, azt mondta, tudd meg, Ckó, nekem fáj, hogy már nem tartozom hozzád, de hiába fáj, menj el, és minél hamarabb távozz. Én viszont bizonyítani akartam, hogy még mindig ki tudom elégíteni, bizonyítani, bizonyítani, még egy bizonyítási lehetőséget kicsikarni, és úgy éreztem, ha ez sikerülne, minden vonzalmam iránta azonnal elpárologna, birkóztunk, de nem engedett, tulajdonképpen kidobott.

Érdekes, hogy miközben Lív meg én egyáltalán nem találkoztunk, és azt gondoltam, fogalma sincs, mi van velem, megtudtam, hogy sajnálkozva beszélt rólam a barátainak, mondván, elvesztem, elveszítettem magam, egy olyan nő hálójába kerültem, és Zsizsire célzott, aki kivetkőztet önmagamból, egy éjszakai táncosnő, huh, és mindazon értékektől megfoszt, amelyeket valaha vallottam.

Hogy megvigasztalódjam, a barátaimmal, Sikk Lacival, Rozsossy Petivel, Egger Sanyival hajtottam a nők után, ebből Gyáli Pali kimaradt, miközben sóhajtoztunk, kihaltak a nekünk való nők. Egy időben, ha megszereztünk egy-egy lányt, egyszerre mind a négyen jártunk vele, persze ha a lány beleegyezett. Ráadásul még válogatósnak is bizonyultunk, az volt a kritériumunk, hogy az lehet jelölt, akiről nem kapjuk el hosszabb idő után sem a tekintetünket, legyen formás vádlija, rengő melle, pisze orra, hófehér, pajzán fogsora, figyelemfelkeltő hajzuhataga, no és persze szeretkezni is legyen hajlandó mind a négyünkkel. Aki erre kapható volt, az viszont persze cicababának nézett ki, libának tűnt, esetleg nem fért a bőrébe, némelyik meg kurvás hajlamokkal volt megáldva. Felszedtünk egy hiperszőke kozmetikusnőt, teltkarcsút,

illetve kissé kövérkést, tucatcsinos arcocskájút, de nem bírtuk elviselni, hogy amikor kikászálódtunk az ágyból, továbbra is odaadódóan csüggött rajtunk, fulladásérzésünk támadt, és rövidesen, se szó, se beszéd, leléptünk. Következett egy könyvtárosnő, ébenfekete hajú, kőarcú, kemény húsú, ruganyos mellű, vadul zihálós, azonnal be akart mutatni mindannyiunkat a szüleinek, gyanút fogtunk, ez férjhez akar menni valamelyikünkhöz, hát fejvesztettem menekültünk. Belebotlottunk egy áruházi eladónőbe, aki alacsony volt, vérszegénynek látszott, sőt rondának, de még milyennek, ám azonnal lefeküdt velünk, persze nem jelentkeztünk többé, és ha megláttuk az utcán, átsiettünk a másik oldalra. Egy barna bőrű fodrásznő vágta a hajunkat, hihetetlen didkókkal, ez igen, gondoltuk, de csalódtunk, mert az ágyban nagyon enerváltnak mutatkozott, gyorsan fodrászt is változtattunk. A fogorvosnőnk igen ki volt dekorálva, bámulták is az utcán, de amikor lehántottuk róla a mesés cuccokat, ledörzsöltük róla a drága festékeket, alig maradt belőle valami, sőt, a párzásra szolgáló szerve sem fejlődött ki rendesen, a fenébe, csak nem fogunk küszködni, gondoltuk. Egy babaarcú adminisztrátornő bejelentette, hogy megesett tőlünk, akármelyikünktől, és megszülné, célozgatott erre, romokban hevertünk, pénzt adtunk össze küretre, kölcsön kellett kérnünk; hülye liba, hülye tyúk, hülye picsa, gondoltuk mindezt, és mikor átadtuk a pénzt neki, annyit, amennyit követelt, jól megnéztük, hogy örökre elfelejtsük.

A szex többet követel tőlünk, mint más tevékenység, élet és halál játékát tárja elénk, mondta Sikk Laci. A szexnek olyan lénnyé kell formálnia bennünket, hogy képesek legyünk megfékezni a bennünk dúló szexuális erőket, mondta Rozsossy Peti. A szex kiváltságos területe annak, hogy az ember erkölcsi szubjektummá formálja önmagát, mondta Egger. Én viszont mélyen hallgattam.

49

Dél körül megebédeltem az éttermünkben, több szerkesztőséghez tartozó étteremben, nemigen szerettem oda járni, nagy hodály volt, barátságtalan, túl ételszagos, az evőeszközöket meg a tányérokat rondának láttam, sokszor elment az étvágyam, viszont olcsó volt.

Aztán belátogattam a klubba, ahol sűrűn szállongott a dohányfüst, terjengett az alkoholbűz, fotelokban terpeszkedtek a kollégáim, és ittak. Sokszor megfogadtam, elkerülöm ezt a klubot, taszított. Ugyanakkor vonzott is.

A főhelyen ülő főszerkesztőnk általában kipécézett valakit az asztala körül ülők közül, a társaság egy-egy tagját, záporoztatva rá a megjegyzéseit; ilyenkor magam is sűrűn lettem célpont.

Kik ültek az asztal körül? A szokásos társaság: Papós József főszerkesztő, Légráti Ádám főszerkesztő-helyettes, Jakabos Kálmán olvasószerkesztő, Szőrmés István rovatvezető, Spányik Géza fotórovat-vezető, Bokor Matild főmunkatárs, Dombos Kati munkatárs, Gyáli Pál munkatárs, Alfa Júlia fotoriporter, Gerber János gyakornok.

Hallom, Boroczkó, nem tetted tiszteletedet egy kötelező sajtótájékoztatón, ahol bejelentették a reformokat, mondta a nagyfőnök, Papós József, ősz hajú, szemüveges, egyszerűen öltözködő, jelentéktelen külsejű, középkorú férfi, aki igen gavallérosan rendelt mindenkinek, általában konyakokat, meg kell adni, tényleg gavallér módjára, miközben élvezettel tapogatta ki társainak, no persze inkább alattvalóinak gyenge pontjait.

Mindig ugyanazokat a stílusú szendvicseket szolgálják föl a tájékoztatókon, Papós elvtárs, meg ugyanazokat a közönséges konyakokat, holott az ilyesmi reformellenes, mondtam.

Hát akkor, Boroczkó, javaslom, rendelj nekünk egy kör konyakot, a drágábbikból, nevezhetnénk reformkonyaknak is, hogy ne legyen közönséges, és büntetésből kétszer ismételd meg, mondta Papós.

Mit tehettem, rendeltem.

No, nézzétek csak a Tamást, új dzsekiben feszít, mondta Légráti Ádám, nagyfőnökhelyettes elegáns fölényeskedéssel, azon igyekezve, hogy nagyvilágias, ugyanakkor vagány modorban adja elő magát, műveltségének fitogtatásával. Állj csak fel, Tamás, hadd tekintsük meg, hogyan is áll rajtad.

Felálltam, és mosolyogtam, mindenkire külön rámosolyogtam, azért is mosolyogtam, különben meg a pokolba kívántam a társaságot.

Úgy veszem észre, Tamás, mondta Légráti, és röhögött, hogy ma délután nagyon fickós vagy.

Kirobbanó formában vagyok, mondtam, miközben visszaültem a fotelomba, és mintha készülnék valamire, tettem hozzá sejtelmesen.

Nyilván a napot és a napsugarakat akarod lencsevégre kapni, mondta nevetve a nagyfőnök, Papós.

Absztrakt stílusban, mondta Légráti, a kisfőnök.

Mi van azzal a fekete bestiával, aki gyereket várt tőled a múltkor, Tamás? Ezt kérdezte tőlem Jakabos Kálmán, az író és olvasószerkesztő.

Meglepődtem, miről beszél ez? De fel kellett vennem a kesztyűt. Hát kikaparták azt a fekete bestiát, válaszoltam, és hozzátettem, azóta egy másik fekete bestia azt akarta, hogy szöktessem meg.

Jakabos megkérdezte, ez volt az a fekete bestia, Tamás, aki kiharapott egy darabot a válladból?

Bizony az, az volt, mondtam. Miközben arra gondoltam, micsoda szemét ez a Jakabos. És, képzeljétek, folytattam, nimfomániában szenvedett.

Mire a kamaszos Gerber János, a gyakornok, megkérdezte, Tamás, és nekem ennek a nimfomániás fekete bestiának adtad meg a telefonszámát?

Hova gondolsz, kis hülye, mondtam, te azt nem tudnád kielégíteni.

Az asztal körül mindenki fetrengett a röhögéstől.

Csak Bokor Matild főmunkatárs, akit mindig esszéírásra biztattam, maradt komor, sőt felállt, és megvetően kijelentette, szégyellem magam, hogy értelmiségiek ilyesmi témákról bájcsevegnek, és átült egy másik asztalhoz.

Lassan vagy gyorsan, de már mindenkinek fejébe szállt az alkohol.

Na jó, maradjunk az értelmiségnél, mondta a filozófiát végzett és siralomházban megőszült Szőrmés István rovatvezető, már kissé nehezen forgó nyelvvel, például azoknál maradjunk, akik fegyverrel a kezükben harcoltak nemrég, most ne nézzük, hogy melyik oldalon, hanem lássuk csak, hogy te, Tamás, hol voltál ötvenhatban, mit csináltál?

Nagyfiú szerettem volna lenni, és tánciskolába járni, mondtam. És arra gondoltam, nem fogom ezeknek elárulni, mennyi fotót készítettem a forradalomról már abban a koromban is.

Tánciskolába akart járni a Boroczkó, mondta méltatlankodva fotós kolléganőm, Alfa Júlia, mikor az én első férjemet már lelőtték.

Vétlen vagyok, mondtam, nem én lőttem le.

Kijelenthetem, mondta a nagyfőnök, Papós, hogy szar ember az, és főleg, te, Boroczkó, aki nem lőttél, persze a jó oldalról, a mi oldalunkról, amikor kellett volna.

Matekpéldákat próbáltam megoldani éppen, és nem volt fegyverem, mondtam.

Nem lőtt, amikor kellett volna, ilyen ez a Boroczkó, mondta a rovatvezetőm, Spányik, de most fotósorozatot készít a lakáshelyzetről, pedig az egyáltalán nem fotótéma, bizony nem, nem is mutat a képeken.

A lakáshelyzet égető, mondta a csaknem szép munkatárs, Dombos Kati, jó szöveget lehetne írni Tamás képeihez, vállalnám, de Tamással

nehéz dolgozni, tényleg egy csodabogár. És Tamás, szólított fel, vond vissza, amit a múltkor mondtál nekem, hogy lírai fapicsa vagyok, mert különben kedvellek, és ha visszavonod, tovább kedvelhetlek.

Ezzel a kifejezéssel, Kati, arra akartam rámutatni, mondtam, hogy a líránál az össztársadalmi érdek fontosabb, de tévedtem, és önkritikát gyakorolok, mert, elvtársak, folytattam, ma már azt vallom, hogy bár az össztársadalmi érdek van a homlokteremben, mégis a líra a fontosabb.

Szűk a fejed, Boroczkó, mondta a nagyfőnök, Papós, fejtágítóra foglak küldeni. És ideje volna, ha megkérdeznéd tőlem, hogy Papós elvtárs, mit tart a fotózásról, és akkor megmondanám, hogy merő átverés, ha nem a mi érdekünket szolgálja.

A fene beléd, Papós, gondoltam, ám azt jelentettem ki, hogy elvtársak és urak, nem is beszélve a hölgyekről meg az elvtársnőkről, no és Papós elvtársról, minden hatalom kérdése, ezt egy egyszerű fényképész mondja önöknek, és jómagam mágikusan vonzódom a hatalmi viszonyok lefényképezéséhez.

Elgaloppírozod magad, Boroczkó, elég volt, megkérlek, még ha túl sok konyakot ittál is, pofa be, mondta a nagyfőnök, Papós.

Ugyan, ugyan, Tamás azt sem tudja, mi fán terem a hatalom, mondta Légráti, a kisfőnök.

Almafán terem, mondtam.

Tamás, elméletieskedés helyett inkább tarts velem, mondta Jakabos, az író, van két bébi, nemsokára találkozom velük, társulj be, ilyen csinibombákat még csak nem is láttál.

Nem akarok trippert kapni, mondtam.

Hahahahahaha, röhögött harsányan a két főnök Papós és Légráti.

Én nem kapnék trippert, mondta Papós, a nagyfőnök, én ellenálló vagyok.

Egyszer ugyanazzal a nővel voltunk többen, mondta Légráti, a kisfőnök, és képzeljétek, mindnyájan trippert kaptak, kivéve engem, no meg Papós elvtársat.

A közügyekről kéne beszélnünk, nem holmi tripperről, mondta Alfa Júlia, fotóskolléganőm, persze Tamás, ki más is, terelte a szót a tripperre.

A trippert is lehet közügyesíteni, mondtam.

Gerber János, a gyakornok, megkérdezte, ezt a mondatot, ezt a tripperes mondatot bevehetem majd az egyik írásomba, Tamás?

Seggfej, mondtam.

Pipikém, fordult a filozófiát végzett Szőrmés a lírai Dombos Kati-

hoz, úgy látom, igen kedveled Boroczkót, de ha például együtt töltenétek az éjszakát, és ha Boroczkó kevés volna neked, akkor jöhetnék én.

Menj a picsába, mondta Dombos Kati, és Tamást én nem mint férfit kedvelem.

Nyilván mint művészt, mondtam. És arra gondoltam, hogy éppen ideje, hogy fotóművész legyek, erre kellene összpontosítanom.

Tamás, azt hiszem, angol szeretne lenni inkább, mint művész, ha nem tévedek, mondta Légráti, nézzétek, pipázik.

Jé, hát tényleg pipázom, mondtam.

Elegem van Boroczkóból, mondta az író Jakabos, mert ez a Boroczkó egy aranyifjú.

Ezüst, mondtam.

És akkor megszólalt az eddig mélyen hallgató munkatárs, a barátommá lett Gyáli Pál, akin látszott, kínos neki ez a társalgás, igen rosszul érzi magát, és azt mondta, hagyjátok már békén Tamást, illetve Ckót, nem is ismeritek, hogy milyen.

50

Apám, Menyhért, lassan, bizonytalanul lépkedve, hamuszürkén érkezett haza egy nyár végi napon a vállalattól, révetegen nézett Barbarára, anyámra, kezét a szíve tájékára szorította, nagyokat fújtatott, és azonnal lefeküdt. Barbara sírósan kérdezgette, mi történt? Menyhért erőtlenül intett, semmi különös, egy kicsit rosszul lett, nemsokára elmúlik. Semmi, semmi, mondogatta, csak a mellét hirtelen megszorította valami, és egyre jobban szorítja, majd átterjedt ez a szorítás a háta tájékára, és közben nyilallt a szívébe, és mind fájdalmasabban, a bal keze meg elzsibbadt, és rettenetesen szédül. Barbara elrémült, megint azok a tünetek, amelyek már nem először mutatkoztak az esztendők során Menyhértnél. Kihívta az orvost, aki megállapította, hogy infarktus, és tanulmányozva Menyhért orvosi leleteit, kijelentette, már a harmadik.

Miközben mozdulatlanul feküdt a hátán, felmerült Menyhértben, milyen naiv volt, évekkel ezelőtt, amikor azt hitte Bánszky elvtársról, az akkori igazgatójáról, hogy majd rájön, milyen főnyeremény is ő, a főosztályvezetője, azt gondolta tényleg, hogy Bánszky rájön. Nem jött rá. Hiába számolta fel Menyhért a szakszerűtlenséget, a nemtörődömséget, az összevisszaságot, egyszóval hiába tette rendbe a vállalatot, Bánszky elvtárs annál inkább féltékenykedett rá. Menyhért archívumot

is felállított a legjellegzetesebb fotókból, amelyek a vállalat üzleteiben, műtermeiben készültek. De mivel nem Bánszky ötlete volt, mondogatta apám, úgy fogta fel a tényked̈ésemet, hogy fúrom, azt hitte, ért a szakmához, ért a vezetéshez, de csupán egy kis akarnok volt, és ellenintézkedéseket tett hatalmaskodva, csak azért is az ellenkezőjét, mint jómagam, és nem engedte az archívumot sem.

Pedig Menyhért szeretett volna jóban lenni Bánszky elvtárssal, de nem lehetett. Nem én nem jöttem ki Bánszkyval, hanem ő nem jött ki velem, mondogatta apám. Bánszky feljelentette Menyhértet a minisztériumban, hogy dobálja a pénzt holmi hülyeségekre, például archívumra, és bár a minisztériumban egyetértettek Menyhért intézkedéseivel, az archívumot is beleértve, nem álltak nyíltan apám mellé. Ráadásul Menyhért Bánszky minden állítását megcáfolta, ámde jónak látta letagadni, hogy marnák egymást, dehogy, legalábbis ő nem mar senkit, csak teszi a dolgát. A minisztériumban udvariasan felvetették, miután köszönetüket fejezték ki Menyhértnek a szakszerű munkájáért meg az archívum ötletéért, hogy mit szólnál, Boroczkó kartárs, ha, a békesség kedvéért, és csak azért, a főosztályvezető-helyettesi pozíciót kapnád, nem a második, hanem a harmadik ember lennél, nem olyan nagy különbség az. No persze, gondolta apám, őt akarják büntetni, mert Bánszky elvtárs pártember, Vörös Akadémiát végzett, és bár soha egyetlen egy fotót sem csinált, azért lehet fotóvállalat vezetője. Fennhangon azonban apám helyeselt, persze, persze, elvtársak, legyek csak alacsonyabb beosztásban, nem számít, továbbra is nagy feladatokat vállalok majd. Mit is mondhatott volna mást, gondolta. Nagyvonalúnak mutatkozott, úgy tett, mintha a pozíció nem érdekelné, csak a munka. A miniszteriális emberek lelkesedtek, hogy Boroczkó kartárs, ez igen, ha így állsz a dolgokhoz, ez igen. Hát hogy állhatnék másképp, gondolta apám. És mikor azt is megsúgták neki, hogy a fizetését nem csökkentik, és a főosztályvezetői teendőket úgyis neki kell ellátni, mert a fölé kinevezett új főosztályvezető eleve alkalmatlan, tehát tevékenykedhet továbbra is kedvére, akkor egészen felvillanyozódott, de valóban. És hogy még jobban felkorbácsolják a munkakedvét, megígérték, és becsületszóra, hogy ha majd egyszer változás történik az igazgatói székben, mert azt nem lehet kizárni, akkor, te, Boroczkó kartárs megint főosztályvezető leszel, bizony úristen. Akkor fellélegzett Menyhért, kissé megnyugodott, mert úgy érezte, továbbra is a helyén van, fontos ember maradt. Amikor azonban, néhány év múlva, Bánszky elvtársat felfelé buktatták, és új igazgatót neveztek ki, Menyhért hiába várta, hogy visszakerüljön a régi pozíciójába, második embernek, nem

került. Csúfosan átvertek, újságolta apám szomorú dühvel, nem esik jól, enyhén szólva.

Akkor érezte először azt, sok-sok évvel korábban, hogy a mellét hirtelen megszorítja valami, egyre jobban szorítja, majd a szorítás átterjed a háta tájékára, és közben nyilallik a szívébe, és egyre fájdalmasabban, a bal karja elzsibbad, és rettenetesen szédül. Elgyengülten feküdt, és borogatást kért a szívére, nehezen, kapkodva lélegzett. Barbara rögtön nagy bajt szimatolt, mert ha Menyhértet ilyen rossz állapotban látja, akkor valami szokatlan, rendkívüli következhetett be, futott át Barbarán, tudniillik Menyhért, ha érezte is, hogy le akar esni a lábáról, akkor is úgy csinált, mintha semmi baja nem lenne, viszont ha nem képes erre, gondolta Barbara, akkor nagy a baj. Az orvos megállapította az infarktust, az első és lábon kihordott infarktust.

Apám aztán rögtön ellentétbe került az új igazgatóval, Áron elvtárssal, Áron elvtárs ugyanis ellenséges érzelmeket táplált a minisztériummal szemben, mivel onnan buktatták ki, így aztán, a minisztériumot akarta fricskázni, és rá szerette volna venni Menyhértet, legyen a partnere ebben. Meg fogjuk érteni egymást, Menyhért, mondogatta Áron elvtárs a keresztnevén szólítva apámat, hisz régi ismerősök vagyunk, ugye még a frontról, jó emlékeket őrzök rólad. Erre fel Menyhért is biztosította Áron elvtársat, hogy ő is hasonlóképpen jó emlékeket őriz Áron elvtársról. Persze Menyhértnek semmi érdeke nem fűződött ahhoz, hogy ellenségeskedjen a minisztériummal, kutyaszorítóba került, a minisztérium és az igazgatója közé. Kihez csatlakozzon? Legjobb volna semlegesnek maradnia, gondolta, szerette is volna megvalósítani, bizony, de valahogy nem sikerült, nem is sikerülhetett. Amikor Áron elvtárs egy tervtárgyaláson magas rangú minisztériumi emberek szemébe vágta, hogy a terv teljesíthetetlen, akkor, mivel Menyhért látta, hogy a miniszteriális fickók tekintetükkel biztatják, hát most rajta a sor, neki kell helyeselnie a tervet, és akkor nyilván második embernek nevezik ki megint, gondolta apám, ezért a hozzászólásában kivágta, nézd, Áron elvtárs, nincs igazad, ráadásul a terv bizony törvény, ugye, és ezt neked is, Áron elvtárs, tudnod kell. Még a terv túlteljesítésére is láttam lehetőséget, mesélte nekünk otthon apám.

Ezek után Áron szemében áruló lett, jól tudta, nem is várhat mást, de úgy vélte, majd a minisztérium megvédi. Ámde a minisztérium emberei most sem avatkoztak be, amikor Áron elvtárs megtette az intézkedéseket Menyhért kikészítésére, megteremtve a szenvedélyes gyűlölködés légkörét kettejük között. A szememben, te, Boroczkó kartárs, mondta Áron, most már a vezetéknevén szólítva apámat,

levegő lettél. Többé nem állt szóba Menyhérttel, akinek a munkaköri kötelességeivel járó intézkedéseit lesöpörte az asztalról, egyszerűen lesöpörte. Na akkor Menyhért cselhez folyamodott, felment a minisztériumba, és megbeszélte, hogy a terv teljesítését elősegítő ügyeket, amelyeket csak lehet, többé nem köti Áron elvtárs orrára, hanem, a minisztériummal együttműködve, a saját szakállára, úgy suba alatt, intézkedik. Elvtársak, mondta apám, Áron elvtárs tudta nélkül, a háta mögött teljesítem a tervet, ha ezzel egyetértetek. Ez igen, nagyon is egyetértünk, Boroczkó kartárs, mondták a minisztérium emberei, te leszel, Menyhért, a második ember nemsokára. És Menyhért, nagy bravúrként, az Áron által teljesíthetetlennek ítélt és szabotált tervet túlteljesítette. Egyenesen átverte Áron elvtársat, akkora elszántságról és merészségről tett tanúbizonyságot. Azt gondolta, hogy mint győztest, tervtúlteljesítőt üdvözlik majd a minisztériumban, és az kellemes lesz. Üdvözölték is, melegen, nagy vagány vagy te, Boroczkó kartárs, jegyezték meg. Ám nemhogy kinevezték volna, amint ígérték, második embernek, de semmit sem tettek, hogy megvédjék Áron bosszújától. Áron elvtárs, miután apám átverte, minden intézkedési jogától megfosztotta Menyhértet, sőt kiközösítette a vállalati kollektívából, senki sem mert szót váltani vele, még köszönni is alig köszöntek neki. De hogy ne üljön tétlenül, Menyhért adatokat gyűjtött Áron tevékenységéről, és beadogatta a minisztériumba. Hogy aztán Áron elvtárs ellen azért indítottak-e végre fegyelmit, mert szabotálta a törvényerejű tervet, vagy mert Menyhért jelentései túlságosan is igaznak és terhelőnek mutatkoztak, vagy azért, mert Áron nem ismert se istent, se embert a minisztérium szidalmazásában, nem tudni. Mindenesetre Menyhért volt a koronatanú Áron elvtárs fegyelmi tárgyalásán. Fejére olvasott Áronnak mindent, amit csak lehetett, szerinte akkor ez volt a jellemes dolog.

Csakhogy miközben kitálalt a fegyelmi tárgyaláson, elfogta a félelem, rettegett, maga sem gondolta, hogy ennyire félni fog, és minél jobban feltárta a visszásságokat, annál jobban félt, mert mi lesz, ha megvédik Áron elvtársat mint a munkásmozgalom régi harcosát, és őt marasztalják el, mi lesz akkor. És ez a félelem a szívét rettenetesen dobogtatta, a hangja elfulladt, zsibbadást érzett a bal felső karjában, alig kapott levegőt, le akart rogyni, de tartotta magát, pedig úgy érezte, meghal. Ám, szerencsére, valami isteni beavatkozásra, bejelentették, hogy fegyelmivel elmarasztalják Áron elvtársat, és korengedéllyel nyugdíjazzák. Menyhért tudatához alig hatolt el ez a bejelentés, percekig nem is fogta fel, de amikor felfogta, csodák csodájára feléledt, még haza

is tudott villamosozni. Ám amikor Barbara meglátta, legszívesebben sírva fakadt volna, azonnal orvost hívott, aki rögtön mentővel kórházba vitette Menyhértet, infarktussal, a másodikkal.

Anyám akkor igen megijedt, mert mi lesz vele, ha Menyhért esetleg nem épül fel, sokat tépelődött ezen, emésztette magát, roppant hosszúnak érezte a napokat otthon, azzal a kevés tanítványával, ugyanis felmondott a zeneiskolában, nem bírta idegileg, neki az iskola semmi mást, csak borzalmas légkört jelentett, nem bírta. Aztán a négy fal között tehetetlenkedett, kesergett, no és leginkább takarított, régi szokása szerint, aztán főzött is, vásárolt is, mosogatott is, mosott is, persze gépben. Leginkább azonban Menyhért betegségén tépelődött, és azon is, hogy nem tud eléggé hozzájárulni a háztartáshoz, pedig kellene az ő nagyobb jövedelme is, ám rosszul keresett, nem volt divat zongoraórákat venni, kevesen áldoztak rá pénzt. Keservesen élt a családunk azokban az években, apám magas állása ellenére, ezt jól tudtam, a hónap végén már csak a visszaváltható üvegekben volt minden reményünk. Az is megfordult anyám fejében, hogy nem jól osztják be a pénzt, lehet, hogy talán az erejüket meghaladó módon ruházkodnak és költenek ennivalóra, azt nem kellene, nem, nem, és lelkiismeret-furdalást érzett a sok ruhája és a jó koszt miatt. És az is lehet, gondolta, hogy Menyhértnek túl sok kell a saját céljaira, zsebpénz, holott nem volt igazán sok, ismerte be, hisz Menyhért tulajdonképpen csak cigarettára, Fecskére, és eszpresszóban megivott kávéra költött, esetleg néha csináltatott egy-két ruhát magának és neki, Barbarának.

Menyhért nem szerette, ha nincs a zsebében számára megnyugtató összeg, ez hajtóerő volt nála, így aztán nem hagyta cserben a találékonysága, és amikor felépült, üzletelni kezdett a fotóival, illetve olyan fotókat készített, persze színeseket, amelyeket el lehetett adni, elsősorban tájképeket, csendéleteket, de portrékat is neves fennforgókról. Elmerült régi felvételeinek világában is, nézegette a negatívokat, amelyeket még nem hívott elő, és ráébredt, hogy a több évtizedes képeket régiesítheti, antikolhatja, vagyis antik fotóként szépen el tudja adni. Kijárt az Ecseri bolhapiacra árusítani, de ezt titkolta a vállalatánál meg az ismerősök előtt. A szükség vitt rá, mondogatta, semmi más, csak a szükség.

Ha az új igazgatója, dr. Nemelek József elvtárs megtudná, gondolta Menyhért, hogy ő bolhapiacon árul, nyilván botrányt csinálna. Ez a dr. Nemelek úgy kezdte, hogy megígérte, kinevezi Menyhértet második embernek, sőt emlékeztette, milyen régi ismerősök is, hisz mindketten Pécsről indultak, csakhogy a Nemelek-féle fényképésze-

tet dr. Nemelek elvtárs apja vezette, a Nemelek fiú csak segéd volt ott, miközben a Boroczkó-félét a Nemelek fiúval egyidős Menyhért, és ez nagy különbségnek számított. Tartott is attól Menyhért, majd megtorolja rajta, az első adandó alkalommal, a doktorrá lett Nemelek, tudniillik elvégezte estin a jogot, de azért a fotós szakmában maradt. Összekülönbözésük nemsokára be is következett, tudniillik dr. Nemelek fennhéjázón kijelentette, figyelj, Menyhért, nem gondolod, végre alkalmas igazgatója van személyemben a vállalatnak, hiszen a műtermeinkben elsősorban családi fotókat készítünk, és jómagam tudok a leginkább tanácsokkal szolgálni ehhez, hiszen én vagyok a legjobb családi fotós az országban. Micsoda szemtelen ez a dr. Nemelek, gondolta apám, miközben kelletlenül vigyorogva bólogatott. Tudniillik Menyhértnek meggyőződése volt, hogy ő a legjobb, és bár nem szerette volna, mégsem bírta ki, hogy könnyelműen dr. Nemelek tudomására ne hozza, ő az első, a büszkesége nem bírta volna el, hogy ne jelezze. Józsi, mondta Menyhért, azért ne feledkezz el rólam sem, sokak szerint én vagyok a legjobb családi fotós, de persze nem csak családi. És még azt is hozzátette, mert nem bírta ki, hogy ne tegye hozzá, hogy amikor dr. Nemelek az apja műtermében még csak hátramozdító volt, és így fejezte ki, hátramozdító, addig ő, Menyhért már a saját műtermét vezette. Na, ekkor elkezdődött köztük a háborúskodás.

Dr. Nemelek bejelentésekkel bombázta a minisztériumot, miszerint Boroczkó Menyhért keresztezi az igazgatóság munkáját. Menyhért sem maradt adós, ő is feljelentette dr. Nemeleket mint a nemrég bevezetett reform ellenségét, aki elutasítja például az ő, Menyhért tervezetét, új, korszerű fotóapparátusok beszerzésére, nyugati cégektől, hogy technikailag felújítsák a műtermeiket, ezt kívánná a reform szelleme is, a reform, amely áthatja az egész gazdaságot. Dr. Nemelek azonban ellenezte, és szovjet gépeket akart beszerezni. Menyhért megfelelő dokumentumokat gyűjtött dr. Nemelek tevékenységéről, amelyek aztán jó szolgálatot tettek neki, amikor dr. Nemelek csődbe vitte a vállalatot, és, lássunk csodát, elbocsátották.

Bágyadtan, ernyedten feküdt a hátán apám, izzadt, verejtékezett, de igyekezett mosolyogni, és kibökte, mintha véletlenül jutna eszébe, csak úgy odavetve, képzeld, Barbara, nem én lettem a főosztályvezető, hiába rúgták ki Nemeleket az én terhelő bizonyítékaim alapján, nem neveztek ki most sem. De hiába erőltette a mosolygást, anyám átlátta, hogy apámnak ez a mosolya, az ő, vagyis anyám megnyugtatására szolgál. És bár továbbra is erőltette a mosolygást, Menyhért szemében könnyek jelentek meg, és a szája széle remegett. Soha nem tapasztalt

ilyet Menyhértnél, futott át Barbarán, ilyet nem, ennyire még soha nem hagyta el magát, szokatlan is volt tőle, egy ilyen energikus férfitól. Nagyon fájhat Menyhértnek, érezte át Barbara, hogy hiába dolgozott meg a pozícióért, nem lett az övé, szinte megroppant a csalódástól. Barbara meg, Menyhért állapotán elrémülve, érezni kezdte, hogy nem tud nyelni, alig bír levegőt venni, érezni kezdte, hogy megint előjött régi betegsége, a fuldoklásroham.

Apám, amikor ismét felépült, kijelentette, nem fog úgy dolgozni, mint eddig, esze ágában sem lesz. Nagy seb keletkezett az önérzetén, hiúságán, gyógyíthatatlan seb.

Újabb igazgatója, Gál elvtárs azonnal ki akarta nevezni második embernek, de Menyhért, nagy csodálkozásra, beintett, és azt mondta, már nem vállalja, már késő, nem most kellene kinevezni, hanem értékelni kellett volna, hogy hosszú évekig úgy működött, mintha a sajátja lenne a vállalat. Most már nem kell neki a nagyobb pozíció, visszautasította, beintett, és csak fél kézzel dolgozott. Ám hamar kiderült, még fél kézzel sem, mert elvesztette érdeklődését, elfogyott az ambíciója, elfáradt, elege lett. Csak két újjal csinálom, amit csinálok, mondogatta.

A vállalattól a törzshelyére, egy szerény körúti eszpresszóba járt, Joli nevezetűbe, ott társalgott az ismerőseivel, miközben rengeteget dohányzott, és sok kávét ivott. Időnként benéztem hozzájuk, az eszpresszóba, ilyenkor apám nagyon megörült, és azon volt, hogy meséljem el barátainak legújabb úgymond fotós sikereimet. Nehogy azt higgyétek, adta elő Barbarának és nekem, hogy közel engedem magamhoz azokat, akikkel az eszpresszóban mindennap találkozom, dehogy, távol tartom magamat tőlük, nem bízom bennük sem, de szeretem őket froclizni és kikérdezni, viszont én nem engedem magam faggatni.

És amikor nyugdíjba ment, fellélegzett és hihetetlen öröm sugárzott róla. Iparengedélyért folyamodott, fényképészműhelyt akart nyitni, bevetette minisztériumi összeköttetéseit, így aztán megkapta az engedélyt, és, irigységre meg csodálkozásra, megnyithatta az üzletét, kivételesen megnyithatta a külső Majakovszkij, azelőtt Király utcában.

És visszajött az életkedve, ismét energiákkal telítődött, előszeretettel állatokat és tájakat fényképezett, majd áttért az emberi arc ábrázolására, és vett egy új gépet, műtermi gépet, kéz alatt, egy Polaroid Landet. Csak nehogy szemet szúrjon az üzlet, ez a hihetetlenül kicsike üzlet, a magánüzlet, amely manapság szokatlan, aggodalmaskodott.

51

És egyszer csak Lív, akit legalább két éve nem láttam, szembejött velem a Rákóczi úton. Ahogy észrevett, átment a túloldalra. Közben odakiáltottam neki, szia, Lív. Nem köszönt vissza, mintha sohasem ismert volna. Követtem a tekintetemmel, majd gyorsan én is átmentem utána a másik oldalra, és megállapítottam, meglepődve állapítottam meg, hogy olyan lett, mint a mesék nőideálja. Eddig ezt nem fedeztem fel, érdekes, hogy nem. Bőre csokoládébarna volt, vízcsepp a szeme, és dús haja mélyfeketébbnek látszott a korábbinál, mellkasát szélesnek láttam, mellét izgatónak, csípőjét keskenynek, lábszárát és combját teltnek. Utána szóltam, talán nem ismersz meg, Lív, úgy látom, mesebeli nő lettél. De Lív csak haladt tovább, én meg felmérgesedve, feldúltan egyszerűen követni kezdtem. Lívet mindenki megbámulja, ezt kellett nyugtáznom, nemcsak a férfiak, hanem a nők is, kitűnt különös bájával. Néhány sarok után, mikor észrevette, hogy megyek utána, gyorsított. Fehér farmert viselt, igen színes mintás selyemblúzzal, nyár lévén. Az Astoria aluljáróhoz ért, leszaladt a lépcsőn, csaknem szem elől tévesztettem, annyira felszívódott a tömegben. Mikor a másik oldalon felért, és megindult a Kossuth Lajos utcában, hátrapillantott, és arca elsötétült, észrevéve engem. Még jobban szaporázni kezdte lépteit, nem nézett az egymás mellett sűrűn sorakozó, rengeteg üzlet kirakatára, és többé hátra sem pillantott, mintha tudta volna, felesleges, mert bizonyos abban, hogy követem. A Párizsi-udvarhoz érve, a Kígyó utcai oldal felőli bejárat mellett lévő táblán ügyvédi iroda volt feltüntetve, és kiírva a munkatársak között az ő neve is. Hát persze, gondoltam, már letöltötte ügyvédbojtár idejét, és letette az ügyvédi vizsgát. Mielőtt eltűnt volna a hatalmas épületben, megint hátranézett, és rosszkedvűen elfintorodott, megbizonyosodva, bizony ott vagyok. Nem esett jól, hogy így reagált, mégis álldogálni kezdtem a ház előtt, mindenképpen meg akartam várni, beszélni vele, mert megint úgy éreztem, ő kell nekem, ő, Lív. Órák teltek-múltak, nem is számoltam, mennyi, de kitartottam, és végre megjelent. Amikor megpillantott, elképedt, rosszalló, visszautasító kifejezés jelent meg az arcán, alig érzékelhetően intett a karjával, mintegy elhessegetőn, és sietősen elindult, faképnél hagyva engem. Most már nem haboztam, mellette teremtem, és hülyéskedve bemutatkoztam, igazodva gyors lépteihez, hozzátéve azonnal, milyen nagyon egyedül vagyok, és kijelentettem, szeretnék vele megismerkedni. Lív komoran megjegyezte, nem ismerkedik utcán, főleg nem velem, kopjak le gyorsan, mert ha továbbra is

követem, telefonál a barátjának, akkor aztán megnézhetem magam. És el akart hagyni, elszakadni tőlem, még gyorsabbra véve a lépteit, szinte futva. Ám nem bírtam magammal, és követtem kitartóan. Lív erre visszafordult, és bement a Párizsi-udvar kis eszpresszójába, a Piccolóba, a telefonhoz sietett, tárcsázott, és belemondta a kagylóba hangosan, hogy jól halljam, Frici gyere gyorsan, el kell takarítanod egy aszfaltbetyárt, és bemondta, hol van. Leült, kávét rendelt. Nem tágítottam, leültem melléje, és megkérdeztem, miért nem hazament, akkor most nem lehetnék mellette, és nem is kellett volna hívni a barátját. Egyszer és mindenkorra le akar velem számolni, mondta, azt akarja, lássam meg, milyen a barátja. Figyelmen kívül hagytam, amit mondott, és próbáltam vele beszélgetni, de nem volt hajlandó. Nemsokára megérkezett a srác, farmerszerelésben, magas, szőke fiú, figyelemre méltóan jól festett. Előzékenyen felálltam, és bemutatkoztam, hozzátéve, én vagyok az, akivel Lív több évig járt. A srác kedvesen azt mondta, és ezen a kedvességen meglepődtem, de most már velem jár, és mosolygott. Különben sokat hallott rólam, tette hozzá. Ne haragudj, mondtam a fiúnak, szimpatikus vagy nekem, de én szeretem Lívet, nem tudok róla lemondani. Ő is szereti Lívet, mondta, és még mindig mosolygott. Lív arcon csókolta a fiút. Na, erre felugrottam, és azt morogtam, nincs semmi filozófiai tartalom a kettőtök szerelmében, és elporzottam.

Naponta hívtam Lívet telefonon, minduntalan szerelmet vallottam neki, és ostromoltam, találkozni akartam vele. Nem állt rá. Tőle akarok gyereket, mondogattam. Hiába.

Sorsszerűnek gondoltam az újabb találkozásunkat Lívvel, ugyanis egy bírósági tárgyaláson futottunk össze, ahová fényképezni mentem a vádlottakat, akiket Lív védett.

Tudniillik elbocsátották, csak úgy, egy bánya kétszázvalahány munkását, de ők nem hagyták magukat, összefogtak teljesen szokatlan és rendhagyó módon, jogszabályokra hivatkoztak, a munka törvénykönyvére, küzdöttek az igazukért, sőt sztrájkoltak is. Ilyet még nem tapasztaltam, vagyis sztrájkot, ilyesmiről csak olvastam, hogy valamikor, a régi időkben, amikor még nem éltem, vagy igen kicsi fiú voltam, megtörténhetett, de mostanában erre még csak gondolni sem lehetett. Fellelkesedtem, és fotózni kezdtem a bányászokat, leszálltam a bányába, és részt vettem a gyűléseiken. Szép anyag jött össze, munkásarcok, jellegzetes bányászviseletben. A szenvedélyes felszólalások, megnyilatkozások tartalmát képaláírásokban próbáltam visszaadni. Tulajdonképpen melléjük álltam, és büszke voltam magamra, felemelő

érzés volt konspirálni velük, mert konspirálnom kellett, nehogy idő előtt kiderüljön a képriport és irányultsága.

A sztrájkoló bányászokat, akiket a bánya vezetői feljelentettek munkamegtagadás miatt, képviselte Lív, és elég keményen, szokatlanul keményen, roppant felkavaró ügyet kreált, nemigen akadt volna más ügyvéd, meggyőződésem szerint, aki ilyen bátran képviselte volna ezeket a bányászokat. Elbámultam Lív fellépésén, határozott volt, hihetetlenül felkészült, és oly logikusan érvelt, hogy az ügyészt teljesen sarokba szorította. Mondhatom, büszke voltam rá, és a szerelmem iránta magasabbra hágott, mint valaha. Lív is értékelte, mennyire lelkesen és hevesen fényképeztem és fényképezem a védenceit, és mikor ezt észrevettem, randevút kértem tőle.

Azt hiszem, az Ibolya eszpresszóban találkoztunk, a Felszabadulás téren, a régi Ferenciek terén, és nem habozva azonnal a szemébe néztem merően, és elmondtam neki, milyen egyértelműen jön ki belőled, Lív, amit gondolsz, naiv vagy, tiszta lelkű, teljesen romlatlan, és kedves; és az a nyíltság, az a szókimondó bátorság, ahogy a világban közlekedsz, fantasztikus, megejtő, hogyan is lehet valaki ilyen, ilyen, mint te, ilyen gyanútlanul őszinte; az igazadért elzarándokolnál még az Északi-sarkra is; egyedi vagy és különleges, az egyetlen az országban, az irántad érzett lelki közelségemet eddig csak magam iránt éreztem, persze másképpen; nekem olyan vagy, mint a születendő gyerekem meg az anyám vagy a testvérem, és persze elsősorban olyan, mint a szeretőm, és úgy érzem, máris a feleségem vagy; és a fogsorod...

Elnevette magát, és áthajolva az eszpresszó asztala fölött, megcsókolt.

Aztán elárultam, hogy a védenceiről, a sztrájkoló bányászokról szóló képeim miatt tulajdonképpen fegyelmit kaptam, miután leadtam közlésre.

Nagy szemeket meresztett, nézett, nézett, majd felugrott, és átölelt.

Tudniillik miután megnézte a képeket, másnap Spányik Géza, rovatvezető, csak úgy félvállról odavetette, annyi politikai szimatom van, mint egy gyépés szarvasmarhának, aztán elkezdett manipulálni, és kijelentette, hogy ellezserkedtem ezt a különben bomba jó témát, nem jártam eléggé utána, különben is formailag csapnivaló, amatőr fotók ezek. És visszavágta. A főszerkesztő-helyettes, Légráti Ádám tudomásomra hozta, hogy nemcsak a lap érdekét, hanem az én saját érdekemet is szem előtt tartják, köszönjem meg, mert ha közölnék a fotókat, megnézhetném magam.

Nem hagytam annyiban és elvittem egy fotós laphoz, titokban tartva a sztrájkot, az ellenállást, a bírósági ügyet, el is fogadták, megjelentetve

a felvételeket, Bányászportrék címen, és persze aláírás nélkül, mintha csak arról lett volna szó, hogy csináltam néhány jó felvételt, művészi felvételt néhány jellegzetes arcról a föld alatt gürcölő bányászok közül. Ennek ellenére a lapot, néhány nap késedelemmel, visszavonták és bezúzták. A lap szerkesztője kelletlenül kijelentette, szépen átvertem, nem mondtam meg, milyen apropóból csináltam, ráadásul a képek hamisak, megrendezettek, ezt a bánya vezetői és felülről is megmondták neki. Kik mondták meg, kérdeztem, kik, felülről. Ugyan, válaszolta, mintha nem tudnám. És miattam nekik, a lap szerkesztőinek lett bajuk. Jó, ha tudom, nem a fotózáshoz, hanem a megjelentetéshez kell a kurázsi, ne játsszam meg magam, dühöngött. Mert nyilván azzal is tisztában vagyok, hogy a felelősséget nem a fotós, hanem a fotókat közlő szerkesztő és a lap viseli, szépen rájuk is hárítottam. Különben nem a bányászokkal történtekről vagy meg nem történtekről szóló fotók körül folyik a csatározás, magyarázta, hanem a lapjuk ilyen-olyan szellemisége körül. És most miattam felújíthatták a lap elleni támadásokat. Én pedig kis pont vagyok ebben a játszmában.

Ez a szöveg nem esett jól nekem. Jól be vagytok szarva, ennyit mondtam.

Elterjedt a híre, hogy a lapot bezúzták a fotóim miatt, lépten-nyomon felemlegették, veregették a vállam, gratuláltak a bátorságomhoz. Nekem meg dagadt a keblem a büszkeségtől, éreztem, vagyok valaki, tettem valamit. A lapomnál viszont fújtak rám, és elégedetten állapították meg, milyen előrelátók voltak, hogy nem közölték a fotóriportomat, tudták, elfogult vagyok, sőt hamisítok. A fegyelmi tárgyalásomon azt is felhozták, hogy engedély nélkül közöltem egy másik lapban. A rovatvezetőm még azt is megjegyezte, ha sokat ugrál a bolha, csak vérnyomok maradnak utána. A szerkesztőségben furcsa légkör alakult ki körülöttem.

Mindezt elújságoltam Lívnek ott az eszpresszóban, és megkértem a kezét. Meglepődött. Elgondolkozott. Mintha gyötrően gondolkozott volna. Reménykedtem az igenben. Aztán mégis nemet mondott. Könnybe lábadt a szemem.

52

És *különc* lettem, immár *kilencedszerre* megváltozva.

Fölényes, hűvös, elutasító modort vettem fel, miközben hallatlan eleganciámmal villogtam. Igen, az eleganciám hallatlan volt és feltűnő. Mikor csellengtem a Belvárosban, és csaknem minden nap cselleng-

tem, megbámultak. És szerettem, ha megbámulnak, sőt arra törekedtem, bámuljanak csak meg. Otthon a tükörben nézegettem magam, az utcán kirakatüvegekben. Tulajdonképpen kihívó voltam, ugye pipáztam is, sokan nyilván hóbortosnak is láttak. Lenéztem a legtöbb embert. Állandóan rájuk licitáltam. Semmi sem volt jó nekem. Semmiben sem hittem. Úgy éreztem, elleneznem kell mindent, mert ilyen vagyok, így születtem. Csak a kihívásban, mindennek a kihívásában és megkérdőjelezésében őrizhetem meg önmagamat, gondoltam. És szívesen merültem el abban a vélekedésben, hogy én bizony egy *dandy* vagyok, egy modern dandy.

Kerestem a hozzám hasonlók társaságát, és meg is találtam. Akkoriban, és ezt érdekesnek gondoltam, a barátaim átvették a viselkedésemet, ők is *különcként* nyilvánultak meg. És *különcnek* is látott mindenki engem meg a barátaimat, és, hogy így látnak, nem volt egyikünk ellenére sem.

Amikor kisütött az első tavaszi nap, máris a Dunakertben üldögéltünk, a hajdani Bristol Szálloda lebombázott és helyre nem állított szárnyának helyén, ahol kerthelyiséget alakítottak ki. Szerettünk ide járni a barátaimmal, Sikk Lacival, aki ugye a filmhíradónál kezdett dolgozni, de nem engedték, hogy önállóan készítsen el akár egy félperces snittet is, Rozsossy Petivel, aki mint pszichiáter döbbenten vette tudomásul, mennyi a lelki beteg, Egger Sanyival, aki mindinkább rühellte, hogy gimnáziumban a hazug történelemkönyvekből kell tanítania történelmet, Gyáli Pali kollégámmal, akinek cikkeit egyre kevésbé közölték. Itt, a Dunakertben, úgy véltük, elegánsan felöltözve, hogy tökéletesen jó hely a kikapcsolódásra, agyunk kimosására, úgy véltük, hogy itt, a csupa különc között, már nem is Magyarországon élünk.

Napszemüvegben, óriási napszemüvegekben ültünk, kényelmesen hátratámaszkodva a székeken, napoztunk, és szemeztünk a nőkkel, no persze csak egy kávé vagy limonádé mellett, ezt tudtuk megfizetni.

53

Egy nyári napon felhívott Lív, és egyszerűen közölte, ha még mindig el akarom venni feleségül, akkor hozzám jön. Csaknem elájultam. Gyorsan összeházasodtunk.

Egy kilencvenéves asszonnyal eltartási szerződést kötöttünk, még közvetlenül az esküvőnk után, lakásának megöröklése fejében, és azonnal hozzá is költözhettünk, a Hajós utcába, egy harmadik emeleti, háromszobás, hallos lakásba. Néhány hét múlva az öregasszony meghalt.

Imádtam otthon lenni, és az otthonimádat új vonásomnak tetszett.

A három szobát, a hallal, nagy gonddal csinosítottuk, csábítson bennünket az otthonlétre. Ha nem kaptunk készen bútort, amilyen nekünk megfelelt, fogadtunk asztalosokat, kárpitosokat, ugyanakkor csak a legszükségesebb tárgyakkal rendezkedtünk be. Például a legnagyobb szobát, a nappalinak kinevezettet csaknem üresen hagytuk, néhány feltűnő, sárga-fekete huzatú ülőalkalmatosságon és két kis, piros lábú üvegasztalon kívül nem is volt más benne, mint a fő falat teljesen beborító, óriási méretű fotóm, amely a napot ábrázolta, amint bőségesen ontja sugarait, és érdekes, hogy úgy tűnt, mintha napsugaras lett volna a szoba tényleg, holott a keskeny utcából nemigen jutott be fény. Egy másik, könyvekkel zsúfolásig teli, nyersfaszínű könyvespolc által uralt, valamivel kisebb szobában aludtunk, pezsgőszínű bársonnyal bevont franciaágyon, regények, esztétikai művek, fényképészeti és jogi szakkönyvek árnyékában, és az itteni puha, fehér szőnyegeken csak mezítláb jártunk. A harmadik, legkisebb szobát eleve a gyereknek rendeztük be, már akkor is, amikor még Dánielnek híre-hamva sem volt, és a legkülönbözőbb színű bútorokkal meg játékokkal raktuk tele. A nagyméretű hallt ebédlőnek neveztük el, csináltattunk ide a régi konyhákat és a korszerű étkezőket keverékként utánzó, fehéren csillogó bútorokat. Jól el is adósodtunk.

Egyszer csak kijelentettem, Dániel születése után, miszerint virágnak érzem magam, néha madárnak, mit szól hozzá Lív? Hát ezen dolgozik és dolgozott, hogy így érezzek, mondta. Sokszor leélek több életet egyetlen óra alatt, ha a fiunkra tekintek, mondtam. Ezt kéne ábrázolnom egy fotón, mondta Lív. Született egy belső szemem, mondtam, mely mindent átalakít, különös alakokat látok, és a tárgyak érdekes formákat öltenek. Ő ezt már évekkel korábban átélte, ha nem haragszom, mondta Lív. És azt is megjegyeztem, hogy igazi boldogság nekem elmerülve szemlélni egy tájat órákig, naphosszat merengeni egy illaton, konok makacssággal ismételni egy kedves szót, miközben bizonyos szavakat megtestesülve látok, főleg, ha fiunkra, Dánielre nézek, mondtam, hús-vér alakban kelnek életre bennem ilyenkor szavak, és a külvilág élesen, tiszta körvonalakkal, csodálatos színgazdagságban tárul elém. Remélem is, mondta Lív.

Az a Hajós utcai ház tipikus pesti, terézvárosi, eklektikus, körfolyosós bérház volt, túl a hetvenedik évén is, amikor odaköltöztünk, leromlott állapotban leledzett, régen tatarozták, de azért lehetett benne élni valahogy. A lift furcsa hangokat hallatott, és nagy zökkenőkkel állt

meg. Hiányos volt az udvar kövezete, ecetfák nőttek ki belőle. A ház légkörét szürkének, bánatosnak és egykedvűnek érzékeltem.

A házasságom után rögtön felmerült bennem, hogy változnom kell, Lív férjeként változnom, tulajdonképpen ujjá kell születnem, ha jól számoltam, *tizedszerre*.

Elköteleztem magam hát, most már végképp, hogy a felülről sugallt, hazug állítások képi megjelenítése helyett a keserves, szomorú tényeket fotózzam. Képeimből sajátos búskomorság áradt. Sok-sok akadályt kellett legyőznöm a közlésig, nagyon megrostálták a felvételeimet, meg kellett alkudnom. Lív mellettem állt és biztatott.

Együtt találtuk ki, hogy a kicenzúrázott képeimből kiállítást rendezzek a szerkesztőség folyosóján, azon a jó hosszú, zegzugos folyosón. Egy éjszaka megcsináltam, feltettem a képeket, barátom és kollégám, Gyáli Pali segítségével, és reggel, délelőtt, amikor mindenki megjött, döbbenten látták, mik lógnak a falakon.

Hogyan is írjam le? Nehéz. Megpróbálom. Megalázottságot sugárzó emberek. Lepusztult környezet. Fiatalon megöregedve. Öregként rokkantan. Gyerekek mezítláb zord időben is. Kocsma és részegség. Vattakabát, gumicsizma, svájci sapka. Fejkendő, mackóruha, kötény. Csendélet sufniban. Nyomor. Gürcölés. Ezek voltak a tényszerű képek. De akadtak másmilyenek is, amelyek sokkal általánosabban tükrözték azt, ami volt, nevezetesen a kiúttalanságot, elcsökevényesedést, magányt, kapzsiságot, terméketlenséget, lehangoltságot, keserűséget stb., ezeket a fotóimat nem tudom leírni. Képeim stílusa igazodott a témákhoz, fekete-fehéren ábrázoltam, de minden szürke volt rajtuk, kissé homályos. Ez Magyarország, adtam címnek.

Kollégáim tanácstalanul nézegették. És mondogatták, Ckó, akkor már Ckónak neveztek, úgy teszel, mintha mindezt te fedezted volna fel; hülye vagy; következményei lesznek; miért teszed ki magad az elítélésnek?; hősködik a seggfej; hol élsz, Ckó?; mintha nem tudnánk, hol élünk; tudjuk, tudjuk; ez van; kár közszemlére tenni; mártír akarsz lenni, ugye, Ckó?

Hívatott a főszerkesztő, Papós József, aki az íróasztala mögött ült, amikor benyitottam, de nyomban felállt, és rendkívül udvariasan kezet nyújtott, már-már olyan szolgálatkészen, mintha én lettem volna az ő főnöke. Az a hír járta róla, hogy minden beosztottjáról tud mindent. Mégis úgy tett, mintha tökéletesen tájékozatlan lenne. Ugyanakkor feszélyezett, elbizonytalanított mindenkit.

Az íróasztala előtt álló székre ültetett le, ő maga az íróasztal mögött maradt, rám mosolygott, és belefogott mondandójába, szokatlanul hal-

kan, udvariasan, hangsúlyok nélkül beszélt, ami furcsa volt nála, ritkán nyilvánult meg így, és elfelejtette, hogy tegeződik velem, ráadásul úgy tett, mintha először látna.

Kaptunk egy jelzést magáról, fiatalember, magáról mint tehetségtelenről, alkalmatlanról. Nem értem, jelzést, és megkérdeztem, kitől? Mintha meg sem hallotta volna, úgy folytatta. A képei többségét, fiatalember, nem lehet közölni, ezt maga is tudja, és most, engedély nélkül, kiállította őket. A fotósok bizonyos köreiben elismerés övezi az úgynevezett közölhetetlen képeimet, mondtam, különben pedig dokumentálnak. Elborult az arca, és kijelentette, Boroczkó, most már a nevemen szólítva, úgy vélem, te sem gondoltad komolyan, tért át a tegezésre, mert nem gondolhattad komolyan az említett képek közzétételét még a szerkesztőség falain sem. Megint meg akartam volna szólalni, de amikor észrevette, kissé méltatlankodva tekintett rám, mint egy szemtelen légyre, amelyet el kell hessegetni, és folytatta. Hát először is beperelnének bennünket a képen szereplők, mivel nem kértük ki a beleegyezésüket, hogy közszemlére tehessük őket, ugye a személyiség jogai a szocializmusban szentek. Folyamatosan szónokolt, de elnézett mellettem. Mi célt szolgálnának az ilyen képek, az ilyenek, csak a csúfság és a rendellenesség terjesztését, és a mi lapunk a párt és a kormány politikáját támogatja a maga eszközeivel. A nyilvánosság nagy felelősséget ró ránk, Boroczkó, sosem szabad elfelejteni. A főszerkesztő egyre halkabban beszélt, arcán most már a közömbös udvariasságon kívül más nem tükröződött. Légy szíves, Tamás, szólított hirtelen a keresztnevemen, vedd le a képeket a falakról, de mihamarabb. Ismét meg akartam szólalni, mondván, nem nyilvános a kiállítás, és csak a kollégák láthatják, de a nagyfőnök hirtelen felállt, vége a beszélgetésnek, és kezet nyújtott. Ilyen képzett, intelligens fényképészekre, mint te, Tamás, ilyenekre lenne szükségünk, sok sikert, mondta és sóhajtott. És még hozzátette, ne akarj *fekete bárány* lenni, Ckó. Érdekes, most már Ckónak szólított. Mikor mondani akartam valamit, a főszerkesztő elhárító mozdulatot tett, jelezve, nem kíváncsi a mondandómra. Inkább rátért önmagára, meglepetésemre.

Elmesélte, hogy őt nagyon sok emberségre tanította az anyja, rengeteget beszélgettek a csillagokról, éhezni nem éheztek, de nagyon szerényen éltek, egyetlen szobában, mégis arra nevelték, hogy becsületes legyen, hogy tisztelje a felnőtteket és a nagy tömegeket. Az apját feltétlenül tisztelte, egy szerény munkást, mert mindig helytállt, akkor is, ha üres volt a zsebük. Ő maga is munkásként kezdte, és mindig szeretettel és tisztelettel nézett fel a főnökeire, ugyanakkor igen kri-

tikusan alkotott véleményt róluk, elterjedt, hogy amit mások csak gondolnak, azt ő, Papós Jóska kimondja. Ez erkölcsi hátteret jelentett neki, és ilyen háttér kellett a felemelkedéséhez, hogy legyen valaki, megmutatva azt is, mennyire képes másokat meggyőzni, rábírni valamire, például arra, hogy vallják az eszmét, az eszménket. Észrevették, milyen jó pártmunkás is lehetne ő. Hát igen, mindenkit hajlandó volt és hajlandó partnernek tekinteni, meghallgatni, bárki iránt bizalommal lenni, amíg el nem játssza ezt a bizalmat. És minden tanácsot, amit aztán helyesnek értékel, szívesen fogad, sőt örömmel. Szereti a közvetlen, baráti gesztusokat, és arra törekszik, maradjon ura a szavának. Nincs két arca, nem mondja egyszer ezt, máskor meg azt, hát nem könnyű, a szentségit, fejezte ki így. A szíve is rendetlenkedik néha. Legfeljebb akkor kapcsolódik ki, ha elmegy vadászni, vagy ha kiruccan egyszer-kétszer társaságba, a felesége nélkül, amikor összejönnek a régi haverokkal felmelegíteni az emlékeket, közben egy kicsit zsugáznak, és hogy oldottabb legyen a hangulat, megisznak egy kevéssel, és sajnos meg kell állapítania, nem minden régi elvtársa halad a korral, tehát vitatkoznak is. Ő viszont halad, a képes újságjával arra törekszik, hogy rámutasson, miszerint a reformok révén szépül és épül minden, kedvesek és jól érzik magukat az emberek, színvonalasan lehet élni, és igyekszik arra is rámutatni, hogy a tulajdonosi érzést is erősíteni kell a nagy tömegekben, megmutatni, hogy az ország az övék, erre kell ránevelni őket. És nem utolsósorban az emberszeretet kívánalmait próbálja szerkesztői munkája segítségével szolgálni. Nem lázadozni kell, ez az egyik elve, hanem teremteni, vagyis nem trónkövetelőnek lenni, hanem trónörökösnek.

Azonnal hívatott a főszerkesztő-helyettes, Légráti Ádám is, aki mindig igyekezett védeni, ha támadtak.

Ledobta magát az egyik kényelmes foteljába, és egy másik hasonlóba mutatott helyet nekem. Mosolygott, kávéval, sőt konyakkal is kínált, és megkérdezte, láttam-e az új Jancsó-filmet, olvastam-e a most megjelent Mándy-novellákat, mit tartok Bálint Endre festészetéről, Lukács minapi interjújáról, no és hallottam-e a híres magyar származású, világhírű fotósról, Robert Capáról, mert olyan fotósnak kéne lennem, mint ő. Belekezdtem a válaszba, de félbeszakított, egyáltalán nem érdekelte, mit szeretnék mondani, ellenben kijelentette, hülye vagy, Tamás! Így kezdte.

A kurva életbe! Így folytatta. Lenullázod magad, visszataszító képeket kiaggatva, rondákat, alulexponáltakat, rossz rájuk nézni, az embernek az élettől is elmegy a kedve, ha ezeket látja, és ezt te csináltad, te,

akit azért is vettünk ide, a laphoz, mert azt gondoltuk, hogy képes vagy a fotóiddal jó kedvre hangolni, olyanokat fotózni, akikre jó ránézni, azt gondoltuk, hogy birtokában vagy a legjobb fényképészmódszereknek. Hülye fasz! Javaslom, ne keresd a szélsőséget, a nem jellemzőt. Nem jól áll neked a hőzöngés, nem vagy te holmi népmentő figura. Hiteltelen, amit csináltál, izzadságszagú, túllihegő, természetellenes. Örülj neki, hogy nem közöltük ezeket a képeidet. Téged védtünk vele. Különben is, ki nem tudja közülünk, a magunkfajták közül, mi van az országban, milyen olcsó a munkaerő, milyen borzalmasak a lakásviszonyok, menynyire kiszolgáltatottak az emberek, mennyire csúnyán élnek, hogyne tudnánk. De nem a mi újságunk feladata mindezt nyilvánosságra hozni, egyáltalán nem, vagy kiállítani az erről szóló ábrázolatokat a folyosónkon. Nem vehetjük az ország minden gondját a vállunkra. Maradjunk annál, amit tehetünk, megmutatni, hogy vannak, akik szépen élnek, akik a maguk sorsának kovácsai, akiknek emelkedik az életszínvonaluk, akik megfelelően gyarapszanak. Mert, ha nem tudnád, Tamás, illetve Ckó, ilyenek is vannak! Baszd meg! Csak nem akarsz *fekete bárány* lenni?!

Hallgattam, és forrt bennem a düh. Ez a nagyfőnök-helyettes, Légráti sokkal aljasabb, gondoltam, mint a nagyfőnök. Na jó, ha nem is aljasabb, mert az nagy teljesítmény volna, de eléggé aljas.

Légráti úr, mondtam, direkt és hangsúlyozottan használva az úr szócskát, ha mindezt, amit elmondtál arról, hogyan élünk, így tudod, és mégis az a véleményed, amit kifejtettél, akkor sajnállak. Micsoda, Boroczkó!? Légráti felugrott, és csaknem kiabált. Aztán lecsendesedett, és valami furcsa beszédkényszer ragadta el.

Elmesélte, hogy az érettségije előtt az igazgatója hirtelen kijelentette, hogy az iskolájában ilyen vasalt nadrágos úri gyerek nem maturálhat, mint ő, Légráti, na erre a szülei kiokoskodták, hogy foltokat varrnak a nadrágjaira. Festő akart lenni, de nem vették fel a képzőművészeti főiskolára. Hát mit tegyen, belépett a gyárba, ahol az apja főmérnök volt, segédmunkásnak, a kazánházban lapátolta a szenet, salakozott három műszakban, ezek után felvették a bölcsészkarra. Sokat olvasott, angolul és franciául, mint különben az anyja is, és írt az egyetemi lapba. Ráébredt, neki az újságírói munka felelne meg, és nemhiába szeretett volna festő lenni, festői módon fogalmazott, ezt nem ő állítja, ezt róla állították, és ez a kifejezési mód igen érdekesen festett, elsősorban vezércikkekben, hát felfigyeltek különös tehetségére. Elkapta a gépszíj, és nem bánja, hogy elkapta, szereti a szerkesztőség hangulatát, este tízre kerül haza mindennap. Hétvégén a hobbijának él, főz, kedvence a jó véres bifsztek, és ki meri jelenteni, bizony nem szereti a kommersz

ételeket, és megvallja, már kocsit is sikerült vennie. Gyakorlatilag, mint megjelent naplójegyzeteiben le is írta, igyekszik alkotó ember módjára élni, persze a munkájával járó idegeskedés természetes dolog. De az már nem természetes, hogy én annyira rongálom az idegeit.

Elgaloppíroztad magad, Boroczkó, mondta, örülj, hogy lyuk van a seggeden, és ha még egyszer baj lesz veled, én magam javaslom a kirúgásodat. Most pedig távozz a szemem elől, de gyorsan.

Spányik Géza, a rovatvezetőm, dühödten hívott be magához, le sem ültetett, sőt maga is felpattant íróasztala mögül, és szidalmazni kezdett.

Boroczkó, leveszem rólad a kezem, fogalmad sincs, te, állat, menynyire ki kellett állnom mindig melletted, nem is tudom, miért tettem. Nálad sok kvalitásosabb fotós sem engedheti meg magának, amit te megengedsz, baszd meg. És sorban állnak nagy tehetségek, hogy hozzánk kerülhessenek, olyanok, akik sokkal jobbak nálad, te fasz. Ahelyett, hogy megbecsülnéd magad, hogy ennyire kirakathelyen dolgozol, hisz minden héten megjelenik a neved egy híres, nagy példányszámú, vezető képeslapban, hát, a kurva életbe, cserébe inkább szembeköpsz bennünket. Elegem van belőled, Boroczkó, gondolkozom, ne javasoljam-e a kirúgásodat, hisz te *fekete bárány* vagy, a fene beléd.

Szép tiráda volt, Géza elvtárs, mondtam mérgesen, de gúnyosan is. Nem sok telik ki tőled, tettem hozzá. És mielőtt még mondani tudott volna valamit, faképnél hagytam.

Spányik Gézáról, erről a magának való, furcsa emberről az a hír járta, hogy Budapest ostromának befejezése után talált egy fényképezőgépet az utcán, illetve egy kibombázott ház romjai között, amikor éppen a sikeres érettségi vizsgájáról tartott hazafelé, és elkezdett magánszorgalomból fényképezni, egyszeriben hivatásos fotós akart lenni, és azt gondolta, ha belép a legnépszerűbbnek látszó pártba, a kisgazdapártba, akkor sikerülni fog, de nem sikerült. Összeköttetése nem akadt, mert az apja csak a villamoskalauzságig vitte. Látta tehát, hogy a kisgazdákban nincs fantázia, hát átlépett a kommunistákhoz. Amint megkapta a pártkönyvét, nyomban a munkaközvetítőbe rohant, nem először már, de addig hiába, mert számára elfogadhatatlan ajánlatokat kapott. Bemutatta a párttagkönyvét, és kijelentette, ahogy az önéletrajzában meg is írta, hogy a szocialista szektorban szeretne dolgozni mint fotós. Sikerrel is járt, mert azonnal a földmérőkhöz javasolták fényképezni. Néhány évet kihúzott ott, és közben megnősült, ezzel megalapozta a szerencséjét. Egy volt gyáros, bútorgyáros lányát vette el, ami hátránynak is számíthatott volna, azonban inkább, érdekes, előnyére vált, ugyanis az apósa, miután elvették a gyárát, alapított egy kis

műhelyt, kárpitos- és asztalosműhelyt, sok pénzébe került az engedély, ám kiderült, megérte, jól számított, tudniillik a bútorhiány miatt sok fejes nála csináltatott különleges, egyedi bútorokat, a műhelye előtt mindig sok szürke Pobeda, később meg fekete Volga állt. Így aztán az apósának rengeteg magas ismeretsége támadt, és sikerült elhelyeznie a vejét, tehát őt, Spányikot a képeslaphoz, és azt is kijárni egy magas állású egyénnél, hogy nemsokára rovatvezető lehessen. Spányik nem örvendett nagy elismertségnek a fotósok között, de jól tudott lavírozni, és ami a legfőbb, nem akart mindenáron megjelenni, keveset fényképezett, így megbocsátották a karrierjét.

Szerkesztőségi értekezleten is téma lettem.

A főnökök kikérték maguknak, a lap kollektívája nevében, a működésemet, hogy egy *fekete bárányhoz* hasonlóan viselkedem. Rengeteg sok pimaszságot követett már el ez a Boroczkó, mondta a nagyfőnök, Papós, és arcán piros foltok ütköztek ki. A nagyfőnök-helyettes, Légráti megjegyezte, Boroczkó igen éretlennek mutatkozik politikailag, elképesztő, nem is akarja hinni, viszont azért, meg kell adni, tehetséges fényképész. Ellenségesen nyilvánul meg, igen ellenségesen, mondta a rovatvezető, Spányik, és nem kell eltúlozni a tehetségét, vannak, akik egyenesen tehetségtelennek tartják.

Minden szem rám szegeződött.

Ideges voltam, ráztam a lábam jobbra-balra. Vacilláltam, hogyan is válaszoljak, de nem jutott eszembe semmi. Várakozásteli, mind súlyosbodó csend keletkezett. Egyre csak bámultak. Nem tudtam kinyögni az első szót. Most jöttem rá, egyáltalán nem tisztáztam, mennyire legyek őszinte.

Egyszer csak megszólaltam, és magamnak is meglepően fejtegetni kezdtem, hogy eljátszhatunk a gondolattal, mi lenne, ha a jövő történészei a lapunkból próbálnák rekonstruálni, milyen is lehetett az ország ezekben az években, amelyekben most élünk. De ahogy kimondtam, rájöttem, fogalmam sincs, hogyan folytassam.

Légráti gúnyosan közbekérdezett, mikor hagyod már abba a lábrázást, Boroczkó?

Na erre felpaprikázódtam, és elemezni kezdtem, mennyi érdektelen, közhelyes fogalmazvánnyal és fotóval tömjük tele a lapot évek óta, hemzsegnek a hasábok a tényszegény és gondolatszegény cikkektől és képektől, magam sem akarom elhinni, mennyire.

Papós felröhögött, harsogva, hogy Boroczkó, olyan amerikaiasan nézel ki, nem láttad reggel a tükörben, és a dumád is olyan, mintha az amerikai titkosszolgálat pénzelne.

Sokan elnevették magukat.

Most kéne taktikusan rendezni a soraimat, gondoltam, nem ártana békülékeny gesztust tenni. De aztán hirtelen kiszaladt a számon egy mondat, amely nem is tudom, hogyan szaladhatott ki, úgy önkéntelenül.

Szeretnék az első titkár elvtárssal beszélni, mondtam, illetve megmutatni neki a kiállításom képeit. És nem hittem el, amit mondtam.

Papós főszerkesztő ellilult, micsoda, Boroczkó!

Ez a Boroczkó hülyébb, mint gondoltam, így Légráti sápadtan.

Azt beszélném meg Kádár elvtárssal, hogyan sikerült neki, no persze a Központi Bizottságon vagy mifenén keresztül negyvenötezer munkással, ahogy a sajtó említette, baráti beszélgetést folytatni gondjaikról, problémáikról, hogyan sikerült a párt vezető szerepének továbbfejlesztése, a munkafegyelem erősítése, és hogyan sikerült az osztályharc kiéleződése nélkül a szocializmus hajóját, zátonyok, hullámverések és viharok ellenére a fősodorban tartani, sőt, azt is megkérdezném, hogyan lett első titkár, tényleg igaz-e, hogy a történelem egy súlyos órájában, a sokat szenvedett magyar népért kiállva, ott volt, ahol lennie kellett, azt tette, amit tennie kellett, és még a szovjetek is alkalmasnak találták?

Ez a fickó elvesztette a józan eszét, kiabálta Papós, a nagyfőnök.

Meg kéne vizsgálni, hogyan lehetne bolondokházába csukatni, süvöltötte Légráti, a kisfőnök, ez *elmebeteg*.

És akkor átsuhant rajtam, hogy már voltam *elmebeteg*, meg is vizsgáltak, tényleg az vagyok-e, és az igen nagy hasznomra vált, és abban a pillanatban, ott a szerkesztőség munkatársainak színe előtt úgy éreztem, hogy megint *elmebeteg* vagyok, tehát visszatértem a már nem is tudom, hányadik változásomhoz. És ha diliflepnit kapnék, az sok mindenre feljogosítana, élhetném világomat, persze kikerülve a zárt intézetet, azt persze el kéne intézni, hogy kikerüljem.

Visszaminősítettek gyakornoknak, azzal a fenyegetéssel, hogy legközelebb kirúgnak.

54

Mint *fekete bárányt* kezeltek, eltanácsoltak a témáimtól, elvetették az ötleteimet, hát ingoványos talajra léptem, hanyagolni kezdtem a munkát. Ha ti így, hát én úgy. Céltudatosan destruáltam. Néhányan irigyeltek, hogy meg mertem csinálni, elsősorban kollégám, Gyáli Pali irigyelt. De még többen dühödten fúrtak, hogy sohasem vagyok bent,

és sohasem vagyok ott, ahol kellene. Én meg csak elvakultan szabotáltam és gyűlölködtem, sőt önbizalommal csináltam.

Aztán hirtelen begörcsöltem. Délben keltem. Egy héten egyszer fürödtem és váltottam fehérneműt, elhanyagolt benyomást keltettem. Nem olvastam, nem hallgattam semmit, nem néztem semmit. Még csak nem is kosaraztam! Majd ha fagy. Tizenhárom lépés távolság mindenkitől. A kutya faszát.

Gyáli Pali egészen kétségbe esett, elmesélte a többieknek, a csapattagoknak, mi van körülöttem, mi van velem, miért nem járok kosarazni. Na erre Sikk Laci, Rozsossy Peti, Egger Sanyi, no meg Gyáli Pali elcipeltek erőszakkal edzésre. Rögtön megvigasztalódtam, magamhoz tértem.

Edzés után kiöntöttem a szívem a barátaimnak, elárultam, hogy megtorpantam, sötétben tapogatózóm, mert sohasem tisztáztam még pontosan, mit akarok és hogyan akarom, pedig elvártam volna magamtól, legyek képes erre.

Lazítsak egy kicsit, javasolták a barátaim. És mosolyogtak rám. Aztán menjek el az éteri művészet felé, az való nekem. És még inkább mosolyogtak.

Így aztán elmerültem fotóesztétikai művekben. Magamévá tettem, hogy nem lehetek az úgynevezett valóság külső képének bármennyire is lelkes rögzítője, mert akkor elmulasztom a lényeget felszínre hozni, a rejtett vonásokat, az érzelmek kifejezését, a belső lelki folyamatokat. Az eleven élet jelrendszerét szeretném megteremteni, merült fel bennem. Kidolgozok meglepő felvételi irányokat, nézőpontokat, határoztam el, érdekes motívumokat alkalmazok merészen, és élni fogok szokatlan perspektívákkal, dekomponálással, tónusábrázolással, nem bevett világítási hatásokkal, újszerű labortechnikai eljárásokkal. Központi problémámnak kell megtennem a fény alakítását és a fénnyel való alakítást, hogy a fényképezőgép a szem megfigyelőképességének kiegészítője legyen. És jelszavam lett a kiterjesztett látás, amit nem tudtam megmagyarázni, de nem is akartam, úgy gondoltam, nem az én feladatom megmagyarázni. Szóval kiterjesztett látás.

Fotóztam levágott kezet, egy elavult esztergagép produkcióját; bölcsődés gyerekek jajgatását, ételmérgezésből kifolyólag; maradékevők falánk száját önkiszolgálókban; kisiklott vonat alá kerülő emberek arcát. Miután ezek a képeim megjelentek, persze titokban tartva a szerkesztés által, hogy mindezt esztergagép, ételmérgezés, szegénység, kisiklott vonat okozta, mégis kissé megnyugodtam, megértő lettem és jóindulatú.

És aztán gyártottam tovább a nekem tetsző képeket, amelyek viszont már nem jelenthettek meg: meztelen női test mozgása, huszonnégy képen; terített asztal, rajta krokodilok; csendélet levágott gyerekfejekkel; szélmalmok, sok-sok egymás mellett; fekete ruhás nő tizenöt fehér kutyát vezet pórázon; öregek ugrókötéllel; egy ló galoppban, tizenkét képen; fényképészüzlet kirakata, csak úgy egyszerűen; menyasszonyok és vőlegények, harminchárom képen; rendőregyenruhában, pipával a számban; hintán, napernyővel, magyar zászlót lengetve; piros zászlóval meg amerikai lobogóval, cilinderben, micisapkában; pisztolyt szegezve, fürdőnadrágban; amint Praktisix fényképezőgéppel árnyékot vetek; a fejem női testben; karmesterpálcával, anyaszült meztelenül.

No persze, hogy maradtam *fekete bárány*.

Ámde a *fekete bárány* mivolt nem tetszett nekem, mert akkoriban már úgy véltem, hogy nemcsak ilyesfajta vagyok, hanem összpontosul bennem minden korábbi tulajdonságom. Bármilyen hülyén hangzik is, de *aranyos* fickónak tartottak, és nemcsak a barátaim; ámde sokszor, érdekes, *félszegnek* láttak; még akkor is, ha rokonszenves *fennforgó* voltomban nem ingatott meg semmi; aztán át is vertem, fondorkodtam; és továbbra is *rendellenesnek* mutatkoztam; sőt *hangadónak* persze; *meg is feleltem* néha napján; de csak úgy, mint *magányos farkas;* gondoltak még mindig *csodabogárnak* is; nemkülönben *különcnek;* és mindezt egyszerre.

Különben megint változtam, sőt újjászülettem, és, most már, a *tizenegyedik* változásom alkalmából, *kívülállónak* születtem ujjá, ahogy bebeszéltem magamnak.

55

Egyszer csak, egy májusi napon felhívott a szerkesztőségben egy érdes férfihang, bemondta, hogy a népi ellenőrzés munkatársa, a nevét is elárulta, Kovács János. Előrebocsátotta, bátor és kritikus fotósnak tart, nagy élvezettel szemléli a képeimet, éppen ezért gondolt arra, hogy egy közérdekű, fontos és rázós, ráadásul képileg jól megfogható témára hívja fel a figyelmemet, amely a népi ellenőrzés szívügye. Mintha hájjal kenegettek volna, felvillanyozódtam, bár motoszkált bennem valami gyanakvás, felmerült bennem, hogyan is tetszhetek én a népi ellenőrzésnek. No, majd meglátjuk. Megbeszéltük a másnapi találkozást az Erkel cukrászdában, a régi Hauerban. De hogyan ismerjük meg egymást? Ó, kedves Boroczkó úr, megismerem én, így az az érdes hang, valaki megmutatta az utcán, hiszen maga híres fotós, mondta.

Ez igen, gondoltam, már az utcán is felismernek. Az Erkel cukrászda bejáratánál megszólított egy fiatal férfi, olyan révetegen bámuló alak, kérdezvén, Boroczkó úrhoz van ugye szerencséje, ne haragudjak, de Kovács elvtárs itt szemben, a túloldalon, a Metropol sörözőben vár, mert ott lehet ebédelni, ugye ebédidő van. Kissé meglepődtem, furcsálltam a helyzetet, például hogy honnan ismerhet ez a fiatal férfi, aki Kis Józsefként mutatkozott be. Talán ennek munkaköri kötelessége, hogy amíg a főnöke, az az érdes hangú, egy étteremben üldögél, addig az utcán várakozzon? Mindezt csak futólag gondoltam át.

A Metropol sörözőben egy köpcös, tömzsi, a testéhez képest igen nagy fejű, középkorú férfi várt rám. Felpuffadt, puha arcához nem illett acélszürke szeme. Túláradóan szívélyes mosollyal és azon az érdes hangján üdvözölt. Láttam, meglepődött, hogy mennyire elegánsan festek. De hát mindig elegáns voltam akkoriban, most éppen az Esterházy-kockás öltönyömet viseltem. Mentegetőzött, hogy nem a cukrászdában várt, viszont ebben a sörözőben meghívhat ebédre. Visszautasítottam, van ebédjegyem, köszönöm, és csak egy kávét rendelek. Ha már nem akarok enni, akkor legalább sört igyak, esetleg konyakot, unszolt az acélszürke szemű. Nemet intettem, nem, nem, napközben nem iszom. Ahogy gondolja, Boroczkó úr, de ő már megrendelte az ebédet, erőlevest tojással, brassói aprópecsenyét, sült krumplival és káposztasalátával, máglyarakást, korsó sört; és ugyanezt kérte a még mindig révetegen bámuló társa, a fiatalember is.

Szóval, Boroczkó úr, kezdte az acélszürke szemű, miközben a levesét hörpölte, mit szól ahhoz, hogy mostanában Boga Judit, vagy ahogy ön nevezte, Jut, milyen sokszor megfordul hazánk szép fővárosában? A kezemben megállt a kávéscsésze, elképedtem, mi ez, hogy jön ide Jut?! Ki ez az alak, ez az acélszürke szemű?! Van valami kapcsolat a népi ellenőrzés és Jut között? Gondolom, szoktak találkozni, mondta az acélszürke szemű, és felröhhentett. Ridegen megkérdeztem, ne haragudjon, hogy jön ez ide, talán Boga Judit a nagy témája a népi ellenőrzésnek? Ó, dehogy, Boroczkó úr, dehogy, szabadkozott mosolyogva az acélszürke szemű, ez a mi témánk, az elhárításé. Hirtelen elfogott a méreg, felszökött a vérnyomásom, szóval hülyének néztek, átvertek, a kurva anyjukat. Mi köze hozzám, kérdeztem emelt hangon, és Juthoz az elhárításnak? De átfutott rajtam, óvatosnak kell lennem nagyon, észnél kell lennem, és elnyomtam a mérgemet. Az acélszürke szemű már a brassóinál tartott, és kedélyeskedve előadta, hogy Juditka, aki ugye évekkel ezelőtt elhagyta a hazát, mostanában minden hétvégén Budapesten tűnik fel, nem tudja-e Boroczkó úr, mi az oka ennek? Elfo-

gott a dac és a kevélység, felmerült bennem, hogy mit gondolnak ezek a kopók, kivel állnak szemben, egy neves képeslap fotoriporterével, hát azért én vagyok valaki, bassza meg. Kimért mozdulatokkal elővettem a pipámat, gyakorlottan, megadva a módját, komótosan rágyújtottam, a füstöt élvezkedve fújtam ki a számból, és a fogaim közt szűrtem a szót, mintha sercinteni akarnék. Nyilván honvágya van annak a lánynak, nem csoda, itt született, mondtam. Meg tudná mondani, Boroczkó úr, és az acélszürke szemű ismét felröhhentett, hogy mit csinál itt Juditka, és kikkel érintkezik? Hátradőltem a széken, kigomboltam elegáns zakómat, mellényem mindkét oldali zsebébe bedugtam hüvelykujjamat, kidomborítottam mellemet, csak azért is. Furcsa, hogy ezt önök nem tudják, mondtam, hogyan dolgoznak maguk, ejnye. Tudjuk mi azt, Boroczkó úr, de szeretnénk Juditkának egy régi ismerősétől is hallani, röhhentette az acélszürke szemű, mi mindenoldalúan szoktunk tájékozódni. És hozzátette, még mindig áll ám az ebédmeghívás. Hát, akkor kérek egy adag csülköt zöldségekkel meg két deci vörösbort, szárazat, a csülök meg a vörösbor a kedvencem ugyanis, és a nyomaték kedvéért csettintettem a nyelvemmel. Az acélszürke szemű elmosolyodott, intett a pincérnek, és megrendelte az ebédemet, miközben társa, a fiatalember továbbra is révetegen bámult. Majd előjött az acélszürke szemű azzal, hogy mivel most együtt ebédelünk, bizalmasabb lett a viszonyunk, Boroczkó úr, hát megkérdezem, milyen ember Juditka, úgy emberileg, jó volna, ha jellemezné egy kicsit, hiszen maga jól ismeri. Még jobban kidüllesztettem mellénnyel fedett mellemet, és azt mondtam, hogy a legszebb gimnazista lány volt annak idején a magyar fővárosban, az tuti, hogy a legszebb és a legformásabb. Félreértett, Boroczkó úr, a belső, a lelki tulajdonságairól meg a mentalitásáról, arról szeretnénk tudni bővebbet, mondta az acélszürke szemű. Káprázatos, annyit mondhatok, meg elmélyült, ezt is állíthatom, mondtam, és kortyoltam egyet a vörösborból, és magamba tömtem az első csülökfalatot. Ezek szerint, Boroczkó úr, ön még mindig szerelmes Juditkába, nem hittük volna, röhhentett fel az acélszürke szemű, hiszen maga házasember, szóval még nem múlt el a vonzódása Juditka iránt, ezek után diszkrét leszek, és nem tájékoztatom arról, folytatta, hogy kikkel, milyen férfiakkal szokott Juditka mostanában mutatkozni. A rohadt kurva, fortyogtam magamban. De kit érdekel már, persze azért eléggé szemét, mert meg sem keresett, gondoltam. Ó, szerelmi ügyekkel is foglalkoznak, mondtam, és megint kortyoltam a borból, szép része lehet az elhárító munkának. És faltam a csülköt a zöldségekkel. Boroczkó úr, öntsünk tiszta vizet a pohárba, mondta most röhhintés nélkül az acélszürke szemű, ha mi

akarjuk, akkor magának fel is út, le is út a szerkesztőségből, de nem szeretnénk, ha ez bekövetkezne, hisz most már megszületett a fia is, ha nem tévedek, Dániel nevezetű. Milyen kedves az elhárítás, hogy még a fiamat is számon tartja, és hogy mennyire szívükön viselik a sorsomat, ez igen, mondtam, és mosolyogtam. Komolyabban, Boroczkó úr, komolyabban, fel kellene ismernie, hogy segíthetünk önnek, nagy ívű pályát futhatna be, no persze akkor, ha ön is segítene nekünk bizonyos információkkal.

Felpattantam. Köszönöm szépen az ebédet, mondtam, ritkán jutok ilyen finom falatokhoz a más pénzén, tulajdonképpen a nép pénzén, ajánlom magam, pontosabban nem ajánlom magam. Ne hamarkodja el a távozást, Boroczkó úr, mondta az acélszürke szemű felemelve hangját, mert ha elhamarkodja, a maga érvényesülésének annyi. Megindultam a kijárat felé, miközben hátrafordulva még azt mondtam, üdvözlöm Boga Juditot, ha véletlenül felkeresik, mondják meg neki, hogy boldog házasságban élek Lív becenevű feleségemmel. Már holnap ki lesz rúgva, Boroczkó úr, szólt utánam az acélszürke szemű. A vendégek közül többen meghallották, és felfigyeltek rám meg az acélszürke szeműre; a társa, a réveteg fiatalember meg mintha ott sem lett volna. Ezek tényleg ki tudnak rúgatni, gondoltam, a kurva anyjukat. És visszaültem hozzájuk. Közben felmerült bennem Jut teljes életnagyságban.

Azt is tudjuk, Boroczkó úr, mondta az acélszürke szemű, hogy ön, miután Jut faképnél hagyta, megint összejött Líviával, aztán ismét szakítottak, és ön hosszabb ideig nem járt senkivel, nyilván onanizált, mondta az acélszürke szemű, és felröhhentett többször egymás után. Aztán jött Klára és Zsizsi. Klára nem állt szóba velünk, folytatta az acélszürke szemű, de Zsizsi igen, és azt vallotta magáról, Boroczkó úr, mesélte az acélszürke szemű, hogy nagyon jó embernek ismerte meg, illetve tárgyilagosnak. Na mit szól ehhez? És mindig figyelmeztette önt, mint mesélte, hogy nem szabad ennyire tárgyilagosnak, pontosabban világ felett lebegőnek lenni, és mesélte, hogy ajánlkozott, miszerint megtanítja önnek, hogyan viselkedjen másképp, de ön nem hallgatott rá. Kiegyensúlyozatlannak is tartotta magát, Boroczkó úr, ez a Zsizsi, tette hozzá az acélszürke szemű, igen érzékenynek is, sértődékenynek is, aki időnként kirobban, és kirobbanásai egyrészt félelmetesnek, másrészt komikusnak tűntek, holott magának minden törekvése az volt, Boroczkó úr, legalábbis Zsizsi szerint, hogy kiegyensúlyozottnak, harmonikusnak, nyugodtnak látsszon. Mit szól ehhez a jellemzéshez, kérdezte az acélszürke szemű, Boroczkó úr? Szűrje le, hogy milyen összetett jellem vagyok, elhárító tiszt úr, vagy

hogyan nevezzem, mondtam. Nevezzen csak egyszerűen Kovácsnak, nyilván emlékszik, hogy bemutatkoztam, mondta az acélszürke szemű. Megkérdeztem szemtelenül, hányadik számú Kovács maga? Gondoljon akárhány számra, Boroczkó úr, jegyezte meg gúnyosan az acélszürke szemű. Megkérdeztem, továbbra is szemtelenkedve, hogy mondhatom harmincharmadiknak? Mondja csak nyugodtan, mondta az acélszürke szemű. Rendben, és ezentúl így szólítottam, harmincharmadik Kovács úr. Nem úr, hanem elvtárs, javított ki. Szóval miután Zsizsi elhagyta, Boroczkó úr, folytatta az acélszürke szemű, megint összejöttek Líviával, de megint nem tartott sokáig. Megmondaná, miért szakítottak ismét, mert ezt nem tudtuk kideríteni. Vessen kártyát, mondtam higgadtan, abból talán megtudja. Még megbánhatja, ha szemtelenkedik, mondta az acélszürke szemű, és fenyegetően összehúzta a szemét. Aztán mosolyogva megjegyezte, hogy Veéd Györgyi adta magáról a legérdekesebb és a legszakszerűbb jellemzést, gondolta volna, Boroczkó úr. Tudja, az úgy volt, Boroczkó úr, mesélte az acélszürke szemű, hogy évekkel ezelőtt a villamoson leszólított egy feltűnő vörös nőt, aki hajlandó volt magával rögtön megismerkedni. Ő volt Györgyi, elomló, laza mellű és testű asszony, aki vastagon rúzsozta ajkát, és sóvárogva várta a találkozásaikat, mert a férje nem tudta kielégíteni. Alárendelte magát önnek, alkalmazkodott önhöz, felnézett önre, értékelte önt. Kétgyerekes fiatalasszony volt, pszichológusként dolgozott, és igen jól megismerte önt. Györgyi asszonyság a következő jellemzést adta magáról, igen komoly elemzést, szóról szóra kell elmondani, ezért lemásoltam és most felolvasom, mondta az acélszürke szemű, és elővett egy papírt, arról olvasta: Boroczkó Tamás társasága kellemes, de nem megnyugtató, állandó készenlétre késztet, meghitt hangulatot csak rövid időre lehet kialakítani vele. Önmagát akarja kifejezni mindenáron, és minden pillanatban arra összpontosít, hogy megtalálja ehhez az eszközöket, minden más csak másodlagos számára. Nem bírja a kötöttséget, a függőséget, a másokért vállalt felelősséget, inkább a körülményein változtat, mint önmagán. Nem szeret kompromisszumot kötni, és nehezen tűri a kudarcokat. Komoly önmegmutatási igénye van, ugyanakkor túlságosan visszafogott, és ez a két különböző tulajdonság az ellenkező irányba hat, roppant konfliktusok forrása, ezért sokszor megbomlik az oly nehezen kialakított egyensúlya. A fennálló rendszerről igen rossz a véleménye, utálja, mert utálja a diktatúrát, és bízik abban, hogy egyszer majd nálunk is demokrácia lehet. Az acélszürke szemű megkérdezte, na, mit szól ehhez a leíráshoz, Boroczkó úr? Nagyon érdekes, roppant, Kovács úr, mondtam, illetve harmincharmadik Kovács

elvtárs, máskülönben elhárító, illetve tartótiszt elvtárs, de túl kedvező színben tüntetett fel az a Györgyi. És egyvalamiben biztosan tévedett, tettem hozzá, abban, hogy inkább a körülményeimen változtatok, mint magamon, ez nem igaz, mert minduntalan ujjá akarok születni, és már legalább tizenegyszer változtam, és éppen most fogok tizenkettedszerre változni, ha tudni akarja. Tudni akarom, miért ne, mondta az acélszürke szemű, mesélje el az ujjászületéseit, a változásait. Eszem ágában sincs, harmincharmadik Kovács úr, illetve elvtárs, mondtam. Sebaj, elnézzük magának, ha válaszol nekünk a feleségét, Magyar Líviát érintő kérdéseinkre.

Akkor megint felálltam, és pénzt vetve az asztalra, az ebédemért járó pénzt, köszönés nélkül a kijárat felé vettem az irányt. Az acélszürke szemű utánam szólt, Boroczkó úr, Lívia nem volt olyan finnyás, mint maga. Ezt mondta, és felröhhentett. Akkor annyira felháborodtam, hogy visszafordultam, és felemelve a hangomat kijelentettem, maga egy hazug, arcátlan, aljas fickó, de hát milyen is legyen egy ilyen alak. És távoztam, feltűnően becsapva a söröző ajtaját. Csak azután bámultam el, hogyan is mertem egy ilyen embernek azt mondani, hogy hazug, arcátlan és aljas. Meg kellett állapítanom, semmi más miatt, csak Lív miatt.

Másnap hívatott a főszerkesztő, Papós elvtárs, és közölte, ki vagyok rúgva. Bénultan hagytam el a szobáját, a titkárnő szánakozva bámult rám, amikor átadta a felmondólevelet.

Apám felajánlotta, hogy társuljak be a fényképészüzletébe, rengeteg betegsége van, nem tudja már fenntartani egymaga, és hamarosan vissza akar vonulni.

56

Abban, hogy *tizenegyedik* változásom alapján *kívülállónak* tartottam magam, csak megerősített, hogy a magánműtermünkben, illetve -üzletünkben dolgozhattam, és ez tényleg mélységes kívülállást jelentett. No persze, az üzlet az apám nevén maradt, mert végül is beláttuk, hogy nem társulhatok be tulajdonosként, mivel tartottunk attól, hogy akkor elvennék, amiért például nem voltam hajlandó besúgónak állni. Így aztán segéd lettem hivatalosan, de úgy viselkedtem, mintha én volnék a tulajdonos; apám akkor már csak ritkán mutatkozott.

A lakásunktól, a Hajós utcától, csupán néhány megállót kellett mennem trolival, mert a műterem, illetve üzlet a külső Majakovszkij, azelőtt Király utcában volt.

Hét órakor keltem, soha ilyen korán, valami űzött-hajtott naponta a műterembe, fel voltam ajzva. Minden reggel megfürödtem, amit azelőtt csak másnaponként tettem, és közben, a kád meleg vizében, azon morfondíroztam, hogy akármi megtörténhet velem az üzletben, akármi, akármi. Mert tulajdonképpen kalandnak gondoltam a magánüzletet, kalandnak azok között a magánüzlet-ellenes körülmények között, amelyek között élnünk kellett, nagy kalandnak. Kényelmesen borotválkoztam, tempósan villásreggeliztem, elsősorban tojásrántottát, beillatosítottam magam gondosan, friss fehérneműt húztam, szerettem felvenni az angol szövetből készült, sötétkék alapon, középkék hosszanti csíkokkal ellátott mellényes öltönyömet, nem akármilyen érzés volt ilyen finom ruhában mutatkozni, még az önérzetem is felpiszkálódott. A frizurámat is úgy sikerült előállítani, mint ritkán, hogy éppen kövesse a fejformámat, ez a kívánalmam, illetve mániám több évtizedes meggyőződésemben gyökerezett. Úgy éreztem, olyan vagyok, mint apám a háború előtt. A reggelizés és az öltözködés közben rendkívül kedélyesen szóval tartottam Lívet, aki éppen visszaérkezett az óvodából, később az iskolából, ahová Dánielt vitte kocsival, kocsit is vettünk, egy kivénhedt bogárhátút bagóért, kultuszkocsit természetesen, és amikor már nem kellett vinnie Dánielt, hát akkor meg egyenesen ágyba szervíroztam neki a reggelit, különben is a szerelmünk akkoriban hágott a legmagasabbra.

Klassz hely ez a magánüzlet, gondoltam, és mondogattam is a barátaimnak, képzeljétek, kivételes hely, hát egy tulajdon. Kiáltsd világgá, Ckó, hogy tőzsdére akarod vinni, mondta Egger. Ckó, te egyenesen kizsákmányoló lettél, mondta Gyáli. Szemét kapitalista, mondta Sikk. Most aztán félhetsz a nép haragjától, mondta Rozsossy.

Amikor nyitottam, a rolót felhúzva, sok járókelő szeme rám szegeződött, és tükröződött bennük, no nézd csak, ennek az alaknak üzlete van, saját üzlete, fene a jó dolgát, ez egy kiválasztott; és én jólesően mosolyogtam magamban.

Az üzlet, illetve a műterem berendezését korszerűsítettem, azaz átrendeztem, de hogy legyen pénzem erre, el kellett adnom apám nekem ajándékozott olajfestményeiből néhányat. Csináltattam egy pódiumot, nem magasat, színpadhoz hasonlót, élesen megvilágítottam reflektorokkal, eléje állítottam a műtermi fényképezőmasinát állványra, azt a Polaroid Landet gépet, amelyet apámtól örököltem, szereztem hozzá kéz alatt egy Asahi Pentaxot, persze több más gépem is akadt, például egy modern Minolta, amelyet a kezemből használtam. Magamnak egy faragott íróasztalt állítottam fel, fotelszerű támlásszékkel. Az egyik

sarokba barna kordbársonnyal behúzott ülőgarnitúrát helyeztem, egy kis üvegasztallal, amelyen mindig friss virág illatozott, ide ültettem le a kuncsaftokat, megbeszélni, mit is szeretnének. A falakat beborították kedvenc fotótájképeim, amelyeket gyerekkorom óta máig csináltam. Lív és a fiam, Dániel portréit is feltettem, központi helyre, különkülön és együtt is kettőjüket. Ezek kivételesen sikerült portrék, illetve kettős portrék voltak, feltűnést is keltettek, ugyanis ritka és megindító pillanataikban ábrázoltam Lívet és Dánielt, velük kísérletezve ki, hogy újdonságot és megkapót alkossak a mindennapiból és a megszokottból, hogy tökéletesen friss szemszögből láttassak. A kuncsaftok közül sokan kérték, hogy úgy fényképezzem őket, ha nők voltak, mint Lívet, vagy ha a gyerekeiket is hozták, akkor olyan képeket kértek, amilyeneket Dánielről készítettem. Az igen kicsi, a roppant pici kirakatba meg csupa esküvői fotót tettem, igen érdekes hatást keltettek a különböző párok képei. No és persze a legfontosabbnak a sötétkamrát, tehát az előhívót tekintettem, és mondogattam, micsoda laboratóriumom is van nekem, de csupán egy kis kuckó volt, ahol óvatosan éppen csak mozogni tudtam.

Megkérdeztem a kuncsaftokat, akarnak-e teát vagy ásványvizet, mire meglepődtek, ilyesmi nem volt szokásban, és általában nem mertek akarni, ezen jót szórakoztam, de ha akartak, akkor gyorsan megcsináltam a teát, szépen megformált porceláncsészékbe töltve, illetve felbontottam az ásványvizes palackot, metszett poharakban kínálva. Észre is vettem, mennyire megtisztelve érzik magukat. De különbözőképpen fogták fel, voltak, akiket felbátorított, és kivirultak, de akadtak, akiket, éppen fordítva, elkapott a kisebbségi érzés, és lelombozódtak.

Keressek annyi pénzt, mint Lív az ügyvédi irodában, ez volt az első számú parancs számomra, túl is erőltettem magam, jártam esküvőkre, temetésekre, házassági évfordulókra, gyerekszületésekre, üzemi, vállalati rendezvényekre, többet kerestem, mint a képes újságnál, borzalmasan sokat dolgoztam. Milyen jó pályát választottam, örvendeztem. Nekem fizettek, nekem személyesen, és ez az egyik legnagyobb élményem lett, én vettem át a pénzt, és tudatosítanom kellett, hogy én kerestem meg, én, én, személyesen, ez lenyűgözött, szokatlan volt, már nem ebben nőttem fel, csak hallomásból ismertem, apámtól meg nagyapámtól, nagymamámtól, és el voltam ájulva már attól is, mikor apám üzletet mert nyitni, és magamtól is el voltam ájulva, hogy mertem folytatni, és megkerestem annyi pénzt, egyáltalán meg tudtam keresni, amennyiből, no persze Lív pénzével együtt, megéltünk.

Sikk megkérdezte, te valóságos vagy, Ckó? Ugyan, Ckó egy szellem, de földön járó, mondta Rozsossy. Van becsületes neve is, Tamás, jelentése iker, mondta Egger, és persze hitetlen helyett hívő Tamás lett belőle hirtelen. Meg azt is jelenti a Tamás, hogy csodálatos, mondta Gyáli, koszorúzzuk meg.

Igyekeztem megnyerő modorban előadni magam azoknak, akik betértek fényképet csináltatni, próbáltam diplomatikusan fellépni, ezt megtanultam apámtól. Aki bejött, attól megkérdeztem, az volt a meggyőződésem, hogy meg kell kérdeznem, mit tart élete nagy napjának, és azt kértem, arra emlékezzen fényképezés közben. Így próbáltam előkészíteni, hogyan viselkedjen, hogyan tekintsen a kamerába, vagyis adja önmagát, de azt az önmagát, amely éppen elégedett, kiegyensúlyozott, esetleg még boldog is, hiszen tudtam, azért kell ezt elérnem, mert így, boldog mivoltukban szeretnék a megrendelők viszontlátni magukat a fotón. A szokványos pózokba merevítés, tehát a közhelyszerűség helyett belőlük magukból indultam ki, de hogy ezt meg tudjam tenni, hosszasabban elbeszélgettem velük, közben figyeltem a mozgásukat, a mozdulataikat, a mimikájukat, hogy majd felhasználjam a jellemző testtartást, a csak rájuk illő gesztust, el akartam kapni azt a mozdulatukat, amellyel a sajátos karakterüket megfoghattam. Képeim csiszoltságára, kellemes, tetszetős voltára gondosan vigyáztam.

Jártak hozzám híres emberek is, velük átlagosan két-három órát töltöttem, ők gyönyörűek akartak lenni, fiatalok, szépek, üdék, vonzók, hát legyenek, és amikor elérték, terjesztették is a rátermettségemet, így még több híresség fényképeztette magát velem. Próbáltam csábítani őket meg a fiatalabb korosztályhoz tartozó alanyaimat új törekvésekkel, ne legyünk a kész sémák gerinctelen vazallusai, még egy portré erejéig sem. Csábítottam az aszimmetrikus komponálással, szokatlan képkivágásokkal, a világítás különböző módjaival; főleg a híres nők álltak kötélnek.

Kis csalás, szebb dekoltázs, mondta Sikk. Csábító csipke, mondta Gyáli. Laza lokni, mondta Rozsossy. Pillarebegtetés, mondta Egger.

Sokszor azonban elkeseredtem és romokban hevertem, mert persze hol volt ez a tevékenységem az igazi fotózástól, amelyre az életemet tettem. Hol volt ez a fotóművészettől? De azzal vigasztaltam magam, hogy *kívülálló* vagyok. És meg sem próbáltam megint változni, most *vállalkozóvá*, pontosabban, a korabeli szóhasználattal, *maszekká* lenni, nem próbáltam magamévá tenni a maszek mivoltot, mert azt kisstílűnek láttam. Inkább próbálkoztam az apró üzletem világából kimászni,

nehogy szatócs maradjak. Például bizonyos felvételeimet roppantul megnagyítottam, amelyek így egészen megváltoztak, plexilapra, fémlemezre kasíroztam, festővászonra nyomtattam, és próbálkoztam kiállítani, de nem sikerült, mert továbbra is *fekete báránynak* könyveltek el.

Eseménynek számított, amikor kosárlabdás barátaim szereplésével performanszot rendeztem az üzlet kis pódiumán, pontosan harmincegy néző előtt, ennyien éppen befértek, egészen összezsúfolódva. Besötétítettem, csak a pódiumot világították meg reflektorok, ahol Sikk Laci, Rozsossy Peti, Egger Sanyi, Gyáli Pali tűnt fel a fényben, nagy, vastag hajú parókával, bekenve arcukat festékekkel, Sikk pirossal, Rozsossy fehérrel, Egger zölddel, Gyáli feketével. Egymás mellé álltak, fergeteges rock hangzott fel, a legkeményebb, száz decibellel, erre a ritmusra mozogtak, rázták magukat, aztán benzint öntöttek a parókájukra, persze csak néhány cseppet, meggyújtották, fellángolt a parókájuk, mintha égett volna a hajuk meg a fejük, a zene és a fény kikapcsolva, mély csönd, csak a négy paróka világított fáklyaként, elmondhatatlan benyomást, kifejezhetetlen hatást keltve, miközben én persze fényképeztem, sűrűn kattogtattam. És a közönség ordítani kezdett, erre megvilágítottam a közönséget, és őket fényképeztem, őket, akik azt ordították, hogy vizet, vizet, vizet önteni rájuk, hát megégnek, elég a fejük, hülye állatok. De a barátaim csak álltak mozdulatlanul égő parókával, ahogy megbeszéltük előre, hát megint őket fényképeztem, majd Lív vizet löttyintett a fejükre, ahogy betanítottam neki, ők is magukra, a lángok kihunytak, taps, taps, taps, én meg még mindig fényképeztem. A közönség, művészek és intellektuelek, aranyosak és félszegek, fennforgók és átverők, rendellenesek és megfelelni akarók, magányos farkasok, csodabogarak, különcök meg fekete bárányok, sőt kívülállók, hát ők felajzott mondókába kezdtek, egymás után fellépve a pódiumra, és röpködtek a szájukból bizonyos szavak és mondatok, mint: minél mélyebb a kárhozat, annál közelebb a kegyelem; a brutalitás a repülés egy formája, a halandóság passiójátéka; a bűnös végzettel való obszcén kapcsolat folytán a tragédia formás vesszőfutását járja; látható, hogy egyszer az elkerülhetetlen büntetés tüzében elég minden bátortalan vágy, suttogó késztetés, ferde gondolat és bicegő félbűn. És így tovább. Én csak annyit mondtam, hogy tájkép zuhanás közben, és ezt a címet adtam a performanszról és közönségéről készített fényképsorozatomnak. Gondolkoztam, kitegyem-e a kirakatba, de aztán gyorsan lemondtam róla, a barátaim is lebeszéltek, sőt még Lív is, nem tenne jót nekem meg az üzletnek. Hát akkor felaggatom a műterem falára,

gondoltam, de erről is lebeszéltek. Próbáltam kiállítani, hivatalos kiállítást rendezni a felvételeimből, persze mindenhonnan visszautasítást kaptam, hát eltettem őket jobb időkre.

Rendeztem a továbbiakban is néhány hasonló performanszot, de a kerületi rendőrség figyelmeztetett, illetve figyelmeztette a hivatalos tulajdonost, apámat, Menyhértet, hagyjuk abba, ellenkező esetben bezáratják az üzletet. Nem is egyszer kijöttek, szétnéztek, vizsgálódtak, szaglásztak, tulajdonképpen zaklattak, meg akarták akadályozni, hogy a műterem bizonyos figurák és közönségük találkozóhelye legyen. Tudomásukra jutott, és ez sem tetszett nekik, hogy összejöveteleinken énekeltünk bizonyos dalokat kórusban, ráadásul kihallatszott az utcára, mint: Hogy honnan ember és meddig állat, azt a jó ég tudja nálad; Jön a tömeg, fiatal, öreg. Harap a szomszéd utas zsebében az öleb; Ma háború van, holnap béke, de mikor lesz már ennek vége; Tipikus mai munkaerő vagyok. A békásmegyeri rabszolgatelepen lakok; A csikket ne az arcán nyomjátok el, ő érzékeny, vele vigyázni kell stb.

Tulajdonképpen találkozóhely lett az üzlet, azok találkoztak nálunk egymással, akik nem találták a helyüket.

A performanszok rendezésével megerősödött bennem a tudat, hogy *művész* vagyok. Szobrokhoz és festményekhez hasonlítható fotóönportrékat készítettem, ezen mesterkedtem, és megdöbbentően érdekesek lettek. Egy különösen jellegzetes önportrémat szerettem volna kitenni cégérnek, a bejárat fölé, de apám, Menyhért nem egyezett bele, mondván, akkor bezáratja az üzletet a kerületi tanács, Lív is ezen a véleményen volt, mert ez a portrém olyan kalapban ábrázolt, amelyből több gépfegyver csöve nyúlt ki, tüzet okádva.

57

Néhány hétre rá, hogy a Hajós utcai házba költöztünk, meghívtuk hozzánk, meglepetést keltve, a ház lakóit, ismerkedjünk össze, persze nem jött el mindenki. Mi ketten Lívvel oldottak voltunk, könnyedek, így fogadtuk lakótársainkat.

Azt mondtam egy szőke lánynak, hogy tudja-e kiskegyed, vagy hogyan is szólítsam, de szépségkirálynő-választás lesz. Szemben lakott velünk a harmadikon, feltűnően göndör hajú, jó alakú lány volt, akit csak néhányszor láttam, de mindig hátulról, amint ment fel a lépcsőn, nem használta a liftet, ahogy én sem, és jól adta, riszálta a hátsóját, a magas sarkú cipője is segítette a riszálásban, ráadásul fitos orra volt, és

az ilyen orr mindig meghatott. A lány rám mosolygott, és azt mondta, reméli nem azért mondom ezt a szépségkirálynő-dolgot, mert szoknyavadász volnék. Ugyan, hát nem látja, itt áll mellettem a feleségem, mondtam, én csak le szeretném magát fényképezni, gömbölyű az alakja, mélytüzű a szeme, satöbbi, ja és fitos az orra, és hozzátettem, az egyénisége kibontakoztatásához adnék magának lökést egy jellegzetes fotóval. A lány elmosolyodott. Egy öregedő férfi ugyancsak a harmadikról, aki igen gavallérosan volt öltözve, megkért bennünket, beszéljünk a lánnyal, mert ő boldoggá akarja tenni őt, Juditkát, de Juditka nem engedi. Jaj, istenem, Marci bácsi, jegyezte meg a lány, engem Isten boldogít, nem egy olyan hóbortos, mint ön, mert ön egy hóbortos, régóta ismerem magát. Hát járjon maga is templomba, mondtam az öregedő gavallérnak, hátha akkor Judit felfigyel önre. Megszólalt egy másodikon lakó öregasszony, aki állandóan fekete pongyolában mutatkozott, most is így, ősz haját kis kontyba fonva hordta, és kijelentette, hogy az ember keresztre feszült a gyerekeiért egész életében, de egy jó szót nem kapott tőlük soha. Elmesélte, tizenhárman voltak testvérek, apja az ő megszületése után hagyta abba a gyerekcsinálást, de neki már csak négy gyereke született, mert az ötödiket kiverte belőle a férje, aztán, szerencsére, el is hagyta. És megkérdezte tőlünk, nem tudjuk-e, ki lopta el a sziámi macskáját. Nemet intettünk, de megígértem, hogy keresni fogom mindenképpen a sziámit, mert az oly különlegesen nyávog. Egy fiatal házaspár nő tagja ugyancsak a másodikról, aki feltűnően finoman mozgott, az arca élénk volt, megkérdezte tőlem, gondolom-e, hogy lesz felfordulás? Visszakérdeztem, mármint a házban? Nem, úgy általában értette, mondta. Lív kivágta, nem lesz, asszonyom. A nő megkérdezte, az oroszok azért vannak itt, hogy védjenek? Szeretnének bennünket pálinka helyett rászoktatni a vodkára, mondtam. Többen elnevették magukat. Egy meglehetősen kövér, ötvenes nő a negyedikről, aki mindig fekete, hosszú ruhában és szőkére festett hajjal mutatkozott, elmesélte, hogy zenekarban csellózik, imádja Haydn jól ismert, csellóra írt darabját, és ez a darab meg a cselló és a csellózás kitölti a magányát, mondta, mert ha tudni akarjuk, elárulhatja, hogy mindig magányos volt, soha nem volt férfi az életében, csak a cselló. Megkérdeztem, bemutathatom-e valakinek. Sértődötten rázta a fejét. Egy rettentően kövér férfi, Késmárki nevezetű, aki a másodikon lakott, és újságíró volt napilapnál, a tématerveivel állt elő: találni akar egy olyan embert, aki megcélozta, hogy százhúsz évig éljen; vagy mondjuk egy zöldségest arról faggatna, szeretne-e akkora görögdinnyét árulni, mint a nap; felkutatna látomá-

sos embert, egy olyat, aki a saját istenével akar beszélni; ráébresztene arra, hogy a kutyák megérzik a varázserőt; bemutatna valakit, aki főbe akarja lőni magát, mert nem tud elszakadni az anyjától; hirtelen ennyi jut az eszébe, mondta, és kérdőn nézett rám. Én bólogattam, mondván, kitűnő, ezeknél fontosabb téma nincs, látom, az ország ütőerén tartod a kezed, öreg. És, mivel kollégájának tartott, bizalmasan megsúgta, baja van az emésztésével, és a gyógymód, amit olvasott, az, hogy gyakrabban kéne szeretkeznie, pontosabban baszni, de hát unja a feleségét, akit el sem hozott magával. Majd gondolkozom, mi legyen a megoldás, mondtam. Még Oláh István is, egy középkorú, kopasz, alacsony férfi az első emeletről, sötétkék öltönyben, bejött hozzánk, pedig nem rokonszenvezett velünk, és meghívott, egyszer látogassuk meg, hogy bemutassa, milyen tökéletesen szecessziós stílusban van berendezve a lakása. Intellektuális komikus voltam, mondta Oláh úr, azt hiszem, maga, Boroczkó úr, ezt nem tudja rólam, ó, istenem, mennyit hakniztam. Nem tudtam, mondtam szabadkozva. Tudja, az a baj, hogy gyenge a pulzusom, mondta még Oláh úr. Egy házaspár, a másodikról, középkorú, szemüveges férfi, fekete ruhában, a felesége meg elegáns, világosszürke kiskosztümben, ötvenes nő, azt mondták, hogy eddig nem kedveltek bennünket, de most, mivel ilyen vendégszeretők vagyunk, másképp néznek ránk. Némely gazdasági felfedezése alapján, adta elő a férfi, az állam megkétszerezhetné a bevételeit, elképesztő szamarak vannak pozícióban, a vak is látja, micsoda pancserok, iá, iá, utánozta a szamarat, és hozzátette, festményeket vesz, levezetni a dühét. A kocka el van vetve, mondta a felesége, különben nagyon szeretik a rendet, kár, hogy mindig érvényesíttetni kell az útlevelet. Nem értettem pontosan, miért tértek ki minderre, és megkérdeztem, maguk szerint mi szorulna változtatásra, egyáltalán úgy gondolják, hogy változnia kellene valaminek? No nézd csak, micsoda kérdés, csattant fel a nő, ne nézzen hülyének, maga provokál. Viszontlátásra, mondta elutasítóan a férfi, csalódtunk magában. Egy lezserül öltözött pszichiáter házaspár, a földszintről, a nő is, a férfi is mosolygott szélesen, kijelentve, milyen sok itt a házban a neurózis, amely olyan, mint egy polip, mondta a férfi, behálózza különben az egész országot. És nincs, ami a feszültségeket oldja, mondta a nő, marad a polip. Azt se tudják nyilván a lakótársaink, mi az a pszichoanalitikus, mondta a férfi. Például, ha klarinétoznának, mint jómagam, az gyógyító volna, mondta a nő. Nem értik a neurózisaik jelentését, sajnos, mondta a férfi. Persze ha mélyen a szemébe nézel a tigrisnek, nem támad meg, mondta a nő. Nevettünk, Lív és jómagam kissé értetlenül, de odaadóan.

Búcsúzásképpen dúdolni kezdtem, mondván: Ülök egy rózsaszínű kádban, a legszebb ünnepi ruhámban. Ezzel kiváltottam vendégeink többségének rosszallását.

58

Az egyik házassági évfordulónk alkalmából házibulit tartottunk, meghívtuk a barátainkat, szendvicseket csináltunk, sokfajta szendvicset, egész délelőtt és délután készültünk. Dánielt ezen az estén a szüleimnek adtuk megőrzésre.

A házibulit aztán sokat emlegettük.

A főszerepet természetesen a barátaim játszották, a kosárcsapat, Sikk Laci, Rozsossy Peti, Egger Sanyi, Gyáli Pali, ők jóval korábban jöttek a többieknél, azért, hogy egy kicsit magunk közt is legyünk. A saját készítésű Baccardi-koktéljainkat ittuk, igen büszkék voltunk Lívvel, mert jól sikerült.

Sikk Laci, a dokumentumfilmes, széles tetejű, ellenző nélküli, lapos, fekete sapkában, piros sálban, barna-fekete csíkos kordbársony kiskabátban jelent meg, megtestesítve a filmrendezőt, nemigen fázhatott, hiszen dög meleg volt, júliust írtunk. Rozsossy Peti, a pszichiáter, talpig fehérbe öltözött, fehér inget és fehér nadrágot öltve, még a cipője is fehér volt, mintha a rendelőjébe képzelte volna magát. Egger Sanyi, a történelemtanár, világosszürke, könnyű nyári öltönyben, fehér ingben, nyakkendősen állított be, ragyogóra pucolt cipőben, meg is kérdeztem tőle, talán csak nem az iskolája évzárójára készült. Gyáli Pali, az újságriporter, színes, csiricsáré inget és lompos barna nadrágot viselt, azt a szerelést, amelyben először jött velem riportútra. Jómagam rövid ujjú drapp vászoningbe és ugyanolyan színű vászonnadrágba bújtam, hozzá szalmafonatú, fehér csukába, no persze napszemüveget is feltettem. Lív színes nyári selyemruhát választott.

Ettünk, ittunk.

Nem tudjátok, hol lehet kapni egy valamirevaló lemezjátszót, amelynek olajozószerkezete van, kérdezte Egger, bevonja a lemezt az olajával, ezáltal taszítja a port, Andreának kéne, a feleségemnek, tudjátok, ő kényes a zenehallgatás minőségére, mint afféle énektanárnő, sajnos nem jöhetett velem, mert lázas beteg.

Nem érdemes ilyen lemezjátszót venni, nálunk nem kapni hozzá olajat, mondtam.

A levegőt kéne pormentesíteni, mondta Lív.

Szinte lehetetlen kocsihoz hozzájutni, mondta Sikk, Vilma, a nejem nyaggat egy kocsiért, meg is volna rá a pénzünk, mert Vilma jól keres, hiszen fogorvos, mindjárt itt lesz ő is, valami dolga akadt, mindig akad valami dolga.

Micsoda fogyasztóvá léptél elő, Laci, mondtam.

Nekem csak könyvek és barátok kellenek, mondta Lív.

Hát akkor te, Lív, kevésből kijössz, mondta Rozsossy.

Drukkoljatok, hogy nyerjek a lottón, mondtam, az üzletnek most valahogy nem akaródzik mennie, és az igazi nagy tét nálunk a lottó, a mi viszonyaink között, ennél nagyobb tét csak egy van.

Gyáli megkérdezte, mi hát a tét, az a nagyobb?

Az ellenőrizetlen spontaneitás érvényesülése, mondtam.

A fantázia uralmának elősegítése, jegyezte meg Lív.

Kicsit el vagytok szállva, mondta Egger.

Le a tekintéllyel, éljen a szabadság meg a fogamzásgátló szerek, mondta Lív.

Az uralom tiszta formájával a tagadás tiszta formáját kell szembeállítani, mondtam.

Bojkottálni kell a hivatalos politikát, és meg kell teremteni a tőle független nyelvet, mondta Lív.

Mást mondok, mondta Sikk Laci, képzeljétek, feltalálták bizonyos országokban a test, a testünk alakját és nagyságát utánzó és leképező szigorított cellát, amelybe a testet belenyomkodják, és hogy a levegőtlenségtől elkerülhető legyen az ájulás, jeges levegőt fúvatnak be, előre látó dicséretességgel, az viszont a megfagyást segíti elő, és temethetünk. Nem lenne rossz erről egy filmet csinálni, mocorog bennem a téma.

És az ilyen halálhoz a legtöbb megfagyott test nyilván még nem elég beteg és nem elég idős, mondtam.

Ideje volna már abbahagyni értelmünk öncsonkítását, mondta Rozsossy Peti, és ellenállni, annak, hogy saját magunk nyírjuk ki szellemünket, mert néhányan sürgetnek is ilyesmit, ha találkoztok ilyenekkel, küldjétek hozzám, a rendelőmbe, hátha ki tudom őket gyógyítani.

Ha így folytatjuk, megsemmisítjük magunkat, mondtam.

Gyönyörűen adományoznak egyesek új törekvéseket, mondta Egger Sanyi, haladó szellemmel felruházva őket, éppen azoknak, akik elkülönítik a lakosságot nemük és koruk szerint, az egyes családok tagjait elválasztják, nehogy tervszerűtlenül szerethessék egymást, mert ott, azon a helyen, amelyről beszélek, szeretni csak úgy és akkor lehet, ha fegyveresek, összeterelve a családtagokat bizonyos előre meghatáro-

zott napokon, géppisztollyal rájuk kényszerítik a közösülést, szigorúan nemzés céljából, miközben besúgók hada figyeli, hogy a megparancsolt módszerrel csinálják-e. Írtam erről egy tanulmányt, de nem közlik.

Azt szeretnék a főnökeim a szerkesztőségben, hogy írjak riportsorozatot az úgynevezett igazi példaképekről, meg is fogalmazták, milyen tulajdonságokkal kell rendelkezniük az ilyeneknek, mesélte Gyáli Pali, hát legyen a munkafegyelmük utánozhatatlan, magatartásuk szerény és csendes, találják meg a hangnemet mindenki felé, vagyis irányában, tehát felé, szeretnek a mozgalomban dolgozni, hamar beilleszkednek a kollektívába, társaikat megbecsülik, kitűnően tudnak alkalmazkodni a fővonalhoz, vitakészségük nagyszerű, no persze elsősorban pártos, nemkülönben pozitívan értékelik a jogos bírálatot, vagyis azt, amit fentről sugallnak nekik, és mindezt igyekeznek ráruházni másokra is. Megtagadtam, úgyhogy bizonytalan a jövőm.

Sajnos kánkánt táncolunk, mondta Lív, nemcsak nők, férfiak is, sőt, a mód, ahogy tesszük, túlmegy a táncoló altest korántsem sejtelmes mutogatásán.

Rozsossy megkérdezte, nem nagyon furcsán beszélünk?

Nem nagyon, mondta Lív.

Egyáltalán nem, mondtam, elégedetlen is vagyok, beszélhetnénk furcsábban is.

Jól szórakozunk, remélem, mondta Gyáli.

A rohadt életbe, mondta Sikk.

De hadd térjek rá arra, mondta Egger, hogy évtizedek múlva a tudatunk akkorát fejlődik majd, amit ma el sem tudunk képzelni.

Mostanság viszont, a jelenben csak annyit mondhatok, hogy baszszátok meg, mondtam. Na jó, gyerekek, igyunk egy kis unikumot, az jó a gyomornak, tettem hozzá, képletesen is jó.

Ittunk, ettünk.

Megérkeztek aztán a többiek, az operatőr Hollós Gábor, a színházi rendező Völgyesi Bertalan, a novellista Kokasi Béla, meg Homolya József kritikus, mind farmerban, mintha egyenruhát viseltek volna, és elég gyorsan felöntöttek, enyhén szólva, a garatra, ők mindnyájan házi kisüsti pálinkát hoztak, vegyes gyümölcsöt.

A szüntelen újrateremtés van a homlokteremben, mondta a novellista Kokasi.

Túl alacsony a homlokod, mondta Sikk.

Rájöttem, hogy a végtelenbe tekintés igényessége nélkül nem megyek semmire, mondta Hollós, az operatőr.

Rozsossy megkérdezte, látsz ott, a végtelenben valamit?

A minőség harmóniáját igyekszem kimunkálni, mondta a színházi rendező, Völgyesi.

Ez igen, életre szóló elfoglaltság, mondta Egger.

Ha az érzelem szép játékosságát felfedezem, az nálam nyerő, mondta Homolya, a kritikus.

Gyáli megkérdezte, hol lehet ilyen fogalmazásra szert tenni?

Az utópiák hirtelen valósággá szoktak lényegülni, mondtam, és jelentőségteljesen szétnéztem.

Homolya, a kritikus megkérdezte, talán volna még talaja, szerinted, Ckó, az álmodozó, légvárépítő utópizmusnak?

Az úgynevezett valóságról már rég kiderült, hogy megfoghatatlan utópiává változott, mondtam.

Ugyan, mit akarsz, Ckó, az utópiával, az semmi más, csak mellébeszélés, mondta Kokasi, az író, nekem vannak korszakaim, amikor a hadművészet köt le, máskor meg a kriminológia, hogy többet ne is mondjak.

Ne mondj többet, megkérlek, mondtam, inkább lépj be egy pszichoterápiás célzatú csoportba.

El vagy késve, Ckó, már ki is léptem egy ilyenből, mert ott csupa pszichopata volt, mondta Kokasi.

Szinte lehetetlen rekonstruálni, hogy mi történik, mondta a rendező, Hollós, hogy úgy általában mi történik körülöttünk.

Finom kezek kellenének, mondta Völgyesi, az operatőr, pontosabban egy finom kezű politika.

Úgy gondolod, kérdeztem, hogy a boldogságunk és a boldogulásunk a finom kezekkel el lenne intézve?

Néma csend volt a válasz.

Lív megkérdezte, mi a boldogság meg a boldogulás? És milyenek a finom kezek?

Mindenki hallgatott, a csend még mélyebb lett. Majd hangzavar támadt.

Kokasi azt firtatta, miért születtünk?

Hát mert a szüleink szeretkeztek, mondta Sikk.

Hollós megkérdezte, miért élünk?

Nyilván azért, mivel világra jöttünk, mondta Rozsossy.

Völgyesi arra keresett választ, miért öregszünk?

Egger visszakérdezett, na miért?

Homolya felnyerített, de hát miért halunk meg?

Én tudom, mondta Gyáli, de nem árulom el.

Mély csönd lett megint.

Komoly a veszélye annak, hogy elsikkad az az érzékünk, amellyel a világban tájékozódhatunk, mondtam.

Ettünk, ittunk.

Ja igen, nehogy elfelejtsem, meghívtuk a nem vér szerinti unokatestvéremet is, Boroczkó Flóriánt, aki, miután elvégezte a tanítóképzőt, feljött Pestre Csongrádról, ahol fogadott anyjával, Olgával élt, és gyanúsan kallódott, nem lehetett tudni, mivel foglalkozik. Egyetlen szót sem szólt egész este, csak hallgatott, tulajdonképpen fülelt.

Bekapcsoltunk zenét. Nem mondom, eléggé harsogtattuk, elsősorban egy számot, amelyet állandóan ismételgettünk, nevezetesen: Meghaladja az a feladat az erőd, lelőjön a rendőr, vagy te magadat előbb.

És lássunk csodát, csengettek, és rendőrök jelentek meg, akkor is éppen ez a szám ment. A szomszédok értesítették őket, hogy micsoda kupleráj van itt nálunk, mondták zordan a zsaruk, és micsoda zenét ordíttatunk. Fejezzük be a házibulit, parancsolták. Majd jegyzőkönyvet vettek fel, aztán vártuk napokig, mikor idéznek be, de nem történt semmi.

Ennek ellenére szorongtam, és sokszor kiabáltam, elborult aggyal, mert éppen felrémlett bennem az egész korábbi életem, a *tizenkét* változásommal, kényszerű változásokkal, hát ordítottam, hogy a kurva életbe, Lív, baszd meg, Lív. Hát Lív megjegyezte, csak nem születtem újjá megint, csak nem változtam meg *tizenharmadszorra* is? Erre magamhoz tértem, és nevettem, és azt mondtam, baszd meg, Lív, már semmi bajom, mert mellettem vagy. Úgy látszik, Lív, ismételgettem, arra szemelt ki bennünket a sors, hogy szerelem által, baszd meg, roppant kellemetlenségeket okozzunk egymásnak, és azután meg, baszd meg, azonnal roppant kellemességeket. Micsoda éles az elméd, mondta Lív, csinálj egy akadémiai értekezést a baszdmegjeidből.

59

Egyszer Dániel, a fiam, sötétedéskor érkezett haza, első gimnáziumba járt, kezében a szeretett zsebmagnójával, azon hallgatta az egyik kedvenc számát: Fütyülj a csőbe, forgasd a tárat, csináljunk egy kis Amerikát. Dániel a Hajós utca és környékének rockercsoportjához tartozott. A kapuban összefutott Fábiánnal, aki az úgynevezett diszkósok bandája vezérének számított, és éppen csókolózott Nikivel, a legfőbb diszkós lánnyal. Fábián nem akarta beengedni a kapun Dánielt, amíg oda nem adja neki a zsebmagnóját. Dániel nem adta, mire dulakodni kezdtek.

Dániel vörös posztó volt Fábián szemében, miután nem sikerült beszerveznie a diszkósok csapatába, és ha tehette, belekötött. Fábián suhogó műanyag, illetve műszállal átszőtt nadrágot viselt, tarka színekben tobzódó inget meg pulóvert, és magas talpú cipőt, diszkós viseletet. Jól megtermett, tizenöt éves fiú volt, aki tizennyolcnak látszott, és valószínűleg azért kellett volna neki a zsebmagnó, mert könnyebben vihette volna magával, mint azt, ami neki volt, egy jó nagy, nehezen cipelhetőt, hát azt hurcolta, és ahol megjelent a házban, folyosón, lépcsőházban, liftben, mindenhol ordíttatta a zenéjét, és élvezte, hogy ki van borulva ettől mindenki; kárhoztatták is a lakók ezt a zenecirkuszt.

Dániel nemcsak távolról szemlélte a diszkósokat, hanem érzékeltette is, hogy egyáltalán nem kedveli őket, sőt lenézi. Ugyanis Dániel nem gondolta azt, amit a diszkósok gondoltak, hogy a világon összesen kétféle ember létezik ugyebár, természetesen ők, a diszkósok, és mindenki más, a többiek. A diszkósok értékesek, ezt terjesztették magukról, a többiek értéktelen hülyék. És Dániel, bár ki sem próbálta, megvetette a diszkókban való szórakozást, és elítélte, hogy a diszkósok lebecsülik, sőt kigúnyolják a tanulást, elítélte, hogy hangot adnak szüleik kötelező utálatának, és gyűlölnek mindenfajta zenét a diszkózenén kívül, nem is olvasnak, sőt a viccet sem értik, betonfejek, vélte Dániel, ráadásul pálinkát vedelnek sörrel.

Egyre vadabbul dulakodott Fábián és Dániel, Niki közreműködésével, fölényben voltak Dániellel szemben, mikor, Dániel szerencséjére, megérkezett Nándi, egy jól fejlett, hiperszőke, nagydumás fiú, a helyi rockerek vezére, aki természetesen meg akarta védeni Dánielt mint rockertársát. Egyik félnek sem sikerült a másik fölé kerekedni, miközben a harc tárgya, a zsebmagnó kiesett Dániel kezéből, és lehullott a földre. Dániel erre hihetetlenül feldühödött, és ököllel belecsapott Fábián arcába. És Fábián visszacsapott, a küzdelem már vérre ment.

Dániel úgy lett rocker, hogy egyszer a szomszéd lakásban lakó Izolda megszólította, mondván, legyél rocker a kedvemért, Dániel, figyellek régóta, te rocker típus vagy, és szájon csókolta Dánielt, csak úgy szájon és hirtelen. Dániel elbámult, sőt elérzékenyült, és megígérte, miközben visszacsókolta Izoldát, hogy rocker lesz. Aztán feltételt támasztott, nem öltene rockeregyenruhát, nem szereti az egyenruhákat. Oké, ne öltsön, egyezett bele Izolda, aki szőke, mértéktelenül hosszú hajú, babaarcú, csinos lány volt; melle már kiöblösödött, Nyugatról beszerzett, tetőtől talpig fekete öltözékben járt, ugyancsak fekete, acélbetétes bakancsát csattogtatva. Dániel szeretett vele járni abba a néhány, nemrég alakult, bár mindig a betiltás határán álló rockerklubba bulizni, rockegyüttesek

koncertjein csápolva és üvöltözve, szoros rendőrfelügyelet mellett, miközben boroskólát, illetve vodkanarancsot ittak. Dániel úgy tapasztalta, hogy a rockerek aránylag érdeklődők, sőt némelyikük művelt is, Nándit, a vezért is műveltnek látta, úgy körülbelül, mert Nándi szerette, meglepetésre, a komolyzenét is, járt szolfézsra, színházba, sokat olvasott, és még a biológiát, sőt a humort is kedvelte, ráadásul a szüleit is dicsérte, jó fejnek, okosnak, kedvesnek merte tartani apját is, anyját is, egészen szokatlanul. Mind Nándi, mind Izolda mérhetetlenül imádta a híres rockbandák frontembereit, természetesen az amerikaiakat, akiknek születésnapján tortát kellett sütnie, Nándi követelésére, anyjának, haláluk napján meg gyásznapot ülni, ilyenkor Nándi nem evett egy falatot sem. Dániel meg, miután beszervezték rockernek, szerzett a rocksztárokról vagy hat könyvet, csomó újságcikket, persze angolul, ezért tanult hevesen és eredményesen angolt, hiszen magyarul ilyesmit nem adtak ki; és volt rengeteg kitűzője, pulóvere és pólója a bandák képeivel. Fel is hívta Lívet az osztályfőnök, mondván, anyuka, a házirend hetedik pontja szerint az iskolába értéktárgyat, például fülbevalót, gyűrűt, kitűzőt stb. behozni tilos, sztárok képével ellátott ruházatban sem lehet megjelenni, mert van gyerek, akinek nincs ilyen ruhája, és nincs kitűzője, és mindenkinek meg kell tanulnia, hogy a szocializmus körülményei között egy kitűző sem tehet különbséget tanuló és tanuló között. Szerintem nem egy kitűző tesz különbséget, tanár úr, mondta Lív, hanem sok minden más, de legyen úgy, ahogy kívánja, Dániel majd otthon hagyja a kitűzőit.

Lív meg jómagam sem voltunk oda attól, hogy Dániel rocker lett, de mikor tiltani kezdték fentről mint nyugati, fellazító mentalitást, és támadta a sajtó, akkor felfüggesztettük ellenérzéseinket.

Dánielnek tetszett, hogy egy rockert át kell hatnia a világfájdalom érzésének, meg kell kísértenie az őrületnek, sőt, eleget kell tennie a naplóírás szenvedélyének. Vagyis egy rocker tulajdonképpen művészfióka, gondolta, és őt, Dánielt, már korán áthatotta, hogy művész legyen, történetesen és természetesen fotóművész. Már gyerekként kedve támadt fotózni, mert a családunk nyomdokaiba akart lépni, hát vettem neki egy Canon gépet.

Dániel nemrég átélte, hogy labirintusba került, útvesztőbe, amikor az igazgatóhelyettes autóját valaki leköpte, és az egész iskolát kiállították az udvarra, ki volt a tettes, vallatták őket, azonnal jelentkezzen. Persze nem jelentkezett senki, egész délelőtt állniuk kellett a tűző napon, órákig álltak, miközben a diri megfenyegette őket, hogy estig ott állnak, ha nem derül ki a tettes, vagyis hogy ki becstelenítette meg

az autót, úgy mondta, hogy becstelenítette meg, és holnap is ugyanígy fognak állni és holnapután is. Bár egyáltalán nem volt útvesztő az iskola udvara, Dániel szemében mégis útvesztő lett, hiszen úgy tűnt, ebből a csapdából, amelybe kerültek, nincs kiút, ha csak nem jelentkezik az elkövető, de arra, mint jól tudta, nem számíthattak. Elővette hát a fényképezőgépét, és fotózni kezdte a büntetés miatti ácsorgást, gondolva, hogy felhasználja majd egy labirintus ábrázolásához, no több se kellett az igazgatónak, elvette a gépét, fegyelmit indított ellene, és megfenyegette, hogy kicsapja az iskolából. Ámde jómagam, se szó, se beszéd, felviharzottam, igen, viharzottam, szokásom szerint, és családunk hagyománya szerint, az igazgatóhoz, berontottam a szobájába, és felelősségre vontam, mit képzel, a fiammal nem bánhat így! Képzeljem el, bánhat, jegyezte meg mosolyogva a diri. Azt meg tudatosítsam, folytatta, hogy ha a fiam továbbra is világfájdalmas rocker marad, holott örülnie kellene a mi világunknak, és ha engedi, hogy megkísértse az őrület, ami megengedhetetlen a szocializmusban, és olyasmiket ír a naplójába, amik ellenségesek a rendszerrel szemben, mert nyilván, bár nem győződött meg róla, egy rocker ilyesmiket ír, akkor igenis kicsaphatja az iskolából, sőt kötelessége kicsapni. No erre szótlanul távoztam, és átírattam Dánielt egy másik iskolába.

Miközben Fábiánnal és Nikivel küzdött, Dániel a két diszkós fejéhez vágta, hogy ők mint diszkósok, a nyugati eredet ellenére a Kelet bugrisságát képviselik, míg a rockerek egy darab nyugati szellemet honosítanak meg. Na erre még inkább csépelték egymást.

Dániel hatására, Izolda és Nándi nem bánta, hogy az is a rockercsoporthoz tartozhasson, aki nem tudja beszerezni a csak kéz alatt kapható, mindenképpen Nyugatról származó fekete bakancsot és fekete ruházatot, azzal a megszorítással persze, hogy a többi követelménynek viszont megfeleljen, mint a világfájdalom, az őrület meg a naplóírás. Nándi és Izolda kifejtette Dánielnek, hogy felemelő érzés a világfájdalom, és simán lehet valaki őrült, elismerten simán, de azért ez ne akadályozza a naplóírást. Maga Izolda minduntalan őrültnek bélyegezte magát, naponta írt erről a naplójában, de nemcsak erről, hanem a világfájdalmáról is. Dániel viszont időnként tudatta Izoldával, hogy attól tart, képtelen őrültnek lenni, sőt, a világfájdalommal is hadilábon áll, és naplót sincs kedve állandóan körmölni. Közben Izolda verses naplót írt Dánielnek, Végvilág címen, Dániel meg, kissé kényszeredetten, válaszolt, elsősorban a szerelmeikről vallottak, amelyek teljességgel kitaláltak voltak. És értelmetlen szavakkal beszéltek egymáshoz, sportot csináltak ebből, miközben csavarogtak a Városligetben.

Csépelte egymást a két rocker és a két diszkós, miközben a földre esett zsebmagnó a talpuk alatt pozdorjává tört. Dániel még jobban felbőszült, jól megtépázták egymást, véreztek is.

Ámde nem telt el sok idő, és Dániel felett a rockerbanda kénytelen volt ítéletet mondani, kizárták maguk közül, ugyanis Dániel összejött, Izolda féltékenységére, egy olyan lánnyal, Saroltával, aki bár rockernek vallotta magát, de szerintük, a banda szerint csak divatrocker volt, ugyanis csupán külsőségekben nézett ki rockernek, viszont nem írt naplót, elutasította az őrületet, és kijelentette, eszében sincs világfájdalmat érezni. Dániel akkor már nem bánta, hogy kigolyózzák, sőt örült neki, úgy vélte, kinőtt már a rockerségből.

60

A Fészek klubban, festők, építészek, szobrászok, zenészek, énekesek, komédiások klubjában, a Kertész utca és a Dob utca sarkán, mindig ugyanazokkal ültem és beszélgettem, festővel, belsőépítésszel, filmrendezővel, újságíróval, szociológussal, és persze egy fényképgyűjtővel, aki a fotóimat gyűjtötte. Jól elvoltunk.

Ez a város volna való nekem, ha nekem való volna, mondtam az egyik délután.

Egy szmogos reggel a Rákóczi úton, az valami, Ckó, jegyezte meg a fényképgyűjtő a basszusnál is mélyebb hangján, magas csontváz, elegáns öltönyben, ma ott kellett mennem egy darabig, valószínűleg áll nekem most már a tüdőrák.

Nagy a baj, mesélte az újságíró, tétova mosolyú, őszes, szemüveges, barna, kinyúlt pulóverben, gyűrött szürke nadrágban, elharapva a szavakat, szóval baj van, mert elterjedt a szovjetben, hogy a magyar proletárok ennyit és ennyit keresnek, hát a szovjet proletárok zúgolódnak, miért nem kapnak ugyanannyit, mennyivel rosszabbak ők, mitől alsóbbrendűek, ha különben felsőbbrendűek, ráadásul egy birodalom vagyunk, úgy tudják, és ők a főnökök.

Régi mese, mondtam, lépjünk tovább.

Nem élnétek túl, ha az menne nálatok is esténként, mint nálunk, mondta a belsőépítész magas tenorján, jó megjelenésű, bajuszos férfi, tetőtől talpig farmerban, nem élnétek túl. A feleségem állandóan benyit a szobámba, átsiklik rajta, nem érdekli, hogy dolgozom. Ne zavarj, dolgozom, figyelmeztetem, és, ha nem tudnád, éppen az egyik miniszter új lakásának belső tereit és berendezését tervezem, hatalmas lakás, trip-

lakomfortos, mondom a feleségemnek, és ehhez igen koncentrálnom kell, mert az a miniszter manus azt kérte, hogy ötvözzem a nyugati lakáskultúrát keleti motívumokkal, nehogy azt mondják neki, hogy elárulta a hazát; erre motyog valamit az asszony, tiszta hülyeséget; mire felordítok, felelősségteljes munkát végzek, érted, és megkérdezem, nem örülsz neki, és nem félsz?; dehogynem, mondja, örül is, fél is, ám annak jobban örülne, ha lefeküdnék már, éjjel van; hát nem érted, a jövőmön dolgozom, mondom neki, sosem hagysz békén, a nyakamba varrtad magad, már vagy húsz éve, te kurva; erre elkezd bőgni; én meg arra gondolok, minek feküdjek le, megkúrni nincs kedvem, aludni meg nem tudok mellette, tudniillik horkol, na, ez van.

És van még néhány dolog, például az árvíz, jegyezte meg az újságíró, az árvíz a legnagyobb veszély nálunk, éppen ezért nem lehet őszintén írni róla, csak hazugságot, hogy meggátoljuk, illetve meg is gátoltuk, mert magasabbra építettük a gátakat, persze ez nem igaz, nincs is pénz magasításra.

Mocorog bennem egy téma, gyerekek, jelentette megfázós hangján a törpe, bőrdzsekis filmrendező, mégpedig, hogy van egy tudós, fiatal akadémikus, Boldizsár nevezetű, akinek a felesége egy másik, de öreg akadémikusnak, Aladár nevezetűnek a lánya, ám azt a nőt Boldizsár eltaszította magától, mire az após, Aladár, akinek óriási összeköttetései vannak, bosszút esküszik, hát Boldizsár megretten, és el akarja venni Aladár másik, kisebbik lányát, aki elvált, és amikor Boldizsárnak sikerül elvennie, kiderül, hogy a lányt Aladár csak örökbe fogadta, és az senki más, mint véletlenül Boldizsár unokahúga; de ez még semmi, mert mindezt mint valami felforgató cselekedetet, erkölcstelen, tabuba ütközőt jelenti fel, vagyis súgja be az Akadémia egyik besúgója, amit egy másik besúgó cáfol, mondván, nem igaz a híresztelés, nem is unokahúga Boldizsár akadémikusnak ama második felesége, mire a besúgók tartótisztjei összeugranak, és fúrják egymást; megírjam, lehet ebből film?

Azért nem lesz belőled nagy rendező, mert túlságosan okos vagy, mondtam, és röhögtem, ha egy kicsit is el tudnál hülyülni, az volna jó neked, de még az is, ha homályosabban tudnál fogalmazni, kissé zavarosabban, mert túl világos és kézenfekvő, amit előadsz, mondtam, és röhögtem.

Nem értem, Ckó, mondta a filmrendező.

A helyedben én sem érteném, mondtam.

Röhögtünk, csak a filmrendező nem röhögött.

Mondd azt, öreg, a stúdiódban, ne higgyétek, hogy akarsz valamit

ezzel a filmmel, javasolta az újságíró, te csak a kenyeredet szeretnéd megkeresni, hátha akkor megszánnak, és...

Közbevágtam, mondván a rendezőnek, hogy elmesélem előre, mi volna, ha benyújtanád a forgatókönyvet az előbbi témában, hát a stúdiovezető forgatná a szemét, az ég áldjon meg, öreg, mondaná, ha megtudják, mivel próbálkozol, betiltják a stúdiót, hol a fenébe akarsz rendezni akkor, botrány lesz, és jön egy ukáz, volt magyar film, nincs magyar film, ezt akarod?; és ne hepciáskodj, holmi besúgókkal, tartótisztekkel, vérfertőzéssel, mert a magyar kultúráról van szó, tenné még hozzá a stúdiovezető.

Mire azt mondanám, jelentette ki a rendező, hogy engem nem érdekel a magyar kultúra, én rendező vagyok, és rendezni akarok.

Csak ne hősködj, és ne hazudozz, épp az ellenkezőjét mondanád, jegyeztem meg.

A szociológus, fekete szakállas, szemüveges, magas nyakú, fehér pulóverben, gúnyos hangon mesélni kezdte, hogy a barátjával betértek egy presszóba inni valamit, homály volt, büdös, hullott a vakolat, két vacak asztal szerénykedett benne, pár darab szék, egy piszkos bárpult, és egy tekintélyes ajtó, amelyre rá volt írva, vécé, a barátja be akart menni, de zárva volt, egy középkorú cigányasszony ült előtte, a vécés néni, aki kijelentette, hogy a kulcsot kérni kell, hát akkor kértük a kulcsot, mire a pultos hölgy kiszólt a pult mögül, hogy most még nem lehet odaadni, csak akkor, ha levetettük a kabátunkat, a ruhatár kötelező, és máris mellettünk termett egy ősöreg ruhatárosnő, és hántotta volna le rólunk a kabátot, akkor vettük észre, hogy a háttérben, a homályban ott a ruhatár, amely nagyobb volt a presszó helyiségénél. Hát ez a presszó semmi más, mint a vécé meg a ruhatár előcsarnoka, jegyeztem meg, mesélte a szociológus. Na erre az üzlet vezetője, egy hájpacni, jajdeszőke hajú, ibolyántúli szemű nőstény, jellemezte így a szociológus találékonyan, kijelentette, aki ilyeneket mond, azt nem szolgáljuk ki, lépjünk le, mi nem vagyunk méltók ehhez a presszóhoz, és kiutasított bennünket.

Ilyesmi is csak egy szociológussal történhet meg, mondtam, és nevettem, aki, mint egy balek, besétál a magyar valóságba.

Mindenki röhögött.

Akkor jöttünk rá, folytatta zavartalanul a szociológus, hogy ez a presszó, szociológiai értelemben, a megrendszabályozásunkra van kitalálva, a megnevelésünkre, parancstovábbításra és parancsosztogatásra, hogy feketelistára tegyenek bennünket, felvegyék ellenünk a harcot, törvényen kívülivé nyilvánítsanak, hogy fölénk magasod-

hasson a hatóság, az üzletvezető, a pultos, a ruhatárosnő meg a vécés néni személyében.

Hát erre jó a szociológia nálunk, mondtam, hogy ezt megállapítsa.

Baszd meg, öregem, hördült fel a szociológus, szerencsétlen krapek vagy, Ckó, akiben az anyag nincs átszellemítve, csak anyag maradt, az úgynevezett szellemed is csak anyagi természetű, mert híján van mindenfajta transzcendentális minőségnek.

Firtasd azt is, öreg, hogy létezem-e én egyáltalán, mondtam. Majd szónoklatba kezdtem, előadva, hogy tudnunk kell, miszerint vannak olyanok, akik még mindig az ellenség politikai, ideológiai befolyása alatt állnak, te például, és rámutattam a szociológusra, aki ugyan szociológus vagy, de ahelyett hogy felejthetetlen élmény maradna számodra a szabadidős presszózás, azt demonstrálod, és egyetlen presszóból kiindulva, hogy az összes presszó ilyen, holott nem is ilyen, és téged nem érdekel, vagyis mit neked az, hogy a presszók minden szónál meggyőzőbben bizonyítják, hogy mi, magyarok, oly sok hányattatás után, mihelyt érezzük, hogy jól megy a dolgunk, mert kiváló vezetésben részesülünk, egyből úrrá leszünk a szorongásokon és a vívódásokon, és cselekvően részt veszünk a presszózásban, mert hát presszókban ülünk ugyebár, ha nem tudnád, te, szociológus, akkor is, ha kötelező a ruhatár, és nem lehet csak úgy bemenni a vécébe. Mindenekelőtt az hat ránk, hogy látjuk, érezzük, olyan emberek intézik az ország dolgait, akik velünk együtt presszóznak, nem pedig nélkülünk. És ha te mint szociológus felemelnéd a szavad azért, hogy ne legyen kötelező a ruhatár, és be lehessen menni a vécébe csak úgy, akkor azt az ország vezetői meghallgatnák, és azt mondanák, figyelj, szociológus, jól beszélsz, meghoztuk az intézkedést, ezentúl a presszók vannak értünk, és nem fordítva, és te, szociológus, megdicsőülnél.

Próbáltam röhögni, de nem sikerült, hanem szomorúan, reménytelenül néztem, néztünk a levegőbe, mert a többiek is így néztek, ahelyett hogy vidáman röhögtek volna.

A festő, hasat eresztett, göndör hajú fickó, kimustrált zakóban, drámai hangján megkérdezte, de mit csináljak én? Kaptam egy lehetőséget, hogy egy nemrég elhunyt főpolitikus portréját megfessem nagy pénzért, de egy előírást is kaptam, hogy a kép legyen ember nagyságú, vagyis teljes alakú, de ez még hagyján, mert azt is előírták, hogy fiatalos, csinos, magas, vékony férfit ábrázoljon, szép, lányos arcán merengő búval, holott a politikus éppen az ellenkezőjét testesítette meg, amíg élt.

No, de a halála után nyilván megváltozott, mondtam.

Szerintem már haldoklás közben változott, mondta a fényképgyűjtő.

Az újságíró megkérdezte, mégis, mennyit fizetnek?

Sokat, mondta a festő.

Most aztán fel van adva a lecke, mondta a belsőépítész a festőnek, nem irigyellek.

Hazánk légterében nem növekedett számottevően a radioaktivitás, hallottátok, ezt jelentette a lapunk, mondta az újságíró.

A hírszerkesztők szemetek, és bármilyen gaztettre képesek, mondta a fényképgyűjtő. Majd hozzátette, felém fordulva, köszönöm, Ckó, hogy új képekkel ajándékoztál meg, becses darabok.

Azt elhiszem, hogy becsesek, mondtam, mert ezeket a képeket be kellett vennem az üzletem kirakatából, amely persze nem is az én üzletem, hanem az apámé, és én ott, mint tudjátok, csak segéd vagyok, szóval eme fotókat sehol nem is akarták közölni, és nem engedték kiállítani, mert higgyem el, mondták nekem, akik nem engedték, higgyem el, hogy nekik a legkellemetlenebb, amiért vissza kell utasítaniuk. Hát kijelentettem, rossz lehet nektek. Mire megjegyezték, hogy igyekeztünk védeni, Ckó, téged, ámde tudhatnád, mondták, mennyire borzalmasan kényes hely a székünk, amelyben ülünk, mindenfelől ráncigálják az embert. Erre megkérdeztem az egyiktől, tényleg ráncigálnak, és hozzátettem, még ilyet. Akkor kijelentette, mindent megteszek a közlésedért vagy a kiállításodért, Ckó, ha nem csinálsz hülyeségeket, persze a képeket én választanám ki. És megkérdezte, mi szükséged van arra, hogy ennyire kirívó fotókat csinálj? A lelkemnek szükséges, mondtam egyszerűen. Az egész magyar fotókultúra a vállamat nyomja, Ckó, mondta az illető, képzelheted, különben meg olyan vagyok, mint te, Ckó, csak az ügy érdekel, ha belepusztulok is. Nehogy elpusztulj már azért, az túlzás volna, mondtam, és elmosolyodtam. Egy csomó bizalmas jelentés érkezett rólad, Ckó, tette még hozzá. Bizalmas jelentés rólam, tényleg, kérdeztem, hát ne haragudj, nem én írtam, bocsánat.

A társaság megint röhögött.

És ezeket a problematikusnak értékelt képeket adtam oda neked, mondtam a gyűjtőnek.

Az újságíró megkérdezte, azt nem mondták a kiállításrendezők és a szerkesztők, meg akik bevetették a képeidet a kirakatodból, hogy egy ország, egy nép van ránk bízva, Ckó, felelősen kell mérlegelnünk minden lépésünket?

Valami ilyesmit persze mondtak, jegyeztem meg.

A főszerkesztőm okos ember, ügyes ember, senkiből lett azzá, ami lett, mondta az újságíró, az értekezleteken csodás beszédeket mond,

dicséri a tájékoztatás nagyfőnökének férfias szépségéhez méltó műveltségét, elméjének élességét, a vezetésben megnyilvánuló tehetségét, és áldani is szokta a pártot, amiért ilyen remek férfiút választott a hírközlés irányítására, és mindig felszólít bennünket, hogy örömünknek minden lehető módon adjunk kifejezést, és mi már az értekezletek elején rendkívül szoktunk örülni, a végén pedig még rendkívülibben.

A fényképgyűjtő, aki egy bankban dolgozott, mesélni kezdte, hogy, képzeljétek, a bankvezér magához hívatott, és előadta, hogy tudatták vele, miszerint olyan fotókat gyűjtök, amelyek nem szalonképesek, és legyek szíves, adjam át neki őket. Hogyhogy, kérdeztem tőle, mi köze a banknak a fotóimhoz, talán a bank most már a fotógyűjtemények ellenőre is lett, eszemben sincs átadni, mondtam, a saját tulajdonom. Mire a vezér kifejtette, hogy meg akarja reformálni a bankrendszert. Megkérdeztem, mi köze ehhez a fényképgyűjteményemnek? Mindössze annyi, kollégám vagy uram, mondta a bankvezér, hogy ön mint munkatársam és beosztottam, a reformjaim útjában áll, mivel egy kétes fotógyűjtemény tulajdonosa, és ez kiszivárgott, nekem itt nyugalom kell és nem hisztéria.

Ez igen, mondtam a fényképgyűjtőnek, jelentős ember lettél, öreg, nemhiába vagy a gyűjtőm.

61

Lívet hívatta annak az ügyvédi munkaközösségnek a vezetője, ahol dolgozott, előrebocsátva, hogy komolyan kell beszélnie vele, roppant komolyan tette hozzá még ezt is.

Sötétkék, idejétmúlt kiskosztümöt öltött Lív, lapos sarkú, zárt cipőt, pamutharisnyát, de még egy fekete, kerekded kalapot is, tudta, az ilyen öltözéket díjazza a főnöke, és bosszankodott, vajon mit akarhat tőle az a nyálas alak, csak így hívta a főnökét. A főnököket nem bírta, eredendően nem, akkor sem, ha semmi rosszat nem tettek ellene, utált minden főnököt, azt is, akit nem nevezhetett nyálas alaknak. Utolérhetetlen morálcsősz asszonyságnak nézel ki, Lív, megbízható állampolgárnak ebben a kalapban, mondtam, eltaláltad, mit kell felvenned.

Vajon miről akar beszélni vele, kérdezgette magától Lív, vajon miről a főnöke? És oly roppant komolyan?

Arra gondolt, és megbeszélte velem, hogy majd úgy tesz, mintha mondjuk ötórai teára hívta volna a főnök, ezért aztán elkezd vele bájcsevegni, fellazítani egy kicsit, és elterelni arról az úgymond roppant

komoly témáról, amiről fogalma sincs most még, hogy mi az, illetve igyekszik sokkal kevésbé komollyá tenni.

Megkérdezte tőlem, mi volna, ha amint belép, azonnal elmesélné, hogy, főnök, csak így, hogy főnök, ahogy különben is hívni szokta, tudod mi történt velünk a múltkor? Hát elindultunk a tanácsba, az Eötvös utcába, oda kellett, mert ugye a hatodik kerületben lakunk, tudniillik csöpögött a víz a fürdőszobában valami lyukas csőből, és nem volt hajlandó megjavíttatni a házkezelőség. Rajtam ez a ruha volt, mint most, férjem, Ckó szürke, divatjamúlt kétsoros öltönyt vett fel, könyökvédővel, meg egy régi kalapot is, képzeld, főnök; íme, az ország sorsát szívén viselő férfiú. Közeledtünk a célhoz, és mélyeket lélegeztünk. Egy szusszanásnyi időt sem hagyva bemutatkoztunk a hivatalnoknak, persze főhivatalnoknak, mert alább nem akartuk adni, kissé szigorú visszafogottsággal csinálva, és előadva a ránk rossz hatást gyakorló, sőt a lakhatást is bizonytalanná tevő rendellenességet, ami megkeseríti az életünket. Pedig azt olvastuk az újságban, elvtársam, éppen ma, hogy a mi rendszerünk az emberért van; hát ezt mondtam annak a főhivatalnoknak, főnök. Ckó meg kijelentette, a szocializmus, tudja meg az elvtárs, ha nem tudná, magasabb rendű minden más társadalomnál. Én meg rögtön megjegyeztem, csakhogy maguk alacsonyítják le, sajnos. És bizony egyes nyugati országokban dívik, ahogy a lapjainkban lehet olvasni, amit most nálunk, a fürdőszobánkban tapasztalunk, elvtárs, mondta Ckó. Hát igen, hogy megtévesztik a jóhiszemű állampolgárt, jelentettem ki. És ne feledkezzünk meg a pártról, ugye, amely értünk dolgozik, mondta Ckó. Tudják egyáltalán maguk itt a tanácsnál, kérdeztem, mi az, hogy párt? A főhivatalnok meghunyászkodott és, képzeld, főnök, intézkedett.

Nevettünk, miután mindezt Lív előadta nekem. De aztán azon tanakodtunk, hogy a főnök, az a nyálas alak is nevetne-e ezen a történeten, és nem voltunk benne biztosak, úgyhogy nem tudta eldönteni Lív, elmesélje-e ezt a történetet; magam is bizonytalankodtam.

Búcsúzásképpen átöleltem Lívet, megcsókoltam, és felvetettem neki, vigasztalásul, hogy miután megszabadult a főnöktől, vacsorázhatnánk valahol. Ennek megörült Lív.

És megjegyezte, a kijárati ajtóban téblábolva, hogy talán egy másik történettel kéne fellazítani a főnököt. Előadhatná, hogy most, miután beköszöntött a nyár, egyszerűen fel szoktunk menni egy barátunk lakásába, aki a Török utcában lakik, közel a Lukács uszodához, átöltözünk fürdőruhába, fürdőköpenyt veszünk meg gumipapucsot, odasétálunk a Lukács bejáratához, feltűnést keltve az utcán, képzeld, főnök, benyi-

tunk, a jegyszedő néz, néz, jegyet kér, mire azt mondjuk mosolyogva, ugyan, jegy, még mit nem, hát nem vette észre, nemrég mentünk ki, mert muszáj volt telefonálni, láthatja, köpeny és fürdőruha van rajtunk; ja persze, mondja a jegyszedő, és beenged. Így élvezkedünk, főnök, mit szólsz, holott olcsó a jegy, semmi nem volna nekünk kifizetni, de mi így szeretünk a Lukácsba járni. Brahizunk, kell nekünk egy kis brahi, mindjárt más így az élet. De még nincs vége, főnök, mert a tetőteraszon napozó baráti társaságunkhoz azzal csatlakozunk, köszönés helyett, hogy, Ckó kijelenti, gyerekek, a késemért jöttem; hol hagyta, uram, kérdezem; valami nőben, asszonyom, így Ckó; megvan a kés, mondom, szerencsés maga, uram; tényleg megvan, kérdezi Ckó, csakugyan, és hol?; hol, hol, hát a hátamban, mondom. És képzeld, főnök, gurulunk a röhögéstől, az egész társaság gurul, és nem unjuk meg.

A kérdés persze az, mondtam Lívnek, hogy az a nyálas alak is gurulna-e? Nem biztos, ahogy ismerem, mondta Lív.

Beült a kocsiba, a bogárhátúba, és miközben elindult, egy új sztori jutott eszébe, amit esetleg elmesélhet a főnöknek szintén elterelő hadműveletként. Varsó felújított, régi belvárosának legfelkapottabb lokáljában, néhány hónappal ezelőtt, éjjel, miközben Dave Brubeck stílusában ment a dzsessz, gondold el főnök, mondaná, mint elképzelte, tehát egyenesen Brubeck hallatszott, és próbáltunk eladni néhány Ckó-fotót, hogy legyen pénzünk. A főpincér kijelentette, jól szemügyre véve bennünket, biztos abban, hogy mi franciák vagy olaszok vagyunk, látszik rajtunk, ahogy kinézünk. Ckón márkás, kék farmeröltöny volt, persze te azt nem bírod, főnök, rajtam meg egy fekete selyemoveráll díszelgett, fehér nyaklánccal, fehér kitűzővel, ezt már egyszer láttad rajtam, és, bár nem túlságosan, de tetszett. Angol kiejtésünkön is érződik a latinság, tette hozzá a főpincér igen zavaros, alig kihámozható angolságával; ugye angolul beszéltünk. Nézegette Ckó képeit, aztán azt mondta, tetszenek neki, de nincs pénze megvenni, illetve ha nekünk megfelel, néhány képért ingyen fogyaszthatunk. Oké, mondtuk, megegyeztünk. Aztán még Ckó hozzátette, mi tulajdonképpen, Sir, Luxemburgból érkeztünk. Mire a pincér megérdeklődte, és mi a helyzet Luxemburgban? Ckó adta meg a választ, mondván, a nagyherceg jópofa fickó, nem szól bele semmibe, és nyilvánosan is szidhatjuk őt, csak mosolyog, és bocsánatot kér minden egyes szidalom, illetve bírálat után, akkor is, ha nem tartja megalapozottnak. De jó nekünk, szeretne ott élni, mondta a pincér. Mi is szeretnénk, mondtam nevetve, mert mi sajnos Budapesten tengetjük a kis életünket. A pincér lelohadt, aztán elmosolyodott, mesélve, hogy volt Budapesten, és szerinte nálunk az élet sokkal jobb, mint Varsóban.

Nem hiszem, mondtam, maguknál, lengyeleknél több a dzsesszklub; meg aztán, vette át a szót Ckó, a csinos szőke nő is több. Bizonyos szőkék a fejesek kurvái, mondta a pincér. Erre kijelentettem, hogy azok legalább természetes szőkék, de nálunk a festett szőkék a fejesek kurvái. Akkor kvittek vagyunk, mondta a pincér. És jót röhögtünk.

Ezt a történetet mondogatta magában Lív útközben, de rögtön ráébredt, nem lehet elmesélni, hát persze, majd hülye lesz elmesélni annak a nyálas alaknak, hogy azt merészeltük mondani, miszerint a festett szőkék a fejesek kurvái.

Gondolkozott, mit akarhat ráolvasni az a nyálas alak, mert az biztos, hogy valamit rá akar olvasni, ezért hívatta, lehetséges, hogy éppen a szereplését szeretné felróni a legújabb ügyében. Tudniillik egy anyuka feljelentette az iskolát, ahová a gyereke járt, másodikos kisfiú, aki írt egy fogalmazást, a feladat az volt, hogy élményszerű legyen, ám a tanító néni bepanaszolta az igazgatónál a dolgozatot, és az igazgató kicsapta az iskolából a gyereket, ezért indított az anyuka pert. A fiúcska ugyanis érdekesen fejezte ki magát, szokatlanul élményszerűen, azt írta, szeretne venni egy géppisztolyt, hogy lelője azt a rendőrt, aki azt mondta az apjának, igazoltatás közben, vágassa le a szakállát, hogy olyan csupasz legyen az arca, mint a személyi igazolványában, abban még a régi képe volt, most rögtön vágassa le, megvárja a fodrászüzlet előtt, mert különben beviszi és lecsukja. Tratatatam, arccal előrebukik a zsaru, írta a kisfiú, még egy lövés bele, megvonaglik a földön. De nem is lövöm le, inkább csótánnyá változtatom, írta. Kicsapásába a szülők nem nyugodtak bele, Lív vállalta az ügyet, de a bíróság helybenhagyta a gyerek kicsapását, minthogy fogalmazását államellenesnek minősítette. Lív vérnyomása felment, erősebben dobogott a szíve, és kijelentette a bírónak, hogy egy kisgyerekről van szó, a kisgyerekek egy bizonyos korban így, ilyen spontán módon fogalmaznak. A bíró meg azt mondta, úgy fogalmaznak, ahogy otthon hallják, és ez a gyerek ellenséges környezetben nevelődik, móresre kell tanítani a szüleivel együtt, na meg aztán a szocializmusban egy hétéves gyereknek nem úgy kell fogalmazni, mint a kapitalizmusban. És a bíró bejelentést tett Lív ellen az ügyvédi kamaránál, ahol megdorgálták, amiért vállalta az ügyet, meg azért is, ahogy, amilyen stílusban képviselni merészelte, és megsúgták neki, ne vicceljen, ha még egyszer ilyesmibe keveredik, hát..., de félbehagyták a mondatot. Nyilván a főnök is meg akarja dorgálni, gondolta Lív.

Elhatározta, hogy igen közvetlen modort vesz fel, és merészen utal főnökének egyik jellegzetességére, arra, amit úgy fogalmazott meg magában Lív, hogy a főnök formatervezett, vagyis igazodik mindig,

amihez kell, ezért aztán felveti neki, mi volna, ha épp ellenkezőleg viselkedne, formatervezetlenül.

Szia, mondta Lív belépve a főnökhöz, jó magas, hájas, középkorú alakhoz, szia, hadd vágjak a közepébe, te formatervezett vagy, ez nem tesz neked jót, mindig a legújabb, fentről diktált irányzat szerint viselkedsz, hát javaslom, főnök, ragadj meg minden alkalmat, hogy elutazhass a Balatonra, a földvári házadba, vegyél unikumot és Balatoni világos sört, ülj ki a teraszra, ne csinálj semmit, csak nézz kifelé, oda, ahol jönnek-mennek a vitorlások, közben az unikum, ugye vörös kereszttel jelzett ital, teszi a dolgát, gyógyítja a gyomrot, a gyomor igazi orvossága, a sör meg segíti a felszívódását, és ha nagyon süt már a nap, akkor költözz egy lombos fa alá, az árnyékba, így aztán a természetben is vagy, és gondolkozz el azon, hogy nem lehet formatervezni a bensőségességet, az őszinteséget, a kitárulkozást stb., és merülj el abban, főnök, hogyan lehetnél másmilyen, vagyis formatervezetlen. A főnök mérgesen megkérdezte, miket beszélsz, Lívia? A formatervezettségről beszéltem, válaszolta Lív, és most rátérek a formatervezetlenségre, arra, hogy ha ilyen tudnál lenni, vagyis őszinte, együtt érző, segítőkész stb., akkor egyúttal szeretetre méltónak is mutatkoznál, sőt, még éterien érzékenynek is tűnnél, és nem kéne takargatnod többé igazi énedet, mert én tudom, hogy ilyen az igazi éned, érzékeny, szeretetre méltó, és belopnád magadat a szívembe, mondta Lív, átélve, hogy milyen mélységesen hazudik.

Rosszul sült el, mert a főnök felpaprikázódott, és azonnal a szemére hányta Lívnek, hogy a fülébe jutott, hogyan viselkedett, persze a férjével, Ckóval együtt, az úgynevezett fiatal értelmiségiek és művészek találkozóján, holott már nem is számítanak annyira fiatalnak, kár volt elmenniük oda. És emlékeztette Lívet, hogy amikor az úgymond alternatíváról volt szó, mert bizonyos fiatalok alternatívát követeltek, hát egy hatvanas akadémikus kifejtette, hogy az alternatíva nálunk semmi más, mint a néptömegek bevonása a hatalomba, ami tulajdonképpen már meg is történt elég régóta, ez már nem alternatíva, hanem valóság. Mire ők ketten, Lívia és Ckó felhördültek, felálltak, megindulva a kijárat felé, hát az akadémikus odakiáltott nekik, kivonulunk, kivonulunk, hát sejtem, ezt majd kiállásnak fogják nevezni maguk, az olyanok, mint önök. Dehogyis vonulunk ki, mondtad, te Lívia, egy pillanatra megállva, adta elő a főnök, csak nagyon kell pisilni. Hát ilyet mondani! Persze a közönség röhögött. Az akadémikus megjegyezte, mesélte tovább a főnök, akkor csak menjenek pisilni, ha nem tudják a szünetig visszatartani, micsoda ifjúság, amikor mi fiatalok voltunk, vissza tudtuk

tartani. Erre, ahogy őt, a főnököt tájékoztatták, mesélte a főnök, még nagyobb lett a röhej. Lív megerősítette a főnöknek, tényleg pisilniük kellett. Vissza is lehetett volna tartani, jegyezte meg a főnök.

Aztán felhánytorgatta a performanszot, amit rendeztem, kiemelve azt a mondatot, amely úgy szólt, hogy minél mélyebb a kárhozat, annál közelebb a kegyelem, és ez bizony klerikális megnyilvánulás. És elhintettük a házibulinkban, hogy nálunk nem lehet kapni egy bizonyos típusú lemezjátszóhoz olajat, ezzel is megsértve a fejlődő áruellátást. Hablatyoltunk olyan államokról, ahol géppisztollyal kényszerítik ki a házastársak közösülését, holott azok baráti államok. Kijelentettük, hogy bojkottálni kell a politikát, ami megbocsáthatatlan kijelentés, mert a politika bojkottálásával népünket is bojkottáljuk. És álságosan morfondíroztunk a boldogságról és a boldogulásról, mintha nálunk nem volna biztosítva mindkettő, csak élni kéne velük. Ráadásul a gyerekünket nem akadályoztuk meg abban, hogy rocker legyen, vagyis nyugatimádó. Az üzletünk cégérének egy olyan fej fotóját akartuk kitenni, ráadásul magának Ckónak a fejét, amelynek sapkájából több gépfegyver csöve nyúlik ki tüzet okádva, szerencsére lemondtunk erről. És micsoda erkölcstelen dumákba keveredünk minduntalan, hogy csak egyet hozzon fel, hát hogyan emlegetheti nyilvánosan és a társaságunkban, ráadásul egy híres belsőépítész, hogy nincs kedve megkúrni, így, ezzel a szóval, a feleségét. És hogyan lehet olyasmit állítani, hogy az árvíz a legnagyobb veszély nálunk, amikor olyan magasra építettük a gátakat, mint azt korábban elképzelni sem tudtuk. És rebesgetni holmi filmstúdió betiltását, megtörténhet persze, ha a nép pénze felett őrködők úgy gondolják, hogy a stúdió nem a népért van. A festő barátunk meg hazudik, mert egyetlenegy neves politikus sem kért tőle portrét, az a mi rendszerünkben nem divat. És azzal a szociológussal, aki minősíthetetlen stílusban szidta az eszpresszóinkat, amelyek pedig a magyar hagyományban gyökerezve világhíresek, meg kéne szakítani a kapcsolatot. No és miket dúdolunk, hát meg sem akarja ismételni.

Lív feje zúgni kezdett a felháborodástól. Honnan tudja mindezt a főnök? De mosolygást erőltetett magára, és azt mondta, kissé oda nem illőn, hogy nem akar ő senki és semmi lenni, hanem csak napozni szeretne egy nyugágyban, könyvet olvasva, ha meg nem süt még a nap kint, illetve hideg évszak van, akkor persze bent ugyanezt akarja tenni, a nappalinkban, ahol van egy napfényes napot jelképező hatalmas, falat beborító fotó, ott is sütkérezhet, ha akar.

És másnap meghalt apám, Menyhért.

Hetek óta kórházban feküdt már, szívinfarktussal, a negyedikkel. A testéből rengeteg cső állt ki. Különböző szerkezetekre, gépekre volt kapcsolva. Már nem tudott mozogni, nem tudott beszélni.

Anyám reggeltől estig ott ült mellette, nem volt hajlandó magára hagyni.

Csak nézett rám apám, és mosolygott. Mosolygott! És mintha intett volna a szemével, Ckó, fiam, hát ennyi volt, nincs tovább. És mosolygott.

Anyám, Barbara azt mondta, mosolyog, apád mosolyog, sohasem mosolygott ennyit életében. És anyám reszketett a sírástól.

Legszívesebben ordítva bőgtem volna. És mikor elhagytam a kórtermet, sírtam én is, sírtam elmenőben a folyosón. Az úton hazafelé is sírtam, nem érdekelt, hogy látják. Otthon meg bőgtem. Ordítva bőgtem. Lív simogatott.

Rengetegen jöttek el a temetésére.

Anyám, Barbara egy hétre rá halt meg. Nem élhetett Menyhért nélkül.

Az üzletet be kellett zárni, mert nekem, a nevemre, nem adtak iparengedélyt. Azontúl főleg Lív tartotta el a családot.

62

András nagybátyámmal, amikor kimentünk Lívvel Párizsba, első nyugati látogatásunkra, sokat találkoztunk, András oda emigrált.

Bár nem akart mesélni semmit magáról, nem hagytam annyiban, és végül engedett, szűkszavúan beszámolt arról, mit is csinált a forradalom idején, és hogyan viselkedett a börtönben meg a bíróság előtt, egyáltalán, hogyan zajlott a kihallgatása meg az elítélése.

Mit is csinált tulajdonképpen? Fegyveresen járta két barátjával, Tiborral és Alfréddal a felajzott várost, voltak pisztolyaik, de nem használták őket. Valami olthatatlan kíváncsiság és tettvágy űzte, hajtotta őket. Mégsem csatlakoztak a felkelők egyik csoportjához sem, holott András ezt szerette volna. De a barátai féltek, nem akartak meghalni. Mikor már a főútvonalakon ávós alakulatok és szovjet harckocsik cirkáltak, igyekeztek előlük elbújni. Andrást mégis űzte-hajtotta a forradalmi hév, és elszakadt a barátaitól, egyedül járta aztán a felbolydult várost, alig aludt, és igen kimerült volt, napokig haza sem ment. Éppen csatlakozott volna a Széna tériekhez, lopakodott is oda, arrafelé, mellékutcákon, mikor ráordítottak, állj vagy lövünk! Úgy ítélte meg, hogy

talán el tud futni az ávósok elől. Különben is, mivel megszegte a kijárási tilalmat, ha a kezükbe kerül, rögtönítélő bíróság elé állítják, ráadásul fegyvert is találtak volna nála, és ez holtbiztos halálbüntetés. Futni kezdett. Lőttek rá, pattogtak mellette a golyók. Lélekszakadva rohant. Keményen, folyamatosan lőtték. Eszeveszetten menekült. Elvesztette a fejét. És éppen egy újabb ávós járőr karjaiba szaladt. Bezárták, halállal fenyegették, s talán ki is végezték volna, ha nem győz a forradalom, és akkor elengedték. Ámde nélküle, András nélkül győzött a forradalom, és ezen szomorkodott.

Aztán a legkülönbözőbb forradalmi bizottságokba rohangált ide-oda, ide-oda. Nyüzsgött, dumált, tájékozódott, ismerkedett, bekapcsolódott. Rengeteg régi ismerőssel, baráttal futott össze, meg újakat szerzett, rojtosra beszélték a szájukat. Egy fiatal forradalmár felkérte, számoljon be az elfogásáról. Beszámolt, újságcikket fabrikáltak belőle, és, tudtán kívül megjelentették az egyik lapjukban, Az ÁVÓ utolsó napjai címen, aláírva, hogy a szerző Boroczkó András, még azt is odabiggyesztve, hogy szabadságharcos, és hozzátéve, harcolt a Rádiónál, ami nem volt igaz.

Miután bekövetkezett a szovjet invázió, és az oroszok halomra lőttek utcákat, házakat, felkelőcsoportokat, a forradalmat leverték, és internálták a forradalmi kormányt, majd megalakult az ellenforradalmi Kádár-kormány, András röplapokat gyártott ez ellen a kormány ellen, barátaival, Tiborral és Alfréddal, meg két új ismerősével, Irmával és Zsolttal. Szabadságharc címen egyoldalas röplapújságot is szerkesztettek, amelyben fegyveres ellenállásra és sztrájkra buzdítottak. Sokszorosították is, a rommá lőtt *Szabad Nép* székházból szereztek sokszorosító gépet, így aztán terjeszteni is tudták. András izgatottan konspirált, élete legfontosabb korszakának tartotta azt a három-négy hetet, fontosabbnak még a spanyol polgárháborúban való részvételénél is.

Aztán elcsendesedett minden, ők is, visszavonultak, látták, befellegzett a forradalmi tevékenységnek, halott az ország, halott Budapest, mindenki várta, mi fog történni.

És egyszer csak, egy esztendő elteltével karhatalmisták körülvették a bérházat, a Fő utcában, ahol András lakott, behatoltak a lakásába. Aznap zuhogott, de késő estére kitisztult. A házkutatás során röpcédulákat és stencilpapírokat találtak nála. Lefoglalták az írógépét. Keresték, de nem találták a sokszorosítógépet, amelyet András egy távolabb eső ház pincéjében rejtett el. Barátaival együtt tartóztatták le, tehát bevitték Tibort és Alfrédot, Irmát és Zsoltot is, bár náluk nem találtak terhelő bizonyítékot. Tolmács segítségével oroszok hallgatták ki őket. Úgy

látszott, az ügyet egyszerű izgatásnak fogják fel. Még nincs eldöntve, gondolta András, mekkora legyen a bosszúállás. Magára vállalta a röplapok fogalmazását, gépelését, lezserségből és nagyvonalúságból, hogy csak úgy egyedül csinálta, a barátainak ehhez nem volt közük, azok ugyan tudtak a röplapokról, néha kibiceltek is neki, de semmi többet nem csináltak. A sokszorosítást meg a terjesztést viszont tagadta, minek valljon be mindent, amúgy sincs rá tárgyi bizonyíték. Tibor és Alfréd, Irma és Zsolt vallomása egybeesett Andrásével, igen örültek, hogy András magára vállalt mindent. Hát igen, karakán módon viselkedett András, nem győzött vitatkozni az orosz nyomozókkal a forradalomról, és kimutatta, hogy egyáltalán nem akar együttműködni velük, és az oroszokkal lehetett, érdekes, vitatkozni.

Amikor az ügyet magyarok kezébe adták, minden megváltozott, mert a magyar nyomozók utálták a vitát, az ellenkezést, természetesnek vették, hogy aki meg akarja úszni, az együttműködik. Andrást nem győzték figyelmeztetni, hogy reméljük, Boroczkó, tisztában van azzal, hogy a magyar nép, a magyar munkásosztály ellen fordult, és ezt még drágán megfizetheti. András odavágta, maguk meg a magyar proletárok és minden magyar vérében gázoltak. Megúszta egy pofonnal. A barátait, Tibort és Alfrédot, Irmát és Zsoltot elengedték, ami az ügy jelentéktelenségét látszott bizonyítani. Az összecsapásaik meg a fenyegetések ellenére a nyomozók érzékeltették, hogy nemsokára András is hazamehet.

Ámde egyszer csak új kihallgatója lett, egy kockafejű, fiatal hadnagy, aki hirtelen azzal jött, ismerje el, hogy nemcsak írta a röpcédulákat, hanem sokszorosította is őket. Meg azt is vallja be, hogy nem egyedül, hanem a barátaival szövetkezve cselekedett. András tagadott, és megtehette, hisz továbbra sem voltak ellene, ellenük bizonyítékok. Ámde előkerült az általa fogalmazott röplapok több sokszorosított másolata. András továbbra is állította, fogalma sincs, ki sokszorosította. A kockafejű nyomozó, attól függően, milyen hangulatban volt, hol gúnyosan mosolygott, hol dühösen kirobbant, hol cinikusan fenyegetőzött. Arra is célozgatott, hogy András kevéssel megúszná, ha bevallaná, amit ő, a nyomozó szeretne. András kiröhögte. Na erre a kockafejű nyomozó bepipult, és magánzárkába csukatta Andrást.

A hermetikusan elzárt magánzárkába semmilyen zaj nem hallatszott, az őrök némán és filcpapucsban közlekedtek, utasításaikat szinte hangtalanul adták ki. Természetes világosság, ablak híján, nem hatolt be, kétszázas villanykörte szórta a fényt nappal is, éjjel is. András elvesztette az időérzékét, fogalma sem volt, mikor van délelőtt, mikor délután,

mikor éjszaka. Csak akkor ülhetett és feküdhetett le, ha az őrök erre jelt adtak, és ritkán adtak jelt. Napokig nem cserélték ki az elhasznált, mocskos mosdóvizét a lavórban. Hogy mikor engedték ki vécére, az az őrök hangulatától függött. Teltek a hetek, András egyre nehezebben viselte, hogy minden ingertől elzárták. Mind zaklatottabb, mind feszültebb lett. És amikor már nem bírt magával, üvöltözni kezdett, és rugdalni az ajtót. Az őrök ordítoztak vele, és szidták az anyját. És mikor nem hagyta abba, berontottak. András a többnapos, mocskos mosdóvizét rájuk zúdította. Nekiestek, ájultra verték. Tele lett sebekkel, de orvost nem hívtak hozzá, és hosszabb ideig ki sem hallgatták.

És mikor megint kihallgatásra vitték, örült, sohasem gondolta volna, hogy örül majd a kihallgatásnak, de örült, hisz legalább emberi szót hall, akármilyet, és beszélhet valakihez, bárkihez. Titokzatos, végeláthatatlan folyosókon kísérték, bilincsbe verve. Lifteken le és föl, vasrácsos ajtókon ki és be. Az átjáróknál, lépcsőknél, fordulóknál váltották egymást az őrök, újabbak és újabbak vették át. Pisszegtek rá, a fal mellé lökték, fejét a falhoz nyomták, ha véletlenül szembejött vele egy rabtársa, azzal ugyanígy tettek, ne pillanthassák meg egymást. Borzalmas kimerültséget érzett, mire a nyomozó szobájába került.

A kockafejű nyomozó úgy tett, mintha tudomást sem venne róla. Íróasztala mögött ülve aktákat tanulmányozott. Aztán egyszer csak intett Andrásnak, üljön le az íróasztaltól jó néhány méterre elhelyezett székre. A kockafejű telefonált, jegyzetelt, intézte az ügyeket. Majd hirtelen rárivallt Andrásra, hogyhogy le mert ülni, pattanjon fel. András felállt. A nyomozó továbbra is iratokat tanulmányozott, telefonálgatott. András álldogált. Egyszer csak a kockafejű megkérdezte nyájasan, hát hogy van Boroczkó? András hallgatott. Miért nem ül le? András leült. Panasza, óhaja, sóhaja? András elmesélte, hogy megverték, és mutatta sérüléseit. Hallottam valamit, miről is volt szó, ja igen, leöntötte az őröket a szennyes mosdóvizével, örüljön, hogy ennyivel megúszta. Másvalami? Kért cigarettaengedélyt, mondta András, de még választ sem kapott. Ja, hát azt ki kell érdemelni. Van még valami? Könyvolvasási engedélyt is kért, arra sem jött válasz. Ne röhögtessen, azt gondolja, hogy könyvtárban van, majd ha megembereli magát. Kíván még valamit? Már hónapok óta tartanak bent, vádemelés nélkül, a törvény szerint viszont csak negyvennyolc órára hozhattak volna be. Milyen unalmas maga, Boroczkó, ilyenekkel jönni, ugyan, most meg az következne, hogy ügyvédet akar fogadni? András igent intett. Várja csak ki, megnyugtatom, kap ügyvédet, amikor itt lesz az ideje. És talán még levelet is írna és kapna? András határozott igent mondott, és mindjárt

előadta azt is, hogy hermetikusan el van zárva mindentől, és ez is törvénytelen. Ne gyerekeskedjen már, az istenért, így a nyomozó, inkább valljon be mindent szépen. És, András megrökönyödésére, mosolyogva kijelentette, maga, Boroczkó, egy gyáva alak, maga nem csinált semmit, maga nem vett részt semmiben, főleg nem az ellenforradalomban, amit maguk forradalomnak neveznek. Csak itt, a börtönben próbál hepciáskodni meg nagyoskodni. Szerencsétlen fasz, gyáva fasz, még ezt is hozzátette a nyomozó.

És akkor Andrással megfordult a világ, és be akarta bizonyítani, ő igenis forradalmár a javából.

Elkezdett beszélni, beszélt, beszélt, és úgy forgatta a szót, ahogy elképzelte, és elvárta volna magától, hogyan is kellett volna neki szerepelnie a forradalomban. Előadta, hogy pisztolyt szerzett, így járta a várost, és éppen csatlakozni akart a Széna tériekhez, amikor egy ávóscsapat felszólította, adja meg magát, mire ő lőni kezdte az ávósokat, miközben menekült, sikerült is elmenekülnie és a Széna tériekhez csatlakoznia. Ezt hazudta. És hazudott tovább, mondván, a harcok szünetében, akkor már puskával is lődözött, időnként hazament, röpcédulákat sokszorosított, és Szabadságharc címen röplapújságot adott ki, melyet terjesztett is. Cikket írt a forradalmárok központi lapjába, hogyan keveredett tűzharcba az ávósokkal, megemlítve azt is, mi történt a Rádiónál, hiszen ő ott volt, hazudta ezt is, a tüntető tömegben.

A kockafejű nyomozó szorgalmasan jegyzetelt, majd mosolyogva kijelentette, ez igen, Boroczkó, maga bátor ember, igazi forradalmár, rosszul ítéltem meg magát. Nem maga fogja megmondani, mi vagyok én, vetette oda büszkén András, majd a történelem. A kockafejű nyomozó nevetett.

A továbbiakban, amikor kihallgatta, minden egyes alkalomkor elmeséltette Andrással a vallomását. Roppant kellett vigyáznia Andrásnak, hogy mindig minden részletet kínos pontossággal ugyanúgy mondjon el. Naponta többször memorizálta, szerencsére sosem tévesztette el. Hát akkor felakasztjuk, Boroczkó, kötélen a helye egy ilyen ellenforradalmár fasisztabérencnek, ismételgette a nyomozó. András csak azért is kihívóan mosolygott. Nézze, Boroczkó, még az is súlyosbítja a maga cselekedeteit, hogy, úgy tudom, maga is kommunista volt, mint például jómagam. Én még ma is az vagyok, igazi kommunista, ellentétben magával, jelentette ki András. Maga éppen hogy fasiszta, jegyezte meg a nyomozó.

Felidézte nekem, mi történt vele a börtönben.

Egymás hegyén-hátán éltünk egy kis cellában, miután áttettek oda a magánzárkából, nem volt fűtés, valószínűleg akkor szereztem a reumámat, Ckó, mesélte. Nem akartam hinni a szememnek, amikor lapostetveket fedeztem fel magamon. Poloskák is mászkáltak rajtunk meg a falon, de a vérszívókat nem volt szabad a falra kenni, mert hogy néz ki egy véres fal. Be akartam tömetni a romló fogaimat; még mit nem, röhögtek a pofámba, ki is lehet húzni őket, és kihúzták. Félévenként tíz perc beszélőre jöhetett be a barátnőm. Mikor panaszkodtam neki, hogy a koszt semmi, legalább tizenöt kilót fogytam, máris ott termett egy tiszt, és rám rivallt, befejezni, gondunk lesz magára. Másnap a brigádvezetőm közölte, hogy csupán százhuszonöt gombot gyártottam. Talán ötszázhatvanhatot, mondtam neki. A brigádvezető röhögött, százhuszonötöt, ha mondja. Na jó, gondoltam, akkor valóban százhuszonötöt csinálok. Nyomban átköltöztettek a besúgók egyik cellájába, ahol megvertek. Másnap is százhuszonötöt készítettem, ismét megvertek. Azontúl hoztam a kötelező teljesítményt. Egyszer csak kecsegtetni kezdtek, hogy mivel tudok angolul, kerülhetnék a fordítóirodába is, ám azt ki kell érdemelni, ezért áttesznek először bizonyos neves személyiségek zárkájába, hogy jelentsem, amit ott hallok. Gondoltam, jó, legyen, majd egészen mást mondok, mint amit azok az értékes és híres emberek beszélnek, átverek. Így is tettem, azt meséltem, hogy nem mondtak semmi érdekeset, mivel igen rossz fizikai és szellemi állapotban vannak, és igen hiányzik nekik a családjuk. Erre visszahelyeztek a gombkészítőkhöz, és átköltöztettek a lebukott ávósok cellájába, ahol véresre vertek. Aztán áttettek megint a besúgókhoz, ahol szintén megvertek. Hogyan szabaduljak ebből a kutyaszorítóból? Kiötlöttem, Ckó, mesélte, hogy összeugrasztom a volt ávósokat a besúgókkal, úgyis utálják egymást. Besúgtam a lebukott ávósokat a besúgóknak, a besúgókat meg a lebukott ávósoknak. Ezek is megvertek, azok is megvertek, de elértem, hogy aztán mint reménytelen esetet békén hagytak, persze magánzárkába temettek el megint.

Rossz ötlet volt, András, az összeugrasztás, mondtam, naiv voltál, holott hétpróbás akartál lenni, mint gyanítom, mondtam.

Hát persze. Közben az agyam lázasan dolgozott, latolgattam a lehetőségeimet, az esélyeimet, mondta András. Kibújhatnék, megúszhatnám, csak olyasmiket kéne mondanom, hogy beugrottam az ellenforradalmi propagandának, most már tudom, hol a helyem, adjanak lehetőséget, hogy a helyes útra térjek, egész életemben hálás leszek stb., vagy azt kellene mondanom, hogy hazug vallomást tet-

tem, persze nem akarták volna elhinni. Így aztán kibújás helyett, egyre jobban belesodródtam, holott igazából nem is csináltam semmi különöset.

Bosszantott ugye, kérdeztem, hogy semmi különöset nem csináltál, de persze nem is csinálhattál, mert éppen azokban a napokban, amikor úgy nézett ki, hogy a forradalom győzött, hiszen a fegyveres forradalmárcsoportok felülkerekedtek, téged éppen fogva tartottak az ávósok.

Hát roppantul bosszantott, Ckó, dühöngtem is, mondta András. Tényleg meg akartam testesíteni egy igazi forradalmárt, és szégyelltem, hogy én, egykori spanyolos, nem igazán vettem részt a harcokban. Valószínűleg hajlamom volt a mazochizmusra. És igen szerettem a nyomozók előtt tündökölni, szerepelni. Na aztán, mikor az ügyész elé kerültem, az tipikus ellenforradalmár alkatnak nevezett, és ez nekem nagyon tetszett.

Gyanakodtam rád, mindig, András, mondtam, hogy nagyfokú feltűnési viszketegségben szenvedsz.

Mindenesetre, amikor rájöttem, Ckó, mondta, hogy már-már az önsajnálattal vegyes kéjes érzés, igen kéjes, kerít hatalmába, ha a várható büntetésre gondolok, akkor egyre inkább magamra vallottam. Pedig furcsálltam, elárulom neked, a viselkedésemet, és mártíromságra való hajlammal vádoltam magam. Pedig életben akartam maradni. A zárkatársaim súlyos ítéletre számítottak velem kapcsolatban, azt mondták, miután megtudták, mit vallottam be, és mi a vád ellenem, hogy áll nekem az akasztófa.

Szerintem, András, te elképzelted, hogy az akasztófa alatt állsz, és úgy érezted, hogy megdicsőülsz, mondtam.

Van benne valami, Ckó. Ráadásul a bíróság előtt úgy viselkedtem, mint egy régi kommunista, de hát az is voltam, aki vádlottból vádlóvá lépett elő. Vádoltam és vádoltam őket. A bíró és a népi ülnökök izzó gyűlölettel szemléltek, megfojtottak volna egy kanál vízben. Hét évet kaptam.

Szóval elérted az ítélettel, hogy igazi forradalmárnak gondoljanak, mondtam, gratulálok.

Gratulálj, Ckó, hát gratulálj, mondta. De hát voltam én már igazi forradalmár, Madrid határában, ne haragudj, annál nem adhattam alább. Na aztán, amikor amnesztiával kiszabadultam, összesen hat év után, derült reggelre ébredt a város, de mihelyst kiléptem a börtönkapun, már zuhogott, átázva érkeztem haza. Rendőri felügyelet alá helyeztek. Hiába járkáltam állás után, sehol sem alkalmaztak. Majd mégis felvettek a rég elfelejtett szakmámba, esztergályosnak. Hama-

rosan azonban kiemeltek, tolmácsolnom kellett a gyár nyugati üzletfeleinek. A szerencsém abból adódott, Ckó, hogy olyan kis pénzt fizettek a tolmácsolásért, éhbért, hogy ezért senki, aki nyelvet tudott, nem volt hajlandó tolmácskodni. Aztán egyik napról a másikra visszaraktak az esztergapad mellé, mert a rendőrség közbeszólt. És észrevettem, hogy követnek. Felhívtak telefonon, és sokszor hívogattak, de nem szóltak bele a kagylóba. A követést viszont feltűnően csinálták, hogy tudjak róla. Igyekeztem nem tudomást venni a zaklatásokról, hogyne, hogy a paranoia kerítsen hatalmába, úgy élni nem lehet, akkor az ember bolondokházában találja magát, Ckó, mondta.

Hát szerintem állt neked a bolondokháza, András, mondtam,

Nem lett volna rossz oda kerülni, Ckó, jelentette ki András, mert ott, az őrültek között, kitűnően el lettem volna. Ha megkérdezi tőlem egy bolond, hogy van-e Isten, azt válaszoltam volna, hogy ilyet csak egy bolond, illetve őrült kérdezhet. Különben a társadalomról gondolkozom úgy, hogy bizony bolond, el van cseszve, a természetről, hogy adottság, az állatokról, hogy öntudatlanok, tehát nem lehetnek bolondok, szerencséjükre, legfeljebb a kerge birka. És arra jutottam, hogy a vallást, inkább mint a kábítószert, be kéne tiltani. Általában úgy vélték, akik ismertek, hogy igen bolondul gondolkozom. De mégsem bolondokházába kerültem, hanem Párizsba, átszöktem a határon Ausztriába, lőttek utánam a határőrök szorgalmasan, meg is sebesültem a karomon, de sikerült valahogy átjutnom, tulajdonképpen nem is tudom, hogyan. Nem gondoltam volna, hogy átjutok, inkább az volt a fejemben, hogy lelőnek, de nem érdekelt, megpróbálom. Különben azt vallom, hogy van küldetésünk, amely abban áll, hogy egy új embert, aki nem is hasonlít az emberre, kéne teremtenünk. Bevallom, az állandó forradalom körülményei között szeretnék élni.

Féltelek, András, féltelek saját magadtól, mondtam.

63

Már évekkel korábban teljesült az a vágyam, hogy a kosárcsapatunk kezdő ötöse a barátaimból álljon, csak belőlük, és a következőképpen: Boroczkó az irányító, Gyáli a hátvéd, Rozsossy a beálló, Egger a csatár, Sikk a bedobó. Régóta nem játszottunk meccset, hisz kiöregedtünk, hasonló csapat, mint mi, nem akadt, így csak edzettünk, de lelkesen, szívvel és örömmel. Egy iskolában olcsón béreltünk tornatermet, eléggé le volt robbanva, de nekünk megfelelt.

Csodáltuk a Los Angeles Lakerst, amelynek élszurkolója Jack Nicholson volt, a színész, a *Szelíd motorosok* egyik főszereplője, akinek a Lakers csarnokában, a Staples Center első sorában volt bérelt széke, csak ő ülhetett oda, és az ő bekiabálására kezdődött a meccs, azt kiabálta: Fingers crossed! Lovely day! Jó szerencsét! Micsoda szép nap! És azontúl, amikor elkezdtük az edzést, kiabáltuk, Fingers crossed! Lovely day!

Ha játszottunk, mintha nem is önmagunk lettünk volna, teljesen más emberré alakultunk. Úsztunk a boldogságban. Nevettünk. Ahogy mondják, madarat lehetett volna velünk fogatni.

Miközben edzettem, illetve játszottam, számtalan gondolat fordult meg a fejemben, olyan gondolatok, amelyek máskor sohasem, és kiderült, hogy a többiek is így vannak ezzel. Például tudatosítottam, hogy nem kevésszer ragad el valamiféle tagadáskészség, amely arra csábít, hogy olyasmiben, amit mindenki helyesel, kártékonyságot fedezzek fel, ezzel szemben a tiltott dolgokat védelmembe vegyem, és a rám kényszerített kötelességeket kedvetlenül elutasítva, a saját magam által szentesített kötelességeknek hódoljak. Sokszor és sok mindenben csalódtam, de csalódásomból minduntalan kiragadott eleven becsvágyam, gondoltam, amely szomorú napjaimban is arra csábít, hogy igenis, természetes ösztönömtől hajtva valamiféle nem jelentéktelen cél eszközének tekintsem magam, például, mint fényképész lássak ki a megtévesztés sűrű képi homályából. És vigyázzunk, vigyázzunk, mondogattam magamban, kosárlabdázás közben, mert *komoly a veszélye annak, hogy elsikkad az az érzékünk, amellyel a világban tájékozódhatunk.*

V

64

Mondhatja, hogy forradalmi élményben volt része, már tizenöt évesen, mesélte mindig fiam, Dániel.

A Városligetben kószált Saroltával, akivel együtt járt, egy júniusi kora délelőtt, élvezték a nyári szünet első napjait, amikor hangszórók hangjára és zenéjére figyeltek fel a Hősök tere felől. Arrafelé igyekeztek, és hatalmas tömeget pillantottak meg, ünneplőruhás tömeget, csaknem mindenki kezében virágcsokor. Méltóságteljes légkört éreztek, meghatottságot, szomorúságot, de valami félénk örömöt is. Mi ez a tömeg, kérdezte Dániel egy fekete ruhás fiatalembertől, mi történik itt? Eltemetjük végre Nagy Imrét, gyerekek, válaszolta a fiatalember. Sarolta megkérdezte, az kicsoda? Ejnye, hát nem tudod, mordult fel a fiatalember, na jó, persze még kislány vagy. Én tudom, mondta Dániel, miniszterelnök volt ötvenhatban, apám mesélte, hogy miután kivégezték, nem temették el rendesen, elásták titokban, névtelenül, néhány ember tudta csak, hová. Ez igen, mondta a fiatalember, biztos jó családból származol. Dániel elmosolyodott, és büszkén nézett Saroltára. Majd elővette a fényképezőgépét, és fényképezni kezdett.

Fényképezte az állandóan gyarapodó, sűrűsödő tömeget, mert egyre gyülekeztek az emberek, csak gyülekeztek, és betöltötték az egész nagy teret. Csendben voltak és gyászoltak, magába fordult mindenki. Bach H-moll Miséje szólt.

Dániel és Sarolta a Műcsarnok felé nyomakodott, a szertartás látható központja felé, hisz szemükbe ötlött, hogy ott, eme vörös téglás, jól tagolt, meglehetősen terjedelmes, tekintélyes és hagyományos múzeumi épület előtt játszódik le majd az esemény. Az épületnek most csak a körvonalai látszottak, mert fekete és fehér vászonnal volt tökéletesen beborítva. Teljes homlokzatát fehér anyag takarta, amelyet fekete sávok

szakítottak meg. A timpanont, vagyis a tető alatti oromzatot meg csupa feketével vonták be, ezt az igen terjedelmes, kiugró, háromszög alakú keretet és a benne foglalt domborműveket. Ugyancsak fekete vászonnal tekerték be a nyitott előtér tetejét tartó dór utánzatú oszlopokat is. A szónoki emelvényt az oszlopos előtér bal oldalára helyezték, elég magasra ahhoz, hogy a tér minden pontjáról jól látható legyen. Ez az emelvény tulajdonképpen rozsdás vasból összehegesztett hajóorrt utánzó, roncsszerű építménynek tetszett, olyan volt, mint Kháron, a halottak lelkét szállító révész ladikja, meséltem Dánielnek később, hogy tisztába jöjjön a dolgokkal, ráadásul még macskaköveken is állt, tettem hozzá, tehát a forradalmi barikádok hagyományosan jellegzetes anyagán. Mellette szintén rozsdásan egy ék alakú, ugyancsak vasból készült alakzat emelkedett, amely emlékeztetett engem akasztófára, mondtam Dánielnek, vagyis a forradalom első emberének kivégzésére. Rajta egy középen lyukas, de fehér zászló volt kifeszítve, ugye a fehér is kifejezheti a gyászt, emlékeztetve arra, hogy a forradalom napjaiban lyukas zászlók lengedeztek, mert kivágták belőlük a kommunista címert. Az oszlopos előtér másik, jobb oldalán egy furcsa, megnevezhetetlen alkotmányt helyeztek el, ugyancsak rozsdás vasból, tulajdonképpen egy tűzteret, amelyből magasan lángolt a tűz, az erről készült fotóját sokat mutogatta Dániel, miután elmagyaráztam neki, hogy az a forradalmárok által felgyújtott, égő orosz tankokat jelképezte.

Öt dísztelen, fekete koporsó feküdt a szószék és az örök tűz közötti térben, egymás mellett, a forradalom halálra ítélt és meggyilkolt vezető személyiségeinek koporsói, amelyek csak jelképek lehettek, hisz, Nagy Imre koporsójához hasonlóan, nem volt bennük holttetem. Középen állt a kiemelt, legfontosabb koporsó, magasított emelvényen, Nagy Imre koporsója, fény világította meg, és le volt terítve éppen azzal a közepén lyukas nemzeti lobogóval, amely a forradalom napjaiban az Országház épületét díszítette. Ezüstözött fémkandeláberek vették körül, a bennük lobogó lánggal, amely az újjászületést jelezte, magyaráztam Dánielnek, hozzátéve, hogy szerintem olyan hatást keltettek, mintha valami romantikus színházi díszletből származnának, egy opera fenségességének hitét keltve.

Az oszlopos előtérhez vezető, igen széles lépcsősor szintén fekete anyaggal volt letakarva, szőnyeg gyanánt, minden fokán fekete öltönybe, fehér ingbe, fekete nyakkendőbe öltözött fiatal férfiak álltak mereven, vigyázzban díszőrséget. A fekete szőnyeg a járdán és az úttesten is folytatódott, eléggé hosszan, itt helyezhette el a közönség a koszorúit, virágait.

Feltűntek Nagy Imre koporsója körül családjának tagjai fekete öltönyben, illetve fekete kosztümben, fehér ingben és blúzban, fekete nyakkendővel, illetve fekete vállkendővel. Megjelentek a többi koporsó mellett is gyászruhás családtagok és túlélők. Őrséget álltak. És felsorakozott a koporsók mögött egy kórus, hasonlóképpen feketében, gyászdalokat énekelve.

Dániel szorgalmasan fényképezte mindezt. Jómagam is fényképeztem. És miután összehasonlítottuk a képeinket, megállapítottuk, hasonló stílusúak, Boroczkó-stílusúak.

Most felolvassuk a kivégzett forradalmárok névsorát, hallatszott a hangszóróból, annyian vannak, hogy csaknem egy óra hosszáig fog tartani. ... kivégezték, élt 21 évet...; kivégezték, élt 33 évet...; élt 57 évet...; kivégezték...; élt 75 évet...; kivégezték... ; kivégezték...; kivégezték... Sokan könnyeztek.

A mikrofonban az a férfi beszélt, maga is egykori, börtönviselt forradalmár, aki nemsokára az új magyar köztársaság, a harmadik köztársaság első elnöke lett. Amikor visszaemlékezett erre az eseményre, Nagy Imre újratemetésére, évek múlva, azt mondta, ott láttam magam előtt több százezer embert, és azok után, hogy a kivégzettek névsora elhangzott, minden név egy kalapácsütésként hangzott az ember szívére és a történelemre. Döbbenetes volt. Az volt az érzésem, hogy valami rettentő nagy dolog történik, mint ahogy valóban ez volt az utolsó katartikus pillanat a magyar politikai fejlődésben, ez az áttörés a maga néma erejével és hallatlan fegyelmével.

Majd megkezdődött a hivatalos koszorúzás, hetvenvalahány hazai és külföldi szervezet koszorúzhatott, mint meséltem Dánielnek, előre megállapított sorrend szerint. Koszorúztak a még hivatalban lévő, az utolsó diktatórikus kormány meg a még létező állampárt vezetői, ezt nem helyeseltem, magyaráztam Dánielnek. Koszorúztak az új, frissen megalakult pártok képviselői, a napokban létrejött civil szervezetek, bizottságok, szövetségek, körök, társaságok, és koszorúztak az egyházak, a hadsereg, a nagykövetségek. És koszorúztak magánemberek ezrei.

Látott engem is koszorúzni Dániel, és mérges lett rám, hogy miért nem vittem magammal. Ott van az apám, látod, mondta Saroltának, egy hatalmas koszorúval, alig bírja, szívesen segítettem volna neki cipelni.

Dániel látta koszorúzni, a francia küldöttséggel, egyik rokonát is, Boroczkó Ivettet, András nagybátyám lányát, aki már Párizsban született, miután András oda emigrált. Ivett mint francia állampolgár megalapította egy segítő és segélyező nemzetközi szervezet magyar

tagozatát, erre most már lehetőség nyílt. Ott a francia rokonom, mutatott Ivettre Dániel, nem nagyon ismerem, még csak kétszer találkoztunk, látod, Sarolta, az a csaj, mutatott a távolba, aki éppen elhelyez egy csokor virágot. Nem is néz ki franciának, mondta Sarolta.

Dániel észrevette a tömeg sűrűjében dolgozó egyik televíziós stáb riportereként Dezső nagybátyám fogadott fiát, Boroczkó Flóriánt is, akivel csak néhányszor találkozott, és alig ismerte. A közelébe nyomakodott, maga után húzva Saroltát, megemlítve, hogy az a riporter is véletlenül rokon. Micsoda kiterjedt rokonság, mondta Sarolta. Amikor Flórián megpillantotta Dánielt, széles mosollyal a mikrofon és a kamera elé hívta, és megkérdezte tőle, mit éreznek most, ebben a felemelő, ünnepi pillanatban, a tinédzserek? Talán zavarban vannak, mondta őszintén és tétován Dániel, és hozzátette, legalábbis én kissé zavarban vagyok, nincs elég tudásom. Persze nem került adásba.

És felcsendült egy harang, hosszan hallatszott. Sarolta megkérdezte egy közelében álló öreg, gyászruhás asszonytól, tessék mondani, milyen hang ez? Lélekharang, kislányom, válaszolta az asszony. Majd felhangzott a Himnusz, az egész tér, mindenki énekelte, Dániel és Sarolta is. Egyre többen könnyeztek.

Magyarország nem volt, hanem lesz, mondták be a hangszóróban. A tömeg halkan mormolta, Magyarország nem volt, hanem lesz.

Fellépett a szószékre az első kijelölt, hivatalos szónok, Nagy Imre harcostársai nevében beszélt, és mint évekkel később visszaemlékezve Dániel előadta, eléggé visszafogottan, érzelemtől talán túlságosan is mentesen, szárazon nyilvánult meg, nem is lett nagy sikere. Nagy Imre több volt mint politikus, mondta a harcostárs, nagyvonalú és bölcs államférfinak bizonyult, és a magyar név sohasem csillogott oly fényesen, mint Nagy ötvenhatos miniszterelnöksége idején. Gyér tapsot kapott.

A második szónok a forradalmár munkásokat képviselő munkástanácsok nevében felajzottan, elragadtatva magát beszélt, ismételgetvén, Magyarország, édes hazám; és a magyar nép újra feltámadt; énekeljük el együtt a Boldogasszony anyánk című éneket. Dániel és Sarolta nem énekelt, nem ismerték a dalt. Ez a szónok megnyerte a tömeget, vele énekeltek, nagy tapsot kapott.

A harmadik beszélő a halálra ítéltek nevében lépett a mikrofonhoz, tegeződött a tömeggel, felkorbácsolva az érzelmeket kijelentette, lelkiismeret-vizsgálat ez a nap, az önvizsgálaté, a korszakváltás határköve és a remény napja; fogadjuk meg, hogy népünk szabadságát okosan, összefogva, szívós kitartással kivívjuk, és elvenni többé nem engedjük,

fogadjuk meg, mondta, hogy rabok tovább nem leszünk. Fogjátok meg egymás kezét és mondjátok, rabok tovább nem leszünk, szólított fel. És mindenki kézen fogta a mellette állót, Dániel és Sarolta kezét is megfogták, de mielőtt megfogták volna, tapsoltak, közben ismételgették harsogva, rabok tovább nem leszünk.

Aki a kényszerlakhelyekre, táborokba kitelepítettek nevében szónokolt, arra figyelmeztetett, ugyancsak tegeződve, hogy hiába betegítették vagy ölték meg a testet, mert a lelket nem tudták megölni, bár megsebesíteni igen. Mondjátok velem, szólított fel, példátokat, szabadságharcosok, követjük, Isten úgy segéljen. És a tömeg mondta. És tapsolt, tapsolt, tapsolt. Dániel és Sarolta is mondta és tapsolt.

A nemzetőrség vezetőjeként szóló katonás, már nem fiatal férfi tényszerűen, ugyanakkor szenvedélyesen, ahogy Dániel később mindig mesélte, kijelentette, hogy Nagy Imre vállalta a vértanúságot, de most vér és erőszak nélkül kell a szabadság országának lennünk. Nagy taps tört ki, megállíthatatlan taps.

És Dániel mindent fotózott.

Jaj, mondta Sarolta, a barátnőmmel kell találkoznom, rohannom kell, és, Dánielt is maga után húzva, kezdte magát keresztülfúrni a tömegen. Az utolsó szónokot már nem hallották. Dániel közben magyarázta Saroltának, hogy ez a temetés is bizonyítja, miszerint egy új, úgynevezett demokratikus korszak következik. Sarolta megkérdezte, demokratikus, milyen az? Olyan, mint Nyugaton, válaszolta Dániel. Ja igen, voltam Bécsben, mondta Sarolta, vettünk hűtőszekrényt meg divatos ruhákat, ott tele vannak a boltok, azt veszel, amit akarsz. Hülye, mondta Dániel, most nem árucikkekről meg fogyasztásról van szó, hanem forradalomról, vedd tudomásul, forradalom zajlik. Lőni is fognak, kérdezte Sarolta, mert történelem órán azt tanultuk, hogy a forradalomban lőnek. Ilyen csajt, mordult fel Dániel, te még hülyébb vagy, mint gondoltam, hát felvilágosítalak, van békés forradalom is.

65

Nem akartam többé változni, dehogyis. Hanem azt vártam, változzon meg helyettem az ország, miután a diktatúra megdőlt. *Kívülálló* voltom most már idegesített, úgymond *belülálló* szerettem volna lenni.

Meg is tehettem az első lépést a belülállás felé, mivel kiállíthattam, hosszú évek után először, és nagy sikert arattam a pártállamban elmarasztalt képeimmel, a kritika is jól fogadta.

Beadtam az iparengedély-kérelmemet, hogy nyithassak üzletet, műtermet, műhelyt, galériát, ahogy tetszik, végre a saját nevemen, amit a régi rendszerben megtagadtak tőlem. Amíg az engedélyre vártam, a képeimmel házaltam lapoknál, és kijártam az Ecseri bolhapiacra, még mindig, az úgymond régiesített fotóimat eladni.

Nyüzsgött az élet az új Boroczkó-műteremben, megnyitásának napján, a Király utca, amely visszakapta a régi nevét, belső szakaszán, roppantul izgultam, mit szólnak majd üzletemhez a barátaim, közelebbi ismerőseim és néhány fotóskollégám. Teljesült tehát a vágyam, hogy műtermet nyissak a magam nevén, és nagyobbat, mint az apámé volt, technikailag jobban felszereltet, korszerűbb fotóapparátussal, egy Plaubel Peco Profiával, modern fotólámpákkal, örökvillanó berendezéssel, és mindenképpen nagyvonalú miliőben. Láttam, elismerően nézegetik az általam fogadószobának nevezett, utcáról nyíló első helyiséget, amelybe átlátszatlan üveggel borított szárnyas ajtón lehetett belépni, és amelynek fala vörös-sárga színben pompázott, padlózata szürkésfehér volt. Világoszöld, süppedős ülőgarnitúrával és lila üveggel ellátott dohányzóasztallal rendeztük be. Csaknem mindenki megszagolta a rengeteg virágos növényt, és megkérdezte, hogy a hatalmas perzsaszőnyeg keleti-e vagy magyar. Ide a nap is be tudott sütni a két nagy kirakaton keresztül, mert a bejárattól jobbra is meg balra is volt egy kirakat. A fogadószobából nyílt egy külvilágtól elzárt, vakítóan fehér falú, fehér kövezetű, rejtett világítású, pódiummal és a fényképezőeszközökkel ellátott helyiség, amelyet kameraszobának neveztem, a legfontosabb, hiszen itt csináltam a felvételeket. Innen egy fehér, párnázott ajtón léphettem be az előhívóba, vagyis a sötétkamrába, de laboratóriumnak hívtam, ahogy a korábbi üzletben is. A két nagy kirakat szintén elismerést keltett. A bal oldaliban a legújabb felvételeim díszelegtek: repülő fecskék csapata, ahol a fekete és a fehér lett a főszereplő; egy motoros száguldása, tulajdonképpen a sebesség ábrázolásaként; villámlások sorozatban; kutyaszem az egész képtérben; tükör és tükröződések; rémület, arcokban elbeszélve; öröm végtelen tekintetetekben, szemvillanásokban. A jobb oldaliban a kuncsaftjaim legjobban sikerült portréi, családi fotói, esküvői képei szerénykedtek. Ha nem tartom indiszkrétnek, megkérdezhetie, kérdezte egy szakmabeli, honnan volt ilyen műteremre pénzünk? Lehet indiszkrét, nincs titok, mondtam, hitelt vettem fel. A hitel, már Széchenyi is megírta, létkérdés, mondta Lív. És, kérdezte egy másik kollégám, miből fizetjük vissza? Dolgozni kell, mondtam, ilyen egyszerű. És nevettem.

Új kor kezdődött éppen, ha észrevettétek, ha nem, mondta Lív a pódiumról a megnyitó társaságának, nyugtalan és felemelő örvénykavargás, és az új kor újmódi viszonyulást kíván. És, hogy bekerüljünk az örvénybe, vettem át a szót, szintén a pódiumról, egy olyanba, amely nem lesüllyeszt, hanem feldob, hát próbáltam lépéseket tenni, és éppen ezzel a műteremmel.

És pezsgőt bontottam, holott utálom a pezsgőt.

Egyre csak azt gondoltuk Lívvel, szabadok lettünk, és élni is akarunk a szabadsággal meg a tulajdonnal, Lív is önálló ügyvédi irodát nyitott, és reméltük, mi magunk léphetünk ezentúl arrafelé, ahová akarunk, és ahogy akarunk, nem irányíthat senki bennünket.

Az egyik kora délelőtt bejött a műterembe egy család, férj, feleség, harmincasok, három gyerek, kicsik, még lábra sem tudtak állni, egy fiú meg két lány, ikrek, és nemcsak együtt, hanem külön-külön is kértek magukról képeket. Észrevettem, hogy roppantul figyelnek rám, nemcsak arra, amit mondtam, hanem arra is, ahogy mozogtam. Öt szempár figyelt tehát, még a kicsik is. Már nem először történik meg velem, hogy a kuncsaftok koncentráltan figyelnek rám, rémlett fel bennem, hanem nagyon is sokszor, csak eddig nem tudatosítottam. Egyszeriben az az érzésem támadt, hogy úgy jött hozzám ez a család, mintha orvoshoz vagy talán jósnőhöz mentek volna, meg akarván tudni, hányadán állnak magukkal, milyen a viszonyuk a gyerekeikhez stb. Mintha függtek volna tőlem. Nem szabad csalódást okoznom nekik, gondoltam, várnak tőlem valamit. Ráébredtem, nincs más út, magammal kell ragadnom őket. Igyekeztem nemcsak udvariasan beszélni, hanem könnyed barátságossággal is, és felléptem gyógyászként, illetve jósként. Érdekes napjuk ez a mai, mondtam, különbözik minden más napjuktól, szerintem. Különbözik, kérdezte az asszony, ezt mire alapozza? A férj meg azt tudakolta, már miért különbözne? Mert a mai napon készülnek el azok a fotók, amelyeket majd évtizedek múlva is nézegetni és mutogatni fognak, mondtam. És itt nálam a hétköznapok ünnepnappá válnak, jelentettem ki. A feleség megkérdezte, komolyan? A férj nem nyilvánított véleményt, csak halványan mosolygott. Az ikrek gőgicséltek. Felültettem mindnyájukat a pódiumra, elrendeztem őket, a gép mögé álltam, bevilágítottam. Azt kell érzékeltetnem velük, gondoltam, hogy kiragadtam őket a környezetükből, egyúttal a hétköznapjaikból, de mintha nem ragadtam volna ki. Koncentráltam, persze máskor is koncentráltam, de ez, a mostani koncentráció teljesen áthatott, és annyira felfokozódott bennem, mint észrevettem, hogy nem hallottam semmit, miközben készítettem róluk a felvételeket,

semmi zajt. Önmaguk jelképévé kell válniuk a felvételeken, gondoltam. Télen a kihalt tengerparton megszólal egy klarinét, mondtam csak úgy, mintha magamnak mondtam volna. Felfigyeltek, és kíváncsian tekintettek rám. Csináltam egy felvételt. Nézzenek valahova a távolba, és képzeljék el, hogy méhet látnak repülni, mondtam. Elnéztek a távolba. Exponáltam. Megkérdeztem a nőt, hol a másik fülbevalója? Csak a bal fülembe szoktam tenni, válaszolta. És meglepett tekintetet vetett felém. Megörökítettem ezt a tekintetet. A szerelem vallásos szertartás, ugye, kérdeztem a férfitól, mi a véleménye? Furcsákat kérdez, mondta a férfi. És visszafogottan magába mélyedt. Na, így került rá a képre. Hogyan csapkod, kérdeztem, a sirály a szárnyával? Tanácstalanul néztek össze, felhúzták a vállukat, hunyorítottak. Hát mint a kisgyerekek a kezükkel, úgy csapkod a sirály, mondtam, ahogy most például a maguk ikrei. Ezt mondtam, mert észrevettem, hogy az ikrek csapkodnak a kezükkel. Nyomtam a gombot. És megállt az idő, gondoltam, az én időm, de megállt, mint megéreztem, az ő idejük is. Tudtam, hogy most, igen, most szoros, meghitt viszony alakult ki köztünk. Csakhogy ennek a viszonynak nem volt múltja, és nem lehetett jövője, nem marad belőle egyéb, csak a képek. Néhány kép és egyfajta furcsa érzés. És amikor másnapra előhívtam a felvételeket, és az asszony eljött értük, csodálkozott, ezek ők volnának? Persze, magyaráztam, ilyenek is tudnak lenni, sőt, ha naponta ezekhez a képeikhez lesznek hasonlatosak, asszonyom, akkor megváltozik az életük, mondtam. Közben pedig szégyelltem magam. Ugyanakkor büszke is voltam, mert a képek igen jól sikerültek. A következőkben így próbáltam dolgozni, így, illetve hasonlóképpen, persze sokszor nem sikerült. Viszont szépen kerestem.

Kárpótoltatni kéne magam és a családomat, gondoltam erre is, mivel a diktatúrában kirúgtak az állásomból, és nem kaphattam iparengedélyt. Sőt, apám nem tarthatta meg annak idején az üzletét, bár ugyan később nyithatott egyet, de az visszfénye sem lehetett az előzőnek, és, mint már említettem, nem örökíthette rám. Nagyapám és nagymamám nem jelentethette meg a fényképeit, mert, ha még erről nem szóltam volna, most szólok, burzsoá fotósnak bélyegezték őket, akiknek például bérházuk is van, államosították is. Apám három infarktust hordott ki lábon, a pártállam teremtette körülmények miatt, és a negyedikbe belehalt. Idősebb nagybátyámat munkatáborba zárták mint kizsákmányolót, fiatalabb nagybátyámat börtönbe csukták mint ellenforradalmárt. És egy ismerős levéltáros, aki a besúgással, a besúgókkal és a besúgottakkal foglalkozott, megsúgta, hogy több besúgó is ránk volt állítva, rám és Lívre, és jelentettek rólunk. Mikor mindezt egy levélben megírtam

a kárpótlásokat intéző szervezet vezetőjének, hónapokig nem kaptam választ, majd felháborodott sürgetésemre hajlandó volt fogadni, ezt elértem, amit más, a többség nem érhetett el, mivel neves ember hírében álltam. Az illető, kárpótlási főnök, csak így neveztem magamban, apró, sovány, szinte csontsovány, vastag szemüveges, középkorú fickó volt, aki igyekezett nyájasan viselkedni. A besúgásról kijelentette, hogy az csúnya dolog volt, erkölcsileg mélységesen megvetendő, de egyrészt még hivatalosan be sem bizonyosodott, másrészt meg, ahogy tudja, nekünk ebből, nekem és Lívnek nem származott kárunk, sőt mi megdicsőülünk, a besúgóinkat pedig megvetés sújtja majd, szegényeket, tette hozzá, elégedjünk meg a dicsőséggel. Elképesztő, mondtam. Nem szólt semmit, elnézett mellettem. Engem azért rúgtak ki, mondtam, mert nem voltam hajlandó besúgónak lenni. Hát ez is gyarapítja a dicsőségemet, mit akarok még. Valószínűleg a besúgok jelentései miatt sem kaphattam iparengedélyt, nem nyithattam üzletet, jegyeztem meg. Abban az időben ritka volt, mint a fehér holló, aki üzlettulajdonos, úgynevezett maszek lehetett, mondta, ha vállaltam volna a besúgást, akkor lehettem volna maszek, tette hozzá, és mosolygott. Hogy jön ahhoz, hogy ilyeneket mondjon, csattantam fel. Csak tréfált, mondta helyesbítő szándékkal. Mindenesetre azért nem jár kárpótlás, ha valaki nem lehetett maszek. Megkérdeztem, no, és a nagybátyáim minden emberiességgel ellentétes fogvatartása és kínzatása minek minősül? Aljasságnak természetesen, mondta a kárpótlási főnök, de hát a diktatúrák természete ilyen, emberietlen, aljas, különben pedig az ezért járó kárpótlás nem engem, hanem nagybátyáim gyerekeit illeti, de azok nem jelentkeztek. Majd javaslom nekik, hogy jelentkezzenek, mondtam. Azt is megkérdeztem, és hogyan kárpótolják őket? Pénzzel, esetleg, válaszolt a kárpótlási főnök, de csak akkor, ha alapos vizsgálat után jogosultságot lehet megállapítani. És nekem mennyi jár azért, kérdeztem, mert nem kaphattam állást a pártállam utolsó évtizedében. Lapozgatott egy aktában, valószínűleg az enyémben, és kijelentette, elmélyedve az akta szövegében, hogy körülbelül negyvenezer. Nem mondom, szép összeg, mondtam. Ez a törvény, illetve a rendelkezés, mondta a kárpótlási főnök. Vissza akarom kérni apám üzletét és nagymamám házát, mondtam. Ezt, az ilyesmit a törvény kizárja, jegyezte meg a kárpótlási főnök. Egyre feldúltabb lettem, és most már csak azért is megkérdeztem, uram, és az apám infarktusai? Ne vicceljen, mondta a kárpótlási főnök. Felálltam, és búcsúzás közben kijelentettem, hogy ideje volna bezárni ezt a kárpótlási hivatalt, sőt meg sem kellett volna nyitni. A kárpótlási főnök csúnyán nézett rám.

Közben soha nem látott hevességgel és hevülettel koncentráltam arra, hogy különleges fotókat is készítsek, már-már műtárgyként eladható fotókat. Megismerkedtem a fényképezés legújabb irányzataival, hatottak rám, és töprengésre késztettek. A nemzetközi művészeti piacon, úgy láttam, egyre jelentősebb helyet foglal el a fénykép, bizonyos fotósok műveiért óriási összegeket fizetnek, a fénykép bekerült a műtárgy-kategóriába, hisz meghonosodott, hogy egy negatívról igen csekély számú kópiát állítsanak elő, sorszámozzák, így garantálva egyedi voltát. Rendszeresen jártam Bécsbe, Berlinbe, Párizsba, Londonba, sőt elutaztam New Yorkba is. Sokat tanultam, próbáltam hasznosítani.

Felkerestem a hírneves fotóst, Kepes Györgyöt Manhattanban, a fotógrafikust, fényjátékok, világító szobrok, programozható mozgó fényfalak, infra- és röntgenfotók művészét, aki kilencven is elmúlt már, de nem látszott rajta, legalábbis nem hagyott fel azzal, hogy továbbra is állandóan kísérletezzen. Uram, mondta, miközben nézegette a képeimet, el kellene hagynia Magyarországot, hogy fejlődjön, mert ha marad, megreked. Megsértődtem, és ellentmondtam, Magyarhon igen érdekes hely, Kepes úr, folyamatos meglepetések érik az embert, hát még egy fotóst. Uram, kérdezte, új érzések kifejezésére, olyanokra, amelyek szinkronban vannak a fejlett világban elterjedt érzésekkel, van ott Pesten lehetőség? Ajjaj, Kepes úr, de még mennyire, mondtam, még felül is múlhatjuk ebben Amerikát. Nevetett. Azt tudja, Boroczkó úr, hogy egyszerre kell rendelkeznie a tudós agyával, a festő szemével, a költő szívével? Naná, hogy tudom, Kepes úr, mondtam. Közben kávéztunk. Megkérdeztem, mit üzen, Kepes úr, a magyar fotósoknak? Hogy küzdjenek a kommunikáció zűrzavara, a reklám nyelve, a propaganda galádsága, az elegáns képeslapok álságossága és az üres képi világ ellen, mert mindezek egyúttal a Magyarországon éppen most kialakult demokrácia tragédiáját is jelentik. Szép összefoglaló fogalmazás, Kepes úr, az üzenetet átadom, mondtam. Akkor még megkínált egy újabb kávéval, amit nekem kellett főznöm, és elköszöntem. Jókor látogattam meg, mert pár hónapra rá meghalt.

Lívnek az az ötlete támadt, csináljak egy olyan nagyszabású kiállítást, egy újabbat, amilyet még sosem. És kezdtem elképzelni. Nagy szellemi horderejű drámákat óhajtottam összesűríteni, értve ezen a belső életemet is, a legmélyebb fájdalmaimat, a sokféle küszködésemet és főleg a sikoltásokat. Azt akartam, hogy maradandó képeket hagyjak az utókorra, vallomásokat, izzó emlékeket, sőt véleményeket. Ráadásul még dokumentálni is akartam. És kizártam a terveimből a hamis lát-

szatot, a csalóka észleletet, ami mesterségesen kívánta megtéveszteni az érzékeket. Így aztán kiállítottam rengeteg önportrét, sírót, nevetőt, szomorút, vidámat, töprengőt, felhőtlent, magamba roskadót, kitárulkozót, mindezt óriásira felnagyított színes táblaképek formájában, különböző korszakok stílusát magamévá téve. Meg aztán például acélöntők munkáját dolgoztam fel a gyógyszerreklámok modorában; szeméthegyeket helyeztem városok főútvonalaira; árvíz sújtotta családok kitelepítését úgy fotóztam, mint színházi előadásokat.

Szép meg csúnya kritikákkal illettek.

Ezek után értesítettek, hogy kitüntetést kapok, és nem tudtam, hogyan álljak hozzá, gondoltam, nem veszem át, hisz rühellem a kitüntetésosztást, és kis kivétellel lenézem azokat, akik a kitüntetéseket átveszik. Ráadásul utálnám attól az alaktól átvenni, aki most osztja, mert hát magam előtt láttam, mert láttam, mint a diktatúra egyik fennforgóját, és láttam, ahogy magát demokratának álcázza, hallottam a dumáját, amitől felforrt a vérem, szenvedtem az intézkedéseit, a kurva anyját, mondtam Lívnek, ezzel én kezet sem fogok. Lív azonban erősködött, vegyem csak át, nem érdemes ilyesminek, mint kitüntetésadományozás meg kitüntetésátadó ellenszegülni, nincs jelentősége. Hát ha nincs jelentősége, kérdeztem, akkor miért vegyem át? Szokásból, mondta Lív. Nem veszem át, ismételgettem, ettől az alaktól nem. Akkor elválik tőlem, így Lív. Nem akartam elválni, hát mit tehettem, elmentünk Lívvel átvenni. Érdekes volt az időjárás, hol esett, hol kisütött a nap. Egy múzeum meglehetősen nagy aulájában találtuk magunkat, nyüzsgött a közönség, leendő kitüntetettek és családtagjaik, meg akik reprezentálni jöttek. Erre a látványra minden kedvem elment, és leginkább azután ment el, hogy felfedeztem, mennyi olyan figurát látok, akiket nem tudok elviselni. Ezekkel együtt vegyem át a kitüntetést? Kijelentettem Lívnek, amikor már helyet foglaltunk, hogy nem, nem veszem át. Lív azt mondta, na ne hülyéskedjek, mert tényleg elválik. Sóhajtottam, és vártam, mikor szólítanak. Útban a kitüntetésátadó felé, néztem, szemléltem már messziről az illetőt, és ahogy közeledtem, le nem vettem róla a szememet, és egyre jobban taszított, ahogy ott állt, derűs arcot vágva, és azonnal felmerült bennem minden rossz, ami ehhez az emberhez fűződött, hisz csupa rosszat tett, legalábbis az én szempontomból rosszat. Amikor megálltam előtte, azt szónokolta, micsoda nagy fotós vagyok, az új korszak egyik emblematikus művésze, satöbbi. És nyomott valami hülye protokollszöveget, nem várhattam mást, mert mit is várhattam volna, ilyenkor az ilyen szöveg a szokás, ámde valahogy elegem lett. Át akarta nyújtani a felszalagozott plecs-

nit az oklevéllel, de hirtelen megjegyeztem, csodálkozva magamon, hogy megjegyeztem, csak egy pillanat, mondtam, vissza kell mennem a feleségemhez. A közönség meg a kitüntetésátadó elbámult, felmordult, és elhűlve, hitetlenkedve nézett, miközben visszafelé tartottam, hogy megkérdezzem Lívet, tényleg el akar-e válni, ha nem veszem át? Lív zord arccal tekintett rám, mi van, kérdezte, megbuggyantál? Á, dehogy, súgtam neki, csak azt akarom megtudni, tényleg elválnál-e, ha nem venném át. Lív először nem értette, majd elnevette magát, és azt súgta, ugyan, hát hogyan képzelhetsz ilyet. Akkor jó, mondtam, akkor nem veszem át. Odaszóltam a színpadon álldogáló kitüntetésátadónak, jó hangosan, mert elég messze voltam tőle, hogy, kérem szépen, nem veszem át. Hihetetlen zúgás, morajlás fogadta. Lív felállt, belém karolt, és indultunk kifelé. A morajlás, zúgás nem csökkent. Az utcán elkapott bennünket az eső, sűrűn esett, és nem volt ernyőnk, kezdtünk átázni, ámde egyszer csak kisütött a nap. A másnapi lapok lehúzták rólam a vizes lepedőt. Nagyképű művésznek neveztek, túlságosan kritikus művésznek, meg olyan művésznek, aki nem tudja, hogy bizony fémjeleznie kéne nevével az új demokráciát, tehát felelőtlen, és aki persze el van szállva. Dániel viszont azt mondta, nagy voltam, ilyen apja senkinek sincs. Hülye, Ckó, mondta Sikk, irigyellek. Rozsossy megállapította, nem rossz, ám mit akartál elérni, Ckó? Ügyes vagy, Ckó, mondta Egger, de nem volt ez felesleges? Nyilatkozd azt, Ckó, mondta Gyáli, hogy a kitüntetést odaítélő zsűri nem volt elég felkészült megítélni a teljesítményedet.

66

Az új korszakban sokszor kellett megdöbbennünk, látva, tapasztalva, hogy kiből mi bújt ki, ki mivé lett, kinek milyen az igazi természete és felfogása, mert a múlt rendszerben ez nemigen derülhetett ki, mindenki félt attól, nehogy kiderüljön, milyen is ő valójában, mit is képvisel ő igazán.

Volt egy asztaltársaságunk, évtizedek óta együtt ültünk kéthetenként az Astoria kávéházban, a barátaimon, Sikk Lacin, Rozsossy Petin, Egger Sanyin és Gyáli Palin kívül Szeghy Boldizsár divattervezővel, James bácsival, a meglehetősen koros, magánórákat adó angoltanárral, akinek nem is tudtuk a vezetéknevét, és Szerb N. Miklós karikaturistával. Miután a régi rendszer megdőlt, és létrejött az új, tehát amikor a változások után először jöttünk össze, hát megdöbbentünk, mert

Szeghy Boldizsár olyan feltűnő vonulást produkált, amilyet sosem tapasztaltunk, és olyan ruházatban, amilyenben sosem láttuk. Fehér, testére szabott öltönyt viselt, fekete inget, piros nyakkendőt, fekete csizmát és fekete kalapot. Vonult, hóna alatt a divatterveivel, és amint helyet foglalt, máris elmagyarázta, hogy az a figura, amilyen ő is, most hirtelen a társadalom gyújtópontjába került, manapság oda került, mert korábban, egy olyan balkáni közegben, mint a mi országunk még nemrégiben volt, félre volt nyomva, ő, a jobb sorsra érdemes.

Most már vállalhatom, mondta, hogy a test becsomagolásának nagy tudora vagyok, egyúttal fővárosunk csodája is, aki mind polgárnak, mind ellenpolgárnak is nevezheti magát.

Nocsak, mondtam.

James bácsi meg, szokásához híven, sok asztalhoz odaköszönt, de most olyan színészkedően tette, amit soha nem csinált, és mintha dicsfénnyel övezett figuraként, ritkaságértékű valakiként lépett volna fel. Bár az korábban is kiderült róla, hogy bohém öregúr. És elcsodálkoztunk, mert örökifjúra maszkírozta magát, a legdivatosabb cuccokat viselte, melyek kissé komikusan festettek rajta, és még egy fekete parókát is tett kopasz fejére.

Állandóan fel vagyok dobva, fiúkák, mondta, hangulatom mindig ragyogó, egy idő óta ragyogó. Megkérdezte saját magától, és ugyan miért? Ugye nem tudjátok. Hát mert nyilvánosan mutatkozhatom a szeretőimmel, akik szintén fiúkák, hozzátok hasonlóan. Nevetett.

Jé, mondta Rozsossy Peti.

És Szerb N. Miklós, bár továbbra is ágrólszakadt másnapossággal hurcolta kenyérzsákszerű vászontáskáját, de most már nem vizslatott ide-oda kiéhezetten, mint régen, hanem heherészve újságolta, milyen jól keres a régi rendszert gúnyoló karikatúráival, és elvehette feleségül a barátnőjét, akivel még előzőleg tett egy próbát, hogy alkalmas-e törvényes párjának, egy költőnővel, fekete hajú, nagy mellű, izgató csajjal, mesélte így. A próba abból állt, hogy bemutatta az új költészet gurujának, aki azelőtt el volt zárva a közönségtől, elvitte hozzá, a csengetésre a guru pizsamafelsőben, holott már délidő volt, és meztelen altesttel jelent meg a küszöbön, herezacskói a térdét verték, angyali mosollyal üdvözölte őket, és a költőnő nevetett, és azt mondta, ez igen, ez fogadtatás, aztán elbeszélgettek ők ketten az akusztikus költészetről meg arról, hogy a guru üvegkoncerteket rendez otthonában, és verseinek ritmusa eleve a szív dobbanásának ritmusát utánozza, amikor pedig alkot, igénybe veszi a stopperórát meg a saját szívveréséről készült EKG-felvétel grafikonját, így sajátos szerkezetet hoz

létre, és mindezenközben vakargatta a heréjét. A barátnőmet ez nem zavarta, mondta Szerb N. Miklós, hát alkalmas feleségnek, gondoltam, és esküvőt tartottunk.

Csodálatos, mondta Egger.

A barátaim meg jómagam kapucsínót rendeltünk, mint mindig, Szeghy Boldizsár ellenben martinit rendelt, James bácsi whiskyt, Szerb N. Miklós sört, de többször is egymás után. És a beszélgetésünk is egészen megváltozott, a dumájukkal, megvallom őszintén, bennünket is áthangoltak.

Amikor pelyhedzik a nyárfa, mérget vehettek rá, gyerekek, hogy vége a télnek, ugye látjátok, mondta James bácsi, és kimutatott a Kossuth Lajos utcára, ahol egyáltalán nem voltak nyárfák, de semmilyen fa sem, és azt mondta Sikk Lacinak, erről, a nyárfákról csinálj filmet, kisfiú.

Megfontolandó, mondta Sikk Laci, jó ötlet, mert ahogy tudom, még egyetlen film főszereplője sem volt nyárfa.

Sztrazsan pizs ull, kisfiam, mondta James bácsi röhögve. Remélem tudjátok, fiúkák, ki vagyok, hát ha nem, akkor elmondom, mert korábban titkolnom kellett. Tehát atyja vagyok az undergroundoknak, a perverzeknek, a hivatásos naplopóknak, az alkoholistáknak, a nimfomániásoknak, a melegeknek, a csellengőknek-lézengőknek, a szektás hívőknek, a mindenben kételkedőknek, az intellektuel cigányoknak, a Dávid-csillagot feltűnően viselő zsidóknak, az avantgárd dzsesszzenészeknek, a serdülő útkeresőknek, hát nem könnyű éldegélni nekem ezen a még mindig vidékies és keleties Pesten.

Ez igen, James bácsi, mondtam, egy felvilágosult fej vagy, és most olvastam, hogy a felvilágosodás az ember kilábalása a maga okozta kiskorúságából, tehát nem volnál már kiskorú, gratulálok.

Éljen, James bácsi, aki igen nagykorú, mondta Gyáli.

Röhögtünk.

Hű, milyen nászéjszakát tartottunk, fiúk, mondta Szerb N. Miklós, azt a költő gurut is bevettük, óriási ivarzsúrt hoztunk össze hárman.

Rozsossy megkérdezte, és ki vállalja majd a gyereket?

Hát akinek kedve lesz hozzá, válaszolta Szerb N.

Veszélyesen kell élni, veszélyesen, mondta Szeghy Boldizsár, én így élek, mert, képzeljétek, mindenki megbámul, sokan leszólítanak, csajok ugye, általában szőke nagymellűek, ez azért veszélyes is lehet, hát mérlegeltem, hogy esetleg ne kérjek-e rendőri védelmet, de meggondoltam, maradjon a veszély.

Hát igen, a szőke nagymellűeknél nincs veszélyesebb, mondta Gyáli, van bennük valami kriminális.

Well, fiúk, mondta James bácsi röhögve, az őrgróf zavarában a körmeit vizsgálja, különben sztrazsan pizs ull.

Rozsossy Peti megkérdezte, az mit jelent, James bácsi, talán csak nem nyárfaerdőt szlávul?

Zakopánye piscse, mondta James bácsi még hangosabban röhögve, majd kijelentette, röhög a vakbelem, és megkérdezte Rozsossytól, mit kell csinálni egy röhögő vakbéllel, doktor kisfiú?

Megtanítani sírni, mondta Rozsossy.

És James bácsi megkérdezte Egger Sanyitól, kisfiú, történész úr, most hogy eltakarodtak a ruszkik, hát mikor jönnek be az amcsik, erről mit tudsz?

Arra gondolok, mondta Egger komolykodva, hogy te, James bácsi, jól beszélsz angolul, úgyhogy megértenék, ha te hívnád be őket.

Tell Me About It, mondta James bácsi, hogy mik vannak.

Majd hozzám fordult, csinálj rólam egy fényképsorozatot, Tamáskám, illetve Ckó, ahogy szeretkezem a legkedvesebb fiúkámmal, és írd alá vagy fölé, hogy James bácsi megtalálta önmagát. Nevetett.

A zenebohócok harsonával fújják a vizet, mondtam.

Csaknem minden asztalnál ültek, és rengeteg felcicomázott nőt láttunk.

Ennyi punci egy rakáson, mondta a divattervező, Szeghy Boldizsár, és milyen ízléstelenül öltöznek, úgy látszik, kevés idő telt még el a változás óta, egyik csajon sem látszik, hogy ellátogatott volna Párizsba, és az én kreációimat sem viselik, pedig ha azokba csomagolnák magukat, máris úgy éreznék, mintha állandóan meg lennének hágva.

Állítólag ezek a nők, akik szünet nélkül érzik a meghágásukat, voltak azok, mondtam, akik arra biztatták a meghágóikat, ahogy hallottam, hogy legyenek férfiak, nemcsak a meghágásban, hanem a diktatúra megdöntésében is.

Erről majd készítek egy pornókarikatúrát, mondta Szerb N.

Látjátok azt a figurát, kérdezte James bácsi, és rámutatott egy őszes, igen elegáns férfira, aki feltűnő kalapot viselt, hát az igazi varázsló, férfi és nő egyszerre.

Ilyen van, kérdezte Gyáli, persze az orvosi könyvekben van, no de igazából Pesten?

Fiú, ráz a röhögés, mondta Szerb N., különben Budán van.

Vitatkoznék, mondtam, szerintem Pestre költöztek az ilyenek, és éppen Budáról.

Az őrgróf zavarában a körmeit vizsgálja, mondta James bácsi, de hát, fiúkák, hol vannak a pipik, akikkel jártok?

Én a feleségemmel járok, mondta Egger Sanyi, de most nem jött velem, mert tart attól, hogy udvarolni akarsz neki, James bácsi.

Haha, hát megismétlem, hogy Tell Me About It, mondta James bácsi vidoran.

Jómagam a fiammal járok, és ide-oda, mondta Sikk Laci, de már kamaszodik, és nem mertem elhozni, mert megbírálná divattervezőnk ruházatát, és kijelentené, biztosan öngyilkosságra készül.

Eszem ágában sincs, és éppen most, hogy az lehetek, aki vagyok, öngyilkosnak lenni, mondta Szeghy Boldizsár.

Hirtelen megkérdeztem, Szeghy úr, James bácsi, Szerb N. úr, hát tényleg, hogyhogy még nem akartatok öngyilkosok lenni?

Nem teszünk neked, Ckó, szívességet, mondta Szerb N. Miklós.

Pedig a szívesség emberi tulajdonság, mondta Gyáli.

Hallgassuk a tavasz muzsikáját, mondta Sikk.

Rozsossy megkérdezte, van mágikus erő?

Nem kapott rá választ, elmerülten néztünk el egymás mellett.

Mikor James bácsi, Szeghy Boldizsár és Szerb N. Miklós felállt az asztalunktól, és eltávoztak, azt mondtam, na hála istennek.

Ez a Szerb N. egy mucsai bérrajzoló lett, és sejtem, hogy semmi másra nem alkalmas, csak maszturbálni, mondta Sikk.

A James bácsinak nevezett alak, egy magyar kretén, mondta Egger.

A szegény Szeghy meg egy divatmajom, ergo divatállat, mondta Gyáli, vajon ha kibontanák módi formájából, mit találhatnának félműveltségen, tenyérbe mászó enerváltságon, sznobos romlottságon kívül.

Rozsossy megkérdezte, no és, magunkat hogyan értékeljük?

Nem néztünk egymásra.

Dúdoltam egy régebbi dalt: Everybody's Got Something to Hide Except Me and My Monkey.

Odaült hozzánk Szakács Gáspár, aki egy nyugati bank itteni leánybankjánál volt valamilyen vezető, különben izompacsirta, és aki az expanderét mindenhová magával vitte, barátjával a nagy hasat növesztett Lombár Lajossal, egy nemrég alapított nagykereskedő cég tulajdonosával. A korábbi években visszafogottan, elég szótlanul viselkedtek, de most, csodálkozásunkra, megeredt a szavuk, produkálni akarták magukat. Lombár Szakácshoz fordult, és azt mondta, milyen jó, Gáspár, hogy állandóan tanulmányozzuk a nemiségről szóló demokratikus, hangsúlyozom, demokratikus elméleteket, legalább begerjedhet az ember, hogyan szoktad levezetni?; komolykodva válaszolta Szakács, miközben majd kipukkant a röhögéstől, hogy tanulmányozni fogom a szabadpiac bankokra alkalmazható elméletét, Lajos, az megteszi

a hatását; ejnye, csak nem, hát kokettálsz a liberálisokkal, ez igen, no és aztán, Gáspár?; aztán lebonyolítok egy randit, de nem dugom meg a csajt, hatott rám a feminizmus, Lajos, csak nem fogok dugni a dugásért, inkább küzdök azért, hogy a nők dugjanak meg engem; ezzel mélységesen egyetértek, és elárulom, hogy a saját cégemnél már bevezettem a jogállamban olyannyira honos egyenlő esélyeket, de én a szexben vezettem be, mondta Lombár, vagyis én már elértem, hogy a csajok megdughatnak engem, na de utána, Gáspár, miután a csajok megdugtak bennünket, mit kell csinálnunk?; utána azon kell elmélkednünk, Lajos, mondta Szakács, miért is nem születtünk hímnősnek, tudniillik hímnősként bontakozhatna ki igazán az egyén szabad választása, mert választhatná saját magát is; mire Lombár felvetette, annak ellenére, hogy nem vagy hímnős, Gáspár, azért befejezhetnéd a napot egy kis maszturbálással, és mivel a magánszférádban csinálnád, ami szent, hát abban nem korlátozhat senki, nem gondolod?; jó ötlet, Lajos, mondta Szakács, úgysem elégít ki már a kúrás, mert csak más kétszemközt, mint négyszemközt, különben is ilyenkor az egyéniség szabadságán van a hangsúly. És röhögtek, nem is akarták abbahagyni.

A történelmi kutatások közé be kéne venni, hogyan kell üzekedni a liberalizmus kibontakozása idején, mondta Egger.

Dokumentálni kéne az utókornak, hogyan és mint dugják meg a csajok a férfiakat egy jogállamban, filmen érvényesülne, mondta Sikk.

És felvetődik a kérdés, miképpen lehetne, orvosi beavatkozással, hímnős egyedeket előállítani, az volna igazán az egyenlő esélyteremtés, mondta Rozsossy.

Ha írnék egy cikket az önkielégítésről, maszturbálás helyett onanizálást írnék, az politikailag korrektebb, mondta Gyáli.

Szeretnék fotósorozatot készíteni rólatok, Gáspár és Lajos, ahogy az egyéniségeteket a nagy-nagy szabadságban kibontakoztatjátok a maszturbálás, illetve az onanizálás terén, mondtam.

Lombár és Szakács vígan, ugyanakkor pimaszul nézett ránk, és gyorsan otthagytak bennünket.

Úgy hírlik erről a Lombárról, mondta Gyáli, hogy nagy áfa-visszaigénylő. És panaszolta valakinek, hogy fél a börtöntől, mondta Rozsossy.

Szakács meg rengeteg részvényt hamisított állítólag, a bankja részvényeit, mondta Sikk.

Állandóan a bíróságra jár, mint megtudtam, mondta Egger.

Impotens mindkettő, úgy éljek, holott potensnek adják ki magukat, mondtam.

Továbbra is szenvedélyesen kosaraztunk a barátaimmal. Felüdültünk, ha kosaraztunk, elfelejtettük minden gondunkat, bánatunkat, illetve kibeszéltük és megkönnyebbültünk.

Sikk Laci, akivel hajdan vetélkedtünk, de már eszünkbe sem jutott, a dokumentumfilmes, a kisfilmkészítő szakosztály titkára lett, és szorgalmasan közreműködött a pályázati rendszer megteremtésében. Belekóstolt a frissen megnyílt üzleti lehetőségekbe is, vett egy korszerű felvevőkamerát, hogy bérbe adja. Különben elmerült nagy témájában, filmet forgatott a diktatúra bukásáról és a demokrácia kialakulásáról, pontosabban néhány ember sorsában azt vizsgálta, kiből mi lett egy tulajdonképpen majdnem forradalmi változás után, sikeres-e vagy sikertelen, megtört-e a pályája, vagy éppen felívelt, mi történt a régi uralkodó réteggel, és hogyan szerveződött meg az új politikai osztály. Elvált a fogorvosnő Vilmától, és újból megnősült, egy műtősnőt vett el. Fia az érettségi bankett után nem tért haza, soha nem is került elő, temetése csak jelképes volt. Laci magába fordult, rá sem lehetett ismerni többé.

Rozsossy Petivel már egyáltalán nem utánoztuk egymást, mint korábban, ő, neves pszichiáterként, magánrendelőt nyitott, amely igen jól ment, elsősorban depressziósokkal foglalkozott, akik száma egyre szaporodott, meg aztán, saját épülésére is, pszichoterápiás csoportokat indított, elsősorban azoknak, akik nem boldogultak a harmadik köztársaságban, és sűrűn járt külföldre, tudományos konferenciákra. Igen későn nősült, magánál sokkal fiatalabb feleséget választva, aki csak a háztartást vezette, és Peti bőven ötven felett járt, amikor két gyereke megszületett, a fiához jól tudott viszonyulni, a lányához egyáltalán nem. Változatlanul tartott attól, hogy egyszer majd öngyilkos lesz, az apjához hasonlóan.

Egger Sanyi, a történész, akivel már semmi hasonlóságot nem tudtam felfedezni, ő sem velem, ahogy valamikor, egy újonnan alapított történettudományi kutatóintézetben talált helyet magának, ahol foglalkozhatott szívügyével, a szocializmus bukásával és a kapitalizmus kialakulásával, erről meglehetősen sokat publikált. Úgy tűnt, jó házasságban él az énektanárnő Andreával, akitől ikerlányai születtek, róluk nem győzött mesélni, felnőtté válásuk minden egyes fázisáról, az egyik orvos lett, a másik tanár. Sanyi bal füle megbetegedett, nemigen hallott vele, de nem csinált belőle túl nagy problémát. Különben maradt, aki volt, kísértetiesen az és olyan maradt, gúnyos, sértődékeny, kevés önbi-

zalommal. És egy idő óta a jobb fülére is kezdett gyengébben hallani, felesége néha elsírta magát, arra gondolva, hogy Sanyi egyszer csak teljesen megsüketülhet.

Gyáli Palival, az újságriporterrel, már nem kellett egymás pártját fognunk, mint egykor, sokat szerepelt a nyilvánosságban, főszerkesztő lett egy gazdasági lapnál, amely a frissen meggyökerező szabadpiacot propagálta, jótéteményeit sulykolta. Már korábban feleségül vett egy textiltervező iparművészt, akivel oly egyetértésben élt, csodálatosan, amilyet elképzelni sem lehet. Lánya táncos és koreográfus lett, fia festő, Pali igen sztárolta őket, unokái hamar megszülettek. Fél tüdejét ki kellett venni, ami igen megviselte, persze az egész családját is, sokszor szorult kórházi kezelésre, és a távol-keleti gyógymódokban is roppant módon hitt. Családja körében elesetten viselkedett, csapatunkban viszont igyekezett egészségesnek mutatkozni.

Edzés közben be nem állt a szánk, és ezek az eszmecseréink csaknem ugyanolyan fontosak voltak számunkra, mint a kosarazás.

Beszámolok egy tipikus, vissza-visszatérő beszélgetésünkről.

Mi a bús nyavalyát tudtok ti, kérdeztem, a lélekről, egyáltalán van nektek lelketek?

Ne játszd meg magad, Ckó, mondta Sikk, tudod te, mi az, holdkórosként járkálni éjjel, és emiatt erős nyugtatókat szedni?

Láttál te már, Ckó, kérdezte Rozsossy, rémképeket, amikor vagdosod magad, és zubog belőled a vér?

Felmerült már benned, Ckó, firtatta Egger, hogy amikor eszel és rágsz, egyszeriben elharapod a nyelved?

Kedves Ckó, álmodsz te, kérdezte Gyáli, a túlvilággal?

Közben gyakoroltuk a különböző dobásfajtákat, eléggé távolról.

És, kérdeztem, hogy vagytok a sírással?

Ahogy *a rozsomák*, az a kedves kis állat, mondta Sikk.

Mint a gyerekek, mert *még mindig nem akarok felnőtt lenni*, mondta Rozsossy.

Éppen ellenkezőképpen, mint *az az emberi ideál, amely vagy aki akkor sem sír, amikor hullát gyárt*, mondta Egger.

Magamban sírok azon, hogy félek, miszerint *elsikkad az az érzékem, amellyel a világban tájékozódhatom*, mondta Gyáli.

És a horogdobást kezdtük gyakorolni.

68

Dániel, a fiam izgult, tudniillik, első kiállítása alkalmából, amely sikert aratott, úgy gondolta, hogy pályázhat amerikai ösztöndíjra. Sokat kínlódott a pályázat megírásával, tudniillik, a pályázati kiírás szerint, szinte mindent tudni akartak róla.

Egy jó nevű galéria egyik termében a következő képeket állította ki Dániel: drágakövektől fénylő város; földönkívüli táj mint szélvájta, vízvájta, jégvájta dombormű; geológiai jelek gigantikus feltorlódása; valószínűtlen óceánfenéki domborzat; erózió mállasztotta szakadék; fehér homok végtelen mérföldjei; vörösmárvány paloták, amint óceánban tükröződnek; csillagközi autóutak; sóhegyek által barázdált terek; kanyonok, amelyekbe megkövült folyók ereszkednek; áttetsző száguldás; város felett forgó reklámerdő; omlatag felhőkarcolók tükröződése a holdon; feketék és indiánok öregség- és halálmaszkjai; obeliszkek tűtoronnyal; szemgolyókon áttetsző fátyolfelhők; hatszínű nyakéktetoválások nyakakon; szikrát hányó tüzek melleken; elefántcsont szelence lábszáron; gyémántszögek állkapcsokon; villámcsapások karokon; gépfegyvertüzelés combokon; vadászjelenetek hímtagokon; infúziós és újraélesztő gépek csövei; mikrohullámú sütő szemétgyűjtővel. A másik teremben egészen más fotók voltak láthatók, egy sorozat Dánielnek a következő képeiből: menetelő, felvonuló csapat, akik bő A.P.C. farmert viselnek, Porfois nadrágszíjjal, mellényükön merész optikai alakzatok díszelegnek, Tom Ford márkaként, ingük Surface to Air, vagyis robbanócsillag-mintás, kabátjuk, ha hosszú, fekete-szürke csíkos szövet, akkor Armani, ha rövid, hasított bőr, akkor Calvin Klein, ha meg dzseki, akkor világosbarna Gas, bakancsuk hollófekete Marc Cain, nyakukban vastag Varga Design aranylánc, csuklójukon szintén, ujjaikon Stock.let gyűrű, és Partagas Perfecto szivart szívnak, meg fekete Six napszemüveget viselnek, Michael Cors aktatáska a kezükben, órájuk Ice-watch, tábláikon felirat: kíváncsiak vagyunk, mi újság Christian L. Wright, egy szabad szellem tengerparti háza táján.

Azon gondolkozott, miközben a pályázat megírására készülődött, említhet-e olyasmit például, hogy a fénykép a látás erkölcsi szabályrendszere, és adhat-e mélyenszántó elemzést a fotóművészetről.

Aztán azon tanakodott magában, vajon ésszerű-e, ha bevallja hogy ő, miután megszűnt rocker lenni, érettségi előtt, hát alter lett, vagyis úgynevezett más, mert az akart lenni, más, más, mint a legtöbb kortársa, különbözni szeretett volna, sőt, úgymond elvont akart lenni mindenáron. Persze társakra talált Sarolta, Teodóra, Bandi és Deme-

ter személyében, akik csatlakoztak hozzá, fürödtek alter voltukban, magukat rettentő különlegesnek tartva, életre szóló barátságot, mint esküdöztek, kötve egymással. A Vérmező gyér füvén heverésztek, bokrai között elbújva csókolóztak, de ha kedvük tartotta, felmásztak a dús lombú fákra is, elkergetve a számtalan madarat. Szüleik levetett ruháit viselték. No persze, erre azért nem tér ki egy pályázatban, gondolta mosolyogva, ez azért túlzás lenne.

És azt sem említi meg, hogy még az alterektől is különbözni akart, hiszen mikor Sarolta, akivel járt, és aki a hajába gyöngyöket és masnikat kötött, nagyanyja ruháit és anyja régi, már lyukas magas szárú, kosarascipőjét hordta, rá gombokat varrt, és rajzokkal látta el, újságolta neki, hogy halálvágy uralja, és megkérdezte, téged talán nem ural halálvágy, Dániel? Engem mindig az életvágy kerít hatalmába valahogy, válaszolta Dániel mosolyogva, és aki ilyen, az az igazi alter, tette hozzá, mert csak azt uralja halálvágy, aki olyan hétköznapi ember. Ne nagyképűsködj, mondta Sarolta, inkább azt mondd meg, hogyan viszonyulsz a Rolling Stoneshoz? Sztravinszkijt jobban bírom. Hülye, mit hasonlítod össze a kettőt! Különben te is nyertél, Dániel, szavalóversenyt, mint én? Történelemversenyt nyertem. Hát az ciki. Már miért volna ciki? Ilyet az ember nem kérdez, mondta Sarolta határozottan. És elszavalta egy saját versét, mert egy alternak el kell jegyeznie magát a versírással. Írt naponta minimum egy verset, a szerelemről és a halálról, ha lehet, időmértékest, vagy tökéletesen rímelőt, és minduntalan ígérgette, hogy holnap öngyilkos lesz, mert egy alternak tulajdonképpen öngyilkosnak kéne lennie, és azon töprengett, vajon milyen lehet leugrani egy magas ház tetejéről. Teodóra dicsekedett Dánielnek, hogy őt szerfölött bámulják, hiszen a húsz-harminc évvel korábbi divatot viseli, és megkérdezte Dánieltől, szeretnéd, ha téged is bámulnának? Bámulnak engem is, ne félj, válaszolta Dániel, a szmokingzakóm eléggé feltűnő, a világosbarna, térdig érő csizmám ugyancsak, bár hol szeretem, hol nem szeretem, ha bámulnak. Teodóra majdnem mázsás lány volt, aki alig bírta megemelni a lábát az anyja csizmájában, amely nagy volt neki, nyáron is ebben a téli csizmában járt, és hosszú haja annyira loboncos lett, hogy benne eldugva csempészhetett át a határon, tengerparti nyaralásra, az Andriára menet, három, előre megtekert füvescigit, mert hát füveztek, ha hozzájutottak. Bandi, egy jól megtermett, fekete hajú fiú kijelentette, képzeljétek, a papám hippi volt. Nekem meg az anyukám volt hippi, jegyezte meg Demeter, egy kis, vékony fickó, aki kopaszra nyíratta koponyáját. Dániel csak azért is odamondta, hogy neki még a nagypapája is hippi volt, és híres fotográfus. Az nem igaz, akkor

még nem voltak hippik, azt se tudták, mi fán terem, mondta Bandi. Az lehet, mondta Dániel, ennek ellenére a nagyapám mégis hippinek számított, mert az én családom, a Boroczkó, mindenben előfutár volt, mondta csak azért is, rögtön hozzátéve, hogy nem is beszélve apámról, aki, miután megunta a hippiséget, áttért alternek, ő már akkor alter volt, amikor mi még nem is éltünk. Hülye sznob, mondta Sarolta, és megkérdezte, tulajdonképpen szeretitek a sört? Ez még kérdés lehet, kérdezett vissza Bandi. Én szeretem, mondta Teodóra, de nem annyira jó az íze. Csak a belgát bírom, mondta Demeter, az különleges, persze drága, de elég belőle egy kis üveggel, és azt az ember lassan, ízlelgetve issza. Egy igazi alter az izlandi söröket szereti, mondta Dániel. Sarolta megkérdezte, az milyen? Mondhatom, alter sör, válaszolta Dániel, ennyit róla és kész. Akadálytalanul érte őket a nap, szembe kapták a szelet, és ha esett a hó, hóembert építettek. Versenyeztek egymással az elvontságban, a különlegességben, a különcségben. Dániel előadta, hogy idegbeteg, és módosítja bizonyos szerekkel a tudatát, de ne is kérdezze senki a szerekről, úgysem árulja el. Arról is mesélt, hogy nemrég írt egy szerelmes verset, amelyben ő és a szerelme, annak ellenére, hogy életvágy uralja őket, meghalnak, öt oldalon keresztül, felező tizenkettesben. Hát nem én vagyok, kérdezte Sarolta, a szerelmed? Ha meghaltál, ahogy a versemben, akkor te vagy, válaszolta Dániel. És növesztette a haját. Azonban sokszor nemigen tudtak beszélgetni, mert mindegyikük fülében üvöltött a walkman.

Mindez felvillant Dánielben, mint egy álomban. De gyorsan leállította magát, hiszen egy pályázatba nem írhat ilyesmi álomképeket. Ugyanakkor, mikor mindez átfutott rajta, mosolygott, úgy érezte, hogy ezektől az emlékektől fellazul, és ez jól jön, mert izgult, nem tudva, hogyan írja meg a pályázatát.

És hangosan felnevetett, amikor eszébe jutott, hogy történeteket talált ki, például, hogy szakított egy már egyetemista lánnyal, mire az rögtön kimaradt az egyetemről. És képzeljétek, mesélte, szerelmesek vagyunk egymásba egy kokainba pistult csajjal, aki nem velem, hanem egy másik lánnyal jár, továbbra is. Előadta, hogy unalmas minden, unja az elvont szövegelést, unja a ferde délutánokat, amelyek még ferdébb éjekbe nyúlnak, ahol az ismerős lányok felváltva csókolóznak az ismerős fiúkkal, unja ezt a vérmezei társaságot, saját magukat, unja a könyveit, a zenéit, a gitárját, a verseit, a rajzait, a szokásait és egyáltalán mindent, ami körülveszi. Reggelenként nincs kedve felébredni, társaságban nincs kedve megszólalni, nincs kedve asztalnál enni, kocsmában inni, biciklit tekerni, ágyban aludni. Minden borzasztóan fárasztja. Aztán az történt,

képzeljétek, mesélte, hogy beültem egy kád vízbe, és azonnal nevetni kezdtem, nem bírtam abbahagyni, viszont amikor kiszálltam a kádból, már nem untam semmit, nem fárasztott semmi.

Arra gondolt, hogy talán a pályázatában kitérhetne arra, miszerint vitát kezdeményezett a magukkal való elégedetlenségről, meg arról, miért néznek le mindenkit, hisz kétségtelen, hogy lenéznek, sőt leszólnak, és ráadásul még undorodnak is. Legalább ne undorodjunk, mondta, inkább szivarozzunk, és rágyújtott egy szivarra. Ezek után felmásztak egy fára vörösborokkal, és le sem jöttek reggelig. Nehéz volna ezt úgy előadni egy pályázatban, gondolta, hogy ne értsék félre.

Azt persze pályázatban is leírhatja, gondolta, hogy főiskolásként, ugye fotó szakra járt, az arcokat figyelte mániákusan, és több ezer portrét készített. Mert az arc érdekelte, a vonások, a mimikai izmok, a tekintet, a forma, a formátlanság, főleg a homlok és az áll érdekelte. Hogy miért? Hát azt a teoretikusokra bízza. Bár elmondhatja, hogy ő is beleásta magát némileg a teóriába, például vallja, miszerint a fénykép halhatatlansággal ruházza fel a témáját.

Állandóan fényképezett, ezt majd érzékelteti a pályázatban, természetesen, például megörökítette, ahogy, őszi vagy tavaszi délutánokon, a Hunyadi orom füvén ültek, a barátaival, nem is oly régen, közel a főiskolához, az órák után, kedvenc helyükön. Szerette, ha párafátylak lepték el őket, amelyek esőt ígértek, aztán eloszlottak, és a mennybolt kéken kezdett virítani, mintha üres lett volna. Várta, hogy hamarosan feltűnjön a nap, és a légben a legkisebb fuvallat se rezdüljön, a fák úgy álljanak, mintha festve lennének, és sok-sok madár repüljön, ilyenkor úgy érezte, üvegbúra borult rájuk, úgy érezte, egy lépéssel már túljutott a világon, oly csodálatos tompaság uralkodott el benne. És mindezt lefotózta.

És beugrott neki több kép főiskolai társaságáról, amely rajta kívül Valériából, aki építészetet tanult, a videósnak készülő Jakabból és a grafikusnak kiképződő Mátyásból állt. Állandóan vitáztak, számukra a szigorú, szellemes és lényeglátó kijelentések nyújtották a szórakozást és a kihívást. Csakis szellemi-művészeti dolgok iránt érdeklődtek, csupán ebben hasonlítottak egymásra, mert minden tekintetben különböztek. És valamely hit igen elkötelezett képviselőinek tekintették magukat. Vitára épült minden a körükben, ahol egy-egy nézet addig maradt érvényes, amíg elég szellemesen és harciasan képviselték, mert az volt a fontos, hogy minél ügyesebben, fordulatosabban, változatosabban fejezzék ki magukat. Mindenről tudtak, amiről a lapok írtak, vagy a televízió és a rádió csatornái beszámoltak, de ezekre legyintettek, általában lenézték a politikát, még a kialakult jogállamnak sem tulajdo-

nítottak jelentőséget, nem tartották fontosnak, akkor is, ha fontosnak találták. Csak azáltal jöttek izgalomba igazán, ha a saját gondolataikat, szenvedélyeiket közölhették.

Dániel még akkor sem döntötte el, hogy beszámol-e minderről, amikor írni kezdte a pályázatot. Azt talán megemlíthetné, gondolta, hogy a grafika szakos Mátyásnak, a magas, testes, koromfekete hajú, alkotásra termett, furcsa, érzékeny fickónak, aki sokszor zavarba jött semmiségektől, az lett a mániája, hogy mindannyian haldoklunk, fiatalon is, viszont ez nem akadályozhat meg bennünket abban, vigyázat, hogy ne legyünk boldogok, mert létünk olyan szép, haldokolva is, mint a vonuló őszi felhők, és ilyen felhőket rajzolt. Azt sem volna érdektelen előadni, gondolta, hogy az építésznek készülő Valériának, aki szerelembe esett vele, és aki szellemesnek, jó kedélyűnek, nemkülönben gyors eszűnek, általában meg sziporkázónak és vidámnak, sőt feltűnően csinos lánynak mutatkozott, az lett a problémája, hogy meddig lehet csupán megfigyelőnek maradni, hogyan lehet a felháborodást tettre fordítani, és hogyan tükröződhetne mindez a tervezőasztalon. Viszont az nem volna érthető, ha a magas, karcsú, fekete szemű, vöröses hajú, videoművészetet tanuló Jakabról elárulná, hogy azt hangoztatta, miszerint célja egyszerű, vagyis az, hogy a tőlünk különböző felfogásokat feltétlenül fogadjuk el. Sőt, önmagától is különbözhet az ember, és saját magáról tervezett több videót.

Amikor az első bemutatkozó mondatokat leírta, az járt Dániel fejében, vajon hogyan festene egy pályázatban, ha az egyik alapvető, őt izgató kérdést megvallaná, nevezetesen, hogyan viselkedjen a művész, ha uralkodni akarnak felette. Amikor erről beszélgettek a társaságban, Valéria megjegyezte, sejtem, Dániel, hogy elért téged a neurózis, pedig azért vagyok szerelmes beléd, hogy ne legyél ilyen neurotikus, és nevetett. Egyáltalán nem nevetséges, amit Dániel kérdezett, jogosan kérdezte, jegyezte meg Mátyás, mert úgy tudom, gyerekek, hogy az elkeseredettség, zavartság, düh, neheztelés, harag, féltékenység, félelem valójában az uralomnak való kiszolgáltatottságunk természetéből következik. Igen, igen, helyeselt Dániel, és én nem akarok félrenézni, még akkor sem, ha kiderült, hogy a hatalom, ha szabadon választott is, olyan ördögi, hogy nem tehetünk ellene semmit. Hát akkor, mondta Jakab, fel kell eleveníteni az ördögűzést. Az ördög is ember, mondta Mátyás. Lököttek vagytok, nincs is ördög, mondta Valéria. De van ördög, mondta Dániel, nagyon is van. Hát mert van ember, mondta Mátyás. És mert sátán lakozik bennünk, mondta Jakab. No és, kérdezte Dániel, az öldöklés? Hát igen, hol van bármelyik élőlény az emberhez

képest öldöklésben, mondta Valéria. Az öldökléssel szemben fel kell lépni, mégpedig erőteljesen, a művészi katarzist is bevetve, ha egyáltalán élni akarunk, mondta Dániel. És rámutatott arra, hogy a hatalom nemcsak politikai, vagy munkahelyi, hanem mindenütt jelen van, ott is, ahol nem gondolnánk, és egy demokráciában is jelen van mindenütt, bár tompított, rejtett formában.

De mindez persze egyáltalán nem tartozik a pályázat kiíróira, legfeljebb jól megszűrve és részben, gondolta, sőt előttük azt is palástolnia kell, hogy úgy akar élni, mintha a föld felett lebegne, úgy berendezni az életét, hogy arrafelé lépjen, amerre a kedve tartja, nem irányíthatja senki.

Azon morfondírozott, mellékelje-e a diplomamunkájából származó fotókat, amelyeknek a bőr volt a témája, a bőr, ugyanis az emberi bőrt, nem vicc, a bőrt idézte meg, fényképeken, kevés magyarázó szöveggel, címe szerint: Mikor a bőr testet ölt. Vajon mit szólnak majd a pályázatot elbírálók egy ilyen, tökéletesen rendhagyó munkához? Lényegében a bőr különböző megközelítésű ábrázolatával kísérletezett, a fehér, a fekete, a sárga, a barna bőr sokfajta árnyalatának és keverékének felvonultatásával, a csecsemő bőrének és a százéves vén bőrének meg a huszonöt évesnek, az ötvenévesnek és a hetvenöt éves bőrének jellegzetességeivel, a paraszt, a munkás, az értelmiségi, a hivatalnok meg a művész kéz- és arcbőrének lenyomatával, a bőrbetegségek rajzolataival, a hatalmat gyakorlók és a hatalmat elszenvedők bőrének különbségeivel. A bőrt repedésekkel, mélyedésekkel, kitüremkedésekkel, simaságokkal, pattanássokkal, sebekkel, anyajegyekkel, elszíneződésekkel, szemölcsökkel satöbbivel ábrázolta. Több ezer fotót készített a bőrről, szerteágazón, és bizony tartott attól, hogy megütközést kelt a pályázat elbírálóiban is, ahogy a tanáraiban keltett, akik nemigen akarták elfogadni, szerintük a bőr nem téma, azonban az óriási munkát, amit belefektetett, értékelniük kellett, ha kényszerűen is.

Nem tett magáévá egyetlenegy divatos irányzatot sem, ezt hangsúlyozni fogja. És azt is elhatározta, hogy mindenképpen mellékeli a következő fotókat: azt, amely véres barázdákat ábrázolt utcákban; amelyen embercsoportok éppen vastag láncok szorításából szabadulnak ki; ahol a főtereket tömeg népesíti be, égő fáklyákkal; és amelyek lakótelepet mennyország, illetve pokol háttere előtt ábrázoltak.

És ha a mozgatórugóiról vall a fotózást tekintve, akkor majd leírja, hogy azt a látványt szeretné létrehozni, amelynek képi harmóniája dermesztő, persze jó értelemben, és egyetlen pillantással, mint a villámcsapás, átfogható, sőt, még mielőtt átláthatnánk, miről is szól, már

érezzük, hogy valami nagyszabású dologgal állunk szemben, amely egész valónkat, nemcsak a szemünket, megigézi.

Megírja majd, határozta el, hogy nagy hatást gyakorolt rá a diktatúra végnapjainak és a demokrácia kezdeteinek utcai látványvilága, a felvonulások, a tüntetések, a jelszavak, a zászlók és táblák, a szónoklatok, az ünnepélyes légkör, a szenvedélyek elszabadulása, a mosolyok és sírások, az öltözékek, főleg azok, amelyek kiáltóan ünnepiek voltak, de naftalinszagúak is, meg a legkülönbözőbb jelképek és utalások, és a hangulatot sem felejtheti el; megörökítette számtalan fotón, holott még csak akkor kezdte a gimnáziumot.

És hozzáfogott, hogy mindezt a pályázatba foglalja.

69

Flórián, mint már említettem, az unokaöcsém volt, ha nem vér szerinti is, Dezső nagybátyám és Olga nagynéném fogadott fia, aki híresség lett, igazi celebritás, és akit értesített a kormányzat kitüntetésekkel foglalkozó hivatala, hogy ötvenéves születésnapja alkalmából kitüntetik. Mielőtt azonban átadnák a plecsnit neki, tájékoztasson pályafutásának legemlékezetesebb mozzanatairól, hogy az őt méltató beszéd hiteles információkból álljon, bár sok mindent tudnak róla, de jobb volna az ő, Flórián szájából hallani, hát írja meg magáról a legfontosabb tudnivalókat. Flóriánnak nem volt kedvére az írás, nem szeretett írni, tehernek érezte. Szentségelt, és arra gondolt, ha egyáltalán képes rávenni magát az írásra, olyan helyen kell megtennie, amely pszichoterápiás hatást gyakorol rá. Rögtön a törzshelyére gondolt, egy Buda környéki klubra, amely sok más hozzá hasonló, bulvárlapokban szereplő, híres ember találkozóhelye volt.

Miközben legújabb Saabjával a klubba hajtott, azon töprengett, mit áruljon el magáról és mit ne, melyik oldalát mutassa meg és hogyan. Talán azt kellene hangsúlyoznia, gondolta, milyen mélyről indult, és, ennek ellenére, milyen magasra jutott, mégis maradt az, aki volt. Már mondta is képzeletben, mondta magában és magának, mintha tollba mondaná ott, a kocsiban, hogy fogadott apja, Dezső halála után fogadott anyjával, Olgával olyan szegényen éltek, hogy húst soha nem láttak a tányéron. Különben hálás az örökbefogadásért, származásáról mit sem tud, csecsemőként kitették az utcasarokra.

Hát igen, néha hozzánk folyamodtak egy kis támogatásért, ilyenkor felvettük a kapcsolatot, lelkiismeret-furdalásból, és leutaztunk abba

a kisvárosba, Csongrádra, ahová Olga özvegyen visszavonult. Flórián igen unalmas, szégyenlős gyereknek látszott, lehetetlen volt vele játszani, nem is tudtam, bár persze jóval idősebb voltam nála, nagykamasz, amikor megismerkedtünk, ő meg még kisgyerek, így aztán jól láthatóan unatkoztam a társaságában.

Magába zárkózottnak láttam, később is hasonlónak, még tizenéves korában is, mégis olyannak, akit hajt valami, valami rejtett, nem megnyilvánuló becsvágy, legalábbis egy ideig nem megnyilvánuló. Ám hirtelen azon vette észre magát, hogy minden lehetőséget megragad a kiválásra, tanulni kezdett, szorgalmasan, és bevágódni a tanároknál, mire ráébredt, micsoda érzés, hogy mindig tud mindent, állandóan elsőnek jelentkezik, hát versenyekre nevezték, a tanárok kedvence lett. Meglepődött, na nézd csak, ilyennek is képes lenni. Persze a többiek strébernek tartották.

Különben minduntalan a televíziót bámulta, és elsősorban azokat a műsorokat kedvelte, amelyekben sztárok szerepeltek, utánozta őket, a hanghordozásukat, a sokszor ismételt kifejezéseiket, a mozdulataikat, az arckifejezésüket stb. Állandóan híresség ekről regélt, olyanokról, akikről a társai, az utcabeli gyerekek nem is hallottak. Kiröhögték, és Flórián átérezte, hülyének tartják, szinte kiközösítik, ez igen sértette. Különben bekapcsolódott az iskola színjátszó körébe, látszott rajta, imád szerepelni.

Azt nem köti a kitüntetésosztók orrára, gondolta, hogy a szereplésen kívül semmi sem érdekelte igazán, nem abban gondolkozott, hogy mérnök legyen, orvos, jogász, színész és így tovább, hanem hogy híres legyen. Diploma kell, azt tudta, a legkönnyebben megszerezhetőre hajtott, tanítóképzőbe iratkozott, de meg sem fordult a fejében, hogy tanítson. Aztán évekig nem történt vele semmi, kereste a helyét, természetesen feljött Budapestre, hogy meginduljon a híressé válás útján, de megakadt. Alkalmi munkákból tengődött, mélységes boldogtalanságban élt. Például elszegődött éjjeliőrnek, majd temetkezési vállalkozóhoz sminkesnek, halottak arcát kozmetikázta. Leírja-e mindezt vagy ne, még nem döntötte el. Azt viszont biztosan nem árulja el, hogy inni kezdett, súlyosan sokat ivott, hogy valami boldogságot kicsikarjon az élettől.

Lezserül volt Flórián öltözve, szürkéskék, koptatott Rick farmerban, fekete, magas szárú Owens sportcipőben, fehér Zara pamutpólóban és fekete, könnyű szövetből készült Todd Snyder félkabátban.

Megérkezett a Saab kocsival a klubhoz, leparkolt, belépett, és széles mosollyal üdvözölte az ott ülő társaságot, sziasztok, csaó, csá, nem, nem, nem ülök le most sehova, szabad asztal kell nekem, írnom kell, jelentette

ki hangsúlyozottan. Nocsak, Flórián, csak nem léptél fel írónak is, no még csak ez hiányzott, baszd meg. Flórián csak vigyorgott, integetett, és leült egy asztalhoz, maga elé téve papírt meg tollat.

A klub bútorai különböző korokból származtak, a barokktól a rokokón és a biedermeieren át a szecesszión és az art decón keresztül a csőbútorig, a szocreálig, meg a manapság legdivatosabbnak számító műtopiig. A világítás, a módinak megfelelően, homályosan szürkének tetszett, viszont az asztalokat mintha reflektorok világították volna meg.

Azt is hülye lenne elárulni, gondolta, miután rendelt egy száraz martinit, hogy amikor meglátott egy felhívást, miszerint jelentkezni lehet modellnek, hát jelentkezett, és mivel magas volt, sovány és jó mozgású, ugyanakkor furcsa, kissé merev nézésű, hát szavaztak rá, továbbjutott, ámde a végszavazás előtt, valami sokadik érzéktől vezettetve, odament a zsűrielnökhöz, és felajánlotta, hogy meglátogatja. Nana, kisfiú, mondta a zsűrielnök, nem tudod te, mire vállalkozol. És alighogy belépett az előszobába, a zsűrielnök, aki csak úgy meztelen testére vetett köntösben várta, máris Flórián szájára tapadt, miközben a hálószoba felé vezette, lelökte az ágyra, letérdepelt elé, kicipzározta a farmerjét, és szakértő módon szopni kezdte. Gyorsabban, túl lassan csinálod, morogta Flórián undorodva, pofa be, és ne tegezz, rivallt rá a zsűrielnök, a lassúság a specialitásom, fiúcska, majd kivette Flórián farkát a szájából, szinte kiköpte, hasra feküdt az ágyon, köntösét ledobva magáról, és igyekezett Flórián hímtagját belehelyezni a segge lyukába. Ámde az a farok igen aprócskára zsugorodott, a kurva anyádat, akkor minek jöttél, kiabált a zsűrielnök, mire Flórián gyorsan a nyelvével hatolt be a zsűrielnök hátsójába, aki többször is elélvezett. Így hát Flórián sikerrel járt, és divatbemutatók állandó szereplője lett.

Bírta, hogy kisminkelik, hogy megcsinálják a frizuráját, hogy divatos ruhákat viselhet, hogy mutogathatja magát. Hidratáltatta a bőrét, lakkozta a körmét, kiszedte a szemöldökét, a mellkasát gyantázta. Az utcán is úgy haladt, mint a pódiumon, a kifutón, feltűnést is keltett, és ezt nagyon élvezte. Azt azért sokkal kevésbé bírta, hogy a zsűrielnök szeretőjének kellett maradnia, nagy teherként cipelte, és hogy elviselje, még jobban elmerült az italozásban, és most már füvezni is kezdett.

Mint modelltől elfogadták a nevezését az éppen akkoriban megindult férfiszépségversenyekre, és ezen jómagam, amikor megtudtam, elbámultam, hisz rondának tartottam, és bár nem ért el helyezést, viszont közvetítették a szépségversenyt, így Flórián feltűnhetett a képernyőn. És, döbbenetemre, szó szerint feltűnt, ugyanis szomorú pillantásával,

lefelé görbülő szájával, rezzenéstelen arckifejezésével, ami születési rendellenesség volt nála, arcidegbénulás okozta, megkülönböztethetővé vált a többiektől, és ez elég lett ahhoz, hogy az egyik televíziós csatorna hírigazgatója, egy középkorú hölgy, szeretőként alkalmazza, s egyúttal riportert csináljon belőle. Persze a kitüntetést osztóknak semmi közük ehhez, gondolta Flórián.

Különben beszédhibás volt, raccsolt némileg, a szavak végét elharapta, sok néző levelet is írt, milyen riporter az ilyen, de a beszéde megtetszett egy adásrendezőnek, aki úgy vélte, Flórián egész egyénien artikulál, bár azért logopédushoz járatta, aminek eredményeképpen Flórián igen sajátosan kezdett hangsúlyozni, hát nem menekülhetett meg attól, hogy kinevezzék műsorvezetőnek, és mivel elütött az összes többi műsorvezetőtől, a közönség emlegetni kezdte. Nem a téma számított neki, az tök mindegy volt számára, csak a képernyőn lehessen, mert nem az a lényeges, miről beszél, vélte, hanem az, hogy tízezrek, sőt százezrek lássák. Úgy gondolta, nem a mondandója a fontos, hanem ő, saját maga. Valamennyire a téma is számít azért, látta be, főleg amíg nem híres az ember, de olyan témákba vágta a fejszéjét, amelyek sikert arathattak, népszerűek voltak, és csak olyanba. Persze titokban kell tartania, hogy így viszonyult, az ellenkezőjét kell írnia, gondolta, ahogy mindig is az ellenkezőjét nyilatkozta, és ha a kitüntetést osztók tisztában vannak is azzal, milyen műsorokat vezetett, majd megideologizálja, hogy azt nem úgy kell venni.

Egyszer mint híres fotóművészt meghívott a műsorába, és az adás csaknem botrányba fulladt, mert alig bírtam palástolni felháborodásomat, ugyanis Flóriánt nem a fotózás érdekelte, hanem azt akarta, meséljem el a szexuális életemet, milyen női testrészekre bukom, de kitértem, és a műsornak a tervezettnél hamarabb vége szakadt, reklámokkal kellett kipótolni. Nagyon hülyén viselkedtél, mondta Flórián bosszúsan, magad alatt vágtad a fát. Nem szeretem nyilvánosságra hozni azt, ami csak rám tartozik, mondtam mérgesen. Megragadhattad volna az alkalmat, hogy ne csak szakmai mivoltodban mutatkozz meg, hanem mint egyéniség, személyiség, de elmulasztottad, és micsoda gőggel, jegyezte meg Flórián, nem is lesz belőled valaki. És röhögött, gúnyosan röhögött.

Akkor már dőlt hozzá a pénz, megalapította saját kommunikációs és reklámügynökségét, amelyet hamarosan reklámfilmek gyártásával is kibővített, aztán betársult egy marketingcégbe. Mindegyik elsősorban az ő és párja, Kamilla hírnevét volt hivatott terjeszteni; sőt Kamillával együtt esküvőszervezői meg temetkezési vállalkozásba fogott. Hogyan

magyarázza meg ezt a kitüntetést osztóknak? Mondjuk, majd azt fejti ki, egyszerűen azt, hogy több lábon kell állni.

Évekkel ezelőtt felajánlotta nekem, kísérjem nyomon fotókamerámmal a különböző műsorait. Fekete Prada öltönyben fogadott, azonnal rátért arra, hogy végre itt az alkalom a magyar Hollywood megteremtésére. Felolvasott egy jelenetet az egyik forgatókönyvéből, amit ő jegyzett, de mással íratta: A főszereplő belép a hálószobájába, és észreveszi, hogy konfettivel, rózsaszínű, fehér és szürke konfettivel szórták tele az ágyat, gyanút fog, az ágy fölött lévő tükörbe nézve megpillant egy árnyékot a sarokban álló paraván mögött, az árnyék lassan megmozdul, vár, a főszereplő az ágyhoz megy, lezserül fütyörészve, az éjjeliszekrényhez hajol, aztán még lejjebb, úgy tesz, mintha a cipőfűzőjével vacakolna, közben benyúl a fiókba, és előveszi a hangtompítós 25-ös Walthert, aztán elindul a fürdőszoba felé, miközben számol magában, öt, négy, három, közben hirtelen irányt vált, és felemelt pisztollyal egyenesen a paraván felé rohan, kettő, egy, és a fej magasságát megsaccolva meghúzza a ravaszt, kétszer, vér spriccel a falra. Megkérdezte tőlem, nem árulva el, hogy egy amerikai regényből másoltatta ki, mi a véleményem? A vér már közhely, mondtam, unalmas, legalábbis egy ilyen jelenetben. Na ne, Ckó, jelentette ki, ez a jelenet csúcs, annyira király. Mélyen hallgattam. Szóval nem vállalod, Ckó? Hát jól jönne a pénz, Flórián, mondtam, de nem vállalom. Nagy jövőt nem jósolok neked, Ckó, de már jelent sem, mondta Flórián, sőt a múltadat is lenullázod.

Mit tegyen, ha megállíthatatlan lett, mert az lett, de erről mélyen hallgatni fog, határozta el, szinte nem is kellett már tennie semmit ahhoz, hogy feltűnjön mint mókamester, játékmester, ceremóniamester, vetélkedők vezetője. Látható lett szakácsként főzőműsorokban, holott fogalma sem volt a főzésről, persze majd azt írja, hogy kitűnően főz. És meg akarta mutatni, hogy most már nemcsak a hatalmas nézőszámot vonzó témákban van otthon, és műsorába vett olyasmiket, mint balatonvidéki festők modelljeinek kiléte, az Alföld búzájának egyedülálló minősége, vagy mit adott a magyar feltalálók zsenialitása a világnak. Azt azonban már esze ágában sem lesz megemlíteni, gondolta, hogy egyáltalán nem a modelleket, a búzaminőséget vagy a feltalálókat vélte érdekesnek, hanem saját magát, rá is tért az emlékeire gyorsan, milyen volt, amikor ő is modell volt, hogyan tudta és tudja megkülönböztetni a búzát az ocsútól, könnyen, hisz még gyerekkorában megtanulta ott, vidéken, és sejtelmesen utalt arra, hogy nemsokára mint feltaláló lepi meg az országot, világot.

Azon is eltöprengett, hogyan adja elő, miért szervezett saját popegyüttest, amikor egyetlen hangszeren sem játszik, és kottát sem tud olvasni. Na jó, hát majd elmagyarázza, határozta el, hogy viszont az éneklés egy sajátos képességével született, ezt szerette volna megmutatni, ennek lehetőségét megteremteni, és csak a rosszakarói terjesztik, hogy nincs hangja, viszont akik tárgyilagosan közelednek hozzá, értékelik, hogy tökéletesen újszerűen énekel, egyszerűen hasból, mint senki más, no meg azzal a sajátos beszédhibával, amely érdekessé teszi, feldobja éneklési módját, és persze a saját dalszövegeivel, de ahhoz semmi közük a kitüntetést osztóknak, hogy plágiumért beperelték.

És nyilván azért figyeltek fel rá a kitüntetést adományozok, mert reggel műsort vezet a képernyőn, délelőtt mókamesterkedik a rádióban, délután a reklámcégében tevékenykedik, majd este fellép a zenekarával, miközben a televízióban a hírességekkel készített beszélgetéssorozatát adják. Hát mondjanak még egy ilyet! És egy regényen is dolgozik, árulja majd el, amelynek témája a nemi eltévelyedések, persze erkölcsi alapon, és persze nem ő írja, hanem íratja, elég sok pénzért. És nem rest számtalan zsűriben is feltűnni, sokak szerint markáns véleményeivel, pedig az milyen fárasztó. Festeget is, fogja közölni a kitüntetésosztókkal, és ezzel a szócskával, hogy festeget, de a képeit nem mutatta még meg senkinek, a megfelelő alkalomra vár, amely ha elérkezik, és tudni kell, mikor érkezik el, ez is tehetség dolga, akkor majd kiállít. Azt azonban titokban fogja tartani, hogy nemrég produceriródát alapított, így aztán a legkülönbözőbb produkciókra szánt pénzeket maga kezelheti, és ez nem rossz üzlet. És átfutott rajta, hogy a legfrissebb műsoráról, amelyben szűz fiukat hoz össze szűz lányokkal, szüzeket, legalábbis szüzeknek mondottakat, és rejtett kamerával követi, hogyan és mint jutnak el az első nemi aktushoz, arról jobb hallgatnia, bár nyilván a kormányzat kitüntetésekkel foglalkozó hivatalának munkatársai ismerik, hisz elterjedt, milyen rengetegen nézik.

Azt sem köti a kitüntetést osztók orrára, hogy egy huszonegy sarkú, mozaikkővel burkolt falú, többteraszos házban lakik, amelyben nyolcszögletű a nappali, nyolc, falra festett piros rózsával, piros oszlopokon nyugvó galériával, ahová a fény üvegpadlón keresztül hatol be. Ebből nyílik, de csak optikailag leválasztva, a zebránó csíkozású bútorokkal és tizenhat személyes asztallal ellátott ebédlő, amelyet fényes fehér pult választ el a krómozott gépekkel teli konyhától. A hangjukkal irányíthatják, Kamilla és ő, az elektronikus vezérlésű világítást, meg a zárszerkezeteket, a redőnyzetet és a médiafalat. A hálószoba egyik falának hatalmas tükrében szépen tükröződik az ágy. No és a kád hatszáz

literes, az alagsorban meg wellnesshelyiség található, finn szaunával és jakuzzival. Van három kis antik kávézóasztala az ebédlőben, vannak francia rokokó tükrei az előszobában, Noguchi lámpák a dolgozóban, szecessziós és Chippendale fotelek, meg Paisley mintás párnák itt-ott. Ehhez viszont senkinek semmi köze sincs.

Azt azonban még el kell döntenie, traktálja-e a kitüntetésosztókat a kedvenc ételeivel, mint a báránnyal töltött szőlőlevél görögösen, fácánhúsos-tejfölös káposztarolád, fahéjas padlizsán, spenótos, prágai sonkás gombasaláta. Amit viszont a széles nyilvánosságban elterjesztett, azt elárulhatja, hogy a különleges zenéket szereti, mint Tiziano Ferro, Atomic Kitten, LeAnn Rimes, Noir Désir együtteseit és számait.

Eldicsekedhet azzal is, gondolta, hogy belekóstolt az autóversenyzésbe, ez számára elképesztő adrenalinbomba, amikor a rajtrácsnál áll, és ott van alatta egy elképesztő kocsi, a lelkében meg a győzelem iránti vágy, miközben pedig inkább az örömet keresi, nem a nyerésre hajt, általában a mezőny végén is végez, mert egy bizonyos sebességen túl nem merészkedik. Nem fogja titkolni azt sem, hogy nemrég talált rá a hot jogára, amely olyan testi és lelki stabilitást ad számára, amit eddig elképzelni sem tudott. És szívesen raftingol és búvárkodik is, mert a veszély ösztönzi, de csak addig, írja majd le, mint elhatározta, amíg képes felelni magáért, amíg képes teljes nyugalommal megőrizni a higgadtságát, és józanul, tiszta fejjel gondolkodni meg így is cselekedni minden helyzetben. Hogy ez nem igaz, mármint a raftingolás és a búvárkodás, ahhoz senkinek semmi köze. Fel fogja hívni a kitüntetést osztók figyelmét, hogy amikor ejtőernyővel ugrott, a saját ugrását riporterként közvetítette, de azt nem elárulja el, hogy helyette más ugrott, és előre felvették a közvetítést, azt játszották le. És szerényen előadja majd, hogy félórát töltött az állatkert oroszlánjai között, fotósok kereszttüzében, az egyik oroszlán megkóstolta a kabátját, de ő, Flórián hangoztatta, hogy nem akarta bántani az az oroszlán, csak kíváncsi volt a kabát minőségére, azt viszont eszében sincs senki orrára kötni, hogy az oroszlánok hatalmas adag nyugtató injekciót kaptak. Azt is hangsúlyozza majd, kissé sajnáltatva magát, hogy ő nem olyan rétegből származik, amelyben a lovaglás megszokott dolog lett volna, már nem is tudta megtanulni, ugyanígy a vitorlázást sem, és ezen kesereg, viszont a fiát négyéves korától mindezekre taníttatja. Átúszta már a Balatont, tér ki majd erre is, és hazugsággal fogja vádolni a médiát, amely világgá kürtölte, hogy egy külön csónak követte, és abban néha megpihent. És megerősíti azt a nyilatkozatát, hogy futni fog bikákkal Pamplonában, de azt természetesen elhallgatja, hogy eszében sincs megvalósítani.

A blogjára azonban felhívja a figyelmet, mert azt is ír, pontosabban írat, legutóbb arról, hogy a kutyái, három van, a személyi edző feladatát látják el mellette, ugyanis velük futkározik, legszívesebben erdőben, az egyik eb neve Schwarzenegger; sokat szerepelnek együtt, megtörtént nem is egyszer, hogy a kutyát ismerték fel az utcán, egy fehér pofájú fekete komondort, és nem őt. Imádja a három fehér egerét, már szerepelt velük. Sapkagyűjteménye igen nevezetes, ötvenkét sapkája van, ahány, annyiféle, mindenhonnan hoz, ahol csak jár a világban.

Azt nyomatékosan közli majd, határozta el, hogy évekkel ezelőtt rákos lett, erről nem is egyszer nyilatkozott, de meggyógyult, mivel a házukhoz közeli iskolából az ablakuk alá jött vagy ötven gyerek, és kiabálták, gyógyuljon meg, de a kitüntetést osztóknak ahhoz semmi közük, hogy az ügynöksége ötlötte ki a rákot, és szervezte meg az egész akciót.

És igen hangsúlyozza majd, határozta el ezt is, hogy az új műsorában fellép a globális felmelegedés ellensúlyozására a Dunántúlon, fellép a Tisza áradásának megakadályozása érdekében, fellép a mellrák ellen, elsősorban a magyar, honi mellrák ellen, és bevonja feleségét, Kamillát, mert Kamilla már legyőzte a mellrákot. Ez is hazugság persze, de jól kamatozik, tudniillik Kamilla mellét sok adásban lehetett már látni, ezáltal igen híres lett az a cici. Kamilláról szólván, aki színésznő, majd elmondja, hogy van benne spiritusz, igazi egyéniség, sajátja az a valami, ami képes őt, Flóriánt, meg persze a közönséget felvillanyozni. A tenyerén hordozza, és az ő kis királynőjének nevezi.

Hirtelen megjelent a Flóriánnál tizenöt évvel fiatalabb Kamilla, széles mosollyal. Laza, kétszárnyú lokniban viselte a haját, hasa horpadtnak tűnt, alakja kifogástalannak. Kissé kimódoltabban festett Flóriánnál, mert okkersárga, fekete virágmintás, vékony Rodarte vászonnadrágot vett fel, citromsárga, egygombos Stella McCartney selyemzakót, fehér csipkés Versace blúzt, amelyen átsejlett hatalmas melle, és igen magas sarkú, nyitott, sötétlila Luciano Padovan cipőt. Az órája Movado volt, és más ékszert nem viselt, csak a kisujján egy aranygyűrűt gyémánttal, és a bokáján egy kis aranyláncot. Karmazsinvörösre kente be az ajkát, és párosította az elég nehezen megteremthető füstös szemmel, ahogy kifinomult névrokona, Camilla Belle próbababa, és őt is, Belle-hez hasonlóan, a pézsma és tubarózsa illata lengte körül.

Flórián mérgesen rászólt Kamillára, baszd meg, Kamilla, kár volt most ide tolni az arcodat, tudhatnád, koncentrálok, és azt is tudhatnád, miért, a kurva életbe, ne zavarj. Kamilla mosolygott, rendelt ő is egy száraz martinit, és biztosította Flóriánt, hogy csak segíteni akar neki.

Kösz, abból nem kérek, mondta Flórián. Hát akkor csak ebédelek, mondta Kamilla.

A pincérek hozták a martinit, majd megkérdezték, mi legyen az ebéd. Flórián diktálta, batyuban sült laposhal provence-i fűszerkeverékkel és citromkarikákkal, Eric Ripert szakács receptje alapján, majd marharostélyos görögszénamaggal fűszerezve, hozzá zöldségköret, Marc Forgione séf után szabadon, aztán fagylaltkehely, többféle gyümölcs, és valami különleges francia vörösbor.

Figyelj, Kamilla, mondta Flórián, írhatom azt, hogy reneszánsz embernek érzem magam? Miért ne írhatnád, mondta Kamilla, a papír mindent elbír. Majd megokolom azzal, jegyezte meg Flórián, hogy a reneszánszban a tehetség egyenlő volt a sokoldalúsággal, és engem Leonardo szelleme irányít, ugyanis szeretném hinni, hogy a magam sajátos világra nyitottságával én is olyan sokoldalú ember vagyok, mint az a nagy festő, és a tőlem elvárható legmagasabb szinten működöm. Leonardo és te, Flórián, hát ez igazán kitűnő párosítás, jegyezte meg Kamilla. Csak ne gúnyolódj, megkérlek, mordult fel Flórián. Kamilla nevetett, te mint reneszánsz ember, ez jó.

Belépett a klubba egy szupervékony csaj, fehérbársony rövidnadrágot viselt, piros, lenge selyemblúzt, átlátszott fehér, dúsan csipkés melltartója, piros-fehér csíkos óriástalpú csizmában lépdelt, amelyen ezüst jelvények csilingeltek. Megtorpant, amikor észrevette Flóriánt. Hé, Flórián, kiáltott fel, és megkérdezte, mintha Kamilla ott se volna, hol van a csajod, Felícia? Szia, Melánia, mondta Flórián, menj a picsába. Annabellának hívnak, Flórián, mondta a csaj. Tisztára Melániának nézel ki, mondta Flórián, de ha Annabella vagy, akkor szia, Annabella. Tetszik a szerkód, Annabella vagy Melánia, mondta Kamilla. Ja, olyan kis bolondos retro fazon, mondta Annabella. Képzeljétek, hatféle szereplésem volt ma, folytatta, ki vagyok nyuvadva. És hozzátette, különben láttalak, Flórián, az operabálon, amint karonfogva erkölcsi támaszt nyújtottál Felíciának, a csajodnak, annyira édes volt tőled. Bébi, nem voltam az operabálon, csattant fel Flórián, nem ismerek senki Felíciát, de megismétlem, hogy olyan melániás a fazonod. Flórián, egészen biztos vagyok benne, hogy ott voltál az operabálon, mondta Annabella, láttalak, amikor beálltál egy fényképhez, aztán beültél egy borzalmas fekete kocsiba, egy Saabba, de ha nem tudnád, a Saab már igen ciki. Kurvára ki van zárva mindaz, amit elnyavalyogtál, bébi, mondta Flórián, de most már kopj le, de gyorsan. Jó, jó, Flórián, rögtön olajra lépek, mondta Annabella, csak még annyit, hogy Felícia... Fogd be a pofád, cicababa, harsogta Flórián, és tünés. Ugyan, Flórián, szólalt

meg Kamilla, hadd csacsogjon ez a kis kurva, és jóízűen nevetett. Majd megkérdezte, tényleg, hol van Felícia? Na jó, Kamilla, ne játszd az eszed, megkérlek, mondta Flórián.

Miután befejezték az evést, Flórián előadta Kamillának, hogy mit hangsúlyozna a kitüntetést osztóknak. Hát a következőt: Mikor apa lettem, megváltoztam, azóta felelősségteljesebben viselkedem, odaadó vagyok, gondoskodó, a gyerek türelemre tanít. Egy keresztény közösség által működtetett családi napközibe járatom a fiamat, ahol szeretetteljes a légkör. Különben is szeretetbombákat robbantgatok a fiam körül. A szeretetben hiszek, az tartja életben az embert. A család jelent nekem mindent. Lelki rokonságot érzek a magasra törő, társaságot kedvelő tölgyfával, amely példás együttélést valósít meg a csiperkegombával. Szeretek adakozni, alapítványt hoztam létre kimondottan hajléktalan gyerekek számára, csapatot szerveztem az ilyen szerencsétlen fiúk, lányok felkutatására, és fedél alá próbálom juttatni őket. Jó ügyért örömmel vállalok kockázatot, hozok áldozatot, kiállok akár hevesen is a véleményemért, az öncélú, felesleges vitát azonban nem szeretem, és tudatosan kerülöm. Valamifajta néptanítónak érzem magam, hiszen tanítóképzőt végeztem. A sztárság egyáltalán nem érdekel, ahogy önmagában a vagyon sem. A mi országunkban mindenki híres akar lenni, mert bemagyarázzák nekünk, hogy boldoggá tesz, de engem az tesz boldoggá, ha kiülhetek a teraszomra, a családom körében, és nézzük a tenger felett vöröslően lenyugvó napot, és közben elszívok egy hatalmas kubai szivart. Ez az élet értelme, a többi csak játékos körítés. Szeretünk fejest ugrálni a tengerbe, szivárványban gyönyörködni a kisfiammal, kettesben mantrázni a feleségemmel, aztán visszabújni az ágyba, szeretjük az utolsó előtti pillanatot megélni, érezni, hogy szükség van ránk, imádunk lemenő napfényben napraforgótáblát csodálni, macskadorombolásra elaludni, még egy levegőt venni, a spiritualitás útjára lépni, vadetetőről állatokat lesni, szelek szárnyán repülni, epret enni vaníliafagylalttal.

Kitűnő, kitűnő, Flórián, mondta Kamilla, nagy vagy.

70

Egy téli napon, késő délután, kosáredzésről jövet, betértünk sört inni, Sikk Laci, Rozsossy Peti, Egger Sanyi, Gyáli Pali és jómagam, az első utunkba kerülő söröző̈be, a József körúton, egy igénytelen helyre, tökéletes véletlenséggel, valami hodályba, sohasem fordultunk meg

ott, a nevét sem jegyeztem meg. Alig találtunk asztalt, zsúfolásig tömve volt a helyiség. Mindenki elég hangosan beszélt, zsongott a söröző. A közönség gyűrött volt, valahogy lesírt a hajszoltság róluk, és a hajszoltság eltüntetésének vágya, és tulajdonképpen rájuk volt írva, legalábbis úgy éreztem, a felszabadultság utáni óhaj.

Eléggé feltűntünk, nézegettek bennünket. Leültünk egy éppen felszabaduló asztalhoz, korsó söröket rendeltünk a szőke hajú, telt idomú pincérnőtől, azt hiszem Tuborgot, de ebben nem vagyok biztos, és azonnal meghallottam a szomszéd asztalnál ülők, egy középkorú férfi és egy fiatal nő beszédfoszlányait.

Nem vagyok való ebbe a ti magyar világotokba, mondta a nő. Ne röhögtess, mondta a férfi, különben, ha ilyeneket mondasz, nem tudok rólad műsort csinálni. Az a baj, hogy nem beszélhetek őszintén, mondta a nő, mert mindjárt rám mászik itt, ebben az országban csaknem mindenki. A férfi megkérdezte, talán van valami takargatnivalód? Ne csinálj úgy, mintha nem tudnád, miről van szó, mondta a nő. Sokszor kifizetődő, ha úgy csinálok, mintha nem tudnám, miről van szó, mondta a férfi, csodálkozni kell. A nő kijelentette, nem vesztettem el a reményemet, hogy változtatni tudok egy icipicit a világon, elsősorban ezen a magyar világon. Ez jó, mondta a férfi, ez nyerő a képernyőn, mondjál majd még ilyeneket.

Odanéztem, és meglepetésemre az unokatestvéreimet fedeztem fel bennük, Ivettet és Flóriánt. Mosolyogva üdvözöltük egymást. Műsort szeretnék csinálni Ivettről, újságolta Flórián, és azért adtam találkozót éppen ebben a sörözőben neki, mert itt beszéltem meg az első olyan műsoromat, amely feltűnést keltett. Hát akkor csak beszélgessetek, mondtam. És előadtam a barátaimnak, hogy kicsoda is Ivett, hát a Párizsba disszidált nagybátyám lánya, francia állampolgár, nemzetközi segélyszervezetet működtet, rengeteg segélyt oszt szét a szervezete révén. Flóriánt persze nem kellett bemutatni.

Benyitott egy loboncosan hosszú hajú, magas, sovány fiú, lopva körülnézett, mintha üldöznék. Egérszürke arca egészen kicsinek látszott a hajrengetegben. Hóna alatt fekete tokot szorongatott, valami hangszer tokját. Barna kockás, gyűrött, elnyűtt nagykabátja alól kilátszott ócska farmerja és kinyúlt pulóvere. Egy védettebb sarokba húzódott, görnyedt hátával a falhoz tapadt. Aztán óvatosan, lassan előhúzott a tokból egy gitárt, segélykérően pillantgatott körül, mintha valahonnan támadást várna, vékony, vértelen ajkát összepréselte, és halálmegvető bátorsággal belecsapott a húrokba: Minden eladó, de minden elfogyott. Az óra körbe jár, és a szavadon fogott.

Hát csak ez kellett itt, ez a zene, megtapsolták, éljenezték, kurjongattak, és énekelték a dalt.

Flóriánnak se kellett több, felugrott, és jó hangosan bekapcsolódott az éneklésbe, annyira, hogy mindenki elhallgatott, csak az ő hangja hallatszott. Látszott, felismerték. Hangosan kezdték is mondogatni, hogy hát ez a Boroczkó Flórián. Nyomban fel is emelte mindkét karját Flórián, üdvözölve a közönséget. Ivett láthatóan elkedvetlenedett, az asztalra szögezte a tekintetét.

A gitáros fiú felbátorodott, keskeny orra kitágult, apró, barna szeme csillogott. Féldeciket nyújtogattak feléje, elvett egyet-kettőt, gyorsan felhajtotta. És, meglepetésre, legalábbis az én meglepetésemre, feltett a fejére egy zöld-piros-sárga, fényes papírból készült hegyes csákót, gumival rögzítve az álla alá. Sőt nagyobb hangerőre, bátrabb ütemre váltott. Zúgott, zengett a sörözö.

Flórián odasétált a fiúhoz, fejéről levette a színes csákót, és feltette a maga fejére, majd hajlongani kezdett. Éljen, ordította a közönség.

Mikor Flórián visszaült Ivetthez, a lány igen lehangoltnak látszott. Miért van az, hogy én eddig még csak árulással találkoztam Budapesten, nyilván bennem van a hiba, mondta Ivett, te is rögtön elárultál itt, ebben a sörözőben a viselkedéseddel. Ugyan, miről beszélsz, Ivett, nem értem, mi az, hogy árulás? Ide hívtál, hogy, állítólag, megbeszéljünk valamit, és mit művelsz, mutogatod a sztárságodat, amikor erre senki sem kért fel. Flórián nevetett.

Két figura, féldecis poharakkal, közelebb férkőzött a gitáros fiúhoz, vizsgálgatták ujjainak mozgását, odaadó figyelemmel. Az alacsonyabb szájában cigaretta fityegett, kopaszodott a feje tetején, fehér, rövid ujjú, átizzadt trikó feszült tömzsi testén, kidomborodott a melle, kigömbölyödött a hasa, a szeme alig látszott, be volt dagadva. A másik, aki hullámos haját feltornyozta, egy fejjel magasodott fölé, zöld dzsekije alól kilógott piros inge, húsos füle elállt. Gyorsan elunták a gitáros ujjainak vizsgálgatását, átölelték egymást, szabad kezükkel féldecis poharukat magasba emelték, ki is löttyent az italból. Kényesen táncolni kezdtek a gitár ütemére: Minden eladó, de minden elfogyott. Az óra körbe jár, és a szavadon fogott.

Flórián nem bírt magával, megint felugrott, és bekapcsolódott az éneklésbe. A közönség ismét megtapsolta.

Sikk Laci elröhögte magát, nocsak, Ckó, hát ez az alak is egy Boroczkó, ejnye-bejnye.

Csak bontakozz ki, Lacika, mondtam, te szerencsétlen seggfej.

Rozsossy Peti komolykodva kijelentette, ez a típusú Boroczkó elcseszett bohócnak látszik.

Peti, te maradtál olyan kis ostobának, amilyen voltál, mondtam.

Egger Sanyi gúnyosan megjegyezte, nahát, ha az ember erre a fajta Boroczkóra ránéz, a jót is elfelejti.

A kurva életbe, Sanyika, mondtam.

Gyáli Pali egy kis félmosoly kíséretében kijelentette, na jól van, elismerem, hogy ez a Flórián egy olyan Boroczkó, aki csak véletlenül Boroczkó.

Látjátok, ti szerencsétlenek, mondtam, a Pali mindig fején találja a szöget.

Ivett idegesen mozgolódott, és segélykérően nézett felénk. Üljön át hozzánk, javasoltam neki. Megköszönte, de azt mondta, még kitart.

Flórián visszaült Ivetthez. Ne feltűnősködj, megkérlek, Flórián, mondta Ivett, bírjál magaddal, legalábbis amíg a társaságomban vagy, úgy látom, te csak önmagaddal törődsz. Micsoda hülye duma, mondta Flórián sértődötten, és megkérlek, ne korlátozz, hogy jössz hozzá, hogy engem bármiben korlátozz. Ivett felemelte kissé a hangját, kijelentve, már megint mesterkedsz, fondorkodsz, ahogy szoktál a képernyőn.

Közben a bedagadt szemű tölcsért formált a tenyeréből, és a gitáros felé kiabált: Öreganyám is volt nékem. A gitáros azonnal átváltott erre a dallamra. A húsos fülű széttárta a karját, mintha a keblére akarná ölelni a bedagadt szeműt. És megint összeölelkeztek, megtámasztva egyik a másikat, illetve úgy álltak, mint a birkózók, amikor nekikezdenek a küzdelemnek. Aztán lerogytak a földre. Kiabáltak. A húsos fülű azt kiabálta, nézzetek rám, én egy szobordöntögető vagyok, és mégis munkanélküli, a kurva életbe. A bedagadt szemű meg azt ordította, ide figyeljetek, kopjaállító lettem, és abból meg is élek, tudjátok meg, faszkalapok.

Flórián megint felugrott, a két alakhoz sietett, és biztatni kezdte őket, gyerünk, birkózni, nézzük, ki győz, küzdjetek, és mint egy bíró, akinek kötelessége a győztes megállapítása, úgy kezdett viselkedni.

Két rendőr jelent meg, feltűnés nélkül léptek be, két fiatalember, tizedesi és őrvezetői rendfokozatban. Derékszíjukon pisztolytáska fityegett pisztollyal, tölténytáska és gumibot. Beoldalogtak a pult mögé, és mosolyogtak a fekete hajú csaposlányra, sziával köszöntötték, a lány szintén sziával őket, aztán elmerülten eszmét cseréltek, háttal a vendégeknek. A csaposlány valami röviditallal kínálta őket, de elhárították. Aztán óvatosan szembefordultak a közönséggel, egy röpke időre, elrévedezett pillantással, tekintetük senkin és semmin nem állapodott meg, pedig nézegettek ide, oda, emide, amoda. És mintha nem hallották

volna a zenét sem, és nem látták volna a gitáros fiút, sem az összekapaszkodó, daloló, földre rogyott férfipárt, de még Flóriánt sem. Sőt, megint hátat fordítva nekünk, a közönségnek, hirtelen a kezükbe vették a féldecis poharakat, és gyors mozdulattal kiitták. Ráérősen kisétáltak a pult mögül, és kimért, komótos léptekkel körbejárták a helyiséget, egymás után, rang szerint, elöl a tizedes. De nem komolykodtak, nem hivataloskodtak, hanem mosolyogtak, biztatóan mosolyogtak. A vendégek egy része igyekezett nem tudomást venni róluk, de voltak, akik a poharukat nyújtogatták feléjük, azonban elhárították szabadkozva, és egyre szélesebben, biztatóbban mosolyogtak. Amikor az asztalunk mellett haladtak el, pillantásuk rajtunk feledkezett, vagy csak úgy gondoltam.

Flórián a rendőrök előtt termett, és azt mondta, biztos urak, a rend fenntartását én szavatolom. A rendőrök megtorpantak, zavarba jöttek. Flórián megkérdezte, ugye megismernek, biztos urak? Azok enyhén bólintottak, és megeresztettek egy félszeg mosolyt. Aztán a tizedes megjegyezte, igen halkan, Boroczkó úr, ez itt egy söröző, és nem a televízió stúdiója, ne felejtse el. Kérem szépen, biztos urak, ahogy óhajtják, mondta Flórián, és visszaült Ivetthez.

Jaj, Flórián, még a végén megutállak, mondta Ivett. Azzal csak azt éred el, hogy én meg roppantul megkedvellek, mondta Flórián.

Átszóltam Flóriánék asztalához, megkérdezve, mit képzelsz, Flórián, lehetsz te ezek után Boroczkó?

Én vagyok az első számú Boroczkó, ha nem tudnád, Ckó, jegyezte meg Flórián.

Hét évig ültem Vácott a fegyházban, azért jöttem, hogy elmeséljem a híres holland kaszakövek történetét, kezdte szavalni Sikk.

Mici néni feni a kést, egy húzás jobbra, egy húzás balra, egy húzás a kút kávájára, egy húzás a szomszéd faszára, folytatta tovább Rozsossy.

De a pipi csak nevet, ne nevess, pipi, a kurva anyád, szavalta Egger.

És a pipi feje a porba hull, most nevess, pipi, ha még tudsz, szavalta Gyáli.

Jól együtt vagytok, irigyellek benneteket, jegyezte meg Ivett.

Flórián komoran megkérdezte, mit vétettem én ellenetek?

Nem válaszoltunk, elnéztünk a levegőbe.

Közben egy férfi, akinek piroslott az orra a fekete bajusza felett, az asztalunkhoz imbolygott, koccintásra emelte poharát, kivillantva hiányos fogsorát, és csupa ránc arcát az enyémhez közelítette, hunyorított rám, és kijelentette, ő aztán egy igazi sámán, ez lett belőle, egy melósból, és nekem szögezte, na mit szólsz hozzá?

Én meg ufókat fényképezek, mondtam.

Művészetemből származó energiát adok át, mondta Sikk.

Lélekbe markoló mágus vagyok, mondta Rozsossy.

Történelmi boszorkakonyhában szakácskodom, mondta Egger.

Tájékoztatást adok a Marsról, mondta Gyáli.

Ne hazudozzatok, fiúk, mondta a pirosló orrú, fekete bajuszos, mert nem állok jót magamért, és otthagyott bennünket.

Akkor egy vörösre festett hajú, kipirosítózott arcú, nagymama korú asszony lépegetett Flóriánhoz, fekete-fehér csíkos ruhában, nagy mozdulatokkal meghajolt előtte, táncra kérte, de csaknem rázuhant, ám valahogy mégis megtartotta az egyensúlyát. Vigyorgott, mire a protézise kiesett. Ez azonban nem zavarta abban, hogy megjegyezze Flóriánnak, uram, segítsen, szeretnék a televízió képernyőjén megjelenni mint jósnő, kicsi a nyugdíjam, a nyomorult férjem meg elhagyott. Közben a pirosló orrú, fekete bajuszos meg négykézlábra ereszkedve kereste a fogsort. A vörösre festett hajú nagymama erre ráült a hátára, gyí, gyí, te csikó, majd azt kérdezte, hol a világhírű férfiasságod?

Átadta nekem, a személyemnek, mondta Flórián nevetve, nálam a férfiasság. Elég volt belőled, Flórián, mondta Ivett. Flórián megkérdezte, ugyan mi bajod van velem? Hivatásszerűen terjeszted, mint ahogy most is bebizonyosodott, az ízlésficamot. Na ne viccelj, mondta Flórián sértődötten, elveted a sulykot, Ivett.

A loboncos hajú gitáros egyszer csak az asztalunknál termett, és merőn rám szegezve tekintetét, játszani kezdte: Ez lett a vége, mondtam előre. Mindenkinek ez jut az eszébe. Pénzt csúsztattam neki, barátaim is így tettek, átvette, többször meghajolt előttünk, és egy másik asztalhoz távozott.

Egy krumpliorrú férfi melegítőfelsőben, amelyen Fradi felirat díszelgett, és fekete svájcisapkában, felkérte a kipirosítózott arcú nagymamát. Tangót rendeltek a gitárostól, az rákezdte: Tenyeremen hordom. Jól beléptek egymásnak, földöntúli mosoly játszott az ajkukon.

Flórián megint felugrott az asztalától, és azt kiabálta, éljen a Fradi.

Ivett most már megelégelte, és átült hozzánk. Flórián sértetten kijelentette, aha, szóval frontot nyitottatok ellenem, de megjegyzem, csak vesztesek lehettek. És sétálgatni kezdett az asztalok között.

A söröző tulajdonosa előpattant, hatalmas sörhasú, kis cingár férfi, kiabált, itt nem lehet táncolni, ez nem táncos szórakozóhely, tessék leülni, valamikor felszolgáló voltam egy táncos helyen, mondta, ilyet is akartam nyitni, de nem engedték. És ráordított a loboncos hajú gitárosra, kifelé, söprés, rendőrt hívok. A Fradinak drukkoló férfi ráripakodott, az ilyenek miatt, mint te, kellett nekem bezárni az italboltomat,

a kurva anyád. Egy behemót óriás, hasáig kigombolt kockás ingben, pálmafa-tetoválással szőrös mellén, felhördült, hát már semmit sem lehet?! És lapáttenyerét forgatva, megindult a tulajdonos felé. Helyeslő moraj kísérte. A tulajdonos bemenekült az irodájába, és kulcsra zárta az ajtót. Az óriás behemót meghívta a személyzetet, az ő vendége a három kisasszony, a csaposlány és a két felszolgálónő, mire azok felvihogtak. Az óriás a három nőt egyszerre felemelte, az egyiket a nyakában, a másikat a jobbjával, a harmadikat a baljával. Jöjjetek a Nagycirkuszba, kiabálta, ott lépek porondra, már évtizedek óta.

A gitáros rákezdte: Fel, fel, ti rabjai a földnek. Mindenki meghökkent, de aztán néhányan énekelni kezdték. Flórián azt kiabálta, na ezt azért ne, gyerekek, ez már elavult!

A két fiatal rendőr éppen akkor tért vissza, benyitottak, de visszahőköltek, mintha megijesztette volna őket a Fel, fel, ti rabjai a földnek. Az ajtóból szemlélték a kavargást.

A kipirosítózott arcú, nagymama korú nő a rendőrök elé pattant, szemüvege az orrára csúszott, rövid, sima, zsíros haja félig eltakarta az arcát. Eljátszotta, mintha férfival táncolna, jobb kezét nem létező partnere vállára helyezve, baljával nem létező partnere jobb kezét fogva. Így lejtett, a rendőrök előtt, kihívóan, nem tudni, milyen táncot. Mivel kihízta gyűrött ruháját, a szoknya felkapott, térden felül engedte látni visszeres, vastag combját.

Ivett felállt, odasietett hozzá, megfogta a kezét, és elhúzta a rendőröktől, miközben azt mondta, asszonyom, ha segítséget akar, keressen fel, és átadta a névjegyét.

A két fiatal rendőr mozdulatlanul állt, mint akiknek földbe gyökerezett a lábuk, és igyekeztek úgy tenni, továbbra is mereven a levegőbe bámulva, mintha semmit sem látnának.

Egy sűrűn barázdált arcú férfi a nagymama korú nő elé pattant, megállt mosolyogva, de katonásan, és földig hajolt előtte. A nő csípőre tett kézzel, félrebillentett fejjel szigorúan szemlélte, orrára csúszott szemüvegén át, aztán egyszer csak megérintette, mire a férfi felegyenesedett, összekapaszkodtak, és táncoltak egy tangót. Tapsvihar tört ki. Valaha tánctanár voltam, mondta a nagymama korú nő a férfinak, most meg takarítok. Én meg anyagbeszerző, mondta a barázdált arcú, most vásározó vagyok, mondhatom, jól keresek. Hát akkor maradjunk együtt, mondta a nagymama korú nő.

A rendőrök még mindig mozdulatlanul álltak, gyökeret eresztve, továbbra is igyekeztek nem tudomást venni semmiről. Majd lassan, kimérten megindultak. Odaálltak a gitáros fiú elé, szétvetették a lábu-

kat, merőn nézték. A fiú tétován még játszott néhány akkordot: Ez lett a vége, mondtam előre. Aztán gyorsan abbahagyta. Csend támadt, csak a részegek nótázása hallatszott. A táncolók megálltak, figyelték, mi lesz. A két rendőr intett, és a gitáros máris nyújtotta a személyi igazolványát. A tizedes lapozgatta, az őrvezető közben még jobban szétvetette a lábát, és merőn szemlélte a fiút. Ivett a rendőrök elé pattant, és megjegyezte, hagyják békén a fiút, nem csinált semmi olyasmit, ami rendőri beavatkozást igényelne. Az őrvezető azonnal felszólította Ivettet, ő is igazolja magát. Ivett odaadta az útlevelét. A rendőr zavartan lapozgatta a francia útlevelet, majd visszaadta, és magyar igazolványt kért. Ő francia állampolgár, mondta Ivett. Akkor ne avatkozzon magyar ügyekbe, mondta szigorúan az őrvezető. A tizedes közben visszaadta a gitáros fiúnak az igazolványt, mondott valamit halkan, mire a fiú gyors mozdulatokkal, kapkodva tette el hangszerét a fekete tokba, vállára vette, és megindult kifelé, de azért még visszanézett az ajtóból, pillantása keresztül-kasul pásztázta a sörözőt. Ivett hozzá lépett, és átadva neki is a névjegyét, azt mondta, ha segítségre szorul, keresse fel.

A rendőrök kimért, komótos léptekkel kezdtek körbejárni, ismét egymás után, rang szerint, elöl a tizedes. Továbbra sem hivataloskodtak, inkább mosolyogtak, és biztatóan. A vendégek nyújtogatták feléjük a poharukat, de a rendőrök tudomást sem vettek erről.

Mikor az asztalunk mellett haladtak el, egy pillantást vetettek ránk, szemük összeszűkült, arcuk megsápadt, ajkuk megkeskenyedett, homlokuk ráncokba gyűrődött. Tartottam attól, még képes leszek, és elküldöm őket jobb éghajlat alá. A többiek észrevehették.

Figyelj, Ckó, emlékszel, kis hülye, mennyit vetélkedtünk egymással, mondta Sikk, és ha akarod, vetélkedek én veled most is.

No persze, Ckó, te állat, mi ketten állandóan utánoztuk egymást, mondta Rozsossy, nem felejtettem el, hogyan csináltuk, rögtön fel is eleveníthetem.

Ejnye, Ckó, baszd meg, hát mi hasonlítottunk egymásra, mondta Egger, és bebizonyíthatom, ha szeretnéd, hogy most is hasonlítunk.

Hát igen, Ckó, bennünket, kérlek szépen, az egymás melletti kiállás éltetett, mondta Gyáli, és kiállok én melletted továbbra is.

Én meg hallgattam.

Amikor Flórián, sétálgatás közben, az asztalunkhoz ért, odaszólt Ivettnek, mondván, sajnos, Ivett, te egy életvesztes figura vagy, jegyezd meg a kifejezést, életvesztes, nem csinálok rólad műsort. Köszönöm, mondta Ivett, nagy kő esett le a szívemről, és hozzátette, úgy látom, te, Flórián halálfélelmet érzel. Te hülye vagy, Ivett, hördült fel Flórián.

Majd az arcunkba vágta, életvesztesek vagytok ti is, mind az öten. És köszönés nélkül elviharzott.

A rendőrök a kijárathoz indultak, az ajtóban szembefordultak a közönséggel, még egyszer végigmértek bennünket, eléggé gyanakodva.

Rozsomák akartam lenni valamikor, mondtam.

Nem szerettem volna felnőtt lenni, mondta Sikk.

A kor embere félelmet kelt és gerjeszt, mondta Rozsossy.

Elsikkad az az érzékünk, amellyel a világban tájékozódhatunk, mondta Egger.

Kedveljük a saját kézzel gyártott hullákat, mondta Gyáli.

Érdekes, amiket mondtatok, jegyezte meg Ivett, de hát ez van.

71

Több alkalommal is összejöttek a rokonaim meg a barátaim a műtermemben: a fiam, Dániel, unokahúgom, Ivett, aztán Sikk Laci, Rozsossy Peti, Egger Sanyi, Gyáli Pali, no és természetesen jelen volt Lív is, rajtam kívül. Csak az egyik összejövetelről számolok be, amelyet igen fontosnak tartok.

A pódium hátsó falán kifeszített vászonra vetítettem képeket, Dániel és a magam bizonyos képeit: házak, amint szeretkeznek, miközben pedig leomlanak; épületcsokor szalaggal összefogva; csigavonalban önmaguk köré tekeredett testek; csontváz szemlélése kifordult szemmel; csatok, hálók, napernyők az arcokon; köldökökön aranypor-rajzolat; kék felhők halántékokon; karbunkulus kövek hasakon; állakon vakondokrajzolat; kabátrojtok homlokokon.

A múltat, amelyre nem túl jó gondolni, inkább szeretnénk elfelejteni, mondtam, a jövőről nem tudunk sokat, és túl aggasztó a jelen, a zavaros állapotában, talán csak az álom marad, a képzelt világ.

A gravitációval kéne dialógust folytatni, mondta Dániel.

Van egy elmélet, mondta Ivett, miszerint, ha egyszer kiderülne, hogy mi is valójában az univerzum, akkor megszűnne létezni.

De ha valami más foglalná el a helyét, folytatta Lív, akkor esetleg, sok vélemény szerint, ez az új még bizarrabb, még megmagyarázhatatlanabb valami lenne.

És van egy olyan elmélet, amelynek értelmében ez az univerzum még a régi ugyan, de a Föld, amelyen most élünk, egészen új, mondta Dániel, és éppen a Föld a legbizarrabb és a legmegmagyarázhatatlanabb.

Megkérdeztem, és miért oly megmagyarázhatatlan?

Hát Magyarország miatt, mondta Sikk Laci.

Ami körülöttünk van, azt szeretném érzékcsalódásnak felfogni, és a fantázia romlásának értékelni, mondta Rozsossy Peti.

Émelyeg a gyomrom, mélységesen meg vagyok zavarodva, mondta Egger Sanyi.

Felvilágosítalak benneteket, hogy nincs már társadalom nálunk, nincs adalom, hanem edelem van, köp-edelem, mondta Gyáli Pali.

Csend. Mélységes csend keletkezett.

Abnormalizáltak vannak, és normalizáltak vannak, törte meg a csendet Sikk Laci.

Szaporodnak a haldokló övezetek, ahol az abnormalizáltak lézengenek, mondta Rozsossy Peti.

Pusztuló utcák, szétomló házak, tomboló szenvedélyek, reménytelen tekintetek, vergődő emberek, mondta Egger Sanyi.

Derűjük azonban, az abnormalizáltak derűje, vigyázat, félelmetes, mondtam.

És persze szaporodnak az úgynevezett fejlődő övezetek is, ahol a normalizáltak sürögnek-forognak, mondta Gyáli Pali.

Fényes benzinkutak, templomot és múzeumot egyesítő áruházak, higiénikus vécét utánzó gyorsvendéglők és automatikus gyors bordélyok, mondta Ivett.

Derű azonban, a normalizáltak derűje, ha létezik egyáltalán errefelé, kényszeredett, üres, mondtam.

De azok az övezetek a legfélelmetesebbek, amelyekre azt mondják a tévében, hogy régtől fogva, hagyományosan élettel telítettek, mert ott a normalizált és az abnormalizált egyként megtalálható, és versenghetnek egymással, mondta Lív.

És ott váltakozik a derű a borúval, mondtuk egyszerre Dániellel.

Nevettünk. Mindannyian kirobbanóan röhögtünk.

Természet sincs, mondta Sikk.

Enyészet van, mondta Rozsossy.

Gyilkos napsugár, burjánzó szeméttelepek, mondta Egger.

A gyomnövények pollenjei háborút viselnek ellenünk, mondta Gyáli.

Már nem hallom, amit valamikor halhattam, a füvek dallamát, mondta Ivett.

Ha kimegyek a lakásból, biztosan véresen jövök vissza, vérző lélekkel, mondta Lív.

Csend keletkezett, mélységes csend.

Hát igen, meg kéne már végre érteni, miért nitrátos a zöldség, mondtam.

Persze, persze, meg kéne már végre érteni, miért tüdőbetegek a pincemacskák, mondta Dániel.

Sikk megkérdezte, és miért vadásznak az emberre a kullancsok?

Rozsossy megkérdezte, és mért sivalkodnak a fák?

Egger megkérdezte, és miért emberszarosak a bokortövek?

Gyáli megkérdezte, és miért ragaszkodunk saját rosszullétünkhöz?

Nevettünk, röhögtünk.

A kisemmizettség andalító kultusza uralkodik, mondtam.

Ne feledkezzünk meg a bőség vadállati kultuszáról sem, mondta Dániel.

A harci ebek mámorító kultusza terjed, mondta Ivett.

A naplemente alpári kultuszával együtt, mondta Lív.

Csend keletkezett, mélységes csend.

No persze, azért gondoljuk csak meg, hogy az ember túlélt és túlél, és a túlélés tekinthető kivételesnek, mert ami szabályszerű, az a pusztulás, mondta Sikk.

Úgyhogy fellélegezhetünk azért, mondta Rozsossy, ugyanakkor sejtelmünk sincs róla, melyik élőlény a magasabb rendű.

Ha a tudatot tekintjük a legfőbb értéknek, akkor az ember a világ ura, mondta Egger, ha a hosszú élettartamot vagy az egyedek nagy számát tartjuk perdöntőnek, a baktériumok vitathatatlanul felettünk állnak.

Az emlősök közt pedig az utóbbi kritériumok alapján az antilopok, a patkányok és a denevérek viszik el a pálmát, mi, emberek, hozzájuk képest sehol sem vagyunk, mondta Gyáli.

Nevettünk, kirobbanóan nevettünk.

A jövőben a háború csupán egyfajta szórakozást jelent majd, mondjuk egy sporteseményt, lesz rendes rekordtáblázata, csúcstartói meg napirendje, közvetíti a tévé, és rajta lesz a világhálón, mondtam.

És megkérdeztem, na és a politikusok állatfaja meddig él még?

Ameddig teljesen el nem pusztítanak bennünket, mondta Sikk.

És ameddig el nem pusztítják a földgolyót is, mondta Rozsossy.

Vigyázzatok, már az űrbe is feljuthatnak, mondta Egger.

És akkor a világegyetemnek is annyi, mondta Gyáli.

Egy politikus egyszerű debil, mondta Ivett.

Ha csak nem inkvizítor, mondta Lív.

Megkérdeztem, kik ezek, tulajdonképpen kik ezek?

Volt nekem egy óvodástársam, adta elő Sikk, aki, ha várat építettünk, módszeresen lerombolta mindegyikünk várát, tényleg módszeresen rombolta le, és közben heherészett. Megvertük és megvetettük. Hát ez most ott ül a parlamentben.

A padtársam a suliban mindenkit beárult az osztályfőnöknek, mesélte Rozsossy, nem is kellett semmi ahhoz neki, semmi felszólítás, hogy na, gyerekek, ki csinálta ezt, ki azt, a padtársam beoldalgott a tanáriba, és elmesélte, sőt hazudott, vádolt, vádakat konstruált. Elültem mellőle, és kiközösítettük, senki sem állt szóba vele, pária lett. Na, ez most miniszter.

A gimnáziumban akadt egy fickó, aki állandóan a tanárok nyakán lógott, mesélte Egger, a szünetekben a tanárokkal sétált, hízelgett nekik, akkor úgy mondtuk, benyalt. Undorító alaknak láttuk, gúnyoltuk, nem állhatott meg előttünk. Mi lett belőle? Az egyik nagyváros polgármestere.

Már megölték a szellemünket, mondta Gyáli, megölték a lelkünket, most a testünk következik.

A politikusok embermegsemmisítők, mondtam.

Elhallgattunk, mély csend támadt.

Bekapcsoltam a vetítőt, és a vetítővásznon megjelent egy kiterjesztett szárnyú sas fotója.

Dániel megkérdezte, na és a sas?

A Nap jelképe, tehát a megvilágosodottság madara, az volna a jó, ha elárasztaná az egünket, mondta Sikk, de nálunk mérgezik őket.

A vetítővásznon megjelent egy oroszlán fotója.

Dániel azt kérdezte, na és az oroszlán?

Az oroszlánhoz az aranycsinálás tüze társul, tehát az aranycsinálás totemállata, mivel lángsörényű, mondta Rozsossy, de nálunk csak az állatkertben van néhány kivénhedt, molyos sörényű példány.

A vetítővásznon megjelent egy ökör fotója.

Dániel azt kérdezte, na és az ökör?

Az ökör meg a békés erőkifejtés, a jóság, a nyugalom, a munka és az áldozatvállalás szimbóluma, mondta Egger, nemigen tartanak már ökröt nálunk.

Csak az ökör iszik magában, köptem be.

A vetítővásznon megjelent egy képzelt lény, a bao-a-ku fotója.

Dániel azt kérdezte, na és a bao-a-ku?

Az egész testével lát, szenved, ha nem ölthet tökéletes alakot, mondta Gyáli, nálunk nem lelhető fel, még képzeletben sem.

A vetítővásznon megjelent egy sakál fotója.

Dániel azt kérdezte, na és a sakál.

A miniszter hasonmása, mondta Lív.

Csend, újra csend támadt.

Megtörtem a csendet, és azt mondtam, ha felvetem egy társaságban, jelentkezzen, aki náci volt, vagy a családjában volt náci, mély csend keletkezik.

Lív azt mondta, ha felvetem valahol, akárhol, jelentkezzen, aki bolsi volt, vagy a családjában volt bolsi, értetlenkedve és gyilkosan néznek rám.

Dániel azt mondta, ha felvetem, hogy adja tudtomra, aki náci-bolsi volt, vagy jelenleg is az, illetve bolsi-náci, vagy tud ilyenekről, elküldenek a búsba.

Ivett azt mondta, azt sem lehet firtatni, hogy kik követtek el bűnöket ellenünk.

Én meg azt mondtam, hát bizony, a cinkosokról sem akar tudni senki.

Lív azt mondta, a félrenézőket megvédik.

Megkérdeztem, mivé lettünk?

Senki sem válaszolt.

Ivett felkiáltott, ha valaki megkérdezi tőletek az utcán, hány óra van, válaszoltok neki?

Lív felkiáltott, ha valaki elesik az utcán, felsegítitek?

Dániel felkiáltott, ha valaki kér tőletek egy kis aprót, adtok neki?

Felkiáltottam, ha valaki megkérdezi, hova siettek, megmondjátok?

Csend keletkezett, igen mély csend.

Mindannyian haldoklunk, fiatalon is, mondta Ivett, viszont ez nem akadályozhat meg bennünket abban, vigyázat, hogy ne legyünk boldogok, mert haldoklásunk olyan szép, mint az eleven élet.

Éljen! Ezt kiabáltam Dániellel együtt.

Majd hirtelen nevetni, sőt röhögni kezdtünk.

72

Boroczkó Ivettet, a nálam sokkal fiatalabb unokatestvéremet, aki, mint már említettem, Párizsban született, és Yvette-nek, vacsorára hívta egy felkapott vendéglőbe az az államtitkár-helyettes, aki a kormány részéről kapcsolatban állt vele. Ivett nem szerette ezeket a találkozókat az államtitkár-helyettessel, minduntalan úgy érezte, tartania kell valamitől. És persze észnél kell lennie, gondolta.

Nem félt, mert abból indult ki, hogy nem magyar állampolgár, de aztán gyorsan eszébe jutott, ez talán a kelleténél sebezhetőbbé teszi, őt, aki a magyar viszonyokra próbálja a nemzetközi mércét alkalmazni, egy nemzetközi segély- és segítő szervezet magyar tagozatának vezetőjeként.

Miközben készülődött, egyre komorabb lett, és azon morfondíro-

zott, nem kellett volna-e visszautasítania a találkozót. Tulajdonképpen a tevékenységéhez semmi köze holmi kormányzatnak. Persze nem lett volna értelme kitérni, jutott a következtetésre, sőt, valószínűleg rászálltak volna minden lehetséges formában és eszközzel.

Vajon mit akarhat tőle most az államtitkár-helyettes?

Dolgozott a számítógépén, de nem tudott koncentrálni, hanem az járt a fejében, talán arra figyeltek fel, hogy üzenetet küldött a miniszterelnöknek. Felfigyelhettek erre a kormányban, mert az üzenetben röviden összefoglalta, milyen elmaradott és rosszindulatú a segélyezés rendszere Magyarországon. Elküldhette volna egyszerű levélben is, de ő, hogy a közönség tudomást szerezzen róla, üzenetnek nevezve nyilvánosságra hozta; választ nem kapott. Ezzel különben elérte a maga elé tűzött célt, mivel azt akarta, hogy kiderüljön, milyen is a magyar miniszterelnök, és kiderült, hogy milyen, mert hisz milyen kormányfő az, egy demokráciának nevezett államban, aki egy fontos, közfeladatokat is ellátó, nemzetközi szervezet vezetőjének üzenetére nem reagál.

Tanakodott magában azon is, hogy Évának, az élettársának eláruljae, kivel kell találkoznia, és annak ellenére, hogy mindent megbeszélt Évával, aki pszichológus volt, úgy döntött, eltitkolja. És nyomban eszébe jutott, esetleg zsarolni akarják a leszbikus volta miatt, egyáltalán nem kizárt, magyar viszonyok között. Ha bekövetkezik, majd odamondja, mi közük hozzá. Aztán eszébe jutott, és mosolyogni kezdett, hogy előhozakodhat Annával is, a lányával, mondván, uram, nekem van egy gyerekem, na mit szól hozzá?

Felfigyelhettek arra is, és nem tetszhetett, gondolta, hogy propagálni kezdte, legyen egy nap, amikor minden magyar együtt táncol, korra, nemre, rétegre, csoportra, életstílusra, tanultságra, foglalkozásra, életszínvonalra stb. tekintet nélkül. Felbőszülhettek, mert miért egy külföldi állampolgár kezdeményez ilyesmit?

Otthon dolgozott most is, mint mindig, a bérelt lakásának egyik szobáját nevezve ki irodának, a másik kettőt hálónak és gyerekszobának használta, és akadt még egy kisebb szoba Éva számára, meg egy nagyobb tér konyhának, ebédlőnek, nappalinak, igen egyszerűen berendezve. Nemrégen épült, új ház volt, Budán, zöldövezetben, de rengeteg hibával, és Ivett csodálkozott, hogy az aránylag jómódú szomszédjai szépen belenyugodtak a hibákba, bár állandóan panaszkodtak, és amikor Ivett javasolta, hogy talán orvosolni kéne, csak legyintettek. Különben fennakadtak Ivetten, mert nem használt kocsit, hanem kerékpározott, sőt görkorcsolyával is közlekedett, együtt a lányával. Azt is furcsállták, hogy Ivettet sohasem látták másként, csak farmernadrágban, pólóban,

pulóverben, dzsekiben, lapos, sportos cipőben, és csodálkoztak, mikor kiderült, hanyagolja a fodrászt, a haját Éva vágja, és rövidre, a divatot figyelmen kívül hagyva, sőt a körmét sem lakkozza. Persze szóbeszéd tárgya volt, megbotránkoztak rajta, hogy nő létére egy másik nővel él.

En magam szépnek láttam ezt az unokahúgomat, a fekete haját, hibátlan, egészen fehér bőrét, mint egy felkiáltójel, úgy festett, meglehetős magasságával, hosszú lábával, karcsú törzsével, szép vonalú, nem kiugró mellével. Az arca barázdált volt, de szabályos, az egyik szeme zöld, a másik kék, a szeme fogott meg, nyomban a szemére figyelt fel az ember, a nagy, kerek szemére, úgy láttam, hogy feneketlen az ilyen szemek mélysége, mintha sosem engedte volna el, amit megpillantott. És állandóan mosolygott, kissé már meg is untam az állandó mosolygását, különben a fogai igen szabálytalanok voltak. Azt nem tudtam, hogy évekkel ezelőtt száznégy kilóról fogyott le hatvanegy kilóra.

Ivett igen kései gyerekként született meg, vagy húsz évvel fiatalabb volt nálam, francia anyja hamar meghalt, a kislány nevelése apjára, András nagybátyámra maradt. Ivett anyja halála után kezdett hízni, hétéves korában, az orvosok szerint a megrázkódtatás hatására. Igen szegényen éltek, és Ivett a fejébe vette, hogy meg akar gazdagodni. Lett volna hozzá tehetsége, ami már tízéves korában megnyilvánult: a párizsi iskolában az alsósok nem vásárolhattak a büfében, erre ő a közeli bisztróban megvett szendvicseket, és nyereséggel adta tovább a kicsiknek. András, miután elvitte a balhét, jól megszidta, ő aztán igazán nem bírta az üzletelést. Pár év múlva Ivett egy nyári napközis táborban nyaralt a Loire mentén, amikor jött egy árus csillogó, villogó, nyakba akasztható csecsebecsékkel, Ivett megvette az egészet bizományban, és ő adta el a társainak, s miután kifizette az árust, sok pénze maradt. Persze hamar elköltötte, mert nem volt elég ruhája, cipője, nem volt lemezjátszója, magnója, mindezt megvásárolta. És sok pénzt költött ételre is, mert András nem vezetett háztartást. Ivett akkor, azon a sok pénzen lett falánk, és a későbbiekben is tovább hízott. Ám a pénzszerző képességét aztán valahogy parlagon hevertette, most viszont, Budapesten, ha nem is a maga javára, de a szervezete javára kamatoztathatta, és kamatoztatta is.

Igyekszik majd teljesen semleges információkat elmesélni magáról az államtitkár-helyettesnek, határozta el, amit nyilván tudnak is, például azt, hogy ösztöndíjjal került a London School of Economicsra, ahol semmi mást nem akart, csak tanulni, rendkívül motivált volt, mármár az őrület határáig, minden tanulmányi versenyt megnyert, ezért sem tandíjat, sem a kollégiumért nem kellett fizetnie. Azt tanulta, és

magáévá is tette, és ezt is előadja majd az államtitkár-helyettesnek, hogy az európai eredetű civilizáció, több évszázad tespedése után, az úgynevezett nyílt társadalomra váltott át, legalábbis a kontinens nyugati részén, ahol a szabadpiac és a szabadság megvalósult, felszabadítva az ember alkotó- és kritikai képességét stb., és mindez lehetővé tette, hogy ne csak az lehessen szabad egyén, aki tehetős és hatalmas, hanem mindenki más is, és ő, Ivett ebben nőtt fel, ebben hisz, bár sokszor csalódnia is kellett hitében. És miért ne térne ki arra is, gondolta, tulajdonképpen elterelésként, hogy szenvedélyes vitákat folytatott apjával, aki csak undorító kapitalizmusnak és aljas imperializmusnak nevezte ezt az Ivett által szeretett rendszert. Évekig nem is beszéltek, annyira összevesztek, és András azt a kevés támogatást is megvonta tőle, amire képes volt. Persze Ivett az ösztöndíj és minden kedvezmény mellett is évekig nyomorgott, meséli majd el, füvet nyírt, éttermekben mosogatott, vállalta, hogy biciklis, majd motorkerékpáros kifutó legyen, kórházban cipelte a magatehetetlen betegeket, bébiszitternek szegődött stb. Mindenütt kitűnt azzal, hogy akármeddig dolgoztathatják, nem panaszkodik. És evett, evett, evett, na erre azért nem tér ki, határozta el. És azt sem köti az államtitkár-helyettes orrára, hogy nem ért rá barátkozni, bulizni, mint egy furcsa lényre tekintettek rá társai, tulajdonképpen nem szerették. Mire megkapta a diplomáját, úgy érezte, két-három ember életét leélte már. És meghízott több mint száz kilóra.

Szóval egyáltalán nem tetszett Ivettnek ez a váratlan megkeresés a kormányzattól. Vajon mit akarhatnak tőle? Ezen töprengett készülődés közben, töprengett, hogy felvértezze magát minden eshetőségre. Rögtön elöljáróban tisztáznia kell az államtitkár-helyettessel, gondolta, hogy az ő szervezete magánszervezet, magánalapítvány, magánemberek, magáncégek pénzéből működik, és ők döntik el, tetszik, nem tetszik, mit tegyen a szervezet, és mit ne tegyen. Semmi közük a kormányzathoz, nem szólhat bele az ügyeikbe, bármennyire szeretne is beleszólni, mert az kiderült már, hogy szeretne. És megkérdezi, mi a baj velük, mert nyilván van valami bajuk, kormányzati szempontból. Mit akarnak, ha egyáltalán akarnak valamit? És töprengett, töprengett. Eszébe jutott, hogy talán az a baj, miszerint néhány kistelepülés önkormányzata kapott tőlük pénzt szociális kiadásokra, és a kormányzat kiderítette, hogy nem arra fordították. Vagy talán azokra a magáncégekre és magánemberekre, akiktől a pénzük származik, rá lehet sütni, hogy az ország érdekei ellen cselekszenek. Vagy talán az a baj, hogy szélsőségesnek határozott meg ő, Ivett személyesen bizonyos csoportokat, amelyeket a kormányzat másképpen látott, és talán még a tit-

kosszolgálatok emberei is részt vettek bennük? Esetleg az nem tetszik, hogy nincs udvartartása, és ezáltal nehéz hozzá beépíteni embereket? És az sem tetszik, hogy nem rendez fogadásokat, és nem vesz részt hatalmas bulikban, amelyekre meghívhatna kormánytisztviselőket is? Nem tetszik esetleg, hogy minduntalan átvilágíttatja a szervezetét független és nemzetközileg elismert könyvvizsgáló cégekkel, és nem hazaiakkal, nem olyanokkal, amelyek a kormány befolyása alatt állnak? És az sem tetszik, hogy nem gazdagodott meg, és ezáltal nincs pénze, hogy lefizessen bizonyos embereket? Mindez átfutott rajta. És elhatározta, meg is kérdezi mindezt, azért is megkérdezi.

És elmosolyodott, mert felidéződött benne Kenya, és ezzel együtt az, hogy Magyarország Kenyához képest egy üdülő. Csak nem ijed meg egy ilyen szegény magyar államtitkár-helyettestől, ha a kenyai Mungiki bandától nem ijedt meg?

A tükörbe nézett, kinyitotta a száját, hogy megnézze, amit mindig megnézett, azt a kis Nairobiból származó fémgolyót, amely a nyelvét díszítette, majd felhúzta az afrikai karpereceit a csuklójára. Diplomaosztás után hét hónappal ledoktorált, tehát alig több mint félév múlva, ez tulajdonképpen csúcsnak számított, és elszegődött egy segélyszervezethez, hogy Afrikába mehessen, el is indult egy zenész barátjával, egyrészt világot látni, másrészt segíteni a borzalmas viszonyok között élőkön, nemkülönben lefogyni, azt képzelte, hogy Afrikában aztán tényleg le lehet fogyni. Kenyába utaztak, ahol Ivett lányanyákat igyekezett megmenteni, akiket nyolc-tíz éves korukban elraboltak, szexrabszolgaként tartottak, illetve mint katonát harcolni kényszerítettek, miközben számtalan férfi ment át rajtuk, rengetegen megrokkantak, megbetegedtek közülük, már aki életben maradt, és nem tudták, ki a gyerekük apja, nem is akartak tovább élni. Amikor tapasztalta, hogy a segélyek töredéke jut el a rászorulókhoz, egy amerikai barátnőjével megalapították a saját segélyszervezetüket, Centre for Indigenous Women and Children, vagyis Őslakos Nők és Gyerekek Központja néven. Segíteni próbált azokon a nőkön is, akiket a férfiak kegyetlenül dolgoztattak, vertek, megaláztak; próbálta elérni, hogy lányok is járhassanak iskolába; fellépett a kényszerű körülmetélés ellen, az ellen, hogy még a városok nyílt utcáin is, fényes nappal megtámadva nőket, megcsonkítsák nemi szervüket, akár rozsdás késsel is, tulajdonképpen fertőzéses halált okozva.

És hogy mit élt át? Hogyan élt? Lakott olyan összetákolt házban, a Bogoria-tó közelében, egy erdőirtáson, amelynek teteje nemcsak beázott, hanem egy közepes széllökéstől már össze is omlott, nem

is egyszer maga alá temetve őt. Nairobi egyik nyomornegyedében is lakott, ahol víz meg áram sem volt, tetvek lepték el, és persze többször meg akarták erőszakolni, de ő tőrt tartott magánál, és eredményesen védekezett. Egyszer például hason szúrt egy rasztafrizurás kikuju férfit, a félelmetes Mungiki banda tagját, elég mélyen hatolt belé a kés, a fickó csaknem elpatkolt.

És közben Ivett egyre fogyott. A zenész barátja akkor, amikor már jól lefogyott, meglátta benne a csinos lányt, együtt kezdtek élni, sőt össze is házasodtak, és Anna megszületett.

Dániel ámulattal és részvéttel hallgatta a nála nem sokkal idősebb nagynénje, Ivett élményeit, elhatározta, ő is elmegy Afrikába, micsoda fotókat csinálhatna ott. Szeretett beszélgetni Ivett-tel, aki előadta neki, hogy folyamatosan tanulja saját magát; vállalja igazi arcát, nem bújik álarc mögé; a lényeg a belső erő; még nem eléggé hiteles önmaga számára; elfelejti a rosszat, és nincs is annál fontosabb, mint azt elfelejteni; kényszeríti magát, hogy felelősséget vállaljon mindazért, amiért vállalhat; roppant álmodozó, sok mindent a képzeletében él át; és azon igyekszik, ne érje olyan csalódás, amely után elveszíthetné illúzióit.

Ha tisztában lett volna azzal, milyen is ez a Magyarország, nem jön ide, gondolta Ivett, apja vette rá, András, aki már korábban hazatért, aztán pár hétre rá meghalt. Az új, demokratikus rendszer kiformálódásában, mondta András, nagy szükség volna olyan szakemberre, aki a segélyezésben és a segítésben otthon van, mint Ivett, jöjjön ebbe az országba, ahol az ilyen szervezeteknek nincs hagyománya; ráadásul nemcsak angolul és franciául tud, hanem magyarul is.

Talán az államtitkár-helyettes megpróbálkozik, gondolta Ivett, az ő korrumpálásával. Elnevette magát, de csak gondolatban. Vagy valamivel meg akarják zsarolni?

Egyedül maradt kilencéves kislányával, miután elvált a férjétől, a zenésztől, akivel együtt mentek Kenyába, mert ráébredt, neki nem a férfiak kellenek. Miután találkozott jelenlegi párjával, Évával, ismeretlen boldogság szállta meg. Úgy élnek, mint egy házaspár. Mindent elmesélnek egymásnak, mindent tudnak a másikról. Éva gyilkos humorú, kemény jellem, éppen ilyen pár kellett Ivettnek. Anna, Ivett lánya is bírja Évát, ez kölcsönösnek tetszett, Éva pótmama, illetve lehet, hogy pótpapa lett. Ketten, Ivett és Éva egy úgynevezett dumagyógyítót nyitottak, Éva pszichológiai magánrendelőjében, jöhetett hozzájuk bárki, kibeszélhette magát, ők meghallgatták, eltársalogtak vele, próbálták ráébreszteni saját magára, egy bizonyos útra, amelyen végig kéne haladnia, és mindezt ingyen tették.

Átfutott Ivetten, hogy mivel az ikrek jegyében született, felhőtlenül kell lebegnie, ikervonásként, egy ilyen államtitkár-helyettes felett, és megvigasztalódott.

Az államtitkár-helyettes már várta az előkelő étteremben, ahova a találkozót megbeszélték, mázsányi, puffadt arcú, középkorú férfi. Kezet csókolt, és azonnal bejelentette, nagy garral, milyen vacsorát is rendelt: kapros fogaslevest, tésztában sütött rákot, szarvasgombás libamájpástétomot mangócsatnival, párolt lazacrózsát lazackaviárral cukkiniszőnyegen, szarvasgerincet dióbundában ananászcsipsszel, sajtvarázslatot tündérszárnyakon, crème brûlée-t karamellöntettel és friss gyümölcsökkel; és azért beszélte meg ebben az étteremben a találkozót, mondta, mert ez az egyetlen hely Budapesten, ahol ilyesmiket lehet enni; az italt még nem rendelte meg, várja, Ivett mit szeretne. Ivett kijelentette, ő este ilyen ételeket nem eszik, különben is szereti a magyar konyhát, csupán borjúpaprikást galuskával rendelne, uborkasalátát és egy pohár soproni sört, többet nem is akar inni, mert kerékpárral jött, és szeret józanul biciklizni, közben meg jól szórakozott magában. Ejnye, Ivett, mondta az államtitkár-helyettes savanyúan, hát akkor visszamondom a rendelést, és azt eszem, amit maga, pedig megsúgom, nem mi fizetnénk, repipénz van nálam. Egye csak nyugodtan, amit megrendelt, mondta Ivett mosolyogva, főleg ha nem a maga zsebe bánja. Az államtitkár-helyettes bosszúsan legyintett. Hamar a végére jártak annak az egytálételnek, és közben közömbös dolgokról beszélgettek, az államtitkár-helyettes udvariaskodott és udvarolt. Közben megkérte Ivettet, meséljen magyarországi élményeiről.

Ivett elmesélte, hogy az elmeszociális otthonokban szörnyű dolgokat tapasztalt, erre egy ügyvédnő rokona hívta fel a figyelmét, ő, Ivett felajánlott egy szép összeget, javítandó a helyzeten, jól járt volna az állam is, de a kormányzat megüzente neki, oké, de csak akkor, ha Ivett mindenhol azt nyilatkozza, hogy a pénz a kormánytól származik, ő, Ivett, csak kezeli. Hát beintett, kényszerűen. Arra is kitért, hogy rendbe hozatta az egyik jelentős kórház intenzív osztályát, a legújabb gépekkel, eszközökkel szereltette fel. Ez sem tetszett a kormánynak, mert miért üti bele mindenbe az orrát. Nemrég finanszírozott egy állami kezdeményezésből induló öregotthon-hálózatot, adta elő, szerte az országban, és amikor elkészült, nagy pénzekért szállodalánckénd kezdték működtetni. A segélyszervezet nevében ő tárgyalt, illetve kezelte az ügyet, és mikor először megjelent, a hálózat vezetői mosolyogtak, milyen jó csaj, mondták egymás közt, bizonyára remekül átlátja, miről is van szó, és röhögtek, de nem sokáig, ugyanis amikor megtapasztalta,

kikkel áll szemben, erőteljesen lépett fel, ahogy Kenyában kénytelen volt megtanulni, azonnal félresöpörte a homályos, félrevezető szövegeket, és kijelentette, uraim, ha egyáltalán nevezhetem önöket úrnak, jó volna most már, ha a magyar nyelvet, amely állítólag az anyanyelvük, helyesen használnák, és nem keltenék azt hitet, miszerint ez a nyelv csak bődületes hazugságokra alkalmas, nemde. Hm, micsoda kardos menyecske, mondták, tekintélyre szeretne szert tenni, és szidni kezdték, nem is olyan jó csaj. Mivel nem ért el semmit, bírósághoz fordult, ám a bíróság, szakértők véleményére alapozva, elutasította szervezetének követelését, hogy az eredeti célnak megfelelően használják a hálózatot, vagyis öregek otthonaként; no persze kiderült, hogy a szakértők le voltak fizetve, de hiába derült ki. Nyilvánosságra hozta az ügy minden ága-bogát, a bírósági ítéletet is megtámadva. Na ezután úgy vette észre, mintha követnék.

Az államtitkár-helyettes elmosolyodott, és megkérdezte, Ivett, talán csak nem fél?

Ivettnek megint eszébe jutott Kenya, mikor a Mungiki maffia egyik bandája megtámadta azt a falut, ahol ő éppen tartózkodott, lerohanták, kifosztották, felgyújtották, Ivett szerencsével menekült meg, mert helyi barátnője, Jane, ismert egy rejtekutat, azon rohantak észvesztően. Éppen az esős évszak köszöntött be, szerencsére, a fák, cserjék nedves leveleit nyalogathatták, hiszen nem volt vizük. És amikor megéheztek, kaparni kezdték a földet maniókáért. Egy szintén menekülő, rohanó csapathoz csatlakoztak az őserdőben, egy korábbi útonálló vezette őket. Futottak, Ivett szandálja hamar elszakadt, mezítláb futott tovább, a lába tele lett tüskékkel, sebekkel, vérzett és feldagadt. Pihenés közben arról beszéltek, hogyan ne süppedjenek bele a kétségbeesésbe, szenvedésbe, hogyan kerüljenek minden olyan mozdulatot meg gondolatot, ami lebénítaná őket, de leggyakrabban arról beszéltek, van-e élet a halál után. Futottak,ették a maniókát, pihentek elbújva, a fák leveleit nyalogatták. Új létezést értek meg. Ivett titkon beszélt magában, az életre gondolt, és számolta, hány napja lehet még hátra. Ám kijutottak az őserdőből, és egy cserjésen át valami faluba értek, ahol nem voltak ellenségeik. Ezek után nem úgy gondolkodott már, ahogyan azelőtt.

Merőn nézte az államtitkár-helyettest, vajon ez a szerencsétlen, elpuhult fickó túlélte volna-e azt az őserdei menekülést? Ugyan, semmi esélye nem lett volna. És nevetett magában. Hihetetlen fölényt érzett.

Nem félek, uram, mondta Ivett. Azt hiszem, maga jobban fél. Az államtitkár-helyettes mosolyogva megkérdezte, azt gondolja, Ivett,

hogy mivel Kenyában megúszott mindent, nálunk is megúszhatja? Ivett visszakérdezett, mit kellene megúsznom?

Akkor betért az étterembe egy Ivett-tel körülbelül egyidős nő, a párjával, kitörő örömmel franciául üdvözölte Ivettet. Micsoda hájpacnival üldögélsz itt, Ivett, ejnye, mondta nevetve franciául. Titkos ügynök, mondta Ivett komolykodva franciául, és ő is nevetett. A nő megkérdezte, csak nem, te jó ég, ha megkérdezi, mi a fő foglalatosságod, folytatta a nő, meséld el neki, hogy az alaszkai bálnákról számtalan filmet gyűjtöttél össze, és azt szoktad nézegetni. Ezt nem árulom el, azt ki kell érdemelni, mondta Ivett. Hát akkor magyarázd el neki, hogy Magyarország egy második Afrika, ha nem is egészen úgy, mint Afrika, mondta a nő, és elköszönt.

Azért az túlzás, hogy Afrika lenne az országunk, kikérem magamnak, mondta komoran az államtitkár-helyettes. Ez igen, maga tud franciául, emelkedett a szememben, mondta Ivett.

Az államtitkár-helyettes felhajtotta a sörét, még egyet rendelt, és hirtelen azt mondta, Ivett, kérem szépen, adnánk egy nagyobb összeget a maga szervezetének, képzelje el. Érdekes, mondta Ivett, és mit kíván cserébe? Semmi különöset, Ivett, csekélységet, csak annyit, hogy vegye maga mellé stratégiai tanácsadónak, és kimondott egy nevet, amelytől Ivett megborzongott, és indulatba jött. Aha, szóval azt szeretnék, hogy a szervezetem mossa tisztára a titkosszolgálatok piszkos pénzét, mondta Ivett. Ne olyan hangosan, asszonyom, mondta az államtitkár-helyettes, ez itt nyilvános hely. És megkérdezte, szóval nem hajlandó? Ivett nem válaszolt, hanem az államtitkár-helyettes tekintetét kereste, szinte farkasszemet nézett vele. Ez a kövér pali nem tétel számomra, gondolta.

Javaslom magának, uram, mondta Ivett, hasson oda, hogy a velejéig romlott államapparátus változzon meg, legyen becsületes, tisztakezű, igazságszerető, jóérzésű, és persze tartsa be a saját törvényeit, de csak a jó törvényeit, az aljasakat meg vesse el. Hassanak oda, hogy meghonosodjon végre az országban a szabálytisztelet, a szavahihetőség. És tudja meg azt is, az a véleményem, hogy az ország jelenlegi politikai elitje egy söpredék, egyszerűen törvénytelenül működik. És közben arra gondolt, könnyű neki, mert ő francia, vagyis francia állampolgár, és kissé elszégyellte magát. Merné elmondani, kérdezte magától, akkor is, ha magyar útlevele lenne?

Az államtitkár-helyettes közömbösen hallgatta, majd hirtelen megkérdezte, mennyi a fizetése, asszonyom, meg a különböző pótlékok? Jól tudják azt maguk, mondta Ivett. De én arra vagyok kíváncsi, amit csak úgy feketén vesz fel. Küldje rám a rendőrséget, azok majd kreálnak

annyi összeget, amennyi maguknak tetszik, mondta Ivett. Az államtitkár-helyettesnek a szeme sem rebbent, és megkérdezte, ingatlanjai, belföldi, külföldi, befektetései, offshore cégei? Ha még ezt sem tudják, kérdezett vissza Ivett, akkor hogyan dolgoznak? Vizsgálatot indíthatunk, és akkor kiderül, maga mennyit lopott a szervezetétől, mondta az államtitkár-helyettes. Ne magából induljon ki, uram, már ami a lopást illeti, jegyezte meg Ivett. Az államtitkár-helyettes arca eltorzult. Ivett felpattant, és jó éjszakát kívánva távozni akart.

Ugyan, Ivett, ne rohanjon el, csak vicceltem, mondta az államtitkár-helyettes visszakozva, csupán arról van szó, amit még nem sikerült elmondanom, de most elmondom, tehát arról van szó, ami mélyen lakik a szívünkben, vagyis segíteni akarunk magának és a szervezetének, segíteni a családokat meg a rászorulókat, segíteni a szeretet, az összetartozás, a remény, a méltóság nevében, a hitről meg a hazáról nem is beszélve. Ámen, mondta Ivett, de elvárnám, hogy magánál hitelesebb ember szavalja el ezeket a szóvirágokat. És megint elköszönt.

Várjon még, mondta az államtitkár-helyettes, és merőn szemlélte Ivettet, majd elmosolyodott, és megkérdezte, Ivett, ugye maga leszbikus? Ivett elnevette magát, és azt mondta, uram, hogy leszbikus vagyok-e vagy sem, akkor vallom be, ha ön is bevallja, vajon heteroszexuális-e. Képzelje, Ivett, az vagyok, heteroszexuális, mondta az államtitkár-helyettes, és nevetett. Éjnye, csak nem, nahát, érdekes, mondta Ivett, de nem baj, nyugodjon meg, ne féljen, hát van ilyen is, heteroszexuális is van, nem veti meg ezért magát senki, egy leszbikus sem, ezért nem, ezért egyáltalán nem, még a kenyai őserdőben sem vetnék meg magát ezért, nyugodtan lehetne heteroszexuális, másért viszont bőven megvetnék, és otthagynák egyedül a vadállatok prédájául.

És Ivett felpattant, nyomban elviharzott.

Tapasztalta, hogy még sokkal inkább figyelik.

73

Egy érdekes kis kávéházba jártam, Lívvel és Ivett-tel együtt, az Andrássy úton az Eckermann kávéházba, illetve itt jöttünk össze egy kis vitatkozásra a partnereinkkel, ahol elég jól éreztük magunkat, az igen egyszerű, tulajdonképpen a régi eszpresszókat utánzó miliőben, ugyanakkor Thonet-székeken ülhettünk, bár a kis, kerek asztalok csak műmárványból készültek, de a falakon mindig valami tárlat volt, festmények, grafikák, fotók. Nemrég éppen több fotómat aggatták ki,

mindegyik tüntető tömeget ábrázolt, felajzott, kiabáló tömeget, zászlókkal, táblákon feliratokkal, jelszavakkal, és ezekből a szövegekből alkottam képaláírást, például: Ez a ma, amitől tegnap annyira féltünk, és még holnap is félni fogunk; Szabadság, te szülj nekünk rendet, de ne császármetszéssel; Van ám feltámadás, ha nem is mindenkinek; Jobbak vagyunk nálatok, basszátok az anyátok!; Magyarhon a bölcső, minden nemzet bölcsője; Kurva meleg van az Andrássy úton; A nemzetiszínű faszunkat szopjátok szét!; Liberálbolsevik banda, szürcsöljetek gennyet!

Asztaltársaságunk ragaszkodott ehhez a helyhez, rajtunk, hármunkon kívül egy színházi rendező, kövérkés, vidám képű, kopasz férfi, egy erős alkatú, fekete borostás újságíró, egy kultúrával foglalkozó parlamenti képviselő, zömök, ugrabugra férfi, akivel állandó vitában álltunk, aztán hozzánk csapódott egy igen kövér, tágra nyílt szemű blogger is. Dániel is hajlandó volt velünk jönni azon a délutánon, amelyről most beszámolok.

Felvetem, mondta a fekete nadrágot és piros zakót viselő Lív, hogy az igazság mennyire távol van mostanság az igazságtól, mit tudtok erre mondani?

Hallgattunk, de mosolyogva néztünk Lívre.

A szavakon sok múlik, vagyis a nyelven, törte meg a hallgatást a sárga, márkás pólóba és világoskék farmerba öltözött blogger, nemhiába mondják egyes elmélkedők, hogy az igazság is még csak úton van a nyelvhez. Hát nem? Ám félek, hogy az igazság a maga útján soha nem érkezik el oda, ahová várják, legalábbis nálunk nem.

Na és mi van a megbánással, kérdezte a fehér farmeres újságíró. Hadd hozzam fel a megbánást, a legutóbbi cikkemben megbántam, hogy valamikor kiszolgáltam a diktatúrát, erre fel rengeteg levelet kaptam, mert az emberek szeretik a megbánást, ez a korszellem.

Dániel, aki koromfekete vászonnadrágot és koromfekete rövid ujjú pólót viselt, megkérdezte, és most mit szolgálsz ki, öreg?

Hogyhogy mit, hát a szabadságot, válaszolta az újságíró.

Röhögtünk, gurultunk a röhögéstől.

Ivett, sötétkék farmerban és sötétkék pólóban, megkérdezte, és mikor bánja meg, hogy kiszolgálta az úgymond szabadságot?

Hagyjátok ezt a szegény újságírót, mondtam. Még csak annyit, hogy miként lenne korszellem a nálunk honos megbánásból, amely egyszerű önfelmentés, mint a mi újságírónké is, és tulajdonképpen senki semmit nem bánt meg, az ellehetetlenítésünket sem, az ország vakvágányra vezetését sem, azt sem, összefoglalóan, hogy nem hagyták

az embert élni, és ebben közreműködött a hírlapírónk is, a diktatúra idején. És most, az úgymond demokráciában sem divat hagyni, illetve nem hagyjuk a másikat, hogy nyugodtan éljen. Megkérdezem, miért van az, hogy mostanában az ismétlődő és egyhangú zajokra összerezzenek, nyilván az egész életemből következik. Nem bírom elviselni a zajkeltőket, például, ha a fenti lakásból tévéhangot hallok, kikészülök, összeomlok, és csak a tévézajra tudok figyelni, dübörgésnek érzem a fülemben, még miután megszűnt, akkor is, mert úgy gondolom, nem is szűnt meg, mintha félnék ettől a zajszennytől, akkor is, ha éppen nem hallom, hát igen, nyilván félek valami ismeretlentől, de leginkább az ismerttől, ami éppen zaj képében hatolt belém, úgy érzem, hogy nem élem túl, ez az én keresztem.

A korszellemet szerintem nem ismertük fel, mondta Ivett, mert a korszellem az volna, ha egyszerre érzékelnénk, nem téve köztük minőségi különbséget, az ózonlyukat, a Microsoftot és elnökét, a klorofluorkarbon kártevését, a Mercedes gyártósorait, az utolsó kínai elnököt meg az első amerikai elnököt, a jövő generáció és a múlt generáció jogainak különbségeit megtestesítve, a nemzetközi megállapodásokat visszamenőleg sok évre, a legközelebbi meteort, amely ütközhet a földdel, a helyi választások mikéntjét Afrikában és Mexikóban és Magyarországon és Kanadában, igazgatótanácsi üléseken történteket, az édsz-vírust, halálukra készülő és gyógyuló betegeket, mélyhűtött embriókat, az égő erdők füstoszlopait, rádiós nyomkövető gallért viselő bálnákat, a világháló közösségeinek reakcióit, védelemre szoruló, pusztulóban lévő állatfajokat, a kizsákmányolás szimbólumait, az iszlám fundamentalisták különös seregét, a pápa áldásosztását, filmprodusereket működés közben, a Vezúv vulkánkitöréseit, terrorista merényleteket és így tovább a végtelenségig és a túlélés jelenségéig.

Micsoda szöveg, micsoda kifejezések, már ne haragudjon, Ivett, ez nekem magas, mondta a kultúrával foglalkozó parlamenti képviselő, aki a legújabb, selymesen ragyogó szövetből készült, fekete öltönydivatnak hódolt.

Neked minden magas, ezért lehetsz képviselő, jegyeztem meg.

Vesse fel a parlamentben, hogy manapság miért fogadjuk el a jó formájú melltartót az emlők jó formája helyett, mondta Dániel.

Röhögtünk, és jóízűen.

A ciciforma összefüggését a melltartóformával már felvetettem az egyik blogomban, mondta a blogger, nagy közönségsikert aratva.

A nők melle még mindig nagy téma országunkban, mondta a színházi rendező, gondolkozom egy topless darabon.

Elterjedt Amerikában, hogy a magyar csajoknak jobban meredezik a mellbimbójuk, mint az amerikaiaknak, jegyezte meg Dániel, és az amcsik ezt kikérik maguknak, mondván, hogy mégiscsak ők az elsők mindenben.

A színházi rendező mesélni kezdte, hogy ír egy darabot, és előkapott egy dossziét, és megkérdezte, felolvashat-e egy részletet. Bólogattunk, hozzátéve, hát ha muszáj. És felolvasta: Kávéház, két férfi beszélget, Tom nevezetű az egyik, kinek szőke haj látszik ki kalapjából, mert kalapban ül, és Dzsó nevezetű a másik, aki tökéletesen kopasz. Figyelj, Dzsó, mondta Tom, remélem tudod, hogy a legnagyobb nyereséget nem az emberkereskedelem, a fegyverbiznisz, a kurvafuttatás vagy a gyerekmeló hozza. Hogyne tudnám, Tom, mondta Dzsó, nekem például haverom néhány csúcspolitikus, sőt kormánytag, és egy csomó top-gengszter, együtt járunk, régies kifejezéssel, kúrni. Hát persze, feltalálod a nagymutterban a csecsemőt, de én ennél továbbmennék, Dzso, mondta Tom, a vérszövetség irányába mennék. Hát igen, Tom, jól beszélsz, mondta a kopasz Dzso, hisz már régen kiderült, hogy ma már nem kell úgynevezett eredeti zsozsófelhalmozás, spanyol konkvisztádorok, sem parafasisakos angol dzsentlmenfélék moszkitóháló alatt, sem üveggyöngy a négereknek elefántcsontért, és ki tudja, miféle marxi hülyeség, hogy megvásárolj egy-két csinos kis szigetet a trópusokon, elég a megfelelő kormányzati figurákkal egy kis vérszerződés. Hú, micsoda művelt dumád van, Dzso, ez igen, mondta a kalapos Tom, de elmehetnél a búsba a műveltségeddel, amit különben tőlem szedtél egykor, és elbujdokolhatnál számtalan vérszerződés birtokában is, ha nem volna körülötted egy csapat kigyúrt fickó, akik a megfelelő időben előrántják a stukkert. Nevetnek. És megjelenik vagy négy kigyúrt alak, kiknek a társaságában eltávoznak.

Nem nevettünk, sőt elkomorodtunk.

Öreg, te nem vagy író, az a baj, mondtam, illetve, bocsánat, ezt a szöveget nálunk majd írói szövegnek könyvelik el, úgyhogy tényleg íróvá avatnak.

A színházi rendező sértetten megkérdezte, talán nem jó a szövegem?

Hát először is, két ilyen dumájú gengszter nem hozza fel Marxot, de a konkvisztádorokat sem, mondta Lív, hogy mást ne mondjak. Az a baj, hogy ezek a figurák nem lehetnek annyira intelligensek, mint te, mert te ugye, túlságosan intelligens meg okos vagy, haha. De ha pályázol, sikert aratsz, az ilyen bornírt szövegeket szeretik.

Mindannyian pályázunk, mondtam, de a pénzosztó bizottságokban csupa nyomuló alak meg seggfej ül, népnemzeti magyar, meg nem-

zetközi szocialista, nem is beszélve a keresztényekről, és hozzá még néhány ürügyzsidóról, sőt szalonképesnek tartott fajgyűlölőről, akik viszonzást várnak cserébe a szavazatukért, és mivel például tőlem nem várhatnak, hát egyiknek sem vagyok fontos, persze hála istennek.

Egy orosz műhold, hiába készített a Földről felvételeket, nem fedezett fel életet, jegyezte meg Dániel.

Nevettünk.

Ivett egészen más témára tért át, kijelentve, hogy hinnünk kell abban, miszerint tudatunk lényegileg boldog, nem is lehet más, és természettől fogva, eredendően boldog, mert igaznak, egészségesnek, tisztának, sőt reménykedőnek született. És ezt a boldog tudatot a fennálló, az éppen fennálló, a mindenkori fennálló dolgozza meg úgy, az eredendően boldog és reménykedő tudatunkat, hogy boldogtalanná és reménytelenné váljon, elsősorban a mindenkori fennálló uralma által, önmaga aljassága, romlottsága miatt. Azon kell lennünk, hogy az eredendően boldog tudatot, a boldog és reményteljes tudatot intézményesítsük, de ehhez új kezdet szükséges, és nem olyan, mint amilyen néhány évvel ezelőtt lejátszódott. Egy új kezdetnek ugyanis szét kell robbantania jelenlegi világunk zárt rendjét, és sehol nem látok robbanást. A szétrobbantást azonban nem szabad összetéveszteni sem reformmal, sem polgárháborúval, sem hatalomcserével, sem forradalommal, sem puccsal, sem államformaváltással, semmi ilyesmivel. Mert mindez természetesen nem takar és nem takarhat mást, mint egy új csoport, új sereg törekvését az uralkodás megszerzésére.

Bennem felmerült az is, vette át a szót Lív, hogy a most nálunk hirtelen kiválasztódó fennforgók azon az álláspontón vannak, miszerint a megismerhetőségben, pontosabban a múlt bűneinek leleplezésében, úgy általában, nem bíznak, és nem is akarnak bízni, miközben az elbeszélhetőség nehézségei is úrrá lettek rajtuk, hisz egyáltalán nem szándékozzák, úgy látom, elbeszélni a múltat, éppen azt, amit meg akartak változtatni, de ami talán még nagyobb baj, a jelent sem elemzik, sőt mintha nem is ütköztek volna meg semmin, sem a múltból, sem a jelenből, arra gondolva nyilván, hogy a jelen bűneinek megismerhetőségét és elbeszélhetőségét már jó előre meggátolják.

No persze, az állampolgárok sem különbek, mondtam, ők is hülyeségtől átitatottan képzelegnek, baromságokról ábrándoznak, sőt átvernek és hazudoznak, ugyanakkor meg közömbösnek, hanyagnak, tudatlannak mutatkoznak, és mintha tudást sem akarnának szerezni arról, milyen rendszerben élnek most, mintha mindegy lenne nekik, szabadok-e vagy rabok, és mintha egészségesen ítélkezni sem volna

a kenyerük; persze nem szoktak meg semmilyen egészséges dolgot, és persze az orruknál sem látnak tovább.

Ejnye, uraim és hölgyeim, mondta a kultúrával foglalkozó képviselő, kénytelen vagyok ellentmondani, mert haj, haj, csodálatos ez a mi országunk, népünk, társadalmunk, hát nem, hiszen ennyi bizonytalanság, ennyi remény és reménytelenség után, ennyi tépettség, ennyi pusztítás és halál ellenére, szóval mindenek ellenére próbálja őrizni normális arcát, miközben demokráciát teremtett, hangsúlyozom, demokráciát, no és persze jogállamot.

Most hallottam, jegyezte meg Dániel, hogy egy falusi házban betörők jártak, semmi mást nem loptak el, csak egy bicikli hátsó kerekét, és a házőrző kutyát, a láncát elvágva, mivel nagyon ugatott, fellármázván a környéket.

Nevettünk.

Na jó, jelentette ki a kultúrával foglalkozó képviselő, én magam mindig szemben álltam és állok a mindenkori hatalomjanikkal, haszonejakulátorokkal, megalkuszokkal, nem igazodtam a megbukott parancsövöröshöz, sem a kiformálódó tekintélyfehérhez, nem kompániázok érdekláncolatokba vert figurákkal, nem testvériesülök szentségek, hitregék, ősösztönök, népámítások, eredetmondák, szabadságszoboralakok, piacistenek, egyenlőség-huhogók, emberjog-különítményesek, keménykomcsik, puhanyilasok stb. világával, és megvetem a mindenkori nyilvánosságot magamutogatón és aljasan meglovagoló celeb közszereplők giccses bandáját.

Hűha, ez aztán szép tiráda volt, képviselő úr, nem is hiszem, hogy meg tudná ismételni, mondta Lív gunyorosan, és most megmondom őszintén, úgy is, mint egy celebnek, mert maga is csak egy politikában utazó celeb, ezt vegye tudomásul, szóval megmondom, hogy elég volt a tevékenységéből.

A képviselő felpaprikázódva felhördült, már hogyhogy?

A színházi rendező megkérdezte a képviselőtől, ki akarsz kászálódni ugye a szarból, a saját szarodból, mi?

Nem tud kikászálódni egyáltalán, mondtam, és az ország sem tud kikászálódni, a boldogtalanság az egeket veri, az ország harmadának kint van a segge a nadrágból.

Remélem van elég szufla, találékonyság meg agyizom a kollektív magyar tudatalattiban, jegyezte meg Dániel.

Csend lett. Kellett egy kis szünetet tartanunk.

Az újságíró elmesélte, hogy visszadobták egy riportját, amelyben közreadta egy család beszélgetését, véletlenül egy étteremben hallotta

a szomszéd asztaltól. Ötvenes szülők, huszonéves lány és fiú; az apa és a fiú sört ivott, az anya és a lány limonádét. Fiam, meg ne lássam még egyszer azt a lányt, akivel jársz, mondta az apa, inkább szakíts vele, a mi családunkban nem divat zsidó lánynak udvarolni, a zsidók kommunisták. Abban a lányban, Etelben csak halványan pislákol a zsidóság, apa, mondta a fiú, és ha kommunisták lettek volna, akkor nem telepítették volna ki épp a kommunisták a nagyszüleit, táborba zárva. Szagról lehet tudni, mennyire zsidó az a leányzó, mondta az anya, meg is éreztem rajta, és nyilván azért lettek kitelepítve a nagyszülei, mert kizsákmányolók voltak, amolyan zsidó módra. Nekem nem lehetne ilyen barátnőm, akinek fekete, sűrűn hullámos haja van, akár egy négernek, mondta a lány. Nem zsákmányoltak ki senkit, nincsenek kapitalista hagyományaik, mondta a fiú, Etel nagyapja történész volt, és úgy tudom, Etel csak félzsidó, és igen kedves veletek, és az apja is történész, a magyar újkorral foglalkozik. A félzsidó is zsidó, fiam, mondta az anya, különben meg rémisztő, hogy aki magyar történelemmel foglalkozik, zsidó legyen. Bocsánat, Etelnek nem a történész apja a zsidó, hanem az anyja, aki orvos, mondta a fiú, és roppant megnyerő asszony. No persze, az a nő ráakaszkodott egy magyar tudósra, mondta az anya, a zsidó nők ilyenek, ha orvosok, ha nem. Ide figyelj, fiam, mondta az apa, akiben van zsidó vér, az, ha kommunista, akkor kommunistább mindenkinél, ha kapitalista, kapitalistább az elfogadhatónál, ha meg orvos, az a legrosszabb. Hát igen, mondta az anya, és akiben csak félig van zsidó vér, az azt hiszi magáról, hogy minden rendben van vele, mint ez az Etel is, hivatkozva nyilván a benne lévő magyar vérre, de hát a zsidó vér semmissé teszi a magyart. Magyarabbnak akarják kijátszani magukat a magyarnál, mondta a lány, ezért kapta biztosan az Etel nevet, hogy az Etelközre emlékeztessen, pfúj. Na, ne nevettess, mondta a fiú, elképesztő, és most már elegem van. Nekünk is elegünk van, fiam, mondta az apa, és be ne tegye hozzánk a lábát még egyszer az a zsidó lány.

Csend keletkezett.

Imádom Friesachot, a kedves kis falut, sok alpesi tehénnel, törte meg a csendet Dániel, és imádom a Wörthi-tavat, az micsoda kék, kék és kék, virágot szedtem a Grossglockneren meg szamócát. És vettem egy henger alakú cukoradagolót, a barátnőmnek persze nem tetszett, azt mondta, egy cukoradagoló ne legyen henger alakú.

Nevettünk megint.

Jómagam leragadtam annál, szólalt meg a kultúrával foglalkozó képviselő, hogy új rendszerünk van, ismétlem, jogállam, bár ugye hibáztunk, mert mítoszt teremtettünk az új rendszerből.

Ez igaz, mítosz maradt nálunk a jogállam, jegyezte meg Lív, mert sajnos mítosz maradt, egyáltalán nem vált gyakorlattá.

És értetlenül állunk az előtt, amit teremtettünk, mondtam.

Olvastam, hogy a paprikás kolbász, amely jó csípős, most már védőgázas csomagolásban is kapható, jegyezte meg Dániel.

Ismét elhallgattunk, és bámultuk Dánielt.

És ne feledjük, konszolidáltuk, nagy áldozatokkal, a bankrendszerünket, jegyezte meg a kultúrával foglalkozó képviselő, nem mehet csődbe már az állam.

Azt állítom, miszerint a zavar és öntudat, illetve az öntudat és zavar jellemzi az új rendszerünket, mondta Lív, a harmadik köztársaságot, amely, és most vágjunk a közepébe, a zavart öntudatra, illetve az öntudatos zavarra rendezkedett be. Felfedezésem értelmében mindez nemcsak korabeli magyar, hanem korabeli kelet-közép-európai sajátosság is, hiszen beláthatjuk, hogy a zavar együtt az öntudattal, illetve az öntudat együtt a zavarral szépen megmutatkozik az e tájon meghonosodott új korszakban. Térségünk változása után, úgy vélem, a zavar az öntudattal együtt jár, az öntudat meg a zavarral. Viszont az a zavar, amiről beszélek, csupán az öntudat megléte esetén zavar, mivel az öntudathoz van köze, és az az öntudat, amiről szólok, csupán a zavar ismeretében és értelmezésében öntudat, mivel elsősorban a zavarhoz van köze, mint a zavar kellékének, melynek feladata a zavart minél vonzóbbá, kellemesebbé, barátságosabbá, tulajdonképpen és végeredményben öntudatosabbá varázsolni, mindezt képletesen meg valóságosan is, no meg a gondolkodásmódban szintén.

Nem mindennapi kabaré, amit most hallottam, jegyezte meg a képviselő.

Amit elmondott, Lív, ha megengedi, a blogomban meg fogom ismételni, mert zseniális, mondta a blogger. És ha magának, képviselő úr, ez kabaré, akkor a véleménye a vak korlátoltság kategóriájába tartozik.

A képviselő felállt, és köszönés nélkül távozott.

Egy kútásómester, mivel keveset keresett, megtanulta a sírásást meg a kriptaalapozást is, mesélte Dániel. Egyszer azt hallotta, hogy Dél-Afrikában igen jól keresnek a sírások, hát elindult Dél-Afrikába, gyalog vágott neki, de tett engedményt, ha felvették, kiegyezett az autóstoppal. Hamburgban hallotta a szóbeszédet, egy tengerparti kocsmában, és éppen magyaroktól, hogy a feketék szívesen lenyakazzák a fehér bevándorlókat Sowetóban, viszont ők megúszták, mert azon a napon, mikor a társaik fejét levágták, ők nem mentek munkába, hanem inkább kocsmáztak. És megbeszélték, hogy a kocsmázás életmentő.

Ezzel a sírásó mélységesen egyetértett, és arra gondolt, hogy a magyar kocsmáknál jobb és életmentőbb nincs, és visszaindult.

Megint nevettünk, holott sírhattunk is volna.

74

És teltek az évek, sőt, rohamtempóban teltek.

Fotóügynökséget akartam alapítani, még mielőtt teljesen át nem adom magam, gondoltam, az öregségnek, fotóügynökséget, ahogy valamikor Capa, magánügynökséget. Hogyan kezdjem? Kihez, kikhez forduljak? És milyen stratégiával? Nem tudtam eldönteni, ezért azt csináltam, ami éppen eszembe jutott, ami csak úgy jött.

A fényképészszövetség szürke eminenciásához fordultam először, aki mindenfélében benne volt, legalábbis ez hírlett róla. Felhívtam telefonon, kedvesen beszélt, úgy tett, mintha nem lepődne meg a magánfotóügynökségen, megállapodtunk az időpontban, mikor menjek el hozzá. A Lipótvárosban lakott, egy szépen felújított bérházban, hosszan kellett csengetnem a kaputelefonon, hideg, ónos, őszi eső szemerkélt, fáztam, és nem vettem sapkát, én hülye, gondoltam. Már azt hittem, nincs is otthon, amikor megszólalt egy női hang, ő a takarítónő, mondta, és a nevemet tudakolta. Nemsokára berregett a jelzőhang, és kinyithattam a kaput. A fényképészek szürke eminenciása, alacsony, élénk mozgású, dús, fekete hajú, ötvenes férfi a magas, teljesen kopasz, kövérkés fia társaságában fogadott, egy hatalmas, tetszetős lakásban. Mély, süppedő fotelban mutattak nekem helyet, és teával kínáltak, de azt éppen nem akartam.

A fényképészek szürke eminenciása megkérdezte, mi újság, Ckó?

Mint nyilván tudod, gyilkos politikai divatok uralkodnak, mondtam.

Nagy hibát követtünk el, mondta a fényképészek szürke eminenciásának fia, nem szerveztünk gerillaháborút.

Komolyan mondja? Ezt kérdeztem, csodálkozó hangsúllyal.

Egészen komolyan, mondta a fiú.

Ilyen fiam van, mit szólsz, Ckó? Vigyorogva kérdezte a fényképészek szürke eminenciása. Valamikor, emlékszel, Ckó, mi is ilyenek voltunk, gerillák, mondta.

Hát erre nemigen emlékszem, mondtam. És megkérdeztem, milyen viszonyban vagy a kormánnyal?

Visszakérdezett, hol van itt kormány? Csak csupa balfasz van és korrupt fickó. Majd egy kis szünet után hozzátette, és gengsztermentalitás.

Hallgattunk.

Szövetségünknek, megmondom őszintén, ellenzékbe kéne vonulnia, mondta a szürke eminenciás, de nincs ellenzék, illetve ami van, az rémes, ellenzéknek mondják magukat, mert hülyék voltak, hogy bekerüljenek a hatalomba. Te tudsz másfajta ellenzékről, Ckó?

Bámultam az értékes olajképeket a falon.

Nagy a nyugalom, mindenki, aki számít, le van fizetve, meg van véve, mondta a fényképészek szürke eminenciása.

Megkérdeztem, te számítasz?

Nem eléggé, válaszolta, és nevetett.

A takarítónő hozta a teát, pedig nem kértem, belekortyoltam, langyos volt és gyenge.

Szóval szeretnék egy magán-fotóügynökséget alapítani, mondtam, hogyan kezdjem?

Nincs szükség ilyen ügynökségre, Ckó, mondta a fényképészek szürke eminenciása, ilyesmit nem is engednének, a fotóügynökség állami monopólium, és lehet, hogy helyesen.

Ellenállásra van szükség, mondta a fiú, azért, hogy mindenkinek, minden állampolgárnak egyenlő beleszólása legyen a kollektív döntésekbe.

A szürke eminenciás megkérdezte, tehetek még érted valamit, Ckó?

Ajánlj be valakinek, kérlek, mondtam.

Tudod, mit, Ckó, beajánllak Desideriónak, Argentínában így hívták, onnan jött vissza a változáskor, magyarul Dezső, és mondta a teljes nevét.

Tárcsázott, beszélt, és amikor letette a kagylót, azt mondta, Desiderio roppant kedves volt, azt mondta, hallott rólad, Ckó, már holnap mehetsz hozzá.

Megkérdeztem, tulajdonképpen kicsoda, micsoda ez a Desiderio?

Desiderio sok mindent csinál, tanácsadó minden kormánynál, de van benne valami különleges, meghatározhatatlan, mondta a fényképészszövetség szürke eminenciása.

Hűvösvölgybe kellett kimennem, egy villaszerű házhoz, a hatalmas ablakokon át gyönyörűen sütött be még az őszi nap is, és Desiderio, vékony, keskeny arcú, fekete hajú, macskaszerű, hatvanas férfi, napozott a kitárt teraszajtó közelébe helyezett fotelban. Bemutatkoztam. Ebben a jó nagy nappaliban beszélgettünk, amely összefüggött az ebédlővel és a konyhával. Különleges, legalábbis számomra különleges bútorokat láttam, és amikor Desiderio észrevette, hogy jól megnézem a berendezést, készséggel magyarázni kezdte, dél-amerikai, pontosab-

ban argentin stílus, Buenos Airesből való minden egyes darab. Egy hintaszékbe ültem, és kedvtelve hintáztattam magam. Desiderio rögtön igen bizalmas modort vett fel, tegeződve.

Képzeld, Ckó, tudom, hogy így becéznek, szóval, Ckó, valamikor, fiatalon, forradalmár voltam meg optimista, és most farkasszemet nézek hajdani önmagammal, de hagyjuk, különben nemsokára kiderül, amit már tudok, úgy nagyjából, hogy mi történt az elmúlt években a színfalak mögött.

Megkérdeztem, elmeséled?

Nevetett, és azt mondta, na azt nem.

Aztán magáról vallott, jogászcsaládból származik, ő is jogot végzett, de belekerült valami diktatúraellenes katolikus ifjúsági szervezkedésbe, börtönbe csukták, és amikor, nem annyira sok idő múlva, kiszabadult, azonnal disszidált, szerencsét próbált több országban, majd Argentínában telepedett le, ahol rokonai éltek, segítségükkel ügyvédi irodát nyitott, majd egy másik rokona hazahívta, mihelyst kikiáltották a harmadik köztársaságot, a kormánynak dolgozik, illetve eddig minden kormánynak dolgozott, elsősorban az úgynevezett szabadságjogok területén, így mondta, hogy területén, de az előterjesztéseit nem fogadták és nem fogadják el, lesöprik. Azt próbálta és próbálja elfogadtatni, hogy a politikai közösség minden egyes tagja egyformán számít, ha ez nem érvényesül, akkor az sérti az egyén méltóságát.

Megkérdeztem, és mire jutottál?

Találgathatsz, Ckó, mondta, nem nagy dolog, istenem.

Hát akkor, Desiderio, nekem nem tudsz segíteni, mondtam.

Ha akarok, akkor tudok, mondta Desiderio, mert rengeteg a barátom, tudniillik csináltam egy másik tervezetet is, amely a szabadságjogok korlátozásáról szól, ezzel bizonyos helyeken igen elégedettek voltak. Argentínában megtanultam, hogy legalább két, lehetőleg ellentétes vasat kell a tűzben tartani, és Magyarország nemigen különbözik Argentínától, itt sincs egyenlő figyelem és tisztelet az állampolgárokat tekintve. De még nem döntöttem el, Ckó, segítsek-e neked, mert elég furcsa légkör alakult ki körülötted, meg kell vizsgálnom, miért.

Szeretném, ha fogadna a miniszterelnök, mondtam, úgy tudom, egy önálló fotóügynökség létrehozása csakis tőle függ.

Ne bolondozz, Ckó, mondta Desiderio, mit képzelsz?!

Fotóznám őt, a miniszterelnököt, mondtam, olyan fotókat készítenék, mondanám neki, amilyeneket még nem csináltak önről, például, dúdolós fotókat, vagyis amikor ön dúdol, mert hallottam, hogy igen szeret dúdolni, remélem nem informáltak rosszul, és megtudtam

a kedvenc számait, megtanultam őket, és elődúdolom önnek: Ülök egy rózsaszínű kádban, a legszebb ünnepi ruhámban; A csikket ne az arcán nyomjátok el, ő érzékeny, vele vigyázni kell; Túl korai neked ez a happy end, nem adok időt, hogy kipihend; Fütyülj a csőbe, forgasd a tárat. Csináljunk egy kis Amerikát; Egy kis piros bombázó gépet akarok én, de nagyon szépet; Mi a fasz ez, ez a nagy büdös kékség, ez a hatvanegyes-expresszbusz; Nagykirály a hangerő, melletted a szőke nő; Fröcsög, mint a turha. A sok bazmeg és a kurva.

Desiderio elsápadt, felhördült, és megkérdezte, te ilyen hülye vagy, Ckó? Hát veled nem lehet szóba állni! Honnan veszed, hogy ilyesmiket dúdolna a miniszterelnök, és hogy egyáltalán szeret dúdolni? Különben is ezek a dalszövegek rég lejártak, idejüket múlták, egy rég elfelejtett évtizedből valók. Te akarsz, Ckó, önálló fotóügynökséget, ne nevettess, de azért majd felhívlak.

De nem hívott fel.

Az utcákat róttam akkoriban, pedig már beköszöntött elég nagy havazással a tél, mindig több kávéházba betértem, miközben kigondoltam, hogy bejelentkezem a főváros egyik alpolgármesterénél, akit még régről ismertem, valamikor kedveltem, mert, mielőtt pozícióba került, a kommunák létesítését és elismertetését akarta, a kőszínházak közül többet szeretett volna átadni alternatív együtteseknek, és arról értekezett, hogy mindenki sorsa ugyanannyit számít, és mindenki véleményét figyelemre érdemesnek kell tartani stb. A titkárnője, középkorú, jelentéktelen nő, fogadott, közömbös és hivatalos mosollyal az eléggé rideg, dísztelen helyiségben, mondván, kicsit várnom kell, az alpolgármester éppen tárgyal. Leültetett egy kényelmetlen fotelba, és megkérdezte, milyen kávéval kínálhat, mondtam kapucsínóval, hamarosan elém tette, és egészen jó volt. Csaknem egy órát kellett várakoznom, és igen dühös lettem, hisz pontos időpontot beszéltünk meg. Az alpolgármester sokat változott, megöregedett, elhízott, állandóan köhögött, különben igen magas, szőke és eredetileg vékony férfi volt, kissé aránytalan alkat. Szobáját hanyagul berendezettnek láttam, igénytelennek. Azt mutatta, mennyire örül nekem, de rögtön észrevettem, csak tetteti, úgy kell neki a velem való találkozás, mint púp a hátára.

Az első kérdése az volt, mi van Budapesten, Ckó?

Na ne viccelj, mondtam, tőlem kérdezed?

Mindennek vége, mondta, kellett volna egy tökéletes forradalom. Teljes defenzívában vagyunk, folytatta, tudod, Ckó, mennyi jut kultúrára?

Azt is rosszul költitek el, mondtam.

Elsötétedett a tekintete.

A kérésed a magán-fotóügynökségről észbontó, Ckó, megmondom őszintén, mondta.

Talán nem jönne jól egy független fotóügynökség?

Nagyon jól jönne, Ckó, hiszen a tájékoztatás csorbítatlan szabadságára volna szükség és a független sajtó burjánzására, de ha támogatnék ilyesmit, azonnal megtámadnának.

Na és, mondtam.

Könnyen beszélsz, mondta.

Le vagy szarva, mondtam.

Hát, ha így beszélsz, Ckó, akkor nyilván elfelejtetted, mondta sértődötten, milyen jól megértettük egymást, amikor még kutató voltam, ugye a demokrácia partnerségi felfogását kutattam, és te készítettél hozzá igen elvont, de találó képeket.

Jól megváltoztál, baszd meg, mondtam, és dérrel-dúrral távoztam.

Kellene nekem egy társ az ügynökséghez, gondoltam, és tervezetemet elküldtem a legtekintélyesebb képes újság főszerkesztőjének, akit régről jól ismertem, felkérve, társuljon velem. Pár nap múlva felhívott, és megbeszéltünk egy találkozót.

Á, a mester, mondta.

Középkorú, elegáns fickó volt, sportos alkat, nem a titkárnője, hanem ő személyesen fogadott és terelt be a legújabb divat szerint berendezett irodájába, gyönyörűen látszott onnan bentről a hóesés.

Foglalj helyet, Ckó, kávét, valami mást?

Hosszú kávé egy kis tejjel jól jönne, mondtam.

Elmesélte gyorsan, hogy még a demokrácia hajnalán javasolt egy magánhírügynökséget, benne önálló fotós részleggel, ő szerette volna megalapítani, és úgy tűnt, sikerrel jár. Szerfölött fontos embernek éreztem magam akkoriban, mondta, több kiállításom nyílt, olyan felvételekkel, amilyeneket azelőtt nem tehettem volna közszemlére. És mintha hőstettet hajtottunk volna végre, miután megírtuk a társaimmal a tervezetet a magánhírügynökségről, és beadtuk a megfelelő helyre, bizakodtunk, de elutasították. Lelombozódtunk és támadásba lendültünk, interjúkat adtunk, és megint fontos tényezőnek képzeltük magunkat, mivel kimondtuk, amit gondoltunk, meg azért is, mert harcoltunk, titkon azt is képzeltük, hogy megtorolják, és akkor hősök lehetünk, de volt eszük, nem torolták meg, és főszerkesztő lettem. Nevetett.

Megkérdeztem, megszellőztetted már a tervezetemet?

Persze, mondta mosolyogva, hát nem azért küldted el?

Na és, mi volt a reakció?

Eddig semmi.

Semmi?

Itt nincs sajtó, Ckó, mondta a főszerkesztő, és nem is lesz egyhamar, talán még az én lapom tartozik az igazi sajtó kategóriájába, szóval ne ábrándozz, az ábrándozás a lélek megrontója.

Felálltam és elköszöntem. Nem tartóztatott, ki se kísért.

Összetalálkoztam az utcán, hetek múlva, már tavasz kezdete volt, a langymeleg szél az utolsó hófoltokat is eltüntette, Kőröspatakival, akivel együtt érettségiztünk, meglepődtem, milyen csúnyán öregszik, hatalmas hasat növesztett, óriási tokát, és a feje mintha megdagadt volna. Tudtam, kormányfőtanácsos lett, egy nővel volt, valószínűleg nem a feleségével, különben azt hallottam, hogy igen meggazdagodott. Azonnal előadtam neki, mit akarok, és segítsen.

Mintha nem is értette volna, mesélni kezdte, milyen példátlan, hogy a bíróságok költségvetését csökkentették, hallatlan, hogy a Desiderió, ugye tudok róla, nagy kitüntetést kapott, és hogy a legtekintélyesebb bank vezére a saját bankja értékpapírjaival manipulál, a bank kárára, a magáncéljai érdekében stb. Be nem állt a szája.

A nő rászólt, hagyd már ezeket, és menjünk.

Figyelj, Ckó, mondta Kőröspataki, sok értelme nincs annak, amit akarsz, lebeszélnélek, bár nyilván az a célod, hogy ne a kormányzat döntse el, mit kell mondani, mit kell meghallani, sőt meglátni, no persze, de bizalmasan megmondom neked, emlékezve arra, hogy érettségi előtt bemutattál nekem egy jó kis nőt, szóval elárulom, összevisszasághoz, dezinformációkhoz, orientálatlansághoz vezetne egy magánfotóügynökség, és ezt mi nem akarjuk, persze a tájékoztatás szabadsága szent, mondta nevetve, és elköszönt.

Nem volt túl jókedvem akkoriban, pedig gyönyörű tavasz köszöntött be, még azok a fák is virágoztak, amelyeknek azelőtt eszükbe sem jutott.

Társaságban találkoztam egy igen öreg parlamenti képviselővel, aki bicegett, és alig látott, de azt terjesztették róla, hogy befolyásos. Bemutatkoztam, és elmondtam neki, mit szeretnék. Mutassa meg néhány felvételét, mondta, jöjjön el hozzám, az irodámba, javasolta, és megbeszéltük az időpontot. Elmentem, de nem volt leadva a nevem, nem engedtek fel. Kértem a portást, aki testőrnek látszott, telefonáljon fel a képviselőnek. Nem akart kötélnek állni, nem zavarhatja, hát adtam neki borravalót, így aztán telefonált. A képviselő úr nem emlékszik magára, mondta a testőr-portás. Adtam neki még pénzt, hogy hívja fel újra, és adja át nekem a kagylót. Megtette.

Nem emlékszem magára, mondta a vén képviselő.

Lefestettem neki a társaságot, ahol találkoztunk, a helyszínt, a jelenlévőket, magamat, és azt, miről váltottunk szót mi ketten.

Valami rémlik, mondta a vén képviselő, és adott egy két nappal későbbi időpontot.

A nevem ismét nem volt leadva, de a testőrnek kinéző portás egy kis újabb borravaló ellenében telefonált, és a képviselő megadta a szabad jelzést.

A titkára, szemüveges, elegáns fiatalember kijelentette, várnom kell. Nem ültetett le, álldogáltam. Az ablakból szép panoráma nyílt a Dunára és Budára. Rengeteg vadásztrófea volt felaggatva a falra, nagy vadász lehet, illetve lehetett a vénség, gondoltam. Úgy félóra múltán kiszólt az öreg a titkárának, van-e még valami dolga. A titkár megpendítette, hogy várok rá. Hát bemehettem hozzá.

Több fényképalbumot cipeltem magammal, és kezdtem mutogatni neki. Sokdioptriás szemüvege mögött roppantul hunyorgatta a szemét.

Megkérdeztem, tetszik látni?

Már miért ne látnám, kérdezett vissza sértődötten.

Sokáig nézegette a képeket, majd megjegyezte, maga, fiam, nem olyan nagy fotós, mint amilyennek tartja magát, és a stílusa nem magyaros, úgyhogy nem tudom támogatni. Különben sincs szükség egy újabb sajtóügynökségre, mert az csak akadályozná azt a megvalósult törekvésünket, hogy mindenki megkapja az erkölcsi, vallási és politikai meggyőződésének megfelelő, neki kijáró figyelmet és szabadságot, mert az biztosítva van, mi, képviselők, biztosítjuk.

De hát éppen, hogy ez utóbbiak nem érvényesülnek, mondtam.

Felkiáltott, micsoda, mit mond, ne is lássam magát!

Tulajdonképpen kidobott.

Ismét elmentem az alpolgármesterhez, aki tele volt panasszal. Sehol sem fogadják, ahol szeretné, nem tud a kormányzat embereinek közelébe férkőzni; banditák járnak a nyomában, fél, hogy összeverik; csodálja, hogy még mindig pozícióban van; többször lemondott, de nem fogadták el; nem hajtják végre az utasításait; minden szépen, fokozatosan elrohad; elképesztő, ki kivel házasodik, társul, szövetkezik, persze érdekből; óriási pénzek forognak lekenyerezésre; furcsa halálesetek történnek, mintha politikai gyilkosságok volnának.

Örülj, Ckó, mondta, hogy nem hagynak labdába rúgni, legalább nyugodtan élhetsz.

Gyönyörű tavasz van, mondtam kimutatva az ablakon, érzed az orgonaszagot?

Értetlenül nézett rám.

Elbúcsúztam.

Egy kávézóban összetalálkoztam valamikori barátommal, aki a diktatúrában komoly ellenzéki pozíciót töltött be. A feje tetején kopaszodott, szakállt viselt, szemüveget, lötyögős farmert és kinyúlt pulóvert, sovány piszkafa volt, és raccsolva beszélt. Mintha túl melegen lett volna öltözve, izzadt, mert már beköszöntött a nyári meleg.

Emlékszel, Ckó, kérdezte, én már ezelőtt húsz-huszonöt évvel megmondtam, hogy Magyarországot csak egy igazi felkelés mentheti meg, a történelem engem igazolt. És megkérdezte, most mivel foglalkozol, Ckó?

Hogyhogy mivel, kérdeztem meglepetten, hát nem tudod, fotózok, mint mindig.

Ja, tényleg, persze, mondta.

Magán-fotóügynökséget szeretnék, adtam elő neki, rengeteg a kapcsolatod, tudnál-e segíteni?

A fejlődéselméletemen dolgozom, mondta.

Jó, jó, mondtam, de a magán-fotóügynökség...

Közbevágott, kijelentve, hogy, Ckó, a fejlődéselméletemben világosan leszögezem, hogy a világ nem az egyes ember törekvését díjazza. És, Ckó, megmondom neked, mire jöttem rá, folytatta, arra, hogy a kormányzat mindent be akar fagyasztani, ennek következtében még tömeghisztéria is kitörhet, ettől tartok, mert akkor visszacsap a kormány, és minden volt és leendő felelősséget ránk, egykori és mai, és elsősorban szellemi ellenzékiekre hárítana, de, szerencsénkre, most még egyelőre nincs sok ok bennünket megtámadni, mert visszahúzódtunk, szellemi ellenzékként is, a saját lelkünkbe.

Megkérdeztem, ezt nevezed te szerencsének?

Jaj, Ckó, olyan szomorú vagyok, olyan magányos, nem értenek meg, mondta.

Jó isten, gondoltam, micsoda szerencsétlen farok lett ebből az egykor sokat ígérő fickóból, de nem szóltam semmit, csak mosolyogtam, és elköszöntem.

A legjelesebb fotótörténésszel, aki fotósokat sztárolt vagy éppen süllyesztett el, telefonon beszéltem, ő sem támogatott, kifejtette, hogy továbbra is zseniális vagyok, minden tisztelete és legmélyebb rokonszenve az enyém, de be kell látnom, hogy az a vonal, amit képviselek, támogathatatlan. Meglepődtem, és arra a kérdésemre, hogy miért volna támogathatatlan az az úgymond vonal, és az a vonal ugyan milyen, talán elmesélhetné, mire azt válaszolta, ezt majd egyszer kifejti nekem, de

nem most, mert a vidéki házába utazik, nem bírja Pesten ezt a hihetetlen meleget.

Véletlenül összefutottam Desiderióval, és, érdekes, meg akart látogatni. Amikor eljött, feltálaltam neki süteményt, gyümölcsöt, kávét, teát, narancsszörpöt, camparit, vörösbort, sokat evett, mármint falt, ivott is rendesen, miközben igen halkan beszélt, kikapcsolta a mobilját, meg kikapcsoltatta az én mobilomat, és bekapcsoltatta a ventillátort, hadd zúgjon, egyúttal ráadásul még egy kis enyhülést is hoz, jegyezte meg, a légkavarás a rekkenő hőségben.

Figyelj ide, Ckó, az egész banda ugyanazoktól az emberektől kapja a pénzét.

Megkérdeztem, miféle banda?

Mindenki, mondta, aki számít. És tudod, mi volt Argentínában nem is olyan régen, hát tűntek el az emberek.

Hogy jön ez ide, Desiderió?

Nem válaszolt, elnézett komoran a levegőbe.

Sokat mozgolódsz, Ckó, mondta Desiderió hosszabb szünet után, kapcsolatokat keresel, feltűnő kapcsolatokat, és szövegelsz, illetve neked szövegelnek, holmi gerillaháborúról, forradalomról, szabadságjogokról, igazi felkelésről, hogy minden rohad, hogy le van fizetve mindenki, aki számít stb., és több helyen úgy vélik, hogy te hozod ki a partnereidből ezeket a szövegeket, sokaknak nem tetszik, vigyázz.

Mire vigyázzak?

Azt üzenték általam neked, Ckó, hogy túlságosan jó fotós vagy, és ami még sokkal többet nyom a latban, egy lehetetlen alak volnál, sajnos. Azt azonban mégis sikerült elintéznem, hogy fogadjon az illetékes államtitkár, mondta Desiderió.

Igazat mondott, érdekes, hogy igazat, nemsokára hivatalos értesítést kaptam, menjek fel az államtitkárhoz. Az előszobájában egy hihetetlenül magas és izmos fickó ült, elég fiatal, bemutatkoztam. Ja, a fotós, mondta, de azért mutassa meg a személyijét, megmutattam, összehasonlított akkurátusan az igazolványképemmel.

Az államtitkár kopasz volt, testes, középkorú. Kelletlenül nézett rám. Nem jött ki a hatalmas, irományokkal zsúfolt íróasztala mögül, nekem pedig helyet mutatott az íróasztal előtt álló, elég kényelmetlen széken. A szobát igen drága stílbútorutánzatokkal rendezték be, a velencei csillár hatását keltő csillár felkapcsolva, holott besütött a nap, a falat több neves festő olajfestménye díszítette, és a padlót hatalmas, bordó hatású perzsaszőnyeg borította.

Boroczkó úr, csak röviden, fáradt vagyok, a hivatalos szöszmötö-

lésbe bele kell halni, és még szabadságra sem mehettem, pedig lassan vége a nyárnak, mondta, és megkérdezte, tulajdonképpen mit akar?

Előadtam, amit már írásban is rögzítettem számára, és hetekkel korábban elküldtem neki.

Hm, mondta az államtitkár, senki sem tudja, mennyi mindent kell kiállnom. Boroczkó úr, hiába fáradt ide, nem fog menni.

Kérdően néztem rá.

Na szóval, utálni fog, Boroczkó úr?

Dehogy, mondtam.

Sokan utálnak, maga miért nem utál?

Nem szóltam, nem tudtam mit válaszolni.

Olykor kissé bizalmatlan vagyok, mondta az államtitkár.

Teljesen érthető, mondtam.

Annyi mindennek és mindenkinek kéne megfelelnem, mondta. Különben tanulmányoztam a fotóit.

Megkérdeztem, és?

Kirívóak, mondta, roppant kirívóak, ez a bajuk, mi a szolidat szeretjük, maga nem fér a bőrébe, sosem fért, nem képzeli, hogy bedőlünk magának, mondta, és keserűen mosolygott. Na, viszontlátásra.

Elkullogtam.

75

És valóban gyorsan teltek az évek.

Megtörténhetett, oda jutottunk, hogy egy zivataros, villámlásos, záguldóan viharos nyári délelőtt Lív nyitva találta az ügyvédi irodáját, és amikor belépett, döbbenten tapasztalta, hogy néhány férfi vizsgálódik, kutakodik a feltört fiókokból előkerült iratok között. Bemutatkoztak, rendőrség. Lív feldühödött, és kijelentette, betörni bűncselekmény, különben is törvényellenes, amit csinálnak, csak az ő jelenlétében kutathatják át az irodáját, azt is csupán akkor, ha hivatalos házkutatási parancsuk van, és ha van, mutassák meg. Nem mutattak semmit, rá se bagóztak Lívre, és elvitték azokat az aktákat, amelyeket kerestek, de nem kötötték Lív orrára, hogy melyek volnának azok.

Egy folyamatban lévő ügyének tárgyalási jegyzőkönyveit, iratait kobozták el, állapította meg Lív, amelyek tartalmazták egy jelentős cég periratait, ez a cég csak úgy kaphatott volna meg egy üzletet, ha a vezetőségébe felvesz egy ismert kormánytanácsadót, egyenesen második embernek, alelnöknek. Lív vitte az ügyet, nehezen boldogult,

mert a kormánytanácsadó mindent tagadott, ügyvédje útján, soha meg sem jelent az idézésekre, sőt feljelentést tett rágalmazásért.

Lív védett, és ingyen, egy betanított munkás házaspárt is, akiket kitettek az úgymond önkényesen elfoglalt, önkormányzati lakásukból, amely, mielőtt beköltöztek volna, üresen állt, tehát lakatlanul, bérbe szerették volna venni szabályosan, de nem utalták ki nekik. Egy igen szegény faluból jöttek a fővárosba, a munkanélküliség, a pénztelenség és az éhezés elől menekülve. Szóval kizsuppoltatta őket az önkormányzat, hiába fizették a lakbért meg a többi szolgáltatást. És amikor megkérdezték, hova menjenek, azt a választ kapták, hát oda, ahonnan jöttek, mire elsírták magukat; oda ugyan nem mehetnek, mármint vissza, mert éhen halnának. Hiába mondogatták ezek a szegények, hogy valahol nekik is lakniuk, élniük kell, az önkormányzat ezzel nem törődött. Az utcára kerültek, sátorban laktak egy kutyafuttatónak használt, bokros térségen, onnan jártak dolgozni. Ráadásul az asszony éppen terhes volt, veszélyeztetett terhes, a harmadik gyerekével, amikor az önkormányzat kiűzte őket a lakásból, úgy tudta volna csak kihordani a magzatot, ha állandóan fekszik, de hát hol feküdjön, a kutyafuttatón, el is vetélt, elsősorban a hihetetlen stressztől, az utcán majdnem elvérzett. A tárgyalásokon az önkormányzat ügyvédje a törvényre hivatkozott, amely szerint a kilakoltatás jogszerű volt, és a törvény valóban az önkormányzatnak adott igazat. Mire fel Lív fellépett, hogy egyrészt a törvényt meg kell változtatni, másrészt pedig a bíróság teremtsen ehhez, vagyis a változtatáshoz precedenst, a házaspárnak kedvező ítélettel. A pert elvesztette, a házaspár nem tudott kilábalni a hajléktalanságból, nem volt erejük dolgozni, és feladták a munkát, az állásukat, tehát nem kerestek többet pénzt, reménytelenségbe süppedtek, hát elvették tőlük a gyerekeiket. Az önkormányzat szaporítja, milyen érdekes, a hajléktalanok meg a szülő nélkül nevelődő gyerekek számát, jelentette ki Lív a bíróságon, nem nagy sikert aratva. Önkormányzat ellen nemigen lehet nyerni, mondogatták ügyvéd barátai Lívnek.

És amikor egy aljasul, ez Lív kifejezése volt, tönkretett cég mint felperes ügyét képviselte, hát minden tárgyalásról felháborodva jött haza. Mi történt? Nemrégiben egy fillér befektetés nélkül jutott milliárdos vagyonhoz egy egymillió forinttal létrehozott érdekes cég, tevékenységének a tulajdonosok az energetikát jelölték meg, csak úgy általában, annak ellenére, hogy ilyen tevékenységet egyáltalán nem folytattak. Ám vételi ajánlatot tettek több energetikai cégnek, az ajánlatok roppantul furcsák voltak, a piaci érték tizedét kínálták, illetve ingyen is követelték, az úgymond szabad elvonulásért cserébe, mert külön-

ben adóellenőrzés lesz, rendőrségi nyomozás, ügyészségi vizsgálat, sőt, a működést ellehetetlenítő, célzott jogszabály születik; valahogy érdekes és fontos információkkal rendelkeztek a megszerezni óhajtott cégekről. Miután, figyelem, kormányzati nyomásra is, a kiszemelt cégtulajdonosok engedtek az erőszaknak, megijedve és a nyugalmuk érdekében, sőt, a hatalommal szembeni tehetetlenségük folytán, hát a kis cég gyorsan birtokon belülre került, a már említett több nagy cég bekebelezésével. Óriáscéggé vált, ráadásul egy kormányzathoz közel álló bank kétmilliárdos hitellel segítette, amelynek révén hatalmas ingatlanvagyonra tett szert, szinte bagóért, a megszerzett ingatlanokat ugyanis milliárdos jelzálog terhelte, és nem kellettek senkinek, de miután ez a cég megvette, a jelzálog összegét egy másik kormányközeli bank azonnal kifizette. Csak az egyik tönkrevágott cég tulajdonosa mert pert indítani, a többi nem.

Gyorsan hívatta Lívet az ügyvédi kamara egyik vezetője, alacsony, kövér, erőteljes tarkójú férfi, aki hétpróbás ügyvéd hírében állt. Nagyon kikívánkozik belőle, jelentette ki, hogy szerinte a jog alkalmazása művészet is, mondta a kamarai vezető. Aha, persze, mondta Lív. Ha művészként ügyvédkedne Lívia, akkor hagyná ezt az ügyet, mondta a kamarai vezető. Lív megkérdezte, már hogyan hagyhatná? A kamarai vezető visszakérdezett, mit akar ebből az ügyből kihozni Lívia? Ehhez sok köze nincs a kamarának, jegyezte meg Lív. Ez fontos társadalmi kérdés, jegyezte meg a kamarai vezető. Hát igen, fontos, sőt, annál is fontosabb, mondta Lív. Akkor egyetértenek, mondta a kamarai vezető, és bár szereti a kemény ügyvédi fellépést, de hát a Lívia védence végül is a piaci versenyben legyőzött alak, mondta a kamarai vezető. Lív megkérdezte, versenyben? És nevetett. Csak ne nevessen Lívia, jegyezte meg a kamarai vezető, nyilván tudja, hogy meg lett állapítva, szakértők által, hogy védence nem kaphatott volna erkölcsi bizonyítványt, kötelezték is, kérjen újat, hát kért, de hiába, mondta a kamarai vezető, és mutatott egy nemrég készült papírt, amelyen az állt, hogy az illető kérvényét elutasították. Egy erkölcstelent védeni nem vall sok profizmusra Lívia részéről, mondta a kamarai vezető, ráadásul egy ilyen morálisan támadható tulajdonosból kiindulva akarja kritizálja a kormányzatot, elképesztő, nyilván rossz a közérzete. Hát ha ilyen ügyekbe botlik, akkor rossz, mondta Lív, kiderült ugyanis számára, hogy a hatalom bástyái mögül akadályozzák az új erkölcsi bizonyítvány kiadását. Ugyan, honnan veszi Lívia, kérdezte a kamarai vezető, és gyanítja azt is, hogy ezt a pert nem az ügyféléért csinálja, hanem saját magáért, a maga téves eszméiért. Lív megkérdezte, vagy úgy?

Semmi lényeges igazság nem kerülhet felszínre ebben a perben, előre látja, mondta a kamarai vezető, csak bizonyos tendenciózusan kiemelt, vulgáris tényekkel tudhat majd játszadozni Lívia, de ez kevés ügyvédi elkötelezettségre vall. És a kamarai vezető megkérdezte, talán kemény szavakat használt? És maga rögtön meg is válaszolta, igen, de meg kellett tennie, sőt azt is ki kell mondania, hogy az ügyvédi kamara tagjai ne a politikát tegyék felelőssé mindenért, mert az ilyesmi semmiben sem különbözik attól a véleménytől, amely az istenre vagy a végzetre hivatkozik, inkább a valóságot meg a törvényeket kéne sokoldalúan tanulmányozni, hogy megközelítsük az abszolút igazságot, tudja, ez ma nem divatos dolog, ilyesmiket mondani, hogy abszolút igazság, de ő nem riad vissza ettől a kifejezéstől. Lív megkérdezte, hülyének nézi őt, valószínűleg hülyének, mert különben ezzel az undorító, aljas dumával nem traktálná, hát jól kitett magáért, gratulál, mondta Lív. Ne sértegesse őt Lívia, mondta a kamarai vezető, és ne forszírozza ezt az ügyet. Hogyhogy, ne vicceljen, nem szabhatja meg senki, milyen pert vihet és milyet nem, mondta Lív. Az ügy igen kényes, ez egy hatalmi játszma, mondta a kamarai vezető. Annál inkább kötelessége végigvinni, mondta Lív. Ellehetetleníti magát Lívia, és rossz fényt vet a kamarára, mondta a kamarai vezető. Ellenkezőleg, jó fényt vet, azt is akar, mondta Lív. Na jó, akkor elmeséli, hogy megindult Lívia ellen egy lejáratási kampány, mondta a kamarai vezető, vigyázzon, a kamara megkapta az új életrajzát, állítólag ez a hiteles. Ne nevettessen, mondta Lívia, kitől kapta meg? Jó isten, hát még ezt sem tudja elképzelni? Lív megkérdezte, mi van benne? Egyelőre nem publikus, még Lívia számára sem, mondta az ügyvédi kamara egyik vezetője, és az arca kissé elsápadt.

A pert Lív elveszítette. Vándoroljunk ki, mondta nekem Lív, akárhová.

76

Egy téli reggelen arra ébredtem, hogy azonnal ki kell ugranom az ágyunkból, egy percig sem maradhatok benne, és gyorsan szét kell néznem a lakásban, de bénító félelem akadályoz, hogy ezt megtegyem. Mellettem már üres volt Lív helye, de ezt megszoktam, mindig ő kelt korábban. Hiába a félelem, gondoltam, fel kell kelnem. Kikászálódtam az ágyból, és óvatosan haladva, mert továbbra is el voltam telve félelemmel, néztem szét a lakásban.

A nappaliban találtam Lívet, a földön hevert, már felöltözve, az egyik kedvenc szerelésébe, egy fehér farmerruhába, szerencsére a puha, különben sötétkék szőnyegünkön feküdt. Kifinomult, sima arca elképesztően gyűrött volt. Mielőtt megnéztem volna, hogy dobog-e még a szíve, ver-e még a pulzusa, nyomban eltöltött az érzés, hogy az életem megváltozott. Rémülten megtapogattam a pulzusát, alig hallhatóan vert. A telefonhoz ugrottam, hogy hívjam a mentőket. Amíg vártam őket, próbáltam felidézni olvasmányaimból, hisz még sosem gyakoroltam, hogyan kell mesterséges lélegeztetést végezni. Nekiálltam és csináltam, ahogy elképzeltem, hogyan kell. És felötlött bennem, hogy mintha éjjel sikoltozni hallottam volna Lívet. Amikor Lív ájult testéhez értem, fejembe tódult a vér, csaknem elvesztettem az eszméletemet. De sikerült elkerülnöm az ájulást, és csináltam, csináltam a mesterséges légzést, nyomogattam Lív mellkasát. A mentők csak nem jöttek, hát megint telefonáltam, mire a központ ügyeletese ingerülten tájékoztatott, már útban vannak. Csináltam a mesterséges légzést tovább, de Lív eszméletlen maradt, nyilván rosszul csináltam. A könyvespolchoz ugrottam, de a polc már annyira megtelt könyvvel, hogy nem tudtam jól kiigazodni rajta, az összevisszaságon, nem találtam egészségügyi szakkönyvet. Magamnak is jól jött volna egy kis segítség, nevezetesen a lélegzéshez, mert úgy éreztem, megfulladok. Megint telefonáltam a mentőknek, idegesen rám szóltak, legyek türelemmel, mindjárt ide érnek. A mentősök próbálták feléleszteni Lívet, de nem adott életjelt. Beültem én is a mentőkocsiba. Friss hó esett, a mentőkocsi csúszkált az úton. A kórházban sem sikerült Lívet magához téríteni, akármit csináltak vele, nem sikerült. Ordítani szerettem volna, a világ tudomására hozni, mi történt.

Meghalt. Ezt a szót nem tudtam kimondani. Arról tájékoztattak, hogy szívinfarktus vitte el. Az infarktust sem voltam képes a számon kiejteni többé.

Azt gondoltam, én is azonnal meghalok.

Azontúl kísértett a halál.

Dániel csak nézte halott anyját, és nem jött ki szó a száján. Amikor rám pillantott, elkapta a tekintetét. Én is így tettem vele. Nem tudtunk egymás szemébe nézni.

A temetésre rengetegen jöttek el. Nem váltottam szót senkivel. Némán, félrenézve fogadtam a részvétnyilvánításokat, és a pokolba kívántam mindenkit. Dániel állta a sarat helyettem.

Ugyanakkor velem akadozva beszélt Dániel. Meg szerettem volna mondani neki, mintegy értesíteni őt, hogy kísért a halál. De nem

tudtam közölni vele. A barátaimnak, Sikknek, Rozsossynak, Eggernek és Gyálinak is meg akartam mondani, de nekik sem mondtam meg, sőt, elzárkóztam előlük, nem kívántam találkozni velük. Az fel sem merült bennem, hogy unokatestvéreimnek, Ivettnek és Flóriánnak megmondjam, kísért a halál.

Tulajdonképpen nem voltunk képesek egymást megszólítani Dánielel. Ő sem, én sem nyilvánultunk meg, csak szótlanul ültünk egymás mellett. És ez így ment hetekig. Még egymásra sem pillantottunk soha. Nem akartam látni Dániel arckifejezését. Dániel sem akarta látni az enyém.

Továbbra sem érintkeztem senkivel, a barátaimmal sem, a rokonaimmal sem, az ismerőseimmel sem, a telefonokat nem vettem fel, akik eljöttek és csengettek, hiába tették, nem engedtem be őket. Egyedül lézengtem a lakásban, azt sem bírtam, ha Dániel jelezte, hogy meglátogatna. Az üzletet nem nyitottam ki.

És kísértett a halál.

Izzadtam, remegtem, a szívem ki akart ugrani, nehezen lélegeztem. Mozgásigényemet elveszítettem, csak ültem vagy feküdtem. Nem éreztem éhséget, szomjúságot, lefogytam, csaknem kiszáradtam. Fájt a fejem, mintha fejbe kólintottak volna, illetve mintha nem éreztem volna a fejemet a helyén. Nem tudtam aludni, mindig fáradt voltam. Mintha megalvadt volna a vér bennem. Görcs állt minduntalan a torkomba. Potyogni kezdtek csak úgy a könnyeim. Nem érdeklődtem a külvilág eseményei iránt, teljes közönnyel szemléltem, illetve el sem jutott hozzám semmi. Sokszor merevítettem meg a testemet, karomat felnyújtottam, lábujjhegyre álltam, mintha a mennyezetet akarnám elérni, fejemet hátrafeszítettem. Ezt csináltam. És magamban, hangtalanul sírtam, de sokszor vinnyogásszerű hangok törtek fel belőlem.

Hogy végtelen szomorúság meg borzalmas kedvetlenség vett birtokába, az még hagyján, meg az is, hogy búskomor, nyomott, levert lettem, hát istenem, de nem bírtam mások jókedvét sem elviselni, például, ha nevetést hallottam, az még mélyebb komorságba taszított.

A legborzalmasabb viszont az volt, hogy magamat hibáztattam. Magamat ostoroztam. Önostorozásom aztán átcsapott féktelen kétségbeesésbe. Mindezt a hangtalan sírásom meg a vinnyogásom jelezte. És hogy magamat hibáztattam, emiatt meg is utáltam magam.

Ezért aztán egyre inkább kísértett a halál.

Felmerült bennem, hogy végképp elveszítettem valódi énemet. Ezen azonban egyáltalán nem bánkódtam.

Közben tavasz lett, gyönyörű idő. Ez a gyönyörű tavasz is csak arra szolgál, gondoltam, hogy a természet ébredése mögött elrejtse a pusztulásokat.

Gyakran jelent meg álmomban Lív. Ilyenkor átizzadt, vagy inkább átvizesedett a testem, légszomj gyötört, és kiabáltam.

Nem akartam kilépni a lakásból. És mivel Dániel is igen rossz állapotot mutatott, Ivett vásárolt nekem. Sokszor intettem le, ne hozzon semmit, semmire sincs igényem. Néha azonban nem bírtam otthon, el kellett mennem, de nem akartam találkozni senkivel, nem akartam hogy ismerősök észrevegyenek. Illetve nem akartam, hogy úgy ismerjenek fel, ahogy azelőtt, nem akartam, hogy én legyek én. Mert tudtam, hogy már nem az vagyok, aki voltam. Azon morfondíroztam, hogyan surranhatnék ki a lakásból, hogy senki ismerős észre ne vegyen. Felmerült bennem, álruhát öltök, megváltoztatom valahogy az arcomat, vagy mondjuk nyomoréknak tettetem magam. Ivett és Dániel felajánlotta, hogy jönne velem, kísérne, de elutasítottam őket.

Nem mosakodtam, nem mostam fogat, nem fésülködtem. Egy kinyúlt, rongyos, piszkos, régi melegítőt hordtam.

Állandóan arról képzelődtem, hogy Lív halálának igazi okát eltitkolták előlem, különben is én vagyok az oka, hogy nincs már.

És egyre jobban kísértett a halál.

Amikor először merészkedtem ki a lakásból, orgonaillat csapott meg, de belélegezve úgy éreztem, mintha kukák poshadt szaga hatolt volna az orromba. Észrevettem egy ismerőst, hát menekülni kezdtem, nehogy szóba kelljen vele állnom, rohantam a legközelebbi villamosmegállóba, hogy eltűnjek a villamosban. Amikor az ismerőst ilyesformán leráztam, arra gondoltam, bemegyek az üzletbe, a műhelyembe, a villamos éppen arrafelé visz, kinyitom, megnézem, talán ki is takarítom. Egy cédulát találtam az ajtón, hogy be kell adnom az iparengedélyt, mert hetek óta nem nyitottam ki az üzletet, és erről nem értesítettem az önkormányzatot, illetve a bezárásra nem kértem engedélyt, ráadásul a telefonjaikat nem vettem fel, telefonüzeneteikre és az íméljeikre nem válaszoltam, a munkatársukat nem engedtem be a lakásba. A kurva életbe, gondoltam.

És a kurva anyját mindenkinek, gondoltam, hangosan is kimondtam, és hozzátettem, tudjátok meg, engem kísért a halál. Aki hallotta, járókelő, jól megnézett. Kénytelen voltam, bár nemigen érdekelt, Dánielt megkérni, intézkedjen, ne zárják be végleg az üzletet, ne vegyék el az iparengedélyemet, ugyanakkor azt gondoltam, nyugodtan el is vehetik,

nem izgat. Dániel azonban nem volt képes elintézni, maga alatt volt, úgy mint én. Ivett intézte el, nagy energiabefektetéssel.

Dánielre bíztam az üzletet, mert továbbra sem mentem be. Nyáron nehezen maradtam meg a lakásban, ám vigyáznom kellett, ha elmentem, mert a barátaim lestek rám, hosszú hónapok óta nem tudtak már találkozni, beszélni velem.

Szóval kísértett a halál.

Rendszeresen belemarkoltam valaha szőkésbarna, most már őszülő, enyhén hullámos hajamba, és téptem, addig téptem, amíg bírtam a fájdalmat. Ha véletlenül belenéztem a tükörbe, nem ismertem magamra, barna szemem sárgásra fakult, mélyen beesett, a bőröm úgy rátapadt a pofacsontjaimra, hogy tökéletesen kirajzolta őket. De egyáltalán nem aggasztott, hogy ennyire megváltoztam, sőt, örültem neki, ennek az egynek örültem.

Nehezem viseltem a nyarat, mert, amit sohasem tapasztaltam addig, a nyári szagokat jellegtelenül tompának éreztem, a hőségtől szinte gutaütést kaptam, ájulás kerülgetett, örömmel is töltött volna el, ha elájulok, és többé nem térek magamhoz.

Szóval kísértett a halál.

Ősszel rá kellett ébrednem, hogy ha mindenkitől elszakadok, akkor tényleg csak a halálkísértés marad. És most már féltem a halál kísértésétől, egyre inkább féltem, de egyúttal a düh, az egyre fékezhetetlenebb düh is elárasztott amiatt, hogy félek a haláltól. Ugyanakkor azon is dühöngtem, hogy mindig csak a halál kavarog a fejemben, és a félelem meg a düh együtt olyan ismeretlen erőket szabadított fel bennem, amelyektől megijedtem és megundorodtam.

Kezdett terhemre lenni a halál kísértése.

Akkor már nem kerülhettem el, hogy a barátaimmal találkozzam, mert be kellett mennem az üzletbe, Dániel ugyanis elutazott. Különben a barátaim meg Ivett, de még Flórián is éjt nappallá téve, kezüket, lábukat törve próbálkoztak felvenni velem a kapcsolatot.

Rozsossy Péter tért be először az üzletbe, azonnal foglalkozása, a pszichiáter mundérjába bújt, és azt mondta, figyelj, Ckó, te állat, ha téged a halál kísért, ahogy kitudódott, akkor légy a kísérleti alanyom, általad kutathatnám a halálkísértés mikéntjét, és közben kigyógyítanálak belőle.

Mást mondok, te kis ostoba Peti, támadtam rá, olyat mondok, hogy majd ketté áll a füled, mert tudd meg, hogy azon a nevezetes éjjelen, amikor Lív reggelre kelve meghalt, oly édesdeden aludt, mint még soha, és ennek ellenére sikoltozott, hallottál te már édesded sikol-

tozást, ugye nem, hát ezért nem is lehet másra gondolni, mint arra, hogy működésbe lépett a lelke, ami ugyan nem lett volna meglepő, de nem hagyományosan lépett működésbe, hanem úgy, mint egy rendes, meglévő, tapintható szerv, és ez a lelke, az ilyen lélek vitte el, egyáltalán nem a szíve, ez a meggyőződésem, mert a lelke testet öltött, és nem tetszett az olyan szabálytalan léleknek, mint az övé, az a világ, amelyben találta magát, hát ezt kutasd, te kis ostoba majom, Peti, mondtam.

Oké, Ckó, te, állat, örülök a dumádnak, elég megterhelő, de kiderül belőle, hogy már nem kísért a halál.

Peti, kis ostoba, ne akard nekem bebeszélni, hogy nem kísért a halál, mert igenis kísért, és kísérteni is fog halálomig.

Mikor Sikk Laci látogatott meg az üzletben, azonnal megjegyezte, Ckó, te szerencsétlen seggfej, ne nagyképűsködj holmi halálkísértéssel, különben nem rossz téma, talán beadom pályázatnak, hogy dokumentumfilmet csináljak belőle, és te lehetnél a főszereplő.

Laci, te megveszekedett hülye, kiabáltam, inkább Lív haláláról csinálj filmet, persze ne egy az egyben, hanem legyen inkább egy névtelen holttest a főszereplő, mert mostanság, ha új és igaz kifejezési formát keres a művész, akkor, tudd meg, a végletekhez kell fordulnia, tehát például egy holttesthez, mert úgy tűnik, kimerült minden, unalmas minden, ami eddig volt a művészetben, elveszett a reveláció, nincs megvilágosodás, sem katarzis, viszont Lívben, illetve egy holttestben van reveláció, tehát ráismerés, megrendültség, tehát katarzis, ezáltal alkothatnál végre valami jelentőset.

No hát ez egy igazi Ckó-szöveg volt, mondta Sikk, kissé kacifántos, de örülök, hogy magadra találtál, és már nem kísért a halál, te szerencsétlen seggfej.

Laci, te megveszekedett hülye, tévedsz, nem találtam magamra, és kísért a halál, ha tudni akarod.

Gyáli Palinak azt a dumát nyomtam, hogy kérlek szépen, te fasz, írd meg az újságban, miszerint Lív azért halt meg, mert kibabrált vele egy bútorüzlet. Vett egy komódot, Betty nevezetűt, és azonnal kiderült, miután kiszállították, hogy hiányzik a belsejéből egy polcrész, azonnal reklamált, de választ nem kapott, próbált telefonálni napokig, ám a panaszfelvevővel nem sikerült beszélnie, amikor aztán végre sikerült, a vonal túlsó végén egy hölgy kikérte magának, hogy hozzá tartozna az ügy, és megadott egy másik telefonszámot, azon egy férfi jelentkezett, mély csönd volt a válasza, miután Lív előadta a panaszát, de kisvártatva megkérdezte, hogy tudja-e Lív azok nevét, akik kiszállították a komódot, mire Lív, hogy nem mutatkoztak be, és ő nem a szállítókat okolja,

mert originál csomagolásban érkezett a komód, hát akkor a gyárhoz kell fordulni, mondta a férfi. Lív kiborult, de roppant módon, szerintem akkor kezdődött el valami a szívében, lelkében, mondtam.

Gyáli nevetett, és kijelentette, kérlek szépen, te hímtag, örülök, hogy visszanyerted a régi formádat, a Ckó-formádat, nagyon jó szöveget adtál elő, meg lehetne írni az újságban, és nyilván már nem kísért a halál.

Pali, kérlek szépen, te fasz, ne okoskodj, mert engem, tudd meg, továbbra is kísért a halál, érted, kísért, ha tetszik neked, ha nem.

Egger Sanyit azonnal felkértem, hogy írja meg Lív sorstörténetét, de tudományos alapon, történész kutatóként. Jó forrás vagyok, a kurva életbe, Sanyi, fordulj hozzám, mondtam neki. Majd én elmesélem neked, hogy Lív olyan eredeti jelenség volt, aki útjában állt mindenkinek, az alacsony növésűeknek, mert magas és sudár volt, a magas növésűeknek, mivel ő is magasra nőtt, a kövéreknek, mert sovány és gyors mozgású volt, útjában állt az agresszívaknak, mert szelíd, megértő és megbocsátó volt, a megértőknek, megbocsátóknak is útjában állt, mert harcolt az elveiért, fennakadtak rajta a moralizálók, mert neki a tények is számítottak, és útjában állt a tényekkel dobálózóknak, mert az ő tényei más tények voltak. És légy tisztában vele, Sanyi, a kurva életbe, mondtam, hogy Lív tudta, miszerint ő ugyanattól a szappantól nem tiszta lesz, ugyanattól a kölnitől nem jó szagú lesz, ugyanattól a szemfestéktől nem divatos lesz, mint mindenki más.

Egger Sanyi mosolygott, és kijelentette, Ckó, baszd meg, megint a régi Ckót látom benned, nyilván már nem kísért a halál.

Nem olyan egyszerű ez, Sanyi, a kurva életbe, mondtam, mert megszabadulni a halálkísértéstől maga a halálkísértés.

Viszont szorgalmasan jártam az üzletembe, dolgoztam most már mint egy őrült.

Nocsak ujjá akarok születni?

És elszégyelltem magam, bűntudatom támadt.

Mert hogyan is születhetnék újjá? Ez elképzelhetetlen.

Mindenesetre el akartam költözni a Hajós utcából, ahol évtizedekig éltem Lívvel, mert Lív nélkül nem akartam ott maradni, minden rá emlékeztetett, és ezt nem bírtam elviselni. A költözéshez azonban össze kellett volna pakolni, és képtelen voltam Lív holmijához nyúlni. Nem mertem benézni a szekrényeibe, megpillantani a ruháit, cipőit, ékszereit, bizsuit. Hozzáérni sem mertem az irataihoz, okmányaihoz, és ha véletlenül ráesett a pillantásom egy fényképére, kivert a veríték. Arra jutottam, hogy mindem holmiját érintetlenül szállítom el az új lakásba, és elhelyezem egy szobába. Eladtam a lakást, és egy olyan

két szoba hallos lakást vettem, a Tátra utcában, ahol az egyik szobába csupán csak a Lív dolgait tettem.

Ahogy az új lakásba beköltöztem, megéreztem, hogy többé nem kísért a halál. Ostoroztam és megvetettem magam ezért, szégyelltem is, de nem tehettem ellene semmit. Próbáltam megint mindenáron érezni a halál kísértését, de nem sikerült.

A következő nyár napfordulóján az Andrássy úton mendegéltem, este volt, és töprengtem az életemen, és ahogy felnéztem az égre, látni véltem, milyen vörös fényben tükröződik vissza a város. Sokszor megbotlottam, ez feltűnt nekem, mert nem szoktam botladozni, és egy ilyen megbotláskor, amely csaknem a hasra eséssel végződött, hirtelen átvillant az agyamon, amit már lassan elfelejtettem, hogy létezik bennem egy hajtóerő, nevezetesen az újjászületésé, amely egész életemben irányított, az újjászületés ösztöne. Mindez iszonyatos erővel hasított belém. Végigrobogtam az Andrássy úton egészen a Hősök teréig, úgy éreztem, egy szempillantás alatt odaérek, zúgott a fejem, a vörös eget nézve meg a rajta tükröződő sok-sok házat, közben-közben újra és újra megbotlottam. A botladozás egyfajta égi jel a számomra biztosan, gondoltam, bár földi botladozás, de nyilván azért, hogy felkeltődjön a figyelmem az újjászületésem iránt. És ismét felnéztem az égre, hát még mindig vörös fényben láttam tükröződni a várost.

Elmeséltem Dánielnek, mit éltem át, hangsúlyozva az újjászületésemet forszírozó földi botladozásom úgymond égi jelét. Dániel kijelentette, szülessek ujjá, éppen ideje.

77

Dániel, Lív halála után, kábítószerezni kezdett, egészen pontosan marihuánát használt.

Sokszor került, miután cigarettába sodorva számolatlanul szívta, dermedt kábulatba, bizonyos mozdulatlanságba, hirtelen meg-megvonaglások kíséretében. Fázott is, így aztán pokrócba burkolózott, hogy felmelegedjen, pedig már beköszöntött a meleg idő, de azért azt hitte, hogy a gondolatai megfagynak. Mindez az érzékcsalódás, mert ugye az volt, azonban büszkeséget okozott neki, fölényérzetet, kedvező benyomásokat sugallt számára. Ilyenkor felgyújtott minden villanyt, nappal is, vagy kirohant kis, Bástya utcai lakásának apró erkélyére, a napra, ha éppen oda sütött, mert fényszomja támadt, itta a fényt. Ennek hatására úgy tűnt, egy-két óra elteltével mintha nyugalom

árasztotta volna el, ha meg nem sikerült előidéznie, akkor a végtelen vágy tükröződött rajta a nyugalom után.

Akkori barátnője, a kis növésű, de roppant arányos, igen vékony, fekete hajú és fekete szemű Karolina nem tudta, hogy Dániel szív, sikerült Dánielnek eltitkolni előtte, pedig a társaságában is használta a marihuánát. Bebeszélte az irodalmárnak készülő élénk, vidám és cserfes lánynak, hogy amit szív, az egy különlegesen szagos dél-amerikai cigaretta. Ráadásul még tájékoztatni is merészelte Karolinát, akinek nem volt gyakorlata a füvezésben, az efféle úgymond különleges dohány okozta érdekes és különös hatásról. Válogatott gyönyörűségekben részesülök, mesélte Dániel, csendes és kitartó boldogság ez, üdvös, üdvözítő. Állati, mondta Karolina, de minek köszönheted? Hát a különleges dohányon kívül neked, Karolina, vágta rá Dániel, és e mámoros beszámolók után mindig elcsábította Karolinát.

Dániel egyszerűen hálára gyúlt a fű iránt, mert hatására elfelejtette anyja halálát, persze csak ideig-óráig, amíg a marihuána hatása tartott. Ezért aztán mindig érezni akarta ezt a hatást. Ráadásul, szívás után, különbnek, igazságosabbnak és nemesebbnek érezte magát, mint bármikor, úgy érezte, különleges lelki és szellemi állapotot ért el. Valóságos kegyelemnek vélte eme természetellenes érzületét, néha meg az isteni akarat megnyilatkozásának, hiszen ki vagy mi lehetett képes arra, kérdezte magától, hogy megszabadítsa bánatától, amit anyja halála okozott. Sőt, a mindennapok feszültségétől, röghöz kötöttségétől is feloldozta a füvezés, nemkülönben elősegítette, hogy féktelen és ellenállhatatlan vidámság vegye birtokba, egészséges életerő árassza el, kivételes álmokba ringatózzon, amelyekben megérintik hatalmas távlatok, megnyílik előtte a végtelenség, megtapasztalja a természetfelettit, játszhat akár angyalt is, hóbortos és tüzetes izgatottságában érintkezésbe léphet egy addig számára ismeretlen, magasabb rendű erővel, amely megadja neki a bizonyosságot, hogy valamennyi ember között ő a legegészségesebb és a legkiválóbb. Újfajta boldogságban fénylett az élete.

Ámde mindez múlékonynak bizonyult, hiszen ha a fű hatása elmúlt, mérhetetlen bánat, rossz közérzet vett erőt rajta. Nem volt kedve a munkához, nem fényképezett. Csak akkor kezdett dolgozni, ha füvezett, de hamar abba is hagyta, mert a mámor akadályozta. Ugyanis a fű élvezetekor megnyilvánuló jókedv meg az igen erős öröm és tettvágy után következett a függésből fakadó legszánalmasabb és legnyomorultabb érzés, amikor minden cselekedet, iparkodás, szorgalom, munka nevetségesnek tetszett számára, sőt gyűlölnivalónak; minden gondolat

fárasztónak és butának, minden terv kivihetetlennek és rettenetesnek; a nagyszerű, szép és nemes elérhetetlenné és céltalanná vált; és minden egyes nap tűrhetetlennek, megvetnivalónak tűnt. És úgy érezte, szánalmas figurává alacsonyodott. Ilyenkor tükörben vizsgálgatta magát. Gyanakvó lett és sértődékeny, sőt, olyan érzékeny, mint a mimóza. Végtelen nyugtalanság és kétség fogta el. Jövőjét nullának gondolta, magát akaratgyengének. Mindig rengeteg sérelem érte. Sehol sem látott semmi jóindulatot, semmi melegséget, semmi vonzalmat. Halálos fáradtsággal kelt, rossz, kimerítő álmok után, és így kezdte a napot, ha egyáltalán elkezdte.

Ha a mámor alábbhagyott, vagyis a fű hatása szűnőben volt, akkor egy ideig, nem túl hosszú ideig, de rendszeresen kivetkőzött önmagából, és tűrhetetlenül, durván, torzan, szélsőségesen viselkedett. Egyszer a fülem hallatára kérdezte meg Karolinától, ugyan kivel feküdtél le, Karolina, tudniillik úgy érzem elkaptam tőled az édszt. Veled feküdtem le, Dániel, tudhatnád, mondta Karolina, és elsírta magát. Állj le, Dániel, mondtam. Erre sértetten elrohant.

Sokszor ragadtatta el magát olyankor is, ha kiadós szívás után testét torznak érzékelte, ha nemi szervét összetöpörödöttnek vélte, ha a verejték ömlött róla, ha azt hitte, hogy bűzt áraszt, és sokszor hitte, annak ellenére, hogy állandóan fürdött.

A marihuána pusztítása Dánielen nagynak és súlyosnak látszott.

Karolina állandóan vörös szemmel járkált, hát ha még azt is tudta volna, mi az oka Dániel torz viselkedésének.

Láttam, milyen mérhetetlen fáradtság sugárzik Dánielből. De nem tudtam ellene tenni, hiszen magam még fáradtabb és elcsigázottabb voltam. Alig evett valamit. Fájt a szíve. Székrekedés és fejfájás gyötörte. Általános bágyadtság, levertség, szótlanság hatalmasodott el rajta. Úgy érezte, hülyeségeket beszél és csinál. Aggódott. Minden mozdulatáért is aggódott. És aggódott amiatt, hogy bizonytalannak és nevetségesnek látszik. Aggódni kezdett a pályája miatt is. Sikertelennek érezte magát és jövőjét.

Ha igyekezett valahová, miután elszívott már több fűvel megtömött cigarettát, éppen az ellenkező irányba indult el, aztán dühöngött, hogy eltévedt. Metrón, villamoson, buszon szívélyesen átadta a helyét mindenkinek, ha be volt füvezve, még nála fiatalabbaknak is átadta volna, ámde azok kelletlenül szemlélték, és megjegyzéseket tettek rá, néha kinevették. És akkor is próbálkozott helye átadásával, ha volt szabad ülés, úgyhogy furcsán, megvetően viselkedtek vele, megkapta, talán nem lát, hisz rengeteg üres hely van még, most jött ki

nyilván az elmegyógyintézetből. Kávézókban, sörözőkben nagy borravalókat adott, sokszor többet, mint maga a számla, a pincérek összenevettek, de volt, aki megjegyezte, figyeljen már jobban, vagy el van varázsolva?!

És Karolinát alig tűrte már meg maga mellett, sőt előadta neki, miszerint nem akar vele járni, és azt is előadta, hogy másba szerelmes. Karolina állandóan magába roskadva sírt, néha hangosan zokogott.

Ha sokat szívott Dániel, akkor a barátaihoz, ismerőseihez való viszonya egyszerűen megváltozott, úgy viselkedett, mintha akkor, frissiben ismerte volna meg őket. Vagy ha nem is így, nem ilyenképpen, akkor úgy vélekedett róluk, hogy teljesen megváltoztak, durva és közönséges alakok lettek, és célpontjuknak tekintik őt. Természetesen észrevették, hogy nincs minden rendben vele, de ha próbálták megtudni, mi a baja, és mi a baja velük, hisz fekete-fehéren kitűnt, hogy baja van, nem mentek semmire. Pedig számtalanszor kinyilvánították, nekik ugyan semmi bajuk vele, de Dániel nem hitt nekik.

Elhatározta, pszichiáterhez fordul. Elkerült egy fiatal pszichiáterhez, aki egy kérdőívet adott neki, Dániel elolvasta, nevetségesnek találta, félretolta, és kijelentette, teljesen felesleges kitöltenie. A fiatal pszichiáter megjegyezte, szóval elutasító és indulatos vagy, Dániel, és, lám, mértéken felül. Megkérdezte, miről vallanál szívesen, Dániel? Semmiről, válaszolta. Boldogtalan vagy, Dániel? Micsoda kérdés. Utálod magadat? Ez aztán a felfedezés, mondta Dániel. Szeresd meg a sorsodat, Dániel, mondta a fiatal lélekgyógyász. És akkor Dániel felállt, és kijelentette, ebből elég, és elindult kifelé. Nem heréllek ki, Dániel, ne félj tőlem, szólt utána a pszichiáter. Majd hozzátette, Dániel, az élet hosszú, és rád változatos gyógyulási pálya várhat. Dániel visszafordult, és azt mondta, rám más pálya vár, nem a betegségé, ezáltal nem is a gyógyulásé, te meg egy seggfej vagy, egy léleköló. És ki akart lépni az ajtón. Hohó, Dániel, kiáltott utána a pszichiáter, fizetni is kell. Dániel fizetett, elég tetemes pénzt, és többé nem ment pszichiáterhez.

Abbahagyja a füvezést teljesen magától, határozta el csak így, egyszerűen, sallangmentesen, és arra gondolt, mindent lehet, csak, ahogy egy neves ember kifejezte, akarni kell.

Reggel korán kiugrik az ágyból, amint eltervezte, fürdik, borotválkozik, megreggelizik, tökéletesen egészséges reggelit fogyaszt, például gyümölcsöket, táplálékkiegészítőkkel, majd székel, igen, székel, és mindig ugyanabban az időpontban, bevesz egy aszpirint, az mindig jól jöhet, besiet a reklámcéghez, ahol alkalmazást talált, erőteljesen, összpontosítva dolgozik, megebédel rendesen egy jobb helyen, megint

dolgozik, aztán sétál, illetve ütemesen, erőteljes ritmusban halad, majd kávéházba, könyvesboltba, kiállításra vagy uszodába megy, hazaérve tornázik, olvas, könnyű vacsorát fogyaszt, éjszaka szeretkezik legalább egyszer Karolinával, hétvégén színházba mennek vagy koncertre, sőt teniszezik; ha minderre nem lesz képes, akkor elveszett ember.

És sikerült elérnie, hogy délelőtt nem szívott. Erre szomorúság kapta el, szeretett volna sírva fakadni. Nagyfokú vágya keletkezett, hogy legalább egy füves cigit elszívjon. De ellenállt, és félt, hogy füvezés híján az anyja halálára fog gondolni, és nemhiába tartott ettől.

Újabb feladatokat rótt magára. A tenisz, az úszás meg a torna mellett a futást is programjába vette, meg a gyomorpanaszai kivizsgálását, anyagi ügyeinek rendbetételét, aztán erős vitaminkúrát gondolt el, nemkülönben arcbőre szárazságának megszüntetését, erőteljesebb és boldogabb szeretkezést, társaságban való hol kirívó, hol visszavonuló viselkedésének megváltoztatását, egyúttal szeretetreméltóság kivívását, ráadásul még valami szokatlan dolgot is el szeretett volna gondolni és megvalósítani, csak még nem tudta, mi legyen az.

De nem bírta megállni, amikor heves nyugtalanságot érzett az iránt, hogy elszívjon legalább egy marihuánás cigarettát, hát elszívott, viszont aztán jött utána a többi is. És megint kiváltódott belőle a hihetetlen felszabadultság érzése. És akkor megint többet szívott.

Megvetette magát. Onnan ered a baj, gondolta, hogy nincs ereje az első cigarettáról lemondani. De lesz ereje, határozta el. És aztán napokig nem szívott. Ámde mi történt? Mérhetetlen feszültség kapta el, rettegés, étvágytalanság, csökkent tűrőképesség, dührohamok, nehezen elviselhető hangulatváltozások, kézremegés, alvászavar, verejtékezés, hidegrázás, nátha, ingerlékenység.

És dühöngött, hogy íme, lám, nem tud létezni fű nélkül, nem tud lemondani egy isteni és rémes élvezetről, és dühöngött, mert nem találta módját annak, hogy bármi mérséklettel meg lehetne maradni fű nélkül, és dühöngött, mert a szervezete mind nagyobb és nagyobb adagokat követelt. És dühöngött, hogy gátolva van a munkában, nemigen dolgozik.

Rá kellett ébrednie, hogy szellemi és lelki halálán van, hogy aláásta léte alapvető feltételeit.

Akkoriban úgy érezte, nem képes elviselni egyetlen napot sem, nem kedveli ezt a fizikai világot, ahol élnie kell, el is utasította, és egy olyan világra vágyott, amelyben szimbólumok sokaságával találkozhat, a tudatát ellenőrizheti, és ahol az ésszel fel nem fogható dolgok uralkodnak, és titkokban lehet elmerülni. Titkokat akart, ésszel felfoghatatlant,

szellemvilágot, igen, akár szellemvilágot is. Szokatlanságot akart, valami szokatlant megtalálni, a szokatlanság kultuszát szokássá tenni.

Megtalálta a kulcsszót: beavatás. Be akart avatódni valami szokatlanba. És amikor lázasan keresni kezdte ezt a szokatlant, akkor leszokott a füvezésről.

78

Dániel beszélgetésre hívott, azt mondta, komolyan akar velem eszmét cserélni, és azt szeretné, ha az ő kis lakásában, a keskeny, girbegurba Bástya utca egy igen régies épületében történne meg az eszmecserénk.

Miért akar velem beszélgetni Dániel, töprengtem magamban, éppen most, és csak úgy, miért, mintha sohasem beszélgettünk volna, pedig egész életünkben, amióta megszületett, állandóan beszélgettünk. Valószínűleg több mindent meg akar tudni rólam, amit, úgy gondolja, nem tudott meg. De hát mit nem tudhat rólam, amire kíváncsi? Mert szinte mindennel tisztában van velem kapcsolatban, gondoltam.

No persze, korántsem mindennel, nem is tudhat rólam mindent, egy fenét, mit képzel, még ha a fiam is.

Miközben haladtam Dániel lakása felé, elhatároztam, hogy elárulom, hallja csak meg Dániel a saját számból végre, miszerint igen rossz természettel áldott meg a sors, ezt különben úgyis tudja. Világfájdalmasan viszonyultam mindenhez, lehet, hogy ezt tapasztaltad is, Dániel, mondom majd neki, idegeimet koptattam minduntalan. Ha valamiért bíráltak, rögtön a plafonon voltam, megsértődve, de nem is kellett bírálni, elegendő volt, ha nem közeledtek hozzám úgy, ahogy elképzeltem, akkor lesújtva éreztem magam. De hogy én hogyan közeledtem, hát arról nem beszélnék szívesen.

Dániel kávéval kínált, aprósüteménnyel és vörösborral.

Csak úgy beszélgetni akarok veled, apa, mondta, semmi lényegesről különben, csak úgy beszélgetni.

Az jó, ha semmi lényegesről, mondtam.

Egy időben jellemző volt rám, képzeld, Dániel, kezdtem mesélni, miközben ittam a kávét, jellemző valamiféle nagyfokú gátlás a kapcsolatteremtésben, nem tudtam a körülményeknek megfelelően megütni a hangot másokkal, nem voltam képes feloldódni. Ugyanakkor roppantul törekedtem arra, hogy ne így legyen, verítékesen törekedtem, és ez látszott, mármint a veríték. De nemhiába törekedtem, mert egyszer csak kiderült, milyen állati jó, közvetlen hangot tudok megütni.

A szereplésektől azonban, megvallom, Dániel, mindig tartottam, adtam elő, valahogy szorongás fogott el tőlük, és még mindig így vagyok ezzel, képzeld, annak ellenére, hogy általában jól szerepeltem, legalábbis mások szerint.

Azt mindig szem előtt tartottam, hogy ne csináljak olyat, amit majd meg kell bánnom, mondtam, aprósüteményt ropogtatva. Nem sikerült betartani, például megbántam, most így utólag, hogy nem mentem rá egyáltalán a pénzkeresetre, holott megtehettem volna apám és a magam üzletével, de nem igazán érdekelt a pénz, ami nem túl jó tulajdonság, mégsem változtam meg, a pénz most sem érdekel.

Biliárdjátékosok vörös nadrágtartóban villognak, jegyezte meg Dániel, és kiitta a kávéját, ez egy fotóm címe, tette hozzá.

Jó cím, mondtam, akármit ábrázol is a fotó.

Majd rátértem arra, hogy mindig pozitív képet szerettem volna magamról festeni, ezért küzdöttem, mert ha nem vagy pozitív érzésekkel teli, akkor félelmet, egyúttal agressziót provokálsz, ezt jegyezd meg, Dániel. És hányszor, de hányszor árasztottam magamról negatív képet.

Egy időben, képzeld, Dániel, mondtam, egy úgynevezett viselkedési kultúrán lovagoltam. Mit jelentett ez számomra? Semmi mást, mint azt, miszerint ki akartam nyilvánítani, hogy önérzet, igazságérzet és egyéniség is létezik a világban, amivel számolni kell. Ezek a tulajdonságok ritkán nyilvánulnak meg, el vannak süllyedve, állapítottam meg. Tudniillik a körülményeket, a közeget követjük szolgaian, holott éppen fordítva kéne működnünk, nekünk kellene a közeget formálnunk. Persze hozzá kell tennem, hogy egyáltalán nem akartam erkölcscsősznek lenni, sőt, azt rühelltem, ugyanakkor elengedhetetlennek tartottam, hogy morális lény legyek. Nagy szó, Dániel, nevess rajta, ha akarsz, nevethetsz is méltán, mondtam, és belekortyoltam a vörösborba, így utólag én is röhögök ezen. A morálishoz azonban hozzátettem a vagányt, és kijelentettem a barátaimnak, hogy morális vagány vagyok, és nem ártana, ha többen lennénk ilyenek. A morális vagány, magyaráztam, legalábbis az értelmezésemben, olyasmit jelent, hogy például nem árulsz el senkit, nem teszel keresztbe senkinek, nem kevered a szart, ilyen egyszerű, primitív dolgokat jelentett nekem.

Bohócok orrából pálmaerdő burjánzik, jegyezte meg Dániel, és ette az aprósüteményt, ez a témája egy új fotómnak.

Nem rossz, majd megnézem a fotót, mondtam.

No és azt azért tapasztalhattad, Dániel, mondtam, hogy ha nekem nem tetsző társaságba kerültem, egyszerűen kiborultam, és hogy ment-

sem a helyzetet meg magamat, hülyéskedni kezdtem, de ez sokszor rosszul sült el, vagyis a hülyéskedésem hülyén festett.

Aztán elkövetkezett az az időszak, folytattam, amikor könnyen ébresztettem bizalmat, erről ennyit, elegendő ennyi is, mondtam, miközben megittam az első pohár vörösbort.

És mondtam, mondtam most már megállíthatatlanul, vörösborkortyolgatás közben, hogy csak akkor éreztem magam biztonságban, ha jól mutattam, ha elegáns voltam, hiúságom határtalannak bizonyult, kellett a magabiztosságomhoz a jó megjelenés.

Aranycsengettyűs napernyők árnyékolnak, jegyezte meg Dániel, és itta a vörösbort, ezt a képaláírásomat ma találtam ki.

Nagyon találékony, mondtam.

Egy kis szünetet tartottunk. Figyeltem Dánielt, akar-e kérdezni valamit, de nem akart.

A hangulatom meg úgy változott, mint az áprilisi időjárás, folytattam, de ezt nyilván megtapasztaltad, Dániel. Hogy kiegyensúlyozott lehessek, ahhoz az életemet tökéletesen rendben lévőnek kellett találnom. De hát mikor következhet ez be? Küzdöttem a tanácstalansággal, hogyan váljék nyilvánvalóvá a lényeg, miszerint szabad és független vagyok, illetve szeretnék lenni.

Újabb szünetet tartottam, és ittam a vörösbort, közben meg átfutott rajtam, hogy tényleg összevissza beszélek.

De nem tudtam változtatni a furcsa vallomásaimon, és rátértem arra, hogy jaj, istenem, milyen finnyás is voltam és vagyok, mondtam, szinte elmebeteg módon finnyás.

Megálltam a beszédben, ittam a vörösbort.

Nyilván jól tudod, Dániel, folytattam tovább, hogy egészen kis dolgok fel tudtak bosszantani, ilyenkor kibírhatatlanul viselkedtem, vagy magamba mélyedve elnémultam, vagy pedig kirobbantam, és akkor nem lehetett velem bírni. Ha pedig fel voltam hangolódva, hát akkor sem lehetett velem bírni. Szegény Lív, szegény anyád, Dániel, mennyit szenvedett mellettem.

Vakokat vezető kutya mosolyog, jegyezte meg Dániel, és hozzáfogott a második pohár vörösborhoz, miközben hirtelen megmutatta azt a fotóját, amelyen egy vakvezető kutya mosolygott.

Kitűnő kompozíció, jegyeztem meg.

Sokan sajnálták Lívet miattam, mondtam aztán csendesen, azt mondogatták neki, vagyis Lívnek, hogyan bírhat ki egy ilyen furcsa természetű személyt, mint jómagam.

Elhallgattam, csendben ültünk, mélységes csendben.

És amiket eddig elmondtam neked, Dániel, törtem meg a csendet, semmi különösnek nem látszanak, sőt pici kis dolgoknak tűnnek, mégis számtalan sebet téptek fel bennem, feltépték a rejtegetett múltamat, a hovatartozásomat, az érzéseimet, és mennyi, de mennyi fájdalommal. A saját határaim tudatosítására kényszerítettem magam most, és ez kínos, fájdalmas gyásszal jár.

Dániel hallgatott, és itta a vörösbort.

Emlékszel, Dániel, kérdeztem, hogy az első kiállításod alkalmával arra figyelmeztettelek, fürödj meg, vágd le és tisztítsd ki a körmöd; a hajad, ó, istenem, túl hosszú; vedd fel az érettségi öltönyödet, persze más öltönyöd nincs is, a főiskolai diplomádat is, ugye, abban vetted át; pucold ki a cipődet életedben először; ne késs el, ahogy szoktál; a kézfogásod ne legyen se laza, se erős; ne rakd keresztbe a lábadat, és húzd ki magadat, de ne feltűnően; ne vedd elő a mobilodat; ne piszkáld az orrodat, nézz a közönség szemébe, ám ne bámuld folyamatosan; ne tegezz le senkit csak úgy, legfeljebb akkor, ha letegeznek; ha kapsz kávét, köszönd meg; és az arcodról tüntess el minden vonást, ami rám emlékeztet, mondtam. És magamban, de csak magamban nevettem, igen, Dániel, nevettem, arra gondolva, hogy én ebből soha sem teljesítettem semmit.

Dániel kellemesen nevetett.

De azt is hozzátettem, Dániel, az önbizalmadat erősíteni akarva, hogy jól festesz, Dániel, jól jön majd neked egy vernisszázson, hogy magasnak, arányosan soványnak, ritka jóképűnek születtél, még azok is el szokták ismerni, hogy egy ilyen külsejű fiatalember vonzó, akik nem szeretik a típusodat, a sötétszőke, fehér bőrű, szabályos fogsorú, barna szemű, nyílt tekintetű típust, akivé formálódtál, és hogy ilyen lettél, azon csodálkoztunk, vajon miféle múltba vesző génkeveredésből álltál össze, mert hisz északi típusnak látszol, bár csak felületesen szemlélve, de ilyen egyikünk családjában sem volt még.

Jaj, ha tudnád, apa, mondta Dániel, hányan, de hányan utáltak meg azonnal, amikor rám néztek, szóval csak rám néztek, és máris utáltak.

És többször figyelmeztettelek, hogy ne add ki magad, Dániel, ugye többször, például ne hozakodja elő olyasmikkel, hogy teljesen felesleges szalvétát használni; hülyeség késsel, villával enni; kellemetlen, ha óra van rajtunk vagy a közelünkben, főleg ha még hangosan ketyeg is; és nehogy megpendítsd, miszerint csak az idegroncsok tartanak rendet a ruhák, a könyvek és úgy általában a tárgyak között; arról se szólj, hogy szerinted a szokásos cselevéseket el kell hagyni, a szokatlanokra kell rátérni; és ilyenkor mindig felhördültél, és kijelentetted, ja, apa, jaj, jaj.

Dániel kirobbanóan nevetett.

Azt sem meséltem el még neked, Dániel, mondtam, hogy egy fényképészeti konferencián, pár évvel ezelőtt, észrevettem egy vénséget, aki a negyvenes években kezdte a pályáját, éppen ebédelt; láttam, hogy mindenki, félbehagyva az evést, felugrik, és felsorakozva az asztala előtt, üdvözli meghajolva, csak én nem mentem oda hajlongani. A vénség ugyanis fiatalon, a király nélküli királyságban, a korabeli fotóművészszövetség egyik vezetőjeként kizáratta nagyapámat, Gáspárt a szövetségből, megvádolva azzal, hogy szabadkőműves, vagy ha éppen nem lehet is az, hisz a szervezet akkor be volt tiltva, hát a korábbi években volt szabadkőműves, összetévesztve másik nagyapámmal, Lénárddal, meg aztán zsidó nőt vett feleségül, célozva Emília nagymamámra, aki különben már evangélikusnak született, és csak félzsidónak, amiről nem is tudott, ugye az ilyenek nem jó magyar emberek. Láttam a többiek reagálásán, hogy elítélnek, amiért nem járulok oda a vénséghez. Másnap a vénség jött oda hozzám, ajándékkal, egy üveg tokaji aszúval, hajlongott, keresve a barátságomat, szinte könyörögve a megbékélésemért. Kényszeredetten fogadtam a közeledését, és továbbra sem igen voltam hajlandó beszédbe bocsátkozni vele. Jól tettem?

Dániel nem válaszolt, hanem ő is kérdéssel állt elő, megkérdezte, apa, vajon az álságosnak tartott ember álságos-e?

Jó kérdés, ahogy mostanában mondani szokták, mondtam.

Aztán folytattam egy másik történettel. No és, Dániel, mi történt mostanság velem? Pár nappal ezelőtt megjelent a műtermemben, képzeld, meséltem, két hústorony, fenyegetően léptek fel, egymillió forintot követelve, védelmi pénzként havonta. Sosem felejtem el azt a napot. Nem kértem védelmet, mondtam ijedten, és csorgott rólam az izzadság. És megkérdeztem, ugyan mitől, kitől akarnak megvédeni? Röhögtek, és megismételték követelésüket. Megjegyeztem, honnan volna nekem ennyi pénzem, láthatják, milyen egyszerű ez a fényképészüzlet, kis bevétellel. Ugyan, dörrentek rám, maga híres fotós, a bőre alatt is pénz van, tudjuk. Jelentettem a rendőrségen, védjenek meg. Ígérték, de nem tettek semmit. Másnap megint megjelent a két hústorony, röhögve vágták a képembe, mi a fene, csak nem fordultam a rendőrséghez, ezért, büntetésül, másfél milliót kérnek. Mondtam, nincs. Hát akkor majd másképp beszélnek velem, fenyegetőztek. Sóhajtoztam, és azt mondtam, tudják mit, inkább sztárfotókat készítek magukról ingyen. Megkérdezte az egyik, képes maga sztárfotót csinálni? Azt aztán igen jól tudok, válaszoltam. Olyanokról is, kérdezte a másik, akik nem sztárok? Hogyne, feleltem, a még nem sztárokról szoktam elsősorban

sztárfelvételeket csinálni. No és, kérdezték, hol lesz látható? Például a kirakatomban, néhány újságban, kiállításaimon, még külföldön is, mit szólnak hozzá? Nocsak, és milyen pózt, milyen beállítást gondol el, kérdezték, mert nekünk nem jó akármi. Képzeljék maguk elé Schwarzeneggert, mondtam, maguk is olyanok lesznek a képen. Akkor kezdhetjük, egyeztek bele. És megcsináltam.

Nagy vagy, Ckó, mondta Dániel mosolyogva. És megkérdezte, apa, hogyan viszonyuljunk a bűnhöz?

Erről most inkább ne beszéljünk, mondtam, ez fogas kérdés, erre nem vagyok ráhangolódva.

Dániel felsóhajtott.

Mély csendben ültünk. Kényelmetlen volt, kellemetlen.

Aztán rávettem magam, hogy kinyögjek valamit, és éppen azt sikerült mondanom, hogy Dániel, általában bűnözünk, és mindig, minduntalan és mindenkivel szemben, akivel életünkben kapcsolatba kerülünk, de hagyjuk.

Megint csendben ültünk egy darabig, aztán újra megszólaltam, összevissza beszélek, Dániel, ne haragudj, nyögtem ki.

Dániel elhárítóan legyintett, és mosolygott.

Aztán tettem még egy vallomást Dánielnek. Elmeséltem, hogy mostanában gyermekes nyugtalanság fog el, szorongok, gyötrelmesen szorongok, mint egy szalajtott vagy bolond, szorongok, vagy hogy is mondjam. És furcsa kijelentéseket teszek, például, hogy nagyon forró ez a nyár, és ezt télen mondom, és ezeknek a nagyon meleg időknek van előnyük is, nevezetesen, hogy nekünk, Boroczkó nevezetűeknek megkönnyebbül a vesénk.

Dániel megszólalt, mit nem mondok a vesémről, de inkább hallgassunk Mozartot, és bekapcsolt egy Mozart-cédét.

Töprengve arra gondolok, folytattam Dánielnek, a Mozart-zene közben, hogy a lényemben van valami, ami bénítóan hat rám és másokra, mély ellentét munkál bennem, mert ugyan szeretném a saját képemre átformálni a világot, elsősorban a fotóimmal, haha, mégis minduntalan tétlen ellenállásba vonulok, merő visszavonulásba, soha nem találok jónak semmit, és hogy ellenkezhessem, még arra is képes vagyok, hogy ha valaki pocskondiáz valamit, én dicsérjem, és ilyenkor azt is dicsérjem, ami elviselhetetlen számomra. Létezik bennem talán, azt kell gondolnom, valami keserű gonoszkodás, valami ördögi tagadás. De hát milyen legyek, hiszen egy hamisan berendezett világban, egy még hamisabban berendezett országban nem cselekedhetek úgy, ahogy helyesnek vélem. És mély szomorúság vesz rajtam erőt, mondhatom,

Dániel. Majd felragyogok, őrülten ragyogok, valóságos őrületben, ha eszembe jutnak bizonyos fényképeim. Később lelohadok, és csendes, néma jóindulat árad belőlem. Nem tart sokáig, hamar felháborodás lesz úrrá rajtam, azon háborogok, hogy hiába szeretnék csak a műveimben megnyilvánulni, az sokkal kevésbé találtatik érdekesnek, mint a politikai nézeteim, minduntalan azokról akarnak kicsikarni tőlem valamit. Hiába próbáltam magamévá tenni azt a közhelyszámba menő elvet, hogy azok a művészek képesek nagyot alkotni, akiknek sok közük nincs a korukhoz, nem mocskolják be magukat kortársi gondolatokkal, mondhatni, a tiszta művészet pártján állnak. Ha én is ilyen lehetnék, talán a szükségállapotom megszűnne, és varázslatos érzések tölthetnének el, és akkor követhetném azt a gondolkodást, amely szerint egyetlen kérdés érdemli meg csupán a töprengést, nevezetesen a helyes élet kérdése, meg az alkotásra összpontosítás miténtje. És miközben ilyesmik forognak a fejemben, mondtam, számot vetettem azzal is, miszerint az a törekvés gyökeresződött meg bennem, hogy, természetes ösztöneimtől hajtva, és persze hiúságtól eltelve, valamiféle nem jelentéktelen cél eszközének tekintsem magam, akár még nekem nem tetsző kulisszák mögött is, sőt előtt is, azzal a rideg meggyőződéssel, hogy ha produkálok, márpedig produkáltam, akkor nyerjem el a jutalmamat. És kijelentettem Dánielnek, jutalmat akarok, de azonnal.

Majd gondolkozom, apa, valamilyen jutalmon, mondta Dániel, és nevetett.

De azt már nem meséltem el a fiamnak, hogyan reagáltak erre, az iménti dumámra a barátaim. Szerencsétlen seggfej, Ckó, mondta Sikk Laci. Ckó, hogy te mekkora állat vagy, mondta Rozsossy Peti. Baszd meg, Ckó, mondta Egger Sanyi. Kérlek szépen, Ckó, te hímtag, nem mondom, amit mondhatnék, mondta Gyáli Pali.

Barátkoztam a szabályszegéssel, mégsem szegtem szabályt, adtam elő Dánielnek, megvetettem a begyökerezettet, de nem téptem el a gyökereimet, és ha szerettem is megtestesíteni a talányost, mégis maradtam átlátszó, és bár dühödten nekifeszültem a megalkuvásnak, megalkudtam.

Elhallgattam, csend lett, ittuk a vörösbort.

Aztán megtörtem a csendet, megjegyezve, hogy Dániel, fiam, képzeld, mostanában elmerültem a kétségeimben, vajon megismerhetem-e az úgymond valódi lényemet, mikor következik ez be, és milyen lesz ez a valódinak nevezett lényem? Ezt kérdezem minduntalan magamtól.

Persze nem tudsz válaszolni, mondta Dániel.

És időnként nyugtatókat szedek, mondtam, mert néha szinte önkívületben járom az utcákat, hol düh-, hol érzelemrohamok kerítenek hatalmukba.

Rosszat tesz neked, apa, az egyedüllét, mondta Dániel.

Hát igen, elárulom neked, Dániel, hogy olyan kétségbeesett állhatatossággal élek, mint az a halász, aki száraz folyómederbe merítgeti a hálóját.

Nem is szereted a halat, tudtommal, mondta Dániel, rettegsz a szálkától.

Képzeld el, Dániel, hogy bár nagy gonddal fegyverkezem, közben elmegy a kedvem a harctól, sosem vittem végig semmilyen harcot, pedig sem az egyik, sem a másik, sem semmilyen irányban nem szolgál megnyugvásomra semmi.

És akkor Dániel felvetette, apa, a nagy kérdés, kire hasonlítok én?

Nem válaszoltam, hallgattam.

Aztán rátértem arra, hogy miután már nem kísért a halál, mert kísértett, ha nem tudnád, Dániel, kísértett Lív halála után, hát végigéltem az egész eddigi életemet. Végigéltem megint, hogy aranyos gyerek vagyok, félszeg, fennforgó, átverő, rendellenes, a megfelelés bajnoka, csodabogár, különc, fekete bárány, kívülálló; és aztán belülálló szerettem volna lenni, de nem sikerült; mindez voltam megint, mindezt átéltem újra.

Értem, mondta Dániel, érdekes.

A vörösbort már megittuk.

Dániel megkérdezte, apa, vajon egy keserű halál hozadéka mindenképpen a keserűség-e?

Hallgattam.

Dániel is hallgatott.

79

Nagy port vert fel az eddigi utolsó kiállításom, amelynek képei az általam ismert összes egyház képviselőit ábrázolták a maguk jellegzetes ruháiban, rekvizitumaival, és Istenhez való viszonyukban, tökéletesen abszurd módon. Nem bajlódom a fényképek leírásával, nem is tudnám megtenni, igen bonyolult volna, hanem csak azokat a sajátos mondatokat közlöm, amelyeket a képekhez aláírásként illesztettem.

Isten korunk stílusikonja, így a katolikusok. A reformátusok meg úgy, hogy Isten sárm klubja vagyunk. Az evangélikusok szerint Istenünk

bennfentes közreműködő. És Isten motivációs karkötőt hord, gajdolják a zsidók. A Hit Gyülekezete szerint Isten hímvessző-bomba. A baptisták Isten mértani tökélyére szavaznak. Az anabaptisták pasztell-tablettának vélik Istent. A pünkösdisták szerint Isten egy pillanat alatt változik át Venice Beach-i szörfösből csillogó mindentudóvá. Az unitáriusoknál Isten szikrát hányó tüzet csihol női melleken. A metodisták Isten szimmetrikus világát szeretik. Az episzkopálisok azt kiáltozzák, hogy víz az Isten. Az Erdélyi Gyülekezet kéri Istent, szüntesse be a diszkókat. Az adventisták vibráló hatást tulajdonítanak Istennek. A Magyar Iszlám Közösség Istent éjszakai panorámák főhősének értelmezi. A nazarénusok véleménye, hogy Isten mostanában sokkal letisztultabb. A krisnásoknak minden reggel mosolyt csal arcukra Isten. Az Üdvhadseregben az terjedt el, hogy Isten tudja, amit tud. A Jehova Tanúinak Isten egy álom. A magyar buddhisták szerint madarat tolláról, Istent Istenéről. Az Agapé Gyülekezet azt vallja, hogy Isten a főnök. Az Örök Élet Egyháza úgy gondolja, hogy Isten csak választás kérdése. Az Árkádia Fényei Istent táncra hívják, és megpörgetik. A Derű Egyház felhív arra, hogy fűszerezd meg életedet Istennel. Az Egyetemes Szeretet Istent abból a gondolatból eredezteti, hogy felnőttem, azt csinálok, amit akarok. A Fény Gyermekei Istent napimádónak gondolják.

A fotóesztéta, aki megnyitotta, egy szakállas fiatalember, könnyű, ujjatlan, fehér pólóban és fekete farmerban, kifejtette, hogy Boroczkó Tamás, akit csak Ckónak neveznek, nagy erővel, de ironizálva, összefoglalja Istenhez való közönséges, igen közönséges viszonyunkat. Mondhatni azt is, hogy a számunkra tulajdonképpen érthetetlen, fájdalmasan érthetetlen Isten egyfajta gyilkos bemutatóját tárta elénk Ckó, egyúttal és áttételesen megmutatva lesújtó véleményét felfoghatatlanul tévúton járó és szellemi értelemben kiábrándult, szánalmas korunkról. Ckó az úgynevezett valóság puszta reprodukálása helyett magasabb rendű témára összpontosított, a parttalan fantáziája vezette, a felgyújtott képzelete, elsősorban is morális értelemben, mert tisztulást szeretne elérni, sőt megnemesíteni bennünket, miközben a jó értelemben vett sokkolás szándékával rádöbbent a kínos élményre, hogy tulajdonképpen hogyan és hol élünk.

Az ideiglenesen felállított büféasztalnál, miközben az olcsó bort ittuk, és a házilag sütött pogácsát rágcsáltuk, bemutatkozott a galériatulajdonosnak, kövér, bajszos, középkorú férfinak, egy igen sovány, jelentéktelen külsejű fiatalasszony, a minisztérium képviselőjeként, majd bemutatkozott nekem is, aztán a fotóesztétának, sőt a mellettem álló fiamnak, Dánielnek is. Ugyanígy bemutatkozott a kerület törpe

alpolgármesternője és egyik igen elhízott önkormányzati képviselője is. A fényképészek szövetségének titkára, aki szintén megjelent, és aki hihetetlen magasságával tűnt ki, már előzőleg bemutatkozott azoknak, akiket nem ismert.

Halkan odaszóltam Dánielnek, de szar ez a pogácsa. Hát még a bor milyen szar, mondta Dániel mosolyogva.

Már ne haragudjon, Boroczkó úr, ejnye, de ezek a fényképek nem istenszeretők, lépett hozzám a fiatalasszony, a minisztérium képviselője, sőt nem is emberszeretők és nem is életszeretők.

Ezt a kiállításomat némely kritikus, aki előzőleg már látta, csak megjegyzem, újjászületésemként értékelte, mondtam.

Úgynevezett emberszeretetet meg életszeretetet fényképezni, nem is beszélve az istenszeretetről, annyi, mint erőszakosan mondvacsinált bájgúnár modellt vagy rózsásbőrű-jolánka modellt követni, ami merénylet a művészet ellen, amint néhány értekezésemben is megírtam, mondta a fotóesztéta.

Ha szabad megszólalnom, jegyezte meg Dániel, azt mondhatom, hogy a fényképezés, a Boroczkó fotósfamília munkásságában apám már a negyedik nemzedék, én meg az ötödik, lényegében megkérdőjelezés, talán még az istenség megkérdőjelezése is.

Furcsa álláspont a Boroczkó-álláspont, emberellenes álláspont, ahogy a minisztérium képviselője már elmondta, jegyezte meg a fényképészek szövetségének titkára. Istenünk bennfentes közreműködő, ahogy az egyik képaláírás jelzi, ez vajon minek az érdekében való megkérdőjelezés?

Ezt a képet megálmodtam, így egyszerűen, jelentettem ki, és nem avatkoztam be ebbe az álmomba ébren sem, ha tudni akarják. Különben roppant fájdalmat éreztem, mikor ezt álmodtam.

Ezek a képek hanyatlást, pusztulást, romlást mutatnak, sőt betegesek, és nem is magyarosak egyáltalán, kikérem magamnak, jelentette ki az önkormányzati képviselő.

Szívesen mondanám a képviselő úrnak, hogy ha kikéri, akkor kiadom, mondtam mosolyogva, no de csak tréfáltam, ne haragudjon, udvarias ember vagyok.

Hát amit mondott, Boroczkó úr, nem hangzott túl udvariasan, jegyezte meg a fiatalasszony a minisztérium képviseletében. És hadd tegyem hozzá, hogy különben is ezek a fotók lenullázzák az embert, nem is beszélve Istenről, csak szitokszavakkal jellemezhetném őket. Isten hímvessző-bomba, ejnye, micsoda erkölcstelen egy ilyen felvétel. Miért kell nekem hímvesszőket nézegetni?

Látták azt a világon mindenhol látható, híres képet, kérdezte a fotóesztéta, látták valaha, láttátok, amelyen rengeteg hímtag és csak hímtag van fényképezve, és a teljes képteret betöltik a hímtagok? És vegye figyelembe, asszonyom, hogy a fényképezőgép maga is, bizonyos elméletek szerint, egyfajta fallosz.

Micsoda? Fallosz?! Hördült fel a kerület alpolgármesternője.

Uraim és hölgyeim, nekem is van fényképezőgépem, és kijelenthetem, hogy az enyém egyáltalán nem fallosz, és ahogy valamikor mondtuk, nem farok, sőt nem is fasz, mondta az önkormányzati képviselő.

Mereven néztük egymást.

Én tudom, mi a fallosz, mondta a kerület alpolgármesternője, három gyerekem született, a második férjemmel élek, összesen öt gyereket nevelünk, és mondhatom, kár ilyesmit, mint fallosz, hangoztatni, főleg Istennel kapcsolatban, ez abszolút félrevisz, és szemétség.

És mit szól ahhoz a fotóhoz, alpolgármesternő, kérdezte az önkormányzati képviselő, amelyen Isten szikrát hányó tüzet csihol női melleken?

Mondhatom, hogy a saját melleimen még nem tapasztaltam ilyet, szikrát hányó tüzeket, Isten közreműködésével sem, jegyezte meg a kerület alpolgármesternője nevetve.

Én az ilyesmin, ilyen erkölcstelenségen nem tudok nevetni, nekem a nő melle szent, mondta az önkormányzati képviselő.

Nekem is szent, és a férjem szerint is szent, de még mennyire, jelentette ki a fiatalasszony a minisztériumból, én sem tudok az ilyesmin nevetni.

Bocsánat a nevetésért, már abbahagytam a nevetést, mondta a kerület alpolgármesternője.

Én magam nem is mernék női melleket fényképezni, legfeljebb egy angyalét, mondta a fényképészek szövetségének titkára.

Kérem szépen, Ckó képei leleplezik a társadalmi maszkot, jelentette ki a fotóesztéta.

Ugyan hol van Boroczkó úr képein a társadalom, sehol, mondta az önkormányzati képviselő, és főleg nem a magyar társadalom. Idézek egy képaláírást, az Erdélyi Gyülekezet kéri Istent, szüntesse be a diszkókat.

Csend keletkezett.

Megmondom őszintén, feszült lettem ezeket a képeket látva, törte meg a csendet a fiatalasszony a minisztériumból, és a közönség nagy részében is feszültséget fognak kelteni, és kikérem magamnak, hogy feszültséget keltsünk hazánkban, amely éppen megindult a feszültségmentesség útján.

Én már láttam, asszonyom, mondta Dániel, már ne haragudjon, Istent különböző akciókban, lelki szememmel mindenképpen, nekem van ugyanis lelki szemem.

Szerintem az ifjú Boroczkó gúnyolódik velünk, mondta a fényképészek szövetségének titkára.

Hát igen, mondta a fiatalasszony a minisztériumból, például hogy Isten éjszakai panorámák főhőse legyen, nem hiszek a szememnek, ráadásul nálunk igen korlátozottan van éjszakai panoráma, és nem gondolom, hogy ott az Isten főhős volna, legfeljebb a Mátyás-templomban.

Mi magyarok jól akarjuk érezni magunkat, és nem állandóan szemben állni meg kritizálni, bírálgatni, mondta a kerület alpolgármesternője.

Szappanbuborékként fog szétpukkadni ez a művészet, amit Boroczkó úr képvisel, ha egyáltalán művészet, mondta az önkormányzati képviselő.

Uraim és hölgyeim, szólt közbe a fotóesztéta, felvetem, hogy Ckó, bár fegyverként használja a fényképezőgépet, de azért, hogy az igazi fegyvereknek, amelyek halált okoznak, útját állja.

Ilyen képeket csinálni, ahelyett hogy a magyar nép fénykép-enciklopédiájának megvalósításán dolgozna Boroczkó úr, mondta a fiatalasszony a minisztériumból, és hinne a magyarok tündöklő csillagában, ahogy Boldogasszony anyánk is hitt, hát elképesztő.

Megint csönd keletkezett, és mereven álltunk.

Ideje volna már abbahagyni, uraim és hölgyeim, értelmünk öncsonkításának követelését, mondta a fotóesztéta, és ideje volna már ellenállni önkéntes szellemi kinyíratásunk sürgetésének, mert ha úgy tennénk, ahogy önök akarják, akkor megcsalnánk magunkat meg szépelegnénk, egy olyan világban, amely egyáltalán nem szépeleg.

Húha, miket hallok, mondta a kerület alpolgármesternője.

Kikérem magamnak ezt a dumát, mondta az önkormányzati képviselő.

A világ szép, mondta a fiatalasszony a minisztériumból, akkor is ha a csúnya oldalát mutatja, legalábbis Magyarhon mindenképpen szép, nem is beszélve a Mindenhatóról, aki a legszebb.

Ckó, te eltorzítod a világot, honunkat meg Istenünket még inkább, mondta a fényképészek szövetségének titkára.

Maguknak pánikrohamaik vannak, és megfagyott gondolatok a fejükben, mondta Dániel.

Ejnye, miről beszél az ifjú Boroczkó, elképesztő, mondta az önkormányzati képviselő.

És mi közünk nekünk, uraim és hölgyeim, Boroczkó úr képeihez, ehhez a kiállításhoz, nekünk, keresztény magyaroknak, már megbocsássanak, hát semmi, jelentette ki a fiatalasszony a minisztériumból.

Bojkottálni kell a hatalmat meg a politikát, a vallási hatalmat és a vallási politikát is, és meg kell teremteni a politikától és a hatalomtól független nyelvet, jelentettem ki, a képeim ezt a célt is szolgálják.

Maga, Boroczkó úr, úgy látom, kánkánt táncol, mondta az önkormányzati képviselő, sőt a mód, ahogy teszi, túlmegy a táncoló altest, ráadásul férfialtest, fújj, korántsem sejtelmes mutogatásánál, fújj, hát nem tudom mit képzel.

Ez jó, ez a kánkán-hasonlat, képviselő úr, mondta a fiatalasszony a minisztériumból.

Köszönöm, mondta mosolyogva az önkormányzati képviselő.

Táncoló altest, ismételte meg nevetve a kerület alpolgármesternője, és férfiak esetében, tényleg jó.

Hajrá magyarok, kiáltott fel hirtelen az önkormányzati képviselő.

Hajrá magyarok, mondta emelt hangon a fényképészek szövetségének titkára.

Hajrá magyarok, éljen, mondta a fiatalasszony a minisztériumból.

Hajrá, hát legyen hajrá, ha rólunk, magyarokról van szó, mondta a kerület alpolgármesternője.

Hajrá, miért ne, mondta a fotóesztéta nevetve.

Dániel megkérdezte, mit jelent a hajrá?

Csend keletkezett, mindenki Dánielt bámulta.

Istent napimádónak gondolom, mondtam hirtelen.

Vagy úgy, Boroczkó úr, hát ha maga úgy, akkor mi így, mondta a fiatalasszony a minisztériumból, és akkor hadd mondjam azt, Boroczkó úr, hogy a maga által képviselt művészetet, ha ezek a képek egyáltalán a művészet kategóriájába tartoznak, elutasítjuk. A mi szemünk egészen más, mint az ön szeme, Boroczkó úr, még ha szemüveget vennénk fel, akkor is mást látnánk. Különben nekem is van látomásom, mégpedig, hogy a művészet egyre inkább az ideálok, az emberiség által hosszú évezredek során kimunkált ideálok szolgálatába fog állni, a magyar művészet pedig, a fentiek mellett, a magyar ideálok szolgálatába is. Ön pedig az ellenideált képviseli.

A galériatulajdonos megkérdezte a minisztériumból kiküldött fiatalasszonyhoz fordulva, maga szerint, asszonyom, kinek a kiállítását rendezzem meg legközelebb?

Az ön galériájába többé nem javaslok kiállítást, mondta a fiatalasszony a minisztériumból, vagyis a minisztérium nem javasol, levesszük

a listánkról, és megvonom a támogatást öntől, mert ugye eddig pénzzel támogattuk.

A galériás elsápadt. Akkor nem tudok létezni, mondta.

Sajnálom, mondta a fiatalasszony a minisztériumból.

Miután elmentek a hivatalosságok, a galériás hozzám fordult, és kijelentette, le kell szedned a képeket a falakról, Ckó.

Döbbenten bámultam. Na ne viccelj, öreg, mondtam.

A kurva életbe, hogyhogy, hördült fel Dániel.

Nem viccelek, mondta a galériás, és hozzáfogott leszedni a képeket.

80

A következő napokban Dániel a Belváros utcáit járta, magasba emelt táblával, amelyre három fotóját ragasztotta rá, jól megnagyítva, az első fotó a legutóbbi hét magyar miniszterelnök fejével teli szarkupacot ábrázolt, a második golyózáporban véresen elbukó, ismert, fennforgó, hazai ideológusokat, a harmadik honi milliárdosok arcán futó patkányokat. Kért engedélyt, de nem kapta meg, ilyen fotókra nem, hát engedély nélkül tüntetett.

A járókelők megbámulták, volt, aki szörnyülködött, volt, aki helyeselt és nevetett, futótűzként terjedt, mert a televíziók is foglalkoztak vele.

Hamarosan rendőrök jelentek meg, Dániel éppen a Kossuth Lajos utcán vonult a magasba emelt, fotókkal teli táblájával, körülvették. Nem lehet csak úgy, fiatalúr, a szabadon választott kormányzatok vezetőit és más, köztiszteletben álló embereket undorító, megalázó fotókon mutogatni az utcákon, ráadásul engedély nélkül, jelentette ki a rendőrkülönítmény parancsnoka, egy hadnagy. Dániel ellenállt. Megbilincselve vitték be. Hátracsavarták a kezét, miközben földig kellett hajolnia. Csúnyákat mondott rájuk, erre megütötték, a fejbőre felszakadt. A fogház udvarán letérdeltették egy téglafal előtt, falhoz támasztott fejjel, hátratett kézzel, több mint egy órán át. Közben szidalmazták, mit képzelsz, hol vagy, a kurva anyád. Művész vagy, majd művészkedünk veled egy kicsit. Betuszkolták a folyosóra, ahol a fal felé kellett fordulnia, a háta közepéig felemelt, összekulcsolt kézzel, fejjel továbbra is a falnak dőlve, széles terpeszben, ha nem találták elég szélesnek, szétrúgták a lábát, legalább egy óra hosszat kellett így állnia. Gúnyolták és kiröhögték. Belökték egy fogdába, magánzárkába, meztelenre kellett vetkőznie, úgy járkálni körbe-körbe, miközben tovább

gúnyolták. Hát ennek a fasznak nincsenek izmai; de fasza sincs, nem is látszik, ordibálták. Mindezt a következő három napon megismételték.

Az ügyvédem azonban közbelépett, panaszt tett a bíróságon a rendőrség ellen. A bíróság elmarasztalta a rendőröket, rendőri túlkapást emlegetve. Az újságok is megírták, hogyan viselkedtek Dániellel. Szabadon engedték.

Ámde a következő napokban Dániel megint tüntetett, és ugyanazokkal a fotóival, de mivel engedélykérelmét ismét elutasították, hát megint bevitték, de most már nem engedték ki, vizsgálati fogságban tartották, az ügyvédünk hiába tiltakozott, hiába hivatkozott törvényre, jogra, jogállamra, demokráciára, szabadságra, a szabadlábon való védekezés jogára, azt a választ kapta, hogy Dániel gerilla, irreguláris jellem, illegális harcos, egy különös harmadik csoportba tartozó, abszolút ellenség, sőt még a szabadon választott hatalom alkotta valóság ellensége is, mivel értékei érvényre juttatásának akadályozója, és az ilyen embert hosszabb ideig vizsgálati fogságban lehet tartani.

Mikor bemehettem Dánielhez, elképedtem azon, amit mesélt.

Képzeld, apa, átvertem a kihallgatómat, egy fiatal rendőrtisztet, aki mindig civil ruhát viselt, így nem derült ki a rangja, mert azt mondtam neki, hogy gerilla vagyok, egy tipikus gerilla, de azt nem vallom be, hogy melyik gerillacsoporthoz tartozom.

Ilyesmit hazudtál, Dániel, hördültem fel, te megbuggyantál!

Miért ne tettem volna, apa, jó játéknak gondoltam. Írja be a jegyzőkönyvbe azt is, mondtam a rendőrtisztnek, mesélte Dániel, hogy különben irreguláris jellem vagyok, így születtem. Beírta, és közben megjegyezte, ez jó, illetve kitűnő.

Biztos azt sem tudta, hogy mi az, mondtam.

Azt is kijelentettem, apa, mondta Dániel, hogy nyugodtan fogja rám, illegális harcos is vagyok. És jelezze a jegyzőkönyvben, hogy felvilágosított arról, miszerint kívül állok az intézményes kereteken, és jelezze azt is, hogy én ezt elfogadtam. És a rendőrtiszt gyorsan jegyzetelt.

Elképesztő, Dániel, mondtam, micsoda duma, és elnevettem magam, bár sok kedvem nem volt nevetni.

Beadtam a rendőrtisztnek, apa, mesélte Dániel, miszerint úgymond abszolút ellenség vagyok, nyilvánítsanak ilyennek, sőt világosítson fel arról, tiszt úr, hogy két csoport lehetséges, a barát és az ellenség, főképpen a mi hazai, jelenlegi magyarországi körülményeink között és pillanatnyilag, de én egy harmadik csoportot testesítek meg, mert én sem ellenség nem vagyok, sem barát nem vagyok, és ez a legveszélyesebb. Ezt diktáltam annak a rendőrtisztnek magamról, Ckó.

És még azt is diktáltam: és akkor az ifjú Boroczkó felrikoltott, éljen a harmadik csoport.

Hülye, mondtam, jól bemártottad magad, fiam.

És, tudod, Ckó, mondta Dániel, azt is elhintettem a rendőrtisztnek, miszerint, aki a harmadik csoportba tartozik, az, bizonyos elméletek szerint, és a gyakorlatban még inkább, és most továbbmegyek, mondtam a rendőrtisztnek, jól figyeljen, az az illető az abszolút ellenségen is túltesz, vagyis én túlteszek, ha egyáltalán ez lehetséges, mert én, az ifjú Boroczkó, tulajdonképpen az úgymond szabadon választott hatalom alkotta valóság ellensége vagyok, ha az a valóság nem tetszik nekem, és bevallom, nem tetszik. És mindezt a rendőrtiszt szorgalmasan írta.

Ez az egyik legjobb Boroczkó-szöveg, Dániel, amit eddig hallottam magunktól, Boroczkóktól, az apádat is felülmúlod, mondtam elismerően mosolyogva. De megihatod a levét.

És figyelj, Ckó, folytatta Dániel, még azt is előadtam a fiatal rendőrtisztnek, hogy a nekem nem tetsző hatalom legfőbb értékei érvényre juttatásának akadályozója is vagyok. A tiszt szélsebesen jegyezte mindezt, és közben hálálkodott nekem.

Aggódom, Dániel, mondtam, mintha nagyon formába lendültél volna. Féltelek saját magadtól.

És a továbbiakban, Ckó, új váddal hozakodtam elő magam ellen, mesélte Dániel, azt mondtam, írja csak a rendőrtiszt, miszerint az ifjú Boroczkó ellentmond a törvénynek, mindenfajta törvénynek, mert minden törvényt a hatalmasok törvényének tart, létével mond ellent, ő maga a törvénysértés, sőt a törvénysértés legfelsőbb foka, tehát törvényen kívülre helyezte magát automatikusan. Következésképpen, mivel szükségtelenek a bizonyítékok egy ilyen ember elítélésére, aki gerilla, irreguláris jellem, illegális harcos, egy különös harmadik csoportba tartozó, abszolút ellenség, sőt még a neki nem tetsző hatalom alkotta valóság ellensége is, sőt a szerinte csúnya hatalmi értékek érvényre juttatásának akadályozója, az ilyenről azt sem lehetséges bebizonyítani, hogy javítható volna, és ez bonyolítja az ügyét. És nevettem magamban, apa. A rendőrtiszt akkor megjegyezte, hogy talán ez már túl sok, most már elég neki, amit eddig mondtam.

Elképesztő, Dániel, mondtam, nincsenek rá szavak, most már tudom, honnan vették a vádpontokat ellened, hát te mártottad be magad kivagyiságból, ezért tartanak vizsgálati fogságban, magadnak köszönheted, te hülye.

Ja, igen, apa, a rendőrtiszt igen hálás volt nekem, mondta Dániel, megkérdezte, mi jót tehet velem, azt válaszoltam, terjessze a vallomá-

somat a bíróság elé, hát megígérte. De valahogy rájöhettek a kettőnk közt történtekre, összjátékunkra, mert új kihallgató tisztet kaptam. És ez a tiszt, egy százados, azzal állt elő, hogy átvertem az előző kihallgatómat, hülye dumával jöttem neki, de ebből most már nem kérnek, mert ezeket a magamra rótt vádakat a bíróság nem fogadná el, sőt elmebetegnek tartaná a rendőrséget. Viszont súlyosan esik a latba, hogy hamisan vallottam, hamisan vádoltam meg magam, hogy összevissza hazudoztam, észbontó dolgokat hordtam össze, megtévesztendő őket, a rendőrséget. És most ezért tartanak vizsgálati fogságban.

Majd az a százados több gépelt lapot vett elő, mesélte Dániel, és időnként beletekintve, mankóként használva, elkezdte olvasni, milyen családból is származom én.

A maga, ifjabb Boroczkó, fiatalabb nagy-nagybátyja, Boroczkó András megveszekedett kommunista volt, aki részt vett a spanyol polgárháborúban, a köztársaságiak oldalán, a nemzetközi brigádok tagjaként, de mint sztálinista azt csinálta, amit a generalisszimusz parancsolt, provokálta és irtotta a nem szovjethívő kommunistákat, végtelenül meggyengítve őket, ezért sem tudtak győzni a köztársaságpártiak. Hazajött, felújította természetesen a kommunista pártbeli tagságát, a szektás dogmatikusokhoz csatlakozott, nem tagadva meg magát, államosított hevesen, megfosztott embereket vagyonuktól, megélhetésüktől, a saját bátyjával is megtette. Aztán, amikor a hatalmi helyzet változott, pálfordult, ahogy a hozzá hasonlók szoktak, az úgynevezett új, puhább irányhoz csatlakozott. De hát ez hiteles volt? Mozgolódott egy kicsit az ötvenhatos forradalomban, illetve úgy tett, mintha a forradalom mellé állt volna, de sejtjük, hogy provokátorként lépett fel. Kiderítettük, hogy együttműködött a vérbírákkal, vállalva, erre is rájöttünk, a hazugságot, hogy fegyverrel a kezében harcolt, még a börtönt is elviselte, megtévesztésként. És miért? Megmondom, hogy a börtönben folytassa a provokációt, szép pénzért, szabadlábon annyit sohasem szedhetett volna össze. Miután kijött, tehetősen, ráébredt arra, hogy nem is kevesen tisztában vannak provokátor voltával, ezért, kérésére, a hatóságok külföldre menekítették, annál is inkább, mert ott is kellett nekik egy ilyen figura kémkedni. Hát miből iskoláztatta volna a lányát, Ivettet, a maga nagynénjét, egy méregdrága londoni egyetemen?

Szegény András, a maga meséje velejéig hazug, tökéletesen torz, tiszta kitaláció, és milyen otromba meg közhelyes, mondta Dániel határozottan.

No persze, magának, ifjú Boroczkó, ezt kell mesélnie, természetesen, jegyezte meg a százados, de folytatom.

András lánya, Boroczkó Ivett egy ferde hajlamú nőszemély, aki nő létére nőket szeret, hát azért ez nem mindennapi, emiatt persze aztán igen zsarolható. Hogy tényleg meg van-e zsarolva mindenféle kétes elemtől, annak most nézünk éppen utána. Ez az Ivett azt hiszi, hogy mivel francia állampolgár, bármit szövegelhet, nyilatkozgathat kényekedve szerint hazánkról, a külföldi sajtóban is, de ezt nem tűrjük el. A szegény és elesett emberek gyámolítójának adja ki magát, könnyen teheti, mögötte áll egy gazdag nemzetközi hálózat. Minden rossz neki, amit a mi országunkban lát, hát akkor éppen ideje volna távoznia, oda, ahol született.

Nemhogy örülnének, hogy Ivett segít az ország szegényeinek, mondta Dániel.

Persze maga, ifjú Boroczkó igen kedveli ezt a nőt, és lehet, hogy azért, mert magával mint férfival kivételt tesz, jegyezte meg a százados mosolyogva.

Na ebből elég, hördült fel Dániel.

Az idősebb nagy-nagybátyját, Boroczkó Dezsőt fekete báránynak könyvelték el a maga családjában, folytatta a rendőrtiszt, pedig igaz ember volt, úriember, aki kitört a szegénységből, tehetsége okán, hisz volt egy korszak, amikor szépen ki lehetett törni annak, aki szerette a hazát, a magyarságot, a magyar szokásokat stb., rengeteget is áldozott vagyonából az országra. Hát persze hogy a komcsik elvettek tőle mindent, a maga másik nagy-nagybátyja, akiről az előbb beszéltem, tevékeny segítségével, megrabolták, majd börtöntáborba csukták. Sokat szenvedett ez a Dezső, és amikor kikerült, annyira meg volt törve, ez is volt a cél, hogy kénytelen-kelletlen alkalmazkodott, nehogy újra becsukják, és persze, hogy megéljen. Felesége, a maga nagy-nagynénje, Kemenes Olga, hasonló utat járt be, kezdetben szép, később szerencsétlen utat, aztán, Dezső halála után, gyönyörűen megtért Istenhez, egy vallási csoporthoz csatlakozva. Nemrég halt meg, vajon miért nem kereste fel, ifjú Boroczkó, felnőttként soha, megmondom, mert félt attól, hogy a maga apjáról elmondja az igazságot, amit nemsokára én mondok majd el. Kérdezem, miért nem rehabilitáltatja Dezsőt és Olgát a maga apja? Furcsa dolgokat sejtünk a háttérben.

Bökje csak ki, mit sejtenek, mondta Dániel keményen, szerintem semmit, maga blöfföl, uram.

Várja csak ki, ifjú Boroczkó, a végét, mondta a százados, és folytatta.

Dezső és Olga fogadott gyereke, mert saját gyerekük nem lehetett, az átélt borzalmak magtalanná tették Olgát, tehát a fogadott fiú, Boroczkó Flórián figyelemre méltó figura, mindenki ismeri az ország-

ban, híres ember, naponta látható a képernyőn és így tovább. Lehet rá számítani, lehet rá alapozni, megbízható, rendes ember, a kormányzat kitüntette. Maga viszont, ifjú Boroczkó, hallani sem akar róla, mint megtudtuk, hisz amikor ajánlkozott, hogy arca lenne a kiállításainak, a portréival, maga visszautasította, hálátlanul. Persze ez egy kissé mellékvágány, de azért látszik a maga irányultsága, leegyszerűsítve, akit a kormányzat bír, azt maga nem bírja, vajon miért?

Én a maga helyében, százados úr, nem hangoztatnám, mennyire kedveli a kormány ezt a szegény celebet, mondta Dániel mosolyogva.

Csak ne mosolyogjon, mondta a százados, és egyre mélyebben elmerülve a gépelt lapokban, folytatta beszámolóját a Boroczkókról.

A nagyapja, Boroczkó Menyhért szánandó figurának tűnik, csapódott ide-oda, bár meggyőződéses polgár volt a javából, és színvonalas, meghitt életre vágyott, de ebből nem tudott megvalósítani szinte semmit. A pályája szépen indult a nemzeti politika idején, a kormányzó alatt, de aztán engedte magát a nemzetellenes diktatúrától befolyásolni, mégsem ért célt, az élete rosszra fordult, megbízhatatlannak tartották, hiába erőlködött. Viszont a mi nézőpontunkból úgyszintén megbízhatatlannak látszik, árulónak, mert hisz csupán az vezérelte, hogy mindent megússzon, ne essen baja, bizonyos színvonalon éldegéljen, és ezért megtett mindent, de annak az ellenkezőjét is. Felesége, Babos Barbara, a maga nagymamája, jellemző módon helyette járta meg a börtönt, ezt is feltártuk, és meggyőződtünk arról, hogy így történt, tehát helyette szenvedett, és különben is sokat szenvedett, nem kedvezett neki, az érzékeny lelkének, egyetlen korszak sem, amelyben felnőttként élt, visszavágyott lánykorának időszakába, de ezen Menyhért inkább boszszankodott, mintsem bánkódott. És, érdekes fejleményként, ez a Menyhért fényképészüzletet nyithatott, abban az időben, amikor szinte senki sem lehetett magánvállalkozó. Vajon miért? Titkot sejtünk mögötte, Menyhért nagyapja mögött, csúnya titkot, amelyet ha feltárnánk, biztosan nem jönne jól magának, ifjú Boroczkó, mondta a százados.

Csak gyorsan tárják fel, ne habozzanak, mondta Dániel, és csúfondárosan nézett a százados szemébe.

Ne kívánja, én mondom magának, mondta a százados, hogy feltárjuk ezt a titkot.

Na most térjünk rá az apjára, Boroczkó Tamásra, folytatta a százados, hát ő az igazi nagy falat. Úgy emlegetik, mint Ckó, a fényképész, illetve fotós. Mindig kívülálló volt, tulajdonképpen destruktív elem. Se ide nem csatlakozott, se oda, se amoda, se emide, és az ilyen a leggyanúsabb. Azt gondolta, megteheti, mert velejéig művész. Ugyanakkor

minden lehetőséget kihasznált, a diktatúra egyik híres képes újságjának munkatársa volt, de hepciáskodott, kifogásolt valami jelentéktelen dolgot, és kirúgták. Közben rengeteg szeretője volt. Nem kellett félteni, mert az apja, Menyhért, a maga nagyapja, akiről az előbb beszéltem, magánüzletében szépen keresett. A képei sokszor besimultak a semmit sem akaró fotósok mezőnyének képei közé, máskor meg hirtelen kiváltak onnan, és botrányt okoztak. De, érdekes, mégsem került börtönbe, csaknem minden hozzátartozója megjárta a börtönt, csak ő nem. Hát nem furcsa? És az utóbbi években igen megszaladt neki, nagy nevet szerzett, mindenhol az ő fotóit láthatjuk, és ha fotóról van szó, akkor őt emlegetik. Na és, ami a legfeltűnőbb, évtizedek óta kosárlabdacsapatot működtet, amelyben csak a barátai játszhatnak, hát nem egy maffia ez? Vajon mi lehet a csapat hátterében?

Apám, Ckó, ha tudni akarja, nagy tehetségű fényképész, vagyis művész, mondta Dániel szigorúan, valóban minden korszak hatalmasai számára nagy falatnak bizonyult, úgy látom, az önök gyomrát is megfekszi. És Dániel jóízűen nevetett.

A maga helyében, ifjú Boroczkó, nem nevetnék, mondta a százados zordan, és folytatta tovább, egyre inkább belemélyedve a gépelt lapokba.

A maga anyja, dr. Magyar Lívia ügyvéd, nem sokban különbözött a férjétől, megveszekedetten önfejű nő volt, aki azt hitte magáról, hogy az igazságkeresés és az igazság bajnoka. Tudja, kiket védett? Elvetemült elemeket legszívesebben, akik ellenségei a hazának. Tanulmányoztuk a működését, a pereit, az elhangzott védőbeszédeit, hát elmondhatom, hogy felbujtónak számított. Nagy neve lett, méltánytalanul nagy, csak Lívként emlegették.

Büszke voltam és vagyok anyámra, jegyezte meg Dániel, és gyanítom, hogy a maguk teremtette körülmények okozták a halálát.

Maga viccel, ifjú Boroczkó, jegyezte meg a százados.

No és hát itt van személyesen maga, Boroczkó Dániel, mondta a százados, aki világéletében rendellenességet mutatott, tizenéves korában ugye a rockerek táborát erősítette, és terjesztette, ha nem tévedek, a világfájdalmat, az őrületet, megismétlem, az őrület fontosságát, hát elképesztő. Majd később úgynevezett alter lett, és a halálvágyban meg az öngyilkosság propagálásában merült el, ejnye-bejnye, nevetnék ezen, ha volna kedvem. Később azon problémázgatott, hogyan tűrje el a mindenkori hatalmat, minduntalan kimutatva, mennyire gyűlöli a politikát, minden fajtáját, meg a politikusokat, gyönyörű, mondhatom. És az talán nem rendellenes önben, hogy egyszer azt nyilatkozta, miszerint itt a földön, és nem máshol található a pokol, de legalább

elismerte ugyanakkor, hogy a földgolyó lehet mennyország is, no persze csak akkor, ha a maga rendellenes fajtája uralkodna.

Nem is olyan rossz a jellemzésem, gratulálok a rendőrség meg a titkosszolgálat elmélyült munkájához, mondta Dániel.

Maga csak ne gratuláljon nekünk, mondta a százados.

És rátért arra, hogy megtudakolná, mi a véleménye Dánielnek arról, illetve hogyan áll ahhoz, hogy gyűjtőfogházban ült a nagyanyja, és tulajdonképpen a nagyapja miatt, sőt az egyik dédnagyanyját is ott tartották fogva, és mit szól ahhoz, hogy börtöntáborban raboskodott az egyik nagy-nagybátyja, hogy lecsukták a másik nagy-nagybátyát is, hát micsoda börtöntöltelék család ez a Boroczkó.

Ebből elég, uram, jegyezte meg Dániel, és tudja mit, büszke vagyok a családomra, azonosulok velük.

Jómagam nem lepődtem meg a családom tagjairól adott rendőri jellemzésen. Legyintettem. És inkább rátértem arra, vonja vissza Dániel az előző rendőrtisztnek tett úgynevezett vallomását, azt úgyis csak heccből, átverésből csinálta, és akkor talán ejtenék a hamis tanúzás meg a rendőrség megtévesztésének vádját ellene, és kiengednék a vizsgálati fogságból.

Ámde Dániel nem akart semmit visszavonni, ezért aztán vizsgálati fogságban maradt.

81

Csúnya, esős, őszi nap volt, zuhogott.

Barátaimmal, Sikk Lacival, Rozsossy Petivel, Egger Sanyival, Gyáli Palival felállítottunk egy kosárpalánkot a rendőrség épülete előtt, darus kocsit és munkásokat béreltünk, elég sokba került, persze összeadtuk a pénzt. A mezünkbe öltöztünk, amelyre rányomtattuk: Utódunk, Boroczkó Dániel. És edzést tartottunk a szokásos felállásban: Boroczkó, az irányító, Gyáli, a dobóhátvéd, Rozsossy, a beálló, Egger, az erőcsatár, Sikk, a bedobó.

A rendőrök felszólítottak, távozzunk. Mondtuk, kértünk engedélyt a kosarazásra, azonban kérelmünket elutasították. Hát éppen ezért távozzunk, parancsoltak ránk. Eszünkben sincs, mondtuk. Kijelentettük, addig kosarazunk ott, a rendőrség épülete előtt, amíg Dánielt ki nem engedik. És megokoltuk azzal, hogy az nem elegendő senki fogvatartására, a törvény szerint sem, hogy hamis vallomással és a rendőrség megtévesztésével gyanúsítják.

És miközben dobáltuk egymásnak és a palánknak meg a gyűrűbe a labdát, és futottunk, felugrottunk stb., hát, szokásunkkal ellentétben, egyáltalán nem szövegeltünk, mint máskor, hanem némák maradtunk, halálosan némák.

Közben Michael Jordanra gondoltam, a Chicago Bulls és a Washington Wizards Brooklynban született 198 centis, 99 kilós fekete játékosára, a világ valaha élt legjobb kosarasára, aki az Air meg a His Airness becenévre hallgatott, láttam magam előtt látványos zsákolásoktól sziporkázó stílusát, láttam mint a legjobb dobóhátvédet, irányítót, bedobót és erőcsatárt, aki, érdekes, kulturális földrajzból szerzett diplomát, és azt írták róla, hogy az úristen M. J. képében testesült meg.

Másnap a barátaim és Ivett segítségével a rendőrség épületének falára kiaggattuk bizonyos fotóimat, amelyek kissé Dániel, a fiam fotóstílusát utánozták: biciklizö csontvázak; emberfejű kávéfőzők; haldokló testek; gágogó libafej; gázálarc; kényszerzubbony; konnektor-arc sírás közben; mosási útmutatást tartalmazó nevető címke-tekintet; zokogón vigyorgó tűzoltó készülék; buborék alakú fejek; léggömb formájú bűvészek; láncaitól szabaduló tömeg; véres patakok, amint folynak; ablak- és ajtónyílás nélküli gyárüzemek; lakatlan házakban működő tévék; fénnyel koszorúzott hullák; természetfölötti hőség köde; szellemi voltunktól elszakadásunk árnyékképe; ahogy a lélek leválik a testről; meztelen alakok, kiknek feje helyén óriási lyuk tátong; galambősz Krisztus kereszttel; Bábel-tornyából letaszítják Istent.

Néhány órán belül a rendőrök leszedték a képeket.

Mi meg folytattuk a kosarazást, engedély nélkül, mert bár ismét kértünk engedélyt, újra elutasították.

És akkor már, játék közben, szövegeltünk. Mindegyikünk egyetlenegy mondatot mondott, azt ismételgette. Sikk Laci azt mondogatta, hogy a rozsomák megszelídíthetetlen, rozsomák szeretne lenni. Rozsossy Peti azzal jött, hogy a felnőttek marha rondák, formátlanok, hajlott gerincűek, sohasem akart felnőtté válni, még felnőttként sem. Egger Sanyi azt magyarázgatta, hogy az az ideál, aki félelmet kelt és gerjeszt, viszont meg kell teremteni az ellenideált. Gyáli Pali azt emlegette, tart attól, hogy elsikkad az az érzéke, amellyel a világban tájékozódhat. Boroczkó Tamás, vagyis jómagam, mint Ckó, kijelentettem, hogy a söpredék uralkodik felettünk, gyilkos politikai divatok révén.

A rendőrök gyűrűbe fogtak bennünket, és ismét felszólítottak, hagyjuk abba a kosarazást, erre nincs engedélyünk, nem is kapunk, gyorsan tüntessük el a kosárpalánkot.

Nem engedelmeskedtünk.

Közben felmerült bennem, hogy nemcsak azért kosárlabdázom tovább a rendőrség épülete előtt, hogy a fiam, Dániel vizsgálati fogságát megszüntessék, hanem azért is, mert a nagyapámat, Gáspárt és családját embertelen módon kitelepítették; mert anyámat, Barbarát meg Emília nagymamámat aljas túlkapásból fogházba zárták; mert idősebb nagybátyámat, Dezsőt koncepciós vád alapján börtöntáborba csukták; mert fiatalabb nagybátyámat, Andrást méltánytalan erőszakkal börtönbüntetésre ítélték; no meg azért, mert apámat, Menyhértet és engem, Ckót sosem ítéltek el, sohasem zártak be, és ezt kikérem magamnak.

A rendőrök elszállították a kosárpalánkot a mi költségünkre, és elkobozták a labdáinkat. Ott álltunk palánk és labda nélkül, de még mezben, és a rendőrök gyűrűjében, mert körülvettek bennünket.

82

Egy újabb forradalomra vártam, igen, nem vicc, egy újabb forradalomra, már csak azért is, hogy fényképezhessem, fel is készültem a legmodernebb fotóapparátussal, vettem ugyanis egy Nikon D 3300 márkájú gépet, és hozzá az összes szükséges kelléket, minden spórolt pénzem rámént, satöbbi. És kiderült, hogy fiam, Dániel is a forradalomra vár, egy Pentax K–3 géppel várta, hitelt vett fel rá, ripsz-ropsz.

Boldogtalan időknek gondoltam azt a kort, amelyben élnem adatott. Nem hittem az észben többé. Nem hittem a haladásban, de még a technikai fejlődést is kárhoztattam. Csúnyábbnak, gyengébbnek, betegebbnek éreztem magunkat, embereket, mint korábban, lehet, hogy oktalanul. Úgy véltem, egyre jobban kopunk, szürkülünk és eljelentéktelenedünk. Nem hagyjuk egymást élni hagyni. Én magam ráadásul minden kényszert, amit bőven érzékeltem, minduntalan le akartam rázni magamról, egy tiszta, kötetlen életmód megvalósításán fáradozva, és nem hittem a megszokott életstílusokban. Titkon, sőt nem is titkon gyűlöltem mindent, ami egyszer és mindenkorra rendíthetetlennek és állandónak állította be magát, gyűlöltem a reklámozott eszményeket, a begyökerezett szokásokat meg törvényeket, és gyűlöltem megkövesült kis lenyomataikat. Nem tartottam semmit szilárdnak, ezt gondoltam, semmiféle személyt, rendet, hatalmat, mert, meggyőződésem szerint, megérettek a folyamatos változásra. Ugyanakkor a bizonytalanság, a kiszámíthatatlanság uralkodását is éreztem. Ha bárminek volt is értéke a szememben, csak addig ismertem el, amíg egy ismeretlen érték, amely megtetszett nekem, nem követelt

magának teret. Mélységesen unni kezdtem azonban, hogy elegem van a világból, a szelleméből és a gyakorlatából, igen, tényleg untam a világról alkotott véleményemet, amely ugye keserűnek tetszett és elmarasztalónak. Minduntalan bírálok, bírálni kényszerülök, és ezt untam legjobban. Mennyire untam azt a kijelentésemet, hogy ebben a világban az igazság sem igaz. És mégis kerepeltem, kerepeltem. Nemcsak untam, el is utasítottam abbeli véleményemet, hogy nincsenek már hiteles magyarázatok, a leleplezések egyszerűen szájtépések. És azt is elutasítottam, amit hangoztatni szoktam, hogy meghalt az értelem, a világ egyszeriben felfoghatatlan lett, agyrém lett, csak legyinteni érdemes rá, és ezt a legyintésemet untam leginkább. Szégyelltem kimondani, mégis kimondtam, miszerint kiüresedtünk, képtelenek vagyunk szinte mindenre.

És, ismétlem, forradalomra vártunk, legalábbis jómagam meg a fiam, miközben tudtuk, hogy akkor forradalmi túlkapásokra is várhatunk, haha, embertelen túlkapásokra, szenvedésre. Ugyanakkor a forradalom megtorlására is felkészültünk mindketten, hahaha, illetve vakvágányra vezetésére, hahahaha, sőt ellenforradalomra, hahahahaha, ahogy lenni szokott, mert mindig így szokott lenni. És jól tudtuk, egy forradalom még soha semmit nem oldott meg, mégis vártuk.

Dániel lóhalálában egy kosárcsapatot szervezett a barátaiból, megelégedésemre, büszkeségemre, kosarasok vörös nadrágtartóban, így fényképezte őket; tudta, nem sokáig bírjuk már a futkározást, mi, az apai nemzedék, pihenésre vágyunk, aranycsengettyűs napernyők árnyékában készített rólunk felvételt; tisztában volt azzal, leszállóágban vagyunk, bizony, bizony, például úgy fotózott bennünket, hogy orrunkból levél nélküli pálmaerdő burjánzott. A helyünkre akartak lépni, viszont a csapatáról Dániel olyan képet készített, amelyen az öt csapattag feje helyett, mind az öt nyakán, az én fejem volt látható, hatéves koromban, tizennyolc évesen, harminchárom évesen, ötvenöt évesen és hetvenévesen.

Meghatódtam.

TARTALOMJEGYZÉK

I

1. A forradalmár apai nagyapám ›7‹
2. Nagyapám mint Ferenc József ›12‹
3. Miket beszél Boroczkó úr, borzalom ›22‹
4. A kassai Andrássy kávéházban ›27‹
5. A szerelmes anyai nagyapám ›31‹
6. Képzeletbeli kalandom gróf Tisza Istvánnal ›44‹
7. Kitelepítés Kassáról ›49‹
8. Szenvedélyem lesz a kosárlabda ›52‹

II

9. A cserkészparancsnok Dezső nagybátyám ›57‹
10. Menyhért apám és Dezső nagybátyám párbaja ›59‹
11. András nagybátyám mint kommunista ›71‹
12. Anyám, Barbara, akár egy baba ›76‹
13. Fantáziadús találkozásom Horthy Miklós kormányzóval ›83‹
14. Aranyos kisfiú vagyok, majd vadóc, félszeg, szalajtott, aztán rokonszenves fennforgó ›89‹
15. Érdekes és zavaros családi és korviszonyok ›98‹
16. Társaság egy kisgazda párti vezérnél ›109‹
17. Sikk Laci barátom, akivel vetélkedtünk ›115‹
18. Szellemidézés asztaltáncoltatással ›117‹
19. Anyám, Barbara és nagymamám, Emília börtönben ›121‹
20. Példaképünk a Harlem Globetrotters ›129‹

III

21. András nagybátyám államosítja Dezső nagybátyám nagykereskedését ›133‹
22. Rokonszenves fennforgóból átverő, fondorkodó, hazudozó leszek ›135‹
23. Barátom, Rozsossy Peti, akivel egymást utánoztuk ›145‹
24. Apám, Menyhért rettegve igyekszik a káderosztályra ›150‹
25. Anyám, Barbara viszolyogva ül egy nőszövetségi klubban ›159‹
26. Dezső nagybátyám kulák lesz ›163‹
27. Anyám takarítási mániája ›165‹
28. Olga, Dezső felesége beavat egy ávóst az ügyeikbe ›168‹
29. András nagybátyám találkozása egy spanyolos harcostársával ›174‹
30. Rendellenes lettem, majd hangadó ›180‹
31. Apám ideológiailag elhibázott kiállítása ›190‹
32. Dezső börtöntáborban ›194‹
33. Felnézünk Greminger János százszoros válogatott kosarasra ›202‹

IV

34. Élményeim az 56-os forradalomban ›207‹
35. Hangadó lettem és vagány ›213‹
36. Barátom, Egger Sándor, akivel hasonlítottunk ›219‹
37. Apám a párttitkárával társalog ›223‹
38. Az első nagy szerelmem, Lívia, azaz Lív ›227‹
39. Meg akarok felelni, aztán magányos farkas leszek, majd csodabogár ›232‹
40. Második szerelmem, Jut ›240‹
41. Olga nagynéném és Dezső nagybátyám főkönyvelő lesz ›244‹
42. Megint összejövünk Lívvel ›248‹
43. Újból megfelelek ›249‹
44. Harmadik szerelmem, Klára ›254‹
45. Ironikus viselkedésem a képes újságnál ›255‹
46. Barátom, Gyáli Pál, akivel kiálltunk egymás mellett ›258‹
47. Maradok csodabogár ›265‹
48. Negyedik szerelmem, Zsizsi ›267‹
49. Elidegenítő szereplésem a képes újság klubjában ›271‹
50. Apám infarktusai ›275‹
51. Lív nemet mond nekem ›282‹

52. Különc leszek ›285‹
53. Lív igent mond, miközben fekete bárány leszek, sőt elmebeteg ›286‹
54. Kívülállónak könyvelnek el ›294‹
55. Visszautasítom a besúgást, kirúgnak ›296‹
56. Segéd leszek apám műtermében ›301‹
57. A Hajós utcai ház és lakói ›306‹
58. Egy házibulinkon ›309‹
59. A fiam, Dániel mint rocker ›313‹
60. Duma a Fészek klubbeli társaságomban ›317‹
61. Lív töpreng, mit adjon be a főnökének, aki hívatta ›322‹
62. András nagybátyám Kádár börtönében ›328‹
63. Csodáljuk a Los Angeles Lakers kosárcsapat élszurkolóját, Jack Nicholsont ›335‹

V

64. Dániel, a fiam Nagy Imre újratemetésén ›339‹
65. Most már belülálló szeretnék lenni ›343‹
66. Kiből mi bújt elő az új korszakban? ›350‹
67. Mi lett a barátaimból? ›356‹
68. Dániel mint alter és művészfióka ›358‹
69. Unokaöcsém, Flórián, a celeb ›364‹
70. Egy söröző és közönsége ›373‹
71. Véresen komoly, világmegváltó beszélgetés a műtermemben ›381‹
72. Ivett, a francia unokahúgom ›385‹
73. Dumatársaságommal az Eckermann kávéházban ›394‹
74. Nem engedik, hogy fotóügynökséget alapítsak ›402‹
75. Lív küzdelme az ügyvédi szervezettel és a bírósággal ›411‹
76. Lív hirtelen halála ›414‹
77. Dániel füvezik ›421‹
78. Komoly beszélgetésem Dániellel ›426‹
79. Kiállításom képeit leszedik ›433‹
80. Dániel engedély nélkül tüntet és vizsgálati fogságba kerül ›439‹
81. Kosarazunk a rendőrség épülete előtt, így tüntetünk, hogy Dánielt engedjék szabadon ›446‹
82. Újabb forradalmat várok ›448‹

A szerző legutóbb megjelent könyve, kétkötetes regény:

V. és Ú./ I.-II.

I. Díszcserje (kis)asszony

II. Jelzőművész

Az Élet és Irodalom kritikusa írta erről a regényről: „Ez a bátor, önfeltárulkozó egzisztenciális, intellektuális és a rajta keresztül feltárulkozó korpanoráma, nagyszabású, musili igényű, fontos művé avatja Berkovits munkáját."

Megjelentek regényei, novellái, színdarabjai, esszéi és szociográfiái.

Volt középiskolai tanár, újságíró-riporter, szociográfus-szociológus, dolgozott szerkesztőként négy folyóiratnál.

3990 Ft

ISBN 978-963-414-179-2

„Valami olyasmit kezdett szónokolni, amit ő sem értett pontosan, amivel maga sem értett teljesen egyet, de benne volt a levegőben. Megkísérti olyasmi, jelentette ki, amit egyáltalán nem szeret, mégis megkísérti, nevezetesen, hogy felgyorsult minden, elsüllyedt az a világ, amit megszokott és szeretett, megkísérti, hogy jön új technika, új erkölcs, új értékrend, új tudomány és művészet, új életstílus, új emberek és csoportosulások, mindezt szeretné elutasítani, de nem teheti, és megkísérti az is, hogy tehetetlen ezekkel szemben, sajnos, de lehet, hogy szerencsére, sőt megkísérti, hogy mennyi rengeteg sohasem volt vágy fog támadni, és már támadt is, minek következtében mennyi sokfajta ellentét feszül majd egymásnak, és már feszül is, mennyi remény nem válik valóra, persze nem is fog, és rohanunk, rohanunk, ki tudja, hová, de nem állhatunk meg, nem, nem, nem fordulhatunk vissza, ha szeretnénk, akkor sem, hiszen olyan háborút vívtunk, amely után nem élhetünk úgy, ahogy eddig éltünk.

Honnan veszed mindezt, Boroczkó, már ne haragudj, kérdezte az egyik hadnagy kissé elcsodálkozva, talán csak nem vagy filozófus? Fényképész vagyok, válaszolta nagyapám, de olyan fényképész, aki nemcsak kezeli a gépet, nemcsak elsüti, ahogy éppen jön, hanem újra felfedezi a valóságot, az élet és a természet mindennapi jelenségeit meg eseményeit, és ehhez tájékozódni, töprengeni, gondolkozni és olvasni kell, sokat is olvastam világéletemben. Állítólag ezt válaszolta, de csak állítólag.

(...)

És, kérdeztem, hogy vagytok a sírással?

Ahogy a rozsomák, az a kedves kis állat, mondta Sikk.

Mint a gyerekek, mert még mindig nem akarok felnőtt lenni, mondta Rozsossy.

Éppen ellenkezőképpen, mint az az emberi ideál, amely vagy aki akkor sem sír, amikor hullát gyárt, mondta Egger.

Magamban sírok azon, hogy félek, miszerint elsikkad az az érzékem, amellyel a világban tájékozódhatok, mondta Gyáli.

És a horogdobást kezdtük gyakorolni."